

ARANY JÁNOS
ÖSSZES MŰVEI

XII

ARANY JÁNOS
ÖSSZES MŰVEI

ARANY JÁNOS

ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
KERESZTURY DEZSŐ

XII. KÖTET
PRÓZAI MŰVEK 3.

1963

ARANY JÁNOS

PRÓZAI MŰVEK 3.

GLOSSZÁK

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

1963

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
NÉMETH G. BÉLA

LEKTORÁLTA
BARTA JÁNOS

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1963

Magy. ir. I. 3.
82,320

A burkoló Kondor Árpád munkája

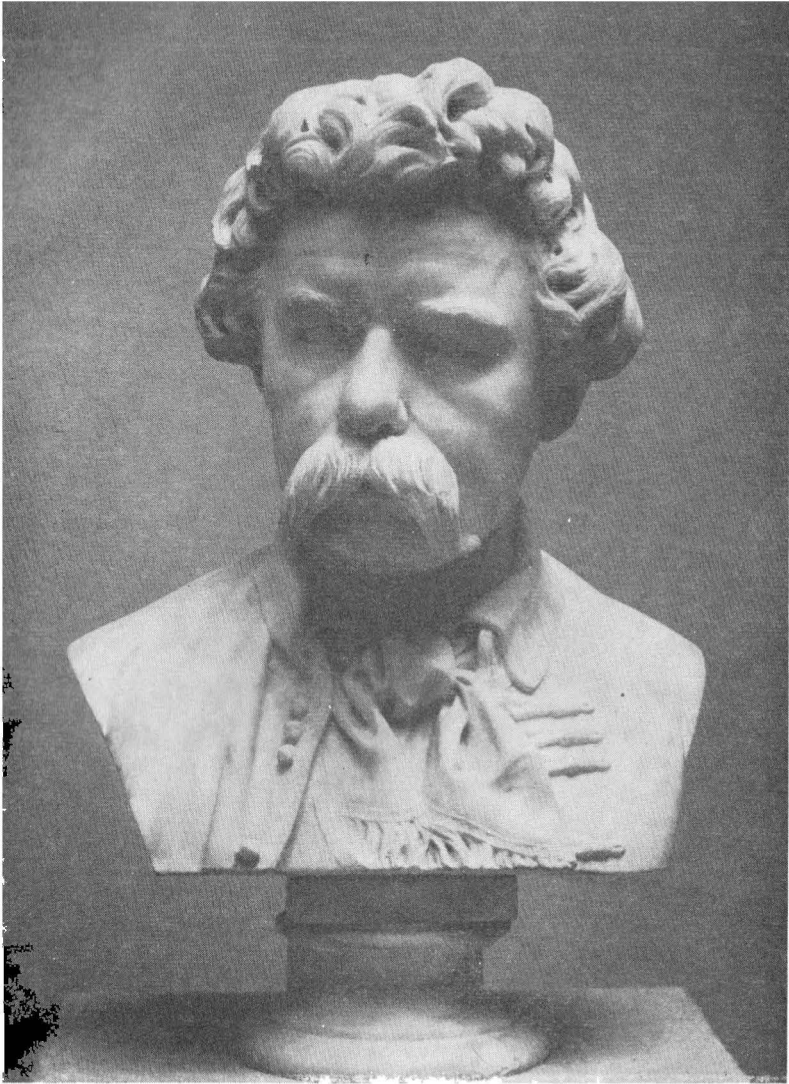
Printed in Hungary.

A kiadásért felel: az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Pásztor József, Műszaki szerkesztő: Fülöp Antal

A kézirat beérkezett: 1962. dec. 18. Példányszám: 2000

Terjedelem: 36 (A/5) ív + 7 melléklet

63.56445 Akadémiai Nyomda., Budapest — Felelős vezető: Bernát György

1. Arany János mellszobra (Izsó Miklós alkotása)

GLOSSZÁK

2. sz.

1.

— Czelder Márton, kinek neve költői irodalmunkban ismeretes, a prot. vallás és a nemzetiség ügyében missióra vállalkozott, azon moldvai és oláhországi magyar hitsorsosai közé, kik a tulnyomó román elem között vallásukkal együtt nemzetiségüket is el kezdik feledni. Ritka példája az önzetlen lelkesedésnek.

3. sz.

2.

— A Kisfaludy-Társaság pártolói néhány nap óta az eddiginél sűrűbben jelentkeznek: biztató jel arra nézve, hogy a magyar, dacára a pillanatnyi meglepetésnek, melyet a politikai változás okozott, helyesen fogja fel és nem mellőzi szellemi érdekeit.

4. sz.

3.

— Közkedvességű hegedű-művészünk, Reményi legutóbbi körutjában Félegyházát is meglátogatván, fölkereste azon házat, melyben Petőfi mint gyermek, szüleivel lakott s mely jelenleg városi főjegyző Szabó Sándor urnak van birtokában. De Reményi hazafias lelke és áldozatkészsége nem elégedett meg az egyszerű látogatással, hanem a hangversenyét követő estély alkalmával indítványt tett a nagy költő számára állítandó emlék ügyében, s maga az aláírást 25 frttal kezdvén meg, rögtön 110 frtot s 50 krt gyűjtött össze és a ház homlokzatára állítandó márványtábla elkészíttetését is elvállalta, ugy pedig, hogy a felirat szerkesztésére Jókait fogja megkérni.

4.

— Hogy a magyar közönség nemzeti nyelvének őreit s a szépek apostolait magához méltó tiszteletben kezdi részesíteni és kőben, szívben örökíteni vágyik, annak újabb bizonyítékául szolgál továbbá a f. hó 19-én, mint Vörösmarty Mihály halálának évnapján a helybeli Szent-Ferenc rendiek templomában az ifjúság által rendezett gyász isteni tisztelet, melynek végeztével a fölgyült diszes közönség a Szózatot énekelte s az ajtótól kettős

sorfolat képezve, úgy bocsátotta a dicsőült költő meghívott özvegyét és árváit kocsihoz.

5.

— Hirneves hazánkfia *Markó* Ferenc, ki egyszersmind Európa egyik legelső tájfestője volt, Florenc mellett egy mezeilakban f. hó 10-én meghalt, 63 éves korában. Markó a világ előtt a magyar névnek tiszteletet — magának halhatatlanságot szerzett s emléke mindig a festő-művészet fölkentjei sorában fog ragyogni!

6.

— Ismert versírónk Zajzoni, kinek hazafias hangulatu „Kordalai” *három* iadásban forognak közkezen, előfizetést hirdet „*Börtöndalok*” cím alatt újabb verseire, melyek tárgyuknál és az író kedvelt egyéniségénél fogva kétségtelenül pártolásra fognak találni, s ezt mi is ohajtjuk, remélvén, hogy Zajzoni ez újabb munkáiban több sulyt igyekszik fektetni a gondolatra, mint a szavakra; a phrasisok nagy hangja helyett az érzelem mélységét és *igazságát* keresi s egy szóval: külső helyett belső, művészi hatásra törekszik. — A „*Börtöndalok*” előfizetési díja: 1 frt, mely f. é. végeig a „Családi kör” szerkesztőségéhez küldendő.

7.

— Ugyancsak Zajzoni, Gozsdú Manó gyűjteményéből és kiadása mellett, egy kötet román dalt szándékszik lefordítani. Az érzelem- és eszmeteljes román népköltészet átültetése irodalmunk valódi nyeresége lesz.

8.

— Kedvelt költőnk *Sárosy* Gyula haza szabadulván, Miskolcon piheni ki a belebbezés sanyaruságait. Költészetének a csehországi szirtek közt nőtt egy rózsáját szívesen vennők.

9.

— Kisfaludy Károly hagyományából — ki mint tudjuk festéssel is foglalkozott — két rajz került a nemzeti muzeum birtokába. Egy festvénye, „*Sodoma*” már régebben ugyanazon közintézet képtárában találtatik, melynek látogatását mind történeti, mind egyéb tanulmányok kedvéért ajánlani kívánnók fiatalabb íróink és az ifjú nemzedéknek, ha nem félténők őket a muzeumi felü-

gyelő szolgák kötelőzködő gorombaságától, kiket csak borralalóval lehet megengesztelni s mi e közhasznú intézettől sokakat elriaszt.

5. sz.

10.

— A mindig ifju kedélyü öreg Fáy Andrásról — ki a héten, folyvást fris egészségben, ülte 75-ik születésnapját — közelebbről egy kötet szépirodalmi mű jelenik meg „*Hulló virágok*” cím alatt, mely a kedvelt veterán írónak néhány, a nemzeti színházban gyakran adott, elmés és magyar zamatu vigjátékát s több beszélyét fogja tartalmazni.

11.

— A napokban volt alkalmunk látni Széchenyi azon carrarai márvány mellszobrát, melyet a lelkes bécsi magyar technicus ifjuság költségén a Magyar Akadémia számára a fiatal Izsó Miklós Münchenben készített. Izsó, e műve által, maga iránt szakértők-nél is a legszebb reményeket kelti. Óhajtandó, hogy sokat ígéro tehetsége kifejtésére és külföldön művelésére a nemzet áldozatkész és áldozatképes fiai segédkezet nyujtsanak. Ily kiváló művészi erő megmentése valóságos nemzeti nyereségnek lenne tekinthető, s pedig, ha e gyámolítás elmarad, Izsó, a kellő anyagi eszközök hiányában kénytelen lesz vésőjét szögletbe dobni. Mi e célra a Mátyásszobor, Megyeri-émlék-féle s több ily aprócseprő heverő pénzalap fölhasználását a legokszerübbnek vélnök. A még életben levő adományzók ehhez örömet fognak megegyezésüket adni.

12.

— Tóth Lőrinc, mint az írói segélypénztár egykori kezelője, a Magyar Sajtó ide vágó felszólalása folytán nyilatkozatot tett közzé e tárgyban, mely szerint a tőle néhány év előtt a cs. rendőrség által erőszakosan lefoglalt, 1000 frtot meghaladó tőke visszanyerhetése iránt már megtette a lépéseket a magyar kir. helytartóságnál. Az eredményt várjuk; aztán ideje lesz, hogy a nemzet e nagy fontosságu kérdéshez érdemileg hozzá lásson.

13.

— Buljovszkyné a hiv. Pestofner Zeitung tudósítása szerint Altenburgban nagy tetszés mellett szerepel. Ha már németté lett, jól teszi ha nem hagyja cserben a magyar nevet!

14.

— A „Magyar színházi lap”, mint a Hölgyfutár írja, folyó év végével meg fog szünni. Jobb volna összeolvasztani a „Zenészet lap”-pal — és egyszersmind a műegylet közlönyévé tenni. Mert általános szépművészeti lap mindenesetre szükségnek felel meg, s mérsékelt számu, de biztos közönségre tarthat igényt.

15.

— A szabó nem szabó többé, hanem *szabász*, — legalább a „Férfi-divatközlöny” ezt a negédes nevet adja neki. Pedig még a *festészt* is vissza kell vinni a festőre, mert az *ász*, *ész* rag igegyökből nem alkot főnevet, csupán névből.

16.

— Megjelent: „Oskolai és házi növendékélet.” Irta Fáy András: Pest, 1860. Kiadja Pfeifer Nándor. E szív- és erkölcs-képző irányu jeles mű — mely a hason célu tankönyvek száraz modorát és leckéző hangját mellőzve, iskolában alig megszerezhető közéleti és tudományos ismereteket kellemesen ad elő, — mint a „Halmay-család” kiegészítője, jó lélekkel ajánlható közönségünk figyelmébe.

6. sz.

17.

— Reményi Ede felszólítást intéz a nemzethez, egy a fővárosban állítandó Petőfi-emlékszobor iránt. Ő maga 10 arany pályadíjt tűz ki a szobor tervére s ezenkívül 50 forinttal nyitja meg az aláírást. Eddigelé, mint a lapok írják, e célra 900 forint gyűlt be és semmi kétség, hogy a megkívántató összeg néhány nap mulva együtt lesz. Dicséret a lelkes indítványozónak! De ha a szobor igazán nemzeti akar lenni, ohajtanók, hogy bizottság alakulna, mely a netaláni elsietés, elhibázás veszélyét lehetőleg eltávolítaná. Reméljük, az ohajtás az indítványtevő akaratjával is találkozik. E bizottság tiszte lenne aztán megítélni, vajon a terv díjazására kitűzött 10 aranyt nem volna-e célszerű a begyűlt alapból főlebb emelni s ez által a pályázás sikerét előmozdítani. E bizottság jelölné ki a bíráló szakembereket s általában „Petőfi-szobor bizottság” név alatt ama testületi tekintélyt gyakorolná, mi efféle közös vállalatoknál szükséges. (A Magyar Sajtó helyesen jegyzi meg Reményi felszólításának első szavaira, hogy Petőfi születéshelye

már tudva van. *Kis-Kőrös* az. Jó az ilyet a lapoknak nem hagyni feledésbe menni.)

18.

— Rokonstein Lipót „Magyar izraelita” című hetilapért folyamodott, melyet ujévvel megindítani szándékozik. Ohajtunk sikert a nemes igyekezetnek. Azonban tartunk tőle, hogy mindaddig, míg a magyar kereskedés a németnek befolyása alól ki nem víja magát, izraelitáink magyarodása *egészben* lassu marad.

19.

— A Magyar Sajtónak írják Londonból, hogy b. Eötvös beszéde, melyet a Széchenyi-ünnepély alkalmával tartott, angolra fordítatván, mindenütt nagy érdeket gerjeszt. Méltán. De a mit egy ily elismerő nyilatkozat használ irodalmi ügyeinknek a külföldön, megannyit árt az afféle ismertetés, melyet — nem Kertbeny — hanem Jósika Julia ad irodalmunkról a *Revue Contemporaine*-ben, melyből az látszik ki, hogy a különben érdemduz Jósika Miklós első és egyetlen regényírónk — utána következők egy nagy pausa s ezen alól, messze messze Kemény és Jókai. Mi örömmel fizetjük Jósikának a tisztelet-adóját: de irodalmi állapotaink ismertetésénél megkivánjuk, a részre nem hajló szempon-
tokat.

20.

— Kertbenyről szólva, nem követünk el szerénytelenséget, ha megemlítjük, hogy legközelebb Aranytól 18 költeményt adott ki németül, Genfben, Kaulbach festőnek ajánlva (1861.) „Minta-fordítási kísérletnek” nevezi, s előszavában elismeri, hogy eddigi fordításai nem ütötték meg a mértéket. Azonban menti magát, hogy midőn fordítoul fellépett, alig voltak előzői s versenytársai e mezőn, így utat kelle törnie, kísérleteket tennie. Továbbá, eleinte azt gondolta, hogy elég a jó akarat, s a lehetőség magával hozza a tehetséget. Végre megerősíték e bal irányban a gomba módra termő német fordítások. De most kifejlettebb nézetei vannak: a fordított mű — írja — csak úgy lehet teljes hatással, ha oly tevőleg lép fel, mint az eredeti. Mennyiben egyezik elvével a gyakorlat: másra bizzuk megítélni.

21.

— Ifj. Balogh Gyula meg „Dalok” című, Heine után fordított költemény füzérre hirdet előfizetést 70 ujkriával. A 6—8 ivre

terjedő füzet januárban fog megjelenni. Az előfizetés Gyurián József nyomdájában küldendő be. Az egy idő óta divatozó szokás szerint Balogh Gyula is igéri előfizetői nevének kinyomtatását; de mi ennek hasznát, *nem jótékony célu* vállalatnál átlátni képtelenek vagyunk. Az illető olvasó közönség sokkal értetebb lesz, mintsem névbetűinek kinyomtatásában gyönyörködjük; és ha mégis: az írónak ily apróságokban sem szabad magát az efféle gyermekes ösztön szolgálatába adni.

7. sz.

22.

— Több lapban olvassuk, hogy Thali Kálmán „Székely kürt” címmel megint új költeményfüzért szándékszik kiadni, mely erdélyi tárgyú balladákat és regéket fog tartalmazni s részben a székely tájszólás szerint lesz írva és ez eredeti népfaj *szokásait ismertetendi*, a mi azonban nem a költő, hanem az utazó vagy vidéki levelező főadata volna. Még nagyobb baj ennél a székelyjargonnal való fenyegetőzés, mi — Petőfi kecskeméti dalának példájára — tréfául megjárja ugyan, de tovább vive, tisztán külmei természeténél fogva, a belső tartalmat veszélyezteti. Figyelmeztetjük a fiatal író, hogy a „népszokásoknak tájszólásoni [”] földolgozásától már csak egy lépés van a Bécsben divatozó *Localpoesie*-hez.

23.

— A „Nővilág” című heti divatlap ezután havonként kétszer fog megjelenni, főleg közhasznú és gyakorlati irányu tartalommal. Ára egész évre 5 frt. E lap eddigi szerkesztője Vajda János, mint értesülünk, engedélyt nyert „Csatár” című politikai és szépirodalmi lapra, mely főleg a női közönség igényeit tartaná szem előtt. A gondolatot a mostani, politikával saturált levegőben practicusnak tartjuk. Sikere a kiviteltől függ.

8. sz.

24.

— Vahot Imre „Napkelet” című szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilapja januártól fogva „Budapesti képes lap” névvel fog megjelenni. Mutatvány-számában álló képei közt van II. Rákóczy Ferenc; a magyar legio zászlószentelése Nápolyban — és, mint várni lehetett, a szerkesztő saját képe, mindez kissé homályos fametszetben.

25.

— Pécsen működő színigazgató Reszler István 30 aranyat tűz ki, egy vagy két felvonásos vígjátékra. A pályázó művek 1861. márt. 15-ig a „Pécsi Lapok” szerkesztőségéhez küldendők. A darabok előadása után a közönség ládácskába dobandó szavazat által fogja a díjat odaitélni. A választandó bírálók csak annyit határoznak a darab fölött, bocsájtható-e a verseny-előadásra, vagy nem? Valóságos széptani suffrage universelle, minek célarányos voltát e téren szabad legyen legalább is kétségbe vonnunk! A közönséget, mely rendszerint a köznapit valóság, a nagy hangot meleg érzelem gyanánt, a kirivót és csattanóst pedig eredeti helyett fogadja: veszedelmes lenne az aestheticában bírónak ismerni el.

26.

— Thali Kálmán nyilatkozatot adott be a „Hölgyfutár” után közlött azon hírünk ellen, mintha ő „Székely kürt” cím alatt erdélyi népszokásokat székely tájnyelven szándékoznék közrebocsájtani. Céljában t. i. nem *népszokások* hanem *népregék* feldolgozása áll. A mi pedig a székely tájszólásnak néhány dalban szándéklott alkalmazását illeti, ezt oly végből cselekszi, hogy a hagyományai s hős tettei által megismertetett népet „nyelvjárása által még jobban ismertesse” (de épen ez az, a mi ellen mi óvást jelentettünk); más részt, hogy a székely nép közt forgó számos szép és eredeti szó vagy szólam felszínre hozásával a magyar költői nyelvet gazdagítsa (a miért már köszönettel fog tartozhatni a magyar rodalom, hanem ez a tájszólás használata nélkül is megeshetik). Végül tiltakozik a *Localpoesie* eszméje ellen — s mi örömmel vesszük tudomásul a tiltakozást.

27.

— A Petőfi-emléket illetőleg Reményi által történt kezdeményezés folytán Szakál Lajos Békésről felszólal a „P. Napló”-ban s azon óhaját nyilvánítja, hogy a nemzet bálványozott költőjének állítandó emlék eszméjét az ország nevében a Magyar t. Akadémia, vagy evvel egyetértőleg — és sokkal helyesebben — mint tisztán szépirodalmi és gyakorlati irányú intézet, a Kisfaludy-Társaság vegye kezébe; a kivített eszközlő bizottmányba be kívánja tétetni Tompát és Aranyt, mint Petőfi pályatársait és egykori barátait; továbbá Reményit, mint művészt és indítványozót. — Nézetünk szerint a Petőfinek és Vörösmartynak állítandó szobor

felől legméltóbban határozhat a jövő országgyűlés. Addig már csak hadd folyjon az adakozás.

9. sz.

28.

— A Kisfaludy-Társaság csütörtökön, dec. 27-én tartá havi-ülését. A helytartó elnök, Toldy Ferenc ur, a közelebbi ülésben tett ígérete szerint, Kisfaludy Károlynak azon leveleit kezdte ismertetni, melyeket az nénjéhez, Farkas Gábornéhoz irt, mint a melyek a költő életének egy kevésé ismert szakára vetnek világot. Azonban egy tag felszólalván, kétségbe voná az irodalom-történet azon jogát, hogy az írók magán életviszonyait kutassa, nyilvánossá tegye. Ennek folytán némi vitatkozás fejlett ki, s az egy tag ellenében oda dőlt a vélemény, hogy igen is, az életirő felhasználhatja mindazon, bár magánjellegetű vonásokat, melyek az író, főleg pedig a költő fejlődésére, kedélyvilágára fényt deríthetnek. E nyilvánosságtól tiszta öntudatu embernek nincs is miért visszariadnia. Mindazáltal a levelek további ismertetése fel lón függesztve. Az igazgató sajnálva jelenté, hogy Jókai tagtársnak, ki e napra ígérte beköszöntőjét, sürgetős magán ügyben el kellett utaznia. Ezután a társaság belügyeiről folyt a tanácskozás, melynek részletesebb előadását mai számunkról akkorra vagyunk kénytelen halasztani, ha a régibb ülésekről még folyamatban levő értesítéseket bevégeztük.

29.

— Szabados János fiatal írónk „A haza és szerelemről” cím alatt egy füzet költeményt adott ki, ajánlva Niczky-Tarnóczy Malvina grófnénak, ki maga is ír költeményeket. Az ifju szerző ohajtja versei bírálatát, mert tisztába akar jőni tehetsége iránt és tanulni szeret. Követésre méltó példa.

10. sz.

30.

— Ormódi Bertalan is új vers füzettel kedveskedik: „Magyarhon ébredése”, ajánlva Széchenyi szellemének. A címen fölösleges volt odatenni, hogy *eredeti* költemények. Az által nem lesznek eredetiebbé, s a nélkül sem néznők fordításnak. A címet illetőleg *átalában* megjegyezzük, hogy szeretnénk már egy versfüzért látni harsogó cím nélkül. Ne bánts a magyart! Kárpáti Kürt, Nemzeti koszorú, a Haza, Magyarhon ébredése. stb. stb. Vagy címben keressük a *költői* hatást? — Irjuk egyszerűen: „Tóth Péter versei” s ha Tóth Péter valódi költő, ugy sem marad zsák-

ban a szeg. Vagy elégedjünk meg tulipánnal, liliummal, ne hurcoljuk szüntelen a haza nevét. Petőfi legfeljebb „Cipruslombot” „Felhőket” „Szerelem gyöngyeit” irt; noha ő is szerette hazáját egykissé. Nemde?

31.

— Hírszerint fővárosunk több német nevű kereskedője folyamodott, hogy engedessék nevüket törvényszerűen megmagyarosítani. Örvendetes jele az időnek. Csupán azt ohajtjuk, hogy a magyarítás ne történjék oly szolgál fordítással, mint eddig a legtöbbször. Az a sok, fűhöz-fához odaragasztott . . . *fy* végzet nagyon sületlen. A magyar eddig az által is kimutatta józan értelmét s nemzeti méltóságát, hogy nem ruházott magára s felebarátjára *képtelen* nevet.

32.

— Hazánk egyik lelkes urhölgye, ki Malvina név alatt költői irodalmunkban is szépen ösmeretes, e lapok szerkesztőjéhez levelet intézett, melynek tartalma közérdekű. Willmers Rudolf a nagy-hírű zongoraművész, ki magyar honunkat annyira megszerette, mint vendég, hogy állandóan közénk telepedni óhajt, magyar dalművet szándékozik írni s a tisztelt urnőt hívta fel hogy jobb költőink egyike által részére opera-szöveg írását eszközölje. Malvina felszólítja e lapok szerkesztőjét: de ránézve annyi külső és benső akadályba ütközik e kívánat teljesítése, hogy legjobb akarat mellett sem ígérkezhetik, s nem tehet mást, mint hogy pályatársai figyelmét e tárgyra irányozza.

33.

— Korán elhunyt tehetséges drámaírónk Obernyik Károly emlékszozárára 1855 nov. végén Nagy-Kőrösön műkedvelői hangversenyt tartottak, s jövedelmét 54 forint 6 krajcárt, az ottani reform. főtanoda pénztárába tették. Ez összeg gyarapítására akkor Tomori Anasztáz nyomtatott felszólításokat is köröztetett, azonban a gyűjtés a császári hatóság tilalma miatt abban maradt. Most a Hölgyfutár azon indítvánnyal áll elő, miszerint jó lenne ez összeg kiegészítése által „Brankovics” (inkább az „Örökség”) írójának a kőrösi tanodában vagy másutt méltó emléket emelni. — Obernyik Károly csakugyan azon írók közé tartozott, kik ily emléket nagyon megérdemelnének. De ha eszünkbe jut azon sokféle közcél, melyek által a közönség erszénye több kevesebb joggal és zálogával a sikernek, igénybe van véve: le kell mondanunk a re-

ményről, hogy egyelőre minden méltó jelesünk nevét emlékekkel díszesíthessük. Ha másfelől eszünkbe jutnak azon sokféle megrekedt gyűjtemények, félbeszakadt adakozások, melyek biztos számítás nélkül indulva meg, vagy mostoha körülmények miatt dugába dölve, most legjobb esetben haszon nélkül hevernek, ha ugyan végkép el nem sikamlottak: tehát mi nagyon okszerűnek vélnők ezen aprócseprő alapokat összetenni s az élő adományozók megegyezésével vagy tudtával valamely életképes eszme kivitelére fordítani. Ott van Petőfi szobra, vagy Vörösmartyé, mely utóbbira, mint halljuk Sz.-Fehérmegyében már 10,000 forint gyűlt össze.

34.

— A Kazinczy-ünnepek emlékét sok helyt, igen bölcsen, maradandóvá akarják tenni. Igy Szathmáron — hol Haas Mihály cs. k. iskolatanácsos lelketlen törekvése nem tudta előlni a nemzeti nyelv szerelmét, minden évben szándékoznak tartani egy ünnepet, hol azon gymnasiumi tanulók, kiknek dolgozatait legjobbaknak találják, rendes jutalmakat nyernek.

35.

— A politikai classicus szűkfejűség mellett széptani fejlettségünknek is érdekes bizonyítványaul szolgál a pécskai előljáróságnak az aradi német lapban közlött nyilatkozata, mely szerint „Szapáry Péter” előadatását Pécskán azért tiltották meg, mert nem akarták Hamzsabég *neveletlen* emlékével ingerelni a törököt. Már ezt mondja t. i. a pécskai előljáróság.

II. sz.

36.

— A „Prot. egyh. és isk. lap[-”]ban igen ok- és időszerű felszólalás olvasható a protestans egyházi énekek átnézése és részben újradolgozása mellett, melyhez mindenki szívvél-lélekkel fog járulni, a ki főleg az erdélyi ref. énekeskönyv sajnálatosan félszeg és gondolatlan összeállítását ismeri. Ott van:

*Betlehem kis város, de nagy,
Mert onnan jött a főhadnagy,
Kenyérnek háza méltán,
Mèrt ott született a manna,
A vén Simeon és Anna
Örültenek azér tán.*

stb. stb. Soha meg nem bocsájtható, az illető gyülekezetek- és egyházi hatóságoknak, hogy az énekek készítésekor jobb költőinket nem szólították föl közreműködésre, mit bizonyosan készséggel fogadtak volna meg, s minek most adandó alkalommal nem is szabad elmaradni. — A magyarországi reformatusok ugynevezett „uj” énekeskönyvében sok szép ének található, melyek a bibliai és költői *kenetet* lelkesen tudták összeegyeztetni s melyektől a nép nem is válna meg örömet. De abban is volna mit javítani; csakhogy a javítás ne álljon felcírázásból, világi tulipánnal, rózsával, népieskedő affectatióval; s az ott található — sokszor igen talpraesett rímelés ne cseréltesék föl esetlen asszonánc-kopogással, értem, a milyen világi költészetünket elborítja. Mi olvastunk néhány újabb korban keletkezett vallási éneket, de megvalljuk, egyikben sem találtuk azon negélylés nélküli, igaz bensőséget, azon szivből buzgó vallásos érzelmet, a melytől régibb énekeink jobbjai át vannak hatva. „Igazság!” itt is, mint a költői productio minden ágában: ha ez nincs, akkor a szép szavak árja: csak *zengő érc és pengő cimbalom*.

37.

— Megjelent a Budapesti Szemle XXXVII-ik (tehát ez évben már hetedik) füzete is. Érdekes tartalmát képezik: „Béldi Pál és a bujdosók” történeti korrajz Szilágyi Sándortól; „Olaszország újabb történetei” Reuchlin után, J(ános) F(erenc)-től; „A középkori építészet” (első közlemény) Henszlmann Imrétől; „Magyarország és Erdély 1848 előtti alkotmánya” (első közlemény) Wenzel Gusztávtól; végre „Irodalmi szemle” Ohajtjuk, hogy a nehéz időkben megindult tudományos vállalat ne akadjon fel *most*, midőn, a nemzet *értelmisége* szabadabban kezd lehelleni; hogy a gyorsan egymást követő füzetek ne hasonlitsanak órához, mely szokottnál sebesebben ver, aztán eláll.

12. sz.

38.

— A „Házi kincstár” ihlett ajku költőnk Tompa Mihály leveléből fájdalommal értesül, hogy a nemzet kedves dalnoka néhány hónap óta tartó szembajával folyvást szenved. E fájdalmat az egész ország osztja és velünk együtt forró részt vesz a „Házi kincstár” azon buzgó óhajtásában, hogy a Mindenható őrkdjék a közszereteti költő drága szemévilága fölött, mert ez egyszersmind a nemzeté is.

39.

— Sellner budapesti hajótulajdonos a Pest és Baja közti közlekedésre új magán gőzöst építtet, melynek neve Petőfi lesz. Suhanjon oly büszkén végig a Duna örvényes hullámai fölött, mint a minő felemelt fővel és merész lángelmével haladt végig az eszmék varázs-világába az, kinek nagy nevét Sellner ur hajója homlokára tűzte.

40.

— Mint a „Nefelejts” írja, tehetséges fiatal költőnk Szabados János, kinek nem-rég megjelent versgyűjteményét éppen most ismertetjük olvasóinkkal — az inség martalékaul veszélyes hagyományban fekszik a helybeli egyetemi kórodában. A „Nefelejts” felhasználja ez alkalmat az írói segélypénztár égető kérdésének újbóli felelevenítésére; mi pedig, addig is míg ez megtörténnék, az egyetemi kórház szakavatott és emberszerető orvosaitól jól indult ifju pályatársunk egészségére nézve a legjobbat reméljük és várjuk.

14. sz.

41.

— A szegedi Dugonics-szobor bizottmányának jan. 28-án tartott ülésében kitűnően, miszerint e jeles írónk összes műveire oly csekély számmal gyűltek előfizetők, hogy ezekkel a kiadás megkezdése még lehetetlen: határozattá lőn új előfizetési felhívás kibocsajtása Szeged és az egész haza irodalompartoló közönségéhez, melynek gyámolító részvéte által a Dugonicsnak szülővárosában állítandó emlék regényirodalmunk nagy érdemű uttörő bajnokának kegyelt nevéhez méltó alakban létesülhessen. A mily kívánatos lenne ez, ép oly óhajtandó másfelől, hogy ily, osztatlanabb figyelmet és kitartóbb részvétet igénylő indítványok megpendítése és kivitele majd akkorra maradjon, midőn a közéleti légkör nem lesz saturálva mindent elnyelő politicalai életkérdésekkel.

15. sz.

42.

— Biró Imre előfizetést hirdet „Korány” című zsebkönyvre. „Ha az ember a mai időben előfizetési ívet akar kibocsátani, mindenek előtt számolnia kell önmagával, hogy aztán a közönségnek is számolhasson.” Így kezdi Biró ur hirdetését. Nagyon jó! eddig is ezt ohajtottuk minden szerző vagy szerkesztő részéről. De lássuk, hogyan számolt Biró Imre magával. „Valóban nem csodálhatni — folytatja — hogy jelenleg több szépirodalmi vállalat,

aránylag *mérve* a külföld termékeihez, oly csekély, mondhatni — siralmas pártolásban részesül. S mi lehetne ennek oka *más*, mint az előfizetési határidőnek rendszeren e vagy amaz *állítólagos elháríthatlan akadályok* (!) miatt történt halogatása, jobbra balra csúres-csavarása által a t. közönségnek minden ily áldozattól lett elidegenítése, vagy épen maga az irodalmi termék gyöngéje volt!" Így számolt magával Biró ur. Ennek következtében „egyelőre tudathatja, hogy ezt (felhívását a zsebkönyvre) évről évre folytatni szándékozik; [!] s a mint egyrésztől könyvének *beltartalma* által *bármely tulzott igénynek* is eleget akar tenni, egyszersmind megszüntetni akarja (meg akarja szüntetni) a mű rendetlen megjelenéséhez kötött szokásos kifogásokat.” — Továbbá: „tartalmát (a zsebkönyvnek) jelesb íróink *korszellemben irt költeményei* s kötetlen dolgozatai teendik.” Mindazonáltal Biró Imre szerint: „Valakit pártolásra *erőltetni* vagy *kényszeríteni* (ugyan, próbálja meg!) *szerénytelenség* lenne.” Ime közöltük a felhívást majdnem egész terjedelmében. Megtanultuk belőle, hogy írói *szerénység* az, ha az illető nem kiált a közönségre: „la bourse, où la vie!” — Megtanultuk, hogy „korszellemben irt” költeményeket kell adni (mert az a divat) s akkor a *bel* tartalom által *bármely tulzott igényt* ki lehet elégíteni. stb. stb. De minek bántanók mi Biró Imrét. Nem ő hozta be irodalmunkba a vásári hangot, az ő felhívása még szerénynek mondható; az a csekély gyanusítás, melylyel az egész írói kart illeti (mintha t. i. nem lehettek volna *valóban elháríthatlan* akadályok) számba sem jöhet, csak hogy az ő könyve keljen. Tisztelt közönség, fizess elő! Mi a *tulzott* igényeket illeti, annak idejében ott leszünk mi, ha élünk.

43.

— Vahot Imre felszólítja a volt honvédeket, miszerint azon táborozást, hadjáratot és csatákat, melyekben részt vettek, saját tapasztalásaik nyomán s az ellenfél haditetteinek igazságos méltánylásával leírni s hozzá, ki azt az egyes részletes adatok halmazából nagy egészszé szándékozik összeszerkesztetni, beküldeni sziveskedjenek. — A szándék jó, de kívánt sikerét a gyűjtésnek csak annyiban reméljük, mennyiben az által a gyűjtő egykoru naplók s jegyzetek birtokába juthat, mert abból, hogy az illetők most, annyi év után emlékezetből írják le a stratégiai momentumokat, oly egymástól elütő adatok és mondák halmazát véljük keletkezni, melyből Vahot Imre sem lesz képes valami jóra való egészet szerkesztetni össze. Pedig ő már gyakorlott szerkesztő.

44.

— A Petőfi-mythos még most kezd ábrándos fordulatokat venni. Véleményünk szerint mindez nem tanusít egyebet, mint a nemzet cultusát nagy költője iránt. Ha az őskorban élünk, azóta füstölőnének oltáraink. Sis felix, atque propitius tuis!

45.

— Bohó-lapjaink száma ijesztő módon szaporodik. Csak most foglalták le a Virág Lajos által szerkesztett „Bohóc” 1-ső számát, s már az „Alföldi Mório” hazájából Debrecenből tudósítanak, miszerint ott f. hó 1-én kezdve „Repülő lapok” című „humoristicus” folyóirat indult meg, Mészáros Károly szerkesztése mellett.

46.

— Az ujkor egyik legnagyobb költőjének, *Puskin* Sándornak a pétervári cári iskola növendékei Zarskoe-Seloban, a cár megegyezése mellett díszes emlékszobrot akarnak emelni, mely a „Bakcsi-szeráji forrás” (vagy „Könyforrás”) és „Onyégin Jenő” halhatatlan szerzőjéhez méltó legyen.

16. sz.

47.

— A gr. Ráday-féle könyvtár megszerzésére szépen foly az adakozás. B. *Baldacci* közelebről 500 ftot adományozott. Annál szebb ez, mivel a báró katolikus, a könyvtárt pedig a pesti helvét hitvallású tanintézet számára akarják megvenni. Már alig lehet kérésünk, hogy e szép könyvtár nem lesz Pécelen véka alá rejtett gyertya, sem külföldre nem vándorol, hanem az ország fővárosában a negyedik nagy és gazdag könyvtár lesz a muzeumi, egyetemi és akadémiai könyvtár után.

48.

— Az olvasó egyletek hatalmas előmozdítói lehetnek irodalmunknak s a közfelvilágosodásnak, mint már azok külföldön, különösen Angliában és Franciaországban. Ha csak 1000 olvasóegylet állana fön, mindjárt biztosítva van akármely közhasznú vagy érdekes műnek 1000 vevő, — a mit mai nap nem mondhatunk el. Sajnos, hogy kaszinóink egy részét nem nevezhetjük egyszerű olvasóegyletnek. Van olyan is, melynek nincs bármi szegény könyvtára, csak néhány lapja. Tudjuk, pedig, hogy a lapok bármily jók legyenek is, az ismereteket nem terjeszthetik oly töme-

gesen, mint a jó könyvek, — a lapok ugyszólván csak töredékeket nyújtanak s ismereteknek többnyire csak a felületen uszó curiosumait szedik föl. E részben igen kívánatos volna a gyökeres reform. Ha eddig a minden mozgalomnak s így a szellemi mozgalomnak is ellensége, a saját tehetetlenségében kimult kormányrendszer, e részben is gáncsokat vetett, most már azok el vannak hárítva. A kaszinók a könyvszerzésben a leggazdaságosabb mód-dal kínálkoznak. Ha csak filléreket teszünk is össze, sok fillér forintokra megy, melyekkel szellemi kincsek birtokába juthatunk. — Örömmel olvassuk a „Vasárnapi Ujság”-ban, hogy Mező-Turon már a második olvasóegylet alakul. A befizetés negyedévre csak 50 kr. Van már 60 db. könyve s járat 10 hirlapot. Házbért nem fizet, mert turi lakos *Tóth József* ur ingyen engedi át a helyiséget. — Nem kevésbbé örvendetes, ha létesül, hogy a bécsi magyar tanulók is olvasóegyletet terveznek. Folyamodtak is felsőbb helyre az engedelemért.

49.

— Igen szembetűnő, hogy mind nálunk, mind a németeknél leginkább francia drámákat fordítanak le, s angol új művek oly gyéren fordulnak meg a színpadon. Egyik oka kétségkívül az, hogy a francia genie sokkal termékenyebb színművek dolgában, mint más nemzeté, sőt tulajdon irodalmukban is ez ág ereszt leggazdagabban, úgy hogy minden héten nem egy, hanem több új dráma és vígjáték próbál szerencsét a párisi színpadokon. — E termékenységgel az angol, Londonnak oly sok színháza mellett sem állja ki a versenyt. E színpadok számára is igen sokat kölcsönöznek Párisból, hogy új művel mulattassák a közönséget. Azonban az angol színpad sem oly szegény, mint az idegen földre átültetett művek csekély számából itélnők. A fő ok az, hogy míg a franciáknál az új művek csakhamar nyomtatásban is megjelennek s uton-utfélen árulják Párisban, a londoni színházak egészen a színpadi hatás elevensége számára gazdálkodják meg, a mi újat kapnak. Élő példája ennek „A nő titka” (*The wife's secret*) című dráma, mely rendkívüli tetszésben részesül már régóta, s Kean közelebbi föllépésével a „Drury Lane” színházban új érdeket nyert. E népszerű dráma még maig is csak kéziratban van. Tudjuk, hogy Shakespeaere műveinek nagyobb része is sokáig csak a színpadról volt ismeretes.

17. sz.

50.

— Emlegetik a lapok, hogy a „hárompipa utcát”, melyben szerkesztőségünk ideigvaló sátorát felütötte, Kisfaludy-utcának

keresztelték. Mi ugyan e változásnak legkisebb nyomát sem vettük észre; mindazáltal úgy megőrülénk e tragicomicus pipák reménybeli távozásán, hogy tüstént az itt alább olvasható verset rögtönzők, mely keveset ér ugyan, de elég jó a „hárompipa” mellé:

*Kisfaludy egy pipáról
Monda elmés pipadalt :
Méltó, hogy a „három-pipa”
Nyújtson érte diadalt.
Éljen hát az ő utcája!
S a magyarnak, „nagy pipája”
(Mint a régi példa jár),
Legyen egyszer tömve már!*

51.

— A sárospataki iskolára hirdetett aláírásnak csak kezdete is mutatja, hogy ép oly jól értjük most, mint bármikor, hogy a művelődés eszközeiben rejlik leginkább nemzetünk sorsa. A b. Vay családon kívül örömmel szemléljük különösen b. Sina Simont az első adakozók sorában. A hazafiság nem ismer felekezetiiséget, egy felekezet művelődése az egész ország javát mozdítja elő! — A Ráday-könyvtár megszerzésére is, mint a „Prot. L.”-ből látjuk, folyton gyűlnek az adományok.

52.

— Az írói *segélypénztár* részére „Családi kör” laptársunk szerkesztőségéhez már 454 ft. 60 kr. gyűlt be, többnyire igen csekély egyes adományokból. Mi becsesebbnek tartjuk minél számosbaknak, habár kis áldozatát, mint keveseknek nagyszerű adományát. Amaz világosabban mutatja a közrészvétet. Ez adományok annyival méltóbbak figyelemre, mivel nagyobbára hazánk leányai gyűjtötték és tették össze.

53.

— A Lombard-Velencéből haza számüzött s most köztünk mulató irótársunk Helfy Ignác urtól értesülünk, hogy a magyar költészetnek számos terméke ismeretes már fordításban az olaszok előtt is. Különösen Petőfi dalai s ezek közt főleg a „Rongyos vitézek” általános lelkesedéssel fogadtattak. E költőnktől mintegy 50 vers van lefordítva. Vörösmartytól a „Szózat”-on kívül

számos más. Le van fordítva Eötvös „Falu jegyzője”, mely egy lap tárcájában jelent meg először, s azután önállólag is kiadtván az utolsó példányig elkelt még két évvel ezelőtt, s így föltehetjük, hogy e szép regényünknek Olaszországban csaknem annyi olvasója van, mint hazánkban. Mily üdvös volna irodalmunkra nézve, ha kölcsönben mi meg az olasz nemzet világhírű és örökbecsű műveit fordítnók le méltán és élvezhetőleg, a mint ezt minden más európai nemzet már megtevé. Vannak ugyan kísérleteink, de éppen csak kísérletek.

19. sz.

54.

Az írói nyugdíjintézet, ily cím alatt: „A magyar írók segélyegylete” valósággá lett, annyi esztendei hátráltatás után. Mintegy hat évvel ezelőtt fogant meg az eszme. Gr. Teleky József, b. Eötvös József és gr. Károlyi István akarák életbeléptetni; de az akkori kormány e csupán csak jótékony célú intézetet betiltotta. Elfelejtők, mi csekély, mellékes s csupán a külső formát illető volt az ürügy; de a betiltással egyebet nem mondott az akkori „magas” kormány, mint „hadd vesszen nyomorban a magyar író, csak azért, mivel magyar”. Mert később a kormány megengedé, hogy Bécsben német írók segélyezésére egy nyugdíj-egylet alakuljon „Concordia” cím alatt. A „Concordia” megalapításával a tények logikája bármennyire kimutatta a kormány gondolkodását, a „Concordia” megerősítése után bajos lett volna a magyar egylettől újra megtagadni az engedélyt. Ekkor azok, kik az ügyet leginkább szívőkön viselik, a Concordia nyomán készíték el a magyar egylet alapszabályait. De a fölterjesztés ekkor azért halasztatott el, mivel a közönség más szép célokra tett adakozásokkal volt elfoglalva. — Csak most 1861-ben lépett ki az egylet, s mindjárt első kilépése egyik legszebb példája, hogy hazánkban nem hiányzanak a nagy és nemes célokért önzéstelenül áldozni tudók. A legteljesebb, s még csak hozzávetőleg sem gyanítható titok pecsété alatt küldé be egy nevét elhallgató hazafi azon egész összeget, melyet a horvátok javára rendezett sorsjátékban nyert volt. — [Ezután az alapszabályok rövid bemutatása következik.]

Ezek röviden a főbb vonások az alapszabályok tervében; — mert mindez csak terv, — s az annak idejében összehívandó közgyűlés határoz fölötte véglegesen. — Reméljük, hogy sem a sajtó nem fog tartózkodni alaptalan álszeméremből e tárgyat vitatni; mert az írók magok is tehetségök szerint tagjai lesznek az egyletnek; sem a közönségnek nem lesz szüksége buzdítgatásra ez emberbaráti s egyszersmind hazafias cél előmozdítására. Ha Angliában

s Franciaországban oly üdvös működésű és hatalmas ilyenmű egyletekre volt szükség a nyomorban szenvedő írók segélyezésére, mennyivel inkább van a mi, anyagilag is sokkal szegényebb irodalmunkban!

55.

— A kecskeméti temetőben nyugvó legelső magyar drámairó sirja, kinek a magyar drámairodalom gyémántját képező „Bánk bán”-ja, ez oly sokáig ismeretlenül hevert műve, közelebbről két kiadást ért, kinek beszügyedett sírhalmára közelebbről Gyulai Pál a nálunk eddigelő legszebb irodalmi ismertetésben s életrajzban oly méltóan és „teljes marokkal hintette a liliomokat”, a késő elismerésnek egy újabb engesztelő áldozatával fog körülvétni. Ápril 16-ikán lepleztetik le azon emlékszobor, mely *Horváth Dömének*, „Bánk bán” két új kiadása eszközlőjének fáradozásából elkészült. — Nincs magyar író, ki jobban megérdemelné, hogy emlékét fentartsuk. Ő nemcsak korát előzte meg, hanem a mi korunkat is. Drámairodalmunk maig sem érte el azon magasságot, melyen maradandó műve áll!

21. sz.

56.

— Ápril 2-ikán kezdi meg Molnár magyar szintársulata az előadásokat a budai színpadon, hol eddig csak német szó hangozott. Üdvözljük tehetséges és buzgó színészünket a szép és életrelvő eszméért! — Nemcsak a fővárosi közönség nyer vele, hanem alkalmasint színészetünk is. A nemes vetélkedés egyik nevezetes rugója a jeleségre törekvésnek!

22. sz.

57.

— Folyó hó 1-je óta Vachott Sándorné szerkesztése alatt „Anyák hetilapja” fogott megjelenni. Előfizetési ára évnegyedre 1 ft. 50 kr; három évnegyedre 4 ft. 50 kr. Ha valaminek hiány érezzük, az a növelés-, gyermek-, családi irodalom; így annát melegebben üdvözljük a lap megjelentét.

58.

— Lauka Gusztáv „élc és gunyoros heti közlönyt” fog szerkeszteni: „Ördög naplója” cím alatt. Mutatvány-száma már köz kézen forog. Arra törekszik, hogy a létező humoros lapoktól különböző színezet által nyerje meg az olvasók figyelmét. Egy kis

változatosság e szakban nem is ártana, miután azt tapasztaltuk, hogy a gyorsan felbukkant s részben már újra letűnt bohó lapok egyebet sem tudtak, mint másolni a nevető múzsa elsőszületteit.

59.

— „Ábránd és Való” cím alatt Huszt Jenő két kötet beszélyre nyit aláírást. Körülbelül két éve, ugymond, hogy beszélyeit kiadni óhajtván, előfizetésre hívta fel a közönséget. Az előfizetők csekély száma miatt az ígért munka akkor világot nem láthatván, nehogy szerző akarathiánnyal, vagy a mi ennél semmivel sem előnyösb, rossz akarattal vádoltassék: elhatározá magát összes beszélyeinek kiadására. — Mi nem vádoljuk szerzőt akarathiánnyal (melyik fiatal író nem *akarná* kiadni műveit?) — de lehetlen az irodalmi hitel érdekében megjegyzést nem tennünk eljárására. Ha a rendelt határidőre elég számos előfizetője nem jelentkezett, kötelessége lett volna azon kevés előfizető pénzét vissza téríteni, nempedig „körülbelül két évig” várakoztatni; föltéve hogy azok egyenkint e várakozásban belé nem egyeztek.

60.

— Szabó Richárdtól szintén megrendelési ívet veszünk *Atala* költeményeire. Ajánljuk a közönségnek. Itt nem csak betűket, hanem a betűkben lelket is talál. *Atala* hangjai, némi formabeli hiányokat leszámítva, a legnemesbek közé tartoznak, mit a közelebbi néhány év folytán hallottunk.

23. sz.

61.

— P. Szathmáry Károly nevezetes szolgálatot tesz történelmi irodalmunknak, ha, a miben fáradoz, II. *Rákóczy* Ferenc levelezéseinek teljes gyűjteményét közrebocsájtja.

62.

— Nem tartozik ugyan lapunk körébe de még sem hagyhatjuk szó nélkül azon hirt, mely több magyar lapban fel volt már említve, miszerint Pesten „angol követség” létezik, mely e cím alatt kapná leveleit. Mi is láttunk egy folyóiratot, azon tisztelt külföldi ur nevére címezve, de a cím egyszerűen így szólt: „Mr. Dunlop. British Legation. Pesth.” mi koránsem jelenti, hogy Pesten angol követség van, hanem csak azt, hogy a Pesten tartóz-

kodó ur az angol követség tagja. Ne rovassuk meg magunkat ily szalmaszállhoz kapkodás által. Ennyit a *fordításról*.

24. sz.

63.

— A lapok több új könyv megjelentét említék. [Ezután mintegy tucat könyv címének felsorolása következik.] (Hozzánk csak elvélve kerül egy-egy; mert hiszen mi *kritikai* lap vagyunk!)

64.

— Van Pesten egy új lap, neve „Csatár”, szerkeszti Vajda János. — Ez a „Csatár” egyik közelebbi (3.) számában a Figyelő kritikusaikat, a miért szerinte nem elég szigorúan bírálják a költeményeket, (pedig dehogy ez a baj! dehogy!) in corpore *örültnek* mondja. Figyelmeztetjük a „Csatárt”, hogy az *örültség* nem a higgadt mérsékletben, hanem éppen az *oktalan dühöngésben* szokott legtöbbször nyilatkozni. S ez a „Csatárhoz” első és utolsó szavunk.

65.

— Új lapok megjelenéséről olvasunk. Debrecenben a „Közönynek” két vetélytársát is emlegetnek; a mi nem volna sok, ha Debrecen *amériкаи* város; de így? [. . .] — Valóban örülnénk, ha e pezsgő lapirodalom egyszersmind a közönség, s nem csupán a szerkesztők „szükségleteinek” volna fokmérője.

66.

— Debrecennek tehát színháza *lesz*. Ezzel nem mondjuk, hogy eddig is nem volt. Ismertük a ceglédutcai rozszant sarokházat, s a későbbi csinosabb magánépületet. De egyik sem volt méltó a nagy Debrecenhez. Most állandó színházi bizottmány működik, s júniusban az építéshez is hozzáfogat, Ybl terve szerint. A színház mintegy *ezer* nézőre van számítva, s helye ugyanazon utcában lesz (csakhogy kiebb), hol a régi „theatrum” disztelenkedett.

67.

— *Molnár* szintársulata nagy sikerrel folytatja előadásait a budai nyári színházban. Szombaton ápril 13-ikán a „Peleskei Nótarius” került színre, melyet a pesti közönség oly sok év óta nem látott. — Ezen „énekes bohózat”-nak nem csekély érdeme a

Thern zenéjében áll, mely nem úgy, mint többi népszínműveink, csak beerőltet egy-egy ismert dallamot a szövegbe, hanem éppen az előforduló jelenethez van alkalmazva dal és zene. — Magában a színműben vannak érdekes jelenetek, Gaal sok ügyességgel állítá össze; különösen a *notarius* alakja, melyhez a feledhetlen Megyeri emléke van hozzánöve, mindig kedves marad; de az egész mégis inkább elbeszélésnek, mint drámának való tárgy. — Azonban igen sok tett nagy hatást a mulatni egybe gyült közönségre, különösen a *notarius* színházi kalandja. — A szintársulatban ismét jól voltak kiosztva a szerepek, s az előadás kielégítő volt, habár néhol kevesebbet ohajtottunk volna a mulattatóból. Így, hogy egyebet mellőzzünk, a vasas németek tánca kissé túl ment a határon, midőn végre a lovardai fogásokat kezdték utánozni. — A közönség rendkívül nagy számmal tódult a szinkörbe, mely *egészen* megtelt.

25. sz.

68.

— A magyar Akadémia philosophiai és történelmi osztályának tegnap előtt (22-én) tartott ülésében a jegyző Csengery Antal olvasta Brassai Sámuel értekezését, melynek címe: „Az exact tudományok követelése a philosophia irányában.” Értekező csipősen elbánik az ugynevezett exact tudományok némely apostolai-val — „mert ha van evangeliumok, ugymond, ők annak apostoli” — kik az anyagon kívül és felül mindent tagadnak; s az egy *öntudat* fogalmának fejtegetése által megmutatja nekik, hogy van biz ott az emberben oly nemesebb rész, a világegyetemben oly magasabb lény, mit nem lehet mérni, vegybontani stb. Az előadás több helye derűltségbe hozta a hallgatókat. — Ez után Knauz Nándor értekezett az „arany bulláról” — egyszersmind bemutatván e híres okiratnak a primási levéltárban létező — nem ugyan eredetijét — hanem legrégebb transsumptumát, továbbá egy sajátképi arany *bullát*, azaz arany pecsétet épen II. Endre korából, mely csak egy évvel korábbi keltű okiraton függ, mint a híres diploma, s így igen valószínű, hogy ez utóbbinak pecsége egészen hasonló volt ahhoz. A pecsét finom aranyból van, tallérnál jóval nagyobb, majdnem kisujnyi vastag, de belül üres, vagyis arany lemezekből van összeillesztve. Egyik oldalán II. Endre képe, ülő helyzetben; másikon az ország paizsa szívek s a *hét oroszlánnal* kereszt szalagjain, miről emlékezik a Toldi Estéje:

*Im az országcimert négyes szalagjával
Négy ezüst szalagján hét oroszlánjával
Egy bitang kalandor játékban nyere el.*

Némelyek *nyuszt*nak gondolák a hét fekvő állatot. [...]

— Irodalmi *botrányról* akaránk szólni, s lőn belőle irodalmi *trafika*. A lapok egy visszaélést emlegetnek, miszerint Korányi Viktor a „Honvédek napló jegyzeteiben” más ember munkáját magáé helyett adta ki. Azonban olvasva Kovács Ágoston, a „jegyzetek” írójának, nyilatkozatát, más színben tűnik fel a dolog. Kovács ur, ki e jegyzeteket Szilágyi S. „Emléklapjai” számára írta volt, később beleegyezett, hogy Korányi, ki azokat Szilágyitól pénzen megvásárolta, napfényre bocsássa, s így jelent meg az első kiadás, mely a rendőrség által lefoglaltatott. Most a szerző, nyilatkozatában, azért rója meg Korányit, hogy hire és tudta nélkül második kiadást rendezett, holott némi javítások szükségét már előbb közösen elismerték volt. Azt is fölemlíti, hogy e cím: „A legelső honvéd naplójegyzetei” — *nem* az igazsághoz hiven van bigyesztve a munka fölé, hogy az első kiadás tele volt önkényes elforgatásokkal. — Korányi ur tehát a nyilatkozat szerént ferditett és nem tartá kellő tiszteletben a szerző jogait, mint kiadó; de tulajdon képeni *plagiumról* szó annál kevésbbé lehet, mivel a könyv főcíme így hangzik: „Honvédek naplójegyzetei. *Összegyűjté* (és így nem: írta) Korányi Viktor.” Hanem ohajtandó minden esetre, hogy efféle mismás ne gyakran ismétlődjék irodalmunkban.

26. sz.

70.

— A gr. Keglevich Béla elnöktele alatt álló „Magyar képzőművészeti társulat” programja következő 5 pontból áll: 1. Festszínház-, építészeti tervek stb. pályadíjak tűzetenek ki. 2. Művészet s egyéb széptani tárgyak felett felolvasások tartatnak s a felolvasott jelesb művek kinyomatnak. 3. A társulat tagjainak művei kiállítatnak. 4. Kiképzés végett külföldre utazó szegénysorsu tehetségesb művészek és — 5. betegség vagy a sors csapása által inségre jutott művészek segélyeztetnek. A társulat tagjai alapító és rendes tagok. Alapító tagok, kik az évi részvénydíj tőkéjét: 200 ftot előfizetik. Rendes tagok, kik három évre kötelezik magokat az évenkénti 10 ftot lefizetni. A társulat évenként műlapot, vagy képes albumot ad ki. Részvényjegyeket a társulat pénztárnokánál Pietsch Gyula urnál (Kigyó-utca 3. sz.) lehet kapni. — A mi örömmüket ez új társulat keletkeztén csak az mérsékli némileg, miért nem tudott összeolvadni a régibb műegylettel, vagy ez utóbbi miért nem járt el úgy, hogy újabb társulat keletkezése ne mutatkozzék szükségesnek. Vagy oly sokan volnánk, és oly sokunk volna, hogy az illetén szabad verseny a művészet

virágzását, nem pedig az erők szétforgácsolását vonná maga után? Kivánunk jó sikert az új társulatnak.

71.

— Thaly Kálmán a P. Naplóban óvást tesz a debreceni „Tárogató” című füzet kiadói ellen, kik egy költeményét hirtelen, tudta, megegyezése nélkül, elrontva és névtelenül a mondott füzetbe fölvetették. Debrecenben, úgy látszik, némely ember igen szereti a *névtelen* költeményeket. Fog bitang verset, s kiállítja vásárra. Így a Debreceni Közlöny, ápril 20-ki számában, nem elég hogy közöl egy „Koldus-ének” című verset „névtelentől” hanem sans gêne odateszi csillag alatt, hogy „külön lenyomatban is kapható, kiadóhivatalában 3 uj krért.” Mi körülbelül tudjuk, hogy az a költemény még sem egészen „névtelentől” való és talán alkalmunk is lesz ezt az illető urnak nyomosan bebizonyítani.

27. sz.

72.

— Hanthó Lajos előfizetést hirdet: „Évtan” című történelmi munkára, mely a legrégebb eseményektől fogva 1860-ig lesz lehozva. A cím: *Évtan*, ha jól vetünk hozzá, olyasmit akar jelenteni: chronologia, chronicon, vagy annalis: de sehogy sem jól fejezi ki. Mert ha *nyelvtan*, a nyelvről, *hittan* a hitről tanít: *évtan* alatt oly munka értetnék, mely az *évet*, annak például fogalmát, felosztását, a különböző nemzeteknél s időkben szokásos esztendőnek, valamint az évszámolásnak történetét adná; szóval a mi az évvel foglalkoznék, nem a benne történt eseményekkel. De hagyjuk is el már szaporítani e *tin-tanf*féle könyvcimeket, oda is alkalmazván, hova nem illenek.

73.

— A Pesti Napló egyik közelebbi száma „könyvészeti és irodalmi” rovatot kezd. Eddig ugyan még kevesebbet hoz az irodalomból, mint a könyvészetből; de terjedelmes politikai lapjaink minden esetre jól teszik, ha az irodalomnak is áldoznak valami tért, nehogy a politika mellett egészen megfeledkezzünk a „*tranquilla potestas*” érdekeiről.

74.

— Molnár színigazgató mindent elkövet a magyar színház meghonosítására Budán. Hallomás szerint a városi hatóság karolván fel az ügyet, ideiglenes magyar népszínház építése volna terv-

ben, részvények útján. Kell is, mert Corvin Mátyás e dicső hírű fővárosában csak a minap láttuk az utcai magyar uj feliratot sárral becsapkodva. „Még leng a szellem *töletek!*”

28. sz.

75.

— Előttünk áll: „Q. Horatius Flaccus, értelmezve” (azaz fordítva) „Szenthmártony József által.” A saját kijelentése szerint „már hetvenre bukott évkoru” fordító jobban teszi vala, ha üres óráinak e szüleményét nem bocsátja közönség elé. Már a cimlapra bigyesztett chronostichon eleve kétségbe ejt a fordító izlése iránt. „Két pengő Vj-pénz, FLaCCVs! beCseD a Magyarok közt.” Ludas Matyi boritékán olvassuk hasonló vásári kiáltását a kalmárkodó muzsának. Mi a fordítást nézi: nem mondjuk, hogy itt-ott egy sor, egy mondat nincs eltalálva, a fordító vérré vált tősgyökeres magyarsága itt-ott kiüti magát a latinismus és soloecismus erőszakolt özönéből; de általában *zordon* az. — „Seculum Pyrrhae nova monstra questae” = „Pyrrha ujszörnyről panaszolt veszélyes év.” Ki érti ezt? Pyrrha = az uj *szörny?* vagy Pyrrha = ujszörnyről panaszolt veszélyes év? S a seculum: év? — Vidimus Flavum Tiberim retortis Litore Etrusco violenter undis etc.” — Láttam a szökés Tiberis *kanyargva tenger ágyától haza mint tolonga.*” S az uxorius amnis = „Simonbíró folyam!” — Magán mulatságnak megjárja az efféle: de ki a közönség elé hozza fordítmányát, attól megvárjuk, hogy az eddigieknél jobbat adjon. Mi fájdalommal érezzük irodalmunk hanyatlását e szakban, t. i. klasszikai művek áttételében; mert ez minden művelt irodalomnak soha el nem száradó, mindig uj-uj lombot hajtó ágát teszi: de az utóbb jövő, kell, hogy elhomályosítsa elődjét, máskint bizony megkérdik tőle, mit keres. Szenthmártony ur Flaccusa olyan, mint ha nem Virág után, hanem előtte, s leszámítva uj szavait — körülbelül Fábchich nyelvéen s izlésében született volna meg.

29. sz.

76.

— Megjelent Lampelnál: „Nemzeti Dalkönyvecske. Harmadik, népdalokkal bővített kiadás.” E Nemzeti dalkönyvecske, melyet még (a cigány adoma szerint) pisztoly korából ismerünk, igen szépen kinőtte magát, úgy hogy most már dalkönyvnek is beillik. 504 lapra terjedő, apró nyomatu diszkiadása igen csinos; a költemények beválasztása ellen sem igen lehet panasz aesthetikai tekintetben. De két oldala van a dolognak. Az ily anthológiák kiadói csak *látszóan* terjesztik az irodalmat. A közönség annál

inkább mellőzhetni gondolja *teljes* munkák vételét, minél több író savát-javát fölleli az ily gyűjteményben. Ezért az irodalom ha köszönetet mond is kiadó uraknak a vállalkozásért, s a boldogított szerző egy-egy tiszteletpéldányért: rendesen savanyu arccal teszi azt, melynek savanyuságát csak az illető § a német sajtótörvényben, édesíti meg.

77.

— Dugonics összes művei az előfizetők kis száma miatt nem fognak megjelenni. Az előfizetők pénzöket Schröck Ferenc szegedi tanár urtól visszavehetik. — Sajnos, de ki tehet róla. Ily vállalat kiviteléhez vagyonos közönség kellene, mely a könyvet megvegye, habár nem olvassa is. A mi könyv-vevő s olvasó közönségünk, az a maroknyi csapat, mely minden előfizetésnél helyt áll, míg bírja, többnyire nem a duszgazdagok közül telik. Ez nem democrat feljajdulás, ez kiáltó szó, irodalmunk mellett, a *pusztában!* Igen, igen: még mindig *pusztában*. Unalmas, de igaz.

78.

— Hírszerint a nemzeti színházban nem sokára (csak hogy ez a mi árva intézetünknel igen nyúlós határidő) egy történeti dráma kerülne padra: „Csák” Szathmáry Károlytól. „Fölkele Csák. .” mondja Vörösmarty. No, majd meglátjuk: *fölkel-e Csák?*

79.

— Az 1862-ki londoni világtárlat alkalmából, hová csak *modern* festmények vétetnek föl, az (angol) Athenaeum fejtegetés alá veszi e kérdést: mi a *modern* művészet? Némelyek, ugymond, szorosán a jelent értik. Mások néhány évvel vissza is mennek. Egy harmadik vélemény szerint jelen század kezdete, mások szerint a Royal Academy alapítása 1768-ban lenne a legjobb határvonal, mely a középkori művészetet a maitól elválaszsa. Némelyek a mult század elején kezdenék. A cikk írója elősorolja mindegyik emberöltő hirneves festőit; s öröm olvasnunk a mult század első felében magyar *Kupeczkynk* nevét is a jelesek közt. Cikkirő véleménye oda üt ki, hogy azon művészekről fogadtassék el festmény, kik egy századdal a tárlat éve előtt, s így 1762-ben s attól kezdve mostanig éltek; támogatván javaslatát azzal is, hogy így a 64-ben meghalt Hogarth, ki az angol festőiskola jellemét legnemzetiebben fejezi ki, nem fog a tárlatból kimaradni, mint az esetben, ha valami újabb időhatár vonatnék. — Hát a mi festőink mozognak-e?

80.

— Szegeden nagyban foly a névmagyarítás. Vajha elég idő legyen rá, hogy az új nevek föl is ragadjanak s a régiak feledésbe menjenek; nehogy valamely conscriptio megint visszamagyarítson, mint sokakat 49 után.

81.

— Azt mondják, hogy bizonyos dr. *Mayer* a *ventriloquistica* (hasbeszélési tudomány) *professora*, Pestre szándékszik, itten előadásokat tartandó. Nem csak mutogatja *művészetét*, hanem magyarázza is, és a *ventriloquistica történetét* vázlatban lehozza a legködösebb *ókortól* kezdve mostanig. Aztán legyen valaki polyhistor, ha már a hasbeszéd is rendszeres tudomány!

82.

— Megjelentek „Kipfelhauser költeményei. A szerző arc-képével.” — Boldog Kipfelhauser! Mily elégedetten ül ott, íróasztalánál, kezében toll, kockás pantalonja száraít egymáson nyugasztva, milliomos kabátban, fehér nyakkendőcsokorral, tepsiragyogású arccal, írva halhatlan költeményeit. Csak orrán több az életöröm, mint némely embernek egész életében. Soha hivebb arc-képet! — Igazad van, Kipfelhauser, mit is buslakodnál, hiszen akár jobbra, akár balra . . . most *neked fűtyöl*. — Nem szükség, hogy *mi* ajánljuk e korszerű s többnyire valóban elmés költeményeket.

30. sz.

83.

— Dobsa Lajos a P. Naplóban egy felszólalást intéz a honképviselőihez a sajtóügy iránt. Meg vagyunk győződve, hogy az országgyűlés, ha már egyszer a sérelmek s teendő reformok részletezésébe bocsátkozott, nem fogott volna egy oly fontos ügyet, minő a sajtóé, hallgatással mellőzni: mindazáltal üdvözljük a felszólalást, mert csak használ az ügynek, minél előbb, s minél többször hozatik szóba. Tudja-e a tisztelt közönség, mi az a *felelős szerkesztés*, ma, az alkotmányos élet 8-dik havában? A felelős szerkesztés az, hogy aláíratnak az emberrel egy csomó tiszta lapot — megannyi charta biancát — arra nyomják minden megjelenő számnak egy pár példányát, azt elviszik, isten tudja hova, — bizonyosan nem az *alkotmányos* hatóságokhoz. E rejtélyes hatalomtól függ aztán elnézni, vagy betiltani a lap megjelenését; talán később,

ha a *mérték betelt*, megtorlási eszközökhöz is folyamodni. „Sötét homályba intézik és szövik komor hatalmak az *írói* kétes pályák irányait.” Dobsa megemlítvén az irodalom fontosságát, mint a mely nélkül Róma nagyságáról mit sem tudnánk, és az 1848-ki illető törvénycikkelyt, átmege a sajtó szomorú helyzetének rajzolására a lefolyt 12 év alatt, s találóan mondja az absolutismus sáskahadáról: „egyik finánc ruhában vizsgált meg padlást, csúrt, kádat, pincét és üstöt, nem ritkán a zsebeket is; a másik, mint censor, *szellemi termékeinket* vette mérték alá.” Továbbá: „nem vallották be, hogy a sajtó le van bilincselve; ellenkezőleg azt *szabadnak* hirdették! És valóban szabad volt a *nyomás*. Előre censor nem mutatkozott, a mű átvizsgálását el sem fogadta, míg az egész készlet ki nem volt nyomtatva. Ekkor, midőn már a költségek mind meg voltak téve, bezzeg előtermett, hogy az író tetemes kárával sokszor egész lapokat, iveket kinyirjon, nem ritkán, hogy az egész készletet lepecsételje.” S ez eljárás rosszabb volt bármely szigorú censuránál, mert szülemelésében fojtotta meg a gondolatot; oly szabadság volt ez, minőt a macska ád az egérnek, hogy kellő távolból ruganyosabb ugrást tévén, annál biztosabban elkaphassa. Felhossa továbbá a hírlapi megintéseket, a bélyeg általi megszorítást, az Akadémia és Kisfaludy-Társaság működésére vetett nyögöt, az írói nyugdíjintézet betiltását, a nemzeti színház körül történt sáfárkodást, az iskolai irodalmon tett erőszakot, s így végzi: „a mely kormány gondolkozó, méltóságteljes és önérzetes népet akar kormányozni, annak a szabad sajtót is kell akarnia; a kinek ellenben kívánatos az oktalan csorda, annak kívánatos az említett rendszer is.”

84.

— B. Bánffi Dezső és Réthi Lajos kiadó-szerkesztők előfizetést hirdetnek *Korány* című zsebkönyvre, mely „a kolozsvári ref. iskola munkásabb tagjainak kötött és kötetben [!] dolgozataiból” — felerészben az erdélyi honvédek segélyezésére, másik felében az iskolai könyvtárra s zenedére szánt tiszta jövedelemmel — f. évi jun. 15-én fog megjelenni. — Hiába usznánk a korai productio ez egyetemes árja ellen, mely darab idő óta elhatalmazott iskoláinkban, sőt igaztalanok is volnánk, midőn a későbbi termelés közt is annyi hordja magán a zsenge ifju kor bélyegét: csupán arra hívjuk fel a tanodai ifjuság figyelmét, nem lenne-e mind rájok nézve tanulásosabb, mind az irodalomra nyereségesebb, a külföldi ifjak azon kedvtelését hozni divatba, hogy szünidejüket a két haza szebb, történeti vagy természettani szempontból érdekesebb tájai-

nak beutazására fordítván, e kirándulások eredményét mutatnák be a közönségnek — a vagyonosabbak illusztrált albumokban is; — a helyett, hogy többnyire oly novellák s versek halmazával lépnek föl, melyekre utóbb talán magok is áttalva gondolnak vissza. Ezt nem csupán a jelen esetre mondjuk, nincs is okunk a még ismeretlen szerzők képességéről kedvezőtlenül nyilatkozni; de az eddigi tapasztalás azt bizonyítja, hogy nem sokat nyert az irodalom ez időelőtti fellépések által.

85.

— Márki József tudor figyelmeztetést, illetőleg kérelmet bocsát közre a lapokban, melyben okát adja, mért vala kénytelen „A magyar költészet rövid ismertetése” című könyvének nyomtatását halasztani, s bolti árát fölemelni. Az utóbbit leginkább azért, mivel: „pótléku adja — ugymond — legjelesebb költőink új, szokatlanabb vagy művészibb alakú s kellemesen zengő, érdekes tartalmu egyes, de azért némi kis egészeket képező *fordáit*” stb. Tehát *tropus*-gyűjteményt a legjelesebb költőkből. — Már hogy ily, az egész koszoruból kitépott virágok, vagys inkább a virág egyes szirmai összehalmozva mi jó hatással lesznek az ifjuság aesthetikai érzelmének fejlesztésire, azt nehéz volna megmondani. Eddig is az volt nagy bajunk, hogy a költői műveket nem összes hatásukban, hanem egyes szép mondataikban birtuk csupán méltányolni; az ily phraseologia pedig már kezdetben arra szoktatja a fiatalságot; hogy a költészetet csupán egyes cifra mondatok aggregatumának tekintse. Inkább csinálna valaki *rímshótárát*, melyet felüthessen a megszorult versfaragó, annak lenne legalább a technica körül gyakorlati haszna: de a forda-gyűjteményét nem látjuk be.

86.

— Folyó hó 20-án ment véghez a Katona-szobor ünnepélyes kitakarása Kecskeméten. Beszédet ez alkalommal Horváth Döme és Pólya tanár tartottak. Elszavaltatott Szász Károlynak lapunk előbbi számában megjelent költeménye, s az ez alkalomra pályázott darabok közül egy pár. — A bíráló választmány szükségesnek látta volt megróni „első rangú” költőinket, hogy Katona emlékét „nem tartották méltónak” arra, hogy lanthoz nyuljanak. „Hogy tudja a választmány?” — kérdi igen helyesen a V. Ujság. Mi pedig azt mondjuk, hogy azon „első rangú költők” (ha vannak ilyesek) nem az által nyerték az „első rangot”, hogy ihletés nélkül is énekelgettek. „A szellem arra fuvall, a merre ő akar” — mond biblia.

— Fejes István, a lapokból már ismert nevű költő, előfizetést nyit költeményei egy kötetére, „hogy csekély működése iránynának s szellemének megismerésére és megítélésére — ugymond — az olvasó közönség figyelmét felhívja, — s egy uttal hivatásáról *biztos* tudomást szerezzen.” Dicséretes a szerény hang, s óhajtunk minél jobb sükert; csupán azt jegyezzük meg, hogy a „biztos tudomás” gyakran nem függ az ily provocatio ad plebemtől; ha ez állna, gyakran legjelesb íróinkat ekéhez utasította volna már az ily suffrage universel. [!]

88.

— A Debreceni Közlöny „köszönetet szavaz a Figyelőnek éber figyelméért” — hogy t. i. a „Koldusének” című vers nem jogos kiadásaért megróttá a mondott lapot. Köszönjük szépen a köszönetet, de nem teszszük hozzá: „szívesen másszor is.” Felvilágosítását ez esetben elfogadjuk, noha oly gyanus álnevek, postrestanték bizonyítványára támaszkodik, hogy sohabizony!

89.

— *Stühler* építészeti tanácsos ur Berlinből megérkezett. Ha, mint e váratlan megjelenésből gyanítható, az ő terve fogadtnék el, akkor a lánchidfővel szemben két majdnem egy forma stilben épült palota fogná gyönyörködtetni a „bilateralis symmetria” kedvelőit: az Akadémia palotája és a Lloyd-épület. Az utóbbira csak még egy emelet kell, s akkor ugy meglesz a symmetria, mint midőn a kertész egyik múlatóban tolvajt zárván, hogy a másiknak ablakán is bámuljon valaki, oda meg tulajdon fiát csukta be. Tehát még egy etage-t, tisztelt kereskedelmi társaság, a két emeletre szolgáló jön oszlopok fölé!

90.

— Miután a „Debreceni Közlöny” szerkesztősége azon tévedését, melyet egy, lapunkban említett költemény kiadása által elkövetett, lehetőképen jóvá tenni magát késznek mutatta, nemcsak, hanem azon vers külön lenyomott mintegy 1000 példányát is önkint az illető szerzőnek rendelkezése alá bocsátotta: az e tárgyban ellene emelt nehézség megszűntnek tekinthető.

— *Fésűs György és Hilóczky Béla*, már jó minap, felhívást intéztek a közönséghez, melyben adakozásra szólítanak a magyar színészetnek Budán leendő meghonosítására. Sajnáljuk, hogy térszűke miatt nem közölhetők a felszólítást: de ajánljuk az ügyet; nem késő. Ugyan-e tárgyra vonatkozólag Molnár szinigazgató örömmel hirdeté a lapokban, hogy Buda város községe múlt hó 28-án tartott közgyűlésén, az ő folyamodványára, elhatározta keblében a magyar színészetet állandósítani, s egy a lánchid mellé tervezett népszínház építéséhez pénzbeli segílyvel is járulni. — Csak rajta! míg lehet.

— *Aszalay József* — „a párizsi statistikai tudós társaság tagjának” — *Szellemi Omnibus-a* 1-ső kötetje második bővített kiadásban is megjelent „a szerző arcképével.” Az érdekes csevegésnek és nem sótalan elméskedésnek megvan helye az irodalomban, csak azt nem találnók rendén, ha valamint léteznek kizárólag úgy nevezett „férfi”-körök, azonképen kizárólag „férfi” irodalom is kapna lábra, mely követné amazok sikamlósságát egyben-másban. Egészen más, ha egy Juvenal, Dante, Shakespeare, Goethe olykor műve teljességét azzal eszközli, hogy az erkölcsi rutat is bevonta festése körébe, más pedig, ha valaki csak azért szed össze sikamlós anecdotákat s élceket, mert az neki — s gondolja, sok „férfi” olvasójának tetszik. Ohajtottuk volna e második kiadást nemcsak „megbővítve” — hanem itt-ott „megtisztítva” is látni.

— Figyelmeztetjük a t. közönséget *Weininger Vincének Ráth Mór* könyvkereskedésében megjelent „Politikai számtan”-ára. A munka jogtudósok, gazdák, kereskedők és iparosok számára, valamint magántanulásra iratott s ajánlva van *Lónyai Menyhértnek*, ki nemzetgazdászati jeles készültségéről ismeretes. Elmúlt az idő, mikor egy *Maróthy* kíségitette a magyar embert minden számtani szorultságból. Semmi részben sem szabad elmaradnunk a művelt nemzetektől, mert a műveltség, tudomány oly előny, mint a tűzfegyver az europainál az indián nyila és láncsája ellenében. És így, bármennyire irtózzunk e *devise*-ek, *váltók*, *pénzlábak*, stb. ismeretétől, ha azt akarjuk, hogy nyil helyett puska legyen kezünkben, bizony csak meg kell azokkal ismerkednünk. S ilyesekre tanít *Weninger* könyve, kimerítőleg, alaposan.

94.

— Az egyes városok monographiái szépen szaporodnak. Most is kettő hever asztalunkon: „Székes-Fehérvár története” Irta *Csapó Kálmán.*” és: „Szatmár-Németi szabad kir. város egyházi és polgári története” — melyeket összeszedett S. *Nagy Mihály,* rendezett *Bartók Gábor.* Különösen az előbbire dicsérettel kell kiemelnünk, hogy szerzője, ifjusága dacára, ily komoly irányban indul; nem is lenne a miatt egy hija se a lantpengetőknek, ha a fiatalság egy része inkább a tudományok művelésére, mint csillag, holdsugár, s virágok lajstromozására szánná magát. Ki nem tud többet mondani, mint hogy az éj sötét, a patak csörög, a villám sebes, a délibáb leng, stb. az jobb volna ha a természetben, vagy a történet avas foliantjai közt kereskednék, ott talán inkább lenne még valami újat, mint a költészetben, hol „*diu male perdat!*” az előtte éltek minden eszmét fülön fogtak már. Ajánljuk mindkét munkát a közönségnek.

95.

— Huszt Jenő beszélyeinek első kötete megjelent. Szerzőt az előfizetési pénzek hosszas magánál tartása miatt lapunk megrotta; jelen kötet kiadása által bizonyítja, hogy nem volt szándéka a közönséget beváltatlan ígérettel megkárosítani.

96.

— Beküldetett hozzánk a „Magyar-Szent-Mártoni Árvizkönyv” első füzeté is, melyet Berecz Imre a cimben nevezett helységbeliek fölségelésére irt. Tartalma az árviz (nem minden dagály nélküli — no de azért *árviz*) leírásán kívül: „Vékony János és családja; történeti beszély” s a „Miriditták vérlakodalma; történeti képrajz 1830-ból;” az utóbbi e füzetben nem ér véget. Ajánljuk a könyörületes publicum részvétibe. Nincs jótékonyabb, mint a jótékony cél. Jól tesz a szenvedőkkel (noha nem mindig); jól tesz az íróval, mert alkalmat nyújt elmeműveit napfényre hozni; jól tesz a közönséggel, mert ilyenkor legalább megveszen egy-egy könyvet; de jól tesz a kritikussal is, mert lefegyverzi, már pedig mi lehet jobb a fegyvertelen otiumnál. Hanem azért ne mondjuk még se, az egyszeri vásári énekessel, ki magas póznán mutogatva a pesti árviz rettentő scénaít, gajdolta mellé ékes magyarsággal:

*„Azért isten hala legyen,
Hogy az Duna sok kár legyen!” stb.*

97.

— Megjelent a „Budapesti Szemle” XL-dik, ez évben utolsó, füzetek, szokás szerint becses tartalommal. [. .] Igaz, majd el is felejtők, hogy e derék folyóiratot, s pedig már *négy* év óta, *Csengery* Antal szerkeszti. Jó ezt megemlíteni, mert sokan nem tudják. Ugy kell lenni, hírét sem hallották sokan.

98.

— Emich Gusztáv 1862-ki nagy naptára, *Vadnai* Károly ügyes szerkesztése mellett, sajtó alá került. Ugy látszik, a naptár irodalom ismét föléled, s ez nem rossz; csak előbbi virágzása külső körülményei vissza nem térjenek, mint az asztaltánc s politikai fásultság, mert az már rossz lenne.

35. sz.

99.

— A m. t. Akadémia múlt heti (jun. 24.) ülésében a jegyző *Csengery* olvasta Erdélyi János r. tag monographiájának, *Verulámi Bacorul*, egy részét. A felolvasott rész érdekesen tárgyalja a bölcsnek életrajzát egész egyes jellemző adomáig. E nagy becsű monographia első része *Baco* életrajzát közli; a második részben szerző *Baco* munkáiról fog szólni; s végre külön szakaszban ismereti majdan hatását korában, és később nálunk. Mondanunk sem kell, hogy a nagy érdekű egyedirat a *Bacot* illető világirodalom legújabb termékeinek tekintetbe vételével, de önálló felfogással és művészi kézzel írott mű. S e mű is egyike azoknak, melyeket a Budapesti Szemlének köszönhet irodalmunk; s melyek e vállalat lendítése nélkül nem keletkeztek volna. [. .] végül a titoknak jelentést tőn a héten begyűlt adományokról az Akadémia és Széchenyi-émlék számára, mely összesen m. e. 1000 ftra rúg. Ugy látszik, a buzgalom apadóban van — vagy csak pihen? Érdemi.

100.

— A fűvészkertben egy *Dracena Draco* virágzik. A kik egy ily szép pálmát virágzásban akarnak látni, nem fogják rossz neven venni figyelmeztetésünket.

101.

— *Hencz és Bergh* építészek nagyon categoricus szózatot emelnek a Magyar Sajtóban az akadémiai palota öt terve ellen.

Három rendbeli *veneteg* nagy hibát vélnek kimutathatni bennök — illetőleg az akad. programmban — *először* hogy a palota 3 emeletre tervezetik, mely a palotaszerű arányoknál fogva óriás magasra emelkedik; *másodszor* nem hagyják helybe a palotának bérházzal kapcsolatát, mely utóbbi, a palotai dimenziók miatt, csaknem lakhatlan lenne; *harmadszor* kifogások van a háztelek szerencsétlen alapformája ellen. — Végre a stíl kérdésben román és byzanti vegyületet ajánlanak, ha már magyar nemzeti stílről *hallani* sem akar a *tudós világ*. — Hallani csak hall, de bizony nem igen lát. Egy Árpád kora beli Iliászt is szeretnénk, ha volna, de ha nincs, azt ugyan meg nem írja az egész Akadémia sem. Így van a stillal, fejleni kell annak; octroyálni nem lehet.

36. sz.

102.

— A m. Akadémia multheti (jul. 2.) ülésében *Czuczor* r. t. tartott előadást némely *képzőkről* a magyar nyelvben. Főleg azon rövidített képzők természetét magyarázta, melyek (mint *kel*, *kel-et* = *kelt* v. *költ*) az igék benmaradó értelmét kihatóra változtatják, s gyakran a gyök utó mássalhangzóját euphonia kedvéért (*es-ik*, *es-et*, *es-t*, *ejt*) fölcserelelik. Elmés. Így lenne már forrad (benmaradó) = *forradt*: szebb hangzással *forraszt* (kiható.) — De ha péld. a *tapad*-ból is így lesz először *tapadt*, aztán *tapaszt* mit keres a *tapasz* főnév? mit a *horpasz* stb? Ez utóbbiakban, úgy látszik, nem csak euphonicus az *sz* betű, hanem épen oly tősgyökeres képző, mint maga a *d* meg *t*. [. .]

103.

— A M. S. értesül, hogy a kolozsvári ref. collegiumnál a forradalom előtt fenállott *jogakadémiát* ismét visszaállítják. — Azaz nem *jogakadémiát* talán, hanem a jogi tanfolyamot a collegiumban, melyet a ref. főiskolákban az is hallgatott, ki hittani pályára készült. Az elkülönített „jogakadémia” nevezet a közelebbi fatalis évek gyümölcse a collegiumoknál. Tanuljunk legalább beszélni alkotmányosan s autonomilag.

104.

— A bécsi csillagda következő észleletet közöl a feltűnt üstököséről: Az üstökös éjszaknyugotra, mintegy husz foknyira a láthatár fölött (ma már sokkal föntebb jár) a göncöl szekér közelében szemlélhető. Feje igen világos és nagy, legyező formájú s a zenith felé nyuló arany színű üstökkel (nem *farokkal*, az istenadta,

hisz azért *üstökös*) melynek hossza több 90 foknál. Párvonalosan áll a Capella csillaggal. Kétszázszoros nagyítás mellett ezen üstökös magva kicsinek s álló csillagszerűnek látszik, s jóformán első rangú. (P. N.) Honnan jő? hova megy? azaz pályakörét, úgy látszik, a bécsi urak sem tudják; jelentését, tán még előbb megfejtí a gellért-hegyi *csillagda*. „Ez nagy országokra kár nélkül nem fordul” mondja Zrinyi is; szerencse, hogy honunk nem *nagy* ország; van még nagyobb is.

37. sz.

105.

— Pestmegye jul. 9-ki közgyűlésében elhatározta pályázatot hirdetni egy népszerűen írott magyar történelemre, a pályadíjat 150 aranyban állapítván meg. Mi azt kívánjuk, hogy a versenyt ohajtott siker koszorúzza. De nem könnyű *keresménynek* tartjuk a 150 aranyat. Nem elég ide póriás lére föleresztett silány *compilatio*: ide művészet kell, és tudomány, a historia tudása. Herodot egyszerű nyelvéhez az ő elbeszélési tehetsége s ügyessége az alakításban. Oly műre van szükség, mely egyszerű legyen izlés-sel, mely olvastassa magát mint egy regény, de a szokott regényes sallangok és ferdtések nélkül. Zugiró ezt meg nem írja, vagy ha meg, csupán e műve által a jelesek közé fog emelkedni.

106.

— A Magyar Sajtóhoz beküldöttek egy „Lélek-e vagy szellem?” című könyvet, melynek ottani idézetéből azt látjuk, hogy se lélek biz az, se szellem. Az idézet így hangzik. „Háttal az ember jobbjá az isten jobbjának, kegyelmének, balja, énje az isten baljának, hatalmának és igazságának lett átellenese... Az ember balja, énje pedig az isten baljának, hatalmának lett átellenese.”

38. sz.

107.

— A napokban némi szünet után, ismét több új munka küldetett be szerkesztőségünkhöz, részint egészen újak, részint már valamivel előbb megjelentek, de melyek kiadó hivatalunkhoz lévén utasítva, onnan nem mindjárt kaptuk meg. *Kérünk is ezentul a szerkesztőséget illető minden küldeményt egyenesen hozzánk irányozni*. Ilyen: „Magyarnyelvtan tanodai s magán használatra. Irta Szvorényi József, gymn. tanár, s magyar akad. tag.” Szerző a nyelv alakjainak s a kifejezés módjának tanításában a *mondatból* indul ki. *Előismeretek* című bevezetésében előadván a nyelv-

tani legszükségesebb tudnivalókat, az *Első szakaszban* beszél „a mondatról általában,” s úgy kezdi aztán a *másodikban* a „szó alaktan” ismertetését, a tulajdonképi nyelvtant; a *harmadikban* a „szók viszonyát a mondatban” fejtegeti, a *negyedikben* „a mondatok viszonyát a beszédben” — végre az *ötödikben* a helyesírás szabályait adja elő. Mint e felosztásból látható, e nyelvtan igen észszerű alapra, a syntaxisra van fektetve, a szókat nem mint rideg, elkülönözött részeket, hanem mondatbeli kapcsolatjokban tárgyalja.

39. sz.

108.

— A magyar t. akadémia jul. 22-ki ülésében, mely a philos. törv. és tört. tudományi osztályoké volt, Pauler Tivadar r. tag olvasta *Bartal* György értekezését: „Béla király halhatatlan jegyzőjének *Mátyásnak*, újabbi diadaláról.” Tehát nem volna többé anonymus, *névtelen* jegyző, hanem *Mátyás*, 1236-tól fogva váci püspök, majd esztergomi érsek, kit II. *András* király nevezett ki fiának *Bélának* udvari cancellárjaul. E szerint *Bartal*, *Szabó Károly* és mások ellenében, azon állítását támogatja újabban is, hogy *Névtelenünk* nem a három első, hanem IV. *Béla* jegyzője volt. De bár mennyire ohajtanók nevét tudni e névtelennek: *Szabó Károly* ellenvetése is nyom valamit, mely szerint: „a névtelen jegyző, ki magát *néhai* boldog emlékezetű nagy dicső *Béla* király jegyzőjének írja, a *sajói vérmезőn* s így *Béla* király halála (1270) előtt *huszonkilenc* évvel elesett *Mátyás* érsek nem lehetett.” De még ha e sajómelletti halál kétséges volna is, még akkor is gondolkozóba ejtene az idő hossza, hogy oly ember, ki 1235-ben már váci püspök (noha régen nagyon fiatal emberek is viseltek főpapságot) 1270 után írja könyvét. Mindenesetre tudni kellene, meddig élt. —

109.

— Miért írjuk az akadémia szót *kis* betűvel? Ennek könnyebb volna okát adni, mint annak, miért irtuk eddig nagygal. Ránk ragadt valahogy más lapokból, s következetességből megtartottuk. De ha az akadémia nagy betű: az lesz országgyűlés, muzeum, minden közintézet. Erre pedig nincs ok. Láss a *Fekete Leves*, mely ezért kicsufolt, hogy ha nem tanulunk, legalább javulunk belőle, s nem szégyelljük bevallani. S ez a satira célja, nem csupán hizelegni a fajbeli gyöngeségnek, s ütni a más akolbelit. E részben a *Fekete Leves* azon egy száma is, mely hozzánk került, (némi tulságot leszámítva) jó uton látszik járni.

110.

— Láttuk végre a debreceni „Dongó” egy számát is. Hazafi jó akaratját nem vonjuk kétségbe: de humora sehogy sem sül. Ily címek alatt a debreceni diákok hajdanában sokkal talpraesőbb, tréfás iveket köröztettek. Nem sokat ígér — azaz ígérni ígér, de nem látszik ki belőle — e tekintetben a „Nemzeti Hangcsó” se, melyet Vrabély György hirdet Pozsonyban; előfizetési felhívása nyelv tekintetében is oly gyöngé, hogy ritkítja párját; például: „Egyes cikkek beküldése, az osztályazandó jeles kitűnőségök figyelembe vétele mellett, 1—10 forintig fognak jutalmaztatni.” Vagy jó Pozsonyba így is? Nem hisszük.

40. sz.

111.

— Gróf Kemény Sámuel, az erdélyi muzeum legelső alapítója egyike, mult hó 24—25. közti éjjelen meghalálozott. Béke hamvaira! — Még a mult évben is néhány ezer kötetre menő gerendi könyvtárával gazdagította az erd. muzeumot, legközelebb pedig több mint 50 ívrét kötetből álló „Chartophylacium és Grammatophilacium Transilvanicum” című kézirat gyűjteményét küldötte be annak kéziratárába. A vele érintkezésbe jött középosztályú egyének, különösen a Kolozsvárt megfordult írók, művészek stb. nem gyözik eléggé magasztalni leereszkedő nyájasságát, szives vendégszeretetét, melyben nála részesültek.

112.

— Büky Miklós ur sürgetően felkéri szerkesztőségünket, hogy előfizetési felhívását „Válogatott műveire” közlenők lapunkban. Megvalljuk, annyira nem voltunk *figyelők* figyelői szerkesztésünk előtti időben, hogy B. M. urnak „a lapokban már megjelent” műveit épen nem vettük észre. Ellenben nagy jól emlékszünk egy Büky Miklós nevére, de nem mint íróéra. Azt sem tudjuk, személy azonosság esete forog-e itt fenn. Lehet, hogy B. M. ur csakugyan „válogatott” versekkel, novellákkal, színművekkel fogja megörvendeztetni a közönséget. September közepéig Budára (Krisztina város, fő utca 2. sz.) kéri magához küldetni az 1 ft. előf. díjt.

113.

— Az akadémiai épülettervek rajzaira nézve kár, hogy azokat a közönség széles körben nem ismeri. Nem volna-e hajlandó, például a Vasárnapi Ujság, megösmertetni velök olvasóit?

114.

— Épen midőn e sorokat írjuk (6-án d. e. 8 $\frac{1}{2}$ ór.) jelentik a harangok, hogy a fővárosban megint tűz van. Ez uttal a Ferencvárosban történik égés, nem is messze szerk. szállásunktól a Duna felé.

41. sz.

115.

— *Simonyi* fényképiró nem csak érdekes hanem maradandó becsú arckép gyűjteményt szándékozik kiadni. Egy kötet a képviselő ház, másik a felső ház, harmadik az irodalom, negyedik a színművészet jelesb tagjait fogná ábrázolni. Csak siessen, mielőtt az örökre nevezetes országgyűlés tagjait, mint a sybilla falevélre írott jóslatát, szétszórná a vihar. Egy óriás lapon együtt látni azokat, kik a döntő pillanatban oly egyek tudtak lenni, jól esnek a magyar ember szívének. — Ugyanő közelebb Deák Ferencet arcképezé le, kinek a megszólalásig hű lith. arcképe már minden könyvkereskedésben látható.

116.

— Vachott Sándorné „Anyák hetilapja” című, ez évi april kezdetén megindult közlönyét folytatja, s évnegyedi (jul.—sept.) meg félévi (jul.—dec.) előfizetést nyit rá. „Lapom feladata — így végzi fölhívását — a női s anyai hivatás magasztos egyszerűségét feltűntetni; — s meglehet a cél, melyet kitűzék, sokszorosán meghaladja erőmet, — de mert bensőm ösztönöz reá, megkísértem a merényt, hisz sokszor maga a törekvés emel és erősít, miért ne reményleném hát, hogy isten nem tagadja meg tőlem a kivitel sikerét, ki minden ohajtásommal csak azt, mi anyai hivatásunkba vág, csak jót és hasznost szeretnék eszközölni.” A magyar anyák többségéről majdnem hazaárulás volna föltennünk, hogy ők inkább a divat piperéinek hódolnak, mint azon nevelési magasztos érdeknek, melyet Vachott Sándorné lapja oly benső hivatás érzelmével törekszik képviselni.

117.

— Malvina költeményei megjelentek — volna, ha a cs. rendőrség le nem foglalta volna. A költő türelemre kéri előfizetőit, míg a m. kir. helytartóság útján segíthet a bajon.

118.

— A debreceni lap ujdondászát helyreigazítja egy lap, ne lásjon augusztusban virágzó kaméliákat. Ha mi a költészetben

mindig helyre akarnók igazítani, valahányszor egy *flosculus* nem a maga helyén s idejében virágzik!

119.

— A pesti műtárlatban közelebbi szombattól hétfőig egy jeles kép volt kiállítva: *Szent István első magyar király keresztségét* tárgyzó. Festője Wagner Sándor hazánkfia, ki azt özv. *Bezerédj Istvánné* megrendeléséből a hidjai kápolna részére készítette, melyet a lelkes urnő elhunyt férje, az „örök igazságot” szóval, tettel hirdető nagy hazafi emlékeül emeltetett. Igen szép, kövételre méltó példája a kegyeletnek, mely, midőn szerettei emlékének áldoz, egyszermind a nemzet történetének egy nevezetes pontját igyekszik örökíteni a művészet által, s a hazai művészet virágzását is előmozdítani.

120.

— Előfizetési felhívást vettünk az Erdőszeti Lapok című havi folyóiratra. Felelős szerkesztők és kiadók Divald Adolf, erdőszeti mérnök és erdőrendező, meg Vágner Károly, a selmeci erdőszeti akadémia segédtanára. Megjelenik havonként egyszer, két fven s előfizetési ára (5 ft. egész évre) a szerkesztőséghez Selmece utasítandó. Az első szám novemberben lát világot. — E nagy hiányt pótoló magyar szaklap pártolása, nemzeti érdek. Legyen ajánlva nem csupán a szakemberek, hanem az egész közönség figyelmébe.

121.

— *A zöldbirtok-utca* a benne levő intézetről *reáltanoda-utca* új nevet kapott. A mi „Kisfaludy-utcánk” pedig, úgy látszik, megmarad *3 pipának*. Figyelmeztetjük is azon tisztelt egyéneket, kik szerk. hivatalunkat föl akarják keresni, hogy ám jusson eszökbé Kisfaludy, de valóságban csak a három pipát vigyázzák, mert különben nem jutnak célhoz.

42. sz.

122.

— Lapunk közelebbi száma a tudvalevő nyomdai zavar miatt jelent meg oly későn. Bocsánatot kérünk e hátramaradásért, melyen a legjobb szándékkal sem birtunk segíteni. Talán már rendbe jövünk.

— Beküldetett a „Mármaros-szigeti helv. hitv. gymnasium Értesítője az 1860/1 évről. Harmadik év. Kiadta Szilágyi István, igazgató. (Sziget, a kir. kincstári nyomdából.)” Tartalma: Emlékbeszéd Hari Péter felett Szilágyi Istvántól; Hari Péter emléke, költemény P. Szathmáry Károlytól. Továbbá „Értesítő részletek” — melyben az iskola ez évi statistikája adatik. Az intézet kormányzója a Pártfogóság s ennek kifolyása a Kormányzó tanács, melynek élén gr. Teleki Domokos, mint főgondnok áll. Nyolc rendes és egy mellék-tanár végzi a tanítást. A gymnasium hat osztályában volt az idén összesen 86 növendék, legnagyobbbész (66) helvét hitvallásuak, s legtöbben (80) magyarok. — A szigeti magyar iskola fontosságát nemcsak confessionalis, hanem nemzeti tekintetben is, nem szükség fejtegetni. Virágozzék soká!

124.

— A pesti „Matica Szrbszka” testvéri érzülete jeléül több hazai intézetünket mint az akadémiát, Kisfaludy-társaságot, meghívta azon ünnepélyre, mely e hó 29-kén Ujvidéken Tököly Sabbás emlékezetére tartatni fog.

125.

— Nyilatkozat. Több hazai hirlapban említett azon hír, miszerint a nemzeti színház igazgatásával lennék megbizandó, annál inkább meglepett, mert arról semmi hivatalos tudomásom nincsen, e diszes állomásra s nehéz feladatra mulhatatlanul megkivántató [!] szakismerettel és avatottsággal nem bírok, de személyes viszonyaim annak elvállalását különben se engednék. Pest aug. 18-án 1861. Lukács Móric.

Sajnos, hogy e nemzeti intézetünk körül akkoron hagytuk a „tér foglalást” mikor majdan nem lesz tér a lábunk alatt.

126.

— A florenci szinpadon egy pantomim járja most, „Solferinói csata” című, melyben Victor Emanuel is szerepel. Szárd tábornok jelmezben játsszák, a nélkül, hogy a censura beléakadna. (Elhisszük, ha dicsőítésről van szó: de innen messze van még a comoedia prisca szabadsága. Majd beléakadnának egy Arisptophanesbel!)

— Kecskemét város képviselői testülete, mint a lapok írják, elhatározta, vagy elfogná, hogy egy Pusztaszeren *Árpádnak* emelendő emlék iránt az örszággyűléshez fordul. Vajon szükséges-e *Árpádnak* ily emlék? Börne egy Luther-emlék tervezése alkalmával azzal csúfolta ki honfi társait, hogy ide s tova a Jézus Krisztusnak is emléket indítványoznak. Megírta azt Vörösmarty:

S melyet szerze, te légy, ország, az erősnek örök jel:
Népvezető Árpád hamvai nyugszanak itt!

43. sz.

128.

— A Pest-budai hangász-egyleti zenede igazgató választmánya részéről Ritter Sándor egyleti titkár jelenti, hogy az 1861-re kitűzött pályázatra (egy *magyar lassu és fris* nóta) beérkezett 10 zenemű közül, az első, b. Prónay Gábor, elnök ur által ajánlékozott 10 arany pályadíjat az 5. számú pályamű nyerte el, melynek szerzőjéül *Pető János* nevelő tűnt ki. A Weisz Bernát egyleti főpénztár igazgató által kitűzött 5 arany másod jutalom pedig a 2-dik számú zeneműnek ítéltetett, melynek szerzője Kellér János, pesti ügyvéd. — Örömmel tekintjük a hazai zene fejlődését, de nem volna-e már ideje azt a „hangász-egyleti zenede” címet valami egyszerűbbel cserélni föl?

44. sz.

129.

— Csengery Antal előfizetést hirdet a *Budapesti Szemle* újabb folyamára. Az eddigi 40 füzetből álló négyévi folyamnak az előfizetési felhíváson olvasható tartalomjegyzéke meggyőzheti a t. közönséget e folyó irat sokoldalúsága felől. Semmi ága az emberi tudásnak nem volt benne elhanyagolva. E négyévi folyam máris egy kis házi könyvtárt képez, melytől, a ki birja nem könnyen válna meg. Csak az a sajnálni való, hogy e könyvtár nem nyert általános elterjedést, a milyet érdemelt volna. Pedig a régibb folyam ide s tova sibylla-könyv lesz; első évi példányok már sem igen kaphatók teljesen. A t. közönséget saját érdekére tesszük figyelmessé, ha megemlítjük, hogy itt az ideje az *új folyam* első évi példányától *el nem késni*. Elő lehet fizetni az egész évi tiz füzetes folyamra 10 fttal, félévi öt füzetre 5 fttal, Pesten széputca 3. szám, a szerkesztőnél.

130.

— Gönczy Pál nevelő és tanár kilenc év óta jó hirben álló nevelőintézetét a jövő iskolai évre is megnyitja. Csupán a tanítás történik a helybeli ref. gymnasiumban; a nevelés gondjait, mint eddig, maga a derék nevelő és segédei fogják lelkiösmeretesen teljesíteni. A nyilvános tanítás előnyei a magán neveléssel összekapcsolva csak jó eredményt szülhetnek.

45. sz.

131.

— A nagyszentmiklósi műkedvelő ifjuság áthatva Toldy Ferencnek egyetemi tanári székfoglalásakor mondott eme szavaitól: „meglássák, uraim, mi reá fogunk menni arra, hogy a szegény már most *nagy* Révainak szobrot emeljünk” — a mondott városban (febr. 24. 1749.) született halhatatlan férfiúnak állítandó szobor javára e hó 7-dikén zene-, ének-, és szavalati estélyt fogott rendezni. Mi is óhajtjuk a M. O. szavaival, hogy a nagyszentmiklósi példa az egész hazában minél több követésre találjon s hogy a magyar nyelvészet megalapítójának dicsőségét mentül elébb szobor is hirdesse az új nemzedéknek.

132.

— Asboth Lajos az előfizetési határidőt emlékirataira meghosszabbítja, kérvén az aláírási iverk mielőbbi beküldését, miután még eddig oly kevés jutott kezébe, hogy nem tájékozhatja magát a nyomtatandó példányok száma iránt. A Hölgyfutár szerint nem akadt volna több 66 előfizetónél. Ehhez sem kell commentar.

46. sz.

133.

— A Sürgönyben Kákai Aranyos e cím alatt „Magyar népszínház Budán” annak szükségét fejtegeti, hogy a mondott színház olcsósága és a nép alsóbb osztályainak magához vonása által igyekezzenek valóban „népszínház” lenni. Csak az a kérdés, birna-e annyi elemet vonzani magához, hogy megéljen az olcsóság mellett. Eleinte a vagyonos közönség támogatása nélkül fenn nem állhat, az bizonyos.

134.

— Méltó a munkás a maga díjára, s az író a maga dicsőségére. Most már némely lap a rejtett szókat, talányokat is a

szerzők nevének aláírásával közli. Így alkalom adatik fölléphetni a legzsengőbb muzsának is, ki még 5—6 sornyi talánynál nem bírta tovább vinni. Ekkép terjesztjük mi az irodalmat. Terül is, bezzeg.

135.

— A kalmári nyegle hirdetés lapjainkban is több-több tért „foglal el”. Egynek kezdete így hangzik: „*A sors kereke* gyorsan halad, de *talán* még gyorsabban az *idő szelleme* (bene distingvit!), s most minden hamarább használtatik el, s minden, a mi használ, hamarább használ, ha elébb használtatik. Miért tennék hát kivételt *hajunkra* nézve?” stb. s következik egy hajpomade magasztalása. Ily nyelv nem illik *feljül* egy magyar szerkesztő aláírásán; hadd menne, ha csakugyan eddig civilisálódunk, a hirdetések rovatába.

47. sz.

136.

— Hartlebennél megjelent: „Történelmi adatok a magyar nemzet életéből” című könyv, írója Vertler Mátyás, kegy. r. tanár. 26 képpel. A képek jók, a nyomtatás becsületére válik Sommer bécsi nyomdájának, valamint a kiadási buzgalom Hartlebennek; de ki kell mondanunk, hogy némely lap gondatlan eljárást követ, midőn „ajánlja az érdekes könyvet a történet kedvelőinek figyelmébe.” A „történet kedvelői” nem csak „adatokat” nem találhatnak e könyvben, de még értelmes *compilatiót* sem, hanem csodálatos zagyvalékot. Ám olvassa, a ki nem hiszi. Mi csak sajnáljuk, ha könyvtárusaink áldozat készsége ily tévutra vezettedik.

137.

— Megjelent (de nem láttuk) néhai Kállay Ferenc akad. r. tagnak a Kisfaludy-társaság által 50 arannyal jutalmazott magyar mythologiai pályamunkája. Kiadták Lauffer és Stolp, a kiadást eszközölte Réső Engel Sándor. A munka jövedelme az elhunyt érdemes tudós szükölködő családját illeti, ajánljuk tehát annál inkább, mert illetékes biráktól sok jót hallottunk a könyvről.

138.

— A Pesti Napló bizonyos cikkének egy sötétebb színezetű állítását, hogy a közelebbi 10—12 év alatt alig jelent volna meg 3—4 jeles magyar könyv, a P. Lloyd nagyon szórul szóra találta

venni. Azonban vegye tekintetbe a különben jó tapintatú Lloyd, hogy egészen más, ha *mi* buzdításul talán nagyitjuk hiányainkat, más ha *ő* azokat mint „paupertatis testimoniumot” mutatja be a külföldnek. Túlkövetelő kritikára, vagy tán csak egyéni pessimismusra nem kell mindjárt rákiáltani: ipse dixit.

48. sz.

139.

— Az országgyűlési számadásokkal megbizott választmány bevégezte munkálatát. Ezt lapunk meg sem említené, ha panaszt nem hallottunk volna, hogy az országház terve készítésével megbizott *művészek* fáradalmi sehonnan, semmi jutalmat nem nyertek. Elhisszük, hogy az illetők örömet oda engedik dijaikat a haza oltárára, de mégis figyelmetlenség volt, épen a művészetről feledkezni meg, ha ugyan e tekintetben jól vagyunk értesülve.

140.

— Csak most volt alkalmunk látni egy pár számát azon *Röpveknek*, melyeket Debreczenben „A nép barátja” cím alatt, Báthory Sándor — nem szerkeszt, hanem *ír*. A mennyire belepillantánk, józanúl, a magyar nép komoly értelmességéhez alkalmazott hangon beszél. Ad rendesen egy előcikket, külföldi és hazai híreket, azután költeményt (a mit láttunk: „Őszi gondolatok” nem rossz) népies elbeszélést, színházjelentést s egyéb apróságot. Kívánatos, hogy *lappá* nője ki magát a nagy Debreczenben.

50. sz.

141.

— Hir szerint a fővárosi iparos segédek *önképző társulat* felállításán dolgoznak s e végre folyamodtak is már a helytartó tanácsához. Mi elösmeréssel tehetjük ehhez, hogy a Kisfaludy-társaság-pártolói közt is aránylag jó rész ez osztályhoz tartozik.

142.

— Németországban egy Richard nevű abbé csodákat tesz *kutforrások* felfödözése által. Megindúl a téren, kezében egy közönséges pálca, melynek gombjában higanytartó létezik. Hol a földben forrást jelöl higánya, ott megáll, s az „Elberfeldi ujság” bizonyítása szerint soha sem csalatkozik. Őszámra megjelöli a mélységet, hol a víz található, sőt azt is megmondja, ha a forrás ere másfelé van vezetve. (Ajánljuk Nagy-Körösre.)

143.

— Rózsaági új lapja csakugyan „Gombostű” lesz. Ez már aztán elég *piquant* cím. Csoda lesz, ha nem confiscálják: a gombostű veszedelmes fegyvernek bizonyult ama rettentő harcban, melyet Csokonai eposza (a Dorottyá) leír.

*Stecknadel, Haarnadel, ördög pokol nadel,
Melynek sok neveit ma sem számláld el.*

51. sz.

144.

— Előfizetési felhívást olvastunk „Gyermekbarát” című lapra, melynek tulajdonosa Kisfaludy Atala (a költő), szerkesztője Szabó Richárd, kiadója Emich Gusztáv. Ha valamiben hátra vagyunk, a gyermek-irodalom az, t. i. a gyermekek számára való irodalom, mert különben gyermekirodalmunk van, quantum satis. Ajánljuk a szülék, nevelők figyelmébe. Előfizetési ára egy évre 5 ft, félévre fele annak, nyvedévre 1 ft. 30 kr.

145.

— Egyik itteni lapban megjegyztük e kifejezést: „garázda nemzet és egyház becstelenítő”. De már az ilyennek kell aztán egy Brassail!

146.

— B. Eötvös József aláírást gyűjtött, hogy Székely Bertalan festménye: „II. Lajos király holttestének föllelése a Csele patak partján” a nemzeti muzeum képtárának megszereztesse. Ez igen szép; de az nem szép, hogy országos intézetünk csak úgy vehet valamit, ha minden egyes alkalommal a magánosok jótékony-ságához fordul.

147.

— Ozorai Árpád új lapot akar megindítani: *Budai közlöny* címűt; Berecz Károly magyar helyi lapot (*Localblatt*); Tatár Péter pedig humoristicus lappal szaporítja bohó lapjaink számát. Annyi a humor bennünk, hogy nem győzzük — csappal.

148.

— Hír szerint a pozsonyi hölgyek Deák Ferencet aranytollal készülnek megajándékozni. A *toll* ha *arany* is gyöngé ki-fejezni a nagy polgár érdemeit.

— Sajnálva olvastuk azon „kurta de mérges” polemiát, mely a Kisfaludy-társaság regény-kiadása felől a Magyarország és Pesti Napló ujdonsági rovatában elpattant. Felvilágosításul egy szót. Arra, hogy a K. társaság *eredeti* regényeket adjon ki, kettő kivántatnék: először, hogy eredeti regények hozzá *beadassanak*; továbbá, hogy pénztára győzze az eredeti (jó) művekért járó nagyobb tisztelet-díjt. Az első feltétel sem történt meg: ez ideig csupán egy eredeti regény volt megemlítve az igazgatónak, beadva az sincs. A második feltétel akkor volna teljesíthető, ha a társaság nagyobb pénzerővel rendelkezhetnék, s tömegesebb pártolásban részesülne, mint még eddig. Mindazáltal a társaság így is rajta lesz, hogy minél előbb eredeti művet adjon pártolóinak.

150.

— Mondják, hogy az írói segély-pénztár alapszabályai a m. k. helytartótanácstól megerősítve leérkeztek. Ha igaz, úgy ohajtandó, hogy az ideigl. bizottság minél előbb összeüljön, s a tervezett sorsjátékot fogamatba vegye, még mielőtt a municipális hatóságok működése országszerte megszűnnék, melyeknek hazafi buzgalmától ez ügyben sokat várhatni. S általában szükséges, hogy a pénztáregylet siessen szervezni magát, mert a mit egyik kéz adott, azt a másik elveheti. Sapienti sat. (Im itt is a napok változékonyságának jele. Szerk.)

I. sz.

151.

— A Hölgyfutár úgy látszik lapunkból vette azon hirét, hogy: „a tudós társaság, pályaműveket kivéve, semmiféle szépirodalmi munkát nem fogad el bírálat végett.” Ha tudósításunkat végig olvassa, meglátta volna, hogy nem így áll a *véghatározat*. Ott van: „az *előbbi határozattól eltérőleg* végzésbe ment, hogy az akadémia jövőre csak úgy fogad el bírálatra valamely akár tudományos, akár *szépirodalmi* munkát, ha legalább *egy* tag érdemesnek nyilvánítja arra, hogy bírálatra kiadassék.” — Az akadémia e határozatát, mely éppen egy szépirodalmi író indítványára keletkezett, némely lap úgy fogta fel, mint ha a szépirodalom *ellen* volna irányozva. Nem, uraim. Az akadémia csak oly tudományos munkák esztendő számra olvasásától akarta ez által tagjait megkímélni, mint például: „Az igaz, szép és jó feltárt tanának előhírnöki füzete” — s oly szerzők verseitől, kik a *divatlapok üldözései* elől az akadémia szárnya alá menekülnek. A jó csak talál *egy* ajánlót az akadémia pár száz tagja közül.

152.

— Minthogy már benne vagyunk a helyreigazításban: nem hagyhatjuk szó nélkül a F. Leves elménckedését, hogy a Kisfaludy-társaság *Cicero* fordított leveleit adja *pártolóinak*. Ha úgy volna, sem találnók oly nevetségesnek, mint az említett lap. Cicero levelei, a mellett, hogy az epistolairás örök remekei maradnak, Róma legmozgalmasb korszakába, politikai, társas, családi életének minden művelt egyént érdeklő részleteibe vezetik az olvasót, valamint Kazinczy levelei a nem rég letűnt irodalmi kor minden rétegét megvilágosítják. — De nincs is úgy. A Kisfaludy-társaság, a pártolóinak ígért könyveken kívül, még sok másféle kiadáshoz járulhat, anyagi, vagy (mint ez esetben) szellemi pártolása által. Vigyázzon a nevettedő, hogy maga ne váljon nevetségessé.

153.

— Az „Ember tragédiája” című, közelebb a Kisfaludy-társaság részéről sajtó alá bocsátandó s a pártolói illetékbe szánt eredeti

dramatizált költeményre is, egyik lap ellenében, megjegyezzük, hogy „helyesírása” még sem oly képtelen rossz; de ha az volna is, mi szükség a közönséget valamely *kézirat* rossz orthographiájára figyelmeztetni? Gyakorlott írókat tudunk, kiknek hibás kézirata van. A mi a „szinpadon megállhatást” illeti: szeretnők tudni, vajon Dante „Isteni komédiája” mint bohózat, nem buknék-e meg a budai népszínházban? Pedig az már csak remekmű.

2. sz.

154.

— Emilia aláírást hirdet 10 frtal 12 kötet szépirodalmi műre: *Abonyi, Vadnai, Vértessy, Emilia* regényei, illetőleg novelláira s *Bozsay, Dalmady, Thaly* verses költeményire. Ebből egy szépirodalmi könyvkiadó társulat nőheti ki magát, mely a Kisfaludy-társaság mellett is fenállhat s érdemes az olvasó közönség pártolására, annál inkább, mert jótékony cél: a nyereségből egy elaggott vagy beteg költő nyugdíjazása, van hozzá kötve. — Hanem azért nem volt szükség a Kisfaludy-társaságra kigyót-békát kiáltani. Egy év óta mindenkit a politikai izgalom foglal el; most, hogy csend van, és haragosak a kedélyek, előállnak, és egy alakulása első nehézségeivel küzdő társulattól kéri számon: mit tett hát ez annyira zaklatott év alatt.

3. sz.

155.

— Megjelent a Gyermekbarát 1. és 2. száma, Szabó Richárd szerkesztése alatt. A kiállítás csinos, a tartalom is igyekszik minél változatosb, s a gyermekvilágot érdeklőbb lenni: de mi naivabb nyelvet ohajtanánk, mint a melyen ott némely cikk írva van. Már a mutatvány-számban nem helyeslettük, hogy a gyermek kedély elébe oly sötét világnézet van állítva, minő e mottóban jelenkezik:

*Ki esdhet áldásért az éghez
E megromlott világban,
Hol annyi bűn és annyi ármány
És annyi csalfaság van?*

4. sz.

156.

— A lapok egymás után közlik Sárosy Gyula rövid életrajzát. Az életére vonatkozó egyes adatok, úgy látszik, híven vannak följegyezve. De nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a legutóbbi időben kia-

dott munkáiból csak az "Én albumom" említették, holott pár évvel az előtt *önálló versgyűjteléke* is jelent meg: Sárosy Gyula költeményei. Lehet, hogy "az időviszonyoknál fogva számos kiadatlan költeménye csak írásban forog a közönség kezén" de a mi kiadható volt, úgy hisszük bennfoglaltatik ama gyűjteményben, s ezt a napi sajtónak még sem kellene ignorálni annyira, hogy meg se említse senki. Egyszersmind óhajtható, hogy valaki teljesebb életrajzát dolgozná ki elhunyt jelesünknek, mielőtt elhalványul az élők emlékezete s az adatok elkallódnak.

157.

— *Jókai Mór* és neje *Laborfalvi Róza* f. hó 22-én temették el egyetlen *Róza* leányukat. Az irodalom és színművészet első rangú jeleseinek e családi gyásza barátaik és tisztelőik nagy seregét gyűjté össze az elhunynak koporsójához, s a részvét, mely mindenki keblét meghatotta, minden arcon olvasható volt.

158.

— Megjelent "Cicero összes leveleinek" első kötete, fordította *Fábián Gábor*. A Kísfaludy-társaság pártolásával megjelenő munka összesen hat kötet lesz, s valódi hódítás irodalmunk részére. *Fábián* nyelvét mind egyéb munkáiból, mind főleg a világhírű *Tocqueville* derék fordításából sokkal jobban ismeri a magyar közönség, hogyszem újabb ajánlgatást tartanánk szükségesnek.

159.

— *Schédy Sándor*, mint szerkesztő tulajdonos, "Gyógyszerészeti hetilap" előrajzát közli. Tehát ismét egy szaklap, mely valódi szükségét pótol. — Nem szükség rá bővebben figyelmeztetnünk a magyar gyógyszerész osztályt, mely, mint tapasztalásból tudjuk, különben is mindig ott van, hol az irodalom pártolása forog szóban.

160.

— A „Házi kincstár” /Protestáns családi lap, szerkeszti *Balla-gi M.*/ közelebbi /23, 24/ számaiban egy *igen jól írott gyermek beszély* van, e címmel: "Egy kopott naplóból" — a mi irodalmunkban nincs oly bőviben, hogy ne legyen érdemes figyelmeztetni rá az anyákat s nevelőket.

... — [Az Akadémia dec. 2-iki fil. törv. és történettudományi osztályülésén] *Karvassy* Ágoston, főlemlítve, [!] hogy elhunyt akad. r. tag *Czech* János nagy számú kéziratái felhasználatlanul hevernek, miért ő feltette magában azokat feldolgozni, ez alkalommal *Győr városának* *Czech* által németül irt s az előadó által magyarra dolgozott *történetét* vagyis annak egy részét olvasta fel. Sok van abban, mi nem egyéb, mint a magyar história köztudomású helyeinek ismétlése, sok, mi nagyon is helyi érdekűnek tünt fel, az egészre pedig azt sugdosták körülünk, hogy pár évvel ezelőtt, épen az akadémia által kiadva, meg is jelent.

— A debreceni "Hortobágy" folyóirat még egyre állja a sarat. Közlebb egyik számában irodalmi visszaélést ró meg, mi nem kisebb a legnyilvánosb plagiumnál. Van oly író, ki előveszi régibb lapjainkat (ez esetben az *Athenaeum*) s azokból a beszélyeket, mondhatni szórul szóra, leírván, megváltoztatott nevekkal kiadja eredeti dolgozatúl. Ez is haladás!

— Szathmári Károly, a békési, azon derék célt tűzte maga elé, hogy megírja a békés-bánsági ref. egyházmegye történeteit. Vajha minél több hazánkfia kövesse példáját: az ily részletes monographiák által lesz egykor történelmünk az, a minek lennie kell: az összes nemzet minden oldalu története.

— *A Debreceni Közlöny* ismét fel akar éledni Prépost István szerkesztése alatt. Mi óhajtunk Debrecennek minél több és jobb lapot, de úgy vesszük észre, hogy a sok versenző közt egyik sem bir állandóan meggyökerezni. Az *Illésy* György szerkesztette „Hortobágy” talán egyelőre megfelelne Debrecen szükségének.

— A budai népszínház megint egy csomó, részint eredeti részint fordított, színművet fogadott el. Örvedetes e termékenység,

még ha nem is lenne mindjárt kellő sükere, mert ha nem próbálgatjuk az úszást /és bukást/ sohasem tanulunk meg úszni.

166.

— Vahot Imre napja ismét fölkel: azaz Napkelet-je új évkor meg fog indulni. Jutalmakat is tíz: a legjobb *iránybeszélyre* 10, a legjobb humoristicus cikkekre 5, a legjobb *hazafias* szellemű költeményre 5 darab aranyat. — Humor, hazafiság, irány: ebben, ebben nem lesz hiány.

167.

— Greguss Ágoston ismét vigjátékot irt és adott be a nemzeti színház bíráló választmányához, Nő-biztosítás címűt. Ohajtjuk, hogy siker koszorúzza szorgalmas íróársunk törekvéseit.

168.

— A szinpadtól búcsút vevő Hollósi Kornéliát diszes emlékalbummal akarják meglepni tisztelői. Ily alkalmakra jó volna a penny-alírást hozni divatba. H. K. tisztelői annyian vannak, hogy filléres adományból nevezetes összeg gyűlne be s talán ez neki is kedvesebb volna, mint egyesek nagyobb áldozatával eszközlött megtiszteltetés.

9. sz.

169.

— Flóra új évtől kezdve szépirodalmi, művészi és divatlapot szerkeszt, „Virágcsokor” címűt, a „haza hajadonai” számára. Tehát, úgy látszik, határozott iránnyal „hajadonok” olvasmányaul, s ez esetben üdvözöljük, mert eddigi divatlapjaink nem igen tették e különbséget a női világban.

170.

— Valamelyik lap egy párisi *szabó* humbugját említi, ki vásárlóinak színházi jegyekkel kedveskedik. Ez még csak hagyján! az volna igazi humbug, ha irodalmi egyének mindenféle nem irodalmi kedveskedést, megbízások teljesítését stb. elvállalnának, csakhogy előfizetőik kegyében maradhassanak. Azonban eddig tán még sem jutunk; csak Kakas Márton képzel oly időt, mikor a szerkesztő fejelés csizmát, magyar főköttőt stb. ígéret ráadásul előfizetőinek.

171.

— Deák Ferenc arcképeiből eddig 7000 forint gyűlt be a Josephinum és a pesti árvaleányintézet számára. Méltó dicséret a nagynak, ki árnyékát is ily gyümölcsözővé tudta tenni!

172.

— Balkányi Szabó Lajos előfizetést hirdet a „Magyar ősregék” II. kötetére, 75 krral. Ez nem sok, — de az „ősregékből” talán már sok is lesz.

173.

— /Ajánlkozás./ Egy fiatal íróársunk, kinek nevével lapunk tisztelt olvasói is találkoztak már nehányszor, — mint az orvosi pályát végzett, a magyar német és francia nyelvet, a két elsőt teljesen értő s az irodalom- és történelemben kiváltkép jártas egyén, akár Pesten akár vidéken, magyar főuri családaink valamelyikénél huzamosb időre nevelőül ohajt alkalmazkodni. Neve és lakása szerkesztőségünknel megtudható.

174.

— Balázs Sándor nagy képes lapja „Az ország tükre” már szintén meg fogott jelenni, mire e soraink világot látnak. Ha jó lesz — mint reméljük — kívánunk neki oly hosszú életet s elterjedést, minő a boldog emlékezetű „Kistüköré” volt.

10. sz.

175.

— Ajánljuk a t. közönségnek Mátray Gábor ily című új munkáját: „A rendszeres szavallattan alaprajza”. Első rendszeres mű nyelvünkön e nemben, s nemcsak szinpadra készülők, hanem egyházi, s politikai szónokok, sőt mindazok használhatják, kik értelmesen akarnak szavalni vagy fenszóval olvasni. A tiszta jövedelem a zenede szavallati könyvtárát fogja növelni.

176.

— Jósika Miklós tiltakozik egy Lampelnél az ő neve alatt megjelent „Ungar und Spanierin” című állítólag fordított regény ellen, mely nem egyéb, mint „Isten uja” című novellájának éktelen eltor-

zítása, és otromba kibővítése. Méltó megróni az ily irodalmi humbugot.

177.

— A nemzet cifra koldúsa, a muzeum, ismét jajgat alamiznéért. Kerítése rongy, sétányát nincs miből fentartani, képtára csak irgalomból gyarapodhatik, szekrényei a tárgyak kiállítására nincsenek. Itt a farsáng, a társas estélyek, összejövetelek, táncvigalmak, vagy ha tetszik concertek, műkedvelő előadások, stb. ideje országszerte: ugyan segítse föl a nemzet néhány ezerrel e „szűkölködő horvátját!”

II. sz.

178.

— Lapunk közelebbi pár száma az ünnepi nyomdászünetek, a legutolsó pedig rendőri akadály miatt késett el; miért bocsánatot kérünk olvasóinktól. Talán majd csak rendbe igazodunk.

III. sz.

179.

— A magyar írók segélyegylete javára folyó hó 20-én vala tartandó, de mint a lapok írják, február 3-ára halasztatott azon zene és társalgási estély, melyről lapunk is emlékezett. — Méltó volna ha a *vidék* is felkarolná ez ügyet társas összejöveteleiben: hangverseny, szavalások, műkedvelői föllépések által szép összeg gyűlhetne be még e farsang s böjt alatt is. Ajánljuk collegáink figyelmébe, kivált azokéba, kik *több szájjal* hirdethetik az eszmét mint mi.

180.

— Lisznyai Kálmántól — írják a lapok — nem sokára egy új költemény füzér fog megjelenni „Sugarak és villámok” cím alatt. Ideje is, hogy élénküljön irodalmunk, melyben az új könyvek egy idő óta ritkábbak, úgy hogy alig találunk valamit ismertető rovataink számára.

IV. sz.

181.

Az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának hétfői ülésében [...] Szabó J. lev. tag következő munkát jelenté be: „Hajózási *műszótár*. Irta *Kenessey Albert*, hajós kapitány.” A felolvasott előszóiban szerző kifejti az elveket, melyek őt e munka összeállításában vezérelték, s melyek közül dicsérve emeljük ki, hogy „új szavak készítését lehetőleg kerülte” hanem igyekezett a magyar hajós népnél divatozó neveket alkalmazni. [. . .]

182.

— Némely lap még egyre zokon veszi, miért nem ad a Kisfaludy-társaság fordított regények helyen [1] eredetieket. A társaság épen nem zárja ki ez utóbbiakat, sőt szeretné, hogy minél több eredeti jó művet adhasson, de e végre szükséges, hogy az írók beadják hozzá műveiket, sőt (a mennyiben valamely író képességében előre meg nem bizna) *ítélete* alá is bocsássák; mert egy széptani társaság nem egyszerűen könyvkiadó firma, hogy jót, roszt, csupán mert magyar, minden válogatás nélkül kiadjon; zsenge erejétől pedig azt kívánni, hogy nagyobb díjazás által a könyvtárusi versenyt legyőzze, legalább is — korakivánság.

183.

— *Reményi Ede* előfizetést hirdet „Eredeti magyar népdalok és csárdások” című 3 füzetnyi zene-szerzeményére. Előfizetési ár 2 ft. — Ugy tudjuk, *Reményi* számára *Tompa* irt néhány népdal-szöveget: vajon ezek szolgálnak-e szövegül az eredeti népdaloknak? Nem volna rossz ajánlás.

184.

— *Sándor László* hazánkfia — írják egy párisi levélben — megtalálta, hogyan lehet a gázt nemcsak világításra, hanem egyszerűsmind erő kifejtésre és melegítésre is használni. A francia akadémia nagy elismeréssel fogadta e találmányt, sőt már több gyárban alkalmazva is van. Ha ez így megy, rágalomnak bizonyul a régi tréfa, hogy a magyar nem talált föl egyebet a fakilincsnél.

16. sz.

185.

— Megjelent: „Az Akadémia igazsága. A közvélemény eleibe terjeszti *Brassai Sámuel*.” Igazságot keresek — mondja előszavában — s meglehet sőt hinnivaló, hogy porvesztést, rosszalást, ellen-szenvet, tán épen gyűlölséget lelek helyette. Ugyanez előszava végén indítványozza: „Válasszák az akadémia tagjait a tudományos intelligencia képviselői az egész országban.” Ezután következik: „Egy francia előadás (*Babinettől*) és még valami”; továbbá: „Két bírálat, világosítással.” A francia előadás annak bizonyítására van közölve, hogy más akadémiaokban is tartatnak humoros színezetű, ide oda csapongó előadások; a „két bírálat” s az akadémia eljárása erős censurának van alávetve. Nem vagyunk hivatva e téren véle-ményt adni a röpiratról csupán az akadémiai „restauratio” mód-

jára jegyezzük meg, hogy ha most választani bajos, még bajosabb lenne megállapítani a választók *censusát* s a választási lajstromot elkészíteni.

18. sz.

186.

Az akadémia hétfői ülésében [...] *Henszlmann* 1. tag értekezett „nehány oszlopfőről.” Megmutatta s rajzokkal is világosítá, mikép származott a két fő görög oszlopfőjezet, a *domború* vagy *dór* és a *homorú* vagy *korynthi*, az aegyptusi hasonlókép *domború* vagy *homorú* idomból, melyek egyike a még *bimbajában* lévő, másika a már kinyitott virág kelyhét utánozza; míg az ioniai csiga-fő alig némi változtatással az assyriai építészetből ment át a görögökébe. Ez utóbbinak, ugymond, nincs *constructiv* kifejezése; valamint a csiga sem egyéb pusztá *diszitménynél*, mi abból is megtetszik, hogy nem csak *vízszintesen*, hanem *függőleg* egymás alá is alkalmaztatott; (ha ez utóbbi nem volna, mi azt vélnők, hogy a *csiga* a suly alatt *legyüremelő* és *kidudorodó tömeget* jelenti;) ellenben a *domború* és *homorú* — *dór* és *korynthi* — oszlopfő egészen *constructiv* természetű, amaz a nagyobb teher alatt inkább *kiduzzadt*, ez a kisebb suly alatt *főlegyenesező oszloptömeget* fejezvé ki. Érdekesen fejtegeté továbbá e két fő oszlopcapitelnek — valamint mellékesen az ioniak is — átmenetét a *byzanti*, *román*, szóval a *középkori építészetbe*; midőn a *szövetek redőzete* s *alakjai* szolgáltak *diszitményi* mintául az építészetnek; ezek közt *Sz. István palástja*, mely minden valószínűség szerint *keleti*, és pedig *perzsa szövetű*. [...]

187.

— *Brauer* ur, a *pesti főegyház karmestere*, a *Rákóczi-induló* szerzését ismételve *Scholl* nevű katonai karmesternek *vindicálja*, mint a *kinek neve* alatt az *legelőször* megjelent, s közli a *darab egész címét* (németül): „*Kedvelt induló, herceg Eszterházy cs. k. sorgyalog ezrede számára; szerzette ennek karmestere Scholl Mihály; négykezűleg zongorára tette nemes Decret Fr. Bécs. Pietro Mechette-nél; azelőtt Carlo.*” Évszám nincs föltéve. Ez mind meglehet. *Rákóczi-mars* és *Rákóczi-nóta* cím alatt más-más időben különböző *zeneszerzemények* forogtak; a mi a *kérdéses indulót* illeti, annak eleje meglehet, hogy *Scholl compositiója*, de *trióját* a *cigányok húzták* vala már egy *régibb Rákóczi-nóta* után is, melynek eleje *kesergő* volt, *triója* ellenben a *mostani (oláhosba játszó) harci buzdítás*. Annyi bizonyos, hogy *mást daloltak apáink* „*Hajh Rákóczi!*” *kezdettel*, *mást huzott ismét a cigány* „*Rákóczi-kesergő*”

néven; megint másról (dallam és dal) van pozitív tudomásunk, mely, úgy látszik, nem sokkal a kibujdosás után keletkezett, s balladai mozzanatokon perdül le. Csak jó időt várunk, hogy ez utóbbit megismertessük a közönséggel.

19. sz.

188.

Hétfőn az akadémia nyelv- és széptani osztályainak ülésében *Hunfalvy* r. t. értekezett. Ezuttal a Szépirodalmi Figyelő részesült azon kitüntetésben, hogy ujdonsági rovatának egy 10 soros jelentése Fogarassy János multkori előadásáról, tegye induló pontját, vagyis nyujtson tárgyat a cáfolatra egy akadémiai tudományos értekezésnek. A szerencsétlen ujdondász roszúl találta volt felfogni és kifejezni Fogarassy ur fejtegetéseinek velejét. Ugy értette, hogy F. ur a régi magyar nyelvemlékekben részint latinosnak, részint „ingatagnak” mondotta vala az igeidők használatát, különösen a foglalo módban, mely latinos, meg a perfectum visszaadásában, mely „ingatag”. E felfogása az ujdondásznak most mindkét részről desavoualtak. Hunfalvy ur szerint F. ur nem mondott annyit, mint az ujdonság ügyetlen írója; Fogarassy ur szintén kijelenté, ő nem mondta mit a Figyelő mondat vele, hogy „a régi írók *mindent össze-zavarnak*.” Ezt ugyan a Figyelő sem mondta, de hisz az mindegy. A kérdés az, ki véleménye ellen szálla tehát sikra ez uttal Hunfalvy ur? Fogarasyé ellen nem, mert azt nem mondotta, mit a Figyelő ráfog; de a Figyelő ellen sem, mert ujdonságírója nem a maga nézetét mondja, hanem a mit Fogarassyénak gondolt. Ha már a Figyelő — vagy legalább szerkesztője — tévedéseit az igeidők körül kelle utba igazítani: hosszabb bűnlajstrom is állott volna a t. akadémiai tag rendelkezésére. Ott van, a mit lapunk mult félévi folyamában az igeidőkről elmondottunk a „Visszatekintések” című cikksorozatban. Ott van különösen az, hogy ha ige-ideinket H. ur szerint szabályozzuk, irodalmunk egész ugy nevezett aranykora — Kazinczytól, Vörösmartyig — merő hibákkal lesz teljes. Mindazáltal örömetst hoznók talán ez áldozatot, ha látnók, hogy nyelvészeink utja az igeidők körül nem oly divergens, hogy össze soha nem vághat. De ép ezt láttuk a mai ülésben is. Hunfalvy után Fogarassy értekezett, szintén az igeidők szabatosságáról. S az ő szabatossága már egészen más, mint azé, ki után átvette a szót. Mig az egyik szerint (*Hunfalvy*) a multban *folyó* cselekvény kifejezésére egyedül a „vala” összetetes mult alkalmazható, a másik számos példával mutogatja, hogy erre mind a „vala” segédigés, mind a másik, szerinte önhangzós mult (pl. látá, tudá) használatott a régieknél. De elég nehogy ujra hibás referada bűnébe essünk. [...]

— Kocsányi László Teleki-albumot adott ki, melyből a jövedelem harmadrészét az írói segélyegylet tőkájéhez, továbbá 150 ftot a vizkárosok javára ajánl fel. Szándéka jó, de albuma ugyan gyenge.

— Heckenast Gusztáv teljes cimsorát bocsátá közre a kiadásában megjelent könyvek-, zeneművek- és arcképeknek. Bibliographiánk köszönettel fogadja az ily összeállítást, a közönség pedig egy tekintettel láthatja, minő munkák jelentek meg ez áldozatkész kiadónál. Bár minden kiadónk e példát követné.

— Megjelent (de nem láttuk): Magyar postazsebkönyv. Irta Guzman Dénes, postakezelő. Pest 1862. Emichnél. Egy ily munka szükségét régóta érezzük, ha jó, bizonytal kelendő is lesz.

— Megjelent: „*Finn olvasó-könyv.*” Első kötet: Finn olvasmányok a finn nyelvet tanulók számára. Szerkesztette *Hunfalvy Pál*. A magyar tudományos akadémia kiadása. Nagy 8-r. XIV és 580 lap. Ára 3 ft. „Gyakorlati segítővel” (az 1—93 lap.) mely a szók elemzésébe vezeti a kezdőt. — Ajánljuk e rokon nyelv studiumát ifjainknak, s ez olvasó-könyvet a közönség figyelmébe.

— A budai színház igazgatója Pap Antal nevében, 60—60 arany jutalmat hirdet két népszinműre, melyek egyike az erdő, legelő elkülönést, tagosítást stb. a másik az élet — s épületek biztosítását *magyarázza a népnek*. — Hát az „okszerű trágázás” nem volna-e tanulságos feladat drámai munkára? Hogy valaki ily pályaművekre jutalmat tűz ki, azon nem csodálkozunk, de hogy Molnár hirdeti, azon igen.

— Az akadémia nyelvtudományi osztályának közelebbi (április 7.) ülésében [. .] a titoknok olvasott Méry Etel urtól egy be-

küldött értesítést Révay Miklós életéről, melyben Révaynak a be-
küldő leginkább származása körülményeit igyekszik tisztába hoz-
ni, s noha az életrajzi adatok szerint e nagy férfiú egy Békésről
Nagy-Szentmiklóstra szakadt egyszerű kézműves fia, s az illető szer-
zetes rend anyakönyve szerint „ignobilis” — értekező annak nyo-
maít sejtí, hogy tudósunk a turócmegyei nagy nemes Révay nem-
zetségből származik le; annálfogva indítványt teszen, hogy az aka-
démia eszközölje ezen vérségi kapocs további nyomozását; valamint
arra is, hogy mivel egy magyar tudós társaság eszméjét, Bessenyei
György „Jámbor szándéka” után Révay karolta fel legbuzgóbban
már a mult század végén: gondoskodják az akadémia, hogy Széche-
nyi szobra mellé Bessenyei és Révay szobrai is odaállittassanak. —
[. . .]

195.

— Figyelmeztettük volt a közönséget Guzman Dénes „Posta-
zsebkönyvére.” A munka immár megjelent, s noha sajátkép posta-
kezelők számára van írva, de a nagy közönség is feltalálja benne, a
mit postai dolgokról tudnia szükséges, s mi által elkerülheti, hogy
örökké egy vagy más szabályba ütközzék s a miatt lakoljon postai
küldések alkalmával. Kár, hogy a szerző távollévén a nyomtatás
helyétől, maga nem javította könyvét; az ily munkáknál mindenek
fölött correctség ajánlatos, nevekben, számokban stb. — Ára csak
1 forint.

196.

— A debreceni dráma-esőben nem volt köszönet. 31 darabból
egy sem vált ki. Pedig szintugy esett, mégis mind elesett. Szomorú
ez eset.

24. sz.

197.

— Kriza János, kinek székely népköltészeti gyűjteményéből
lapunk is közlött mutatványokat, most e terjedelmes gyűjtemé-
nyét „Vad rózsák” címe alatt közre boesátja [!]. Tartalmát képezik.
I., Balladák, dalok és rokonneműek. II. Táncszók, III. Találós me-
sék. IV. Népsajátságok, mint: szólásmódok, közmondások, nép-
szokások, ünnepélyek, helynevek, családnevek, állatnevek. V. Mon-
dák. VI. Tájszótár, VII. Utószó és jegyzetek. — Ime tehát egy sok
oldalú népismertetés, mely hogy kedvező fogadtatásban részesül-
jön, szívénykből óhajtuk.

— A Nővilág megemlítvén azon százezer darab 50 kros sorsjegyet, melynek kibocsáthatására a magyar írók segélyegylete engedélyt nyert, utána teszi: „az egész összeg a cél nagyságához és érdeméhez képest — nagyobb is lehetett volna. Ha már zajt ütünk, legalább volna, miért? . . .” A *zajütésen* nem mult, de épen ott szállíták le a „nagyobb összeget” emnyire, hol ki szokták mérni, mekkora „zajütés” nem árt a gyöngébb halló idegeknek.

199.

— Szintén a Nővilág kérdi, vajon e német szólásmódnak: „Sand in die Augen” nem volna-e magyarabb kifejezése ennél: „Port a szemekbe?” — Dehogyanincs: „vakulj magyar!” csakhogy ez, persze, németre nem szól, s a fordított darab német.

200.

— Ugyan e lap Galambpostájából is kiemelünk valamit. „Programmunkban nem ígértük — ugymond — hogy *bizományok* teljesítésére is vállalkozunk. Valószínűleg egy *más szerkesztő*höz intézte ön levelét s csak tollhibából cimezte ránk. Mi ugyan a *legolcsóbb* lapot szerkesztjük, de bizományosnak megfizetlenül drágák volnánk.” Mi is!

201.

— A vasúti órák ezentul 18 perccel elébb járnak. Vigyázzunk tehát, hogy el ne késsünk, mi keleti faj.

202.

— A vaudeville-színházakban dicsőített Sardou egyik darabját kifütyölték a théâtre francaisban. Ott még hát van közönség, mely felkiáltson: „ne Sardou ultra vaudeville!” Nekünk mind classicus, a mi hires.

203.

— A francia akadémia egyik 10,000 forintos jutalmát Sophocles „Oedipus királya” fordításának ítélte. „Bezzeg lenne nálunk lárma, jegyzi meg a M. O. ha valamely jutalmat fordításnak találnának odaitélni.” — Így is van, például a Kisfaludy-társaságra, hogy mer kiadni fordítmányokat, mikor azokra nálunk semmi szükség. Dehogyan, dehogyan!

— A t. olvasó vehette észre lapunk tulsó oldalán „Homer Iliás”-ának jelentését, mely ez örök eposz első énekének kiadatását jelenti, Ponori Tewrewk Emil által. Sokan azt vélhetik, hogy itten *fordított* Homérról van szó, annyival inkább, mert lapunk is hozott volt szerzőtől ily Homérfordítás töredékét. Megjegyezzük tehát, hogy e munka nem fordítás, hanem az eredeti hellén szöveg, bő és alapos *magyar* jegyzetekkel, ugy iskolák, mint öntanulók használatára. Ajánljuk tehát ez irodalmunkban mindenestre uttörő munkát a görög nyelv tanulóinak és tanárainak figyelmébe.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1861—62

I. sz.

205.

— Az akadémia phil. törv. és történettudományi osztályainak hétfői (máj. 5.) ülésében [. .] *Paur* [!] kanonok levelét olvasta föl [a titoknok] azon régi romok iránt, melyek közelebb egy ásás alkalmával Székes-Fehérvárott fölfedeztettek, s a hely fekvése, a romokban talált mozaik darabok, aranyozások stb. azt gyaníttatják, hogy ezek egyenesen a Sz. István által építtetett, s a török világban feldúlt basilicának romjai. Mily nevezetes történeti és műemlékeket várhat innen a nemzet! — Az akadémia, Venczel indítványára, utasítá régiségtani bizottmányát, tartsa szemmel ez ásatások további folyamát, melynek eredményéről egyébiránt a közlő kimerítő tudósításokat ígér az akadémiának. Egyéb tárgy nem lévén, az ülés eloszlott.

2. sz.

206.

— Közelebbi hétfőn (máj. 12.) az akadémia nyelv és széptudományi osztályának volt ülése, *Torkos* Sándor lev. tag székfoglaló értekezését, melynek címe: „a magyar személyszők viszonyfátása” — maga nem tehetvén [!] jelen, Ballagi r. t. olvasta föl. *Torkos* úr a magyar személyszők, különösen a személynévmások viszonyítását, vagyis inkább nyelvünk azon sajátoságos tényét, hogy *névi* értékkel nem bíró particulákhoz, mint *vel*, *hoz*, *nál* stb. személyragok: *velem*, *hosszám*, *nálam*, némely esetben pedig más viszonyragok is: mint *elémbé* vagy népiesen országszerte; *elébbem*, *elébed*, *elébe*, *hegyibém*, *hegyibéd*, stb. tétetnek, — úgy akarja megfejtetni, hogy itt tulajdonkép a személysző ragoztatik: *énnál*, *tehoz*, *övel*, hanem e ragozás hátul is fölvette aztán — pleonastice — a személyragot: *énnálam*, *tehozzád*, *övele*; elül pedig a személynévmás, kivált irodalmi használatban, lekopott, s így lőn: *nálam*, *hosszám*, *velem*. Szabályul mondja tehát ki: „a magyar személyszők úgy viszonyítattnak, hogy a viszonyrag után még saját személyragukat is újra fölveszik”. Bizonyítja ezt értekező a régi nyelvemlékekkel, hol az ilyenek: *énmiattam*, *tehozzád*, *űneki* stb. sokkal gyakoribbak mint a mai nyelvben. Igaz. De mi azt gondoljuk még is, hogy a nyelvtörténetéből nehéz lenne értekezőnek felállítani hypothesisét,

miután a legrégebb emlék, a Halotti beszéd is még inkább ellene mint mellette szól. Ott van benne tisztán a ragozott *neki*, minden előnévmás nélkül: es odutta vola *neki* — munda *neki* elnie — ge munda *neki* — hug legenek *neki* seged — oggun *neki* ; ezenkívül tisztán az *érette* is: hug uimaggonoc *erette* : tehát hat eset az értekező *ellen*, míg mellette csak kettő, u. m. iorgossun *vv neki* — és egyszer a *bennetek* személynévmás: *tiv benetuc*. — Ha pedig azt tekintjük, hogy régiesen nemcsak az ily birtokragos particulák, hanem a birtokragos főnevek is ép oly gyakran fölveszik elül a személynévmást (a H. beszédben is: *mv isemucut, vv foianec, vv nemenec, vv bunet, w szentii*): bajos lesz e particulák és a főnevek ragozása közt valami lényeges különbséget állítani fel. — Ezután Fogarassy János r. t. terjesztett elő „két jelentést”. Az egyik az id. Mándy Péter ur által beküldött szolajstromra vonatkozott, mely az akadémiai nagy szótár hiányait akarja pótolni. Fogarassy méltányolja a beküldő jó igyekezetét, mert gyűjteményében van használható is. Ezzel kapcsolatban a titoknok Mándy urnak egy ujon érkezett (már harmadik) szójegyzékét mutatta be. Továbbá szintén Fogarassy ur igazolást és cáfolatot olvasott fel Finálnak a „Korunkban” megjelent bírálatára a „Magyar nyelv szótárát” illetőleg — e védirat az Értesítőbe határozottatott fölvetetni. Többen szólottak elismerőleg a nagy szótár szerkesztői, különösen Czuczor érdemei felől — s kijelentetett, hogy az akadémia e szótárt nem kívánja végérvényűnek tekinteni, hanem oly alapnak, s egyszerűsmind anyag gyűjteménynek, melyre s melyből a hazafiak hozzá szólásaival építeni lehessen. —

207.

— Megjelent: „A magyarországi evangelicusok történeti emlékei. I. kötet: *Pogner* János naplója a pozsonyi evang. egyháznak építéséről 1636—1638 évben és *Liebergott* János naplója az 1672—1683-diki üldöztetésekről. A pozsonyi evang. könyvtár kézírataiból számos okmánynyal kiadta *Lichner Pál* lyceumi tanár, akad. tag stb. (Pozsony, Wiegand.)” — Érdekes munka a vallási üldözések sötét korából. Csupán egy megjegyzésük[!] van, nem a műre, mert az lapunk körén kívül esik, hanem a kiadás módjára. A fentebbi főcím két nyelvű: latin és magyar. Ez ellen semmi szavunk. A külön cím német, a szerző ajánló előszava magyar, de a munka tárgyára vonatkozó bővebb *Vorrede*, s a mi azontúl a kibocsátóé, mint jegyzetek stb. mind egy szóig német. Nem a német nyelv ellen szólunk, hanem a többnyelvűség ellen a kiadó részéről. Mert ha szerzői német szövegéhez német előszót vél szükségesnek:

akkor következnek, hogy a többi kötetekben latin szöveget latin, magyart magyar, szlávot szláv jegyzetekkel s bevezetéssel bocsáson közre. Mi azt óhajtottuk volna, hogy a kiadó nyelve legyen *egy*, akárhány féle nyelvűek a gyűjteménybe szánt naplók és oklevelek. S örömebb látnók, hogy az egész gyűjtemény német vezérszóval, címmel, jegyzetekkel álljon előttünk, mint hogy a kiadó, magyar cím, magyar ajánlás után beszéljen németül hozzánk. Vagy — vagy; a keverés nem használ semmit.

208.

— Ismét egy derék szaklap megjelenését jelenthetjük. Ez: „*Közlemények a kereskedelem és ipar köréből*. Több szakértő és gyakorlati kereskedő közreműködése mellett írják és kiadják *Robonyi Géza és Petényi Ottó*. 1-ső füzet.” Így már lesz belőlünk valami.

209.

— Tóth Endrétől egy kötet költemény jelent meg: „*Harangvirágok*” címmel. Többet még most nem mondhatunk róla. Sajnáljuk, hogy a kiadó urak némely esetben épen lapunkat ignorálják, melynek célja az ily művek ismertetése. Pedig ingyen hirdetést is közlünk az új könyvek rovatában. Lapunkat nem érdeklő brochure-ök ide is el-eljutnak, de szépirodalmi művek ritkán, vagy a szerzők szíveségéből.

3. sz.

210.

— Asboth Lajos „*Emlékiratai*” most már nagy kelendőségnek örvendenek, rövid időn 2-ik kiadásban fognak megjelenni. Ezen kívül „*A hadvezér*” című hadtani munkája is elkészült kiadásra.

4. sz.

211.

— A Budapesti Szemle XLVI. és XLVII. füzete, egy kötetben, megjelent. Ha terünk engedné, bővebben is szólnánk e dús tartalmu kötetéről. Ott van: Machiavelli és Montesquieu, politikai tanulmány b. *Kemény Gábortól*. Ki a tisztelt báró éles logikáját, a dolgok mélyébe ható szellemét ismeri, az örvendeni fog e tanulmánynak. Az „*1817-diki inség és éhhalál Erdélyben*” (mely azonban Magyarországot sem kímélte) szintén becses adalék a század történetéhez gr. *Teleki Domokostól*. E sorok írójára kettős érdekű, mert elmondhatja:

„Engem is, a nyomorok napján, ily év hozza fényre.” Gautier „művészi jellemrajzában” *Zichy Mihály* derék hazánkfiát örömmel üdvözöljük a jelenkor legeredetibb festői közt. — „Él-e Árpád fiága?” *Botka* Tivadartól szintén érdekelni fogja Árpád minden igaz ivadékát. — A „Socialismus és communismus” — ez a *jövők zenéje* — melyről *Kautz* Gyula folytatja értekezését, megint olyan, mely nem a hold lakóit érdekli. Nekünk huzzák. — „Ujabb adalék a török uralom történetéhez Magyarországon”. *Szilágyi* Sándortól, segít világot deríteni hazánk ama gyászos korára, melyben történelmünk eddig sehogy sem volt otthon. Végre „Oroszország jelen belviszonyai” Mazade után *Reviczky* Szevértől, „Magyar tud. Akadémia” — „Irodalmi Szemle” (*Szilágyi* S. *Tóth* D. és *Dallos* Gy. urak tollából s végre „Hazai könyvészet” rekeszti be a díszes sort. A szerkesztő *Csengery* A. lakása, s így a Budapesti Szemle kiadó hivatala is, Györgynap óta, *Sándor utcán a 17-ik számú házban* keresendő.

212.

— Zajzoni fiatal költő — igazi nevén Rab István — kitől lapunk is hozott vala egy pár élvezetes dalt — nincs többé. A sokat szenvedett ifju e napok egyikén, Brassóban, elhunyt. Művei: a Kordalok és Börtöndalok egy még ki nem forrott, de jóra való tehetség nyomait sejtetik vala. Nyugodjék csendesen!

5. sz.

213.

Van az ismeretes decennium áldásai közt, mely nyelvünket nemcsak kitolta helyéről, hanem el is torzította, sok ezer közt egy szó, mely nemcsak hivatalos használatban fenmaradt, hanem a közéletben és irodalomban is egyre kísérti a magyar fület. Ez a *beállítani*, oly jelentéssel, hogy *megszüntetni* (einstellen). Én istenem! hisz *beáll*, magyarul épen azt teszi *elkezdődik* (beállott a mulatság): hogy teheti hát az ettől képződő *beállít* azt, hogy *megszüntet*!? Valóban szükség volna nyelvtani polemiákra, nem a rokonság vagy családositás körül, hanem a bitang ujtás fékezésére.

214.

— A magyar akadémiai Értesítőnek is két új füzete jelent meg, mint a tulsó lapon, „új könyveink” sorában látható. E folyóirat nem örvend oly elterjedésnek a közönség közt, mint érdemlené. Tévedés azt hinni, hogy az akadémiai cikkekből laicus ember nem okulhat. Ime ott van most is, hogy egyebet mellőzzünk, a mathem. és term. tud. közlönyben *Benkő* Dániel jeles értekezése: „a növé-

nyek tápszere- és táplálkozásáról *gazdászati* szempontból," melyet minden okszerű gazda hasznára fordíthat. — De a közönség szórazott figyelmén kívül másban is keresendő annak oka, hogy ez *Értesítő* füzetek oly gyéren terjednek. Nem hirdetik eléggé őket. Hozzánk is jött már kérdés előfizetések feltételei iránt, s bizony meg valánk akadva, míg válaszolhattunk. Kik a szerkesztői, azt csak tudjuk, hol nyomják, azt is: de hogy az előfizetési pénzt hová kell küldeni, maig sem vagyunk tisztában. A közönség egyszeri kétszeri hirdetést észre sem vesz, annál kevésbbé keresi fel hónapok mulva; szükség, hogy minduntalan szeme előtt lássa. Ajánljuk az illetők figyelmébe.

6. sz.

215.

— A magyar írók segélyegyletének közelebbi ülésében örvendetes tudomásul vette a választmány a pénztárnoki jelentésből, hogy mind az alapító, mind az évdijas tagok, mind pedig az egyszer mindenkorra adakozók száma egyre gyarapszik, jótékony előadások jövedelmével is az országnak majd e majd ama részből gyámolítottatik, úgy hogy ez intézet már is megalapítottnak tekinthető, s jövőjéhez a legszebb reményt kapcsolhatjuk. Legyen ez buzdítás a hazafiaknak, hogy áldozatuk itt már nem esik soha nem létesülő experimentumok tengerébe, hanem már is áll egy intézet, segélyez, özvegyek, árvák könyeit törli le; csakhogy szilárdabb jövője még több áldozatot igényel.

216.

— Valaki a *Hölgyfutárban* szépirodalmi lapjaink ily fusióját ajánlja: A *Nefejejtset* egy *Gombostüvel* oda kellene tűzni a *Virágcsokorba* (mely talán nem is létezik már); A *Virágcsokrot* bevinni a *Családi körbe* s a *Nővilág* kebelére illeszteni, s midőn ez ily bájjakkal fölöslegessé tenne minden *Divatcsarnokot*, a *Hölgyfutár* meghozná a hirt, hogy van egy általános — „*Hölgydivatlap*” — Mi pedig oly szépirodalmi lapot ohajtanánk, mely ne a *divatra* (a mi szabók tiszte) hanem a szépirodalomra helyezné a fő súlyt.

217.

— *Birchpfeiffertől* színházunknál uj darabot készülnek előadni, a „*Goldbauert*” „*Aranyparaszt*” címmel. A *Goldbauernek* még sejtjük valami értelmét, de mit jelentsen az *aranyparaszt*? csak a mindentudó tudja.

218.

— A Vachott Sándorné szerkesztette „Szünórák”-nak már *negyedik* füzete jelent meg, Széchenyi István arcképével s tanulságosan mulattató tartalommal.

219.

— Mi eddig nem tudtuk, mit tegyünk használat után a szerkesztőségünkhöz beküldött azon könyvekkel, melyekre szükségünk tovább nincs. Egy kis életrealitás mellett kitalálhattuk volna, hogy jó lesz azokat *talány* és *rébusz* feladatok megfejtőinek tűzni ki jutalmul. Hogy mi minden jó gondolattal elkészünk!

7. sz.

220.

— Egész respectussal jelentjük, hogy közelebbi „Vegyesünkben” az új könyvek hovatétele iránti megjegyzés nem azok *szerezői* vagy *beküldői* ellen volt irányozva. Nem gondolok, hogy ezt magyarázni kelljen!

221.

— Hírlik, hogy valamely *bukófélen* álló *solid* lap szerkesztője „humoristicus közlönyre” akarja metamorphizálni folyóiratát, e mély jelentésű címmel: „A nemzet bohóca.” Csak azért említjük, hogy nem a Figyelő forog itt szóban.

222.

— Alkalmat veszünk egy ujdonsági cikk folytán irodalmunk egy nyelvbéli visszaélésére fordítani a figyelmet. A hárem hölgye nem *odaliszka*, hanem odalik = szobahölgy, (*oda* = szoba szótul, *lik* képzővel).

223.

— Híre jár (ezt írja a Hölgyfutár) hogy egy részvényekre alapított nagyszerű politikai lap (körülbelül Times nagyságú) van nálunk keletkezében. Elhisszük; miért volnánk magyar ember, ha kezdeni nem mernénk. De Times-szabásu lapra nem elég a nagy papiros. Nagyszerű politikai és socialis élet, nagyszerűen kifejelett iparos műveltség kell. Mostani politikai lapjaink is még tán jobb szeretnének — egy időre legalább — visszazsugorodni előbbi alakjukba, mint szélesebb krinolint ölteni. Szemökből olyanformát néz ki az ember.

— *Eredics* Ferenc egy kis füzet verses költeményt bocsáta közre az új könyveink sorában látható címmel. A versek nagyon fiatalok még. Hanem (bár a borítékon nincs nyoma) a tiszta jövedelem, mint magán uton értesülénk, a *jogászsegélyegyleté* fog lenni; annál fogva, ki megveszi, jót tesz, nem mondhatjuk direct, de legálább indirect uton.

— Mult számunkból kiszorúlt a következő értesítés, mely különben e lapban lett volna olvasható először. *Szabó* Károly jeles történetnyomozónk tudományos erdélyi utjáról már volt említés e lapokban. Ez utazást már eddig is nem remélt siker koronázza. „Roppant sokat dolgoztam — így ír M. Vásárhelyről — s még többet tanultam. A Teleki-könyvtárban is találtam több XVI. századi históriás éneket, melyeket a catalogusban nem találhatni, s melyek közül néhány *unicum*, vagy igen-igen ritka: de még e mind semmi, mert feltaláltam azt, mi után annyi magyar bibliographus oly régóta hasztalan epedett: *Apáczai János* (a címen így áll) *Magyar Logicszkáját, Fehérvár 1654.* 8r. 32 lap. — Képzeld, hogy megörültem a kincsnek s hogy fog örvendeni neki Toldy, Erdélyi János, Szilágyi Sándor, Révész, Lugossy stb. — Barátom! nekem az unicumokhoz ritka szerencsém van. E 2 ives kis könyv, melyért az akadémia nem tudom hány arany díjt hirdetett, teljesen ép példányban megvan a m. vásárhelyi ref. coll. könyvtárában, nem a catalogusban, hanem a *valóságban*. Ugyanott találtam Gönczi Énekes könyvének (Debrecen. 1616. 4r.) teljesen ép példányát” — stb. Ilyen könyvtárnokot minden hazai intézetünk mellé!

— A magyar t. akadémiának két üléséről tartozunk rövid jelentéssel[. . .] *Balla* Károly értekezett „az északi fényről, mint az időtan alapjáról.” Tárgya iránti lelkesedésétől elragadva, versekben nyitá meg előadását; hogy az északi fény s ebből vonható időjóslat körüli hypothesisaiban nincs-e része a költészetnek, megítélni szakértők dolga. Mi csak elismerve szólhatunk a soha nem ernyedő lelkesültségről, mellyel e koros férfiú, magányában, észleléseihez tapad, s mely képes volna a tudomány ez ágát előbbre vinni[. . .] Majd az ülés *összesre* változván (t. i. midőn a tagok legtöbbje már *eltávozott*) a könyvkiadási ügyben a mult héten

beadott bizottsági javaslatot végig tárgyalta s elfogadta; azután a titoknok némely külföldi tagok leveleit, s az akadémia részére küldött cserekönyvek címeit olvasta fel; mi megtörténvén, az *összes ülés* (mely a terembeli nagy hőség miatt akár *össze-sülés*-nek is vala mondható) kilenc órakor eloszlott.

227.

— Az írói segélyegylet titkárául (jegyezzük meg a M. O. ellenében: *ideiglenes* titkárául, de, reméljük, majd *véglegesen* is) *Gyulai* Pál választotott. Nem sokára műbe veszi azon *Album* szerkesztését, mely az egyesület javára lészen kiadandó.

228.

— Lauchsz Lőrinc, mint szerkesztő, s a sz. fehérvári tanárok, mint kiadók, előfizetést hirdetnek „Gymnasiumi hetilapra” mely october 1-jén indul meg; ára 5 ft. egész, 2 ft. 30 kr. levén fél esztendőre. Tehát ismét egy szép reményű szaklap, mely a „Tanodai Lapok” mellett épen nem fölösleges. Programja felvilágosult szellemben van írva, mint illik a tudomány férfiaihoz. Munkatársai jeles tanárok, tudósok a hazában, valláskülönbség nélkül.

II. sz.

229.

— Egy Erdélyből vett magánlevél szerint Szabó Károly ur, az erdélyi muzeum könyvtárnoka, szorgalmasan folytatja a Székelyföldön történelmi, régiségtani és könyvészeti adataink kutatását. Nem rég Maros-Székből Udvarhely-Székbe utazott, s az Udvarhely melletti Budvár nevű székely ósvár romjai mellett egy pogányszékely sírt bontatott föl. Sajnáljuk, hogy a levél nem tudósít a benne talált régiségekről. Ugyancsak Udvarhelyt Tököly puskáját szerezte meg az erdélyi muzeum számára, s több még eddig ismeretlen nyomtatott historiás éneket fedezett föl egy székely birtokosnál.

230.

— Lauffer és Stolp[. . .] előfizetést nyitnak egy „állandó külföldi Regény-csarnokra.” A fordító, *Hang* Ferenc, megjegyzi: „hasonló regénycsarnokok már többször megindítottak, de hogy állandók nem voltak, ennek oka nem a közönség részvétlenségében, hanem *egyéb körülményekben* keresendő.” Ez bók a közönségnek, hogy olvas biz’ az regényt, csak szája izére legyen; vád a fordítók-

nak, hogy Dumas et comp. helyett másféle regényeket is megakarnak izlettetni a közönséggel. — Előfizetés 3 kötetre 2 ft. Megindul juliushan. (Még nem sejtettük.)

12. sz.

231.

— A m. akadémia hétfői ülésében, e hó 21-én a philos. törvény és történettudomány lévén soros[. . .] Rómer Flóris 1. tag értekezett a Pannoniában létező erődített római táborokról, ily címmel: „Nehány, Pannoniában feltalált római vár.” Legbővebben ismertette a Szőny városa alatti castrumot és Acincum v. Aquincum maradványait, Ó-Buda körül. Érdekes tárgyú előadásából mit érne itt néhány szót idéznünk, jobb azt egészben, nyomtatva olvasni el. De alkalmat veszünk egy szókötési hibára reflectálni, habár annak tesszük is ki magunkat, hogy ismét rendre utasitassunk olyanok által, kik azt hiszik, hogy ők jobban *megtanulták* a nyelvet, mint mi *tudjuk*. Nem csupán a t. felolvasót érdekli e gáncs: a hiba, *szabatoság* örve alatt, annyira el van terjedve már, hogy mindennap olvasni akadémiai tagok értekezésében, hirlapokban, regényekben, mindenütt. Egész divat: nem is író, ki nem tudja így *szabatosítani* stílusát. A szabály könnyü: „az igehatározó után *mindig* az ige tenni, *sohasem* az ugynevezett *igekötő* szócskát.” Például a főnebbi mondatban: „e hiba annyira *el* van terjedve” vagy: „e hiba annyira *el*terjedt” — szerintök így kell: „e hiba annyira *van* elterjedve” — „e hiba annyira *terjedt* el.” A szabály könnyü volna, mondom, de *hamis*. Ugyan kérem, van-e széles e hazában *magyar* ajak mely így beszéljen: „annyira éheztem *meg*, hogy alig látok a szememmel?” — Valamíg ez rossz, amazok is rosszak. A t. tag előadásában is hallotunk ilyet, épen az *annyira* határozóval: ezért vevénk alkalmat e megjegyzésre.[. . .]

232.

— A napokban mentek sajtó alá „*Petőfi Sándor vegyes munkái*” két kötetben Gyulai Pál által rendezve. E kötetek tartalma: eredeti és fordított novellák, drámák, egy vig eposz, uti rajzok, kritikák, polemiák, apró cikkek, ifjúkori kísérletek, levelek s oly költemények, melyeket Petőfi nem vett föl sem első, sem második gyűjteményébe. Szóval e kötetek, egy pár fordított regényen kívül, majd mindent magokba foglalnak, mi Petőfitől folyóiratokban vagy önálló kiadásban megjelent vagy a mi kevés lefoglalt írataiból kézre került. A munka Pfeiffernél fog megjelenni. Előlegeesen arra figyelmeztetjük a közönséget, hogy *csak* e két kötet a Petőfi árvájának tulajdona, mert költeményeinek mind első mind

második gyűjteményét, maga Petőfi, még életében, örökre eladta Emichnek.

233.

— Mint „Uj könyvek” című rovatunk is mutatja, az akadémia által kiadott „*Monumentáknak*” ismét két új kötete jelent meg. Mindakettő Árpádkori okmányok újabb gyűjteményét tartalmazza: a VIII-dik kötet 1261-től 1272-ig; a IX-dik 1272—1790-ig; amaz összesen 172, ez 246 oklevelet, többnyire latin nyelven, de van Uros szerb királytól, néhány szerb szövegű is, magyar fordítással. Az első kötethez van *tolđva* vagy *ragasztva* (nem *fűggesztve*) „Fűggelék. Olaszhon levéltárai a magyar történelem szempontjából.” — Az ilyet más országban minden nagy ur s vagyonos ember sietne megvenni könyvtárába. De nálunk maga e buzdítás is annyira elkopott frázis, hogy le sem írhatja, mauvais goût nélkül, az ember.

13. sz.

234.

— Szinte röstelljük az „akadémia” szót *é*-vel írni, annyira egyedül vagyunk orthographiánkkal. Többnyire akademiának látjuk írva, s halljuk néha ejtve is. Mi nem értjük, miért kell ez annyira közajkon forgó, mondhatni meghonosult szóban (a köznép is tudja, hogy papja „akademián” járt) a görög *η* hangot rövid *e*-vel adni vissza. Nem is hangzatosb az *öt* rövid vocalis. Mi hát maradunk árva egyedüliségünkben, míg jobbra nem tanittatunk.

235.

— A régi orthographiai per: keresztény-e, vagy keresztényén, újra fölmelegült. Mily szerencsétlenek azon nemzetek, kik e *val-lási* distinctiót nem tehetik a *helyesírás*ban! Kik a *Kreuz*, *croix*, *croce*, stb. szókkal semmi áron nem köthetik össze az általános *christian*, *chretien*, *cristiano* elnevezést. Kivált az a francia majdnem „sretyen”-nek hangzik: horrendum! *ty*-vel!

236.

— Pagóban, Dalmát vizen, óriás *cehalat* fogtak. A *journalistica* tehetne hozzá egy kérdőjelet, miután a földközi tenger s Hadria öble még eddig nem vala híres *cehalászatról*. Cápá lesz az.

— A *Szépirodalmi Figyelőről* mindenféle hírek jöttek forgalomba a többi lapok ujdonságai közt. Mi tehát szükségesnek látjuk kijelenteni, hogy e hírek legalább is koraiak, miután a Figyelő eddigi viszonya még eddig semmi változásnak nem indult. Magán, bizalmas körben volt szó oly javítások behozataláról, melyek a lapnak *csak előnyére fognának lenni*, de e részben is elhatározva, vagy munkába véve ez ideig semmi sincs. Collegáink szives részvételét köszönjük, de kissé időelőtti volt.

238.

— *Fischer* Náthán győri izraelita folyóiratából: „Ifjusági iratok a magyarhoni mindkét nembeli izraeliták számára” — az I. és II. füzet megjelent. Összeállítása mutatja irányát. Egy pár gyöngye verset nem számítva, elül van egy *keleti* rege, aztán egy eredeti magyar tárgyú beszély. Majd *életrajzok* következnek, ily rendben: I. Cohn Albert. II. Deák Ferenc. III. Guttmann Jákó. IV. Vörösmarty Mihály. *Történelmi adatok*. (Az ilyenek nem *adatok*, hanem *kivonatok* v. képek a történelemből.) A makabaeusi szabadságharc, vele szemben: Zrínyi Miklós. Azután *földisme*: I. Palestina. II. Magyarország. Végre *természetrajz, természettan és különféle*. Versek dolgában figyelmeztetjük a szerkesztőt *Frankl* héber tárgyú költeményeire, melyekben izraelitaság mellett izlés is van.

239.

— *Toldy* Ferencről: „A magyar irodalom története” már *harmadik* javított kiadásban jelent meg Emich Gusztávnál. Ára a 2 kötetnek 2 ft. — Vajha a mohácsi vész utáni irodalom történetének folytatását is mielőbb jelenthetnők.

— Az Akadémia palotájának építése nagy eréllyel foly. Naponként számos látogatót, kivált vidékieket, lehet látni a telek körül, kik részint a munka folyamát szemlélik, részint az építési irodában a terv iránt kérnek felvilágosítást. Ez örvendetes érdekeltségnek, mely úgy hisszük országszerte élénk, igen jó szolgálatot tett a „Vasárnapi ujság” közelebbi két száma, a hol a szerkesztő „Látogatás az akadémiai palota telkén” című cikkében mindent elmond és kimagyaráz, mi ez úgy körül csak érdekelheti az embert. „A munka — mond cikke végén — megindult s egész erővel foly[. . .]”

Bizzunk az akadémiai elnökség eddig tanusított erélyében s a hazai közszellem hatalmában." Ez ohajtáshoz örömet csatoljuk a magunkét is. Valóban tartozunk bár melyik párthoz, többé már nincs helyén a különböző tervek felett vitázni, a palota építését népszerűtleníteni, hanem oda kell munkálnunk, hogy az minél hamarabb s minél diszesebben felépülhessen.

241.

— Vidéki lapjaink mind inkább szaporodnak. Alig indult meg július elején a „Zala-somogyi közlöny,” már Nagy-Váradon ismét egy más van keletkezőben, a „Bihar” című politikai, társadalmi és kereskedelmi lap, *Győrfi* Gyula szerkesztése alatt. Octoberben fog megindulni; az előfizetés reá egy évre 10 p. fr. Ohajtandó, hogy az ily lapok egészen vidékek specialis érdekeinek képviselői legyenek s ne igyekezzenek nagy politikát üzni, sem poetáskodni.

242.

— Kissé elkéstünk ugyan vele, de mégis csak megemlítjük, hogy *Kakas Márton* „Valódi magyar szakácsnék könyve” cím alatt új szakácskönyvet akar kiadni s felszólítja gazdasszonyainkat, hogy a tisztán magyar ételak készítmódját írják le neki s küldjék be, kivált azokat, melyek, mint népünk kedvencei, hol ez, hol amaz vidéken divatosak, s melyekről eddigi szakácskönyveinkben egy szó sincs. A szakácskönyv nem tartozik ugyan szorosan az irodalomhoz, de minden esetre hasznos könyv s épen oly szakértés kell hozzá, mint akárműhez. Épen azért bátrak vagyunk azt a kérdést kockáztatni: vajon ért-e Márton ur annyit a szakácmesterséghez, hogy meg tudja itélni, próbálni és szabatosan megmagyarázni a beküldött ételrecepteket? Talán nem ártana, ha egy szakácsot vagy szakácsnét is fölvenne földolgozó társnak. Még arra is figyelmeztetjük, hogy felszólításában az „abrudbányai bálmos” egészen új, octroyált kifejezés. A bálmost egész Erdélyben egyformán csinálják, csak bálmosnak nevezik; Pesten legfeljebb erdélyi bálmosnak lehetne nevezni.

243.

— Sokkal öröndetesb hír az, hogy *Jókai Mór*, közönségünk ez annyira kedvenc regényírója „Politikai divatok” című regényt ír. E regény — mint a M. S. tudatja — előfizetés útján fog megjelenni tizenkét füzetben; havonként két füzetet kapunk s az első october elején. Nem csak azon öröndünk, hogy Jókai ismét gyakrabban ír regényt, mint a közelebbi két évben, hanem azon is,

hogya a francia divatu tárcaregény helyett, melyet nagy részt hirtelen, számról számra, szokás írni, most az angol füzetes regény módját követi, mely több időt enged a kidolgozásra.

16. sz.

244.

— A napokban jelentek meg „*J. N. Bouilly elbeszélései*” I. kötet, a francia eredetiből fordította Fekete Józsefné, szül. Szabó Ida, egyik leánynevelő intézetünk tulajdonosnője. Csinos s nagy részt jól elbeszélte beszélykéek a növendék ifjak és lányok számára. A fordításról már nem nyilatkozhatunk épen ily kedvezőn. Nem eléggé magyaros, meg-megérzik rajta az idegen íz. Különösen arra figyelmeztetjük a fordítónót, hogy a magyar, kivált az elbeszélésben, nagyon ritkán használja a szenvedő formát. Ez elbeszélések majd mindenik lapján hemzseg a sok passivum. Például: „Ha miatta egy cseléd megszidatott.” Nem magyarosb-e ez: Ha miatta valamelyik cselédet megszidták. Egyébiránt e megjegyzés nem csak fordítóink, de eredeti íróink nagy részére is illik.

245.

— A „*Bolond Miská*”-ban „*Katang kórók*” cím alatt már hónapok óta foly egy cikksorozat, melyben Bolond Miska nyugot-európai utja élményeit közli olvasóival. Azt hitte az ember, hogy az egész valami Sterneféle Sentimental journey lesz. A viláért sem, csak olyan tárca-cikkek biz' azok, melyek akárhova beillenek, csak humoros lapba nem, még nemzetgazdasági elmélkedés is több van bennök, mint humor. Egy-két elmésség ugyan megakad, hanem az ilyesmi még politikai szónoklatban, vezércikkben is helyén van, s magában nem alkot semminémü aesthetikai humoros művet. A mult heti számban megjelent XII-ik cikk épen nagyon humortalan. A londoni világiparmű-tárlatot írja le, s az „Ön-birálat” szerzőjével ő is fölfedezi, hogy dolgoznunk, munkálkodnunk kell s különösen az aristocratiának ajánlja, hogy ragadja meg az ipar zászlóját. Lám mennyire hatott Bolond Miskára az Ön-birálat s a londoni iparműtárlat, napjaink e két legnevezetesebb mozzanata. Tanul és okoskodik Bolond Miska is, hanem, ha már benne van, jó lesz azt is megtanulnia, hogy Koh-i-noor nem valami ország, város, vagy falu, hanem annak a híres gyémántnak csak oly neve, mint neki a Bolond Miska név s annyit tesz, hogy *Világosság hegye*. Ezért azután ne írja úgy, mint eme cikkében, hogy *kohinori* gyémánt, *kohinori* kő. Még azt is jó lesz megtanulni, mert dolgoznunk, munkálkodnunk kell, hogyha Kipfelhauserféle alakot aka-

runk beszéltetni, tudnunk kell németül. Nem árt ha Bolond Miska az Önbirálat szerzőjével együtt többször lapozgatja a Márton vagy Brassai német nyelvtanát. Az a Kipfelhauser átkozott roszul beszél németül, ellenben magyarsága elég hibátlan. Legujabb elmékedésében plane azt mondja: *zürück erinnern*. Ez hungarismus, ilyet nem mondhat más, csak törzsökös magyar ember, ha németül beszél, minőnek Kipfelhausert Bolond Miska teljességgel nem akarja rajzolni. (?)

246.

— A derék Kis-Kőrös városa, Petőfi Sándor születése helye, nagy fiának egy kis szerény emléket állított. Az emlék nem akart országos lenni s azért reá csak Kis-Kőrösön és vidékén gyűjtöttek. A napokban, minden ünnepély nélkül, lőn felállítva. Az emlékkő, melyen Petőfinek csinosan készült s fehér kőből faragott mellszobra áll, mintegy 10 lábnyi magas és sóskuti kőből van készítve. Az egész emlék a mellszoborral együtt 14 lábnyi; az evang. diszes iskola-épület előtti térről néz a főpiacra s azon s egy melléképületen át arra a házra, melyben Petőfi született s melytől alig pár lépésnyi távolságban áll. Itt eszünkbe jut a Reményi által tervezett országos Petőfi-szobor. Különösnek találjuk, hogy az egész ügyet csak Reményi ur viszi. Mi ugyan elstetett dolognak tartjuk az egészet, de ha már megindult, ohajtottuk volna egy választmány megalakulását. Ha Reményi ur a maga zsebéből állit emléket Petőfinek, ahoz senkinek sincs szólója, de miután ő iveket bocsátott ki az ország minden vidékére s nem eredmény nélkül, az ügy többé már nem magánvállalat s ezért nem csak Reményi urnak, hanem a journalistikának is kötelessége mindent megtenni arra nézve, a mit a jó rend és hitel, valamint a visszaélések és elhamarkodás meggátolhatása szükségessé tesznek. (?)

17. sz.

247.

— A mint mult számunkban is említettük a „Budapesti Szemle” ötödik évi folyamának utolsó füzeté is megjelent. Tartalma a következő: *Bod Péter élete és munkái*, első közlemény, Gr. Mikó-Imrétől. A mennyiben az első közleményből ítélhetni, ez egy igen kimerítő monographia, mely Bod Péternek eddig részletesen kevéssé ismert életét rajzolja, s egyszersmind kinyomott és kézirati munkáit ismerteti. Meglepő, hogy Erdély egy legnevezetesb államférfia tölti be irodalomtörténetünk e hézagát. Bod Péter, a mult század egyik legnevezetesb tudósa, leginkább protestans egyháztörténelmi író volt s így ez életrajzot és tanulmányt jogosabban

várhattuk volna a protestans egyház valamelyik papjától vagy tanárától. Azonban fájdalommal kell megvallanunk, hogy kivéve Révész Imrét és Lichner Pált, majd senki sem törődik a protestans egyház és irodalom történelmével. Általában mind két clerus többet tehetne e tekintetben. Irodalmunk történelmének azt a korszakát, mely a mohácsi vésztől a XVIII. század közepéig terjed s úgy szólva a vallásos viták korszaka, ők világosíthatnák fel legjobban, nem csak ezért, mert helyzetöknél fogva több adat birtokába juthatnak, mint mások, hanem azért is, hogy ide a hittani kérdések mélyebb ismerete szükséges, mint a mennyit az irodalom történelmével foglalkozóknál rendszeren találunk. Egy-egy sikerült monographiának mennyi hasznát venné aztán az, ki az irodalom egész történelmét állítja össze. Addig nem is lesz irodalmunk történelme minden irányban alaposan megírva, míg monographiáink meg nem sokasodnak. A második cikk: *Humbold Sándor és művei* ötödik közlemény, *Almás Balogh* Páltól, Humbold utazásait ismerteti. Az ily cikkek inkább honosítják a tudományt, mint a „Kritikai lapok” nyul farkai Hegelről, Maculayról, melyek legfeljebb conversations-lexikoni cikkeknek illenek be, mégis nem hisszük, hogy Csenyery azzal a neveléses pöffszkedéssel merjen előállani: ide nézzenek az én vállalatom fogja meghonosítani a tudományt, mely eddig a magyar irodalomban hiányzott. A többi cikkek, melyek közt legérdekesebb a Szabó Józsefé, e következők: *Machiavelli és Montesquieu*, harmadik közlemény, Báró *Kemény* Gábortól. *A nemzetközi ipar és műtárlat Londonban*, első közlemény, Szabó Józseftől. *Újabb adalék a török uralom történetéhez*, második közlemény Szilágyi Sándortól. Irodalmi Szemle: *Arany László népmeséi* Gyulai Páltól. Hazai könyvészet.

(?)

248.

— *Peti* József, a pesti ev. reform. főiskolában a theologia egyik tanára, a dunamelléki egyház-kerület aljegyzője, f. hó 22-én reggel élete 28-ik, boldog házasságának 3-ik évében meghalt. Hílt temei [!] Pápán, aug. 23-án temették el. A boldogult egyike volt ama keveseknek, kik a nálunk annyira elhanyagolt philosophia téren [!] munkálkodnak. Nem csak a protestans egyház vesztett benne, hanem irodalmunk is.

249.

18. sz.

— Irodalmunkat ismét veszteség érte. *Egyed* Antal, apát, dunaföldvári plebános és magyar akadémiai lev. tag, a házára rontott gyilkosok egyikétől vett sebek következtében, aug. 27-én estve hat

órákor meghalt. A boldogult 1779-ben született s Virág Benedek által már korán be lőn vezetve a magyar irodalomba. Különösebben mint a klasszikai irodalom buzgó művelője tűnt ki. Tibullus elegiáit (Pest, 1845, az akadémia kiadványa) és Ovidius Metamorphoseonját (Pest. 1851, Müllernél) fordította. Ujabbán a zoltárok fordítását küldte be a Sz. István-társulathoz kiadás végett. Műfordítmányai [!] nem sikerültek ugyan minden tekintetben, de a míg Tibullus fordításában felülmulta elődét, Perecsényi Nagy Lászlót, addig más felől Metamorphoseonja igen élvezhető fordítmány s az elegiákhoz mérve haladást tanusít. E mellett nem csak mint író tette magát emlékezetessé közöttünk; buzgó lelkész, hű hazafi és jótékony emberbarát volt. Minden vagyonát közcélokra hagyta; iskolai és egyházi hagyományai mellett nem feledkezett meg a magyar akadémiáról és nemzeti színházról sem; végrendeletében mindenik alaptőkéjéhez 1000 forinttal járult. Sok ily tagot hazánk mind két clerusának!

250.

— A „Nővilág” 23-ik számában a „Házikör” című rovatban a német-magyarország e következő remek példányát olvastuk: „Kártifióla más módra. A kártifióla sós vízben meg lesz főzve, gondosan leszűrve, egy tálba téve, reszelt sajttal jól meghintve és forró olvasztott írósvajjal leforrázva és tálálva. Vagy írósvaj egy félmeszely tejfőllel össze lesz forrva és a kártifiólára öntve.” Ugy látszik, hogy a Nővilág szerkesztője új szenvedő formát akar a magyar nyelvre octroyálni, az az értelmetlen *lesz* alkalmasint a német *passivum wird*-jének fordítása. A Bolond Miska Kipfelhausere ebből csakugyan tanulhatna, ez már németes beszéd, ezt nem lehet vádolni hungarizmussal. De, fájdalom, Bolond Miska nem szokta jó nevének [!] venni a mi tanácsainkat. Közelebbi megjegyzésünkre is azt feleli, hogy „egy félig magyar, félig német ember (ti. Kipfelhauser) ír olyan nyelven, mely literaturailag nem jöhet kérdésbe.” Mi nem mernők így elítélni szegény Kipfelhausert. Ha ez áll, akkor Kipfelhauser még csak nem is akar alak lenni, akkor írója nem humorista s literaturailag nem jöhet kérdésbe. Mi nem azt kívánjuk, hogy Kipfelhauser irodalmi magyar és német nyelven beszéljen, hanem hogy *jellemzően* beszéljen. Ha ezt nem érti Bolond Miska, akkor nem csodálkozunk, hogy azt sem érti, hogy mi a politika, az Önbírálatot politikai röpiratnak nevezi és szemünkre hányja, hogy szép-irodalmi lap létünkre bírálatot mertünk róla írni. Ugy látszik, hogy a mi kedves Miskánk a humor és politikai élet klasszikai földjén, Angolországban, nagyon keveset szedett a begyébe.

(?)

— „A központban tartózkodó fiatal írók egy része — írja a Pesti Napló — név szerint *Almásy Tihamér, Beniczky Emil, Dalmady Győző, Győri Vilmos, Reviczky Szever, Szabados János, Thaly Kálmán, Tolnay Lajos, Vertessy* [!] Arnold, s *Vida József*, elhatározták, hogy mint dolgozó társak legjobbnak tartott műveikkel a *Balogh Zoltán*, szerkesztése alatt octoberben megjelenő új szépirodalmi lapot fogják támogatni.” E lap címe *Uj nemzedék* [!] lesz. Örvendünk e mozgalomnak. Lapunk már tavaly kimondta, hogy az íróknak hajlamok, elveik szerint kellene csoportosulni egy vagy más lap körül. Nagy hiba az, hogy szépirodalmi íróink minden lapba írnak, nem alkotnak különböző csoportokat. Ez aztán egyik oka annak, hogy szépirodalmunkban nem fejlődhetnek ki különböző pártok, melyeknek küzdelme csak jótékonyan hathatna minden irányban. Innen foly az is, hogy 7—8 szépirodalmi lap tengődik, de egyetlen egy sem virágozhatik fel, sem anyagilag, sem szellemileg. A közönség jelesb költőink és novellistáink nevével majd minden lapban találkozván, egyik körül sem csoportosul számosabban s inkább csak azt nézi, hogy melyik olcsóbb s cifrább. A mi a címet illeti, nem tartjuk jónak. Valami újat várat, aesthetikai új irányt s több effélé. A P. N. ugyan azt mondja, hogy nem lesz benne semmi efféle s az egész cím csak az életkorra vonatkozik, hanem akkor valami szerényebb címet kellett volna választani. Aztán e magyarázat szerint nagyon kizárólagos cím is. Hány évesnek kell lenni annak, ki az *Uj nemzedék*hez [!] tartozik? Beveszik-e a 30—40 éves embert is, vagy az ilyenek ha írni akar belé, el kell-e hazudni éveit? Nem annyira gunyolódni akarunk, mint inkább azt sejtetni, hogy az irodalomnak az életkorhoz semmi köze s az *Uj nemzedék*nek csak az elvet, irányt illetőleg lehet valami értelme.

252.

— *Dalmady Győző* költeményei megjelentek s elég diszes kiállításban. Illető rovatunk nem soká szóltani fog róla. Szépirodalmi lapjaink már hozzá szólottak s mondtuk [!] egy csoport banalis phrasist. Ha már nem akarnak kritikát írni, miért nem igyekezzenek, habár egy sorban is valami jellemzőt mondani s legalább egyetlen eszmécskét kifejteni? Például a „Családi Kör” ezt írja róla: „*Dalmady* költészete kristály tiszta tó, melyben a szerelem ege tükröződik vissza csillagaival, felhőivel, könnyeivel; szerelmi költeményei valódi költemények, minden érzelme egy-egy csillag, épen olyan tiszta, épen olyan bájos ragyogásu és mikor ez eget felhők borítják, a

mi szemünkből esik az eső; miért hogy e tiszta mennynek el kell borulnia? ["] stb. Lehet-e ennél valami émelegősb és üresb. Ugy látszik, hogy a legtöbb szépirodalmi lap azt hiszi, hogy a hölgyeknek az üres fejü udvarlók nyelvén kell beszélni.

253.

— Az „Ország tükré”-ben *Vadnai* Károly mélyen sajnálkozik kritikánk súlyedtségén. Három részre osztja azokat a kritikusokat, kik nem szoktak bókolni: „Egyik — így szól — epéskedik, mint megtiprott vipera; másik a közönség mulattatására elménckedik, mint a circusi clown, a harmadik pedig dorongol, mint bármelyik csárdahős.” Vajon minket melyik alatt ért, vipera, clown vagy csárdahős vagyunk-e? Az ilyen általános phrasisok nem érnek semmit, senki sem veszi magára, a közönség se tudja, kitől őrizkedjék. Aztán legkönnyebb, cáfolat és fejtegetés helyett, a kritikát untalan csak kiméletlenséggel vádolni. A kimélet vagy kimélenség [!] nagyon másod rendű dolog a kritikában, mindig a körülményektől függ, t. i. hogy minő ügygel, munkával van bajunk, s mi róla a meggyőződésünk. Épen azért *Vadnait* nem azért rójuk meg, hogy kiméletlen a kritikusok iránt, hanem azért, hogy nem mond semmit s meglehetősen következtelen. Ő az Ország Tükrében nagy zajjal üdvözölte az Önbírálat bátor fölléptét és gunyostorát. Vajon nem azért üdvözölte-e, mert szerzője nem kimél oly nemü dolgokat, melyek meggyőződése szerint nem érdemelnek kiméletet? S most mégis jajveszékel a kiméletlenség miatt, mert talán vannak olyan emberek, kik nem látják kiméletre érdemeseknek az Önbírálat üres phrasisait, éretlenségét, ferdítését és rágalmait. Kár *Vadnainak* *Macaulayt* és *Plancheot* hozni föl, kiket, úgy látszik nem olvasott. Nagyon meggyülne velök a baja; azok az urak nem csak hogy mélyebben de egyszersmind kiméletlenebben is bíráltak, mint a mi kritikusaink.

(?)

19. sz.

254.

— *Kozma* *Vazul*, gr. *Majláth* Kálmán szerkesztése mellett, october hó 1-én egy hetenként kétszer megjelenő politikai lapot fog megindítani, „*Vezér*” cím alatt. Az előfizetési díj egész évre 12 ft. félévre 6 ft. A program elég hosszú; nekünk, mint szépirodalmi lapnak természetesen nincs szavunk hozzá, legfeljebb csak azt a különös logikat jegyezzük meg, hogy a *Vezér*, a mint a szerkesztő mondja, nem lesz pártorganum s mégis azt igéri, hogy zászlóját a municipalis rendszer mellett fogja kitűzni. Egyébiránt reánk nézve

fontosb az, hogy ez új lap gazdag szépirodalmi, tudományos és kritikai tárcát ígér a mit csak méltányolnunk lehet.

20. sz.

255.

— Egy fiatal kritikus, ki a Hölgyfutárban az ugynevezett Új nemzedék tagjait ismerteti, panaszkodik, hogy nálunk nem igen méltányos a kritika. Megvigasztaljuk. Ugy látszik, hogy a könyvtárosok segíteni kívánnak e bajon s a kiadásukban megjelent könyvek méltányos kritikáját magokra vállalják. Legalább *Kilián* György könyvtáros ur már föllépett. Hetek óta olvashatni majd minden lap hirdetései közt e következő igen méltányos kritikát *Ponori Thewrewk* Emil: „Józsa” című költeményeiről: „Alulírt könyvkereskedés a t. c. közönség figyelmébe ajánlja e művet s nem mondunk sokat, ha lantos költészetünk egyik legszebb nyereseményének nevezzük. Minden benne foglalt költemény egy darab élet, ritka plasztikával s oly pszichológiai mélységgel előadva, minőt csak kevés költőnél találunk. Nyelvük ment minden magyartalan pongyolaságtól, valóban költői erőteljes rhytmusok, a lehető legtökéletesebb mutatványul szolgálhat mind annak, ki hazánk édes nyelvének ebbeli tökélyét élvezni ohajtja. Reméljük, hogy a mint az eddig kézen forgó példányok a legszebb hatást gyakorolták, úgy a nagy közönségtől is e mű örömmel fog fogadtatni.” Azonban legyen szabad nekünk e méltányos kritikát, nyegleségnek nevezve, Macaulaynak e következő szavaival kísérni: „Az nem mentség az íróra nézve, hogy a hírlapírók magasztalásait nem az ő, hanem kiadójuk pénze vagy befolyása eszközli ki. Az ő dolga, hogy oly intézkedéseket tegyen, melyek másokat megakadályozzanak olyasmit tenni, mi őt megaláztatja.” (?)

256.

— A Sz. Figyelő szerkesztője egy tisztos családból származott, jó nevelésű, protestans ifjú embert ajánlhat, ki f. é. october elejétől kezdve itt Pesten egyszerű ellátásért hajlandó kisebb gyermekek mellett tanítószágot vállalni s azoknak a zongora-játszásban is alapos oktatást adni. Azon t. szülék, kiknek ilyenre, szükségök volna, sziveskedjenek e lapok szerkesztőségéhez fordulni. (Üllői út, a gr. Károlyi ház szomszédságában, a másik sarkon.)

257.

— Mint az irodalmat érdeklő curiosumot jegyezzük ide, hogy a londoni világmű- és ipartárlaton egy bécsi nyakkendőgyáros *Hoening*

Ignác, a többek közt *Petőfi-nyakkendőket* állított ki, (Petőfinyak-kötő, with black et feigned silver fringe. with good silver fringe.) Szegény Petőfi soha életében nem viselt nyakkendőt, sőt a hadügy-miniszterrel is épen e miatt gyűlt volt meg a baja, s imé most Londonban nyakkendőjét bámulják.

21. sz.

258.

— A nemzeti színháznál, mint halljuk, a diszletekkel kezdik a javítást. Ez is jó: de sürgetőbb is van. Oda kell törekedni, hogy a játék feledtesse a diszitményt. Ha egyszer a színész ragadja képzületünket, úgy leszünk vele, mint a gyermek, ki a vesszőt is arabménnek tudja képzelni.

259.

— Petőfi haláláról — írja a M. O. — ismét egy adatot kapunk. „A forradalmi hadjárat Erdélyben 1849 nyarán” cím alatt Lipcsében 1863. évszámmal egy osztrák hadastyántól egy munka jelent meg, mely szerint 1849. júl. 31-én Bem, a kozákoktól üldöztetve, kocsijáról, melyben Petőfivel együtt ült, leugrott és a Sztás-Kereszturra vivő országút melletti mocsárba vetette magát. Nem sokára besötétedett. Petőfi, ki Bem példáját követte, beljebb hatolt a posványba, s nem is jött elő többé, míg Bem egyedül a kereszturi utra jutott, hol huszáraival találkozott stb. Ezen új programmista (miért *programmista*?) szerint Petőfi a pocsolyába halt volna! — Így a M. O. Mi nem abban találunk képtelenséget, hogy egy Petőfi pocsolyába fult, hisz ő maga megírta: „mi lesz az ég harmatjából? *sár!*” hanem abban, hogy Bem, ki Petőfit szerette, az „osztrák hadastyán” szerint is kocsijában hordta, kedvenc segéde ily eltűnéséről ne szólott volna senkinek, se Temesvár körül hova még azután kijött, se utóbb a menekülteknek, úgy hogy épen az „osztrák hadastyán” számára lett legyen feltartva e homály földe-ritése. Bemnek ily megszabadulta rég ismeretes dolog, valaki jónak látta ehhez kapcsolni Petőfi eltűnését, talán csak azért, hogy ő is ujat mondjon.

260.

— Gr. *Mikó Ádám*, gr. Mikó Imre nagyreményű fia, a hidvégi gr. Mikó család utolsó sarja, külföldi utjából hazatértében Linczben folyó hó 17-én meghalt. Ha minden magyar részvéte vigasztalás lehetne a mélyen sujtott atyának. . . De a keserv poharát egyedül ő ürité ki, mi, bár könnyes szemmel, csupán nézők lehetünk.

261.

— Megjelent „Az Ország tükre” képes naptár 1863-ra, igen diszes kiállítással. Szépirodalmi és ismeret terjesztő részei elég bővek, de naptári részét teljesebbnek ohajtanók. A naptár mindenek előtt legyen naptár. Így ebben, egyebek közt, hiába keressük a két haza *posta-állomásait*, melyeket a Trattnerében is feltalálunk. A naptár egy közhasznú vade-mecum, csupán mulattató könyvvé tenni nem célszerű, kivált, ha egy *Ország* tükre. Mindamellet ajánljuk e csinos könyvet.

262.

— Vida József, tehetségesb ifju költőink egyike, az egri lyceumba jogtanárrá választatott. Reméljük, e heterogen pálya nem vonja őt el a költészettől, melyben hivatásának már is szép jeleit adta.

22. sz.

263.

— Dr. *Károlyi* Sámuel Nagy-Körösön folyó hó 26-án elhunyt. Özvegye, öt neveletlen árvája siratja a jó férjet, derék atyát; számos baráti, ismerősei fájlalják benne a szilárd jellemű, őszinte, becsületes férfiut és tudományosan kiképzett orvost. Áldott legyen emlékezete!

264.

— Egyik divatlapunk verselményei közt ilyet is olvasni:

— *Igy elnézve e hegyeket*
E regényes ormokat —
Elégüli vagyok s feledem
Hogy itt mennyit — koplalok.

ha ez is *rim*, akkor ne csufolkodják senki ama népdallal, mely így kezdődik:

Görbe kémén, /! megöllelek,
Kéret,elek, nem jöttél.

265.

— Egy másik divatlapban pedig így sarkantyuzza phantasiáját a vidéki levelező: „a Balatonnak — Garay szerint az *isten könnyének lecsapoltatása körüli munkálatok* már megkezdődtek.” Tehát az isten könnye le lesz csapolva.

266.

— Láng Farkas, ki mint gépész több évig foglalkozott Egyiptomban, most visszatérvén egy thébei ó sirból kiasott s hieroglyphokkal borított 10 hüvelyknyi követ ajándékozott a nemzeti muzeumnak. Im a magyar is (valamint a sokkal szerencsésb angol) mindenüvé elviszi hazáját, a mi bizonyára nemesebb dolog, mint az „ubi bene” — szabásu világpolgárság.

267.

— A magyar írók segélyegylete által kiadandó album címe: „A Részvét könyve” — léssen. Találóbbs elnevezést találni sem lehetett volna.

23. sz.

268.

— November 1-én egy uj évnegyedes politikai folyóirat fog megjelenni „Világszemle” cím alatt *Jankó* Vince szerkesztése mellett *Noséda* Gyula kiadásában. Előfizetési ár egész évre 6 ft. egy füzetre 1 ft. 50 kr. Tartalma kizárólag politikai lesz s három osztályból fog állani. I. *Világhírnök*, mely a fontosb politikai események idősorozatos előadását tartalmazza. II. *Történeti értekező*, mely kizárólag politikai értekezéseket foglal magában a legfontosabb koresemények és kérdések fölött. III. *Politikai levéltár*, melyben a koreseményekre vonatkozó nyilvános okiratok fognak közöltetni. A felhívás hosszasan mutogatja, hogy mily mellőzhetlen szükség van nálunk a francia revue-ek és angol review-khez hasonló folyóíratra s *Jankó* Vince épen e hézagot kívánja betölteni. Különösnek találjuk, hogy a szerkesztő semmi tudomást nem vesz a *Csengery* Budapesti Szemléjéről. Ez is a francia revue-ek és angol review-khoz hasonló folyóirat, s a hézagot kissé elébb igyekezett betölteni, mint a *Világszemle*. Igaz ugyan, hogy *Csengery* politikai szemléjét bizonyos körülmények miatt néhány év óta félbeszakítá, de azért *Szemléje* még is inkább szemle, mint a *Jankóé* lesz, mennyire a felhívásból kivehetni. A nyilvános okiratok gyűjteménye nem szemlébe való, s a koresemények feletti értekezést még senki sem nevezte történelemnek. Sokkal jobban teszi vala *Jankó*, ha tudomást vesz *Csengery* szemléjéről s azt mondja, hogy csak azt a hézagot akarja betölteni, melyet a Budapesti Szemle félbehagyott t. i. a politikai szemlét. A legnagyobb íróhoz sem illik ignorálni a multat és jelent, s legkevésbbé azért, hogy minél hangzatosb felhívást bocsáthasson közre.

(?)

269.

— Kápolnay István Genfben lakó hazánkfia „Katonai hetilapra” nyit előfizetést félévre 11 ftjával o. é. Tehát ismét egy szaklap: csak volna jobb földje nálunk a szaklapoknak.

270.

— Erdélyi János prózai munkái 5—6 kötetben összegyűjtve fognak megjelenni. Nagy nyereség esztétikai irodalmunkra nézve. De nem tudjuk, miért zárta ki *verseit* melyeknek egy kis gyűjteménye régebben megjelent ugyan, de már nem igen kapható, s Erdélyi azóta is irt néhány jó költeményt, melyek közül csak „Szücs Marcsát” kell említenünk. — Valóban nagy szükség volna nálunk egy oly gyűjteményre is, hol azon költőknek kik jót ugyan, de kevesebbet irtak s külön kibocsátni átallják, munkái együtt, egy „könyvtárban” fel lennének találhatóak. Az ily „Poetae minores”-féle kiadás (a *minort* csupán mennyiségileg értve) igen sokat tenne arra, hogy jelesbjeink jó művei folyvást élénk emlékezetben maradjanak a közönségnél. Csak a közelebbi múlt korból mindjárt jut eszébe az embernek öt vagy hat név kiknek művei együtt igen jeles gyűjteményt tennének, míg most elszórva lapokban, vagy régi kiadásban elkallódva, kevés ember fér hozzájuk, s külön kiadás-hoz nincs egyhamar remény.

271.

— Ócsvári Ede, nagy-mihályi orvos előfizetést nyit 1 ftjával ily című könyvre: „A magyar nép szaporátlanságának okai”. Fő ok, úgy sejtjük, a görvélykór, amelyet a t. orvos ur igen jól tud gyógyítani.

272.

— Szintén korszerű munkát lehetne írni e cím alatt: „A magyar lapok szaporaságának okai.” Csakhogy e nyavalyát még nehezebb volna orvosolni, mint a görvélyt. Rák ez, rák.

273.

— Brassai Sámuel édes anyja, özv. Brassai Sámuelné, Koncz Krisztina asszony, sept. 26-án, élte 87-dik évében, elhunyt. Csendesen nyugszik az oly anya, kit ily hosszan kísért a fiui gyöngéd tisztelet, s a fiu, hacsak egy részben is, vigasztalást merithet, Tellusra gondolván, kit Solon a legboldogabb halandónak nevezett.

24. sz.

274.

— Vahot Imre, veterán szerkesztőnk, a „Napkeletet” megszünteti, okul említvén azt is, hogy lapja mellett a „Rákóczy-induló” című kép nem jelenhetett meg. Mit is ér az oly *nap*, mely „R. induló” nélkül kél föl!

275.

— Ritkán volt alkalmunk szólani Garibaldiról. De azt már még is megemlítjük, hogy betegágyában *sonett-írástra* adta fejét. „Omnia jam fient, fieri quae posse negebam”, mondaná erre az Idők Tanuja.

25. sz.

276.

— Gyulai Pálról írja valaki, hogy ő is új lap megindításában fáradoz, saját szerkesztése alatt. Nincs semmi a dologban. Gyulai a mi lapunk fő munkatársa marad.

26. sz.

277.

— A lapok hirdetései közt ily könyvcimmet is olvasunk: „A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együtt való hamis és *zavaros* (ez persze a *kauderwelsch* magyarja lesz) beszédeik, hasonlóan hamis és titkos cselekedeteik.” Mondja valaki még, hogy nem *polgárosodunk!* — *Nem* ajánljuk e könyvet a közönségnek, az árát is eltitkoljuk.

278.

— Aszalaitól ily című könyv van megjelenőben: „Pikáns vázlatok az élet- s történelemből.” Csak ne legyen nagyon *pikáns*.

— Mindenek előtt szives köszönetet mondunk tisztelt előfizetőinknek és buzgó gyűjtőinknek. A közönség *bizalma* a legbecsesb ujévi ajándék, mellyel a Koszoru dicsekhetik. A szám, melyhez a Koszoru fennállása reményét kötötte, már is megközelítve, s mire az előfizetések mind befolytak, talán meghaladva is lesz. De nem pusztán ez anyagi oldal — melyet mint csupa *eszközt*, túlbecsülni nem fogunk — iratja velünk ez örvendő sorokat. Más, nagyobb, *szellemi* nyereség az, a mit ezennel számba vehetünk, oly biztosan, mint a *soll* és *haben* mérlegbe tett lapjait. Ime, *van* közönség — és ez nem oly parányi — mely sovárgva sovárog valami jobb, nemesebb, tartalmasb irodalom után. És *van* a nemzet mindenik osztályából, a legfényesb történelmi nevektől kezdve, a munkatevő egyszerű iparosig; a papi rendben mint a világiak közt; férfiak és nők egyaránt. Ez vigasztaló, ez erkölcsi diadal. Még ha elbuknánk is, még ha a bennünk vetett bizalomnak gyöngye volnánk is megfelelni: bukásunkban is vigasztalna a tény, mely bizvást feljegyezhető a magyar műveltség történetébe, hogy azok száma, kik irodalmunk *igazi* előmenetelét ohajtják, nem csekély; hogy nyomasztó anyagi viszonyok s kedélyi lehangoltság dacára is, ime egy szerkesztő őszinte szózata, minden sallangos ígéretek nélkül, egyedül a szellemi gyarapodást helyezvén kilátásba, — elegendő volt, a honfiak és honleányok százait meg százait gyűjteni az irodalom zászlója köré.

Részünkről mivel és mikép háláljuk meg e bizalmat? Egyszerűen lépünk a közönség elé. „Koszorúnk” *tartalma* csak részben ha elégíti ki a várakozást; külsejének puritán egyszerűsége pedig — bár e tekintetben semmi adott ígélet nem kötelez — talán mégis némelyek visszatetszését vonhatja magára. Ez utóbbin mi is gondolkozóba estünk, s a mint a pártolás aránya növekedett, mindinkább elő-előfoga bennünket a kísértés, hogy a külső kiállításra tetemesb áldozatot kellene forditnunk, mint a programmban s a nyomdával tett szerződésben előre meghatároztuk. De egy az, hogy a pártolás mértéke még sem oly nagy, miszerint az előleges számítást bőven felül mulja, s megtörténhetnék, hogy a külsőre fordított költségnövekedést a szellemi rész sinlené utóbb; más az,

hogy ha némi fölőslég maradna is, tán már a közelebbi félévvel hiányok pótlására kellend fordítanunk, hogy a lap fennállhasson és meggyarapodjék. Mi a hozzánk befolyt előfizetés netaláni fölőslégét nem tekintjük *szerkesztői nyereség* gyanánt; mi úgy nézzük azt, mint a nemzet közvagyonát az irodalom emelésére, melyből tudva s készakarva, csak egy fillért is méltatlan célokra fecsérelni bűnnek tartanánk. — *Bizalomért hűség, őszinte igyekezet* : ez a mit ígérhetünk. Boldog uj évet!

280.

— A Pesti Napló és Hírnök közt *nyelvvita* foly. Igen helyes! A Napló nyomatékosan bebizonyítja, hogy a *biztonság* roszul képzett, rosz szó. Bár a többi lap is alkalmat venne hasonló megrovásokra néha. De nem csak egyes szókkal romlik a nyelv; mi jobban aggódunk a *mondat*, a szófűzés elkorcsulása miatt. Valami oly idegen szófűzés jött divatba — s e szennydivattól legderekbabb és tekintélyesb lapjaink sem mentek — melytől borzad a magyar nyelvérzék. Példákkal, ha több helyünk lesz, nem maradunk adósok.

281.

— Szalay László „Magyarország története” VI. dik kötetének harmadik fűzete is elhagyta a sajtót. Tartalma *két év* a Rákóczy-forradalom legnevezetesb korszakából. Szalay magokat beszélteti az eszményeket [eseményeket?], előadása ez által vonzó, a tények és személyek alakja kidomborul, s úgy hisszük, mivel t ő nép ugy nem riad vissza olvasásától, mint a komolyabb férfinem.

282.

— A nemzeti muzeum parkja és környezete igen fog emelkedni, ha való a hír, hogy tavasszal a rozzant deszka kerítés helyett vasrács övezi körül. Talán főuraink áldozatkészsége munkál titkon, a mi által e csinóság létre jő. Más forrást legalább nem emlegetnek, minthogy az országos pénztárból ígért segély a muzeum bensejében is talál javítani valót.

2. sz.

283.

— Lapunk első számának külső kiállítása nem egészen ugy ütött ki, mint magunk is vártuk. Egyszerűet akartunk, az igaz, de mégis valahogy diszesebbet. A Figyelő papírja, nyomása, betűje egyelőre — míg a t. közönség pártolása felől biztosítva nem va-

lánk — elég tisztességesnek látszott nekünk, hogy zsenge vállaltunkat, mely nem a külső fényre irányul, azon mintára megindítjuk. Erre szerződünk tehát; nem is ígértünk e részben egyebet, mint hogy a Figyelő alakjában, más fél iven, fog a Koszorú megjeleni. De mivel egyik nyomda kiálltmánya többnyire más jellegű mint a másiké: úgy történt a Koszorúval is. A különbség szembevetendő; előnyére-e vagy hátrányára? nem akarjuk itt feszegetni.

Most már nagyobb változtatásokat nem igen tehetni; apróbbakat megkísértünk. A mai szám papirja hosszabb alaku, fölül alul nagyobb szél marad, mire annak idejében jó lesz figyelmeztetni a könyvkötőt. Egyszersmind *intézkedtünk, hogy ezentúl hasonló fehérségű de tömöttebb, sulyosabb és így szebb papírra nyomassék.* Mihelyt a megrendelt papír megérkezik, azonnal arra fogjuk nyomtatni.

A t. előfizetők száma lehetővé teszi, hogy beválsuk az írói arcképek iránt adott ígérletünket is. Rajta vagyunk, hogy mihelyt az előfizetések befolytak s így a példányok száma meg lesz állapodva, a képek melléklését megkezdhezzük.

Lapunk homlok-beütöt is megváltoztatván, szükségesnek láttuk az 1-ső szám első lapját az egyformaság kedvéért ujrányomatni, — és t. előfizetőink számára, kik talán a Koszorút be akarják kötetni, e 2-dik számmal küldjük.

284.

— Mai számunk kivonatot közöl gróf *Forgách Károly* afrikai utazásából. A nemes gróf megígérte, hogy naplója érdekesb részeit időnként a Koszorúban fogja közre bocsátani. Bármennyire terjedt külföldön az utazási irodalom: reánk nézve mégis érdekes, ha oly utazó följegyzéseit olvassuk, ki azon messze idegen földeket magyar szemmel nézte, s így benyomásai a mi érzületünkkel jobban összehangzanak.

285.

— A P. N. értesülése szerint, Gvadányi Peleskei notáriusának második része, a „Peleskei notárius pokolba menetele” a hódmezővásárhelyi gymnasiumban megvolna. A Napló „eddig hiába keresett *kéziratról*” beszél: de nem *kézirat* az, mi eddig lappangott, (bárha *kézirat* még kevésbé volt található) hanem az 1792-ben megjelent *nyomtatott kiadás*; azonban ha ennek valamely jóakarátú, de kevés pénzü diák vagy mester által eszközölt *kézirati* mását megkapnók is, az sem lenne megvetendő nyereség.

286.

— Országh Antal, ki a tollrajzokban nagy mester, szintén fényirdát nyitott a kerepesi-uton. Mi nem örülünk, ha photograph helyiségek nyílnak meg és műtermek bezárulnak. De ha már photographia, inkább jó legyen, mint roszt. Orzágtól jót várunk.

287.

— *Schossberger* pesti izr. nagykereskedő 10,000 ftot ajánlott *irodalmi* célokra. A szép tett magával hordja az elismerést.

288.

— A „Hon” felszámítása szerint, hazánkban 119 hirlap és folyóirat jelenik meg. A verseny tehát jó nagy, de hogy üdvös-e, az más kérdés.

3. sz.

289.

— Ohajtva várjuk az időt, hogy lapunk belügyeiről ne kelljen többé szólnunk a közönséghez. Nagyon rontja az illusiót. Mintha a gazdasszony, ki vendéget lát, minden konyhaeszközét asztalra hordaná, melyekkel az ebéd készült. De most egypár szót nem mellőzhetünk. A Koszorú első számainak expeditioját váratlan akadályok zsbaszták, melyeen krészünkről csak bosszankodni vala mód, hamarjában segíteni nem. Helybeli kihordó személyzete háromszor változott a két számnál. Vidékre a címszalag kézzel írása vett időt igénybe, mert új év körül nem győzték nyomni. Vidéki reclamatio ugyan, aránylag, kevés jött, de okunk van hinni, hogy sokan későre kapták az első számot. Reméljük, azóta birják. S ha egyszer, nyomtatott szalagokkal, rendbe jó: azután menni fog. A helybeliekre nézve odatörekszünk, hogy a lap még előző szombaton kihordassék. Talán már e szám is jobban viseli magát. Előfizetni még most sem késő, miután az első számokból pár száz fölösleges példányt nyomattunk. De sokáig nem folytathatjuk e fölösleges kiadást.

290.

** Ha szükségesnek látjuk, hibáztatunk is, de nem szivesen tesszük; annyival inkább örülünk, mikor valódi érdemről és annak kitüntetéséről beszélhetünk. Mert ezen kellemes helyzetben vagyunk. Akár ha a megtisztelt érdemeit tekintem, akár a modort

melyben történik, akár a gyöngéd kezekre gondolok melyek azt rendezik, nem kerülhetem ki, hogy eszembe ne jussanak a szavak, melyek oly könnyen állanak magyar ember ajkán, és kifut tollamból az „éljen”, a „helyes” Országunk Deákja kapott erdélyi nőktől 1861-ki emlékül egy igen csinos szoborművet, melyet, társaik nevében, ifj. báró Kemény Istvánné és b. Szentkereszti Karolina urnők e napokban az illető kezéhez juttattak. A mű az épen emelkedő félben levő Pannoniát ábrázolja, a mint egyik kezében hatalmas jelképeire támaszkodván, másikat védőleg nyújtja mellette álló fia felé, ki a törvényre utal. Minő talpraesett gondolat és mennyi vonatkozással bír. A mű *Alexy K.* jeles szobrász hazánkfia műve. A bronzöntés bécsi. A kivitel technikája alig hagyhat kívánnivalót fenn. — De a kifejezés, ha nem csalódunk, a bécsi öntödében valamit vesztett. Különösen magának Pannoniának arckifejezése méltóságosabb volt az eredeti mintában. — Azt is igen találónak vélem, hogy a szoborművet-hordó talpkő a szt. István bazilikájának egy márványdarabjából készült, melyet emez egyszerű, felvéselt szavak jelölnek: „az alapkö Szent Istváné.”

Vajha mentől többször szólhatnánk valódi érdem méltó jutalmáról!

(?)

291.

— Az „Uj Nemzedék” belmunkatársai tiltakoznak Wodianer szándéka ellen, mely szerint a megszűnendő lap helyett a „Divatcsarnokot” igéri kárpótlásul. — Mi sem vagyunk barátja e kárpótlásoknak. Mindencetre illőbb megkérdezni az előfizetőt, visszakívánja-e pénzét, *pénzüll*, vagy megnyugszik a kárpótlásban. (Azóta Wodianer is nyilatkozott, eléggé megnyugtatólag.)

292.

— Kecskemét városa történetének 20 éve, 1683-tól 1703-ig jókora vastag kötetet, 32 nyomtatott ivet tesz ki. Alföldünk e nevezetes városa történetének előbbi, 3-ik kötete a „török világ”-ot foglalta magában — a 4-ik kötetben foglalt 20 évi kor „német világ”nak neveztetik s nem ok nélkül. — A török világnak meg lehetőszen megfelel a német világ, ama város történetében. — Képzelné lehet, hogy e vastag kötet nem csupán Kecskemét városa történetére nézve érdekes. A helyi viszonyok benne sokképen tükrözik az ország általános viszonyait, s a 250 okmány közt, mely a kötetben van, igen számos derít világosságot a főlzabeditási harcokra, melyek vége a török kiűzetése lőn, s a Tököli féle moz-

galmakra, — és a birtokviszonyok új alakulására. Hornyik János ur, a kecskeméti levéltár őre, becses adalékot nyújt hazai történetünkhöz, s Szilády Károly kecskeméti nyomdász tett legalább is annyi hasznot, mint azon vidéki nyomdák, melyek lapjaink számát annyira szaporítják, hogy isten jóvoltából felül vannak a 100 számon.

293.

— Francia írók szokása szerint Hugo Viktor „Miserable”-jei mint dráma is meg fognak jelenni. Regényből drámát faragni nem szokott sikerülni, s legkevésbé hisszük, hogy a „Nyomorultak” (nem „Boldogtalanok” inkább?) egyéb legyen egy öt-hat felvonásos speculationál. Azonban úgy halljuk, lefordítják magyarra is, még pedig oly mohón, hogy egyszerre kerül színre Párisban és Pesten. Mindenesetre érdekes lesz, s közönsége nagy, s magunk sem maradunk honn; de más kérdés, hogy a kíváncsiságon kívül egyebet ki fog-e elégteleni a nagy költő drámává törpített regénye.

4. sz.

294.

— Épen most jelent meg Stein-nál, Kolozsvárt: *Vad rózsák*. Székely népköltészeti gyűjtemény. Szerkeszti Kriza János. Első kötet. (Ára 2 ft. 50 kr.) — 577 lap N8r. Örömmel értesítjük a közönséget e rég várt becses könyv megjelenéséről, mely népirati, nyelvészeti s esztétikai szempontból egyaránt nagy nyereség irodalmunknak. Bővebben is fogjuk ismertetni.

5. sz.

295.

— A P. Naplóban egy valaki azt ajánlja, hogy a Széchenyi emlék a lánchid oszlopára állíttassék. Hidra Nep. Sz. János illik. A mi pedig a javallott *Janus*-arcot illeti, hogy előre és hátranezzen egyszermind: e két arcú Széchenyinéél izetlenebb dolgot képzelni sem lehetne. Bizzunk valamit a *művész* talentumára is, mert ha *szavazás* útján teremtyük meg a compositiót, oly fura szobrunk lesz, hogy csudájára járnak. Mint az emlék-bizottmány elnökének gr. Dessewffynek a pestvárosi tanácshoz intézett, s a lapokban olvasható kérvényéből megtetszik: ez az úgy jó úton indul. Várjunk.

296.

— Az akademia hétfői ülésében (jan. 16.) Ballagi Mór olvasta *Kuliffay Zsigmond*nak a nagy szótárra való észrevételeit. Van

ezekben talpra esett, kétségkívül, de értekező az idegen (s nem rokon) nyelvekből származtatást kissé túlviszi; s ellenkezőleg amaz iskolával, mely széles e világot magyarrá akarta volna tenni, ő a legkisebb szóhasonlat alapján idegen eredetűnek bizonyítja oly szavainkat, melyekről nem is álmodtunk volna. Ha *ár, áru*, = Waare *apad, apadás* = Ebbe, s így tovább, akkor méginkább oda kell adnunk a *nyakunkat* (Nacken), pedig azt talán mégis csak Ázsiából hoztuk. A nyelvek közös eredeti törzséből maradtak fenn szóhasonlatok, ezt a hasonlító nyelvészet jól tudja, s nem keresi, melyik kölcsönözte az ilyet a másiktól. — Különbben ez ülésben nem igen fordultak elé érdekes tárgyak, ha olyannak nem vesszük egy *austráliai* polgár levelét, ki az akadémiát közbenjárónak hívja fel — jó magyar *borok* szállítása iránt. — Miért ne? Ha Mátyás korában volt tudóstársaság, mely poharak közt ülésezett, a mostani is felderülhet olykor, ha nem is a szőlő levétől — legálább a *nevétől*.

297.

— A Magyar Sajtó három csillagos ujdonságírója, egyik köztisztületben álló munkatársunkra célozva, így ír: „Tegnapelőtt, *Pál* napján, egy *nagy* kritikus következő őszinte névnapi kivánatot kapott: »Legyen e nap rá nézve *Pál* fordulása!« Mi is kívánunk neki *jobb* erkölcsöket.” — Nem tudjuk, mit ért a t. ujdonságíró „*jobb* erkölcsök” alatt; de ha arra a felköszöntésre céloz, mely az illetőnek legbizalmasb *házi és baráti* körében történt, s melynek épen nem volt oly értelme, minőt az elmés ujdondász tulajdonít neki: úgy meg kell jegyeznünk, hogy családi körben tett nyilatkozatok sajtó útján meghurcolása nem tartozik az irodalmi *jó erkölcsök* közé. — A gerendát, uraim, a gerendát! azután a szálkát.

298.

— Balogh Zoltán előfizetést nyit költeményeire, s egyet a csinosabbakból közöl is a hirdetésen. A 24 ivnyi kötet előfizetési ára, mely *március 15-éig* hozzá (ujvilág-utca 16 sz.) küldendő, — 2 frt. Balogh Zoltán költeményeiből mi is közöltünk néhányat a Figyelő korában, több csinosat ismerünk azok közt, s ritkán hiányzik bennök a költői gondolat, habár a kivitel olykor lazább. Legyen ajánlva e sorokkal a közönségnek.

299.

— A budai népszínház részére Pap Antal által kitűzött népszinmű 100 arany jutalomra öt pályamű érkezett, de mivel a

jutalom kitűzője időközben meghalt, a nélkül, hogy a pályadij összeget letette volna, most az veszendőbe van, s az igazgató, Molnár, felhívja a pályázókat: előadatják-e vagy visszaveszik műveket, jutalom nélkül? — Tiszteljük az ily hazafiui áldozatkészséget egyes jutalom-kitűzőben. De a közintézetek által hirdendő pályázatok hitelére nézve óhajtunk, hogy jövőre semmi jutalom ki ne hirdettessék addig, míg az illető áldozatkész egyén kellő biztosságot nem nyújt, hogy a pályázók nem fognak cserben maradni.

6. sz.

300.

— Az akadémia a közelebb lefolyt héten nem tartott ülést, a hétfői nap, melyen üléseit szokta tartani, ünnep lévén. A Pesti Napló innen alkalmat vesz, egy megkezdett cikksorban, elmélkedni az akadémia ügyeiről; s miután egyrésztől megrója ama könnyelmű és hetyke modort, mellyel leginkább ujdondászok az akadémia dolgait fitymálják, a nélkül, hogy működése felől tudomást szereznének, másfelől igen helyesen óhajtja, hogy az akadémia tettei okszerű bírálatnak vettessenek alá. Az ideai választásokat érintve, megemlíti a lapok által felhozott „méltó” panaszt, hogy Brassait az illető osztály ez uttal sem ajánlotta rendes tagul. „Hogy a nem indokolt szigorral szemközt — így folytatja — kétszeresen feltűnt az a, mondhatni, könnyelműség, mellyel épen az az osztály, mely Brassait mellőzte, a tagok ajánlásában eljár: egy lap sem róttá meg.”

301.

— Abonyi Lajos és Turpásztói László nyilatkozatot tesznek közzé, melyben köszönetet mondván a magyar irodalom azon barátainak, kik őket *népdal*-gyűjteményök létrehozásában támogatták, kijelentik egyszersmind, hogy a begyűlt, közel 2000 népdalt a Kisfaludy-társaság rendelkezése alá fogják felajánlani. — A felajánlás, formaszertint és hivatalosan, még nem történt meg, de úgy hisszük, nem marad sokára; s a nevezetes gyűjtemény, ha talán egy részben a már kiadottak variációt tartalmazná is, de a nagy számban sok új is lehet, s mindenesetre nagy nyereség lesz irodalmunknak.

302.

— A Zenészeti Lapok multheti (18.) számában egy igen figyelemre méltó szózat van Mosonyitól a zeneköltőkhöz. Alig van nemzet, ugy mond, mely több (vers) költőt mutathatna fel,

mint a magyar: hanem ezek dalolnak, a nélkül hogy valaha *énekelni* hallanák saját dalaikat. Oka az *ének*-művészet elhanyagolása. A puszta népdalok körén feljül ritkán emelkedik a zeneköltő. — Nagyon igaz. A közelebbi időben költői részről elég törekvés nyilvánult a magyar nemzeti rhythmus nyomozására, utánképzésére, de a zeneköltőknél nem tapasztalánk hasonló buzgalmat, hogy a költő igyekezetét a zenében érvényesítsék, mihelyt, a szorosán vett népdalon kívül, egyébről vala szó.

303.

— A M. S. ujdondásza nem hagyja szó nélkül közelebbi megjegyzésünket. Azt mondja, honnan tudjuk mi, hogy ő *kit* értett *Pál* nevű *nagy kritikus* alatt? No, bizonyosan elhunyt derék íté- szünket, Szemere *Pált*.

304.

— Ballagi Mór, mint a „Házi kincstár” szerkesztője, e nép- szerű családi lapnak melegebb pártolására szólítja fel, kivált a protestans közönséget. Mi is óhajtjuk, a népnevelés érdekében, hogy ez olcsó lap (fél évre csak 1 fr.) minél inkább elterjedjen.

305.

— Kövy Albertet, ki életrajzokkal magyarózott arckép gyűjteményre hirdetett előfizetést, egyik gyűjtője nyilvánosan felszólítja, hogy miután se a munka a határidőre meg nem jelent, se a szerző ez elmaradás okáról előfizetőit fel nem világosította: nyilatkozzék. Ugy van! ezt kívánja az írói *becsület*, melynek szep- lőtlenül megőrzése mindnyájunk közös ügye.

306.

— A nagykállói casino Pákh Albert barátunknak, mint a Vasárnapi Ujság jubilans szerkesztőjének, irodalmi érdemei iránt jegyzőkönyvileg fejezte ki elösmerését.

307.

— *Constant* Benjamin híres munkáját: „Az alkotmányos politika tana” Perlaki Sándor lefordította. Egy időben sokat hivat- koztak rá politikusaink — most is ajánlatos tanulmány kivált az új nemzedéknek.

— A nemzeti színház igazgatósága ez intézet csekélyebb fizetésű tagjait a terhes uzsorától megmenteni óhajtván, egy tartalék pénztár alapítását határozta el, melyből az alsóbb rendű tagok részletes törlesztés mellett, 6-os kamatra kölcsönt vehessenek, s ez által sorsuk tűrhetőbbé váljon. Dícséretre méltó intézkedés.

309.

— Nem került el figyelmünket Torkos S. nak az „Ország” tárcájában megjelent értekezése a magyar „*macaroni*-költészetről,” mely irodalmunkban tudunkra most van először tárgyalva; de bővebben akarunk szólni hozzá. Most, az időből kifogyva, egyszerűen annyit jegyzünk meg, hogy T. ur igen kiterjeszti a macaroni-vers fogalmát, ha oly költeményeket is alá húz, melyek szerzője *szükségből*, vagy mivel a *közélet nyelve* úgy kívánta, használ egy-egy idegen, azaz legtöbbnyire *latin* szót. Ha például a *Siculicidium* ez egy szóért macaroni-vers: akkor *Zrinyi* minden költeménye az lesz. Ellenben jó példa a macaroni-versre a „Diligenter frequentáltam” kezdetű költemény Petőfinél.

310.

— Az „Ország” tárcájában nagy érdekléssel olvastuk *Erdélyi János* megkezdett értekezését a legújabb magyar lyráról. Még eddig a bevezetés foly: meglátjuk az ő történelmi tárgyias szempontjára helyezve, mi értéke van legújabb lantos költészetünknek.

311.

— Rövid időn megjelenik a „Protestans egyházi énekköltészet története” *Varasdy Lajos* pesti ref. segédlelkész tollából. Nemcsak vallási tekintetben érdekes e munka, hanem irodalom történetileg is hézagot pótol, s az ifju szerző több évi kutatása és fáradsága gyümölcsét nyújtja benne a közönségnek. Méltó, hogy pártolásban részesüljön.

312.

— *Tipula Péter* elhunyt egyetemi tanár könyvgyűjteményét ifj. *Kun Pál* rendbeszedvén, annak eladása most foly. A 422-re menő könyvcim közt számos jó munka található, különböző tudomány ágakból, leginkább francia, latin, német és magyar nyelvű.

veken. Eladási helyiség az üllői út és 3 pipa utca sarkán, II. számú házban.

313.

— Lisznyai Kálmán halála hírére éppen most lapunk javítása közben vesszük. Gyöngyösről, hová barátai unszolásából rándult vala ki, hogy alkalmilag költői ünnepélyt rendezzen, megbetegedve tért vissza, és most halva fekszik!

314.

— Pesten a német Tournier-társaságok mintájára *Tornaegylet* alakul, melynek célja szabályozott testgyakorlatok előmozdítása és terjesztése. Az ügy élén Clair Ignác nemzeti testgyakorló-intézeti főtanító s Bakody Tivadar és Szontagh Ábrahám pesti orvosok állanak. Ránk fér egy kicsivel több *mozgás*.

315.

— A „Nefelejts” ezt az eléggé sikerült szójátékot mondja: annyi politikai lap és program *célozza* a haza boldogságát, hogy valamelyik még megtalálja — *lőni*. Csakhogy üres a puska.

316.

— *Fényszobrászatnak* (photosculptura) nevezik most egy Villéme nevű francia találmányát, mely abból áll, hogy az ábrázolandó egyént különböző látpontból egyszerre lefényképezik s e különböző profilokat domborművé állítják össze. (Hogyan, nincs megmagyarázva.) Ily módon mellképeket, szobracsoportokat (Statuette) tetszés szerinti nagyságban és számban készíthetni. Ha valaki magát így fényiratilag levéteti, két nap múlva megkapja szobrát. Ime rövid útja a dicsőségnek.

317.

— Átnéztük a Lipcsében megjelent „Männer und Frauen der Zeit” című életrajzi lexicon tárgy-sorozatát. Magyar nevek közül e következőket találtuk: Benedek Lajos, Bulyovszky Lila, Deák Ferenc, Görgei Arthur, Guyon, Gyulai Ferenc gróf, Kmety György, Kossuth Lajos, Klapka, Liszt Ferenc, Magyar László, Pulszky Ferenc, Szalay László, Széchenyi gróf, Toldy Ferenc, Türr István, Ventzel August (ez utóbbit nem tudjuk, Gusztáv akar-e lenni).

— Mai számunkkal veszik t. olvasóink költői arcképeink elsőjét: *Zrinyi Miklóst* Wiedemannnak 1652-ben készült eredeti rajza után. Kik e nagy hadvezér s költőnek a Nemzeti Könyvtárban megjelent arcképét összehasonlítják ezzel, csudálkozni fognak, hogy az alatt is *Wiedemann* neve áll (1646-ki kelettel) mint a miénk alatt, és nem foghatják meg, hogy e *hat* év korkülönbség hogyan változtatta volna úgy meg Zrinyi arcát, hogy e két arckép közt talán egy vonás hasonlat sincs. Lehetetlen is, hogy a kettő egy férfiút ábrázoljon: valamelyik hamis. Kerestünk Wiedemannféle arcképet 1646-ról, de nem találtunk. Ellenben megkaptuk Wiedemann képgyűjteményét, *1652-ről*, kiadva e címmel: *Hősök képei* (Ectypa Heroum), mely a m. akadémia könyvtárát gazdagítja. A Nemzeti Könyvtárban látható Zrinyi-kép eredetijét pedig — egy visszataszító bárgyu arcot — az Ortelius Redivivus képei között ismertük fel. Választanunk kelle tehát e kettő között. Választásunk Wiedemannra esett a következő okokból. 1. Nyomai vannak, hogy Wiedemann képéhez maga Zrinyi és a gyűjteményben levő többi „hősök” valóban *ültek*. 2. Lehetetlennek tartjuk, hogy az Orteliusbeli kép Wiedemannnak valamely másik (talán 1646-iki) eredetije után készült volna; mert az a Wiedemann, ki 1652-ben *ily képet* adott, nem adhatta 1646-ban azt a másikat. Az Orteliusi kép rajzolója pedig nem Wiedemann, hanem bizonyos *von Sommer*. 3. Láttunk Zrinyinek XVII. századbéli egykorú lóhátas képét, mely a Wiedemannéhoz hasonlít; de az Ortelius és Nemzeti Könyvtárbelihez épen nem. 4. Ha a Zrinyiász eredeti kiadásában (s utána a N. Könyvtárban is) a címlapon látható allegorikai kép, a hajón ülő bajnok, csak nagyánt is hasonlítani akart Zrinyihez: e hasonlat — legalább a hosszú egyenes orra nézve — inkább észrevehető a Wiedemann képén mint a másikon. Végre 5. bár szép arcnak az általunk adott kép sem mondható: de szenvedély dult vonásain erő nyilatkozik, nem az a petyhüdt kinézés, mely a másikon annyira lehangol. Mindenesetre nem idealisált, hanem élethű arcképet akartunk adni.

319.

— Az akadémia hétfői ülésében (febr. 16.) dr. *Sauer* foglalta el székét „a népesedés akadályairól Magyarországon” értekezvén. Szerinte (ha jól értettük), a honfoglalás óta csak *öt ezrelékkel* szaporodott a magyarság. Pedig nálunk a *születettek* és *házasultak* száma kedvező arányt mutat más nemzetekkel összehasonlítva: de a gyermekkori elhalás szerfölött nagy, és nincsenek az életet s

egészséget fenntartó közintézményeink kifejlődve eléggé. — Azután [...] *Martin* Lajos 1. tag részéről két értekezletet (*conferentia?* mert azt teszi) jelente bé a titoknak.

320.

— *Lisznyai emléket* hozzák szóba a lapok, oly módon, hogy az elhunytnak műveiből egy diszkötet rendeztessék, vagy mivel ennek könyvtárosi szerződések állanak útjában, szavalati és hangversenyek által eszközölnék, hogy sírjára emléket állítsanak és családját segítik. Valamit tenni kell.

321.

— Vachott Sándorné a „Szünórak” helyett „Családi füzér” című folyóiratot készül megindítani. Ohajtjuk, már elhunyt férje iránti kegyeletből is, hogy melegebb pártolásban részesüljön, mint az előbbi folyóirat. Előfizetési ár 10 füzetre 5 ft, határidő febr. 28-a, helyiség nádorutca 19. sz. második emelet 32. szám.

322.

— Az „Ország” szerint *Huszár Gálnak* egy XVI. századbeli munkája fedeztetett fel Londonban, a vallási viták ama korából. A könyv „Aran Tamásnak” hamis és eretnek tévelygései ellen van intézve. Nem hallottunk eddig semmit ez ősrünkről (?)

9. sz.

323.

— A magyar tud. akadémia közelebbi ülésében (febr. 23.) *Trefort* Ágoston 1. tag ismertette *Carley*-nak [!] egy nemzetgazdasági jeles munkáját. Lapunk körét haladná ez ismertetést csak kivonatban is közleni; de a mit az értekező ur előrebocsátott, hogy t. i. az akadémia külön szakai szerint, az egyes szakokban külföldön megjelent s nagy figyelmet ébresztő munkák ily módoni ismeretése a tagok részéről kívánatos; azt elfogadjuk, oly értelemben, hogy mivel efféle ismertetés eddig sem volt hallatlan, ezentúl gyakoribb használatát ohajtjuk. — [...] Az a bukovinai magyar pap, Kozma nevű, ki tavaly egy „klavirt” és *abc*-és könyveket kért volt az akadémiától, most levélben köszönőleg tudatja, hogy egy magyar család szivességéből megkapta a „klavirt”, iskolai könyvekben sincs fogyatkozás, de az iskola épületére egy kevés költséget óhajtana. Az akadémia ajánlja a Sz. László társulatnak, mi

pedig a közönség figyelmébe. Sok bizonyára nem kell — s egy magyar ajkú, tőlünk elszakadt néptöredék fentartása forogszóban. — A pénztárnok egy rövid jelentést olvasott fel az akadémia tőkéjéhez és házára begyűlt újabb adakozásokról. Legtetemesb közte az *Almássy Pál* hazafiui áldozata, ki *tizezer* forinttal gyarapítá az akadémia alaptőkéjét. De e mellett egy csekély adományról, csak 1 f. 60 krnyi összegről is említést kell tennünk. *Jenkő* Károly, gyógyszerész-segéd, a Kisfaludy-társaságnak 3 év óta pártolója, midőn pártolói díját 1863-ra felküldötte, szomorú előérettől borongó leveléhez egy aranyat mellékel, hogy a fölösleg az akadémia palotájára forditassék: e fölösleg az 1 f. 60 kr. Ne adja isten, hogy e *végrendeletkép* hangzó levél azzá váljon.

324.

— Boros-jenői Tisza Lajos özvegye, gróf *Teleki Juliána*, a derék Tisza-fiak: László, Kálmán, Lajos — és a korán elhunyt költő, Domokos — igazán gracchusi édesanyja, folyó hó 20-án, élete 50-dik évében, M. N. Csányban elhunyt, és hült tetemei ugyane hó 23-án Gesztre a családi sírboltba szállítottak. Áldást poraira, áldást fog mondani minden ismerője, az egész vidék, a szegények, kikkel jöltett, a betegek, kiket maga ápolt és minden, ki valaha forgott a nagy miveltségű, nemes szívű urnő körében.

325.

— Lonovicsné, Hollósi Kornélia asszony, bukaresti szerződése lejártával, ápril elején, haza jő, s így reményünk lehet, hangversenyekben legalább, még sokszor hallani bájos énekét.

326.

— A düsseldorfi művészegylet tagjai abba fogtak, hogy Beethoven *zenéjét* képekben *lefestve* adják elő. Közelebb a „pásztor-symphoniát” festették így le. Egykor Elsler Fanni is *eltáncolta* Goethét.

327.

— Frank Ignác — többi közt a Luiza-csárdás szerzője — új hangszert talált fel, s hangbalom-nak nevezte. Mi légyen az a *balom*? Tán mert *cin-balom* is van? Épen így lehetne a „*gui-tár*” hasonlatára „*hang-tári*” képezni. Amaz oly idegen szó, mint ez. Különbén a találmány lehet igen jeles.

328.

— Egy külföldi hazánkfíát — magasztalnak? nem! megrónak hogy rosz német verseket ir, képtelen képeket hajhász, mint született „deutsch-ungar”. — Neve Klein, és műve „Babiana” költői beszély, tele dagállyal, és hajoknál fogva előcibált képekkel, minden mérték és logica nélkül. Jó, hogy magyarul verselő hazánkfiai nem léledzenek ily bűnben. ■

329.

— A *Kriza* „Vad rózsái” élénk figyelmet gerjesztettek nyelvészeink körében is. Amint halljuk, Fogarassy és Czuczor urak különösen örültek a gyűjtemény tájszótárának, melyet a „Magyar nyelv szótára”-ban fel fognak használni. Fogarassyt hangtani kutatásaiban is elősegíté a gyűjtemény. Bár a többi tájszólás is lelne oly buzgó ismertetőt, mint a minőt a székely nyert Krizában.

330.

— Remete József, ki a mult év septembeerében Kőszegen elhunyt, Virgil Aeneisét lefordítva hagyta maga után, melyet barátai már sajtó alá adtak és nem sokára meg fog jelenni. *Kőszeg* a Virgil fordítások classicus földje, ugylátszik; ott született Rajnis Virgilje is a mult században. Alkalmunk lesz az uj fordításból mutatványt közölni irodalmi rovatunkban, mihelyt tér jut neki.

331.

— *Vörösmarty* összes művei nem sokára uj kiadásban fognak megjelenni. *Deák* Ferenc, a Vörösmarty-árvák gyámja, a napokban szólítá fel a kiadókat, hogy a tiszteletdíjra nézve tegyék meg ajánlataikat. Nagyon örülünk, hogy valakára teljes kiadásban birhatjuk Vörösmartyt. A régibb kiadás nem volt teljes, de különben is már rég elfogyott.

10. sz.

332.

— A magyar akadémia hétfői ülésében (márc. 2.) *Hunfalvy* Pál ismertette és olykor megjegyzéseivel kísérté *Müller Miksa* oxfordi hires nyelvtudós munkáját a „nyelvtudományról”. E munkát az említett tudós először kilenc felolvasásban, vegyes közönségnek, mutatta be nagy tetszéssel; de azért nem kisebb az elis-

merés, melyben a tudós világ részéről is találkozott. Tartalmára nincs helyünk kiterjeszkedni: csupán följegyezzük mint egyik újabb tényt arra, hogy az előadás népszerű formája nem akadály, hogy valamely mű a szakértők tetszését is megnyerje. — Egyéb tárgy nem volt.

333.

* Bajza Jenő „Zach Felicián”-ját a n. színházibíró választmány, miután szerző művét újból átdolgozta — elfogadta. Kívánjuk és reméljük a jó sükert, hanem nem oszthatjuk egy ujdondász eljárását, ki e nyilvánosságra még nem jutott darabról a nyilvánosság terén már most is oly barátságos magasztalással szól, s benne drámairodalmunk egy új aerájának sarkkövét látja. Kár — a szerző érdekében, a közönség várakozását úgy felcsigázni. Volt alkalmunk már közelebről, az effélének káros voltát tapasztalni.

II. SZ.

334.

— A magyar akadémia történeti osztályának közelebb tartott ülésén (febr. 9.) a titoknok Szalay László olvasott, vagy inkább élő magyarázattal mutatott be történelmi adatokat ily címmel: Bethlen Gábor második kiindulása Erdélyből. Mind végig feszült figyelem kísérte a nem rövid előadást, mely, míg az országos dolgokat kellő világba helyezé, egyszersmind az akkor élők és különösen Bethlen Gábor jellemébe és magán életébe is oly érdekköltő bepillantást engedte vetni, hogy az unalomnak árnya sem férhetett a hallgatókhoz. Valóban, történelmünk e memoiret pótló részletek által fogja megnyerni színt, elevenségét, hogy nagy embereinket ne csupán ideal föntségben képzeljük mint, az ifju lelkesedés szokta, hanem egész sokoldalú tevékenységökben, a mint élve működtenek; és az így írott historia lesz a férfikoru nemzet gyönyörúsége.

335.

* Kisfaludy Sándor egy időben oly véghetetlen kedvelt Regéből kettőt („Csobánc” és „Tátika”) Gaál I. még 1820-ban fordított le németre. Most újból kettő („Somlai vérszüret” és „Eseghvár”) akadt fordítójára Machik József tanárban, ki e regéket az eredeti alakban fogja adni a német olvasó-közönség kezébe. Csak örülhetünk, ha irodalmunk a külföld előtt is akad ismertetőkre; kíváltk ha a fordítás jó. Előfizetési ár, az egy füzetet tevő munkára, 1 forint. A tiszta jövedelem egészen az akad. palotájáé.

— Egy kellemetlen tévedés helyrehozásával tartozunk a méltányosságunknak. Lapunk 8. számában melyhez a Zrinyi képe volt mellékelve, némi kétely látszott kifejezve az iránt, hogy a Nemzeti Könyvtárbeli Zrinyikép is Wiedemann eredetije után volna rajzolva, és némi gyanu, hogy az Orteliusi képpel lehet össze-
 tévesztve. Azóta alkalmunk volt személyesen meggyőződni, hogy a Nemzeti Könyvtár képeinek eredetije, szintén Wiedemanntól, *létezik*. És így Wiedemann-féle Zrinyikép *kettő* van: 1646-ból és 1652-ből, — melyek egymástól igen különbözők; s ezeken kívül van még (Galeozzo munkájában) egy *harmadik* is, mely a már idősebb Zrinyit, szintén paróka-szerű hajjal mint a mienk, de mind a mienktől, mind a Nemzeti Könyvtárbelitől annyira eltérő vonásokkal tünteti elő, hogy a három képben egy és ugyanazon férfiura ismerni nehéz, valamint nehéz azt is eldönteni, melyik hasonlított legjobban az élő Zrinyihez. Most már két arcképe van a költőnek elterjedve a magyar közönség közt; a harmadikat, mely mind között legméltóságosb alak (s nálunk még kiadva nincs), talán alkalmunk lesz később felvenni a Koszorú arcképei közé.

337.

— A *Liszniai-árvák* javára folyó hó 25-én itt a fővárosban egy zártkörű hangverseny tartatik, Kocsis Irma urhölgy által, melyre a program már ki van bocsátva. — Nem helyeselhetjük némely lapok eljárását, kik a Liszniai özvegye és árvái iránt mutatkozó részvétet annak emlegetésével mintegy le akarák hűteni, hogy ez árvák az irói segélyegylet részéről némi gyámoltást kapnak, s méginkább az által, hogy más jövedelemforrásuk is lévén, nem szorulnak jótéteményre. Á mi az elsőt illeti: az irói segélyegylet adománya, épen mivel *segély*, nem lehet oly mérvű, hogy az élet legelső szükségein, a *nyomor enyhítésén* kívül valami egyébre is kiterjedjen; a másokra nézve, okunk volt meggyőződni, hogy csupán kósza hir. — Liszniai szeretetre méltó egyéniségét annyian ismerték, kedvellették országszerte, hogy már csupán ezért, s költői érdemeit túl nem becsülve is, a mellette nyilatkozó részvét bizonyosan felkarolná árvái sorsát, és a betevő falaton kívül, biztositná részökre a megszokott (ugy se nagy) kényelmet is, ha a *journalistika* egy része el nem zárná tőlök a könyörületeség utjait. Ily esetben áll, ha valamikor: ne légy felettebb *igaz!*

— *Brogyányi Vince* ur, a szliácsi fürdő közvetlen szomszéd-ságában egy nemesi birtok és több bérház tulajdonosa, hozzánk intézett levelében azt a nemes sziv sugallta ajánlást teszi, hogy *szegény írók és színészek*, ezek özvegyei, árvái számára, nemzetiségi különbség nélkül, kik a szliácsi fürdőt használni kívánnák, *május* és *szeptember* hónapok folytán *ingyen lakást* (a családosoknak konyhával) enged házaiban, csupán azt kötvén ki, hogy a jótékony-ságát igénybe venni akaró egyén *Arany János* vagy *Berecz Károly* írók által (mint a kikkel alkalmá volt személyes ismeretségbe jőni) legyen ajánlva. Nem szükség az emberbaráti szép tettet magasz-taló szavakkal kísérnünk.

13. sz.

339.

* Említettük volt, hogy Deák Ferenc, mint a Vörösmarty-árvák gyámja, felszólította a pesti könyvárusokat: tegyék meg ajánlataikat, melyekkel Vörösmarty minden munkáit sajátjukká kívánnák tenni. Az ajánlatok megtörténvén, a tulajdonjog tiz évre Ráth Móré lón, ki a legtöbbet, 9000 frt, ígérte. Az előre megszabott föltételek kötelességévé teszik a kiadónak hogy legalább egy, lehetőleg hibátlan teljes kiadást rendezzen, és hogy a kilencedik és tizedik évben új kiadást ne nyomasson. Csak örülhetünk, hogy valahára megértük e rég ohajtott teljes kiadás eszközlését s remél-jük, hogy Ráth Mór, valamint kiadványainál rendszeren, ugy ez alkalommal is a munkához méltó kiállításról fog gondoskodni. A művek irodalmi rendezését Gyulai Pál vállalta el.

14. sz.

340.

— Az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának hétfői (márc. 30.) ülésében *Mátyás Florián* 1. tag tartott felolvasást, értekezvén a „magyar ősnyelvtudományról”. Éles bíráló ésszel és nagy szorgalmú búvárlattal állítja össze a nyelvtényeket régi emlékeinkből, s a „magyar nyelv történeti szótára” melyen, mint mondja, dolgozik, kétségtelenül nagy nyereség lesz irodalmunk-nak. De, mint többnyire mindaz, ki valamely tárgyat nagy szere-tettel búvárol, makacson ragaszkodik, olykor gyarlóbb alapú véle-ményeihez is, s a másoké iránt nincs mindenkor elég türelemmel. Legalább mai előadása, hangban, modorban, valamennyire élesen volt tartva. Azt a megrovást sem hagyhatni szó nélkül, mellyel az akadémiát, vagy inkább a jutalomtűző egyesek áldozatkészségét

illette, hogy míg drámára 100—200, — sőt (horrendum dictu!) még egy költői beszélyre is 100 arany jutalmat tűznek: addig a nyelvtudományt nem buzdítják hasonló jutalommal. Bár tennék. De a mit tesznek, az sincs egészen sárba dobva, győződjk meg arról a tisztelt felolvasó ur. Nemcsak az a nyelvtudomány, mely minden egyes szót 64 elementumra képes bontani: az is *nyelvtudomány*, mely e rideg szókat, mint érzelmek és gondolatok kifejezőit, lelkes harmoniává olvasztja össze. Hogy a pályázat ritkán sikerül: annak nem a szegény despiciált költészet az oka. — Ezután Budenz József tartott igen figyelemre méltó értekezést a magyar ugy nevezett igekötő szócskáról, különösen a *meg*-ről. — *Összes*-sé változván az ülés, több tárgy került szónyegre, melyek közül, kifogyván a térből, csupán azt említjük meg, hogy *szavazás*, választás is történt, még pedig egy már elhunyt tagra. *Szontagh* Gusztáv érdemes elhunyt philosophunk arcképének az akadémia termébe leendő felfüggesztése döntetett el, az alapszabályok értelmében, szavazás útján.

15. sz.

341.

* Than és Lotz festész urak a lapokban tervezetet közlenek az épülő redout lépcső-házát diszitendő frescokról. A terv szerint a főtért Tündér Ilona regéje, a mellék részeket Attila lakomája, Mátyás menyegzője és a fülkéket a zene, tánc, szónoklat, költészet, „vigkedély” és szerelem ábrázolásai foglalják el. A tervezők, mint mondják, a „*magyar* mythológiát kívánják fölhasználni a lépcsőház fölékesítésére”. Itt csak az a baj, hogy a magyar mythologia fájdalom! még igen gyöngye lábön áll. Egyébiránt a kiviteltől függ minden — ha ugyan a tárgy választás már bevégett tény. E terv mindenesetre oly fontos nemzeti festészetünkre nézve, hogy megérdemli a műértők bővebb hozzászólását.

16. sz.

342.

— Az akadémia hétfői ülésében (ápr. 13.) [...] *Hunfalvy* János vonta magára a közfigyelmet, ily című könyv ismertetése által: „*Das Pflanzenleben der Donauländer*”. A honunkban huzamosb ideig lakott s azt jól ismerő idegen szerző a *Tiszaszabályozás, erdőpusztítás, vízlecsapolás égalji és a föld termékenységét ellenkezőre változtató káros következményeit* rajzolja egész *alföldönkre* nézve. Méltó bizony, hogy mind ez ismertetést egy magyar ember se hagyja olvasatlan, mind magával az ismertetett munkával foglalkozunk. Az akadémia közhelyesléssel fogadta a korszerű felolvasást: meg

fog az jelenni a Budapesti Szemlében. Veleje oda megy ki, hogy "a szabályozás által megapadó légnyirkot, csatorna rendszer behozatala, fák ültetése stb. által kell idejében pótolnunk, ha azt nem akarjuk, hogy dús alföldünk zahara pusztasággá váljék. Még egy pár, kisebb érdekü titkári jelentés volt s az ülés eloszlott.

17. sz.

343.

* A népszínház közelebb „Una mascharata” című operettet kapott Olaszországból — ajándékban. A „Sz. Látcsó” szerint tele van a legnagyobb balgaságokkal s bohónál bohóbb jelenetekkel. A végén narancsral dobálódnak a szinpadon működő és a nézők közé keveredett játszó tagok, s a darab általános veszekedéssel végződik. Nem tudjuk mit akar a budai színház ezekkel az izetlen, ledér, minden nemesebb érzést sértő operettekkel, Dunanánokkal, két kiadásban szereplő cancanokkal stb. stb.; de annyit tudunk, hogy bizony semmi hasznot nem tesz vele a „nemzetiségnek”. Hiába mondja, hogy előbb közönséget kell teremteni, s csak azután törhet magasabb cél felé; a cél nem szentesíti az eszközt s a Dunanan csak Dunanannak csinál közönséget. Legalább meszeltesse be azt a jelmondatot a színház homlokzatán. Nem oda való az, ugy látszik!
(?)

18. sz.

344.

* Molnár György csakugyan elment Párisba, mint mondatik, a szinpadok s különösen a gépészet és díszítés körüli ismeretek gyűjtése végett. Célja továbbá Offenbachchal egyenes összeköttetésbe jóni, hogy jövő ősszel minél több ujdonsággal s minél érdekesebb kiállításokkal lephesse meg a közönséget. No lesz majd Dunanan megint!
(?)

19. sz.

345.

* A n. színházi igazgatóság megbizásából Csepregi titkárral figyelmezteti a szinmű irókat és fordítókat az igazgatóság 1844-ben hozott határozatára, hogy a n. színház által elfogadott és díjazott darabok Pest-Buda más szinpadain elő nem adathatnak. Nem helyeselhetjük e jogos ugyan, de nem méltányos eljárást. A pesti magyar színháznak nincs miért tartani a budaitól — legkivált most s épen ez oldalról.

346.

* Madáchnak Ditze S. által németre fordított „Ember tragédiáját” Király, a „Pesti hölgydivatlap” kiadó-tulajdonosa, fogja, mint a német „Mode-Zeitung” mellékletét, 6 füzetben kiadni. Az első füzet június elejével jelenik meg, melyet a többi — rövid időközökben — fog követni. Sajnáljuk, hogy hazai kiadóink közül egy sem találkozott, ki e, talán egy kis áldozattal járó, szolgálatot irodalmunknak meg merete volna tenni, mert a mű mindenesetre sokat vesz érdekéből a szakadozott megjelenés által.

347.

* Egy bécsi photograph arra az eredeti gondolatra jött, hogy egy albumban mind azon irodalmi egyének arcképeit kiállítsa, kik a februári patens óta sajtó-törvényileg elítéltettek és büntetést álltak ki. Egy pár kép tőlünk is kikerül.

20. sz.

348.

— Megjelent „A magyar nép lapja”, már két számon át. Valamelyik lap a fametszetei ellen tesz kifogást. Mi úgy vélekedünk, ily fametszetekkel beéri a *magyar* (tulajdonképeni) *nép* még most: csak tartalma legyen folyvást a nép felfogásához, szükségéhez mért és tanulságos. A megjelent két számra nincs panasz e részben. Szerkesztője *Batizfalvi* István; ára négy hóra csak I f. 40 kr.

349.

— E hó 11-én az akadémia rendes heti ülésében Hunfalvy János olvasta *Kalkbrenner* Károly ily című értekezését: Adalékok Szepes vármegye ismertetéséhez. A nagy gonddal, bő ismerettel, sok utánjárással készült helyirat igen szemléletes rajzát nyújtja Szepes megye kivált természeti állapotainak, de egyébre is kiterjed, különösen itt-ott nagyon érdekes tájleírásokat és ethnographiai adatokat közöl. A második felolvasás Ráth Károlyé vala, ki folytatá régebben megkezdett értekezését a *török—magyar* viszonyokról, historiánknak ez eddig homályban hagyott részéről, mely felé mostanában kiváló figyelemmel fordulnak történetünk nyomozói. Ráth mai felolvasásában a nagyobb közönségre nézve is igen érdekes dolgok vannak; különösen a *párviadatok* című szakasz, melyben hiteles adatok és idézetek nyomán egészen tisztára deríti, milyenek voltak, s hogy mentek véghez magyar és török részről ama, béke

idején is gyakori, személyes kihívások és párbajok, melyek egész lovagias ceremóniával s többnyire életre-halálra történtek. Szintén oklevelek nyomán kétségkívül megállapítá értekezünk a *pribék* szó jelentését, mely nem egyéb, mint a törökhöz átszökött magyar renegát, ki ottan, vagy mint köz rabló, vagy mint tolmács, vagy, ha irástudó vala, mint a török parancsnokok, *magyar* íródeákja szerepelt. — [. . .]

350.

— Horváth Mihály „Magyarország történelme” új átdolgozásának ötödik kötete megjelent Heckenastnál. Tartalma a III-ik Károly trónraléptétől II. József haláláig terjedő korszak. Történetirodalmunk egyik kitűnő képviselőjének ez újabb művét ajánljuk olvasóink figyelmébe.

22. sz.

351.

* Örömmel jelentjük, hogy a Gschwindt Izsó-féle fölebbezett szobor pörben a m. kir. kuria is Izsó javára döntötte el az ügyet, a mennyiben a Pest-városi törvényszék végzését, mely a szobrot a művésznek ítélte volt oda, tökéletesen helyben hagyta, s így — miután két egyenlő ítélet ellenében fölebbezésnek nincs helye — a művészetnek az anyagi birtok felett fényes diadal lőn szerezve. Így legalább remélhetjük, hogy e valódi művészi tehetség új lelkesedést nyerve, nagyobb szerű munkához fog kezdeni, s magának szerezvén dicsőséget, a magyar szobrászatot fogja emelni.

23. sz.

352.

* A „Sz. L.” csudálkozik, hogy a lapok egy része — köztük mi is — nem hódol a népszínházi cancanos operette uralomnak. Distingváljunk. Molnár vagy a „nemzetiség”-nek emelt színházat — igénybe vevén *e cég* alatt a nemzet nagylelkűségét: ekkor ne járjon cancant, fanfarádot, ne rontsa meg végképen azoknak jobb izlését, kiket a „nemzetiség” örve alatt csalogat a népszínházba, szóval ne tegye azt a mit most tesz; — vagy nem, s ekkor a népszínház egy magán spekulációra alapított intézet, melynek egyéb célja semmi, mint hogy *élhessen*. Jól van, tegye, csak hogy akkor ne hirdesse sem ő, sem a „Sz. L.” toroka szakadtából a „hazafiságot és nemzetiséget”. Végre kérjük a „Sz. L.”-vet, mutassa ki azokat a verseket, melyek a „Koszorú”-ban jelentek meg s „melyek kártékonyabbak a — *cancannál*.” Erre szépen kérjük.

(?)

353.

* A misericordinaus atyák, mint a császárfürdő tulajdonosai, a n. színház szegényebb sorsú beteg tagjai számára a fürdők ingyen használatát ajánlottak fel. A „Független” ebben is lealacsonyítót lát, hogy egy „méltóságos magyar nemzeti országos intézetnek oly szegény sorsú tagjai lehetnek, hogy sorsukkal ily szánakozó kegyelemre hínak fel egy magán (írgalmas) intézetet”. Hiszen így az írói segélyegylet is szégyen a nemzetre nézve. No lássa az ember, mit nem lehet tanulni egy némely nagy lapból.

24. sz.

354.

* Almássy Pál ur, a nagylelkű műbarát, annak idejében megígérte vala Izsónak, hogy ha Gschwindt ellenében a szobor-pört megnyeri, a Búsuló juhászt meg fogja venni. A pör meg lón nyerve, mivel azonban Izsó ki szeretné a szobrot sorsolni, hogy az így bejövendő tetemesebb öszvegből jótékony célokra — különösen az írói segélyegyletre is áldozhasson: Almássy Pál ur szíves készséggel mondott le igényéről a szoborhoz, de egyszerűs mind egy más szobrot rendelt meg nála, 1500 forint értékig. E szoborhoz a tárgyat maga a művész választhatja tetszése szerint. A „juhász”-ra 4000 sorsjegy lesz kibocsátáva egy forintjával s mivel e kisorsolással nemcsak jótékony célok, hanem a művészet méltánylása és pártolása is összeköttetésben áll: nincs legkisebb kétségünk, hogy a lelkes közönség sietni fog e kicsinség által is a hazai művészet iránti érdekét kimutatni.

355.

* A Török János szerkesztette „Pesti Hirnök” a Részvét Könyvéről szólván, többek közt ezt is mondja: „Mindenesetre legsilányabb magának a szerkesztőnek, Gyulai Pálnak satiricus dolgozata, mely conceptio és kivitel tekintetében egyaránt satnya,” — tudnánk mi erre valamit mondani, ha akarnánk. Alább meg így szól: „Feltűnik végre ezen vállalatban azon körülmény, hogy a 31 író közt, kiknek dolgozatait a könyv tartalmazza, több mint kétharmad — *protestans*” — ; erre meg, ha akarnánk sem tudnánk semmit sem szólani.

356.

* A magyar írók segélyegylete javára közelebbről következő tetemesb alapítványok tétettek: Gr. Pejacsevics Pálné sz. gr. Pejacsevics Alvina 400 frt; gr. Pejacsevics László 500 frt és a „Családi

Kör'' előfizetői által — meglepetésül — b. Jósika Miklós nevére. Ez igazán szép meglepetés.

25. sz.

357.

* Az öreg Dumas Walter Scott regényeit szándékszik kiadni francia nyelven, saját fordítása szerint — mégpedig az eredeti szerző megnevezésével.

(?)

358.

— Róma régiségei — mit érdeklenek azok bennünket! És mégis úgy látjuk, hogy a *nagy* nemzetek, kiket annyira szeretnénk utánozni *apróságokban*, felölelik a tudás minden ágát, tekintet nélkül a közvetlen haszonra vagy nemzeti dicsőségre, s nemcsak az ugynevezett *exact* tudományokban járnak legelől, hanem visszamélyednek a századok s évezredek homályába s mind több több fényt derítenek elhunyt s velők semmi rokonságban nem állt népek történetére. Ninive, Babylon, Carthago romjai — Hellas és Róma életének legkisebb maradványa, semmi, semmi se *idegen*, érdektelen ő előttük. És *nekik* nem volna, nem lesz érdektelen hallani, hogy akadémiánk egy új tagja *Torma Károly*, ismét fődözött fel Erdély északnyugati részében *egy darab római birodalmat*, kétségtelen és számos jeleit, részint nagy becsű emlékeit ama világuralomnak. E fölfedezésről szolt hétfőn az akadémia ülésében tartott székfoglaló értekezése, melyet Csengery olvasott fel [. .]

359.

* A misericordianus atyák Budán 1000 ingyen jegyet küldtek az ó-budai izraelita község szegényebb betegei számára.

360.

* Szentmiklósi gr. Nákó — a Pesti Hírnök szerint — kinyilatkoztatta, hogy a birtokában levő művészeti és műipari tárgyakat a bécsi muzeumnak fogja ajándékozni. Bizony sokkal szebb lett volna, ha azt nyilatkoztatta volna ki, hogy a pestinek ajándékozza.

361.

* B. Prokesch-Osten, törökországi osztrák követ, Bécsbe utaztában, pár napja megfordult Pesten. Ő excja a magyar tudo-

mányosságnak különös kedvelője; a n. muzeumnak több rendbeli ajándékokat tőn, s tavaly Konstancinápolyban járt tudósainkat minden tekintetben a legszivesebb fogadásban részesítié.

362.

* Az „Országtükre” tiz napos történése is feljajdul azok ellen, kik a cancan táncot nem tartják oly épületesnek mint ő, s csudálkozik, hogy a „koszorúsok” is köztök vannak. A felszólalást üres lármának semmiért, handabandázásnak, ál-tartüffösködésnek nevezi s azt mondja, hogy épen ezek a felszólalók tizszer is megnezik az ő imádott cancanját. Erre is szépen kérjük, mondja meg, mikor látta azokat a „koszorúsokat” tizszer a népszínházban? (?)

26. sz.

363.

— Az akadémia közelebbi ülésén (hétfőn, jun. 22.) Szabó József értekezése vonta magára a fő figyelmet, *beszélvén* (mert nem olvasta értekezését) „a kovaszerszámokról Európában.” Ama nevezetes kérdés fejtegetése volt ez, mely most nagyon foglalkoztatja a tudós világot: ha élt-e már ember az ős állatok, a *mammuth* stb. korában, mely az által volna eldönthető, ha emez állatok csontjai közt, nem vízben vagy barlangban, hova véletlen is össze kerülhettek, hanem az illető (negyedrendű) földképletben emberi csontok, vagy emberi készítmények találtak. Ez utóbbiak már az említett kovakő szerszámok, u. m. dárda vagy láncahegyek, kés vagy véső alakú készítmények, a minők eddig hazánkban is, mint kelta régiségek, találtak ugyan, de nem ősellát csontokkal vegyest a negyedképletű rétegben. 1841-ben Franciaországban a Somme völgyén akadtak ilyen csontokra és szerszámokra; ezek s több más adatok s hozzávetések alapján Lyell angol tudós az ember egykorúságát a *mammuth*-tal vitatja, mely véleményhez járul értekező is. — E tárgyra vonatkozó cikk egy jeles tudósunk tollából már néhány hét óta hever szerkesztői tárcánkban is, de a költők arcképeihez szükséges élet és jellemrajzok (melyek közlését nem halaszthattuk a második félévre) kiszorították a nagyon korszerű dolgozatot, hanem a jövő számban adni fogjuk, annál inkább, mert más oldalról fogja fel a tárgyat. — []

364.

— *A Koszorú statistikája.* Lapunk ez első félévben, mint a tartalomjegyzékből kitetszik, hozott: irodalmi, művészeti s társa-

dalmi *előcikket* 14-et eredeti és fordított *verskölteményt* 50-et; nagyobb és kisebb *novellát* s elbeszélést 28-at; *elegyes* tárca- és egyéb *cikkeket*, úti és jellemrajzokat stb. 33-at; az *irodalom-* és *művészeti* rovatokban: 77-et; és a magyar költők arcképcsarnokából 3 műmellékletet. A cikkek és novellák, sőt a versek közül is némelyik több számra terjedő.

365.

* A „P. N.” megcáfolja azon általunk is közlött hirt, mintha Gr. Nákó oda nyilatkozott volna, hogy a birtokában levő művészeti és műipari tárgyakkal az e nemű bécsi muzeumot ajándékozná meg. Magunk is örömmel vonjuk vissza, e mások után közlött alaptalan hirt.

KOSZORÚ. I. ÉVF. II. FÉLÉV

1863

I. SZ.

366.

— A magyar akadémiának közeleöbi szerdán — jul. 1. — rendkívüli összes ülése volt, ez lévén a határidő, melyen a Hölgyek-díjából kitűzött jutalmakra beérkezendett pályaművek iránt a titoknak jelentést vala teendő. Az idei pályázatra három feladat lévén kitűzve, kettőre most sem jött pályamunka, mint tavaly sem. E kettő az „ujabb nevezetes utazók története” a historiai — és a „felfedezések története” a természettudományi osztályból. Valóban csoda, hogy ez aránylag könnyű és kellemes munkára senki sem vállalkozik. Az akadémiában kérdés tétetett; nem volna-e jobb az ily népszerű könyveket nem pályázás, hanem megbízás útján állítani elő; s az illető bizottmány utasított, hogy arra nézve, mi történjék ezután a pályázatokkal, javaslatot készítsen. — [. . .]

367.

* Ormós Zsigmond hg. Eszterházy Pál nagyszerű bécsi képtárának — mely a hg. nemes adományából, az akad. palotája elkészültével, méltó helyére, fővárosunkba fog költözni — részletes leírását készíté el. E műtörténelmi leírás, mint mondják, igen érdekes s a herceg saját költségén fogja kiadni. Különbén — erről jut eszünkbe — az akad. palotája is szépen halad, már az első emelet egészen megvan s télire tán az egész épület fedél alá fog jőni.

368.

— A Magyar Sajtó e félévben megkisebbedett, hanem ez nem válik *kisebbségére*. Míg oly *nagy* volt, nem látott az egész magyar irodalomban oly üldözni való *botrányt*, mint épen a mi szegény Koszorúnk. Isten bocsássa meg neki!

2. SZ.

369.

— Az alakulandó Magyarhonban élő zenészeket segélyző egyesület alapszabályainak megvitatása végett f. év július 13-án esti hét órakor a tigris szálloda teremében közgyűlés fog tartatni — így

hirdeti Bartay Ede választmányi elnök úr. (Bár teljesednék a stílhiba e Meghívás elején, valamint a segélyegyletnek jó sikert óhajtunk!)

3. sz.

370.

— A nyelvtudományi osztály ülése hétfőn (jul. 13) az akadémiában, bár nem népes, de igen érdekes volt. B. *Eötvös* József alelnök tartá emlékbeszédet *Reguly Antal* elhunyt tag, a híres utazó fölött, ki miután egész ifju életét a haza tudományos érdekének szentelte, a célnál roskadott össze. A lelkest lelkesen méltányoló emlékbeszéd felolvasott részei már megjelentek a nagyobb lapokban, t. olvasóinkat oda utasítjuk. — Ezután *Toldy* Ferenc szintén nagyérdekű s a nyelvtudományra nézve nevezetes fontosságú előadása következett egy *Königsbergben* ujonnan feltalált *régi magyar nyelvemlékről*, mely idősorban a „halotti beszéd” után következik. A csak néhány sorból álló szöveg valamely egyházi tanítás végsorait képezi a Boldogságos szűzről, melynek pergamenét a könyvkötő egy XIV-ik századbéli latin írott könyv (codex) bekötésére használta, így maradt fenn e magyar töredék, melyet e szerint előbbre, a XIII-dik századra bizvást tehetni. A korhoz mérve igen olvasható, mondhatni szép betűkkel van írva; legbecsesb azért, mert mintegy *hidacskát* képez a „halotti beszéd” s későbbi nyelvemlékeink között. A „halotti beszéd” némely helyesírási s hangejtési formái még ebben is láthatók; de másrészt annyira könnyű értelmét venni, hogy az osztály egyik tagja, *Ballagi Mór*, alkalmat vón kimondani meggyőződését, mely szerint a magyarban nincs *régi nyelv*, *új nyelv*, hanem a mi különbség a régiekben látható, az csupán a helyesírás tapogatózó ingatagságára esik. *Toldy* ez ily általánosságban meg nem állható véleményt szintén élénken utasítá vissza; s mi sem fogadhatnók el, mert egyes tájszólásokban maig fenmaradt régi formák és hangoztatások igazolják egyrészt nyelvemlékeink formáit. — [. .]

371.

— E lapok szerkesztőjének megbocsátják olvasói, ha nem mellőzheti a balhírt, hogy *Szalontának* egy része ismét leégett. Az 1847-iki nagy tűzvész alkalmával egy szöglete maradt volt épen: most az a rész lón a lángok martalékává. Szalonta az alföldi inség által is sujtva van, így most kétszeresen érzi a csapást. A szerkesztőség elfogad könyöradományokat a tűz által tönkre jutottak számára s az aláírást maga megnyitja 20 fttal.

Az akadémia ülése utolsó volt a szünet előtt. A matematikai és természettudományi osztályok ülése volt ez. [...] Szabó József előadása vonta magára a közfigyelmet, ki saját vizsgálata nyomán a hengermalmi és kőmalmi rendszer közötti különbséget deríté fel, elemezvén a pesti hengermalom és két legjobb, kővel őrlő malom liszt készítményeit. A különbség (köznyelven szólva) leginkább az, hogy a hengermalmi őrlésben valamivel több vizrészecke marad, és így a liszt sikeresebb, belőle a tészta nyúlósabb, mint a kővel őrlöttben. Kiemelte értekező a magyar lisztgyártás nagy tökélyét, melytől az angol s francia is még hátra van; az első nem vetekedhetik a mi legfinomabb, sőt másodrendű lisztünkkel sem, a francia mindenek előtt *fehérséget* kíván s így lisztjében keményítő a túlnyomó; a német tud finom lisztet őrleni, de búzájában kevesebb a siker, mint a miénkben. Megigérté a t. értekező, hogy e nagyon is *életbe* vágó tudományos fejtegetést népszerű formában kidolgozza a Koszorú olvasóinak[. . .]

373.

* Egy ur a „V. U.” szerkesztőségéhez egy csomó ujdonszó faragott szót küldött be, terjesztés végett. Mi is közlünk néhányat a „V. U.” által közbe-közbe szurt felkiáltó és kérdő jelek elhagyásával, mivel azok mindenik után odaillenek. Ime: Akadémia = tanmüte; collegium = tangyulde; ekklézsia = vallda; templom = imárda; presbyterium = népkorda; rector = intézs; curator = gondász; protestans = hitóvár; senior = óbbár; presbyter = népkorász (jó, hogy nem éhen korász.) superintendens = hitfelügyelő; reformatus = hitjavítonc; kantor = éneklész; togatus = hitmeczér; orgona = ájtzora; empiria = oktonda (kéretik a szedő az *a* helyett nem *i*-t szedni) stb. stb. Tanulj magyar!

— A budai népszínház igazgatósága szives volt a lapok szerkesztőseit meghívni a szerdai (aug. 5.) szellem-productiókra, „hogy a lapokban itt-ott felmerülő *gáncsolások és kicsinylő ócsárlások* megszűnjenek.” Mi, ha olykor szót tettünk, nem a szellemábrák *jóságában* kételkedtünk, miattunk lehetnek nagyon jók; hanem az egész machineriát igen alárendelt dolognak tartjuk, s kivált így pusztán, drámai szöveg nélkül mutogatva épen olybá nézzük, mintha egy-egy új diszitményt, vagy a függönyök felvoná-

sára szolgáló kötélgépezet ügyességét mutogatnák. Mint *segédeszköz* a drámai előadásnak jó lehet, s ha a színpadi csalódást neveli, az ellen sincs szavunk; de se a drámai, se a *színművészet* maga valami óriási haladást e szellemábrák feltalálásával nem tett. Ennyit akartunk mondani.

375.

— A szalontai tüzkárvallottak számára az enyingi urodalom részéről 20 frt adomány küldetett be szerkesztőségünkhöz. Sietünk a kellő helyre átszolgáltatni.

7. sz.

376.

— Megjelent, Pfeifer kiadásában: „Magyar könyvészeti Közöny 1862-ről.” E cím azt sejteti velünk, hogy buzgó könyvárosunk folytatni fogja e nagy hézagot pótló közöny évenkénti kibocsátását. Azonban, minden nagy teljessége mellett egy pár lényeges hiányt meg kell jegyeznünk. Az 1862-ki folyóiratok közt, valamint az abc. rendű címsorban is, hiába keressük — nem csak a *Szépirodalmi Figyelőt* (melynek 10 havi élete talán nem ér föl 2 havi halálával), hanem a *Budapesti Szemlét* is. Már pedig ez utóbbi legalább is annyi joggal helyt foglalhatna az encyclopaediai munkák s folyóiratok közt, mint akár a Toronyai „*Tolvajnyelve.*” A *Sárospataki Füzeteket* sem vettük észre. Ugy látszik, az erdőből *épen a fákat* nem látta meg a „Könyvészeti Közöny” szerkesztője.

377.

— A lipcsei „Europában” Tátra hegységünk ismertetése jelent meg, vagy inkább kivonat egy könyvből, mely e címmel: *Karpathen-Bilder von F. W. Hildebrandt*” Gloggauban látta világot. Majd csak hozzánk kapnak már a turisták.

378.

— Goethe levelezése Károly Ágosttal, melyet a német közönség oly feszülve várt, immár megjelent két jó nagy kötetben. De a várakozás mennyire csalódott. Azt hitték, ez eddig oly igen rejtegetett levelek új fényt fognak deríteni Goethére és az egész korra, s ime most a német ismertető fájdalommal mondja ki, hogy „elég szoros ismeretségünk ama feledhetetlen korral, e levelezés által, *egy fontos lépéssel* sem ment előbb.” Azok is felsültek, kik némi *chronique scandaleuse*-ét a weimari udvarnak várták e levelektől.

— A müncheni nemzetközi műtárlat javában áll. A kiállító művészek száma 162, ebből 48 külföldi, a többi német. Franciaországra esik 14, Belgiumra 14, Hollandra 8, Olaszországra 7, Svájcra 4, a scandináv országokra 3. — A német városok: Karlsruhe, Berlin, Düsseldorf, s főleg München. Az utóbbiak során vártuk — Pestet, de nem találtuk. Nem tudjuk ott van-e, vagy művészeinknek elég a pesti két műtárlat.

8. sz.

— Figyelemre méltó az a természeti tünemény, melyről egy somlyóvidéki levelező értesíti a lapokat. A Somlyó-hegy $\frac{3}{4}$ résznyi magaslatán, 40 öles kútban, öt hét óta valami fény látszik, mely a népnek sokféle balhiedelemre szolgáltat alkalmat. „Természet tudomány, jöjjön el a te országod!” kiált föl erre vagy a levelező vagy az ujdonság írója. A „természet tudomány országa” még annyira soká fog eljöni, hogy a köznép egy még soha nem látott s csodásnak tetsző természeti jelenséget meg tudjon magyarázni; de annyira csakugyan eljöhett volna már, hogy szakférfiaink közül valaki az ilyet megvizsgálja, vagy, ha ismeretes tünemény, róla a közönséget értesítse. Elvárjuk szünetező tudósaink valamelyikétől.

— Mint a lapok említették, Dobsa Lajos „Attila” című szomorujátékát a híres tárcaíró Jules Janin ismerni óhajtja, ígérvén annak bemutatását a francia közönség előtt. A fordítást francia nyelvre most Wohl Janka vette műbe, kinek e nyelvbeli jártassága kis kora óta ismeretes. Reméljük, hogy e fordítás képessé teszi Janint felfogni és méltányolni a magyar szerző munkáját annyira, hogy becsületet valljunk ez első nagyobb fajta költeményel, mely nyelvünkéből a francia irodalomba átültették.

— Halm Frigyes, a „Griseldis” és „Ravennai Viador” szerzője, új drámát írt a hindu életből, „Begum Somru” cím alatt, de nem igen dicsérik benne a drámaiságot. Lyrai pathoszból van fel-füve ez is, minden valódi élet nélkül.

— A szegény hazánkat ostromozó inség és nyomor krónikájához nem örömet szolgáltatunk adatokat; nem mintha érzéketlen volnánk édes mieink szenvedése s az anyyiakat fenyegető végpusztulás iránt; de mert a csapás oly iszonyú mérvű, hogy egy jámbor szózattal több vagy kevesebb rajta nem segít; és mert a szépirodalom, a *költészet* (melyet lapunk is képvisel) oly tér, hová a zaklatott emberi szív — íróé olvasóé egyaránt — nem leverődni, hanem felüdülni menekszik. De meg nem állhatjuk, hogy egy *hátszegvidéki* levélből, melyet egészben nem közölhattunk, ide ne írjunk egy pár sort, melyben az Erdélyországba menekült és most onnan visszafelé lézengő alföldiek szomorú sorsát festi. „Kitakarodván, ugymond, hajlékaikból, hol éhez s nyomorral küzdő családot hagytak hátra, ide jönnek Erdélybe munkát keresni, de az itteni viszonyokkal ismeretlenek, nem tudják, hogy a gazdálkodás csak kicsinyben üzetik, hogy az apró birtokosnak házi cselédje is elvégi az aratást, a csépelést pedig télire szokták hagyni; így a szegény lesújtott emberek borzasztóan kétségbeesett arcokkal járnak tétova, munkát sehol sem találva. Egy részök már visszafelé indul, s valóban égbekiáltó látvány ezekkel az időjárás és éhség által összeszáradt, fekete képű, szerencsétlen rongyos emberekkel az országúton találkozni, kikre otthon csak a bizonyos éhhalálnak kinja vár.” De hogy mindez a „szűkkeblűség, ocsmány önzés, ember társa iránti *érzéketlenség* eredménye” volna, ezt, a levél íróval, nem állíthatjuk.

9. sz.

— A magyar aristocrazia egyik diszét, a haza egyik leglelkesb leányát vesztette el. Nádasdi gr. *Nádasdy Lipótné*, soborsini gróf *Forray Julia* aug. 22-kén életének 51-ik, boldog házasságának 28-ik évében hosszas betegeskedés következtében, szeretett férje és fia karjai közt Pesten elhunyt. A boldogult mind jótékonyaságáról, mind honleányi érzelmeiről, mind pedig a hazai művészet és irodalom iránti részvétéről ismeretes volt. Mint Komárommegye örökös főispánjának neje, Komáromban jótékony intézetek felállítása körül fáradozott, pesti salonjában festményeket és szobrokat lehetett látni hazai művészeinktől, s nem egy író volt nála szívesen látott vendég azon érdekeltségnél fogva, melyet a nemzeti irodalom iránt tanusított. Hideg tetemei aug. 23-án szenteltettek be a családi palotában, s vitettek utolsó kívánsága szerint Agárdra Fehérmegyébe, hol 26-kán el is temették. Az engesztelő szent

mise áldozatok Agárdon aug. 26-kán, Pesten aug. 29-kén tartattak meg. Nyugodjanak békén porai, emléke lebegjen köztünk lelkesítésül és vigaszkép.

385.

— Az „Ország Tükrében” ezt olvassuk 1844-ről: „*akkori időben* . . . a költők, az egy Csokonai kivételével, mythologiai istenekkel népesíték hazánk berkeit és pusztáit s humorosan írni vakmerőség volt.” Lám, mily nagyot haladtunk azóta! Oly nagyot, hogy a Vörösmarty, Garay, sőt már Tompa és Petőfi kora csak a távol mythologiai ködében borong előttünk s összefoly a Csokonaiéval.

386.

— A nemzeti muzeum madárterme számára a szükséges szekrények elkészülvén, a madárgyűjtemény felállítatott. A régiségosztály nem rég egy mult századi egyenes kardot kapott ajándékba Zenta városától, melynek egyik felén: „Vivat Carolus VI.” a másikon: „Vivat Eugenius Princeps” feliratot olvashatni. A P. N. midőn ez ujdonságot közli, megemlíti, hogy tud egy igen nevezetes, jelenleg eladó régiséget, melynek legméltóbb helye szintén a nemzeti muzeum. E régiség I-só Rákóczy Györgynek teljesen ép fejedelmi buzogánya aranyozott ezüsből, nehéz, tömör, gyönyörűen dolgozott mű. Markolatja s óriási gombja gyémántokkal, smaragdokkal és rubinokkal van kirakva s felül a Rákóczyak szép cimere díszlik e felirattal: Soli deo gloria. 1631. E régiséget jelenlegi tulajdonosa 2000 frtra tartja, de a nemzeti intézetnek talán olcsóbban is átengedné.

II. SZ.

387.

— Az alakulandó magyar protestans irodalmi társulat alapszabályainak terve megjelent s hozzánk is beküldetett. E terv szerint „a magyar protestans irodalmi társulat célja, általában a magyar protestans közönség művelődését, a protestantismus szellemében és érdekei szerént, irodalmi téren előmozdítani; különösen pedig az egyházi életre vonatkozó tudományokat művelni, s magyar nemzeti nyelvünkön irodalmilag terjeszteni.” Ily egyesületre kiáltó szükség volt.

12. SZ.

388.

* Heckenast Gusztáv kiadásában épen most jelent meg Toldy Ferenc „Magyar költészet története” német fordításban,

szerző arcképével. Örülünk, hogy Heckenast e pénzszük időben sem szünik meg a kiadástól s arra ép ily művet választott, módot nyújtván a nagy német közönségnek ez irányban is ismerkedhetni velünk.

389.

* Kaulbachnak a hajdani „Szépirodalmi Közlöny” mellett megjelent „Hunnok harca” című remek eszményi képe rézmetszeiből a megmaradt 140 példányt a m. képzőművészeti társulat vette át eladás végett, s nagyhidutcai — 8-dik szám — műcsarnokában kapható; egy példány 2 frt 10 kr, míg a németországi műárusoknál 19 frt. Ajánljuk művészetkedvelő olvasóink figyelmébe.

390.

* Duchenne francia doctor már régóta tanulmányozza az emberi arc idegeit, s szorgos kutatásainak sikerült végre minden érzelem kifejezésére szolgáló ideg tökéletes ismeretére jutni, úgy hogy többször tőn kísérletet — villanygépet alkalmazva egy halott arcához, mely aztán az ő tetszése szerint sirt, nevetett, haragudott stb. stb. Most M. Z. párisi gépész, ez idegismeretet hasznára fordítván, egy kis terjedelmű gépet készített, melyet a színészek politikai és egyházi szónokok könnyen elrejthetnek magoknál s a villany alkalmazásával a szerephez megkívántató érzéskifejezést lesznek képesek arcukra varázsolni. A francia képes ujság — honnan e hirt vesszük — azt jegyzi meg, hogy a *diplomatiai* körök nagy feszültséggel várják ez új találmányt. Mi lesz így a művészetből, ha minden mesterséggé válik! (Se baj! a művészet maga soha sem válik mesterséggé. Szerk.)
(?)

13. sz.

391.

* Vajda János költő szüleit a megbokrosodott lovak egy lejtőn elkapván a kocsi felborult s mindketten egyszerre haltak meg e gázszos eset következtében. Enyhítse a közrészvét a fiu fájdalját.

15. sz.

392.

* Pauer Iván Kisfaludy Sándornak drámairói zsengejét fedezte fel egy drámában, melyet a Kesergő szerelem költője 18 éves korában írt; a mű címe: „Seneca tragoediája, három felvonásban, Kisfaludi Kisfaludy Sándor által, Pozsonyban.” A drámát egy alkalmoszerű hazafias jelige s az író atyjához intézett szívélyes

és szerény ajánlólevél előzi meg. Alig merjük remélni, hogy az irodalomtörténetileg érdekes mű egyhamar a közönség kezébe jusson. (Nem tudjuk, mennyiben új e fölfödözés, miután Toldy Ferenc kézi könyvében már van említve „Seneca halála” Kisfaludy Sándortól. Egyébaránt, irodalom történeti érdekén kívül, nem sokat várhatni ez ifjui kísérlettől. Szerk.)

393.

* Dr. Rómer Flóris érdekes archaeologiai levelei a „V. U.”-ban figyelmessé tévén az illetőket a Turnicsén és Veleméren lelt falfestészeti maradványokra: a n. színház rögtön Turnicsére küldé festését — Telepi Károlyt, hogy ott, az ötszázados, és így az Árpádok korabeli nemzeti viseletünket ábrázoló képeket lemásolja. Mindenesetre igen nagy szerencsének tekinthetjük a n. színház jelmeztárára nézve, mert eddig bizony jóformán csak a képzelet szüleményei valának a sinóros, sujtásos kacagányok. Vizkeleti Béla és Maszák Hugó szintén e festmények technikai tanulmányozása végett indultak az említett helyekre; az akadémia archaeologiai osztálya pedig Stornó Ferenc urat bizá meg e képek régészeti szempontból való lemásolására, ki már több ízben tanusítá jártasságát e téren. Mi csak azt adjuk hozzá, hogy vajha minden, hazánkban rejlő régiség ily szerencsés kutatóra akadna, mint Rómer.

394.

— Bár mint hctilap elkésve, nem hagyhatjuk említetlen a gyászhirot, hogy Bezerédi Bezerédj György, udv. tanácsos és a dunántuli kerületi tábla nyugalmazott elnöke, a néhai dicső emlékezetű hazafi Bezerédj István lelkes özvegyének édesatyja, élete 85-ik évében, mult hó 23-ikán meghalázott. Oly korban hunyt el, midőn a halál már csöndes átmenetel a mindenkivel közös enyészetbe: vigasztalja ez a honleány megkeseredett nemes szívét!

395.

* Két igen csekély adományt említünk meg, mely az alföldi szűkölködőkön nem sokat fog segíteni, de a mérleget alább bil-lenti, mint a Murád szultán disznaja. Az egyik adomány — 10 frt — mit a hidjai puszta pásztorai gyűjtöttek a Sz. Mihálynapí búcsú alkalmával — a másik 5 frt. s ezt Bossányi Rudolf birtokos lonthói cselédei kértére küldte be, mivel ezek az idén, a szokásos szüreti táncvigalomról lemondtak, s így a cigányoknak nem kellett fizetni.

* A Vas Gereben szerkesztette „Népbarát”-ban ilyeneket is lehet olvasni: „A szent István-rendnek száz éves főnállását a jövő évben fogják megülni. Nagyon aggódunk, hogy Ballagi addig bebizonyítja, hogy szent István nem volt *szent*; mert Ballagi semmit sem hisz. (Ebből ismerjük meg, hogy Ballagi zsidó volt; mert *creditre* még most sem ad semmit.)” Ilyen sorok írójának irodalmi *creditjére*, bizony jól teszi, ha nem ad is semmit.

397.

* Egyik kolozsvári lap szerint Renan „Jézus élete” című munkáját két fiatal író magyarra szándékszik fordítani, s már folyamodtak is engedélyért a kancelláriához. Renan most a 12 apostol élettörténetének megírásával foglalkozik. Különben az egész nagyhirű munka nem sok újat mond; Strausz sokkal tudományosabban, számtalan ujkori rationalista pedig sokkal szebben és szabadabban írta meg már régen az egészet.
(?)

— Az akadémia hétfői ülése (oct. 26.) néhány gyérebbe láttható tag s a szokottnál nagyobb hallgatóság jelenléte által élénkebbnek tünt fel, mint az osztályülések rendesen szoktak lenni. Két székfoglaló értekezés volt bejelentve. Először *Hornyik* János lev. tag értekezett „az idéző pecsétről”: azon törvényes szokásról mely több honi községben maig fenmaradt, hogy t. i. a bíróság egyszerű pecsét-jegy által idézi törvénybe a feleket. *Hornyik* e szokást az Árpádok koráig felviszi s kimutatja, hogy régen ez sokkal általánosabb volt mint ma és a törvénykezés magasb régióiban is gyakoroltatott. Bemutatá egyszersmind a Kecskemét városában ily célra szokásban levő pecsét-jegyeket. Mi hozzátéhetjük, hogy az idézés e módja Tiszán tul, jelesen Biharban is divatozott a községeknél 48 előtt; néhol még pecsét sem volt hozzá szükséges, csak a bíró nevének kezdő betűi egy darabka papírra írva ilyformán. N. N. V. F. B. (N. N. Város Fő Birája. — [. .]

399.

* Az egyetemi ifjuság kérelmet szándékszik előljáráshoz benyújtani, az egyetemi könyvtár kezelésének, helyiségének, használhatóságának gyökeres javítását kérvén. Erre csakugyan régóta

nagy szükség van, mi is hallottunk panaszt, hogy törekvő ifju emberek, ha tanulmányaikhoz adatokat kerestek, holmi díbdáb versek olvasására utasítottak, hogy jó nekik az is.

(?)

19. sz.

400.

* Heckenast Gusztáv kiadásában megjelent és szerkesztőségünkhöz beküldetett: „Alexander Petőfi's lyrische Gedichte. Deutsch von Theodor Opitz.” Az első kötet az 1842—1846-ig irt költeményeket tartalmazza, s Deák Ferencnek van ajánlva a fordító által; a második pedig — 1847—1849 — Grimm Árminnak, Michel Angelo életrójának. Addig is, míg tüzetesebben szolanánk róla irodalmi rovatunkban, annyit mondhatunk, lapozgatás után, hogy sikerült helyeket találtunk benne, a mi *Petőfi* műveinek fordítására nem kis dicséret. Ára az igen szép kiállítású s a költő arcképével diszitett két terjedelmes kötetnek 4 frt 50 kr.

20. sz.

401.

— Az akadémia nov 9-én tartott nyelv- és széptud. osztályülésében Ballagi Mór r. tag olvasá *Vadnay Lajos* ur (a közelebbi országgyűlésen képviselő) értekezését: „a magyaros szórendről.” Sajnáljuk, hogy csupán csak egy részét hallhattuk, s az a mondat legelemeivel foglalkozván, nem oly természetű, hogy itt néhány sorban velejét adhassuk. Annyi bizonyos, hogy a magyar syntaxis kérdése *égető* kérdés, s örvendünk, ha minél többen foglalkoznak vele. A szókötesi nyelvérzék mindegyre homályosul, valami erőszakos szórend kapott fel; az igék vonzata bizonytalanná mosódik s germanismussá fajul, a nyelv intensiv ereje szétmállik. Volt idő, midőn egy-egy idegen szólam meghonosítása nyereség vala, mert általa a mondat tömöttebbé, rövidebbé lön; de most oly kitételek hatalmoznak el, melyek a nyelv erélyét, szabatosságát, eredeti zománcát tönkre teszik; úgy hogy valamint régebben az ujtás, úgy most *conservatio* a feladata minden nyelve mellett buzgó magyarnak. Tehát ne hagyjuk a nyelv *történeti jogait!* — [. . .]

22. sz.

402.

* „Irodalmi körben — írja a Győri lap pesti levelezője — sokat foglalkoznak ismét a már több ízben fölmerült „Petőfi-társaság” eszméjével, melynek egyik valósítójaul most Vas Gereben urat említik. A társaság jelszava „munkásság”. A tagság nem szolgálna címül vagy rangul, hanem arra, hogy mindenki járuljon

hozzá a társaság, illetőleg az irodalom gyarapításához. A társaság kizárólag csak eredeti munkák kiadásával foglalkoznék és a fordítást azok számára hagyná, kik fordítmányokban szeretik gazdagítani a hazai irodalmat, — és pedig azon ürügy alatt, „hogy az eredeti többnyire rossz stb.” Csak azt szeretnék tudni, mi féle „irodalmi köröket” ért a t. levelező, — és hogy mit csinál a szegény nép, ha barátja elfordul tőle, s minden erejét az irodalom megmentésére fordítja.

403.

* Báró Eötvös József rebesgetett lapja, hír szerint, nem fog megindulni, — de meg a „Fővárosi Lapok” Tóth Kálmán szerkesztése mellett. Bizony van is szükség egy élénk, eleven szépirodalmi napilapra. (Csak másképp ne volna szükség.)

23. sz.

404.

— Közeledvén az idő, mikor a Kisfaludy-társaság újabb pártfogásért lesz kénytelen fordulni a tisztelt közönséghez, némely lap már kezdi a zajgást, hogy a társaság, *mellőzve* az eredeti műveket, csupa fordításokat ad ki. A társaságnak *semmi szabálya nincs, mely kizárná az eredeti műveket*: de mióta újra szervezte magát, *több mint három év alatt, egyetlen eredeti regény sem adatott be hozzá*, másféle szépirodalmi mű is alig egy pár utasított vissza. Hogy pedig a társaság maga keresse föl a harmad-negyedrangú eredetiségeket (mert az első rangúak nem szorulnak rá), és műveiket *látatlanból, minden bírálat nélkül, neve alatt kiadja*, az talán mégsem feladata egy „szépirodalmi intézetnek.”

24. sz.

405.

— A „Hölgyfutár” ugy okoskodik, hogy mivel az irói segélyegylet, alapszabályai értelmében, nem közli a segélyezettnek neveit: tehát a segélyegyletnek nem is sok haszna van. A „Hr” észrevehette volna, hogy az egylet eddig is közölte *számadásait*, bennök azt is, mennyit fordít segélyezésekre, csupán az egyes segélyezettek *neveit* hallgatja el, oly discretióból, melyet talán a „Hr” sem kárhoztat, talán ő sem akarja hogy özvegyek, árvák arcpirulással egyék azt a szűk falatot is, melyet a segélyegylet nyújt nekik. Ha a „Hr” kevesel ennyi nyilvánosságot: van mód meg győződni róla, hogyan jár el az egylet segélyezéseiben. A „Hr” vezérei, szerkesztői és munkatársai közt bizonyára többen lesznek, kik a segélyegyletnek alapító vagy évdíjas tagjai: minden tagnak jogá-

ban áll megtekinteni az egylet számadásait, s meggyőződni (kellő discretio megtartásával) kik részesülnek időnkint a segélyben. — A Kisfaludy-társaságra azt mondja, hogy szigorú az eredeti regények bírálásában. De honnan tudja, mikor e társaságnak még *sehogy sem* volt alkalma bírálni eredeti regényeket?

406.

— Németh községi jegyző ur a mult héten 180 frt. segélyadományt küldött hozzánk „a tiszavidéki testvérek” számára, mely összegből 158 ft 53 kr. *Marczali* község, 21 ft 47 kr. pedig *Gomba* község adakozásából gyűlt be; s az adakozók egyike 120 frtot 400 db. negyedforintos ezüst pénzre váltott fel, hogy külföldi vásárlásoknál célszerűbben lehessen használni. Legalkalmasnak láttuk a Pesti Napló útján juttatni e pénzt rendeltetési helyére, azért is, mert így hamarább nyilvánosságra jöhetett az adakozás, azért is, mert az országos adományok nagy része ama tekintélyes lap útján foly be. Megnyugtatóan azonban itt is megemlítjük, s köszönetet mondunk a nemeslelkű adakozóknak s gyűjtőknek, szenvedő véreink nevében.

407.

* Erdélyi János, Komáromból Sárospatakra utaztában, fővárosunkban hirtelen rosszúl lett, s még most — midőn e sorokat írjuk — betegen fekszik a „Magyar király”-nál. A legjelesebb orvosok örködvén fölötte, reméljük, hogy mire lapunk megjelenik, már túl lesz minden veszélyen. Adja isten!

26. sz.

408.

— Az akadémia hétfői (dec. 21.) ülésében *Preisz* Mór levelező tag olvasta székfoglalóját. Egy oly tárgynak tudományos vizsgálatára vonatkozott értekezése, melynek elméleti kifejtése a gyakorlatra is, s épen hazánkban, igen sok haszonnal járna: a szőlő és bor. Azt akará megmutatni, hogy a borkezelés nálunk részint a régihez tapadás, részint ismereteink hiánya miatt még igen tökéletlen. Elmondá, hogy a Borászati Lapokban régebben közrebocsátott felhívása folytán a hazai bortermesztőkhöz, 192 féle bor küldetett be hozzá, melyeket más tudósok és tanítványai segélyével már mind megvizsgált. Itt azonban e vizsgálat eredményét, mely leginkább számokból áll, fel nem olvasta; hanem *általában* a bor vegyrészeiről értekezett, miből kitűnik, hogy a szerves vegytan

még nincs tisztában egészen mindazon alkatrészekkel, melyek a bor lényegét teszik, némelyeket még nem, vagy nem kellően vizsgáltak meg, s e részben értekező is előadja vegykémletei eredményét. Az értekezés meg fog jelenni az akadémia Értesítőjében, oda utasítjuk az e tárgy iránt érdeklött olvasókat. — Azután dr. Pólya r. tag „a hallószerv félkörű csatornáinak szerepéről” tartott rövid előadást, melynek lényege oda megy ki, hogy észleletei és tapasztalása szerint a fülben külön eszköz van a *hang* s külön a *zörr* (zörgő, kopogó stb. hangok) meghallására; amaz az ugynevezett csiga, ez a félkörű csatornák.

KOSZORÚ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

I. sz.

409.

— Dec. 28-án tartá az akadémia mult évi utolsó ülését, mely a philosophiai, törvény- és történettudományi osztályoké s egyzsersmind összes ülés vala. Érdekessé *Rómer Flóris* I. tag előadása tette a Vas megye déli részein talált templomi *falfestményekről*, melyek másolatait be is mutatá. Ezek a veleméri, turnicsei, tótlaki s martyánci (részint már romban levő) templomok falairól valók s a XIV századig mennek föl. Különösen figyelemre méltó *Sz. László király legendája*, mely képsorozatban ábrázoltatik a falon. Ott van például, kunok elleni harca; s ha bár a hadi viselet a kép századának harci jelmezével valószínűleg összevegyül is; mégis közelebb fog az jární a kunok és magyarok régi fegyveröltözékéhez, mint a mit későbben merő képzelem összeállított. — [. .]

410.

* Thackeray Vilmóst, az angol regényírók ha nem is első, de legalább második hősét innep szombatján halva találták ágyában. Ilég soká élt, hogy nevét halhatatlanná tegye, de elég rövid ideig, hogy az igazi költészet minden barátja így ne kiáltson fel: még igen korán volt! Született 1811-ben, Kalkuttában, hol atyja hivatalnok volt. Eleinte festész akart lenni s csak mikor vagyona elfogyott, jött tudatára, hogy jobban tudja az író- mint rajztollat kezelni. Regényei: „Hiuság vására,” — mellyel legelőször vonta magára az olvasó világ figyelmét, — „Esmond Henrik,” — mindkettő magyarra is le van fordítva, — „Pendennis” és „The newcomers.” — Most is egy új regényen dolgozott, melynek bevégezésében a halál gátlá meg. Ezenkívül tartott felolvasásokat az „angol humoristák”-ról, a „Négy György”-ről, (ez utóbbi műve a „Figyelőben” is volt ismertetve.) — Szerkesztője volt a „Cornhill Magazin”-nak. Egy szóval: még igen korán volt.
(?)

3. sz.

411.

— Thalés Bernard „Histoire de la Poesie” cim alatt egy 900 lapra terjedő, egy kötetes munkát írt, melyben a magyar költészet-

ről is ad ismertetést s mutatványokat francia fordításban. Mint e lapok szerkesztőjének írja, igen szeretné, ha könyvére Magyarországon is történnének aláírások, lévén az ára ott helyben 10 franc, postán pedig 12 franc. Annál inkább szeretné ezt: „car, en France, le goût de la poesie étrangère n'est pas encore très répandu, mais les admirables inspirations de la Muse magyare contribueront sans doute à changer notre goût.” (Mert Franciaországban az idegen költészet iránti izlés nem igen van még elterjedve; de a magyar múzsa bámulatos ihlései bizonynal hozzájárulnak, hogy izlésünk változzék.) Könyvárusaink jól tennék, ha előfizetéseket fogadnának el. Adresse: 7 rue des Feuillantines, Paris.

5. sz.

412.

— A nagy gyűlés lefolytával az akadémia heti ülései f. hó 25-én ismét rendes kerékvágásba jöttek. A matematikai és természettudományi osztály levén soros: az első szakra tartozólag Weninger Vince 1. t. tartott értekezést, vagy inkább olvasta egy nagyobb munkája „tárgyait és eredményeit” e címmel: „a kölcsönügy mathematicai szempontból.” Gyakorlati eredményeül a tudományos vizsgálatnak azt emelhetjük ki, hogy a magyar földhitel intézet kölcsöne több mint 7 százalékkal előnyösebb a bécsi bankénál. [. .]

7. sz.

413.

* A „Hon”-ban valaki (J. M.) szót emel a Kisfaludy-társaság működésének iránya ellen, s nem helyesli a titoknoki jelentés azon részét, melyben az mondatik, hogy a Kisfaludy-társaság nem azért nem ad eredeti műveket, mert pénze kevés — pedig ez is vajmi kevés — hanem azért, mert a (hozzá beküldött) jó eredeti munka még kevesebb, vagy éppen semmi. Erre a választ megolvashatja J. M. magában a titoknoki jelentésben, hanem arra meg mi szeretnők a választ olvasni, hogy melyek azok a művek, melyeket az általa említett írók egy részétől a társaság inkább kiadhatna mint Moliére, Elliot, Hugo, Thackeray és Sand műveit? — mert az nem áll, hogy Antonia leggyöngébb regénye lenne Sandnak.

414.

— Egy író szerkesztőségünknel Tánacsicsné számára, 3 uj forintot tett le, mint a „Fővárosi Lapok” hasábjain megjelent költeményének tiszteletdíját. Átadtuk.

— Az akadémia heti ülésében (philosophiai, törvény- és történettudományi osztályok, febr. 15-kén) [...] a titoknok felolvasá *Brassai* Sámuel válaszát az akadémia kérdésére, akarja-e hogy a matematikai osztályból a philosophiaiba tétessék át, melyre említett tudósunk igenlőleg válaszol. E szerint csak a philosophiai osztály méltányosságától függ, hogy a jövő választáskor Brassait rendes tagul ajánlja; az összes akadémia bizonyára kész szívvvel fog rászavazni.

416.

— A nemzeti színház igazgatósága tudatja egy hirdetésben, hogy a pályaelőadásra bocsátott, de jutalmat nem nyert hét vigjáték jeligés leveleit tanúk előtt felbontá, s megnevezvén mindenik vigjáték íróját, felszólítja őket, hogy illető osztalékaik iránt rendelkezzenek. Méltó megütközéssel vette ez eljárást az író közönség, s bizonyára magok a vigjátékok bírálói is.* A bíráló választmány csak azért nem égette el ama jeligés leveleket a többivel, azért adta az igazgatóságnak, hogy a tantiémere jogosítottak ugyanazonsága felől kétes esetben magának meggyőződést szerezhessen: de e végre nem volt szükség a nem nyertes darabok szerzőit nyilvánosan megnevezni: a mi egy pályázatnál sincs szokásban. Hátha valaki nem is tart igényt tantiémre; azon az áron pedig bizonytal egy sem, hogy a neve, mint bukott mű írójáé, a közönség elé hozassék. Mi nem örömet gáncsoljuk az igazgatóságot de ez esetben mintegy erkölcsileg kényszerítve valánk.

417.

— A F. L. szerkesztősége magára veszi múltkori tudósításunkat, mely szerint egy író 3 ftot jótékony célra fordít. Mi legkevésbé avatkozunk más lap pénzügyeibe s háztartásába; de ha valaki jótékony célra ad, föl kell jegyeznünk; s ha azt is meg kívánja mondani, hol vette a pénzt, mi kifogásunk lehet ellene? föltéve hogy becsületes úton-módon jutott hozzá.

* Csak most, a javításkor látjuk, hogy e tárgyat szinbírálónk is felhozta. De már hadd maradjon. Az az ő szavazata, ez a miénk.

Szerk.

— Az akadémia közelebbi heti ülésében (febr. 22.), a math. és természettudományi osztályokon levén a sor, *Than* Károly tartott — nem felolvasást, hanem experimentummal kísért előadást, „a szabály ellenes térfogatú gőzökről.” Nem kísértjük meg ez előadás tárgyáról fogalmat nyújtani olvasóinknak; annyit azonban megjegyezhetünk, hogy *Than* úr saját vegyészeti kísérletei eredményét mutatta be az akadémiának, melyek *Deville* francia vegyésznek a fenforgó tárgy körül tett tapasztalataival, vagy is inkább az azokból vont következtetésekkel, ellenkezőt bizonyítanak. Dicsérünk kell *Than* úr világos, szabatos, folyékony előadását, mely a jó tanárt s alapos gondolkozót előnyösen tünteti ki benne — [. .]

— A nyelv- és széptudományok akadémiai ülésében (márc. 7.) *Fogarassy* János r. tag értekezett egy XV-dik századbéli nyelvemlék, a sajoszentpéteriek 1403-diki végzése, sajtóságairól nyelvészeti tekintetben. E legrégebb magyar végzés ki van ugyan már nyomva a R. M. Nyelvemlékek II. kötetében: mindazáltal élénk óhajlás nyilvánult, vajha az akadémia az eredeti oklevél birtokába jutna, minek eszközzését egyik tag megígérte. *Kovács* Frigyes kézirati műve felől a nyelvtudományi bizottság nem kedvezően nyilatkozott, pedig abban a magyar nyelv ily talpraesett fejtegetése található: *hypothesis*, eredeti magyar szó, ebből összevonva: *hibás nézet tán ez is*. Nem rossz. Így lehetne: *Palmerston* is ebből: *Pál mer sokat a briton*. Ajánljuk az Üstökös figyelmébe.

* *Ormody* Bertalan 5—6 ives költeményfüzért akar kiadni, melyben mind csak zsidó tárgyú versek lesznek, „Héber lant” cím alatt. A F. L. „szerző elismert tehetsége mellett” szives fogadtatást jósol neki. Annyi áll, hogy legalább változtatja a hangot az irodalomban.

— Folyó hó 14-én, az akadémia philos. törv. és történet-tudományi osztályai ülésében *Horváth Boldizsár*, mint a történet-tudományi osztály lev. tagja, tartá székfoglaló értekezését: „azon befolyásról, melyet az osztrák törvénykezési reform gyakorolt a

közel multban erkölcsi és anyagi életünkre.” Kiemelvén a reform jó oldalait, valamint némely hátrányait is, fejtegetése során arra a végeredményre jut, hogy nem elég a törvényeknek csupán *absolute* jóknak lenniök, hanem szükség, hogy a nép szokásaiban, meggyőződéseiben, hajlamában gyökerezzenek, máskép a legjobbak is ellenszenvet költenek és demoralisáló hatást gyakorolnak; úgy hogy a törvényhozás, mely messzire előzi korát ép oly káros lehet, mint a mely sokkal mögötte marad. Innen magyarázza, s abból hogy a magán jog is politikai céloknak rendeltetett alá, hogy a különben sok részt célszerű reformok nem találnak fogékonyságra nálunk, kivéve a telekkönyvi intézményt. — Ezután *Purgstaller* r. tag, *Fichte*, *Schelling* és *Kant* nézeteit „a létezők eszmeiségéről” fejtegette és bírálta. *Ballagi* r. tag a *dialectica* szó magyarításául a *viszontos*-t ajánlja, miből rövid eszmecsere következvén, megállapodás abban lőn, hogy a *dialecticát* magyarosítani nem is szükség, bajos is, mert e szónak, ha történetét nézzük, egészen különböző jelentései vannak s különösen *Hegel dialecticája* éppen nem az, a mit különben e szó jelentene. — Gróf *Desseffy* elnök bejelentvén az Ő Felsőge által az akadémiai könyvtár kiegészítésére az országos alapból utalványozott 15.000 ftot, egyszersmind bizottságot nevez ki, mely a könyvtár hiányai pótlása iránt javaslatot terjesszen az akadémia elé. *Tóth Lőrinc* pénztárnok újabb lelkes adományokat jelent be: *Szabadka* városét, az alaptőkéhez 10,000, a házépítésre 5000 ftot, és néhai *Zmeskal József* szóbeli hagyományát 3000 ftot, melyet örökösei kifizettek. [. .]

13. sz.

422.

— A matematikai és természettudományi osztály tartott közelebb (f. hó 21-én) ülést az akadémiában. [. .] A másik székfoglaló, dr. *Schwarz Gyuláé* volt „az emberi nem egységéről”. Hosszú értekezésének csak egyes részeit olvasta fel, szagatva, töredékesen; úgy hogy abból a mit hallottunk csak általános benyomást lehetett nyerni az értekező roppant olvasottságáról, de egyszersmind arról is, hogy a ki tárgyát úgy áthatotta mint ő, annak előadásában több rendet, világosságot méltán kereshetnénk. [. .]

423.

— A „Fővárosi Lapok” ezt írják lapunk szinbirálójáról: „Fiatal drámaírók, ha azt ohajtják, hogy tekintélyes kritikuskunk *Gyulai Pál* megdicsérje műveiket, akkor kérjék meg előbb a többi kritikust, hogy azok meg ócsárolják őket minél jobban. Akkor

óhajtásuk bizonyosan teljesül, mert Gyulai Pál — minden esetben — szereti magát megkülönböztetni a többtől. Lásd a „Gályarab” koszorús bírálatából. Pedig egy kis köszörű jobban ráfért volna, mint a koszorú.” Hogy színbírálnok másképp szokta indokolni ítéleteit, mint a legtöbb lap kritikusa s néha ítéletében is különbözik tőlök, az igaz, de ez még magában se azt nem bizonyítja, hogy ítélete vagy indokolása hibás, se azt, hogy gyermekies szeszélyből bírál. Legjobb volna, ha azok, kik bírálataiban megbotránkoznak, egyszersmind megcáfolni is igyekeznének, s így nemcsak rossz élccel, hanem valami egyébbel is paralysálnák általok tekintélyesnek hirdetett befolyását. Hogy színbírálnok a „Gályarab”-ot megkoszorúzta volna, valótlan; se többet, se kevesebbet nem mondott róla, mint azt, hogy nem költői mű, csak csinálmány, mint csinálmány sem a legsikerültebb, de eléggé ügyes. Ha ezt a F. L. koszorúnak tartják, ily olcsó koszorúval egy egész öllel szolgálhatunk.

14. sz.

424.

— Kövérné Komlóssy Ida asszony még egyre panaszkodik quasi elbocsáttatása, azaz alsóbb fizetési fokra helyezése ellen. Mi a dolog érdemébe nem szólhatunk, de annyit kimondunk, hogy miután a nevezett művésznő 22 év óta tagja a színháznak, méltányos volna vele a dolgot úgy egyenlíteni ki, hogy a színháznál még egy pár évig maradjon, addig legalább, míg a nyugdíjazásra kellő évszámot betölti. Ajánljuk az illetők figyelmébe.

17. sz.

425.

— Az akadémia nyelvosztályának közelebbi (apr. 18.) ülésén Télfy János lev. tag s egyetemi tanár foglalta el székét, „az *Iliász* egységéről” értekezvén. Azok véleményét cáfolgatta, kik a Homéri két nagy költeményt nem egy elme művének, hanem több névtelen dalnok kisebb költeményeiből előállított, összeverődött, s egészszé simult csoportozatnak tartják. Télfy, a classicus régiek tanuságára támaszkodva, ezuttal egyikre, az *Iliászra* nézve, erősen vitatja az egy-szerzőjüségét, s hogy a szerző maga Homérosz volt, nem egy név, egy fogalom, hanem élő ember. Egyenkint hordja fel s igyekszik megdönteni a másik fél okait: előbb az *általános*, aztán a *különös* ellenvetésekre felelvén. Mi az érvek ismertetésébe, ily szűk helyecskén, nem ereszkedhetünk: annyit azonban megjegyzünk, hogy a homéri művek egysége, s maga Homér is mint szerző, megállhat: a nélkül, hogy őt amolyan irogató, csiszogató költőnek

kellene képzelni. A tárgyakat, sőt részben a formát is, örökölhette előbbi dalnokoktól, s az így nyert anyagot geniusza újjá teremthette, eggyé is olvaszthatta, a nélkül, hogy művét szükségkép le kellett volna írnia, segítvén emlékezetét az ismeretes anyag, sőt az alak némi durványa is. Ily módon nem kell hozzá oly hihetetlen emlékező tehetség, mint ha elejétől fogva sorra az egészen újon költöttet meg kellett volna tartania elméjében. Nem is von ez le semmit Homér geniusza nagyságából, valamint az ujkori lángelme teremtő erejéből sem, hogy drámái anyagját holmi kész novellákból merítette. — Azután Bérczy K. olvasta fel *Madách Imre* székfoglalóját: „a nőről, különösen aesthetikai szempontból.” A *különösen* szó mutatja, hogy az aesthetikai szempont nem egyedüli, mely értekezőt e sok elmeéllel összeállított értekezésben vezette; annál fogva ha ember- és lélektani, társadalmi, népismei és történelmi szempontokat, szóval a nő minden oldalról való felfogását találjuk benne: az kitérő céljához képest történik, mely nem egyéb [!], mint hogy végül a nőt, mint költői és aesthetikai világnunk méltán legkiválóbb tárgyát, mutassa be. — Végre a *Szabó István* fordította „Hesiodusról” bírálói dicsérettel nyilatkozván, kiadását az akadémia eszközölni fogja.

426.

* Beszélük, hogy az egyetemnél megüresült történelmi tanterem betöltésére Szalay Lászlót fognák fölkeríteni. Minden egyetem büszke lehetne ily tanárra s így ohajtandó, hogy e hír ne maradjon csak hír.

427.

— *Reinecke Fuchs* a hottentotáknál. Ily cím alatt jelent meg egy könyv angolul, mely déli Afrika népeinek meséit és mondáit tartalmazza és ismerteti. Csaknem mindazon mese előfordul bennök, melyek a német „Rajnaszögi rókát” nevezetessé teszik, s melyeknek egyes töredékei, variációi a magyar népnél is honosak. Csak hogy Afrikában a rókát a *sakál*, a farkast a *hiéna* helyettesíti. Érdekes az a mese kivált, mikor a sakál a szekérről halat hány le a hiénának, s majdnem az történik vele, mi nálunk a rókával, a mint ezt már Heltai is megírta.

428.

* Aigner Lajos, Kölnben tartozkodó hazánkfia, ki könyvészeti munkálkodásairól lapunkból is ismeretes, Garay költeményeit fordítja németre. A száz költeményt tartalmazó első füzetet már

nyomtatja is. Itt természetesen nem a *mi*, hanem a *hogyan* a főkérdés.

429.

* Hugo Viktor Shakespeareről írt, csak most megjelent könyvét Vajda János, mint mondják, már fordítja is magyarra. Hugo, mint tudva van, e művet azért adta névtelenül ki, mert nem akarja, hogy az ő neve Shakespeareével egy lapra legyen nyomva. Ritka — s talán egy kissé comicus — szerénység.

18. sz.

430.

* A Shakespeare ünnepek lefolytak, s talán már el is vannak feledve, de hadd maradjon lapunkban is nyomuk. Pénteken a budai népszínház kezdé meg III. Richard és Dobsa „István királya”-ja egy-egy felvonásával, magyar tánccal, és Shakespeare apotheosisával. — Pesten a „Szentiván-éji álmot” nézte meg annyi ember, a mennyi csak a színházba beférhetett, bár a „P. H.” színbírója nem helyesli, hogy épen e darab választatott az ünnepélyre. Különös, hogy Europa különböző részein legalább tíz fővárosban ugyan ezen hibába estek a választásra nézve. — A képzőművészeti társulat első nyilvános felolvasását is majdnem Sh. ünnepélynek lehet tekinteni — bár a társulat tiltakozott ellene — a mennyiben Dallos Gy. Sh. élet- és jellemrajzát adta elő benne, Egressy pedig igen szépen szavalta Szász Károlynak egy alkalmi költeményét. Ez utóbbit lapunk fogja közölni. — Sőt még a vidéken is megülték e nagy napot: Sopronyban Szigeti Imre színtársulata, „Julius Caesarral”; Aradon is szándékoztak, de közbejött akadályok miatt nem lehetett megtartani.

431.

* Dietze Sándor és Sternberg Adolf, Arany János „Buda halálá”-t németre fordítják. Csak kár, hogy a fordítók kiadót nem kapván, kénytelenek műveket egyik helybeli német lapban közzé tenni, pedig hosszabb műnek a szakadozott olvasás mindig hátrányára van. Egyébiránt a könyv külön lenyomatban is kapható lesz. Hát Dietze több rendbeli fordításaiból — „Ember Tragédiája”, „Petőfi elbeszélő költeményei” — mi lett?
(?)

432.

* Két angol nagyság életrajza jelent meg nem rég. Egyik Scott Walteré Elze Károlytól, németül, a másik Sterne Lőrincé

Fitzgerald Percy-től, angol nyelven. Mindkét munka már tört uton halad, de az „Europa” szerint egyiknek úgy megvan becse és érdeke, mint a másiknak. Különösen az utóbbiról szól nagy elismeréssel, s köszönetet szavaz neki, hogy Sternéből ismét *embert* csinált. Tudniillik Thackeray igen kevésre becsülte.

(?)

433.

* Egy francia főpap következő hatalmas cáfolattal lépett föl Renan ellen: *Nomine non solum, verum re nanus* haberis. Azaz: Renan nemcsak névleg, hanem valóban is (re) törpe (nanus).

(?)

19. sz.

434.

— Az akadémia hétfői ülésében (maj. 2.) [. . .] Hollán Ernő r. tag bejelenti könyvét, melyet arról írt: „miképen kellene Magyarországon a vasutakat gazdaságosabban építeni — miután az eddigiek igen költségesek a jövedelemhez képest.” — Az olcsóság nagyon kívánatos, csak az utazó közönség élete nagyobb veszélyeztetésével ne járjon, mint ez az olcsón épült vasutaknál gyakori. [. . .]

435.

— „A Kisfaludy-társaság *nem szokta* kiadványait beküldeni a *lapokhoz*.” Ez most a legnagyobb ujság, melyet egyik lap megpendített, a másik átvette, s így hihetőleg sorba járja valamennyit, még talán azokat is, melyekhez a társaság *beküldte* kiadványait. A dolog úgy áll, hogy a társaság *mindig* küldött be példányt *nehány* laphoz: hogy *mindhez* küldjön, annak szükségét annál kevésbbé látta, mert kiadványait nem árulta könyvárusi uton, és mert pártolói folytonos szaporodtával, kivált a vége felé, nem maradtak fölös példányai. Könyvárushoz még eddig csak Shakespearét adta, ebből is mindjárt küldött a nagyobb politikai s egy pár szépirodalmi lapnak; s azóta a felszólalókhöz is utasított példányt; de hihetőleg ezt el fogják hallgatni. Denique: mit ér egy olyan társaság, mely még „a lapokhoz sem szokta beküldeni kiadványait.”

436.

* A M. S. szerint Noseda könyvnyomdász ur szabadkozik a föntebb olvasható megemlítés ellen, mintha az ugynevezett „Birálat”-ot a „Buda haláláról” ő küldötte volna be a Kisfaludy-társasághoz. Így hát „nem akad ura.”

— Az akadémia közelebbi ülésében (máj. 9-én) *Duka Tivadar*, a természettudományi osztálynak 1863-ban választott levelező tagja foglalá el székét. E napra ugyan a bölcséleti, törvénytudományi és történelmi osztályok ülése volt kitűzve, azonban derék hazánkfia kedvéért, ki Kelet-Indiából jött s nem sokáig időzhet Pesten, az említett osztályok ülését megelőzőleg összes ülés rögtönzöttetett. Duka érkezése a Ganga (Gangesz) deltájának természeti és különösen éghajlatai leírását tárgyalta. A tapasztalatok tudományos alapossága, a közvetlen szemlélődés elevensége jellemzik ez értekezést. E mellett különösen meglepett bennünket az, hogy derék hazánkfia, ki tíz év óta Kelet-Indiában él, angol szolgálatban, általában véve még jól ir magyarul, jobban mint a természettudományi osztály némely folyvást itthon lakó tagjai. — Az összes ülésnek még egy tárgya volt. Fölvastatott *Kubinyi Ágoston* t. tag, s muzeumi igazgató levele, melyben köszönetet mond az akadémiának, hogy Duka Tivadar becses ajándékaival (természeti ritkaságok és készítmények Indiából) a nemzeti muzeumot gazdagította; jelenti egyszersmind, hogy e küldemények már megérkeztek. [. . .]

438.

— A „Fővárosi Lapok” azzal vádolják a „Koszorú”-t, hogy megzavarta a Shakespeare-ünnepélyt, mert szinkritikusa a „Szent-Iván éji álom”-ról írt bírálatába némi polemiát vegyített s polemiára adott alkalmat. E szerint tehát az irodalmi és tudományos ünnepélyek ki vannak véve a bírálat alól, s még az ünnepély tárgyát sem lehet védeni bárminő megtámadások ellen. Följegyezzük, mint új tant a „jövő irodalma” számára. Egyébiránt ha a „Fővárosi Lapok” annyira lelkesülnek Shakespeareért, tiszteljék meg valamelyik művét oly bírálattal, mely e nevet megérdemli.
(?)

439.

* A „Fővárosi Lapok” figyelemre méltó indítványt tesznek. Az akadémiai könyvtár hiányának pótlására 12000 frt. utalványoztatott felsőbb helyen. A megveendő művek összeírásával Csengery Antal, Than Károly, Szabó József stb. vannak megbízva, s így ezek megválogatásában tökéletesen bizhatunk. A viszonylag csekély öszvegből azonban — ezuttal — *művészeti* könyvekre nem jut, s e hiányon, az említett lap szerint, a képzőművészeti társulatok: műegylet, magyar képzőművészeti társulat segíthetnének, még

pedig az által, hogy az általok szerzendő becses művészeti könyveket, albumokat, — kiadványaikat stb. az akadémia könyvtárában, ha tetszik elkülönítve helyeznék el. E célra, mi is úgy hiszszük, az új palotában jutna egy kis hely, s egyelőre, míg mindnyájan szerezhethénk, egymáson kell segitnünk. Pártoljuk az indítványt. (?)

22. sz.

440.

* [...] Horárik János, ki 1808-ban születvén, 21-ben kath. pappá szenteltetett, de a vegyes házasságok ügyében tett nyilatkozata miatt hivatalából felfüggesztetett, majd Németországba vonulván, onnan szabadelvű irataiért kiutasított, s Pestre költözve, itt az irodalomnak szentelé tevékenységét: e hó 20-kán, Besztercebányán testvérénél meghalt. Áldás mindkettő emlékére. (?)

441.

* A „F. L.” múlt héten Grocescu Juliántól, egy cikket közölt, melyben bizonyítva akar lenni, hogy a mi Kriza-féle székely népballadánk oláhból vannak „szolgailag plagizálva” Most a „P. Napló”-ban Arany Lászlótól e cikk ellen, a „F. Lapok”-ban pedig szintén e cikk és A. L. „diákos fitymáló hangu” cáfolata ellen lehet közleményeket olvasni. Az egész követelődzés különben nem érdemel egyebet fitymálásnál, mert a ki csak valamicskét ismeri a népköltészetet, az jól tudja, hogy a mű, fordítás által, nem hogy tisztulna és magvasulna (v. ö. a mi magvas Ajgó Mártonunkat, Kőmives Kelemenünket az oláhok elterpedt *állítólagos* eredetijével) sőt inkább elnyúlik és meglazúl. Ha pedig Kriza annyira bírja a nép utánozhatlan naivitását, mint az említett darabokban olvasható, (mert G. ur azt mondja, hogy K. „szolgailag plagizált” akkor gratulálunk neki, s ajánljuk, csak írjon minél több ilyen *oláh* balladát, mert meg lehet győződve, hogy az irodalomtörténet, *legelső* koszorújai közt fog neki helyet mutatni. Egyébiránt az „Agrisi zárda” melyből „Kőmives Kelemenné” „szolgailag van plagizálva” nem is ballada, hanem legenda. E vitából még az is kitünik, hogy Shakespeare „szolgailag plagizált”, mert hisz ösmerjük „Leart” és a „Velencei kalmárt” mint népballadákat is, melyekből alkotvák.

23. sz.

442.

— Az akadémia hétfői (máj. 30.) ülése. [...] Felolvasó ez ülésben Thaly Kálmán 1. tag volt, ki székfoglaló értekezését tartá

ily címmel: „Bottyán János, II. Rákóczy Ferenc vezénylő tábornoka.” Részletes tanulmányok után készült monographiájának csak általános jellemzőbb helyeit, s a részletekből olvasott föl, tiszta, jó előadással: amazok a hallgatót jobban lekötötték, ezek az olvasót fogják kielégíteni, mert Thaly a Rákóczy forradalmat, annak szereplőit nagyobb részt eredeti s még ismeretlen okiratok nyomán, egész az aprólékosságig tanulmányozta. Dicséretes szorgalma e fiatal írónak követést érdemel.

24. sz.

443.

— Az akadémia közelebbi ülése kedden jun. 8. tartatott meg [. . .] Végül azon karlovici gépész levele fordult elő, ki régebben jelentette volt, hogy ő oly gépet talált fel, melyhez az eddig ismert hajtó erők egyike sem szükséges. A gépet, a gépet kellene bemutatni.

444.

* Minthogy elejét s közepét megemlítettük, megemlítjük végét is, — a *ballada vita* be van fejezve. Parlamenti szokás szerint Grozescu ur, mint első szóló, az utolsó szót is fentartja magának. Egyik ellene irt cikkről „megvan győződve, hogy a közvélemény elítéli”, más kettő ellen „fegyvere a hallgatás,” — hanem a negyedikből kikap egy pár mondatot s cáfolgatja. A plagizálást megemlíti, de nem igyekszik bizonyítani, hanem azt fejtegeti, melyik nép vehette a másik néptől. Így már jól van. Erről lehet higgadtan, komolyan vitázni, de ama súlyos vádról nem, s azért méltán volt megtámadva keményebben.

26. sz.

445.

* Napi lapjaink közelebbi számai azon megdöbbenő hirt hozzák, hogy Egressy Gábort 22-dikére virradón két izben érte szélhűdés. Még azelőtti este Blingbroke szerepében — az „Egy pohár víz”-ben — tapsokat aratott s másnap már jobb felére, föl egész arcáig és nyelvéig, megbénítva fekszik ágyában, melyet nem csak övéi, hanem a kiké ő, minden magyar aggódva áll körül. Szívós lelkével uralkodni akart testén, s nem engedé, hogy orvoshoz folyamodjanak, de éjfél felé tehetlenül esve vissza ágyába, mondá nevének: „Egressy Gábornak vége van!” Adja az ég, hogy mire lapunk megjelenik, már meglegyen cáfolva leverő hírünk, mihez annál is inkább van reményünk, hogy ma — csütörtökön — javulását jelentik a lapok.

* Szerencsénk van e mai 1-ső számot Fáy András, köztisztelőben s kedvességben egy fél százados pályát megfutott írónk, történeti beszélyével nyitni meg, s egyszersmind alkalmat veszünk tudatni tisztelőivel (kik az egész haza), hogy minapi gyöngékedése után ismét jobb egészségnek örvend.

447.

* Egressy Gábor állapota — örömmel irhatjuk — folytonosan javul. Immár tud járni, jobb kezét is emelheti, s beszél majdnem egészen tisztán. Adja isten, hogy mielőbb teljes felgyógyulását jelenthessük.

448.

* A csapások csak nem akarnak szünni mi magyar hazánkon! Most Erdélyből hangzanak panaszos jajhangok az árvíz hullámai közül. Többhelyt jég semmisíté meg a legszebb aratási kilátásokat. Megint van hol segíteni, adakozni, áldozni, — s testvéreink segélykérése — hisszük — nem fog süket fülekre találni itt köztünk sem.

449.

* A nemzeti színház immár csöndes, pihen. Most, a ki izzadni akar, már vagy Donato uramat bámulja a német színpadon, vagy Budára gyalogol. S ez, ahhoz képest, most leginkább is megérdemli, mert a látványosságok helyett legalább operetteket adnak. Ezek amazoknál mégis többet érnek. A Pilulák Bécsben járnak; Genovéva félig-meddig megbukott — nem kár érte — a „Georgiai nők” pedig még csak most festik magokat. Ezek helyett legalább Bognár Vilma szép dalaiban lehet gyönyörködni — Dunananban és a többi. Hogy nekünk is Dunanant s az operetteket kell dicsérnünk!

(?)

450.

* Heyse Páltól, az élő német novellairók legjelesebbjétől, most jelent meg egy kötet elbeszélés „Meraner Novellen” cím alatt. „Tick [!] óta — mondja az „E”. — nem volt senki, ki oly méltó lett volna az *első* névre, mint éppen Heyse. A szenvedélyek festésében valódi virtuozitásig vitte, mely a leghidegebb olvasót is magával ragadja. Alakjait nem méltatlanul hasonlítják a csöndes tóhoz, melynek vulkáni medrében hév-források buzognak.”

451.

* Francia lapok szerint Thiers Florenc történelmén dolgozik, melynek igen nagy becsét fog kölcsönözni, hogy művészet történelmi része is terjedelmes, és kimerítő lesz. Oly toll, mint a Thiersé, oly tárgynál, mint Florenc művészettörténelme, nem fog magához méltatlan lenni.

452.

* Párisban egy kissé másként áll a lapirodalom, mint nálunk. Van összesen 705 lapjuk. Ezek közül: 85 szépirodalmi; 68 divatlap; 66 szaklap; 65 szépművészeti; 55 a rom. kath. egyházzal foglalkozik; 43 a nemzetgazdasággal és kereskedelemmel; 41 a jogi tudományokkal; az építészek, mérnökök, távirdászok 29 folyóiratból okulhatnak; 28 gazdasági; 24 természettudományi; 21 politikai, s ugyanannyi könyvészeti; a prot. egyház 18-cal van képviselve; a neveléstan 17-tel; a történelem s földirat 16-tal; a pénzügy 14-gyel; kertészeti lap van 13; hadügyi 10, tengerészeti ugyanannyi; színtennyi értekezik a vadászat, lótenyésztés, halászat és játékokról; aránylag szegényen van képviselve a gyógyászat és héber egyház, 4—4 lappal; a fönmaradt 43 vegyestartalmú. S mind ennek kiállítása kerül 21 ezer 448 frankba, a mi bizony nem sok. Akadt olyan ember is, a ki azt is kiszámította, hogy e lapok évenként 116.554,400 sort röpitnek a közönség közé.

2. sz.

453.

— Közelebb az akadémiában a mathem. természettudományi osztályok üléseztek (jul. 4.) Az utóbbi osztály 1. tagja, dr. Poor Imre, székfoglaló értekezését tartotta ily címmel: „Adatok a természet orvosi célszerűségéről, vagy is: minden vidék megtermi az ott honos betegségek gyógyszereit.” Ez igen vizsgálató

cim a szenvedő emberiségre, még inkább a jeles értekezés, s reméljük, hogy az orvosi tudomány, egykor eljut oda, hogy *minden* nyavalyát meggyógyíthasson. Utána *Balla Károly* tartott előadást: „a föld delejességéről s mikénti forgásáról, mint a légmozgalmak alapjáról.” A tisztelt lev. tag pusztai observatoriuma elég tágas ugyan, de nem tudjuk mennyiben van felszerelve oly észleletek pontos megtételére, minőt „a föld delejessége” kíván. Azonban Newtonnak sem kellett observatorium, hogy híres törvényét kitalálja. []

454.

* Jó ideje már, hogy költőink önálló kötet költeménnyel nem léptek föl. Pedig a nap most is ragyog, a madarak még mindig dalolnak s a szivek dobogása sem szűnt meg. S vers — az igaz — születik elég, de vagy az írók, vagy a közönség, vagy a kiadók józanultak ki — az előfizetési dühből. Ki most szándékszik egy kötet költeményt kiadni, annak — úgy hisszük — jól számot kell vetni magával. — Mint halljuk, Tolnai Lajos, eddig megjelent költeményeiből egy kötetnyit válogatva, nyomás alá rendezi; kiadója vállalkozó fiatal nyomdászunk Kertész József. Tolnait a fiatal nemzedék méltán tartja elsejének, mert bár alig 4—5 éve lépett ki a nyilvánosság terére, már legelső költeményein meglátszott, hogy tanulmány előzte meg az első fellépést. — Tolnai — úgy hisszük — számot vetett s vethetett is magával. (?)

455.

* A M. S. írja s közli is utóbb a cikket: „A Sárospataki Füzetek legközelebb megjelenendő füzetében költészeti és hagyományaink jeles buvára, Erdélyi János, kimutatja, hogy protenstans eleink a magyar nemzeti dallamokat isteni tiszteletükbe is átvitték mielőtt Szenczi Molnár Albert a szent énekeket francia, vagy részben kemény dallamokkal megmerevítette volna.” Ez adatokat úgy hisszük, Bartalus is használhatja, ki most a magyar zene történelmén dolgozik.

456.

* Molnár ur örömmel jelenti, hogy szerencsés volt a Bécsben Donato után roppant sikerrel működő egylábu táncművészt: Corradini urat (négyszer aláhúzva) néhány vendég-előadásra megnyernie. Mi boldog pest-budaiak! (?)

457.

* Budán „Sárkány” (Zmáj) című szerb humoristicus lap fog megjelenni; szerkesztője Joanovics János, ki a szerb irodalmi téren, úgy eredeti, mint fordított műveivel, elismerést vívott ki magának.

458.

* A m. természettudósok ez idén Maros-Vásárhelyt tartják gyűléseket. A készülődés nemcsak a tartási helyen, hanem az utban is nagy; így Nagy-Várad városa az átutazó tudósokat aug. 22- s 23 ikán magyar vendégszeretettel fogadja és látja el, egy egész vendéglőt adván rendelkezésükre. Ezenkívül a duna-gőzhajózási és déli vaspályatársulat feledijért szállítja ez utra az orvos urakat. Mindenesetre szép figyelem a tudomány iránt.

459.

* Hiába van a színház zárva, a lapok mégis tudnak szomorítót írni róla. Így a „F. L.” hallja: hogy „Markovics Ilkát az intendáns feloldozta volna szerződése alól, mely egész jövő aprilisig tartott. Ennélfogva a kedves fiatal énekesnő már októberben a bécsi dalszínházhoz készül.” Elég baj biz’ az, ha igaz, kivált ha a veszteség másképen nem pótolható.

460.

* Bécsben valami irodalmi congressus lehetett, mert az Arany Lakat fogadóban egyedül Pestről következő szerkesztők voltak szállva a „Fremden Blatt” idegenek-jegyzéke szerint: Hr. P. v. Kulivar, Redacteur v. Pesth; Hr. F. v. Bulasz; J. v. Coukassi; J. v. Bulyoosky; A. v. Szabó, mindnyájan Redacteurs aus Pesth. Vajh kik ők s merre van — lapjuk? Vagy tán ezek voltak a Pilulák megnézése végett fölrándult pestiek? Legalább ezt lehet gyanítani a „Látcső”-ből, és az ott megjelent nyilatkozatokból.

(?)

461.

* Párisban Tasso kéziratát fedezték föl, melyet a Megszabadított Jeruzsálem költője 26 éves korában írt. A pár sorból álló nyugta így hangzik: „Én alólirt elősmerem, hogy Lewi Abraham urtól 25 lírát átvettem, melyért ő atyám kardját, 6 inget, 4 lepedőt, és 2 abroszt kap zálogba. Marcius 2-dike 1570. Torquato Tasso.” A poéták hát akkor is szegények voltak.

— E hó 11-én az akadémia phil. törv. és történet tudományi osztály ülésében *Salamon* Ferenc 1. tag értekezett a magyar történelem egyik homályos, eddig kevésbé bírált pontjáról, mely a társországok, különösen a magyar tenger mellék történetére vonatkozik: „Zára ostroma 1311—1313.” Salamonnak, ki a Zrinyi nemzetség történeti monographiáját megírandó, évek óta nyomozza a Zrinyiekkal s azok elődjével a Brebiri grófokkal kapcsolatos országrészek történelmeit, a tárgy épen kezeügyében esett, a brebiriek egyike, Mladen, fő-fő szerepet játszván a zárai ostromnál. Kik lapunkban Zrinyi, a költő gyermekkorát méltánylással olvasták *Salamon* tollából: elgondolhatják, mily becses „különirat” lesz a Zrinyi-ház monographiája, melynek megvilágítására szolgál az akademiában felolvasott „Zára ostroma” is. [...]

463.

* Minap egy naturalista festésről emlékeztünk meg, most ismét egy kitünő tehetségű fiatal festéssel volt alkalmunk megismerkedni. Ez *Brezina* Sámuel nevű nagy-laki fi, ki a gymnasiumot Pozsonyban végezvén, ellenállhatlan vágyat érzett magában a festészethez, tanulását félbenhagyván most Pestre jött fel. Itt önére jén készült műveit a képzőművészeti társulatnak bemutatván, ez pártfogásába vette s *Than*, *Orlai* és *Telepi* felügyelete alatt dolgozik és képezi magát. Másolt a muzeumban, most saját arcképét készíti olajba. Magunk is láttuk egy pár rajzolatát, melyek kiváló figyelemről, melegségről és igyekezetről tesznek tanúságot. Egész nap festő támlája előtt ül és sovány élelmét potom árért eladogatott rajzolatai díjából fedezi. A pártfogás ugyancsak ráfér. (?)

464.

* *Egressy* egészségi állapota már annyira javult, hogy képes szobájában járni s néha szerepeit is olvasgatja. Mihelyt annyira erősbül, hogy az utazást kiállhatja, valamelyik gyógyfürdőt fogja meglátogatni. Vigye és hozza isten!

465.

* *Rózsavölgyi* hangjegykereskedésben egy ily című *népdal* nótáját árulják: „Te bájos szem, te fénysugár . . .” Vajon melyik vidéken éneklí ez ékes szavakat a *nép* ?

466.

* A „P. N.” n.-körös levelezője egy házalóra figyelmezteti az illetőket, ki Lauffer testvérek bizományosának adja ki magát. Közlő szemeláltára tartott egy másfél forintos könyvet 3 frtra, s végre 2-ért tukmálta egy jóhiszemű uri emberre. (Miért nem figyemeztette a levelező azt az urat?)

4. sz.

467.

* A magyar akadémia mult hétfői ülése szomorú ülés volt; az ablakban lengő fekete lobogó elhomályosította a termet s a tagok arcáról le lehetett olvasni, hogy a haza vesztese, az akadémia vesztesége is. A jegyző — Csengery Antal — megilletődve jelenté, hogy az akadémia titoknoka, az első magyar történetíró, a szó nemes értelmében jó hazafi: Szalay László, Salzburgban, jul. 17-dikén, megszűnt élni. A lesújtó jelentés után indítványozta, hogy az ülés — a tagok ugysem levén képesek reá — az általános megdöbbenés miatt ne tartassék meg: az indítvány egyhangulag elfogadtatott. Ezután Toldy Ferenc, a helyettes elnök, tolmácsolván az akadémia abbeli közóhaját, vajha elhunyt titoknoka arcképét mielőbb tisztelhetné termében: az ülés szomoruan oszlott szét. A dicsőült arcképére az aláírás már foly a tagok között.

468.

* Nagy halottunk földi része mult szerdán érkezett a vasuton közénk, hogy a haza földében lelje utolsó nyughelyét, a hol legjobb nyugodni. Hadd legyen teste is miköztünk, lelke ugy is itt lebeg fölöttünk, őrizni, biztatni bennünket. Temetése pénteken d. u. 5 órakor (lapunk bezárta után), ment véghez, az engesztelő szent mise szombaton délelőtt 10-kor.

469.

* Mi is megnéztük a Komlóbeli magyar daltársulatot. Örömmel irhatjuk, hogy nem bántuk meg, — noha kissé sok a 30 kr. beléptidij, mert a német sängerek olcsóbban énekelnek, erre pedig legalább eleinte, ügyelni kell. A társulat 9 tagból áll, s egy pár igazán ügyes van köztük. Még most meglátszik rajtok a kezdet nehézsége, de a kedv és igyekezet meglevén, a haladás sem fog elmaradni. Csak a dalok szövegének szerkesztését bizhatnák egykissé ügyesebb kezekre.

470.

A Trautman Ferenc Münchenben a „Divina Commedia” travestatioján dolgozik, a jelen viszonyokhoz alkalmazva. No a jelenben ha sok divinum *nincs* is, de annál több a komédia.

471.

* Dr. Görling Adolf Lipcsében az írók és kiadók könnyebbségére „Német irodalmi irodát” nyitott. Ez izé feladata, hogy az íróknak műveikért hamar bő honoráriumot, a törekvő kiadók és szerkesztőknek pedig pénzükért jó és kívánatuk szerinti dolgozatokat szerezzen. Mit mindent ki nem találnak a jó sógorok.

472.

* Tehát Fáy András koporsóját is kikisérők. Halála nem volt váratlan, mert a zsoldárirótól engedett 80 évből még csak egy volt hátra — és mégis fájt, mert egyszerre, rövid időközökben látjuk jeleseinket kidőlni, a nélkül, hogy ujak jőnének . . . A temetés mult csütörtökön indult az elhunyt házatól, d. u. 5 órakor. A koporsót 18 fáklyás köríté, kik az akadémia tagjaiból és a takarékpénztár hivatalnokaiból teltek ki. A menet a kesergőkön kívül a Pesten székelő két prot. superintendensből és pár esperesből, az akadémia tagjaiból — élükön az alelnökkel —; a Pesten mulató prot. és kath. iskolák tanáraiból; írókból, művészekből; a kath. clerus több tagjából és a meghalt számos tisztelőiből állott, és a váci utcán kerülve, gyászlobogós házak és bezárt boltok közt, az akadémia és takarékpénztár előtt haladt — mindkét épületnél pár percnyi szünetet tartva — a reformátusok szénatéri templomába. A díszes közönség minden zugában megtölté a tágas templomot és áhitattal hallgatá végig — a főiskolai ifjuság megindító gyászdala után — Török Pál velős gyászbeszédét és Székács ragyogó szónoklatát. — A haza mondja utánunk: Nyugodjanak csendesen az érdemekben gazdag hazafi porai!

473.

* A londoni Athaenaeum terjedelmes cikksorozatot indított meg „A magyar költészetről.” Nagy elismeréssel és melegséggel szól az uj-népies-iskola fejeiről, míg Vörösmartyban csak retorikai telhetséget lát. A cikk — mint külföldi lapokban rendszeren szokás névtelen, de itt minálunk beszélük, hogy szerzője egyik

jelesebb nőirónk lenne (?) Akárki írta legyen is, de Vörösmartyra nézve ítélete hibás.

474.

* A „P. N.” azt tanácsolja a városi tanácsnak, hogy a leégett német színházépületet engedje át a magyar színháznak, melynek úgy is köteles telket adni; a dunaparra tervezett színháztelket pedig eladhatja jó pénzért. Így a kecske is jóllaknék, a káposzta is megmaradna. (De a *német* színészet kecskéje éhen maradna. *Szerk.*)

(?)

475.

* A mi pedig Blondint illeti, mult csütörtökön végzé be nyaktörő mutatóványait, magával vivén vagy 6000 forintunkat. Arra van pénzünk, hogy ily kegyetlen, állatias, demoralisáló gyönyörököt szerezzünk magunknak. Mert Szemere a 43-iki országgyűlésen lélektanilag és tényekkel bebizonyította, hogy a nyilvános kivégzés gyilkos monomániát kelt, s mért ne állíthatnók mi, hogy az ily — legnagyobb életveszéllyel járó — mutatóványok életuntságot, blaszirtságot, öntenek a nézőkbe? Ott vagyunk multságainkkal, a hol Róma legaljasabb korában. S a mi legszebb az egészben az, hogy migraines delhölgyeink, kik egy ajtó becsapástól is elájulnak, mintha a legnagyobb gyönyörrel lesték volna a percet, melyben Blondin 90 láb magasról le fog bukni. — S miért néztük meg hát mi? kérdi egy Blondin-bámuló, ki másodikül fogná be magát ló helyett a Niagara hősének kocsjába, ha első akadna. Azért, hogy joggal megírassuk e pár sort — önnök bosszantására. (Ejl a t. rovatiró nagyon is komolyan veszi a dolgot. Mi szeretjük, ha a kötél-táncos minél *jobb* kötél-táncos: csak azt nem szeretjük ha például a *színész* a kötél-táncos babérjai után eseng. *Szerk.*)

(?)

6. sz.

476.

* Izsó Miklósról jut eszünkbe, hogy ennek gyönyörű „Juhász”-át mely a m. képzőművészeti társulat bírálata szerint „hazánk művészetének eddigéig egyik legszebb terméke, sőt a külföld jelesivel is kiállja a versenyt” — Gschwindt ur, ki pörben megnyeré, közelebb a nemzeti muzeumnak ajándékozta. „Éljen a derék adományozó!” kiáltanak föl lapjaink, éljen! kiáltunk velök mi is, hisz’ értékes művet adott a hazai intézetnek, s az aztán nem tartozik reánk, ha vajon a törvényszékiileg eldöntött

s így kétségbe s bírálat alá nem vonható jogon felül, nem lett volna-e méltányos, önként némi kárpótlást nyújtania még az ifjú művésznak, kinek két évi fáradságos eredménye, s büszkesége volt e szobor.

477.

* A „Vadrózsák” nagyérdemű szerkesztőjét Kriza János unitárius püspököt közelebbi egyházmegyei körutjában az a kedves megtiszteltetés érte, hogy midőn Korondra ért, nem csak saját felekezete, hanem a r. kath. lelkész is üdvözlő beszéddel várta és fogadta. Szép jele a felekezeti türelmességnek.

478.

* A magyar „zsványok” hire csak nem akar kiveszni a német irodalomból. A lipcsei „Európa” mely „Rajzok Magyarországból” cím alatt sok jó akarattal, de szinte annyi tévedéssel irt cikksort ada közelebb, most „Rablóélet Magyarországon” című fejezetben emlékezik meg rólunk. Azzal menti különösen ez állapotot, hogy a zsványélet némileg a magyar nép *historiai jogaihoz*, vagy legalább félig jognak elismert szokásaihoz tartozik. Köszönjük az ily prókátorkodást!

479.

* Chamissót, a nálunk kevésbé ismert, kevésbé emlegetett költőt, még folyvást szeretik a németek: közelebb is új kiadása jelenik meg munkáinak. Mi a régiebbekkel nem igen törődünk s 20—30 év untig elég arra, hogy a maguk kora *legjelesbjeit* se olvassa többé a közönség.

480.

* „Milton *drámai költeményei*” most jelentek meg dr. Schmidt magyarázatával. „Comus” és „Simson” az Elveszett paradicsom költőjének két drámai műve. Az első költői pályája kezdetéről való, másik a végéről: amabban az élet nehéz harcaira készülő ifju érzülete, ebben az élet harcait odahagyó férfié nyilatkozik. E műveket eddig csupán drámai szempontból szokták megítélni, s igen alárendelt helyre utalták. Milton nagy eposzához képest, miután se a cselekmény se a jellemzés nem erős oldaluk. Simson előszavában maga a szerző is tiltakozik, hogy művét valaha megkísértsék színpadra vinni; alig is ha megtörtént valaha. Mert nem is annyira dráma, mint lyrai utóhangja az angol forradalom

történeti nagy tragédiájának, melyben maga a költő is kitűnő szerepet vitt. Mindkét darabot, a Comust és Simsont, bölcselmi, erkölcsi és politikai irányuk szerint kell felfogni, ha méltányolni akarjuk őket.

481.

* Tanfériainkat és ifjusági íróinkat figyelmeztetjük ily című könyvre: „Hellén történelem, életrajzokban”, mely *Henneberger* Ágosttól most jelent meg Meiningenben. — Célja az, hogy a görög hősök, államférfiak és bölcsek képeit azon színek — s vonásokkal tükrözze vissza, a mint a régiek tudatában éltek, az újabb kritika sokhelyt törölő, átalakító, kiegészítő változtatásait teljesen mellőzve. A rajz nemcsak a tényeket veszi át a régi classicus íróktól, hanem a nyelvet, előadást is: úgyhogy majd Herodot egyszerű naiv előadását használja, majd Thukidides tartalmaz rövidségét s Plutarch szökelleter irányát. Ha ez sikerült: igen kellemes könyv lehet; de vajon sikerült-e a német írónak ily chameleoni színjátszás?
(?)

7. sz.

482.

* A magyar tudományos akadémia palotájának homlokzatát ékesítendő szobrok: Leibnitzé, Newtoné, Descartesé, Galileié, Rafaelé — egy porosz lap szerint — már munka alatt vannak berlini szobrászok kezeiben. Mi igaz e hirben, s vajon csakugyan fogják-e a palotát díszíteni a tudomány és művészet nevezett férfiainak szobrai — nem tudjuk, de azt tudjuk, hogy például Izsó nehány órát mindennap dolgozik a palotában, s reméljük, hogy csak óréa sem kőmives munkát bíztak.

483.

* Boldogult Fáyunk halálát a külföldi lapok némelyike is jelenti. Így, olvassuk egy lipcsei folyóiratban. Érdemei közt felhossa, hogy míg egyrészt a takarékpénztárak, más részről a magyar *színköltészet* alapítója volt. Különben egész méltánylással emlékszik róla.

8. sz.

484.

* A „P. N.”-ban valaki egy badacsonyi kirándulást írva le, indítványba hoz egy eszmét: Kisfaludy Sándor pajtáját, a

800 □ ölnyi szőlőt a nagy diófával, s alatta a nagy „rózsa kövel” nemzeti tulajdonná kellene tenni. Az egész — úgy hiszi — nem kerülne 250 ftnál többre (?) s ha az akadémia vagy a Kisfaludy-társaság megvenné sokkal szebb lenne ez emlék annál, melyet Kisfaludy Sándornak Balaton-Füreden emeltek a művészet valódi iróniájaul. De feledé indítványozó, hogy különösen a Kisfaludy-társaság, melynek talán éppen nevével fogva is kötelessége volna erről gondoskodni, éppen nincs oly anyagi helyzetben, hogy e csekélységnek látszó (de aligha többre nem rugó) összegről is könnyen rendelkezhetnék, alaptőkéje sérelme nélkül.

9. sz.

485.

* [. . .] van panasz a Budán tartott „Velencei éj” ellen. A ki teheti, eltagadja, hogy nem volt ott, úgy rászédtek a jelen-voltakat. Sz. Márk terét néhány fagygyú gyertya, a gondola serget egy molnár ladik, a syreneket a békaifjak, a villiket cserebogarak képviselték. Most aztán a rendes bálrendező bizottság nyilatkozik, hogy neki csak két tagja bünös; a „Velencei éj” rendezői pedig szintén nyilatkoztak, hogy ők sem okai, megvolt bennök a jó szándék, csak Mayer pyrotechnikus szedte rá őket. Most még csak Mayer adjon ki egy nyilatkozatot, kenje a dolgot inására, s minden rendén lesz. — (De a rendezők az egész tiszta bevételt a lipótvárosi templomra adták, s így ha rendén nincs is, némileg jóvá van téve a dolog. Szerk.)
(?)

486.

* Kvassay Ede előfizetést hirdet „Rövid éjek, rövid álmak” című beszélyfüzérre, „hogy ítéletet halljon: eddigi működései után érdemes-e haszonnal kertészkednie szívének e virágos mezején? részint azért, hogy rövid éjek rövid álmak beálltával parányi gyógyszerert nyújtson az olvasni szerető közönségnek — az unalom elűzésére, vagy tán hosszú éjek, hosszú álmak előidőzésére.” — *Haszonnal* kertészkedni a szív virágos mezején mindig érdemes; reméljük a szerző sem kertészkedett haszon nélkül: azt azonban, mit alább mond, s mely szerint a *hány előfizető, annyi bizonyítvány* munkája becséről, már csak azért sem fogadhatni el criterionnak, mert az előfizető *előre fizet*, tehát hogy bizonyitna mielőtt a művet ismeri? A könyv october elején „okvetlenül” szétküldetik, ára 1 ft, beküldési hely Pest, Kristóftér 2 szám.

* A losonci helv. hitvallásuk új temploma f. h. szeptember 18-án fog fölszenteltetni, mely ünnepre a meghívók már szétküldettek (mi is kaptunk egyet köszönettel). Az egyház gondnoka és jegyzője, Szilassy Ferenc és Szentpétery József urak, mint a meghívás aláírói „a nem remélt s csupán a legyőzhetlen körülmények által előidézhető meg nem jelenhetésről magokat folyó évi sept. 1-éig értesíttetni kérik.” (A mi akadályunk nem épen „legyőzhetetlen”, de mégis elég arra nézve, hogy egyszerűen csak a köszönetnél maradjunk.)

10. sz.

* Megjelent a „Budapesti Szemle” LXVI- és LXVII-dik kettős füzeté. Ismertetését fennebb közöljük, itt im átvesszük (s osztjuk) a legnagyobb magyar lap a „P. N.” véleményét e folyóiratról: Ez egyetlen ilyenmü vállalat hazánkban, melyet tulajdonosa eddig nagy áldozattal tartott fenn, hogy legyen a magyar nemzetnek oly közlönye, mely értelmiségét tájékoztatja az európai tudomány és magasabb eszmék mozzanatairól, nemkülönben a hazai tudományos munkálatok közlésének tért nyisson s ezekről általános szemlélet nyújtson. Hisszük, hogy rövid időn hazánkban minden művelt egyén maga és a nemzeti tudományos irodalom emelkedése iránti kötelességének tartja a „Budapesti Szemle” megszerzését, melyet a legjelesebb írók közreműködésével magas nézpont tágkörű belátásával szerkesztett köztiszteltben álló szerkesztője. Hazánk borus fellege elvonult, az inség elmúlt, reméljük, nem engedí a magyar nemzet, hogy most e vállalat jusson inségre.

* A „P. N.” tárcájában Vadnay Lajos ur „Egy kis nyelvészeti figyelmeztetés”-ben néhány igehatározó, kötszó s ige fölött helyes taglalásokat közöl. De legyen szabad pár szónak, melyet ő kárhoztat, pártját fognunk. 1-ör, *mekkora*: e szót V. ur mi-ez-kora — mi ennek kora — szavakból származtatja, s úgy véli, hogy idő határozásra ha lehetne használni, de nagyságra nem. — Pedig e szó az *akkora*, *ekkor*a szóval egy eredetü, a kérdő *m* (mely?) hozzátételével módosítva, e szavak pedig — bár a *kor* bennük van — nagykiterjedésü vidéken egyenesen csak nagyságot jeleznek. 2-or *bennünket*. Ez eldobandó szót — úgymond — kifejezi teljesen a *minket* szó mindenütt; kik ezt így írják, miért nem írják

azt is, hogy *bennemet*? Felelet: mert nincs rá szükség. A *bennünket* többnyire 1-ső és 2-ik személyü tárgy- (a régebben ugynevezett *tégető* formai) viszony jelölésre használtatik a többes meghatározása végett, míg az egyesben a személyes névmás teljesen elmarad. P. loptam, s megverték (*engem* elmarad); többes: loptunk s megverték bennünket. Eredj, megütlek (*téged* elmarad). Menjtek, megütlek (többes) *benneteket*. Kit ne sértene ez, így mondva: Loptunk, s megverték *minket*? Menjetek, megütlek *titeket*? — stb. Ígyébiránt a *bennünket* harc már lefolyt egyszer s a „bennünket” előnyére dőlt el. Terünk nem engedi, hogy több szóhoz hozzá szóljunk. Csak arra bátorkodunk figyelmeztetni általában némely grammatizáló urakat, kik majd e majd ama tős gyökeres szólásmódot ki akarják küszöbölni nyelvünkéből, hogy az igazi nyelvész nem törvényhozója, hanem törvényfejtője az élő nyelvnek.

490.

* Kaulbach *műhelye* (lehet-e ennél szebb szó az *atelierre*? *művésznél, műhely*? A német Werkstatt = *munka* v. *dolgozó hely*.) több érdekes újdonsággal gazdagodott. Egyik a nagy Frigyes trónon ülő, életnagyságu képe; továbbá „Hermann és Dorothea” goethei jelenet, s végre egy humoros kép: „Az új Hercules midőn Augias ólát tisztítja.” Az isten-alakokban, melyek a csoportozatban előfordulnak, mostani élő nagyságok arcképeire ismerhetni: így Hercules: Liebig; Zeus és Junó: Bischoff és neje; Neptun: Pettenkoffer; Mercur: maga Kaulbach stb. A muzsa kisasszonyok pedig Geibel, Bodenstedt stb. *Furcsa* lehet.
(?)

II. sz.

491.

* A „Győri Történelmi és Régészeti Füzeteknek” összesen már II fülete jelent meg; vagy is a harmadik kötet 3-ik fülete is. Szerkesztői Ráth Károly és Rómer Floris akad. tagok, valamint a pártfogó Simor János győri püspök ő maga, nagy dicséretet érdemelnek e folyóirat fentartásáért, mely már szakmájánál fogva sem számíthat nálunk *nagy* közönségre. Tárgyai közül megemlíttjük Károlyi Zsuzsanna erdélyi fejedelemasszony 8 levelét férjéhez Bethlen Gáborhoz, melyek tanusítják, hogy akkor a magyar embernek, ha fejedelem volt is, a neje betűszerinti értelemben *feleség* volt, oly *feleség*, ki nemcsak a ház bensejére ügyelt, hanem, férjét elfogván a *hivatal*, a külső gazdaság gondja is leginkább órajta

fordult meg. — Érdekes jegyzetet közöl Rómer Flóris a *Zrinyi-féle magyar dallamról*, melyről ugyan még csak annyit tudni, hogy 1587-ben jelent meg egy német nyomtatvány e címmel: *Ein wahrhaftes neues Lied von der Statt Mülhausen, Vpd ist im Thon, wie der Graff von Serin*" stb. azaz hogy a német dallam a *Zrinyi nótájára* megy. A szigetvári hős 21 évvel esett el e „newes Lied” keletkezése előtt; s már akkor ismeretes *nóta* létezett (németül-e? magyar szöveggel-e? vagy mindkettővel) a graff von Serinről, ki bizonytalán nem más, mint a nagy bán.

12. sz.

492.

* A magyarok őseiről — mint a Kol. Közlöny írja — Balog János tordai ügyvéd nagyobb szerű munkát fordít latin kéziratból magyarra. A munka eredetileg persa nyelven jelent meg, írója Zorangh nevű persa tudós. E munkát egy Zömör nevű kaukaszusi születésű fordítá latinra, mit egy kaukaszusi orosz hadnagy az 1849-ki hadjáratkor behozott magával s Balog urnak ajándékozott, az Ásföldnek egy igen szakadozott földabroszával. Ha hitelesnek bizonyulna, nyerhetne vele a történettudomány sokat, csak hogy jelenlegi birtokosa kezében — nagyon kacskaringós utakon került, melyek hitünket mindenesetre megrendíthetik.

493.

* Gyula-Fehérvár közelében, Maros-Portuson, római maradványu mozaik padlót fedeztek közelebb föl, azonban az első felalálók azon módon szét is dúlták rögtön. Hány ily mozaikat fődöztek föl Erdélyben, s mind hasonló sorsra jut! Talán a legkegyeletesebb eljárás egy ily mozaik iránt a várhelyi (Sarmis-Aegethusa romja) jegyzőé volt, ki valami kalibát rakatott saját költségén fölébe, s bárkinek kész szívvvel megmutattatja.

494.

* Torma Károly ur e lapok szerkesztőjéhez Kisfaludy Sándornak egy eredeti levelét küldötte be, átadandó a Kisfaludy-társaságnak. Fogadja nyilvános köszönetünket addig is, míg az érdekes levelet a közelebbi ülésen bemutatathatnók, mely azt bizonytalán kedvesen fogja venni. A levél Klagenfurtban, dec. 5-én 1796 kelt, s legérdekesebb benne az, hogyan vigasztalta magát a „Kesergő szerelem” írója.

495.

* A „Koszorú” 9. számában Szilágyi és Hagymásiról közölt töredékből három sor kimaradt. Midőn t. i. a császár leánya ezt mondja:

Titeket elvágna, engem visszavisznek,

Piros véretekkel itten földet festnek:

erre így következnek:

Felelnek e szóra két magyar urfiak:

Téged el nem visznek ha Isten megsegít,

Münköt el nem vágna, ha kard el nem törik.

A kéziratot már nem mutathatjuk elő, de e három sor annyira idegen előttünk, hogy a másolatból történt kihagyását bizvást merjük állítani, annál inkább, mert javításkor a nyomtatványt sorról sorra néztük össze a kézirattal.

496.

* A mindennemű rendszerek és elméletek honában most egy ember, valami prof. *Daumer* előáll, s azt bizonygatja, hogy a *zene nem művészet*. Érvei látszólag legerősbike az, hogy a művészet nem adja a dolog *lényét*, csupán *színét*, csupán utánoz saját anyagjában olyat, mi ez anyagtól különbözik: ellenben a zene, a hang, maga a természeti valódi lény, nem utánoz semmit, maga magát adja. Ez olyan formán hangzik, mintha igaz volna, ha t. i. a művészet célja utánzás: de az-e? Mit utánoz például egy lyrai költemény, egy óda, egy dal? Tovább menve a badarságokban, azt mondja prof. *Daumer*, hogy *rosz zene épen nem létezik*. De már ide nincs miért követnünk a mély gondolkozót.

(?)

497.

* Egy cseh könyvkereskedő hirdeti, hogy nála szinművek kaphatók *font* számra, 100 bécsi font 9 tallérért. E bizony nem drága.

(?)

498.

* A *Pereire* testvérek Párisban óriási encyclopaediát akarnak kiadni, mely mintegy 200 kötetben az emberi tudás minden ágát magába foglalja. Bankárhoz illő vállalat. Ugyanezzel kapcsolatban

egy más vállalatot is terveznek: hitelbankot irodalmi és művészeti termékek számára, melynek francia neve „Crédit mobilier d'Intelligence” Már tehát csak megélünk?
(?)

13. sz.

499.

* Volt alkalmunk a napokban látni Izsó Miklós szobrász hazánkfia dolgozó szobáját. Nehány író és színész (Egressy, Megyeri, Tóth J., Fáy András, Arany J.) mellszobrain kívül, különösen a magyar népből vett egyes alakok ragadják magukra figyelmünket. Izsó volt az első szobrász, ki a magyar parasztruhák — különösen a férfiak lobogó inge, gatyája — plasztikai szépségét tanulmánya tárgyává tévé, s vésőjével utánozni méltónak tartá. E tanulmányok következtében készült még Münchenben lakta alatt az annyi vizsontagságon átment „Busuló juhász”, s e tanulmányok közben ötlött eszméknek *sketchei* a jelenleg nála látható, sárból nagyolt alakok: táncoló, részeg pórok, ételvívó menyecske, ázó koldusnő stb. melyekhez csak megrendelés kellene, hogy a legszebb márványszobrokká váljanak a művész keze alatt. De épen a megrendelés nem jön sehonnan. Az ifju szobrász heteken át fekvő beteg volt, csak pár napja hagyta el ágyát, s alig várja, teljes felüdültét, hogy külföldre menjen, mert ha még soká itthon marad, attól kell félnie, hogy anyagi körülményei miatt az eltávozásra sem lesz képes.

500.

* Pál és Virginiát, Bernardin de St. Pierrenek ez ismeretes idylli beszélyét, valami Kösting nevű író drámává dolgozta fel, holt az egészben épen a drámaiság hiányzik.

A német kritika kíváncsi rá, hogyan lehetett ebből színművet írni; s emlegeti ugyanazon Kösting urnak csudálatos drámáját: „Shakespeare. Egy téljei álom”, melyben többi közt Asverus király s az örök zsidó is szerepel. Valami csudabogár lehet.
(?)

14. sz.

501.

* Reményi Ede hosszú és diadalteljes utjából ma egy hete jött vissza Pestre — rövid látogatásra, mert megint kiutazik Schweizba s Franciaországba. Csak néhány hetet fog itthon tölteni, s mint olvassuk, egy pár hangversenyt is rendez. Már két év óta nem hallottuk nyilvános helyen varázs hegedűjét, s akkor is csak a

műértők számára tartott az „Európában” egy pár estélyt; a mélabus „Repülj fecském”-mel, s a szilajon rárántott „Ezt a kerek erdőt”-tel, szóval a magyar nagy közönség szívéhez szóló dalokkal magyarországi körutja óta nem lépett fel soha. Ilynemű hangversenyekben szeretnők mi őt még távozása előtt hallani.

(?)

502.

* Mig Vámbéry Armin Angliában mind nagyobb-nagyobb feltűnést okoz, művét a mi körülményeinkhez mérve óriási áron veszik meg, s őt magát gyűlésből gyűlésre ragadják, és — ránk nézve kedvesen hangzólag, de ő rá nézve mintegy csillapítólag — „zealous Hungarian”-nak hívják: addig Bukharából hozott tatárja ide s tova magyar emberré lesz. E derék dervist t. i. angliai utjának idejére Budenznél hagyta, hogy jeles philologunk az ő távolléte alatt tanuljon tőle élő szóval tatárul. Az atyafi aztán mindennap bejárt, míg a szünidő be nem állott, Budenzzel az akadémia könyvtárába, s ott ödöngött a temérdek könyv közt, láthatólag unatkozva rettenetesen; aug. közepe körül pedig lementek mindketten Szilády Áronhoz, Halasra, s ennek a vidéknek nagyon megörült a tatár, mert hazájának homok sivatagaira emlékezteté. Különbén civilizálódik: csináltatott valami — saját ideája szerinti — magyar ruhát, mely bő mint a kaftán, mert ilyen szűk magyar nadrágot világ kincséért sem hagyna magára huzni. Most aztán valódi „tatárjárás” van Halason.

503.

* A kolozsvári reform. kollegium ifjusága „Gazdálkodási egyletet” alakít, mely felszólítja a szabókat, csizmadiákat stb. és a vendéglősöket, hogy ki készít az ifjuságnak legolcsóbban ruhát, vagy látja el kosztal? Szép és életrevaló eszme. Bár minden tanintézeteinken (a pesti egyetemet sem véve ki, legkevésbé sem) utánczésra találna, s a módosabb ifjak se tartanák rangjuk alattinak belépni egy ily egyletbe!

(?)

504.

* Báró Jósika Miklós jelenleg „Emlékirataim” dolgozik, melynek első kötete nem sokára meg fog jelenni. Csak szépet s jót várhatunk tőle, mely bizonyára becsebb lesz egész nyaláb regénynél.

* Örömmel irhatjuk, hogy a „Budapesti Szemle”, melyről közelebb az a hír terjedt el, hogy ujévkor meg fog szünni, továbbra is megmarad az általa, és eddig csakis általa mivelte téren, még pedig megerősödve, mert Csengery Antal mellé társszerkesztőül és kiadóul Lónyai Menyhért is szövetkezik. Ha még ily folyóiratnál is, midőn ily nevek állnak élén, ajánlásokra volna szükség, nagyon sajnós tapasztalat lenne irodalmunkra nézve.

506.

* Mult számunkban említők, hogy Reményi pár hónapot Pesten tölt, talán föllép. Most az utóbbi hirt mint bizonyost irhatjuk; három hangversenyt ad a nemzeti színházban, s mert ott adja, ebből bátran merjük következtetni, hogy a nagy közönség számára szánt zenedarabokat játszand.

(?)

507.

* Egressy Gábor egészsége annyira javult, hogy a mult napokban Tisza-Ujlakon már kuglizott is.

508.

— Megdőbönt szívvel veszszük (épen lapunk bezártakor) a leverő hirt, hogy *Madách Imre meghalt*. Folyó hó 5-én, éjjél után két órakor, szünt meg dobogni a nemes szív; temetése 7-én fogott végbe menni, nógrádi birtokán Alsó-Sztregován, s ugyanott az engesztelő szent mise e hó 15-ére van kitüzve. Született 1823-ban január 20-án, s így „férfikora munkabíró delén” vízkór vete véget a nemes életnek. Két árva, fiu és leány, hullatja könnyeit kora sirjára.

509.

— Hazafias adományokról és szatmári ünnepélyről levén szó, eszünkbe jut némely pesti lap zugolódásának viszhangja a vidéki levelekben. Mi is sajnáljuk, hogy az Akadémia és Kisfaludy-társaság nem volt kedvezőbb helyzetben arra nézve, hogy a Kölcsey-ünnepen csoportosabb megjelenés által mutassa ki tiszteletét a nagy hazafi, szónok és költő emlékezete iránt, de azt még sem hagyhatjuk szó nélkül (bár az illető szerkesztőség csillag nélkül hagyta) a

mit egy szatmári levelező mond a P. N.-ban, midőn e mulasztást megróva, felkiált: „uraim! a nemzettől *nemcsak mindig pártolást kell kérni*, és várni, hanem azt is meg kell mutatni a közönség előtt, hogy elől és készen állanak ott, hol a *tudományt, világosodást és eszméket kell terjeszteni*.” Tehát az akadémia nem terjeszt *évről évre és mindig* „tudományt, világosodást és eszméket” — hanem egy rövid óra alatt, egy pár *alkalmi* beszédben, költeményben s toasztban fog azokat terjeszteni; s a „pártolást” mindenik intézet ingyen, isten nevében kéri, nem pedig azon munkákért, melyek által épen a világosodást terjeszti! Így zavarjuk mi össze szándékosan a fogalmakat.

16. sz.

510.

— A magyar tud. akadémiában, közelebbi hétfőn, a philosophiai, történet- és törvénytudományi osztályok közös ülésében, Kubinyi Ágoston tiszt. tag elnöklete alatt, *Konek* Sándor lev. tag ismerteté a berlini statistikai seminariumot, annál inkább ajánlván figyelembe e két év óta fennálló intézet első elrendezését, tantárgyait és oktatási egész eljárását, mivel nálunk is Budán állandó magyar statistikai hivatal felállítása terveztetik. Azonban egy statistikai hivataltól egy efféle seminariumig még nagy távolság van: de azért jó az eszméket elhinteni, ki tudja, melyik és hol fogan meg közülök. Viszonyaink között most még csupán felsohajthatunk: potentes potenter agunt. []

511.

* Vannak az emberiségnek egyes prücskei, melyeket, mikor más dolga nincs, elővesz és bibelődik velök. Ilyen az örök mozdony, a halhatatlansági ital — mit már Moore Epicureanja is keresett, a föld átfurása hogy a leveleket csak úgy egyenesen lehessen Amerikába eresztgetni, s a világnyelv! Mostanában ez utóbbi került a színre. A P. N. múlt szerdai számában Torkos Sándor ur bíralt és tett tönkre egy ezelőtt három héttel ugyanazon lapban megjelent világnyelvi systémát, mely a latin alphabéten alapulna. Furcsa ez a világnyelv! Hogy keresik, pedig semmi szükség sincs rá. Mert hiszen ha a művelt Európára rá lehetne valahogy *egyetlen* nyelvet tuknálni, nem könnyebb volna e például a kész francia vagy angol, melyet már vagy 20 millió ember beszél, s melyhez a többi is legalább konyit egy-egy kicsit. Annyira pedig se egyes ember, se testület, se nemzet, de az egész Európa s Amerika sem lehet elfogult, hogy az általa gyártott nyelvet a kafferre vagy hottentottára reá

disputálhatónak gondolja. Oly *írás* pedig, melyet minden nép saját nyelvén olvasson, képzelhetetlen.

(?)

17. sz.

512.

* A folyó hó 17-én, a nyelv- és széptudományi osztály tartott ülést az akadémiában, [. . .] amelyen a fáradhatlan szorgalmú *Budenz József* levelező tag mutatott be ismét egyet az altaji nyelvek közül, „*Cseremiz tanulmányok*” cím alatt, az e nyelvbe a rokon nyelvekből, különösen a törökből belopódzott szavakat fejtegetvén.

513.

* A Petőfi szobor ügyében Reményi Ede nyilatkozatot tett a mult napokban közzé, előadva az egész ügy miben állását. Kilenc ezer forinton már felül áll a tőke, s ez a pesti takarékpénztárnál van letéve, mégpedig oly módon, hogy azt a szobor-ügyi társulat törvényes megalakulásáig senki ki nem veheti. Ez intézkedés mindenestre nagy megnyugtatóra szolgálhat mind az adakozóknak mind Reményi urnak. Egyszermind elmondá Reményi ur e nyilatkozatban azon nézetét is, hogy az említett összeget még semmi esetre sem gondolja elégnak arra, hogy Petőfi nevéhez méltó szobrot lehessen belőle állítani, s inkább pár évi várakozást — mialatt talán az idők jobbra fordultával a tőke is szaporodik — indítványoz, mintsem, hogy a *Lendvay* vagy *Kisfaludy Sándor* szobraihoz hasonló elhibázott mű legyen ez is. — Teljes igazsága van a derék művésznek, s semmi okunk sincs a sietésre!

18. sz.

514.

* Az akadémiának folyó hó 24-dikén tartott történelmi, törvénytudományi és bölcsészeti osztály ülésében legelőször *Horváth Cyrill* tett jelentést a marosvásárhelyi könyvtárban talált, s az akadémiához beküldött *Apáczai Cseri János* „*Logikájáról*”, mely értekezőhöz véleményadás végett adatott, hogy ítélje meg, méltó-e az új kinyomtatásra. *Horváth Cyrill* részletesen jellemzé *Cseri Jánost*, mint bölcsészt; kimutatta, hogy se rendszer alkotó, se valamely átvett rendszer érvényesítője vagy terjesztője nem volt, hanem valódi eklektikus, ki a gnoseológiában nyomról-nyomra *Cartesiust*, a logikában szintoly híven *Ramust* követi. A mit irt, nem

eredeti, hanem oly nyelven van írva, melyre még most is büszkék lehetünk, s emélfogva érdemes, hogy az akadémia az ő válogatott bölcsészeti munkáit kiadja. Horváth Cyrill egyuttal benyújtja Cseri János azon munkái jegyzékét, melyeket kiadandóknak véleményez. Következett Kautz Gyula I. tag előadása a hazai termelés s forgalmi ipar terén növekedett gőzgépület közgazdasági jelentőségéről. Alapul azon adatokat használja, melyeket, a gőzgépek számáról, 1863-ban a bécsi statistikai hivatal állított össze. Kimutatja, hogy a gépek használatának terjedése nem megvetendő mértéket nyújt valamely nemzet haladási iránylatának s közgazdasági fejlődésének megítélésére, s azon megnyugtató végeredményre jut, hogy Magyarország mindazon sok csapás és akadály mellett is, mely természetes fejlődésében feltartóztatta, az utolsó másfél évtized alatt mégis sok tekintetben haladt, s az új kor szükségeinek méltatásában, gépek meghonosításában annyi fogékonyságot, és tapintatot tanusított, hogy a nemzet fölvirágzásának ebben is kétségtelenül egy zálogát kell látnunk. Végre *Csengery* Antal jegyző s helyettes titkár olvasá föl *Erdélyi* János r. tag készülő nagy munkájának egyik részletét: „A bölcsészet Magyarországon Mátyás korában.” E részlet megmutatja, hogy Magyarország a XV-dik században az európai műveltség színvonalán állott, s különösen Mátyás király, *Cesinge* János (*Janus Pannonius*) szellemi arcát rajzolja. Ez értekezésből a P. N. is hozott kivonatos részeket, egész terjedelmében pedig a Sárospataki Füzetekben fog megjelenni. (M. S.)

515.

* A „Zenészeteki Lapok” főlshólitának bennünket, hogy tanítsuk meg a tizenegy és tizenkettő elharapására az ütem számlálása-kor. Mi bizony megvalljuk, hogy e tudományban csak laikusok vagyunk s azon vegyesbeli pár sor írása előtt sem tettük azt mélyebb tanulmányunk tárgyává, — így tehát csak arra akartuk figyelmeztetni a főlalálót, hogy a leggyakrabban előforduló négy első ütem elnevezése (egy még meggy négy) euphonia tekintetében nem sokat különbözik a kimondhatatlanságáról híres *megymag* szótól. (?)

516.

* Kuhn Károly és Szabó Antal szerkesztése alatt „Pesti Barát” címmel egy új lap indult meg, főcélu a ruhaszabást és gazdasághozonykodást tűzve lobogójára. No hiszen ily ruhaszabó lapoknak nem vagyunk szükiben.

* E héten mult el a legszomorubb ünnepünk: a halottak napja. Szomoru ünnep, szomoru diszszertartások, de nemzetünkre ez évben kétszeresen szomoru volt. Hány nagy halottunkat kellett siratnunk: egyiket itt a gyászos lámpáktól tündöklő kerepesi sirkertben, sirja fölé hajolva; másikat, ki messze innen a Sajó vagy Sztregova völgyében pihen, csak a távolból! A pesti közönség sietett kedves halottait meglátogatni. — Szalay sirját egész napon át gyászoló sereg vette körül, Reviczky nyughelyét friss koszoruk fedezték, Vörösmarty kis vasrácsa körül, Lendvay nagyszerű emléke előtt, Garay egyszerű obeliszkjánál, Szentpéteri hamvai fölött — mindenütt szomoruan merengett el a temetők látogatója. Mi pótolja őket vissza nekünk?
(?)

* Tisza Kálmán „Alföldi levelek Jókai Mórhoz” cím alatt egy — mint látszik terjedelmes és átalán a nemzet egész szellemi életét figyelembe vevő — cikksorozatot kezdett meg a „Hon”-ban. Első levelében általánosan beszél társadalmunkról s nemzetünk multjáról. Majd annak fejtegetésére tér át, hogy a különböző társadalmi osztályokban a legalsóbbfokú, aztán a közép műveltség, az európai szinten álló tudományosság mennyire van elterjedve, s végre vannak-e olyanok, kik az összes emberiség zászlóvivőinek tekinthetők? A népnevelést illetőleg nagy hiányt lát iskoláinkban, a pusztai életben; a közép osztály műveltségére nézve megróvja, hogy ifjaink leginkább csak a jogi pályára lépnek, s ez által aránytalanul növelik a burocratiát, s válságos időben sokan oda jutnak, hogy nincs más választásuk, mint vagy családotstúl koldusbotra jutni, vagy megválni vélemény- és tettebeli függetlenségüktől. A IV. levélben örömmel látja, hogy vannak hazánkfiak, kik az európai tudományosság szintjén állva, azt hazánkban terjeszteni képesek, s a nagy közönség műveltségét is elég kedvező színben látja. „A mely nemzet — ugymond — a mienkhez hasonló szorult anyagi helyzete dacára, minden egyéb köteles terhein kívül, tudós társaságának, színházának, irodalmi társulatainak felvirágoztatására, — elaggott írói, művészei fölségelésére, értékes könyvtárvételre, gazdasági ismereteket terjesztő egyletekre, — elhunyt jeles íróinak és más tagjainak emlékére stb., ide nem számítva az egyes hitfelekezetek által tudományos intézetekre alapítást [!] és fenntartására gyűjtött adakozásokat, — harmadfél millió körül tudott áldozni akkor, midőn ugyanezen 15 év alatt a hazánk egy részét sujtoló inség

maga milliókat vett igénybe: azon nemzetnek a szellemi fejlődésében haladása kétséges nem lehet.”

519.

* Méltó helyen lesz megemlítve jeles hazánkfia e reményteljes szavai után, hogy szépirodalmi intézetünk, a *Kisfaludy-társaság*, megint két új alapítványt nyert: *Tisza Kálmánét* és gr. *Bolza Istvánét*.

520.

* Két lapunk szünik meg ujabban, mint szerkesztői jelentik, ideiglenesen. Az egyik a „Felvidék”, mely ujévig szünetel, s akkor Kassán megint újra kezdi pályáját, a másik a „Hölgyfutár” melynek szerkesztője a következő nyilatkozatot teszi közzé: „Kötelességemnek tartom kinyilatkoztatni, hogy a „Hölgyfutár” kiadását néhány hétre föl kell függesztenem. De hogy t. előfizetőim e pár hét alatt is rövidséget ne szenvedjenek, kárpótlásul „Szerelmi pikantiériák” című, már sajtó alatt levő 2 kötetes beszélggyűjteményt, melynek ára 2 ft. 50 kr, veendik. A lap ujévre elsőrendű munkatársak közreműködésével folytatni fogja pályáját. Ha netalán volnának t. előfizetőink között olyanok, kik e pár hetet bevárni nem akarnák, azok méltóztassanak levélben értesíteni, hogy a hátralevő pénzzel mi történjék. Isten velünk a viszontlátásig! Pest, nov. 7-én 1864. Balázs Frigyes.” — E lap Nagy Ignác özvegyének volt tulajdona és képezett számára szerény jövedelmi forrást mindaddig, míg ujjabb időben a szerkesztők és földolgozótársak oknélküli minduntalan változása, s velök a lap irányának iránytalansága a közönséget el nem idegenítették tőle, azért óhajtuk mi is a M. Sajtóval, hogy ujévre föltámadván, oly kezekre kerüljön, melyek képesek legyenek azt ismét valóságos irodalmi szükségét pótló közlönnyé emelni s az érdemes író özvegyének szerény jövedelmét továbbra is biztosítani.

521.

* Megint egy csomó névváltoztatást olvasunk a lapokban, s hűla istennek nem olyan kifecamított „Napvölgyi”, „Csillaghegyi” és „Füfi-Fafi” neveket, mert ilyenféléről a magyar embernek fogalma sincs, — hanem olyanokat, melyek hangzásukra nézve magyarok s nem rínak ki a régibb nevek közül. Így p. a közelebb magyarítottak mind ilyenfélék: Hollósi, Sándor, Sándori, Faludi, Istvánfi stb. A magyarítás magyarodásában örvendetes haladás!

* A magyar t. akadémia phil., törvény- és történettudományi osztályainak közelebbi hétfőn (nov. 21-én) tartott ülésében [...] az alelnök, b. Iőtvös, az osztályülést berekesztvén, az előleges felhívás szerint összesnek nyilváníta, és felszólította az osztályokat, hogy az akadémiai épület homlokán befalazott 6 márvány táblára felírandó jelmondatokról tanácskoznának. Kiderült azonban, hogy ily *hat* tábla nem létezik; mert a hat szoboralak *fölötti* 6 kő igen kicsiny és magas arra, hogy rájok felirat mehessen, s inkább csak rózsaféle ékitmény, mint feliratnak való tábla; a szobrok alatt az első emeleten pedig csak *négy* kő van, s így nem jut egy-egy mindegyik osztálynak. Eleinte az osztályok afféle összevonásáról volt szó, hogy a rokonabb szakmájuk egy közös feliratot adjanak; de ez célszerűnek nem találtatván, más indítvány történt, mely szerint, mellőzve a szakjellemzést, általános legyen a fölírat, ilyen formán: A NEMZET, A TUDOMÁNYNAK, A TUDOMÁNY, A NEMZETNEK. Hisz ez jó is volna, de nem sok benne az eredetiség, miután ezt a módot a budai népszínház — s gondolom még előbb a fürdői színház (Kisfaludy Sándor eszméje szerint) felhasználta, s az előbbi egy kissé vissza is élt vele, úgy hogy kissé szinte gúnyosan hangzik. Az e végre kinevezett bizottmány talán majd eredetibbet is fog kigondolni. Részünkről a mondó vagyunk, hogy inkább álljanak ama különben sem nagy táblák felirat nélkül; kivált miután az épület utcafelőli oldalán is látunk egy nagy követ befalazva; mintsem valami sekély mondattal az a szép homlok eldisztelenitessék. Abban megegyezünk egy laptársunkkal, hogy akármi lesz, rövid legyen és alulról is olvasható.

523.

* Népköltészetünk gyűjtése érdekében Szeberényi Lajos pozsonyi lyceumi tanár azon gondolatra jött — írja a M. S. — hogy a tanuló ifjúságot szólítja föl, hogy a szünnapokat, midőn csaknem minden ifju más-más vidékre megy haza, fordítsák a gyűjtésre; az így nyert gyűjteményt aztán ő a Kisfaludy-társaságnak szándékozik beküldeni. — Szép, de az eszme már egyáltalában nem új: az erdélyi gyűjtők évek óta ezt gyakorolják, s hogy mily sikerrel, hatalmasan tanusítják gyűjteményeik. Így gyűjté Kriza a „Vadrózsák” egy nagy részét, így Szabó Sámuel marosvásárhelyi tanár a nála kéziratban levő sok mesét, dalt, s néhány balladát, így Gyulai Pál kolozsvári tanár korábban a részben már közzé tett balladákat, s a még kéziratban levő egész gyűjteményt, melyet a Kisfaludy-

Társaság gyűjteményébe szánt. A társaság e gyűjteményének kiadása pedig nem sokára meg fog indulni; a már eddig beadott anyagok két vastag kötetre fölruagnak, s ha az ország különféle iskoláiban egy-egy tanár elvállal annyi fáradságot mint Szeberényi ur, s ha magánosok is igyekeznek ez ügyet előmozdítani, még megmenthetjük népköltészetünk kincseinek egy részét, mielőtt a ponyvairodalom, s kalendáriumok termékei végkép leszorítanak azokat még a nép ajkáról is. A Társaságnak szánt gyűjtemények Gyulai Pálhoz (Pest, Sándor utca 17 szám) mint megbízott szerkesztőhöz küldendők be.

(?)

524.

* Megjelent e héten a „Sárospataki Füzetek” VIII. évfolyamának 8-ik szállitmánya, a mult héten pedig, mint már jelentők, a „Budapesti Szemle” 68, 69, 70, hármass füzete. Csak ez a két, füzetekben megjelenő folyóiratunk van, melyek hosszabb idő óta nagy közdelemmel fent tudják magukat tartani, s ezek is jönnek, mennek, a nélkül, hogy valaki, legalább a napi irodalom, ügyelne rájuk. Nagyobb lapjaink rendszeren leírják a tartalmukat szóról-szóra, s ennyi az egész, mit irányukban tesznek. — Másutt, például Angliában, százra menő ilyenmű füzetes folyóirat jelenik meg, s a napi vagy heti lapok mégis figyelemmel kísérik; tartalmukat röviden kivonatozva közlik, egyikét bíráló, helybenhagyó, vagy kárhóztató szót mondanak minden cikkekre, s ez által némileg tájékozzák a közönséget. Miért nem lehet az nálunk is így? Nagy lapjainkban csak jutna havonként egy-egy hasábnyi tér ily ismertetés számára, s a közönség bizonyára kedvesebben olvasná, mint az olynemű laptölteletéket, hogy egy omnibus felfordult, vagy valaki kitorpte a lábát, a mi az illetőre elég sajnós ugyan, de mégsem valami országra szóló esemény.

23. sz.

525.

* Vámbéry utazása angol nyelven Londonban, Murray-nál, megjelent ily címmel: „Travels in Central Asia” (Utazások Közép-Ázsiában). A német lap, honnan e tudósítást átvesszük, miután magát a könyvet még nem láttuk, nem igen dicséretes alapossággal azt mondja: „A magyarok nagy buzgalommal fáradoznak, hogy az európai nemzetek közt idegen és egyedül álló népek *eredetét* ki-nyomozzák. Ezt az ázsiai birodalmakban keresik, melyeket magyar tudósok messzire bekalandoznak. Ezek leghiresbike, Kőrösi-Csoma, Tibetig hatolt s egy ottani kolostorban négy évig merült el nyelv-

tanulmányokba. Vámbéry Ármin *ugyanazon célra törekedvén*, bekalandozta (durchstreift) a közép-ázsiai tartományokat, Herattól a kaspi tengerig. Vámbéry dervisnek és hadzsinak öltözött át. Nem lett volna rá szükség: kevéssel előtte Thomson és Pelly ezredes európai öltözetben utazták be Afghanistanát és Khivát. Tudományos tekintetben fölötte ártott magának a magyar tudós a dervis minőség felvétele által. A dervis kegyes ember, kinek szemében minden világi dolog füst és pára. Vámbéry tehát sehol sem kérdezősködhett, nemhogy jegyzéseket tehetett volna. Már az által is gyanut ébreszte, ha azon helységek neveit kérdezé, melyeken átment. Csúpan arról tudosít tehát, a mit látott s a mi történt vele. De az által ismeretünk azon tájakról nem sokkal gyarapszik. Masenderan, Asterabad, Khiva, Bokhara, Samarkand, Herat és Mesched felől többet olvastunk másutt, mint Vámbérynél találni. De élményei fölötte érdekesekek, s közép Ázsia táj- és nemzeti jellegei híven és eleven [!] rajzoltatnak. Az utazás *nyelvészeti* eredményei külön munkában lesznek előadva." — Itt először is az a hiba van a felfogásban, mintha Vámbéry a magyarok eredetét, *őshonát* indult volna keresni, a mi legalább is anachronismus, miután Kőrösi-Csoma óta ily expedíciók nálunk nem történnek, — s Vámbéry a *rokon nyelvek* tanulmányozását tette feladatává, tehát oly téren mozog, mi épen korszerű, ha tetszik *divatos* tudomány a német urak között is; továbbá, hogy a szegény védtelen magyar utazót egy sorba állítja egy hatalmas kormány aegise alatt utazó angolokkal, s dervis ruhájáért mintegy kigúnyolja; végre, hogy ez utazástól *minden* tekintetben tudományos fölfedezéseket követel; holott a *nyelvészeti* szempont a fő, s arról még nem ítélhet. — Egyébiránt hozzátehetjük, hogy Vámbéry Angliából már megérkezett Pestre, s érdekes utazása magyar nyelven Emichnél fog megjelenni.
(?)

526.

— Szini Károly aláírást (nem előfizetést) hirdet Rousseau-nak általa lefordított műveire. Az aláírások dec. 15-dikéig hozzá (Pest 3 dob-utca 4. sz.) intézendők. Rousseau műveinek magyar nyelven jó fordításban megjelenése tagadhatatlanul nagy nyereség lenne irodalmunkra nézve, s ismeretlen fordításról egyelőre csak jót lévén szabad föltennünk, ajánljuk olvasóink figyelmébe Szini ur felhívását.

527.

* Pap Gyula előfizetési felhívást bocsát ki az általa Nógrád-megyében gyűjtött „Palóc népkölteményekre.” Mi igazán sokat

várunk a palóc népköltési gyűjteményektől (bár eddigelé alig került belőlök valami az irodalomba) mert e népfaj, befészkelve magát hegyci és völgyei közzé, ősidők óta háborítatlanul megtarthatá eredeti szólásait, észjárását és az irodalmi nyelvtől legjobban elütő saját hangzóju dialektusát, s ily elszigeteltség mellett csaknem lehetetlen, hogy ősi meséit és dalait is meg ne tartotta volna. A mi a főntebbi gyűjteményt illeti, azt az e téren nagy érdemű gyűjtőnk Erdélyi János következőleg ajánlja: „Pap Gyula sárospataki harmadévi jogász ur fáradozásait a magyar, leginkább palóc népköltészet ereklyéinek gyűjtése körül, valamint a fentebbi nyomtatás alá készült gyűjteményt is ösmervén, méltányolván, őt, ki nógrádi születés, s e nemben a leghitelesebb adatokat szedheti, a t. c. olvasó közönség pártoló figyelmébe őszintén, szívesen ajánlom.”
(?)

24. sz.

528.

* *Csengery Antal és Lónyai Menyhért* a Budapesti Szemle új folyamára nyitnak előfizetést. A vállalat feladata, az eddigi marad, t. i.: tájékoztatni a nemzet értelmiségét azon eszmékről, melyek világszerte foglalkodtatják a szellemeket; közvetítőül szolgálni a külföldi irodalmak és a hazai tudományosság közt egyfelől, a szaktudósok és a művelt közönség közt másfelől, s ehhez képest megnyitni a nemzetnek a tudomány azon forrásait, melyekből közvetlenül nem meríthet a nagy közönség; s külföld irodalmait illetőleg erkölcsi épességünk megőrzése végett, szigorú választást tenni az uralkodó irányok között, min irodalmunkra nézve pedig magyarázni az irodalom magasabb törvényeit, s védeni a szép, jó és igaz örök elveit a ferde izlés követeléseit, sőt a lángész kicsapongásai ellenében is; végre közrehatni, hogy a tudomány izléssel is párosuljon irodalmunkban. Hogy e föladatot eddigi pályájában mennyire oldta meg e folyóirat, eléggé bizonyítja a legutóbbi füzet végén kijött tárgymutató, s hogy jövőre talán még jobban meg fog felelni céljának, arra elég biztosíték a szerkesztő-kiadók neve; azért a lapok általánosan dicsérő és ajánló szava mellett talán felesleges is a mi meleg ajánlásunk. Az új folyam egy-egy éve tiz, mindig külön megjelenő füzetből fog állni, s előfizetési ára egész évre 12 ft, félévre 6 ft. mely a kiadó irodába (Pest, Sándor u. 17. sz.) küldendő.

529.

* „A szinpad mozgó világa” címmel Molnár György, a budai népszínház volt igazgatója, egy új találmányra hívja fel a szakértők s a nagyközönség figyelmét, mely találmány által lehetségessé lenne téve

az egész színpadot egy pillanat alatt, a közönség szeme láttára, de általa mégis észre nem vehetőleg átalakítani, kertet szobává, erdőt palotává stb. változtatni. Mint írja, ez már nemcsak az ő agyában, s papirból kivágva van készen, hanem kicsiny mintázata is nem sokára elkészül, s akkor írók, művészek és műbarátok előtt be fogja mutatni. — Ha mindez sikerül, s nagyban is kivihető lesz, úgy a mint azt Molnár ur igéri, rendkívül nagy nyereség lenne s kivált shakespearei darabokra nézve — csakhogy oly nagyszerű találmány, hogy, megvalljuk, nem merünk tőle sikert remélni.
(?)

530.

* Barabás közelebb Priesnitz, a nagy vízgyógyász életnagyságú arcképét készítette el, az örökösök megbízásából. Tehát itthon lakó művészeink hire is túl hat a haza határain.

531.

* Egy tekintélyes napi lapunkban olvastunk közelebb ily szókötést: „A pesti vakok *intézet* stb. Szeretjük hinni, hogy *itt* csak sajtó- vagy tollhiba volt e fülsértő összetétele a többes számnak a birtoktag nélküli főnévvel; azonban e hiba már annyira elterjedt kivált a cégek kiírásain (pl. *Szivarok* eladás, *Ládák* beváltás stb.), hogy félnünk kell, az említett helyen is nem sajtóhiba volt, hanem *megszokottságból* származott elnézés.

26. sz.

532.

* A sajtóhibákról közelebb egy cikk jelent meg a Sajtóban „egy öreg nyomdász”-tól, melyben különösen a nyomdász fiúk grammaticai kiképzését hozza indítványba. Helyes indítvány magában véve, csakhogy a magyar sajtóhibák legnagyobb része nem nemtudásból, hanem figyelmetlenségből, elnézésből származik, melyen csak a nyomdai szigorú rend és korrektori pontosság segíthet. Így a napokban egyik lapunk színházi rovatában a személyek közt ilyen bakot leltünk: „Grof Giory Feleki; Lignerolles Luiza . . . Feleky;” már ezért csakugyan nem lehet az író vagy szerkesztőt vádolni. Legveszélyesebb faja a sajtóhibáknak, midőn a szedő vagy első javító maga oktából más szót tesz oda, úgy hogy a mondatnak ezáltal *lesz valamilyen értelme*, de nem az a mit az író akart és kifejezett: az effélék aztán a legfigyelmesebb revisor is nehezen veszi észre, hacsak a kézirattal sorról sorra össze nem veti, a mire sokszor nincs idő.

1. sz.

533.

* Ismét itt van a Sylvester estéje, s erre ismét új év következik. — Örüljünk-e neki?

*„Új esztendő, vigság szerző,
Most kezd újulni,
Újúlással vig örömet
Most kezd hirdetni*

mondá a régi dal. Vajon fog-e ez az új év „vig örömet hirdetni”, vagy csak folytatása lesz két elődjének, melyekben bizonyára nem sok örömré méltó volt? Magyar példabeszéd szerint a rossz háromig meg nem áll, de ezt talán nem kell alkalmaznunk az esztendőkre. Nem ismerjük a jövőt, s ismeretlenekről csak jót szabad föltennünk: bizzunk tehát ez új évben is, hogy reményeinket nem fogja megghiúsítani. Sok rossz évet, tíz évet, száz évet átélt már e nemzet, melyekkel egy sorba bizonyára nem lehet tenni e legközelebb elmúlt kettőt. Nem vigadtunk még „sirva” sem, de a kétségbeeséstől s hitünk elvesztésétől is nagyon távol valánk. Nem zengte senki, de mindenki szívében ott rezgett a lélekemelő dallam: „megfogyva bár .!”

2. sz.

534.

* Hétfőn, az év második napján megkezdődtek a magyar tud. akadémia ülései. [. . .] a matematikai és természettudományi osztályok ülése következvén [. . .] Szabó J. levelező tag pedig Zsigmondy Vilmos bányamérnök, nálunk a maga nemében első és jeles „Bánya tanát” mutatja be dicsérőleg, (mely könyv hozzánk is beküldetvén, mig szívesen örvendünk egy oly szakértő geolog elismerésén mint Szabó József, másrésztől nem tehetünk róla, hogy az e munkában, kivált az előszóiban gyakorta s úgy látszik szándékosan, előforduló efféle helyesírást meg ne rójuk: „felkellemlitenem”, „megnememlékeztem” — „elnemkerülhetvén” — „kinefejezzem” mely orthographia nyelvünket az amerikai tömködő nyelvek közé sorozná).

* Ime, hányszor leirtuk a „redout” szót, pedig mire lapunk megjelenik talán már el is lesz fogadva az új magyar szó, melyet e fogalom kifejezésére alkotni akarnak. Lapjaink ugyancsak sok szót kandidáltak már: bálház — bálpalota — táncpalota — vigadó — élvezde — gyönyörde — kedvelde — hóralak — bájlak — városi tivornya — kéjvárdá — lejtvárda — vigalda — üdüldé — rajonda — idénylő — vigarda. — A „vigardát” a „Főv. L.” is ajánlja, mint a mely a „vig”-ből és „várdá”-ból van összehúzá (de hová lett a *v*?). Csak az a kérdés, hogy a valódi és ezután használandó szó megválasztására ki lesz az illetékes bíró, miután mindenki mást-mást ajánl, s mindenki legjobbnak tartja a saját maga által ajánlottat. — Ugy ne járjunk vele, mind a vajdára szavazó cigányok, midőn a szavazatok összevetésénél senki se nyert *egy* szavazatnál többet, mert mindenki *magára* szavazott. (?)

536.

* Bezerédj Istvánné asszony, hidjai selyemtenyésztőjéből ez idén 32 mázsa selyemgubót adott el külföldre. Mint tudjuk, Bezerédj István volt az első, ki hazai iparunk előmozdítása tekintetéből selyemtenyésztés és gyár fölállítására vállalkozott, s hogy ezek mennyire haladtak az óta, örvendetesen mutatja ez idei termelés is.

537.

* Haj redout! haj vigarda! Régen meg van írva, hogy pártok szakgatják a magyart. Ime e szóra nézve sem kerülhettük ki az egyenetlenséget. Az ellenzék a jó magyar „*vigadó*”-val él, a másik párt a bérlők által loyáliter elfogadott *vigardát* (a sok rosz közül a legértelmetlenebbet) használja. Soha ki nem lábolunk e veszedelemből. (?)

538.

* A weimari földleirési intézet egy új atlasz kiadását indította meg, Graf Adolf kidolgozása szerint. Az egész mű 41 lapból fog állani s előfizetési ára 8 f. 20 krra megy. Ez mind szép: de mikor akad már egy vállalkozó, ki a magyar közönséget egy *magyar* atlással örvendeztetné meg. Való, hogy német nyelvű térképeket nálunk akárki is könnyen használhat: de mégis mennyivel jobban esnék, magyarul olvasnunk a térképen, a mi lefordi-

tani való. E század eleje túlesz vala e részben rajtunk: a debreceni „uj átlás” minden tökéletlenségei mellett oly kezdemény volt, melynek folytatása becsületünkre vált volna, míg így a mindennapi használatra oly szükséges dolgot, mint a földkép, idegen nyelven olvasunk. Csuda, hogy naptárunk van.

539.

* Kertbeny „hazánkfia” kétségbe vonja a *Sealsfield* regény-íróról elterjedt azon véleményt, mintha ez morva származású s eredetileg Postel nevű lett volna, mely véleménynek egyéb támasza nincsen is, mint hogy Sealsfield bizonyos Postel Antal utódjait tette örökösivé. Azonban a Kertbeny állítása is csupán személyes ismeretségére támaszkodik a „Kajutkönyv” írójával, minden egyéb adat nélkül Sealsfield nevét vagy multját illetőleg. Kertbeny ur hajlandó öt osztrák eredetű zsidónak tartani, ki talán Siegelsfeld nevű lett volna; zsidó létét pedig onnan magyarázza, hogy midőn Schweizban az összeíró küldöttség kérdezte tőle: catholicus-e vagy protestans? kitérőleg felelt: „egyéb vallású”. Csak oly adatokat ne használjon „t. hazánkfia” Sealsfield eredete kinyomozásában, mint a minő adatoknál fogva egyik „erősen szőke” poétánkat *mór* származásának írta.

(?)

5. sz.

540.

* Az akadémia hétfői (jan. 23-ki) ülésében, a philosophiai és törv. és történettudományi osztályokon lévén a sor, [...] *Tóth Lőrinc* r. tag nagyérdekű értekezése következett „a párbajról”. A párbaj iránti előítélet, mondá, noha még a középkor átkos hagyománya, annyira meggyökerezett a közvéleményben, hogy még ma sincs a törvényhozásnak ereje azt egészen kiirtani. Dracói szigorú törvények inkább nevelnék mint gyógyítanak e bajt. Legfőlebb ahhoz lehet remény, hogy szűkebb korlátok közé szoríttassék a párbaj maníája. E végre az értekező négy eszközt ajánl: 1. emberséges irányu nevelést, s az irodalom közremunkálását e társadalmi visszaélés megbélyegzésére. 2. Célszerű törvényt a párbaj ellen, s mint olyat, az 1844-ik törvényjavaslatot ohajtja érvényre emeltetni. 3. Párbaj elleni egyleteket, oly férfiak kezdeményezésével, kiknek férfias bátorságát senki kétségbe nem vonhatja. 4. Becsületbíróságokat, melyek elé minden párbaj viendő, s melyek elejét vegyék a hetyke semmiskedésből eredett párbajoknak. Az akadémia közhelyeslő éljennel fogadta az alapos munka felolvasott részeit. [. .]

541.

* Az akadémiai titoknok választás, folyó hó 26-án délutáni 5 órakor végbement. Megválasztatott Arany János, 30 szavazattal 12 ellen; ki e hivatalt, köszönete mellett azon kijelentéssel, hogy részéről csak ideiglenesnek kívánja tekinteni, elfogadta. (Lapunk szerkesztésére e változás semmi érezhető hátránnyal nem leend.)

6. sz.

542.

* Még egyszer „vigadó és vigarda”. Addig-addig próbálgatunk új szót alkotni a „redout”-ra, míg — nem a farsangnak lett vége, mert az ez évben elég hosszú, hála istennek, hanem — kisült, hogy „redout” nem is azt teszi a mit mi ugy keresünk, mint Diogenes az embert, hanem egyszerűen csak annyit, hogy „erőd” Z. A. ugyanis a P. N.-ban kimutatja, a francia akadémia szótára, s az olasz szótár nyomán, hogy e nyelvekben a „redout”-ot „vigarda”-i értelemben csak provincialiter használják, s így is nem épen „tisztességes” összejöveletekre. Tehát csak azért, mert a német nyelvben valami *különös* értelemben használják, minek csináljuk mi e *különös* értelemre valami *különös* és igen értelmetlen rosz magyar szót. Z. A. tehát még egyszer a „vigadó”-t ajánlja, s mi most már felfogadjuk, hogy ezután azt használjuk, ha csak minden laptársunk magunkra nem hagy vele, (sőt akkor is. Szerk.)
(?)

543.

* Szalay László „Magyarország történeté”-nek folytatására és befejezésére mind a Szalay árvák gyámja B. Eötvös József, mind a kiadó, Lauffer Vilmos, Thaly Kálmánt szólították föl. Szép megbízás az ifju historicus részére, csak hogy nem fogja-e erejét felülmulni, kivált miután épen az utolsó másfél század, s így a legnehezebb rész van hátra, melyben legjobban kipótolhatatlan Szalay irodalmunkra nézve.

8. sz.

544.

* Hétfőn (febr. 13.) az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának volt ülése. Fogarasi János r. t. folytatá s bevégzé már régebben megkezdett értekezését „Krizsa János székely népköltési gyűjteményéről nyelvészeti tekintetben”. Ez alkalommal leginkább a „Vadrózsák” kitételeit magyarázó szótárból emelt ki némely ritkább és figyelemre méltóbb szavakat, s a székely tájnyelv oly sajátosságait fejtegeté, melyek világot derítenek a közös

írói nyelv némely szavaira. Fejtegetései közt előfordulván a *denevér* szó is, s honnan származhatott: egy osztálybeli tag, közbeszólva, megjegyzi, hogy a *denevér* szót talán nem is *den* v. *dan* gyökből kell származtatni, mert a szó ez alakja lehet hogy kopott: ugyanis Tompa egy költeményében olvasta: „jár a *tündelevény*” s kérdésre Tompától úgy értesült, hogy e szép hangzású s költői szó: *tündelevény*, semmi egyéb mint a gömői tájnyelvben ismeretes neve a *denevérnek*. E szerint a *denevér* a *tün*, *tünde*, *tündér* szók atyafiságához tartoznék, a mi nem valószínűtlen, ha ez alkonyi félmadár csapongó, el-eltűnő röptét tekintjük. Erre egy r. tag megjegyzi, hogy hiszen van a *denevérnek* sokféle tájneve, péld. *bőregér*, *szárnyas egér* stb. A közbeszóló célja azonban nem az volt, hogy ama sok tájnév mellé pusztán még egyet felhozzon, hanem hogy e szép magyar szóra rámutasson, melyből a *denevér* csonka szó eredete valószínűen megfejtethető. Fogarasi továbbá egy, az irodalomban nagyon elharapódzott visszaélésre figyelmezteté hallgatóit: ez az — *ontá*, — *ente* képzőnek — *onkint*, — *enkint* helyetti használata. Divatba jött ugyanis *naponkint*, *éjenkint* helyett *naponta*, *éjente* szókat írni. Értekező mind a régi mint a mai népnyelvből kimutatja, hogy *naponta* annyi mint: napnak *idején*, *éjente* éjnek *idején*, vagy nap *folytán*, éj *folytán* (míg t. i. a nap és éj tart); így *évente* év *folytán*; *idénte* : idejében: sőt tájnyelvben: *legénytem* = legény koromban; *idéntem* = időmben; *füvente* = fű korában (kaszálni a zabot); *elevente* = élő állapotában. Bár figyelembe vennék e megrovást azok, kik az *naponta* szót derűre borura használják *naponkint* helyett. [. .]

545.

* Hogy némely lap mily hiteles és pontos tudósítást hoz közintézeteink nyilvános gyűléseiről, ime egy szép példát mutatunk be olvasóinknak a „Gazdaasszonyok Hetilapja” referense után: „A Ballada elméletéről írott pályamunkák közül többen levén érdemesek a jutalomra, sorsuzás utján döntett [!] el s a sorsvederből Arany János, Gregus ur jeligéjét húzta ki.” Nem szükség olvasóinkat a lapokban átalános közölt hivatals jelentésekre utalnunk, hiszen ily parodiája az ítélethozásnak s az érdemek jutalmazásának a Dahomey királyságban sem dívik.

546.

* Valamelyik régibb számunkban irtuk, hogy a debreceni magyar átlász óta magyar földabrosz talán nem is jelent meg.

Azóta figyelmeztettek bennünket, hogy de bizony jelent néhány héttel ezelőtt Hunfalvy János felügyelete alatt egy 23 darabból álló elég teljes kiadás, melynek ára 12 frt. Culpa nostra stb.

9. sz.

547.

* Közlebb mult hétfőn (20.) az akadémia phil.-törv.- és, tört.-tudományi osztályai közös ülésében [. . .] *Purgstaller* József r. t. értekezett „az anyag és erő közti viszonyról” e jeles munkájában a természettudományok *mai* állásából indulva ki, a mi ritka eset bölcselőinknél; [. . .]

548.

* A Vámbéryvel jött tatár mollah (tulajdonképen *üzbek* Kungradból, az Aral tó mellől) september óta folytonosan Szilády Áronnál tartózkodik Halason, és szorgalmasan tanul magyarul. Már annyira vitte, hogy „Buda halálá”-ból a „Csudaszarvas regéjét” le is fordította anyanyelvére, és ezt kerek, olvasható latin betűkkel (melyeket szintén csak Magyarországon léte óta ismer) lemásolva, be is küldte a szerzőnek. — Curiosum képen, hogy ez atyafi-nyelv hogyan hangzik, ide írjuk az első strófát:

*Sakhadin sakhaga ucsadi kuslár,
Aghizdin aghizga baradi szözler,
Görlerning üsztüne csikadi otlár,
Turar szöz isittip jirinnen pahvánlár.*

*(Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra ;
Fű kizöldül ó sirhanton,
Bajnok ébred hősi lanton).*

549.

* Megjelent a „Budapesti Szemle” új folyamának első füzete. Tartalma legnagyobb részét, II ivet, Deák Ferenc értekezése: „Észrevételek Lustkandl Vencel ily című munkájára: „Das ungarisch-österreichische Staatsrecht” a magyar közjog történelmének szempontjából” — teszi. Lustkandl ur fáradságot vett magának nagy szorgalommal forgatni, olvasni a magyar közjogra vonatkozó némely dolgokat, hogy annál alaposabban támogathassa ön politikai nézetét; azonban okoskodásait nagy hazánkfia az ő régi pajzsával és fegyverével, a logikával, egymás után hártja

SZÉPIRODALMI
FIGYELŐ.

I-ső szám.

<p>Szerkesztői szallas. Haván a lap szerkesztési részét illető kitételek egy utasítvánnyal. I. kötet 4-ik száma: c. 10-ik száma.</p>	<p>Megjelenik e lap minden szerdán. Előfizetés helyben készpénzben, vidéken postai számla által. Félévre 3 fl. egy évre 10 fl.</p>	<p>Kiadó hivatal. Haván az előfizetési pénzek, s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítvánnyal egyetemesen 4-ik szám.</p>
--	--	--

ELŐRAJZ.

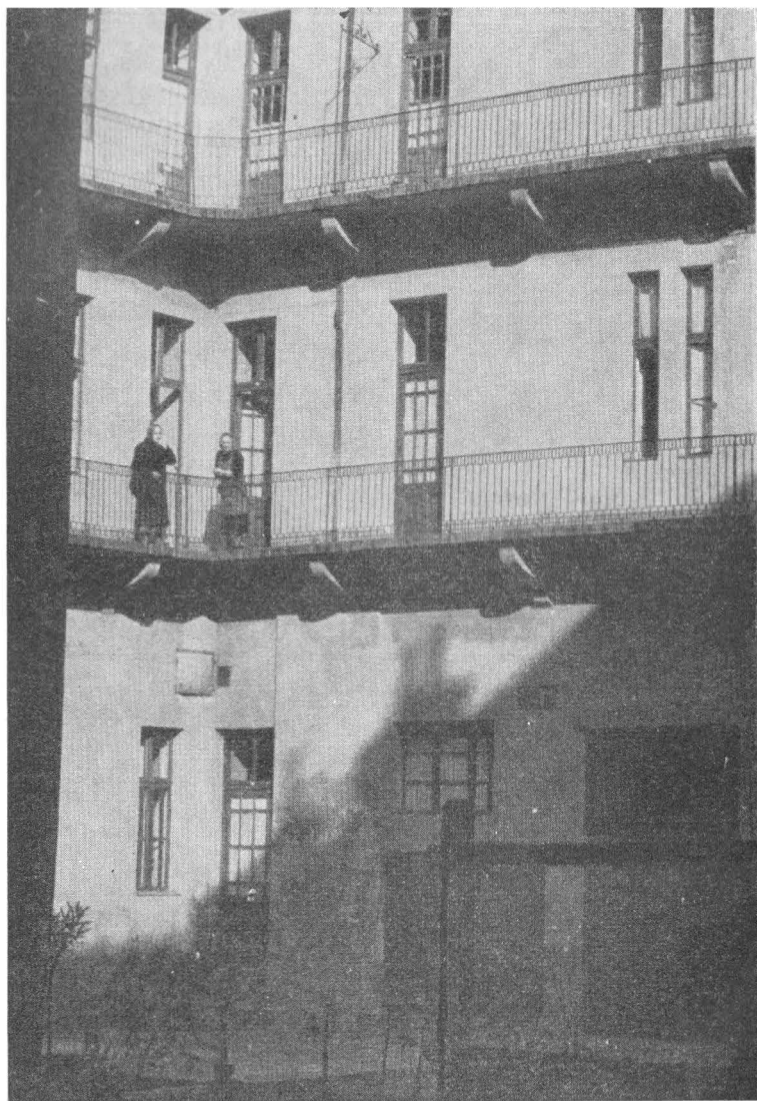
Miően ez új folyóirat a magyar szépirodalom többi képviselői között megjelenik: oly tért szándékozik elfoglalni, mely nálunk ez idő szerént betöltve nincs. Tekintve az élénk mozgalmat, mely költészetünk mindkét — folyó és kötött — alakú terményei körül mutatkozik: nem lehet nem örvendeznünk e jelenségen. A lapirodalom terjedése kedvező mértékét nyújtja egyfelől az olvasó közönség gyarapodtának, bizonyítván, hogy mindegyre növekszik azok száma, kik a szellemi táplálkozás szükségét érzik; másfelől új meg új írói nevek feltünése arról tanúskodik, hogy szépre jóra törekvő ifjaink — talán egyéb munkatér hiányában is — növekedő buzgalommal sereglenek a hazai költészet zászlói alá. De a figyelmes szemlélő azt is veheti észre sem nem ritkán a közönségből is hallatszik panasza, hogy e szétáradó terjeszkedés nem áll a mélységgel kellő arányban. Rendült vízszinhez látszik hasonlítani, melynek gyűrűi, minél nagyobb kört fognak be, annál sekélyebb hullámot vetnek.

A létező folyóiratok közt egyet sem tudunk, mely feladatául tűzte volna szépirodalmi törekvéseinket folytonos figyelemmel kísérni. Könyv, könyv után jelenik meg, nevek tűnnek föl és el, anélkül hogy valaki fáradságot venne am azok becserét, ezek értékét csak egy szóval is méltánylani; kivéve néhol egy banalis ajánlatot, mely mi különbséget sem tesz a műretek s a hivatlan együgyűség első gagyogása közt. Ez nem maradhat így: művelt irodalomban nem szabad így lennie. Józán, méltányos, körülményeinket ildomosan számbavevő bírálat szüksége elútasíthatlan. Írók és közönség érdeke egyaránt kívánja ezt. Az érdemnek koszorú, a tehetségnek buzditás, a lelketlen kontárságnak visszariasztás kell. S a közönség méltán megvárja az irodalomtól, hogy ez maga tájékozza őt világra bocsátott szüleményei iránt.

E kiáltó szükség az, melyen a SZÉPIRODALMI FIGYELŐ, erejéhez képest segíteni, elszánta magát. Gondjai nagy részét áldozza a megjelenő művek ismertetésére. Ez két külön rovatban történik. Előbb minden művet, nyomban a megjelenés után, rövid jellemzéssel mutat be a közönségnek; azután az egy vagy más tekintetben figyelmet gerjesztőkről tüzetesebb bírálatot ad. Egy külön rovatban a külföldi szépirodalom jelesebb műtéményeit fogja bemutatni, kísérve saját, vagy a külföldi tekintélyes műbírák észrevételeivel.

De ez nem meriti ki programját. A műértek fölgerjesztése, ápolása, kifejtése levén a cél, hová a lap irányoz, elméleti tájékozásoknak is helyt ad az Aesthetika körében. Mindaz, mi a széptan, szépműtan, műtörténet országába esik, tárgya lehet fejtegetésének. Ezáltal főleg a kezdő írókra szándéka hatni, hogy elvégre kihatoljunk az öntudat nélküli naturalismusból.

2. A Szépirodalmi Figyelő első számának címlapja

3. Arany János lakásának bejárata. 1860—64.
(Akkor Hárompipa utca; ma Erkel utca 20. II. emelet)

el és vágja vissza. A nagy érdekű közjogi értekezés németül is meg fog jelenni Emich Gusztáv kiadásában. — [..]

10. sz.

550.

* Reviczky Szevér siremléke, egy magas tört szobor, mely a budai hangverseny jövedelméből s kegyes adakozásokból készült, nem sokára fel fog állíttatni. A szobor alján kis koszorúban az ellhunyt neve, kora, halála napja, s a következő szép és jellemző vers lesz vésvé:

*Mindent, mi szép volt, forrón szeretett,
Hazát, barátságot, becsületet,
Szerette mindent túllángolva, hön,
S az egyiknek áldozatja lön.*

551.

* Tisztelt laptársunk a M. Sajtó mostanában sűrűn használja az irodalomban nem igen használt „imént” szót, de nem helyes értelemben. Ő azt szokta kifejezni vele, hogy „a napokban” — „nem rég” stb., pedig az a szó határozottan azt teszi, hogy: „nehány perccel, pillanattal ezelőtt.” A Nagy Szótár szerint: „csak kevéssel ezelőtt, épen most p. az imént láttam, az imént mondtam.” Ne forgassuk hát ki szavainkat helyes értelmökből, kivált miután eddigi értelmökben még nagyobb szükség van rájuk, mint volna azon újban, melyben használni kezdik.
(?)

552.

* Mult heti (9.) számunk mellett küldöttük szét *Kazinczy* Ferenc arcképét 1804-ből, minek megérintése a lapból kimaradt. Most utólag figyelmeztetjük rá t. előfizetőinket, hogy ha (mint gyakran megesis) eltévedt volna a postán, idejében reclamálhassák. Később *Kazinczy* öregkori arcképét is szándékunk adni; de ez is, mely kevéssel fogságból kiszabadulta után, és tudtával készült, méltó vala, hogy nagyobb körben ismerje a közönség. A következő arckép, *Batsányié*, már munkába van véve.

11. sz.

553.

* Berlinben más figyelemre méltó is van, a hirneves miniszteren kívül. Most egy történelmi társaság alakult *csupán* Berlin város történelmi kutatására. Vajha nálunk is vidékszerte szaporod-

nának az oly történet nyomozó társaságok, milyen nem rég Győrött alakult.

554.

* „Babonák és népszokások gyűjteménye Cseh és Morvaországból” című könyv jelent meg közelebb német nyelven, mit csak azért emlitünk, hogy a nép hitregei s történeti multjára világot derítő efféle gyűjtemények iránt a figyelmet itthon is ébresszük.

555.

* Figyelmeztetjük t. olvasóinkat Balázs Sándornak épen most megjelent beszélygyűjteményére: Tükör darabok, két kötetben. A kettő 8 beszélyt foglal magában, u. m. „Henrik angyala”, „Jogász bál”, „Három gép”, „A szürke kaputom története”, „A kik az asztal végén ülnek”, „Náni néni”, „Tizenhat pengős szerelem”, „A gyermek alszik”. Ezek közül az első, harmadik és negyedik a Figyelő s Koszorú hasábjain jelent meg először, s így olvasóink előtt e gyűjtemény egy része már be van mutatva. Balázs Sándor egyike azon nem nagy számú beszélyíróinknak, kik a fősulyt nem csattanós helyzetekre, hanem a lelki állapotok festésére helyezik, s így műveit méltóknak tartjuk az ajánlatra.

556.

* Az Akadémia hétfői (márc. 6-ki) ülésében, mely gr. Desseffy Emil elnöklete alatt a phil. törv. és tört. tud. osztályok részéről tartatott, először a titoknok jelenté b. *Jósika Miklósnak* mult febr. 27-én Drezdában történt gyászos elhunytát. Megérinté röviden, hogy szépirodalmunk e régi fáradhatlan bajnoka, a mellett hogy költészetünk egy addig majdnem parlagon heverő ágát, melyben szinte kezdeményező volt, eleinte mondhatni egymaga, a virágzásnak nevezetes fokára emelte; egyszersmind, méltán kedvelt regényei által, előmozdítá, szélesebb körben, a társas életben is elterjeszté s hatalmasan segíté kivivni, a nyelvújítás diadalát. Reményét fejezte ki továbbá a szóló, hogy bár *Jósika* földi részei nem nyughatnak a hazai földben: az akadémiától nem lesz talán megvonva kegyeletének nyilváníthatása, s hogy így e jelesét is befogadhatja azon egyszerű de díszes pantheonba, melyet emlékbeszédek s évkönyvei által szokott emelni elhunyt tagjai irodalmi érdemeinek. Végre felhívta az akadémiát, intézkedjék emlékbeszéd tartása iránt, — mely utóbbi intézkedés az illető, nyelv- és széptudományi osztályhoz tétetett által. [...]

557.

* Ezt is jó tudni. Valami Löwenthal nevű úri ember Németországban új vallás alapításán fáradoz. Az általa toborzandó felekezet *cogitánsok* (gondolkozók) nevet fognak viselni; L. úr hitmegszólításait eddigelé egy röpiratban bocsátá ki, melynek címe: „Religion ohne Bekentniss” azaz, jó magyarul: „Vallás, vallás nélkül.”

(?)

558.

* Tirolban akadt ember, ki Goethe „Erlkönig”-jét sajtáságosan magyarázza. Szerinte az egész egy allegoria, melyben a gyermek a kath. egyházat, a tündérkirály a szabad kőművességet ábrázolja. Ez az úr is elmehetne olvasva a *millenium* váró angolok közt.

(?)

12. sz.

559.

* Élénk kis esti lapunk, a Magyar Sajtó, april elejétől kezdve beléteszi fél lábát a koporsóba. Jelen szerkesztősége (Pákh, és Greguss Á.) „egyéb irodalmi elfoglaltsága miatt” visszalép s a szerkesztést a Sajtónak 1861-diki szerkesztője, Hajnik Károly úr veszi át. — Csak kétszer fog hetenkint megjelenni, a kiadó úr, „nem vélvén az olvasó érdeke ellen cselekedni ha egyheti tartalmát nem hat kisebb, hanem két nagyobb adagban” küldi szét. Sajnáljuk a gondosan szerkesztett lapot, mely irodalmi viszonyainkkal legtöbbit foglalkozott a politikai lapok közül, s melynek tárcaja nem egy-egy regénynek hónapokon keresztül elnyújtásával, hanem kisebb irodalmi, bírálati, könyvészeti, aesthetikai cikkekkal igyekezett a szépirodalmat képviselni.

560.

* Szintoly hirtelen, mint a Sajtó megszűnt, indult meg Heckenastnál egy „jó és olcsó” irodalmi vállalat, „Regelő” című. Szerkesztője „nem tudódik”, célja „az egész európai s amerikai irodalomban furorét csinált sensations olvasmányok” terjesztése. — Nem szükség bővebben ajánlanunk, hiszen talán kitűnt lapunk két évi folyamából, hogy mennyire kapunk az ilyenmü olvasmányokon.

561.

* Jósika Miklós „Emlékirat”-ából a már megjelent két kötetten kívül még két kötetre menő kézirat maradt készen. A harmadik

dik kötet mely a bécsi congressus idejéről szól, nem sokára kikerül sajtó alól, s aztán követni fogja a negyedik is. Őszintén ajánljuk olvasóinknak, mert így félbeszakadva is igen kedves olvasmány.

13. sz.

562.

* A jövő hóban egyszerre négy új szaklap indul meg, még pedig három közülök oly szakokat fog képviselni, melyeknek irodalmunkban eddig nem volt organumok. — Az egyik „Századok magyar történelmi szemle”; szerkeszti Pesty Frigyes, ki e lapjával a dunántúli történetkedvelők egyik közelebbi gyűlésén nyilvánult azon kívánságot ohajtja teljesíteni, hogy bár lenne már egy magyar lap, mely a hazai történet kútforrásaival, okmányaival stb. foglalkozzék. — A másik a „Nyomdászati füzetek”, mellyel a szerkesztő, Aranyossy Lajos oda fog törekedni, hogy nyomdászaink magyar nyomdászok, s nyomdászatunk magyar nyomdászat legyen. Igen üdvös cél, s hogy mennyire szükséges tenni, működni ez irányban is, csak az irodalom háztartásával foglalkozók érezhetik eléggé, kik naponkint kénytelenek tapasztalni, mennyire alá vannak még nyomdáink vetve a német nyelv, és kivált a német nyomdászat befolyásának. — A harmadik szaklapot Xántus János és gr. Lázár Kálmán fogják szerkeszteni; címe lesz: „Magyar természettudományi lapok”, melyben egyzersmind a cél és irány is benne van foglalva, a mit a lap maga elé tűzött. — Végre a negyedik lap a Girókúti és Pólya orvos urak szerkesztése alatt meginduló „Kertészgazda”, melynek már mutatványszáma is megjelent. — Az első három lap egészen üres hézagot fog betölteni irodalmunkban, s a negyedike is van szüksége mint olyanra, melynél — ilynemű lapjaink gyakori megindulása, megszűnése, egymásba olvadása után — a közönség teljes biztosítékot találjon Pólya úr köztiszteletben álló nevében.

14. sz.

563.

* A Réthi Lajos által szerkesztett „Növendékek lapjának” első száma megjelent. Ismert nevekkel (Indali, Szász K., Sámi László) találkozunk benne, azonban nem annyira e gondosságot, mint a lap irányát tartjuk dicséretre méltónak. Nem közvetlenül árasztott „aranytanácsokkal”, melyeket a gyermekek hamar megúnnak s egyik fülökön be, a másikon kieresztenek, igyekeznek hatni az ifjuság nemesbitésére, hanem érdeklő olvasmányok által akarja az erkölcsi hatást mintegy belopni olvasói lelkébe, s ez minden-

emire sokkal célravezetőbb út. Ajánljuk a csinosan kiállított kis lapot az illetők figyelmébe.

15. sz.

564.

* A nemzeti színház igazgatója ellen — írja a P. N. — egy pár lap szenvedélyes harcot folytat s minden alkalmat felhasznál, hogy leköszönését sürgesse, vagy hogy azon, véleménye szerint örvendetes hirt elbeszélje olvasóinak, hogy Radnótfáy úr már leköszönt. Mi nem találjuk ezt se oly örvendetesnek, se oly kívánatosnak mint mások. És nemcsak azért, mert nem tudjuk, mi következik utána, hanem azért is, mert egyesek ellenszenvét nem tartjuk elegendő oknak, hogy ezért az igazgató lelépjen. — Mi pedig sajnálva halljuk, hogy a lemondás már csakugyan megtörtént volna, de az állandó bizottság közbevetette magát, hogy R. urat addig megtarthassa helyén, míg országos intézkedés történhetik.

565.

* Poor Imre orvostudor a pesti Rókus kórház első orvosává neveztetett. (Nem *elsőd* orvos, mint némelyek írják. Azért, hogy *másod*, *harmad* lehet és van, nincs *elsőd*. Az „*első*” szóban már benne van az a sorozás, mit a *másod* *harmad*-ban a *d* jelent. Ha *elsőd* jó volna, úgy *elsődik*-et kellene mondanunk *első* helyett. Oda pedig még nem jutottunk.)

566.

* Minden lap elmondta már, hogy a pesti csónakegylet czentul *foglalkozókat* is vesz föl; de mi maig sem tudjuk, mit jelent e szó: olyanokat-e, kik a csónakászattal m. e. műkedvelésből foglalkoznak, vagy olyanokat, kik általában bizonyos *foglalkozással* keresik kenyerüket. Ha ez utóbbi: nem szeretnők, hogy e szó felkapjon s oly szint vessen aristokratiánkra, mintha az semmivel, vagy legalább semmi haszonnal *nem* foglalkoznék. Nincs már oly osztály többé.
(?)

567.

* Gutzkow német híres költőnek, ki, mint tudva van, egy idő óta elmeháborodásban szenved, két regényeért: „Ritter von Geiste” és „Zauberer von Rom” — Brockhaus firmája, mint most kényszerülve nyilatkozik, 6000 tallért fizetett, a mi, (hivatkozik

az üzlet férfiaira,) lehető legnagyobb tiszteletdíj a mostani német irodalmi viszonyok közt. Elég szép is, tagadhatatlan, de oly *nagy* olvasó közönség mellett, minő a német, állhatna kissé fényesebben is a díjazás dolga, kivált ha oly első rangu szerencsétlen írójáról van szó, mint Gtutzkow.

(?)

568.

* Hesekiel G. Berlinben egy kissé vadregényes költeményt írt s adott ki, a „Halál életéből” címmel. Az egészet álmodja valaki; de a halál szerepe az, hogy e jó urnak kedve kerekedik egy kis földi szerelemhez, s körutat tesz a civilizált népek közt. Angliában sikertelen szerelmi epedés miatt szörnyet kell halnia, Spanyolországban az inquisitio földalatti börtönbe temeti, Franciaországban megmérgezik, Olaszországban rőfnyi szarvakat raknak fel neki. Mihozzánk nem jó; itt pandurokkal s rablókkal gyűlne meg a baja. Ki a phantasiát a képtelenek képzelésében tartja: annak ez már csakugyan phantasia lehet.

(?)

569.

* Az akadémiái palota építőmestere, *Stüler*, még a mult hó közepe táján meghalt. Hirtelen halállal mult ki, 65 éves korában. Dr. Stüler Ágost, fő építészeti titkos tanácsos. — Schinkel tanítványa — a porosz király építő mestere volt, a fő építészeti hivatal igazgatója, az ipar és keresk. ministeriumban titkos tanácsos, a műakadémia tanácsának tagja, sok rendjel tulajdonosa. Jelentékenyebb építményei között egy német lap felhossa a pesti *müzen-mot* is, olyféle kis pontatlansággal, melyet ott nyugat felé akkor is elkövetnek irányunkban, ha az ő jeles embereikről van szó.

570.

* Az a *Kiss* nevű szobrász, ki Berlinben közelebb meghalt, lehetne magyar eredetű is, de kötve hisszük, mert német betűkkel *Kisz*-nek írják, s csak a latin német-írás szerint *Kiss*-nek. Hagyjuk az efféle *kiss*-szerű atyafiasítást: mi hasznunk benne!

16. sz.

571.

* Mult pénteken (apr. 9.) már lapunk bezárása után, kísérte örök nyugalomra irótársai és baráti gyász csoportja *Kempelen* Győző hamvait. Ő szorgalmas fiatal munkása volt irodalmunk-

nak, derék ember és jó hazafi, méltó arra, hogy kora elhunytát fájdalommal említsük, s ezzel is sötétebben tekintsünk végig irodalmi férfiaink ritkuló sorain.

572.

* A névmagyarítókat figyelmezteti a helytartó tanács, hogy folyamodványaikat ne közvetlenül, hanem mindig a helytartó tanács útján intézzék a m. udv. cancelláriához. Mi pedig, ha elfogadnák, arra figyelmeztetnék őket, hogy kövessék ama közelebbi néhány névmagyarítót, kik érthető magyar nevet választottak, ne pedig azon régebbieket, kiknek magyar neve első hallásra elárulja, hogy a csupán szolgálai fordítása valamely idegennek. Miért roszul, ha jól is lehet?

17. sz.

573.

* Hogy a magyar tudományosságának szentelt ezen diszpalota, kezdetéhez méltóan, be is végeztessék: főuraink és áldozatkész tehetségs fiai hazánknak, a nyomasztó pénzvviszonyok dacára, nem szűnnek meg a kimerültni kezdő építési pénztárt újabb adományokkal gyarapítani. Így közelebb olvassuk, hogy gróf *Festetics* György 3000 forinttal járult az építési költségekhez; nem sokára pedig egy *Marczibányi* nevet fogunk említhetni, kétezer forint adománnyal.

(?)

574.

* Az akadémia palotájáról lévén szó: még egy szem magot kísértünk meg elhinteni, talán, ha a nagyobb lapok is segítik röptét, valamikor fogékony keblekre talál tehetségs hazánkfiainál. E nemzeti diszépület, a mi az architecturát illeti, körülményeinkhez képest elég fényesen jött létre; de hiányzik, a mi ily épületek teljes bevégezttségét megadja, a festészet és szobrászat méltó közreműködése. Van ugyan az épület külsején néhány terra-cotta szobor — laptársaink megrótták — mi, ha az idő viszontagságaival dacolni birnak, legalább míg másokkal cserélhetjük fel, azt mondjuk: jól tette az építető bizottmány, hogy költségesebb szobrokkal nem terhelte az úgy is eléggé megterhelt építési pénztárt. Van továbbá néhány olajfestvény, még a régi teremből: elhunyt tagok arcképei, az akadémia jelvénye, Széchenyi álló képe, és 3—4 mellszobor. De vajon ennyi lesz-e, mi a monumentális épületet díszíteni fogja, az idők végtelenéig? — Az építető bizottmány,

bölcs előrelátással, úgy gondoskodott, hogy számos fülke, számos oly hely maradjon mind az előcsarnokban, mind a teremben, hová később szoborműveket diszesen beállíthatni: ezek betöltése a vagyonosabb honfiak áldozatkészségének, és a következő nemzedékek buzgalmának lesz fentartva. Fiatalkorunk művészeink szaporodnak, de munka nélkül honn, külföldre kénytelenek elzúlni, mert főuraink és jobbmódú honfitársaink a szobor diszitményt magán házaiknál még költségesnek tartják. Ime itt a hely, az alkalom, közhelyre áldozatul összehordani azt, a mit magán lakásokon még most áttal a magyar ember. A közélet, a tudomány férfijainak Westminster Hall lehetne idővel az akadémia csarnoka. Az Esterházy-képtár ott lesz, az igaz, de nem mint az épülettel öszhangzó diszlet, hanem mint oda szállásolt gyűjtemény: kívánatos lenne, épen azért is, mivel e nagy becsű képtár is ott lesz, a fölépcső, előcsarnok stb. helyiségeinek, a közönséges falfestés helyett, idő múlva frescóval fölváltása is. Mind ez a jövő dolga, de nem árt minél gyakrabban emlegetni, hogy lassankint az eszme valósággá érlelődjék.

575.

* Valamelyik lapszerkesztőről azt írják collegái, hogy feladatúl tűzte volna ki magának fiatal írókat szerkesztőkké növelni. Mi pedig azt nem foghatjuk meg, hogy az általános *emberi* és *írói* képzettségen kívül minő képzettség kívántatik még a szerkesztéshez, a mit egy kis gyakorlat bármely valamire való szerkesztőség irodájában meg nem adna.

576.

* A budapesti hajós-egylet már kiadta idejéi versenye sorrendjét. Díjak 100, 50—50, 20 stb. arany; tehát: „paulo majora canamus”. Ha meg nem sértenők a t. egyletet, azt szeretnők megkérdeni tőle: vajon célszerű és lehetséges volna-e a *vitrola*-hajózást ősz Dunánkon meghonosítani? és nem érzi-e a t. egylet ez újításra hivatottnak magát? — Ha lehetséges, úgy hisszük, idővel igen. Mily szép volna a széles Dunát lobogó vitorlával borítva látni!

(?)

577.

* Sajnálkozva emlegetik a lapok a selmeci erdészeti akadémia leendő megszüntét, hogy a mariabrunni erdészeti intézettel egyesüljön. Valóban nagy kár lenne, ha e hír teljesebben.

578.

* Megjelent a „Növendékek Lapjának” egy pár első száma. Szerkeszti Réthi Lajos, kiadja Stein J. Kolozsvárott. A nevelés férfiai többször megkísérelték nálunk ifjusági folyóirat alapítását, de mindannyiszor nem nagy sikerrel. Ohajtjuk, hogy az új lap szerencsésebb legyen mint elődei. Erdélyben sok szakképesítés és ügyesség van a nevelési téren; tudunkra az első gyermekzsebkönyv (Döbrentei „Kis Gyulája”) is Erdélynek köszöni létét. S e „Növendékek Lapja” első számai után minden jót várhatunk.

579.

* Plouvier Eduard új színműve, „Madame Aubert” a hatásos darabok közé tartozik, melyen a fordítók bizonnal kapva kapnak. Az úgynevezett *félvilágból* (miért ne mondjuk a „demi-mondeot” magyarul?) került ki tárgya ennek is, mint legtöbb hatásos francia drámának, s jellemzi az egészet egy a darab végén a hősnő szájába adott mondat: „Ah mily boldogok a becsületes nők!” Különben egyszerű historia. Madame Aubert-t egykor Flórának hívták s a demi-monde nevezetessége volt. Lelekiösméretét roppant sok elfecsérelt vagyon terheli. Többi közt St. Gery marquis is tönkre tette magát miatta. Ez, és fia Armand, szegényes állapotban élnek. Madame Aubertnek is van egy fia, György, kivel nem akarja tudatni anyja gyalázatát. Egy közjegyzőnél neveltette, s jövőjét nagy tőkék letétele által biztosítja, de a fiú semmit sem tud szüleiéről. Azonban egyszer becsület-vitába keveredik Armanddal, párbajra kerülne a dolog: ekkor anyja kénytelen fölfedezni titkát hogy e *testvérgyilkosságot* elhárítsa, hiszen György is a marquis fia. Apja elismeri és felfogadja, s minden jól végződnék, ha a bünbánatos asszonyság elbirna ennyi boldogságot, és örömeiben fia karjai közt ki nem adná lelkét. E biz elég egyszerű és nem is vadonat-új lelemény.

(?)

580.

* A „Kladderadatsch” szerkesztője, Dohm úr, azon eredeti ötletre bukkant, hogy Shakspeare „Lear királyát” bohózáttá travestálja. Az „Új Lear” azonban, egyik berlini színpadon előadatván, nem igen nagy sikernek örvendett. A conceptio jeles; tudni való, hogy Lear a tragediában is oly gyöngeségeket árul el, melyek néhány vonással comicummá változhatnak, s ebben Dohm ügyesen járt el, jól is bonyolított; de utóbb elveszti a fonalat és nem tud magán segíteni. Kár.

(?)

581.

* Egy kicsinységekben gyönyörködő úri ember — természetesen angol — oly apróírást készítő gépet talált fel, mely gyémánttal üvegre a miatyánkot egy angol □ ujjnyi térnek 356-ezered részére leírja; oly kicsiny mérv, hogy e szerint az angol biblia egy □ ujjnak mintegy 20-ad részét foglalná el. Hova marad ettől a mi sokat emlegetett cseresznyemagunk? Hanem azért ez mégsem *művészet*.

18. sz.

582.

* A dunántúli történetkedvelők még mindössze csak hat gyűlést tartottak, s már is igen méltán kezdik a történettel foglalkozók figyelmét teljes mérvben magukra vonni. [Ezután mintegy húsz előadó nevét és előadás címét sorolja föl a glossza.] — . . . Ezek voltak a három napig tartott összejövetel tárgyai; mi pedig nem zárhatjuk be sorainkat, hogy ne nyilvánítsuk azon — már máskor is kifejezett — ohajtásunkat. vajha a haza minden részében keletkeznének ily szép célú társulatok.

583.

* A pesti iparbank april 24-dikén tartott gyűlésében elhatározta, hogy a jövő évi júniusban iparkiallítást rendez Pesten, s e kiállítás körüli előleges teendők elintézésére b. Eötvös József elnöklete alatt egy bizottmányt nevezett ki. — Ez iparkiallítással, melyhez természetesen egy, legalább 15 ezer embert magába fogadó csarnokot kellene építeni, a zenede-ünnepély rendezői már is közösségbe akarnak lépni, oly módon, hogy építtessék meg e nagy csarnok még f. évi augusztusig, hogy a zenede ünnepélye is benne tartathassék, s aztán a költség, legalább arányos részletben, legyen közös. Helyiségül a városerdőbeli nagy kört akarnák megnyerni. Jó gondolat, a mai pénztelen időkben, csakhogy kivihető-e, s általában ez óriás épület negyedfél hónap alatt fölépíthető volna-e? az a legnagyobb kérdés.
(?)

19. sz.

584.

— Az akadémia második ülése a palotában (máj. 1.) korántsem volt oly népes [. . .] a harmadik előadás Than Károly 1. tagtól: „a csizi ásványviz vegyelemzése” még inkább leköté a figyelmet, nemcsak a szakemberekét, hanem általában. Csiz egy kis falu Cömörben, Rimaszécs mellett, s mint egyház a *hanvai* anyaszent-

egyhúzhoz tartozik (Tompá M. lelkészé alá). Ott fedezték föl, pár évvel ezelőtt, amaz ásványos vizet, melynek kitünő jód tartalmáról sokat beszéltek és irtak a lapokban. De ily pontossággal, mint Than kísérleteiben, vegyelemezve még nem volt, ki azt minden részeiben összehasonlítja a világhírű halli vízzel, s meglepő hasonlatot fedez föl a kettő között. Mindenik különösen *jód* és *brom* tartalmára nézve jeles: a csizi, jodban valamivel szegényebb, de bromiumban gazdagabb levén, mint a halli. Than úr az ülésben egy érdekes kísérlettel is bizonyítja, hogy e víz jód tartalma nem sokat enged a hallinak. Csizi vízbe elébb keményítő oldatot, azután savanyt töltvén: az rögtön elébb szép világos, aztán sötétkékre, csaknem feketére változott, mi a hallinak is tulajdona. — [..]

585.

* Párisi lapok szerint megint egy új módját találták fel, hogy lehessen nyomtatványokat, képeket stb. sokszorosítani, még pedig az eredeti példánnyal teljesen hasonlólag. A készülék egy érclapból áll, melyet a lemásolandó példányra kell nyomni, s ez aztán galvan folyam segítségével úgy belé eszi magát a lapba, hogy a legszebben lehet róla lenyomatokat venni. Az első kísérlet, mint írják, fényesen sikerült, s az eredeti példánynak se lett semmi baja. Ha mindez igaz, nagy fontosságú volna a találmány.

20. sz.

586.

* A pesti vízvezetés ügye megint fölkerült. Most részvények utján akarnák e tervet foganatosítani, oly módon, hogy a társaság bizonyos százalékot meghaladó jövedelmet nyerne, e fölöslegben a városnak is lenne része, s az így nyert jövedelmekből lassanként magához váltaná a részvényeket, úgy hogy néhány évtized múlva az egész vízvetés a város tulajdonává lenne. Csak-hogy lenne már valahogy.

21. sz.

587.

* Az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának közlebbi ülésében, hétfőn május 15-én, Szepesi Imre 1. tag olvasá *Mátyás* Florián lev. tag értekezését: „Magyar nyelvitkaságok” Az egész úgy látszik egy részét képezi a szerző tanulmányainak egy nyelvtörténelmi *szótár*hoz, melynek valóban oly nagy hiányát érezzük, s melyet értekező alapos buvárlatok után közrebocsátani készül. Ez alkalommal némi kedves csalódásainkat ingatta meg.

Egyik a *Keveháza* név, melyben szerinte a *háza* egyszerűen a helynevekben szokásos *aszó*-vá (Medgy-*aszó*, Hosszu-*aszó*, Szarv-*aszó*) sugorodnék, a keve és kuve szintén csak *küve* (a *kő* szótól) volna; s így az egész fenhéjazó mondai *Keveháza* prózára fordítva *köveaszó*, vagy *kőaszó* lenne. Másik fő pontban az 1403-ban kelt sajtószentpéteri tanácsvégzést ifjítja meg egy egész századdal; mutogatván, hogy az évszámban a 4-es tulajdonkép 5-ös, melynek illető ága csak ténta-bugygyanásból eredt; mutogatja különösen benső érvekkel, hogy ez okirat nyelve nem a XV-dik század elejéről való. Sajnáljuk: de ez igazságot el kell ismernünk; s ez utóbbira nézve jobban meggyőzött bennünket, mint az első iránt. Nem vitatjuk, hogy a mai *Kajászó* (Sz. Péter) lenne *Keveháza*; de tekintetbe kell vennünk, hogy Turóczi a XV-dik században bizonyosan élszóból ismerte e helynév kiejtését, s ha *kőaszót*, vagy *küveaszót* hallott volna: ez nehezen nyújtott vala neki alkalmat, hogy Keve vezér nevével összekapcsolja. Bizonyosan a hagyomány is ösztönözte ily kapcsolatra, az is tudhatott valamit Keve vezér temetőhelyéről. — A többi elemzett régi szókat mellőznünk kell e szűk téren. Az akadémia nagy érdekléssel hallgatta az előadást, sőt egy tag azt is indítványozta, hogy fejezze ki helyeslését a jegyzőkönyvben; de ez szokás elleni levén, mellőztetett, annál inkább, mert minden felolvasott értekezésnek bírálatra kell adatni, s a bírálatot így megelőzni nem lehet; s mivel ha most helyeslést, előfordulható esetben rosszalást kellene írni a jegyzőkönyvbe; szóval minden értekezést az ülésben megvitatni: a mi sok kellemtelenségre adhatna okot. [.]

588.

* Gróf Lázár Kálmán szerkesztése alatt megjelenendő „Uj korszak” című szaklap programját néhány nap múlva közzé teszi. Célja e folyóiratnak hazai közintézeteinket, irodalmunkat, könyvkiadó üzletünket, s legfőképp a tanügyet rendszeres figyelemmel kísérni, s az illető rovatok vezetésére már is tekintélyes szakférfiak vannak megnyerve. A program kibocsátásakor még szólunk felőle.

589.

* Báró Eötvös József vegyes tartalmu hetilapja is meg fog indulni július elején. Úgy halljuk, hogy a lap tárcája a magyar nyelv ügyével is sokat fog foglalatoskodni, s kivált nagyobb lapjaink soloecismusait keményen meg akarja támadni. Ez, ez! Ebbe kellene már egyszer erős kezekkel belé markolni.

* Gy. P.-nak lapunk mult számában közlött bírálatára két lap felelt: a Bécsi Híradó és a Fővárosi Lapok. Azon olvasóink kedvéért, kik e lapokat talán nem olvassák, ide írjuk röviden feleleteik tartalmát. Az előbbi lap, előrebocsátván, hogy mindig az ifjú irodalmat vádolják hetvenkedéssel, hetykeséggel, pedig ime az „öreg irodalom” is csak úgy hetykélkedik, elmondja, hogy figyelemmel olvasta Gy. cikkét, de nem talált abban egyebet tagadásnál, pedig tanulja meg Gy. hogy (a B. H. a hol lehet, szeretvén latinul beszélni) az „actori incumbit proba” még nem azt teszi hogy a tagadás eo ipso cáfolat. — A F. L. már több tért áldoz a feleletre. „Gyulai Pál sarat dobál” ugymond, „minden bírálóra, hogy maga legyen az egyetlen folt nélküli fehér hattyú. Irgalmatlanokat kiált, gondolván, kis embernek így kell, hogy észrevegyék”. Megteszi hát ő is a kedvéért, folytatja tovább s ezuttal is észreveszi kiabálásait, és méltónak tartja, hogy megrójjá azon zugprokatori fogásokat, melyekkel Gy. az ő bírálatából egyes passusokat kikap, azt sehol sem említve meg, a hol ő a „Fény árnyait” meg is dicsérte, csak azt akarva erővel kimutatni, hogy a F. L. bírálatá csak bizarrságot és rémséget talált abban. Felhossa továbbá, hogy az a vád, mintha e műről a F. L. mondta volna azt, hogy a francia iskola árnyékában termett, csak ráfogás, mert ilyenfélét már Pákh is mondott az akadémia előtti referáláskor, ő csak magáévá tette ezt, s így Gy.-nak egyenesen Pákhot kellett volna megtámadni, ha nem azt nézné, hogy *ki* mond valamit, hanem azt, hogy *mit*; Végül szívére köti Gy.-nak, hogy legyen következetes, s ha ezelőtt 6—7 évvel gyengéknak mondta Szigligeti akkori darabjait*), hát gyalázza most is a mostaniakat; mindenek fölött pedig cselekedjék azon szép mondat szerint, a mit a F. L. magyarul mond itt el, de a mit a B. H. bizonyosan így formulázott volna: „Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas”. — Ily módon felel a két lap, s ez az elvek, a bírálati lényeges állítások fölötti vitatkozás.

*) Némelyiket gyengébbnek, némelyiket jobbnak. Különben azt, a mivel e mostani bírálatát végezi, hogy Szigligeti dráma-irodalmunknak oly szolgálatokat tett, melyek őt halhatatlanítják, elmondta már ezelőtt 9 évvel is, a Budapesti Szemle első füzetében. (?)

23. sz.

591.

* Beküldetett szerkesztőségünkhöz a gróf Lázár Kálmán szerkesztése alatt meginduló „Korszellem” című heti közlöny

előleges programm tervezete. Szándoka a lapnak a kül- és belföldi tudományos, irodalmi, művészeti, könyvkiadási mozgalmakat folytonosan éber figyelemmel kíséreni, a világirodalom minden rendű szaktudományának új nyereseményeit „a közönség közt szétszórva közkinccsé tenni”, s bár a szerkesztőség mindig egy határozott s következetes irányt követend a tudományok körül, a másnemű nézeteknek is lapjában helyet enged, hogy így az eszmék tisztázását előmozdítsa; ezenkívül a művészet, ipar, kereskedelem, és az egész társas élet mozzanatait szem előtt tartani. Ehhez képest a két ivnyi lap tartalma lesz: 1. Társadalmi vezércikkek. 2. Tudományok csarnoka (természettudomány, történet, régészet, jogtan, nyelvészet, bölcsészet, geographia, ethnographia). 3. Tanügy (elméleti értekezések, tudósítások, egyetem, akadémiák, gymnasiumok, népiskolák). 4. Kül- és belirodalom. 5. Kül- és belföldi könyvismertetés. 6. Kül- és bel tudományos intézetek (akadémia, tudós congressusok, stb.). 7. Egyéb intézetek. 8. Művészet (szini, képző, zene). 9. Tárca (beszélyek, versek stb.). 10. Egyveleg (ebbe minden befoglaltatik, a mi eddig, külön megemlitve nem volt). 11. Levelezések kül- és belföldről. — Mint láthatni a terv igen terjedelmes alakra van fektetve; átalában a szándék — oly lapot indítani, mely a közönséget minden irányban teljesen tájékoztassa — nagyon szép és üdvös: csakhogy majd a kivitel óriási nehézségeit sikerülend-e legyözni, ez az, mi ilynemű tervek olvasásakor önkénytelen eszünkbe jut: s a min tapasztalaton alapuló aggodalommal kétkednünk kell.

24. sz.

592.

* Ünnepekben gazdag volt Pesten e mostani hét. Egyházi ünnep, gazdasági kiállítás, lóversenyek, regatta, bálók, folytonos izgalomban tarták a várost, s az ilynemű felvillanyozó multságok mellett más időben talán csendes óráknak is folytonos élénkséget adott most Ő Felsége legmagasabb itt mulatása, a városban, a kiállításon, a versenyeknél tett látogatásai, vagy a hozzá járuló fényes küldöttségek, s ezeket kíséren néptömeg. — A magyar gazdasági egyesület kiállítása, szerény igényeinket, kevés erőnket figyelembe véve, szépen sikerült; a rendezők igazán megérdemlik a dicséretet. Az állatvilágból juhok és sertések (többnyire magyar fajok) voltak kiállítva, a gépek köréből minden, a mi jelenleg a gazdaságoknál alkalmazásban van. A nagyobb zajt ütő, füttyögő, zugó gépek többnyire Angliából kerültek, de hazai gépészeink s iparosaink is kitétek magukért: maga Vidats 109 darab gazdasági eszközt állított ki, s a legnagyobb bámulást gerjesztett útcai gőz-

mozdony is Pesten készült, bár angol gépészek gyárában. — A magasabb élvű „sport” sátoros ünnepeit ülte. A csolnakverseny még sohasem volt ily fényes: nagyobb díjak, több versenytárs mint eddig, a fényes és roppant számú közönség, mindannyi inger volt a győzelem elnyerhetésére. A lóversenyhez rendkívüli közönséget vonzott Ó Felsege jelenléte. Alig maradt a városban kocsi, s a bevonuló fogatok egy óránál tovább folytonos zajjal, zörgéssel tölték be az utcákat. — És ezek mellett éjjel kivilágítás, fáklyás menet, nappal az utcákon folytonosan hullámzó népcsoportok: szóval szokatlan ünnepélyesség, zaj, élénkség mindenütt, mindenfelé.

(?)

25. sz.

593.

— A legközelebb lefolyt hét gazdag volt akadémiai ülésekben. Jun. 10-ére az elnök gróf összes ülést hivatott, melyre a tagok szép számmal megjelenvén, ő maga előadá válaszáat az akadémia hozzá intézett azon kérelmére, hogy az aug. 19-dikére elnökileg kitűzni szándékolta köz-ülés későbbre, jelesül nov. 3-ára, mely egyszersmind az akadémia alapításának, a Széchenyi István által kimondott „légyen” igének, 40 éves évfordulója, halasztassék el. Ő maga kifejté okait, melyeknél fogva az akadémia kívánságához nem járulhat, s a felszólalók tekintélye, nagy száma s ellenokai dacára is megmaradt az augusztusi határidő mellett. A vita nem volt minden keserűség nélkül, de mely, bizton hisszük, el fog enyészni, mihelyt az akadémia értesülhet a titkos okokról is, melyek a grótot ez ellenállásra kényszerítették; az sem lehetetlen, hogy utóvégre mégis az akadémia kívánata fog teljesedni.

594.

* A színházi előadások fénypontját még folyvást Artôt Desirée kisasszony vendégjátékai teszik. Kedden lépett föl utolszor „Traviatá”-ban*), mely mindenesetre legjobb szerepei közé tartozik a jeles művésznőnek.

*) Magyarúl, a színlapok szerint „Tévedtnő”: így, egyszóba írva. Miféle csuda ez? Még megérjük, hogy így írunk: „A húgom eltévedtnő az erdőben” — „Kati elesettnő az utcán” — Az angol nem adná sokért, hogy részesülőt, mellékneveit nem kell a különböző nemekhez alkalmaznia, nagy előnynek tekinti a többi nyugati nyelvekkel szemben, mi pedig, erővel be akarjuk nyelvünkbe erőszakolni, ha valahol egy-egy nőnemű kifejezést találunk.

(?)

* A nyelvtudományi osztály hétfői (19.) ülésében az akadémián két előadást hallottunk, ugyanazon tárgyról. Pompéry János lev. tag bevégezte most Joannovics György multkor említett értekezésének felolvasását „a mutató szócskáról” — s utána Toldy Ferenc 1.-tag „mutató nomine” ugyanazt fejtegeté „Az „a”! indulatszó és családja nyelvünkben” cím alatt. E primitív felkiáltásból származtatja ő (mint „aki” cikkünk is, a Koszorú 21. számában) elébb a mutató névmást, aztán abból a névelőt. De eltér abban, hogy szerinte az „a!” névmássá létekor nem *z* képzőt, hanem *h* torokszelletet vón fel (*ah*). Ezért találjuk nyelvemlékekben „ah föld”, „ah viz”. E torokszellet későbbi kivesztével lett a rövid „a ki, a mely”, melyeket aztán (tiszavidéki) lompos kiejtés változtatott, „akki, ammely”-re. De némely tájakon ma is tisztán ejtik: „aki, amely”: tehát össze kell írni. — Nekünk úgy tetszik, mintha az, hogy a mutató névmás először torokszelletet vón fel, nem volna elég erősen bebizonyítva. Igaz, úgy is írják nyelvemlékeink: de legrégebb emlékünk, a halotti beszéd, sőt maga a tisztelt értekező által feltalált *königsbergi* irat is, már ismeri a névmásnak, sőt utóbbi a névelőnek is, *z* betűs formáját („ozchuz”, „ez nem levt vala”, „ez az isten”). Tehát *később* vette föl a torokszelletet? mert csak későbbi emlékeken találjuk. Szerintünk *nem* vette soha, csupán az írók kísértették vele kitüntetni *leírásban* azt az *erélyes* hangot, mellyel az *a*, akár mint névmás, akár mint névelő, ejtetik, s ily értelemben, ha tetszik, *ma is megvan* a torokszellet s ez követeli, hogy ne enyésztessek el összeírás [!] által. Mi a Verseghyféle célzásokat illeti, a mennyiben ránk is háramlanék belőlök, egyszerűen azt jegyezzük meg: van kora az ujításnak, van kora a conservációnak; s mi oly meggyőződésre jutottunk, hogy az utóbbi *most* szükségesebb nyelvünkben, mint az első.

596.

*⁷ Addig-addig csúfoltuk a törököket az ő elmaradottságukkal, hogy bizony tútesznek rajtunk. Stambulban több török ifjú egy társulatot alakított az európai irodalom remekműveinek lefordítására, s a szultán e társulatot százezer piasterrel segívezi évenként. Minden fordítást igen olcsó áron hoznak forgalomba, hogy mindenki megszerezhesse azokat, s így a szegényebb osztályok közt is terjedhessen a műveltség.
(?)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

1. sz.

1.

M. A. urnak, Pápan. Rendszeresen kidolgozott kézirat nincs. Azon jegyzeteket, melyek kézen forogtak, nem használhatná ön, oly töredékesek. Bocsánat, nincs időnk magánlevelet írni.

2.

T. I. urnak, Szombathelyt. A pártolást köszönjük. A többi küldeményt azonban csak magán gyönyörködésre használjuk.

3.

Kh. E. urnak, Brassó. Minden jóra való dolgozat elfogadtatik.

4.

N. K. urnak, Szentes. Meglássuk, mit leszünk képesek tenni. A jóakarát nem hiányzik. De ne várjunk lehetetlent.

5.

B. M. urnak, Kaposvárt. Megtettük. Elvárjuk az ígélet teljesedését.

6.

J. K. urnak, Esztergom. Köszönet a pártolásért. Igen is, lehet a Kisfaludy-Társasághoz egyszerre befizetni három évre a pártolói összeget. Vagy többre is, ha valaki akarja.

7.

Tek. Pongrácz Dániel urnak, Eöcsön. Nincs eset, hogy mint a Kisfaludy-Társaság pártolója, valaki el ne fogadtassék. Minden rendben van.

8.

Sz. K.-nak, Kunszentmiklós. Vettük. Küldjük. — Magán levél, mihelyt idő lesz rá.

9.

D. J. Nagy-Kőrös. Köszönjük a megtiszteltetést. Elfogadjuk. Levél mihelyt lehet.

10.

B. P. Salomvár. Becses levele kezünkönél. Intézkedünk.

5. sz.

11.

Esztergam. R. S. — Nem használhatjuk. Kegyed utasítást kér. Szabadúljon a visszaemlékezésektől más költőkre; legyen szigorú maga iránt; ne írjon ha új eszméi nincsenek; ovakodjék a nyelvdagálytól stb.

12.

„*Adj tónt, zenghetek-e még?*” Nincs benne semmi.

13.

Nagy-Várad. D . . . gyakorlottabb a formában, mint R . . . de egyik sem tarthat igényt a föllépésre még.

14.

Urmező. XXX. Várjunk még.

15.

Veszprém . . . Nem adható.

16.

Léva. H. A. úrnak. Vettük köszönettel. Az egy betű iránt intézkedtünk. Sajnáljuk az effélét, de nehéz kikerülni.

17.

Kolozsvár. Gy. P. Köszönet — és remény. Csodáljuk, hogy B . . . úr nem kapja a lapot; még jólevele megrendeltük és most újra.

18.

Bánfalva K. G. Pár nap alatt magánlevél.

8. sz.

19.

Hanvára. Magkaptad-e a küldeményt?

20.

K. Sz. Miklós. A „Wintertale”, Delius szerint, ott van-e? A bírálók igen sürgetik, légy szives beküldeni.

21.

Miskolc. P. D. urnak. Magán-ismerkedés, vagy ismertetés végett? Köszönjük minden esetre.

22.

Bécs. K. N. J. Kegyednek egy *Kecskeméthy* névrokonával történhetik a tévedés. Magától hallottuk. Különben rögtön intézkedett kiadó hivatalunk.

23.

Sopron. K. J. P. urnak. Hiba volt biz az, nagy. De helyrehoztam, a közelebbi hirdetésben meglátod. Jó hogy több ilyes nem történt még, jó, hogy ez is veled, ki ismersz.

10. sz.

24.

M. Sziget. P. Sz. K. Ha rajtunk állna, a cigánnyal felelnénk, ki a jó tűznél szalonnát szeretett volna sütni. Ha választanunk kell, s beszély hamarabb jöhet: jöjön az.

13. sz.

25.

Negyed. B. Zs. urnak. A Kisfaludy-Társaság részére küldött évi illetmény rendeltetése helyére megérkezett, s Kegyed neve a jegyzőkönyv 264 száma alatt pontosan be van írva.

15. sz.

26.

Borostyánkő . . . Henszlmann Imre urnak az Akadémia palotája ügyében tartott beszédét minden nagyobb lap (P. N., M. O., stb.) egész kiterjedésben adta. Értekezése pedig a gót, szerinte francia, stílről a Budapesti Szemlében iveket foglal el. Miért épen a mi pár

sornyi tudósításunk ellen kezdeni replicát? Mi különben sem nyithatnánk tért (mert nincs) az ebből fejlődhető véleményharcnak. És irodalmunk csak nyerne az általa, ha, mint Henszlmann ur a gót stil — ép oly okadatoltan kimutatnák ellenzői a más stilek előnyeit és szépségeit.

27.

Orosháza K. G. urnak. Tudomásul. Fordítás, ha jó, mindennünnen elfogadtatik. Azon darabra még nem jelentkezett más.

28.

Szeged L. . . . L urnak. Cserepéldánnyal már nem szolgálhatunk. Sajnáljuk.

29.

Adony K. J. urnak. Még eddig azon darabra senki sem vállalkozott. A fordítást csak az eredetivel egybevetés után lehetne használni.

30.

Pest, F. L. urnak. Nem adhatjuk.

31.

Sárospatak J. J. „Hogy a Figyelő minden kezdőnek utat nyit a föllépésre” ezt így épen nem mondtuk. Például nem nyithatunk utat azon kezdőnek, ki most kezd tanulni az orthographiát; mert így az is majd előállna, ki most kezdi az ábécét.

16. sz.

32.

N. V. . . . ra. D. Külforma elég jó. Több tartalmat! t. i. költőit, amiben egy kis eredetiség is legyen látható.

33.

Horatius fordítójának. Nehezen közölhetünk mutatványt. Oly szabadsággal nem Horác az többé.

*Obstrictis aliis, praeter Iapiga . . .
Ugy fékezze szilaj fattyai vak dühét . . .*

A versformában is túl megy a licentia minden határon.
Például a sapphói soha sem túr meg ilyent:

∪ — ∪ — —

Arany középrend, ki sorodba lépett.

34.

D.-nek ismét. Nem érnénk általa célt. Először sokan *kikötik*, hogy el nem fogadás esetében hallgassunk műveikről; aztán sok vers jó be, hol nem szerkesztői, hanem még *költészet-tanári* kritika kellene, a mire nem vállalkozhatunk.

35.

M . . vichnak. Köszönöm, ezutánra is kérem a megemlékezést. Magán válasz, mihelyt érkezem.

36.

V E. A külforma *csalódiság* el van sajátítva. Sajátítsa el Kegyed még azt, hogy ne utánozzon senkit, hanem saját lelkéből teremtsen. A mi Pálban eredeti, az Péterben nem az; vagyis Péter semmire sem megy a Pál eredetiségével.

37.

Sz. K. . . . nak. Kaptad-e legközelebbi soraimat?

17. sz.

38.

Gondolat . . . nem tiszta és nincs tisztán fejezve ki.

39.

R . . . nek.

*Nem virág többé, nem,
Nékem már az élet,
Szézilált kóro az,
Melyre vár enyészet stb. stb.*

Az ilyenben semmi költészet nincs. Elmondani azt, mit százszor elmondtak előttünk jobban, s azt hinni, hogy az ember maga írta a verset: ez szokott csalódása bizonyos kornak, melyből jobb kiábrándulni.

40.

F. F. . . . Nincs is még ideje, a versekről ítélve, föllépni. Később tán lehet, de addig sokat kell még fejlődnie.

19. sz.

41.

Z. V., . . . Nagy hang, de csak *hang*, s az sem új.

42.

B. S. urnak. A pártolói befizetés rendben van. A bírálat helyességéről csak az illető füzet olvasása után győződnenk meg, s az még nincs beküldve hozzánk. — A sapphóit hagyjuk, nem csupán mert korszerűtlen, de mivel gyöngö is.

23. sz.

43.

Szepesvárra.

*A viz zajog, a viz dagan,
Úl egy halász mellől . . .
(Ez nem magyarul van.)*

44.

Ungvárra. A *kül* forma gondos, megérdemli a dicséretet: de egyéb is kell, s az *még* nincs. Talán lesz.

45.

M. S. urnak, itt. Nem nagyon biztató — most még. Új költeményben valami újat keres az olvasó, miáltal annak létezése igazolva legyen. Máskint mihaszna?

46.

B. E. urnak. A beszély kísérletnek megjárja, de csak is annak. A „valóban jóig” hosszú még a pálya.

47.

Temesvárra. D. L. urnak. A küldötteket nem használhatjuk — nem dicsérhetjük.

26. sz.

48.

T. M. . . . Többszöri zaklatásomra maig sem kaptam az illető számlát. A kért árucikk van Szervita-téren, Ilits boltjában, s azt hiszem, minden papir kereskedésben. Küldjek és mennyit? Egy üveg 80 kr.

28. sz.

49.

J . . . S . . . itt. A költeményt csak *tárgyaért* lehetett volna adni, s már így is késő. Tartalma közhelyekből van összenagyolva. Tán lesz ennél másszor sikerültebb is.

50.

Rozsnyóra G. J. . . . Ön gondolkodva ír, tömött sentiosus [!] nyelvre törekszik, de a gondolatnak még nincs elég mélysége, a tömött nyelv néha erőszakot szenved, s a rövid mondatoknak nincs intenzív erélye. Az ön által fölített kérdésre határozott igenel, vagy nemmel bajos felelni. Sok függ a fejlődéstől.

51.

Ulászló király . . .

*„És a király gyorsan
Csatarendben állott . . .”*

Nem ér az semmit, akár „Kont a kemény vitéz” akár „Rozgonyiné” modorában írjuk a balladát, ha belőle hiányzik a lényeg.

52.

Két szív. — Románc. — Ifju és leány. Amaz csatába indul, ez kéri, maradjon. De nem lehet. Időmulva megjön a bajnok . . . sebesülten. Egymás nyakába omlanak s „a két szív megrepedt”. — Régi história már ez a német érzelgős balladákban — de soha sem volt igaz.

53.

Az alföldön . . . Könnyű megismerni ex ungue de bizony most egyszer nem *leonem*. Petőfi — reminiscentiák.

54.

Erdődön . . Varsói véres nap . . . Amabban minden áron képhajhászat, ebben nagy szavak minden áron. Egyik sem az *igazi*. A lelket, a lelket!

29. sz.

55.

Hanvára . Kaptuk a levelet és pénzt. De a *verset* nem!
Kolozsvárra . . . „Várás és nem-jövés után” mikor következik az: „Édes szívem-kénye?”

35. sz.

56.

A csillagász leányát vettük, köszönjük a szivességet, de bár szükében vagyunk az efféle dolgozatoknak, még sem közölhetjük. Sok benne a csillag, mégis kevés a csillagászat; de ha ez utóbbi akármennyi volna is benne, akkor is a jellemeket, cselekvényt keresnők, s ezek itt hiányosak. *Iránya* lehet valamely költői műnek, de a *főirány* mindig a *szép* legyen, ne a hasznos, vagy tanulságos.

57.

Sz. K. . . nak. A költemény *hosszával* csak megbirkóznék lapunk, — de a *nehézét* birjuk-e?

58.

T. M . . . nak. (*Miskolc* is érthet róla.) „Egy dalt! egy dalt! oh nimfa, kedvesednek . . .”

59.

K. E. Pesten. Hol magasabb stilban akar irni, csúrt csavart képeket halmoz; népies hangjai közt van jó, de még tisztulni kell.

60.

Temetőben. Éjjel . . . Gyöngék, éjjel is nappal is.

61.

Gyermek koromból . Sok van belőle még most is a versben.

62.

Borteleki . . Minden ember érez, s ha ki tudná fejezni, minden ember költő volna. Jó szándékhoz egyéb is kell.

63.

„*Szerelem, szabadság s te oh szent költészet!*” A két elsőt nem vonjuk kétségbe, a harmadikból ugyan kevés látszik.

64.

Tizenkét év előtt . Tizenkét év után jobban elmondták ezt prózában a megyei s országgyűlési szónokok. Az a *hernyó* a végén mond valamit, de a költemény nem fokos, hogy csupán vége legyen vasas, a többi pedig fa. Mégpedig micsoda fa!

38. sz.

65.

Sz. M . . . nak a Sátorhegy alatt. Édes barátom, színét se láttam semmi küldeményednek. Ellenben a lapot még kezdetben megindítottam. Siess még egyszer beküldeni — minél többször annál jobb lesz, egy uttal megírván jár-e a lap, igen sajnálom a történetet, de nem vagyok oka legtávolabbról sem. Én csak vártam, csalódtam — de már annyira hozzászórtam a csalódáshoz, hogy hallgattam vele.

66.

Gy . . . nak, Kolozsvárt. Nem kaptam a kidolgozott népmesét. Ohajtanám pedig.

42. sz.

67.

N. N.-nek Baján. Van némi erő a nyelvben, hangban, talán közölhetnők is — buzdítású! De eredetiség, gondolat-tömörség nem sok.

68.

. . . *Már hogy volna* :
„Keserv az élet, *célja* fájdalom?”

A versekben nincs egyéb virágos reminiscentiánál az olvasott költemények *nyelvére*.

69.

Sz. F. A kétszer megküldött vers egyszer sem üti meg a mértéket. Majdnem ugyanazon peripetiákon fordul le mint az első ballada. De a balladában nincs bizonyos stereotyp helyzet és modor, mely mintára aztán akárhányat lehessen önteni. Más húr, más hang: elég volt ebből *egyszer*. Így a „szegény asszony orsó-jára emlékeztet” midőn egy orsó fonállal ügyeskedett bizonyítani, mily sokat font ő. Az adoma igen ösmeretes.

47. sz.

70.

A kit a sors üldöz — nehezen boldogúl. A másik tárgyban intézkedtünk.

7. sz.

71.

Sz. M.-nak. Nem kaptam. Igazán boszantó hogy épen onnan maradnak el a versek. Egyet sem, soha. — Az a *kőr*, a Bükk lejtőin, megemlékezhetnék már rólunk. Nem kapunk onnan semmit.

17. sz.

72.

Kecskemétre, K... nd. A költők gyakran szerencsétlenek, de azért a szerencsétlenek nem mind költők. A levelezésben semmi haszon — kivált ha rá kell fizetni.

73.

Ugyanott, N. L. urnak. A multkori *szelid*, szelidebben azt tette, hogy *gyöngé*. Ez epitheton a mostaniakra is áll. —

74.

Miskolcra L... nak. Nagy köszönet el! [!]

18. sz.

75.

*Azon tisztelt ismeretlen egyéniségeket, kik bennünket vers-csomagokkal örvendeztetnek, igen kérjük, sziveskedjenek a levél-csomag egész súlyát bérmentesíteni, nehogy mi a *simplán* feladott levelekért *duplán* és *triplán* fizessünk. Jövőre az ilyeneket visszatásítjuk.*

76.

A „*Harang*” — repedt egy kissé.

77.

Kolozsvárra, Gy. A küldeményt megkaptam. Szives köszönet!

19. sz.

78.

Sz. Miklósnak. Köszönet. „Amit vártál, megvan.”

79.

Sz. Sándornak. Kijő a sorja — de a 24 óráé nem.

20. sz.

80.

M. Sziget. Sz. I. Sajnálom a késedelmet. Innen expediálva vannak a könyvek, könyvárusi uton. Jó volna megnézetni az ottani könyvárusnál. Tizenöt példány ment. Ha nincs ott, menni fog. A másik dolgot is eligazítom.

22. sz.

81.

Korona és kard. Megénekelték már azt százszor; de ily gyengén alig. Iskolai gyakorlatnak megjárna: de az irodalomban többet kívánunk kezdőtől is.

82.

Ballada a koldusbotról. Az alap jó volna, de a kivitel nehézkes. Látszik, hogy a forma parancsol a költőnek, nem megfordítva.

83.

Az ibolya. Se színe, se illata.

84.

Lelkem ideálja stb. Sok jó igyekezet látszik, de kevés eredetiség, nehéz dolog így a költészet.

85.

Dézs, M. L.-nak. Köszönet és köszöntés!

86.

T. Gy. — A mennyiben mi nem „csupán kizárólag a külformáról”, hanem egy kissé a „tartalom”-ról is ítélhetünk: ön művét nem adhatjuk ki. Sok az, hogy a költő „egy óriás tölgyvel megmássza a Kárpátok legmagasabb fokát”, s vele „lesöpri az ég minden csillagát”. Az ily egetsöprő merészség nem üdvezit. Másban keresse a költészetet.

1. sz.

87.

A helybeli postával némely előttünk ismeretlen írásu egyének egy idő óta bérmentetlen leveleket küldöznek hozzánk, s e sziveség nekünk minden egyes esetben 8 krba kerül. A legközelebbi ily levelet nem fogadtuk el s ezentúl egyet sem fogadunk.

88.

Miskolcra L. J.-nek. A „Napkelet” azóta Londonban van. A cikk ott áll, 16-ik száma élén. Lehet, hogy a név másé, de ugyanaz. B. . . . y kézírata ügyében néhány nappal ez előtt irtam egy „*mea culpás*” levelet. Oda ért-e már?

2. sz.

89.

A Kritikai Lapok szerkesztőjét kérjük, sziveskedjék intézkedni, hogy cserelapját ne kiadó hivatalunkba, hanem a szerkesztő szállására küldjék. Most is azt gondoltuk, megszüntette a küldést: s ime három számát kapjuk egyszerre. A *vidéki csereplédányokat* is halomra gyülve, későn kapjuk meg, hasonló okból; se kedv se idő olvasni aztán. *Átalában* kérjük mindazokat, kik szerkesztőségünkhöz fordulnak, hogy küldeményeiket annak lapunk homlokán olvasható szállására intézzék.

90.

Nagy Körösre. Oly okos ember, mint az ottani könyvtárnok, beláthatná, hogy sokkal könnyebb két félévi folyamat egybeköttetni, mint elfogyott számokat *újra szedetve* új kiadást rendezni. S mintha ez utóbbira csak *szerkesztői* jóakarát kellene! Az ám. Jó lenne még a félévi folyam is.

3. sz.

91.

A nagykövösi tanuló ifjuságnak szives köszönetünket! Nem szerkesztői többesben.

92.

Máram. Szigetre. Sz. K. Megkaptuk a küldeményt.

93.

Kolozsvár. Sz. K. Nagyon szívesen vennénk afféle dolgozatot, minőről Gy. emlékezett! S minél hamarabb, annál jobb.

94.

Hanvára.

„Várja soká. de mi haszna várja
Leveledet Figyelő bojtárja.
Ha soká jön, maga megy Hanvára.”

20. sz.

95.

F. I. urnak. Sopron-Széplak. Ha e lakhelyet tudjuk, lapunk azóta rég járna oda. De most már végén vagyunk az évnek. — Köszönjük az új küldeményt, s használni fogjuk. A *hiba* nagy hiba, de már megtörtént, s utólagos igazítás sem tenné jóvá. Reméljük inkább, hogy mind e rész, mind talán (szabad legyen óhajtatnunk) az egész költemény önállóan is megjelenik, s akkor a mi figyelmetlenségünk által esett csorba helyre fog üttetni. Szíves üdvözlésünket!

96.

M. L. Deész. Vettük köszönettel. De a címezésben annyi ceremónia volna miköztünk? Hagyjuk azt.

21. sz.

97.

A. L. urnak Abony. Megkaptam, nagy köszönettel. Már félig útban valék, azért maradt el a tudósítás. Nem oly hosszú, hogy ne használhassuk: fogjuk is legközelebb. Köszönöm a jókívánatot.

98.

TM-nak. Mindenben eljártam. Levél megy nem soká.

22. sz.

99.

F. J. urnak H. M. V. Vettük köszönettel és adjuk szívesen. Örvendünk a találkozásnak: Post nubila *Phoebus*.

24. sz.

100.

Cs. Gy . . . úr levelére helyben. Sajnáljuk ön állapotját, de sem oly „széles” ismeretségünk nincs, se’ lapunkat tudakozóintézeti közlönnyé nem tehetjük. Az az egy eset kivételes volt.

26. sz.

101.

Ismeretlennek. S. Patak. Rajongás, zajongás. Semmi tisztult eszme. Nem „egy év” — négy év sem lesz még sok e verseknek. Akkor önmaga is más szemmel fogja nézni őket: ha nem , — az még rosszabb lenne. A drámával jó lesz még várni: nem oly könnyű az, mint látszik.

102.

T. M. . . . nak. Levelet és pénzt kaptam. Jobb mulatást, mint nekem van itt. Levél ment H-vára is, Lasztócra is.

103.

Merényi urnak. Valamit tettünk az ön ügyében. Pár nap mulva megtudja. Többet nem tehattünk.

I. sz.

104.

Tisztelt munkatársainkhoz. A kéziratok beküldése soha sincs *igen hamar.* — Az összes névbemutató sorjából már aligha ki nem estem: a programm lett volna legillőbb helye, de akkor még sok válasz nem volt kezemnél. Azonban megragadom az alkalmat, mihelyt jó szerivel eshetik.

105.

Hanvai Zoltán urnak. Jól esett a szíves megemlékezés. Fogadja üdvözetünket, kedves családjával együtt.

2. sz.

106

A vidéki lapok t. szerkesztőinek. Cserepéldányaik oly rendetlenül járnak, vagyis oly rendszeren *nem* jutnak el hozzánk, hogy bármily örömet ohajtanók a vidéki mozgalmakat szemmel tartani: kénytelenek vagyunk lemondani a csereviszonyról. A posta hol ide, hol oda, hol sehova se viszi, hozzánk nagynéha téved egy szám. Így volt a Figyelő idejében is.

3. sz.

107.

P. I. urnak. B. Gyarmat. A nyelv- és szófüzési hibás példákat szívesen közlenők, ha az előadás nagyon is grammatikai modorban nem lesz tartva. Nem szaklapot szerkesztünk immár.

108.

Brüsszelbe. Minél előbb, annál jobb. Reméljük, oda talált a lap? — Szíves üdvözetünket!

109.

M. F. urnak, M. Vásárhely. Viszont üdvözet. Kaptunk mindent, s igyekszünk eljárni benne.

110.

D. A. urnak, Meran. Már megrendeltük volt a tiszteletpéldányt. Most a számadásért, azt kell kitorölnünk, s a t. díjat levonás nélkül számítanunk. Ez utóbbira kérjük az alkalmat, minél előbb.

4. sz.

111.

Budára. A. J. A költeményeket formában gyöngéeknek, de tartalomban sem találtuk oly erőseknek, hogy közölni lehetne.

112.

Szent György-terén. Nyujt reményeket, de még nem mozog szabadon.

113.

Goethe költeményeiből. Több fáradság kell ahhoz. Olyan járadtság, a mi játéknak tetszik. Csak egyes helyek sikerültek, egyes darabok nem.

5. sz.

114.

O. T. urnak. Pless. Mi is úgy érezzük. De a kis vers csak magán tudomásul marad.

115.

A boldogsághoz. Dugovics Titus. Reményt nyújtó kísérletek; de az elsőben megtörik a hangulat; a másodikban a naiv forma nem illik a hősi tárgyhöz.

116.

B. K. urnak Versetz. Az „Új nemzedék” kiadó hivatala reclamálta tőlünk, el is vitette a 3 ftot. Mi még akkor átadtuk volt egy fiatal embernek, hogy kézbesítse, de az beteg lett, s így hevert el a pénz, tudtunkon kívül, egy darab ideig. Hanem, ön reclamatioja folytán, a kiadó embere magához vette. Méltóztassék egyenest odafordulni. A kiadó Wodianer. Mi az effélet csak akkor intézhetnők pontosan, ha személyesen járnánk mindenüvé, s arra valóban nincs időnk.

6. sz.

117.

Brüsszel. Mind két küldeményt megkaptuk, nagy köszönettel.
Jár-e a lap?

7. sz.

118

G. K. úrnak, Sz. Fehérvár. Ön sok verset ír, mondja. Majd ha kevesebbet ír, azokból küldjön.

119.

Névtelennek. Egy „rubint tornyos” „vörös klastromos” költeménycsomag került hozzánk. Nem sokat ér az.

120.

Hamvára. Irnánk, ha „ráérnénk.” Rováson is van valami: de bár több volna.

8. sz.

121.

A. A. urnak, Bécs. Örömet tettük kívánatát: de elvárjuk az ígéret teljesülését egy vagy más módon. Rövid jó külföldi beszélykéek fordítása leginkább célhoz vezetne.

122.

S. L. urnak, Kolozsvár. A multkori nyílt posta nem önnek szólott. Az *S. A.* nak szólott Pesten, s így nem tudjuk, ön micsoda kéziratot keres rajtunk. Különben sem érnék arra, hogy el nem fogadott kéziratokat visszaküldözzünk.

123.

K. I. urnak. A forma gyakorlott: de több gondolatot és eredetiséget óhajtánánk. Talán máskor?

124.

A. B. — „Nem szorosán időhöz kötött eszme” — de nem is nagyon *eszme* az.

125.

F. K. Pesten. A dal formáit könnyen kezeli: de a dal lelke nem ragad meg bennünket.

126.

Ovidből : Daphne, Pyramus és Thisbe. Dicsérendő iskolai gyakorlat.

127.

E — m — r. „Hozzá.” Ha az ember olvassa, úgy tetszik, százszor is olvasta már; ha elvégzi, úgy tetszik, mintha *sohasem* olvasta volna. Nem ily hatást kell tenni a költeménynek. A verselés jó, de *csak* verselés.

9. sz.

128.

Az elefánt. Egy kissé hosszú, nem a *végén*, hanem *közbül* és *mindeniütt*, de másképp nincs elmésség nélkül írva, s némely *korszerei* módosítással közölhetnők.

10. sz.

129.

A. A. urnak, Bécs. *Semmi egyebet*, mint az ön elébbi levelét, *nem kaptunk* onnan. Annak hitelére rendeltük meg a lapot. Érteni fogja már nyilt levelünket. A közreműködést szívesen vesszük.

130.

A három kuruc és a többi. Még nem tudják a hatvágást.

131.

T. E. urnak. Valóban, nem értjük a levél hangját. Mi nem szoktunk *osztályozni* a sorozattal; elismert tehetség művét pedig *in principio* elfogadottnak tekintjük; *kivétel* esetében válaszolunk. A jövő szám hozni fogja.

132.

Érzelmeim. Az e című füzetke elég jó verselés: reményt is nyujt, de még most csak reményt.

133.

I. S. Örömet felvennénk már egyszer valamit: de mindig találunk hiányt vagy a gondolatban, vagy annak kifejezésében. Mig ez a dissonantia meglesz, hiába, nem lehet.

134.

Sámi L. urnak. Nyilatkozata kiszorult lapunkból. De elég, ha kimondjuk, hogy ön *nem* kérte vissza azon verseket, melyek nem sajátjai, s ha W. L. és F. E. urak tették azt, csunya dolgot követtek el mind ön irányában, mind a Koszorú szerkesztőjével, kit játszó társokul néztek. — A „jó keresztyén” nem igen *jó* keresztyén.

11 sz.

135.

N. K — sre. Kijön, még pedig nyargalva.

13. sz.

136.

K. L. urnak. Szívesen közlenők, de oly széles *átalánosságban* tartva nem reméljük, hogy hatása legyen. Rá kell mutatni a sebre, ha gyógyultát akarjuk eszközölni.

137.

Nem azon irói düh. . . kezdetű levélre. Nem üres a költemény, de van benne némi tulzó ferdeség, mint a hibás tüköré. Csak mindig eszmét.

138.

Igyál. Sikerültebbet majd. Nyelvhibáktól sem ment, s a vizes bor gradatióján némi keresettség érzik.

139.

Közel a perc. Szavak. S nem a legjobban összeillők.

140.

Egy leányhoz. Dal. Tehetség jelei, de még sem annyi hogy ki-érezzük belőle: mi a viszhang, mi a saját.

141.

Magányomban stb. Ha elébb a helyesírást ajánljuk, nem azt teszi, hogy orthographiával megjön a költészet is. No de az orthographia magában is ér valamit.

142.

A felirás, Gazdag és pór, Phönix stb. Nagyon erősek akarnak lenni, azért gyöngék.

143.

Hiszek egy. Tehetség nyomai, gondolat és nyelvbeli ferdeséggel vegyítve.

144.

Honfi dal, stb. Variációk ismeretes témák fölött. A *dalok* tárgya népi, előadása nem mindenütt az.

145.

Az epigrammák. Él-etlenek és élet-lenek.

146.

Kolozsvárra. Anyai szemnek és szivnek jók azok: de a közönség elé most még nem valók.

14. sz.

147.

G. L. helyben. A tárgy mindenkori szép thema; de épen azért csak új felfogással és eredeti kidolgozással lehet belőle valamit csinálni. Itt egyiket sem érezzük.

148.

Pályauton. Több a *hit*, mint a költészet. Amabból egy mustármagnyi hegyeket mozdít ki helyökből; de *versben* csak úgy mozdítja meg a keblet, ha kellő adag *költészet* járul hozzá. Ez pedig nem a külső felöltöztetésben áll.

149.

K. L. Dalok I, II, III. Folyékonyság van, de ez magára nem elég. Könnyen elolvassuk, de oly könnyen feledjük is.

150.

Multkor küldött? Verseimre stb. Az ily kezdetű levél írójának. Ön megfogadta, hogy *keveset* írjon — fogadja még meg, hogy ne írjon semmit (t. i. verset) legalább míg több gyakorlatot nem szerez az orthographiában.

151.

A lant. Önnek volt igaza, nem „buzditóinak.”

152.

A magányhoz. Nagypénteken. Még a külformát is gyengén bírja.

153.

Az eltévedt királyfiak. Nem találta meg a népmese költői formáját. Minden a mi lényeges; *semmi* a mi nem az: ebben áll a titok; de megcsinálni igen nehéz. Nem olvasta Puskin egy pár meséjét?

15. sz.

154.

L. J.-nek, Miskolcra. Nagy köszönet mindkét rendbeli küldeményért, P. J. urhölgy 1862-re már egyszer befizetett; így a fölösleges 4 frt részedre iratott be. T. I. ő mlga lakásaul egyszerűen csak *Bécs*, az utca és házszám megnevezése nélkül, van beírva: azért nem küldhették el eddig a könyveket. Ezutánra is tudnunk kellene adressz-ét pontosabban. A könyvek útban vannak.

155.

T. E.-nek. Vettük köszönettel. Sajnálom a félreértést, de *szándékos* nem volt a dologban semmi.

16. sz.

156.

K. J. urnak Adony. Nem használhatjuk részint hosszúsága részint a nyelv nehézkes volta miatt.

157.

J. G. urnak. Közölni való. Szives üdvözlét érte.

17. sz.

158.

P. A. urnak. A *pira* és *poma* nagyon szűkön terem; a legál-
dozatkésebb jóakarattal sem merünk ígérkezni.

159.

M - chnak. Üdvözlettel. Megkaptuk és jónak találtuk. Hát a
többi mikor jó?

160.

Murger. Bajosan lehet. Nem azért a mi benne *van*, hanem
azért a mi benne *nincs*.

19. sz.

161.

B. urnak, B-csbe. Még egy harmadik eset is lehetséges. Nem
olvastuk biz azt még. Ha egyéb dolog nem volna mint a bejött
kéziratokat tanulmányozni éjjel nappal, és nyílt válaszokat írni,
akkor tán bírnánk vele. Kérjük ezt más türelmetlenek által is figye-
lembe vétetni.

21. sz.

162.

K - d - r - csy urnak. Debrecen. A fordítások közt van néhány
jól sikerült. Alkalmilag irodalmi tárcánkban helyet adhatunk, ha
lesz hely. A többi is jó a külformában; de nincs elég költői magva,
mely igazolná létezését.

163.

Szk. Á - d. urnak. G - gy. Bizony szívesen tennők, ha egy
szerkesztőnek ideje volna *magán bírálatokat* is irogatni, a mi, ha
tanulságos akar lenni, nem esik egy két szóval, hanem gyakori
levélváltással. *Vos exemplaria graeca!* ott a minden nemzetek nagy
költőinek példái: azokat forgassa ön, s mérje azokhoz a magáét.

164.

K. R. urhölgynek. Nem ismerjük az ajánlott forditmány ere-
detijét, s így csak az egész fordítás felküldése után szólhatunk
hozzá. Ha kielégítő lesz, adni fogjuk. Mindenesetre szíves köszö-
netünk az ajánlatért!

165.

F. J. urnak. A ladik. Verselése elég gyakorlott, de a ladik egész allegóriája, hogy „leng, küzd, csillaga feltűn, meg eltűn, s végre elmerül” oly közönséges, a képek és a dictió oly mindennapiak, hogy a költőnek csupán a rímbe szedés érdeme marad.

166.

Sz. J-né Sz. J. urhölgynek. E tárgyról elég hosszú cikksor folyt már a Családi körben. Hova kell több védelem? A Koszorú nem támadta meg az *írónöket*. A Koszoru egy *beszélyt* közlött csak, melynek többi alakjai közt egy író is van. Ha egy *képzelt* írónőt nem lehet fölléptetni novellában, vígjátékban vagy akármiben: akkor nem lehet egy *aristocratát*, egy *táblabíró*t, egy *kántort*, még a *politikus csizmadiát* se. — Különben e cikk, a női hivatásról, honleányságról stb. oly elcsépelet phrasisokban is van írva, hogy akkor se közölhetnők, ha a nőíróknak igazán szükségök volna védelemre. Bocsánat hogy így kell szólnunk.

22. sz.

167.

S. F. urnak Késmárk. A cikk elhányódván szem elől, most már idejét multa. Nem is akarunk nyomozást tenni ama kinyomozhatlan tárgyban. Hanem a hun regéket szívesen vennők.

168.

E. I. urnak. „Szellő.” Figyelemre méltó kis dal. Eltettük, várván ha sor kerülne rá.

169.

B. urnak. „Halad. . . A hold kergeti a felhőt, az ijedtében villámot dőf saját keblébe s mennydörgő halálhörgés közt lezuhan a földre. Nem ér az ily personificatio semmit.

170.

K. I. urnak. „Távolból.” Minden *rész* helyesen van benne: az egész mégsem teszi azt a benyomást, mintha valami újat olvasunk volna. Nem költ egy *saját* hangulatot, mi annál nehezebb is, mert az ily csönd-élet már sokszor meg van énekelve; a végfordulathoz is sok hasonlót ismerünk. Talán majd mást.

171.

T. D. urnak. A „költői beszély” alig beszél valamit el, inkább áradoz, s mint az árvíz nem is *tisztán*. A „székely népdal” észjárása se nem székely, se nem népi. Verselési ügyesség mindenikben van.

172.

P. I. urnak. B. Gy. — Sajnáljuk, hogy nem közölhetünk már valamit. A versekben nem találunk elég élt és koncentrált humort.

173.

Emlékezés Petőfiről. „Nyugodj háborgó keblem érzelem oceánja, nem e porhoni lény képe tűnend fel előtted.” stb. Már hogy közölhetnénk ilyet? Olvasta ön Hős Fercsit Kisfaludy Károlytól?

174.

Románc. Felhős az ég... Könnyed darabocskák; eltettük, míg sor kerülhet rájuk.

23. sz.

175.

B. K. urnak. „Nagy Pénteken”. Sok vallási érzet, annál kevesebb költői. Pedig e kettő összefér ám.

176.

K. G. urnak. „Egy szép hölgyhöz”. Hallgassa meg a „szép hölgy”, de mi csak közönséges szóvirág halmaznak találtuk, minden egyéb uj vonás nélkül, csupán hogy egyik strophába egy egész dal be van szöve.

24. sz.

177.

Obernyik jeligére. Helyesen van írva. Mi hát, a mi úgy hat még is, mint *reminiscentia*? Az, hogy a *genre*-t ismerjük, s a költő *egyéni* vonásokkal nem tette annyira *ujjá* előttünk, hogy feledjük *amazt*. Ön aspiratioját tiszteljük, mert nemes az: de fölléptét sajátban ható művel szeretnők.

178.

Brüssselbe. Egy kis csomag van utban tőlünk a málhapostán.

KOSZORÚ. I. ÉVF. II. FÉLÉV

1863

I. sz.

179.

K-y tanár urnak. Brassó. Valóban sokáig nem tudtam, mi csoda kéziratot keres ön nálam, mert nem találtam sehol. Oly csomagba került, hol nem volt helye, s onnan csak most jött napfényre. Köszönöm a figyelmet; de a mi a fordítást illeti, abban illetékesb bíró más mint én, s magyarul tudó német mint magyar. Német nyelvérzék kell ahhoz. Visszaküldöm.

180.

E—G. urnak. A versekben van eszme s itt-ott ügyes fordulat, de a *magyarság* általában még nem elegendő arra, hogy rajta *verset* lehessen írni.

181.

Üres ez a világ. A vers sincs egészen tele. Legalább uj kevés van benne.

182.

Dr. N. J. . . urnak. Meg fog jelenni. Hogy mingyárt nem lehet, oka: mert nem célszerű ily kis lapot egyféle tárggyal nagyon elfoglalni. Azonban a *sajátot* is szívesen vennők.

183.

Budára, névtelennek. Hogy ily soká kerül a sor, oka nem csak a nyílt levél író, hanem a kicsiny hely, mellyel rendelkezik. Sokszor egy *megirt* nyílt levél hetekig elhever, el is avul, mert nincs tér. A mi a kérdést illeti: én is úgy tudom, hogy a *Midsummernight Sz.* Iván éjjelét jelenti.

184.

S. K. urnak, Bénye. Ha a sor rákerül. Individualitást nem lelek én azokban, de máskép elég jól zeng.

185.

A testvérek átka. A történet tragikumuma csak el van *mondva*, nincs feldolgozva költőileg. Mást inkább.

186.

A Bálványozóban van eszme, de nincs elég jól elmondva;
A másik üres.

187.

Testvérkönyvek. Tisztelni való érzés,- de nem találta meg
költői kifejezését.

188.

K-nyi Lajos urnak. Az újabb közleményből *fogunk* közleni.

189.

A metaphysikai vázlat nem lapunkba való. Nem a tárgy,
hanem az előadás miatt. Visszavehető.

190.

Sz. . .betű alatt, helyben. Megkaptuk mi azt a verset mind a
kétszer, de több mint költői inconsequentiákat látunk benne.
Igazitni rajta nem lehet.

191.

Corvin anyja. Oly párbeszédés ballada akar lenni, hogy az
ember összetéveszti a szólókat. De ha nem tévesztené is; a pár-
beszéd még csak semmi.

192.

G-cu urnak. Ha rákerül a sor, már csak speciál nemzeti szí-
nezetéért is adni fogjuk.

193.

Annak a kit illet. Határozottabb önállást szeretnék látni.
Az elsőt *talán*. De ez nem azt teszi, hogy *bizonyosan*.

194.

Egy távozó. . . Szintén nem látunk [!] határozott önállás jeleit.
Ez még csak emlékezés. Talán mással kezdenők itt.

195.

Kétség között. Oda tettük, honnan elő is vehetjük. Jó annyira,
hogy nem ront.

196.

Undine közölhető — egyéb feltétel nélkül. Az eredeti mind conceptiójában gyenge, mind kivált az által visszatetsző, hogy *nemesise* a honszeretet *ellen* fordul, a családi érzés érdekében. Tanulmányozza az idegen példányokat, melyekből olykor szívesen veszünk. Kivált a spanyolokat nálunk kevesen ismerik.

197.

Két nővér. Közölhető. Ha egyikéssé [!] a rajz, correctebb lesz, sok jót várunk. Semmi affectatio, s ez jó ösvény.

198.

Nap és éj. Hozzád lebben. Közölhető. De ez nem azt teszi, hogy „minél elébb”.

199.

Hafiza s a másik. Eltettük. Egészen más hang már ez, mint a melyet a Figyelő megrótt.

200.

Az éji őr. Figyelmet érdemel. Sorát várja.

201.

Lévára. Az alkalmi költeményben van eszme, de némi költőietlen nehézkesség is. Adhatjuk, de jobb szeretnők nem adni.

202.

A két hun monda. Stilaris igazítással s egy helyreigazító jegyzéssel adható lesz.

203.

Szép ifju király. Formajátéka sajátságos. Elővesszük. Agid nem oly tiszta.

204.

Lamartine-hoz a beküldött fordítás nem igen méltó. Több gyakorlás kell még a tömöttet tömötten s a könnyűt könnyen adni vissza.

205.

A szabadban. Megjelenhet.

2. sz.

206.

Brüsszel. Vettük köszönettel. Szives üdvözetünket! A novella jó és szép.

207.

N. P. urnak, Kolozsvár. Becses ajánlkozása és küldeménye nagy örömünkre volt.

208.

L. Albert urnak, Sopron. Önnek van igaza. Hogy ne? A szolgáló iránti *megvetés* porba rántaná azt a helyet.

209.

T. K. urnak, H. M. Vásárhely. Dícséretes foglalkozás. „Gyenge Sándor” különösen érdekes.

210.

P. Sz. K. Nagy-Enyed. Az ígért küldeményt szeretném látni. A „darab” iránt még nem volt alkalmam kérdést tenni.

211.

T. E. Vatta. Vettem a multkorit is. Magánlevélben mihelyt lesz érkezés.

212.

Kun László, Bánffy Dénes. Bizony azt a *körmöt* még nem látjuk. Elég könnyed reminiscentiák balladai formákra, de önállást nem sejtünk benne. Ez nem azt teszi, hogy ne lehetne később.

213.

Anyai szeretet. Uj eszme nem igen van benne, de a régiek elég jól mondják el. Megérdemli, hogy eltegyük.

214.

Utlevél stb. A humor — mint a hegedüről mondják — nem vált. Centráltaabb gondolat kell.

215.

A gonosz kecske. Jó kis mese. De netalán feltételt alig teljesíthetnének.

216.

A granátosok stb. Több is hever nálunk, s valóban szeretnének adni belőlök, de majd mindet oly elmosódottnak látjuk az eredetihez képest. Ha lehet, választunk.

217.

A szeszély áldozatai. Nincs a nyelvben novellai elevenség, a jellemzés csak kívülről mondatik el, a cselekvény szintén alig mondható annak. Nem közölhető.

218.

Tükör stb. A hibák még nem kijavíthatók. Alapjokban a fő hiba.

219.

Gonosz apa. Még most csak olvasmányai emléke kísérti. Elég könnyen versel, de ez az elég nem elég.

220.

Hajón. . . Negative jó, de positive nincs semmi benne. Így csak a negatív jó marad.

221.

„*Nizet Ferenc* derék ember.” A versre nem használhatjuk e jelzőt, bár elég jó nyelvgyakorlás.

222.

Honfi ima stb. Sekélyes reminiscentiák, nem egyes helyekből, hanem általában a költői nyelvből.

223.

Elfelejtett harcos. Alapjában nem költőietlen, de a kivitel bágyadt és olykor prózai. Több concentratio a gondolatokban! — Tárgya miatt is alig lehetne kiadni.

224.

Nyalka Jancsi etc. Tehát csak véletlen találkozás Petőfi *elveivel*? Pedig mintha e néhány költemény Petőfi *eszméinek a héjja* volna. Ránk ily hatást tettek.

225.

Egy lánykához. Nyelvtant elébb, azután verstant, azután még valamit, a mi már nem *tan*.

226.

A szinpad, stb. Megkísértjük a stílusát kiegyengetni, s akkor talán közölhető lesz.

227.

K. G. urnak B. . . falva. A „függelék” betűről, betűre, kézirat után magam kijavítottam. Stereotyp alá merném adni. Iszonyú időt vesz el, ezeket is elküldözni. Ide s tova *ősz lesz*, és még. . . Pár hét alatt szétküldhetném, ha ez az ideoda küldözés nincs.

3. sz.

228.

Álmos és a többi. Elég könnyen foly, de *szét is foly*, nincs benne eszme concentratio.

229.

Egy leányhoz. Nem *rossz*, de nem találunk benne a miért jó nak mondhatnók. Semmi nyomot nem hagy a lélekben.

230.

Örömnapok. Közönséges kelméből van szöve. A mi benne van, az a *nyelvé*, édes mindnyájunké. Ezen felül kellene még a *költőé*.

231.

P. F. Z. A négy versben két sor jót találtunk. Az a, midőn a képzelmi hajótörött azt mondja a kis leánynak: „vessen utána egy kötelet: egy pillantást.” De ennyiért nem közölhetjük.

232.

Hol van a Béranger-bőli fordítás? „. . . Az a nyilt levél nem oda szólt; nem is Béranger-bőli fordításra, hanem Béranger-rőli értekezésre. A mostani Moore-féle sem adható. Mi ohajtanánk *mindenkinek eleget tenni*, de akkor *senkinek sem tennénk eleget*.

4. sz.

233.

I. Gy. . .né urhölgynek. Tudtam én, hogy a Koszorú „divat-tudósításai” a lelkes magyar honleányok közt is találnak közönségre, máskép fel sem vettem volna a lapba. Nagysád elismerő, biztató levele oly kedves — alig állhattam meg, hogy ki ne nyomassam — hogy a divattudósítót bizonynyal kétszeres munkásságra fogja ösztönözni. Fogadja üdvözetemet!

234.

B. Z. urnak. Helyben. A lapot nem rendeletre nem küldik, hanem rendelet hiányában nem küldik. T. i. a félév elején, nem tudva mennyire kell összehúzni magunkat, nem indítottunk meg, minden példányt egyszerre, a mennyi a mult félévben volt, de feltettük, hogy a kilátások javultával megfogjuk indítani. Most már menni fog.

235.

P-ny. urnak, itt. Hiszen csak gondolat lett volna benne! nem bánnók mi a rímet.

236.

Aszódra. Vettük köszönettel. Műileg jónak is találtuk de a légkör! Annyi panasz van ránk egyetlen szabadabb lépésért e tekintetben. Meg kell gondolkoznunk egy kissé. Vagy tán bevárnók azt a másikat.

237.

Tisztelt munkatársaink, kivált a nem rendesek, legyenek egy kis várakozással beküldött műveik iránt. Az olvasógép nem új már, sokszor megtagadja a szolgálatot. Nem őről éjjel nappal, szünet nélkül. Abból pedig semmi sincs, hogy minden beküldött művet csupán a gyönyörűségért olvasson az ember, még ha szerkesztő is. Géppel kell morzsoltatni.

5. sz.

238.

Gömörbe. Ha I. P-r a nem épen ifju Mihály vagy József volna, sem fogott meg, ámbár nem volna csuda. Egészen más, kedvtelésből olvasni, más szakmányból. Hanem így is megirtuk rá, hogy megjelenhet, s az elég egy kezdőnek. A levelet sajnálkozó örömmel olvastuk (nem szerkesztői többesben szólva.)

239.

A lekváros, meg a több is. Valami lehet igaz történet, de a költészetben még sem igaz. Megfordítva, költött dolgot igazzá tesz a poesis. Ezeken nem érzik a költészet megigazító ereje. Prózáék.

240.

N. P. urnak K-vár. Megérkezett, de még nem volt időnk elolvasni. Hanem jó lesz az. A kegyed izlésében mindig megnyugsunk.

241.

K. L. Népdalok. Egykor megdicsértem volna én ezeket nagyon. Most keveslem arra, hogy a Koszorúban világot lássanak. Más a szerkesztő, más a .

242.

Cs. I. urnak Z—j. Nem volt érkezésünk a kis beszélyt még elolvasni, de a szerző neve is előre ajánlja azt. A mi a Puskin-félet s a többit illeti: a P . . . é magában rövid, egy kötetre sem menne. A többivel együtt kivolna tán egy 10, 12 ives füzet: de az is már a jövő évre maradna. Addig természetesen fel kellene küldeni. Az elfogadás nem függ az igazgatótól, be kellene mutatnia a gyűlésnek, mely azon pont felett is határoz, kiad-e nem eredetiből való fordítmányokat.

Sz. S—r. N. K—s. Ne legyen az ember oly türelmetlen, mint egy kezdő. Már háromszor is volt a nyomdában s mindig kiszorult. Az új hadd jöjjön.

244.

R. R—ő *urnak*. Sajnáljuk: de itt minden embernek kétannyi dolga van, mint a mennyit elvégezhet. Az illető irni fog önnek.

245.

P. S—ma *urnak*. Sokkal még most sem mondhatunk többet. Az „élő halott” olynemű áradozás, minőt legtöbb fiatal ábrádozó jónak gondol, pedig csak viszhangja olvasmányainak. A másik legalább a formába jobban ömlött, de még az sem közölni való.

246.

Tündér multja. Nincs jövője.

247.

Childe Harold búcsúja. Le van már fordítva magyarra, jól is.

248.

K. I. *urnak*. Ha az Ehret die Frauen fordítását érti ön, ott nem a díjazás a baj. Igen sok kell hozzá, hogy egy ily költemény jól legyen fordítva. Ön megtette a magáét, de mi azt hisszük, több kell.

249.

A. L. *Abony*. A gyűjtés iránti felhívás nem sokára megjelenik: addig is egyenesen Gy . . . hoz jobb lesz küldeni, mert ő a társaság megbizottja e részben. — A másik dolog már egy számban végét éri s azonnal elküldöm a díját.

250.

Szederkény. Az a baj, hogy a jelen év már harmadik, s ezzel a mostani cyclus lejár. Lesz-e új három év ez inségteljes időben? a jó isten tudja; s ha nem lesz, ugy a társaság semmit sem adhat ki.

251.

Hátszeg vidékre. Ha szóval, verssel lehetne segíteni! Hisz a napilapok több hasábra menő inségrovatja szónak már ugyan elég. Azt hiszi ön, hogy az öné hatalmasabb lesz, mint a másoké? A „szegény magyart” oly verssel nagyon gyengén pártfogolnók, mint a „Szegény magyar.”

252.

I. Gy. urnak. Valóban eltévedt az a költemény még akkor tájt és azóta sem került elő. Ha kívánja ön, legyen akaratja szerint.

8. sz.

253.

A Cs. K. ellen intézett felszólalást, mostani viszonyunkban e lappal, nem adhatjuk álnév alatt. Bár a tény tagadhatatlan igaz, azt vetnék ellene, hogy magunk koholtuk azt a levelet.

254.

P—ny urnak, helyben. Műszavakkal nehezített stilusa a beküldött cikknek tankönyvbe való volna, nem lapba. A közönség se meg nem értené, se nem gyönyörködnék benne.

255.

N. P. urnak, Kolozsvár. Megkaptuk az új küldeményt is. A novellát ismertük már, de nekünk úgy tetszett, hogy a tudományos része nincs kellően egybeolvasztva a mulatságossal. De meg lehet a fordításban jobban fog tetszeni. Még nem olvashattuk el.

256.

A. Ö. urnak Budán. A „magna jocose” célját méltányoljuk, de a jocosum benne nem igen finom s a magna sem eléggé magna.

257.

Trshty . . urnak. Figyelemre méltónak találtuk, kivált az egyiket népdal formai ügyes játékáért. Az utóbbit közöljük.

258.

Tisztelt előfizetőinket általában figyelmeztetjük, hogy valamely szám elmaradása esetén azonnal reclamáljanak, s ha a postán küldött reclamációnak sikere nem lenne, igyekezzenek biztos kéz által juttatni hozzánk panaszukat. Ime oly eset történt, hogy egy előfizetőnk, kinek rendes nyomott címszalag alatt félévig folyvást küldöttük a lapot, most panaszkodik, hogy a két első számon kívül egyet sem kapott, folyvást reclamált, azonban reclamáló levelei közül egy sem jutván hozzánk, sérelmét nem orvosolhattuk. Hasonló eset előfordulása ellen óvjuk a közönséget, hogy reclamációi sikertelenségét ne tulajdonítsa nekünk, mert nálunk reclamáció meg nem hál, elintézetlen; ha tehát valamelyiknek sikere nincs, ez annak biztos jele, hogy nem jutott kezünkhöz.

9. sz.

259.

A Cs. K. ellen intézett felszólalás tárgyában a szerkesztőség felvilágosított bennünket, hogy míg lapja két iv szöveggel s fél iv boritékkal jelent meg, addig így hirdette: megjelenik, harmadfél iven, boritékkal. Ha tehát a leszállítás után így hirdeti: megjelenik két iven boritékkal: ez nála nem azt teszi: két iv *meg* boriték; hanem másfél iv szöveg és fél iv boriték vagy, a mint mi mondanók: *két iv* a boritékkal *együtt*. E szerint mind a felszólaló, mind mi, igazat adván neki, porvesztett fél vagyunk.

10. sz.

260.

Aszódra. Vettük köszönettel. Többet, mihelyt elolvashattuk.

261.

Sz. S. Maros-Vásárhely. Kerestük a Sz. F. címlapját és tartalom jegyzékét az illető kiadónál, már régen, de nem kapható. Elvárjuk az ígéretet.

11. sz.

262.

Egy rab végszavai. Gyöngék. Ha minden el nem fogadott költeményt visszaküldöznénk, arra egy külön hivatal kellene. Nem olvasgatja azt így se senki.

263.

Csak egynéhány betű . . A kettőnek menete s végfordulata ugyanaz. *Áldja* mindenik a keserőség okozóját. S az egész alapeszme ennyi bennök, a mi se nem új, se a költészet ereje által ujjá nincs téve. A verset nem mondhatni *hibásnak*, de ha *positívabb* érdeme nincs: az egész egy hiba.

264.

Szép az élet. Figyelmet érdemel, tehetség nyomai látszanak; de *ezekből* még nem tűnik ki, *reprodukáló* lesz e az, vagy önállóan teremtő. Várjunk.

265.

A fejevári basa. Kissé homályos. Nehéz dolog úgy *rejteni*, hogy egyszersem világos legyen. Mindazáltal figyelemre méltó, s alkalmilag közölhetjük is.

266.

Emlékszel e . Versnek is van logicája: de ennek nincs.

267.

Oh ne szeress Az érzés jó, de nem találta meg a költői kifejezést.

12. sz.

268.

Több, kivált prózai mű beküldőjét még egy kis várakozásra kérünk. Sok a baj.

13. sz.

269.

Egy hadnagy a XVII-ik században. Gyakorlat még ez csak. Nem ilyen a beszély.

270.

Róza mégis . . . stb. Űgyesen írott mű, csak egy tollvonás igazítani való lenne rajta.

271.

Balsors. A fordítást sem találtuk kielégítőnek; a beszélyben sem a „végzet tévutait” azaz kalandokat keresünk ma már, hanem

lélek- és jellemrajzot. W. derék költő volt, de novelláit az újabb iskola tulszárnyalta.

14. sz.

272.

La bégueule. Hogyan viszonzzuk a kedves bizalmat? *Arsene* morálját nem mernők egészen ajánlani hölgyeinknek. *Arsene* ő nagysága *megettérése* igen gyanus, mert bár: „Férje volt Párisban” mégis: „Titkon ifjú szeretőt keresett.” Meg a fordítás, nyelv, verselés ellen is vannak kifogásaink. Jobb lesz ki nem adni. Nemde?

273.

Dalok. „Ha csillagot rabolhatnék, Csillagokból házat raknék.” Ne bántsuk. „*Congeries siderum multis congesta rapinis Diruet et raptas alter habebit opes.*”

274.

Marja Sz . . . Minthogy az elbeszélés formája lyrai; szerettünk volna benne több zengzetességet. A célzásos helyek miatt is bajos volna adni, meg a feltételt sem tudjuk.

275.

Átok stb. Nincs bennök az, ami legfőbb. Nem közölhetjük.

276.

Merengés. Rimpengés. Hova menne „az égen át, de még odább”? — Még azért nem repül az ember, hogy mondja.

277.

Általfuthatod-e. Másnak engedjük.

15. sz

278.

L. J. Miskolc. Vettem mindent. Azon ur neve nem volt bejelentve az első két évre. Magán levelet irok nem sokára.

279.

M. F. nek. M. V. H. Az ígéret csak szép szó. A lapokat megindítottuk, járnak, az előfizetést máig sem kaptuk. Hát a múzsa nem mond semmit?

Hanvára. A mostani levelet kaptam, de előbbenit is, de a mire hivatkoznak, nem. Az előbbeni levélből azt gondoltam, hogy a megjelent kötetről van szó, mely hozzám jutott természetesen; de a mostaniból látom, hogy más küldemény volt az, melynek elvesztét kétszeresen fájlam. Nem lehetne kipótolni.?

281.

Brüsszel. Ohajtanánk mutatványul önállóbb részt közleni, ha még lehet, s legott szives készséggel teljesítnők kötelességünket. A küldött szakasz igen művészi lélekrajz, de összefüggésből kiszakítva nem elégítené ki a vegyes közönséget. Bocsánat, hogy ezt ily későn tudatjuk, de soká haboztunk e lépés iránt, félve a balulértéstől.

282.

Pless. Magánlevelet akartunk írni s ime, elkéstünk. Talán majd akkor, ha az ígért kötet kezünknel lesz, a mi eddig nincs. A nyelvbeli haladás dicséretes, de még nem elegendő arra, a miben kegyed kísérletet tón.

283.

Cs. S. urnak. Sajnáljuk, ha a reclamált szám nem jutott kézhez, mi minden reclamációt azonnal át teszünk az expediturához, hol megnyugtatnak a végrehajtás felől. A küldött verset is megkaptuk, de részint a miatt haladt el közlése, mert nem akartuk kegyed szívességét nagyon igénybe venni, miután még eddig semmivel sem viszonzhattuk.

284.

Imádkozzál Jonathán . . . Az imádság sem tartja meg.

285.

Halottak napján. Még csak gyakorlat, s az sem gyakorlott. Különb azonnal intézkedtünk a lap iránt.

286.

M. Sziget. Sz. I. Magánlevelet irtunk. Egy kis tévedés van az esztendő számításra nézve.

287.

Miskolc. L. I. Várjuk erősen azt a tisztázatot. Hetek óta sovár-gunk érte. Figyebet is várunk, de azt mindenek előtt. (Épen most kaptuk. Sz.)

288.

A. Sztregova. „Szellő se hoz hirt felőled.”

289.

M. Vásárhely. M—ch. A multkori nyílt posta oda szólott. Nem örvendeztet semmi válasz?

290.

Blumauer fordítása nem nekünk való. Van is már annak ma-gyar fordítása. A travestia érdeke attól függ, ha minél többen ismerik — könyv nélkül tudják — az eredetit. Ma már sok ember azt gon-dolná, hogy ez az igazi Aeneis.

291.

G—cu. J. Ön egy számot kér: de hova? Jobb lesz ha maga át-veszi vagy nálunk, vagy a kiadó hivatalban. A *Jósnő* csak némi nyelvbéli igazítással jöhetne ki, arra még nem értünk rá.

292.

S—a K—ly. Közölni fogjuk egyiket, vagy talán mindakettőt is. (De nem a kis széket.)

293.

Cs. S—r. Vettük ön szives levelét, s ahhoz igyekszünk tartani magunkat. Leveleit is elvárjuk, de csak óvatosan. 63-ra bizony fel van az.

294.

D—In—k. Már micsoda képzelet az, hogy *kápolnát* visz ki a mezőre? Hagyjuk tavaszig: most úgy sem korszerű: ha akkor újra beküldi, tán jobb lesz mint most.

295.

Gy. V. O—a. Ama bizonyos hetek után semmi sem készül szá-munkra?

296.

Kolozsvár—r. Még egy hátra van: de azért csak kérjük a továbbiakat. Mi sem fogunk megfélemlíteni. (Épen most vesszük az új küldeményt.)

297.

D—re. Intenti ora tenemus, várva az ígéret teljesülését.

19. sz.

298.

K—vár. Az új küldemény megérkezett, használni fogjuk. A cikkekcskéknak is nagyon lelünk helyet. A dán beszélyt is örömet megtartanók, ha kegyed máshová tett ígéretét másképp leróhatná, de ha nem, úgy visszaküldhetjük. Alkalmilag izenjen még e tárgyban.

299.

Estve. Sajnáljuk, hogy nem viszonzhatjuk a dicséretet. A külső leírás elég pontos, a verselés is megjárja, de hiányzik valami. Hogy a „hegy csúcsa oly szép, mintha nem is volna földből, s nem állott volna az egész napon át” — hogy a folyóról minden indok nélkül a Sajóra történik ugrás, hogy „az ábránd virágot vág mintaa képnek” stb. az ilyen külsőleg sem talál, s úgy tetszik, mintha rím vezette volna a képzelődést.

300.

Hangok a D-n. Másnak engedjük. Nem értjük az illetet: „És a név, mit ábránd keze ír, Elmosódik, — nem időt, de egy vihart se bír.”

301.

Halottak napján. A verselés lehetne jobb, a gondolat tömöttebb, koncentráltabb: de az ellentét elég jól van összeállítva, s közölhetők. Kár hogy elkésett az alkalomtól kissé.

302.

W-hl J . . . Vettük a levelet és küldeményt. A versecskét majd meglássuk. Az idegen románc nehezen válik be. Elég csinos gyakorlat, de csak negatív érdeme van. Szíves üdvözlést addig is, míg ráérnénk válaszolni.

303.

Méry. Vettük. Egyenlőre is hosszúnak látszik lapunkba; nem volt még időnk olvasni. Talán másutt hamarabb lehetne értekesíteni.

20. sz.

304.

Enyed. P. Sz. K. Semmi sem érkezik. D-csról egy nem hosszú cikket ha még e hónapban vehetnénk, igen kapóra jönne. Egyebet is várunk. Talán a szerkesztői bajokon túlesett már.

305.

Hanva. Csak irhatnánk egy kedvünkre való magánlevelet! Az emlegetett régebbi küldemény „párját” még nem kaptuk, pedig az is nagyon elkélne itt.

306.

M. Vásárhely. M. . . Vettük a küldeményt. A kívánt név kettő, s talán e betűkről kitalálhatod: T. D. — Sz. S. — Ha ez a hieroglyph nem vezet célhoz, akkor más uton.

307.

O. Zs. urnak. Baziás. A mi magán hajlamunkat illeti, örömet közlenék afféle hosszabb tanulmányokat, de lapunk tere szűk arra, hogy szemlébe való hosszabb cikkeket fölvehessen. Ha mindazáltal a írás nem volna tömött, úgy hogy két-három számban adhatnók, szeretnénk vele közelebbről megismerkedni.

308.

Meddő küzdés . . . Haladást látunk, de még önállóságot nem. Várjunk.

309.

A jó kis magyar leányt vettük. Az „atyja” megtanítá szépen, okosan beszélni s jól viselni magát. De költői tekintetben ép ez a baj. Mintha nem is a jó kis leányt hallanók, hanem apja szép tanításait. S ez morális tekintetben igen jó. De a költői varázs oda van, mihelyt ujjal mutatható a morális gondolat, melynek kedvéért a költött alak létezik. Erkölcsei magnak minden költeményben lennie

kell, de nem úgy, mint a gyermek könyvek „Kis Józsefei” stb. történetében.

21. sz

310.

Alföldi gazda. Fájdalom, hogy mind igaz, a mi benne van. De hogyan esik, hogy az éhség jajkiáltása még nem költészet, s a jövő aratás reménye nem hozza meg a költői kiengesztelést? Hogy hontalannál hontalanabb most az, „kit elhagyott a drága hazaföld” ez költői eszmevillanásnak is jó; de azért mintegy oda látszik kimenni, hogy a hazaszeretet egy a tölt vermek szeretetével. Ha a száműzöttnek, hontalannak nagyobb, nemesb fájdalma nem lehetne mint az éhség: akkor helyeselnők e költemény alapeszméjét; de az anyagi szenvedéseket enyhítsük a mint tudjuk, s ne énekeljük meg.

311.

Őszi kép. Kár volna ezzel még föllépni „a világ elé.” Nem egyéb, mint rímbe szedve az, a mit már száz meg ezer rimelő elmondott, hogy ősszel a virág elhervad, a falevél elhull, a madarak eltávoznak, de majd tavaszra mind ez másképp lesz. Az ilyenben mindig azt keressük, mi hát az eszme? s az eszmében is mindig valami újat; így regisztrálni az ősszel s tavasszal látható természeti dolgokat, még ebben semmi költészet nincs.

312.

A „babonás mutatványokat” vettük, az ily nemű gyűjtést, összeállítást nagyon helyeseljük, s talán közlünk is belőle, de lapunk természeténél fogva csak cum grano salis. — Az ajánlást ez apró közleménynél illőbb lesz kihagyni.

313.

Ősszel és a többi. Itt már látjuk az eszmei tartalomra törekvést, de az eszme sem elég új, sem elég hatályos arra, hogy közlésöket célszerűnek tarthassuk.

314.

Fülek. Se formában, se tartalomban nem üti meg azt a mértéket, melyet kezdőre nézve szükségesnek vélünk, hogy buzdítani merjük.

315.

Byronból. Gyenge fordítás. „Oly dolgokat fogok tenni, mi nem tetszék eddig nékem” — az ilyen szókötésileg sem állja ki a bírálatot.

316.

Emléked. . . . Jó szivről tanuskodik, de nem jó vers, mert költői szempontból tekintve, üres.

317.

Őszi dal. (ősz lengyel.) A tárgy meghatotta a költőt, de a költő nem bírta meg a tárgyat.

318.

B. titokteljes jelenései, még felbontatlan, visszavehetők. Mi a nyilvánosság emberei vagyunk.

22. sz.

319.

Enyedre P. Sz. K. A küldemény megérkezett. Az „egyebet” jól találta s még jobban gondolta. — A cikket épen a végre kértük, a mit említésbe hoz, de félünk, hogy azon célra, a hátralevő időhöz képest hosszú ne találjon lenni. Rövidíthetünk rajta az esetben?

320.

Kolozsvárra -r. A levélkét kaptuk. Szives üdvözet, míg magán uton irhatunk.

321.

T. M. Vác. Vettük, de még nem olvashattuk. Reméljük azonban, hogy a „visszaküldés” esete nem fordul elé.

322.

William lovag. Az egészben nincs több uj, mint ez a rim: „William — villám.”

323.

P. G. urnak Litér. Az elfogadottak közé tettük.

23. sz.

324.

Brüsszel. Egy ajánlott levelünk utban, vagy talán meg is érkezett, mire e szám ott lesz.

325.

Sopron T. S. urnak. Kezünkhöz jutott és köszönjük. Mihelyt a most folyó hasonnemű tárgynak vége lesz, azonnal helyet adunk neki de míg az foly, sok lenne egyszerre egyféléből. Máskor is szívesen látjuk.

326.

Vatta. Bizony nem kaptuk a töredéket. Már csodálkoztunk is a hosszú hallgatáson. Az itt levő egyet, direct célzása miatt, nem mertük adni. Vártuk hogy más jó, és akkor mi is elküldjük a köszönő levelet. Minden esetre ohajtjuk látni a másolatot. Az albumból aligha elkésett, mert még semmi nesze az ujnak.

24. sz.

327.

Hanvára. Vettük örömmel. De bizony megy magánlevél, nem vetünk neki öt napot. Az „örökre” ugy lehet nagyon hamar letelik.

328.

N. Enyed P. Sz. K. A levél idejutott s mindenkép meg vagyunk nyugtatva. Lehet, hogy az ittlevő cikk nem fér be az idén. De jó lesz az később is.

329.

Ugyanott G. J. Nagy részvéttel olvastuk a levelet. Csak volna időnk magán uton viszonzni, Szíves üdvözet a távolban.

25. sz.

330.

Brüsszel. A levél megjött. Várjuk a becses ígélet teljesültét. Ha lehetne, minél előbb. Szíves üdvözet.

331.

Szil-Sárkány. Mi nem gondoljuk, hogy Puskind egy olvasója is felelőssé tenné a mai orosz politikáért, s e felől bizvást mernők közölni jellem- és életrajzát, de terjedelme miatt a Koszorúban nem lehet. A kis cikket még nem olvastuk: ha rákövetkezik a sor.

Debrecen. I. S. Nem igen „halomra” a jót soha. Még nem olvashattuk: de jó ha itt van s köszönjük.

333.

Debrecen. I. Gy. Köszönet a szives fáradozásért. Mi *ketten* másképp is számolhattunk volna, azonban ha már itt van hadd szaporítsa a számot. Felfér.

334.

Péli p. Vettük, s az *egyiket* valóban nem vártuk, másképp akartunk intézkedni. Ha „zöld ágra jutunk”, majd keresünk módot a viszontszolgálatban. Most előbb hadd számláljuk meg „hiveinket”.

KOSZORÚ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

I. sz.

335.

S. F. urnak, Késmárk. A két monda nincs elfelejtve, csak alkalomra vár.

336.

Győr : Sz. I. egylet. Sajnáljuk a botránkozást, annyival inkább, mert az nem eredeti cikk. De nem árt olykor az ellentábor véleményébe is bepillantani. Annyival kevésbé, mert a Koszorú maga sem hódol a materialista elveknek; s az „Ember eredete” című cikksorozat ellensúlyozta, a mi a másokban bántó lehetett.

337.

Sz. K. nak. Sz. Szállás. Későn kaptuk 1-én. Már most mit csináljunk újabb gyűlésig? Egyebet is váránk.

338.

P. Sz. K. Enyed. December is elmúlt, a váravárt mégsem jó.

2. sz.

339.

M. Vásárhely M. F. Szives üdvözlés viszont. A mult félévi hátralékot betudhatjuk és quittek lehetünk.

340.

P. Sz. K. Enyed. — Igen, 1863-ról fenn van. Első alkalommal betudhatjuk. Csak hadd jöjön az az izé, minél előbb.

341.

Észláng. Tárgyas. Hagyjuk már ezeket. Nem is oly modorban van tartva a fejtegetés, mint lapunk kívánná: nagyon iskolás.

342.

A szenvedő balladája. A formában némi hangzatosság; de egyéb nem sok.

343.

A hiúság. Semmi tekintetben nem arra való még, hogy világot lásson.

344.

Luca széke. Az egész Lucából és székéből semmi sem válik ki. Nem is azért hiják azt L. székének, hanem mert Luca napján kezdik el csinálni.

345.

A boldogságnak álmait stb. A legjobb akarat mellett sem látunk bennök oly vonást, amely igazolná létezésöket. Örömmel közlenék valamít: de illet minek?

346.

Puszták fiai. Petőfi, ha a zsványságot idealisálja, háttérbe mindig odafesti az akasztófát. Itt a zsványság valóságos *csendélet*-képben van felmutatva.

347.

A fülemile. Ugy kell lenni, hogy az olaszban a nyelv bája teszi a kis dalt kedvessé, s az a magyar fordításban elveszett. Ha a lepkeszárny himpora letörölve: a hernyó nem kell.

348.

Csendes tónak. Gyakorlat.

349.

Jégvirágok. stb. Még nem arravalók.

4. sz.

350.

Serafin című beszély kéziratát nem találjuk. Elfogadva, megőriztük volna: el nem fogadott mű kéziratát nincs szerkesztő ki év számra tartogasson.

5. sz.

351.

Azon t. úrnak, ki egy zeneműt küldött be. A Koszorú nem adhat ki zeneműveket.

6. sz.

352.

Stuart Mária stb. Valami feszesség, mely gyakran érthetlenségig megy. Nem közölhetni.

353.

Hova lesz a virág, meleg. E themát egy allegoriában megfejteni, még nem költemény. Van némi gyakorlat a verselésben: de azért nem lehet közölni.

354

Mért nem vagyok gyermek . . . Se a naivitás se annak ellentéte nem sikerült. Gyakran megdöccen a szó és — gondolat.

355.

Elveszett szívek . . . Közölhetnénk belőlük, de kedvező ítéletünkben az udvariasságnak is volna része. Itt-ott van gondolat, de nem akar a formába simulni.

356.

Borongó felhők . . . Olyan kimondhatlan s *ki nem mondott* érzések. Mi határozottabbat szeretünk.

357.

Ott-ott, zuzzátok . . . A hang nem illik tárgyához. Hamis pathosznak nevezik az ilyet.

358.

Bucusu, — *Visszatért remény*. Mindjárt láttuk, hogy *első* kísérlet. Még a nyelv első iskoláján sincs túl. *Multa tulit fecitque puer.*

359.

T. E. Vattán. Semmit sem kaptunk! Pár nap mulva magánúton.

360.

A. B. C. D. Közölhető a vers, meg a fordítmányok közül is.

361.

A harcok estéje stb. Gyenge viszhangja az olvasottaknak. Kár még sajtó alá rendezni.

362.

Egy csók, két halál. Se forma, se tartalom nem arra való.

363.

Néprománc, Uhland. Van némi gyakorlottság a verselésben, de még több erő s biztosabb kéz kell.

364.

M. B.-nek. 1, 2, 3. Gyengék bizony azok.

365.

L. Zs. urnak. Az ominosus 1-ső számot már harmadszor is megküldtük. Valaki nagyon belészeretett, s úgy látszik gyűjteményt akar szerezni csupa 1-ső számokból. Ha most sem jutna oda: boríték alatt kell megküldenünk.

7. sz.

366.

Rab panasza. Nagy a hang, kevés hozzá a tartalom.

367.

Népballada. Lehetet volna belőle szépet csinálni, de egykissé máskép.

368.

Gondoltam-e. Közölni lehetne, de másutt talán kedvezőbb fel-tétel ajánlkozik.

369.

Románc. Bércek mögé. Mind formai, mind tartalmi hiányokat találtunk.

370.

Melinda — inda. Kissé nagyon *felöltő* rím; a többi rész helyes; alkalmilag közölhetnők is. Az *idős ügynek*. stb. Figyelmet gerjesztett, inkább a forma, mint a tartalom által. Amaz *erősebb*, pedig összhangzásban kellene lenniök. Másért is bajos lett volna közölni. Csak előre!

371.

Mesturam stb. Kopott thema már ez, s itt nem igen van felújítva.

372.

Zsámbokrét. Várnunk kell a tavaszt. A remények a zöld vetés. sel talán jobban kihajtanak. Most zordon idő jár. Viszontüdvözlés-

373.

Egy kis leány halálakor. stb. Nem kiadni valók.

374.

M. Sziget. Megjött a küldemény. A jövőre nézve elfogadjuk ami önkint jó: de még nincs végmegállapodás; nagyon megdöbbenett az utolsó év. Nyilvános felhívás fog kiadatni. A kéziratot köszönöm, még nem olvashattam el. Szives üdvözlét!

375.

Kolozsvár A. B.-T. Z. Bár pénzkezelést nem igen öremest vállalunk, mindazáltal nem utasítjuk vissza e szép bizalmat, s ha addig alkalmasb egyén nem akadna, ám legyen. —

376.

Sz. S. N. K.-s. Vettük a csomagot. A mutatványra nézvet megvan kötve a kezem; talán majd később. Rendbe van-e a lap-küldés? A hiba olynemű volt, hogy az „Ö. K. társulatnak” ké, példány kellett, hogy járjon, mert annyi küldetett innen.

9. sz.

377.

Brüsszel. A küldeményt köszönettel vettük.

378.

A. L. Abony. Tehát várunk vele.

379.

L. J. Miskolc. Quosque tandem?

380.

Hanvára. Régecskén küldöttünk egy hosszú levelet. Azóta semmi hír. Nem kellett volna küldenünk?

381

Kolozsvár. -r. Nem haltunk mi meg, csak aluszunk, de már nem soká. Folytassa, kérjük, becses működését javunkra.

382.

T. E. Vatta. A levél éppen alkalmas percben érkezett, hogy mind a levélkét átadhassam, mint itt a nyílt postán vételét megízenhessem. A *jelentés* értelmére nézve nem úgy vélekedem. Mások ellen van az irányozva: a megtámadók és zajongók ellen, s általában az üzleti szellem ellen. Higgadt elolvasás után magad is úgy fogod találni.

10. sz.

383.

Árpádfi. Már mindent kézbeadtunk az illetőknek.

384.

Lasztócsra Sz. M. Vettük a levelet és a küldeményt nagy köszönettel. A kéredezett tárgyra nézve most röviden annyit: hogy csak rajta! jobb későn mint soha. Mások is vannak úgy vele.

385.

A női sokadalom stb. Gyengék minden tekintetben.

11. sz.

386.

M. L. urnak Deézs. Vettük a levelet és küldeményt. Az utóbbi, úgy látszik, *könyszerűleg* indul, s ily formában a Koszorú alig hasz-

nálhatja. A költemények is itt vannak, de nem azért „nem használhatók” mert „hangjok nem talál a korrall, mely más fogalmakat más érzelmekeket nevelt” hanem azért, mert nagyon is meghallanák ott, a hol nem kell. Szives üdvözet!

387.

PPP. Kolozsvár. E név rébusz egy kis latinsággal megfejthető. De hogy küldjük mi vissza *Mress Archiet*.

388:

A Csermely. A „bimbó”, melyről levele szól, még csak *rügy*, mint a kertészek mondják *alvószem*, várjunk vele míg fejlődik belőle valami.

389.

O. Th. urnak, Zürich. Reméljük azóta vette a Koszorú számait. Az ismertetés bizony még eddig elmaradt, nem akadván rá alkalmas egyén. Üdvözetünk az új pályán!

390.

Zs. Lajos. Emléksorok. Természetesen kijő; a mellékelteket majd meglássuk, van bennök valami.

391.

„*Magyar*” *álnévnek*. Irigyeljük önérzetét, mely levelében nyilatkozik. Ha nekünk annyi volna! De szinte restelljük kimondani, hogy ez önérzetet nem találtuk igazolva a költeményben. Némi leg gyakorlott verselés, egyéb semmi. Különben köszönet a buzgalomért.

392.

Dal a tavaszhoz. „Már két hete hogy beküldötte ön,” mégis azóta se meg nem jelent, se nyílt levél nem ment róla. Ez bosszantó, persze, kivált minthogy „közeledik a tavasz.” De mi azt tanácsoljuk: várjon vele *hét* tavaszt: s ha akkor is fel akarja vettetni, hát akkor felveszi a Koszorú — ha él. Most *nagyon*, de nagyon zsenge.

Hanvára. A mostani levél szerencsésen idejutott, közelebb válasz megy. Sajnos, hogy az előbbieket elveszték. Egyiket sem kaptuk — és valóban komoly volt nálunk az aggodalom.

394.

A. Sztregova. E percben kapom. Válasz reá, mihelyt lehet. Addig is ennyit: a próza még nem volt kezemnél: a versekből három, és kettőt kiadtam. Mi a többit illeti: erről levélben, vagy még jobb lenne, e szép tavasz napok folytán — személyesen. Szives üdvözlés.

395.

Sz. S. N. K. -s. Ha volna példányunk: de magunk is alig látunk még belőle. A cikkben egy kis módosítás kell: mi a gyöngédebb füleket sértené ki kell hagyni.

396.

L. J. Miskolc. Pénzt, levelet megkaptunk. Az 1. füzetbe két okból nem jöhetett. Először, mert ez alkalmi füzet s alkalmi darab kellett belé. Másodszer — ott van a Vegyes közt. Az 1. félévi 11. számból van, s megy. IV. Henrik nincs itt, még utána kell járni, van-e, s hol? L . . .ka nincs itthon, az öreg jár el benne.

397.

Körösbánya. Nem „föl sem vevés” az, ha minden beküldött műre azonnal válasz nem megy. Nincs mód szerkesztésben az etiquette közönséges szabályát pontosan megtartani s a mint jó a levél, munka, rögtön elolvasni és választ adni rá posta fordultával. Kivált, a hol e collectiv név: szerkesztőség, épen nem collectiv a valóságban.

398.

Vatta. Az elolvasást, szívesen. A kiadás: ott már két emberen áll a vásár. Az ominosus névtől van okunk félni. Experto crede Ruperto.

399.

Sz. S. N. K. -s. Rám, kellemetlenül? Ki mondta azt? Ott van az ok, a mult heti nyiltlevélben.

400.

X. Y. Z. A levél megérkezett. A verseket nem olvastuk, de mindazáltal hisszük, hogy találunk közölni valót bennök. De nagy a concurrentia; mindjárt nem lehet.

401.

M. L. Deés. Vettük köszönettel. A cikk folytatását elvárjuk.

14. sz.

402.

T. M. -Hanva. Megérkezett a kis csomag?

403.

B. Z. urnak. itt. Bajos ám közleni, nem annyira benső szint [!] külső akadály miatt.

404.

„Mióta gyermekjátékim.” — Ez is még csak gyermekjáték.

15. sz.

405.

Sz. G. Kolozsvár. Megkaptuk a küldeményt: de már aligha el nem késik az alkalomtól. Nem lehetett mindjárt. Egyébaránt is az mindegy is.

406.

Többeknek. Van biz' itt még, válasz nélkül, vers, novella elég: a javát alkalmilag ugy is előkeressük; a min nem kapunk, jele, hogy nem lehet valami kitünő: hogy mindre rendszeres kritikát írjunk, arra nem adhatjuk a fejünket. Azért csak türelem.

407.

Gy. V. Orosháza. Nem vagyunk bizony mi oly felette bővében a jónak, s ha jó, csak minél előbb! Egyébaránt szíves üdvözetünk.

408.

A Buda halála példányaival nem mi rendelkezünk. Egyébiránt azt a verset megírta már Petőfi, valamivel szebben.

16. sz.

409.

Memento. Ezt igen, a másikat külső és belső ok miatt nem.

410.

Hanvára. Megérkezett „örömemre.”

411.

Vatta. Megérkezett. Szívesen szakasztunk rá időt, mihelyt lehetséges.

412.

A fekete fátyol alatt. Később adható lesz, némi javítással.

17. sz.

413.

L. J. Miskolc. A küldemény itt van, köszönjük. A többire más alkalommal.

414.

T. T. urnak. „A m. és végrendelet.” Olvastuk: *tehetség* van benne; de a végrendelet módjában némi bizarság is, mely a komoly résszel nem olvad elég humorosan össze. Hanem azért közölhetjük.

415.

Megtört reményem, s társai. Nem közölhetők.

416.

Május reggelén. Gyöngé.

417.

Mulandóság. Hányszor megénekelték már ezt, *jól* is.

418.

A vadász lovag. Az eredeti birhat érdeklél, de így fordításban nem látszik rajta.

419.

N. Tr. J. Nehezen válik a mostaniakból kedvünkre való.

420.

Rögös út és hosszú stb. Alkalminak elég csinos, de gyöngéi is vannak.

421.

Kedvesem temetésén. Az érzés ellen nincs szavunk csupán a kifejezés ellen, mert az gyöngö.

422.

Boldog órák. Nagyon érzik rajta Iduna egyik verse.

423.

Gvadaluivir. Közöljük, ha majd épen ily kicsire lesz szükség.

424.

Sokat jártam. Nem találtunk benne saját vonást.

425.

Isten költészete. stb. Nagy hang, kevés tartalom.

426.

A véres lant. Indokolatlan események.

427.

A tulbuzgó. Gyakorlatlan kéz műve.

428.

Az ifju ezeredes. Zsenge kísérlet, de még nem oltárra való.

429.

A két nővér. A fordítás jó; eredetijét nem igen szeretjük, de talán mások jobban. Meglássuk.

430.

P-c néphöltészet. Pár érdekes adat van benne, de a kidolgozás nem tetszik.

431.

Tell Vilmos Már rég a színháznál van. A mutatványnak nem birtunk még helyet szorítani.

18. sz.

432.

Sz. K. Vettük, s közöljük, de jegyzést *nem lehet* alája tenni.

19. sz.

433.

Ungvárra. Vettük a levelet. Az a nyílt levél régi kéziratból került oda. A bírálók neveit szokás elhallgatni, nem kivételesen történt. W-steint azért jó volna nem sokára felküldeni, mert rákerülhet a kiadás, ha az új folyam jól üt ki.

434.

Deézs. A kézirat megérkezett, de még nem volt időnk végezni vele. Ezt csak megnyugtatóan.

435.

P. D. urnak Halas. A megrendelés valóban úgy esett. Most már igazitunk rajta: nem *egész* éves lesz ugyan, hanem *két fél* éves; de az, Maróthi szerint is, mindegy. Tiszteljük *Kiséri* urat, ha él még: küldhetne valami tárcába (nem pugillarisba) valót.

20. sz.

436.

M. H. urnak. K. Sz. Miklós. Valóban nem volt időnk, s most még vagy 10 napig nem lesz, hogy elolvassuk. Ha tudná ön, menyi olvasni való jó ide be, s a kötelességszerű elébb való. Tanácsot adni pedig igen bajos; nem az a kérdés: *mit?* hanem: *miképp?*

21. sz.

437.

Lasztócra. Vettük, köszönettel.

438.

Zsámbokrét. A levél s küldemény megjött. Fogadja viszont-
üdvözetünket. A könyvárussal még nem szólhattunk.

439.

Gyöngyösre. A rügy még most sem bimbó. Magán levelet írni
nem érkezünk. Legalább 100-at kellene írunk ily ügyben minden
héten.

440.

Aszódra. Köszönettel vettük. Reméljük, az *alternativa* esete
nem fordul elő. Szives tiszteletünket!

22. sz.

441.

P. Sz. K. Enyed. El van igazítva: csak formalitás volt a fel-
szólítás. A többire nézve is sietünk eleget tenni. Munka ha jó, szive-
sen láttatik.

442.

H. Tamásnak. Itt van biz az, de még az olvasatlanok közt. El-
borít a munka, s kivált ha a *név* sem gerjeszt figyelmet, megesis
hogy elhever a küldemény. Ohajtanánk 24 órából 48-at csinálni, de
nem lehet.

24. sz.

443.

Hanvára. Megjött és örültünk érkezésén; valamint tartalmán
részvétre komorodtunk. Mihelyt egy kis vasárnapi kedélyre teszünk
szert, azonnal válaszok mennek. Juliusig várnánk valamit.

444.

Gy. I. urnak, Sz. Udvarhely. Vettük a küldeményt. A „bekötte-
tést” a társaság nem eszközölheti: de majd szólunk a könyvárussal, s
ezt a párt kivételesen úgy küldetjük. Másunnan még nem nyilatko-
zott e kívánság. Reméljük csinos egyszerű kötés kell, nem valami
drága.

445.

Sz. K. urnak. Sz. Sz. Baj, baj. De talán megkapjuk a példányt:
hanem azt szétvágják a nyomdában, s abból nem lesz többé „könyv-

tári" példány. A másik dolgot teljesítjük, mihelyt szétnézhetünk a financia körül.

25. sz.

446.

U. V. urnak. Sz. Fehérvár. Ezt is felhasználhatjuk, de ha nagyobbat küld még jobb lesz, mert ez csak tárcába mehet.

447.

M. Vásárhely, M. Rettentő bajos állapot ez, kivált most. Várjunk vele egy kissé, azalatt meggondoljuk. Ha sürgetős, akkor visszaküldjük.

26. sz.

448.

Vattára. Csakugyan nem láttuk az előbbi küldeménynek színetét se. Valahol a jegyeket kallabolják. A mostani természetesen megjött. Szeretnénk magánlevelet írni. Szíves üdvözlések!

449.

M. Sziget. A küldeményt vettük, s a „legapróbb szeg” nagyon jó nekünk, hadd jőne minél több. A most beküldött neveken kívül, a többi, kiket a *multkor irtam volt*, mind fel van szólítva, s eddig nem kaptunk választ.

450.

O. Zs. urnak. Buziás. Örömet, ha megélünk, a jövőre nézve; de a multa elfogyott.

451.

Cs. S. urnak. Peel. Hiszen nem kellene minket arra serkenteni; de mikor ott állunk, hogy ide s tova több az ilyen, mint az olyan. El kell várnunk juliust, s ha lehet, szívesen.

KOSZORÚ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1864

I. sz.

452.

Kolozsvár. -r. Kedves tudomásul vettük és elvárjuk az ígéret minél gyakoribb beváltását.

453.

Hanvára. Nem későn jött, de a véletlen másképp intézte most egyszer. A másikat „gyorsan, biztosan” átadtuk.

454.

Tiszt. példányaink közül nem mindenik indulhat meg az 1. számmal; kissé össze kell szedni magunkat, mielőtt a kellő arányt meghatározhatnók.

2. sz.

455.

N. Enyedre G. J. urnak. A lap megindulása bizonyítja, hogy a küldött pénzeket kaptuk. Szives köszönet a buzgó fáradozásért.

3. sz.

456.

Orosházára Gy. V. urnak. Vettük a csomagot, de még bele is alig pillanthattunk. A h betűvel megbirkoznánk valahogy; az r-től egy cseppet sem félünk, de igen, ha egy odailó á-t gondolunk eléje. Talányért talány. Vegye szives üdvözetünket!

457.

Miskolc, alias Koritnica. A küldemény is megérkezett, a „spectaculum” is megtörtént. Hygiaea kisasszony változzék muzsává a fenyőberkek illatos árnyain!

4. sz.

458.

Hanvára. Vettük a levelet, a benne valóval együtt, s rögtön intézkedtünk. Az illető 21-kére biztatott, hogy kész lesz; talán mire

lapunk megjelenik, az is ott lehet. De azt a másik *fírmát* nem találni többé Pesten, így hát csak az elsőhöz fordultunk.

459.

Diósgyőr. Bajos az illet nyílt levélben magyarázni. Annyit mondhatunk, hogy szomorú dolog volna, ha csupán riméért kellene tenni olyat. Az előszóban e szó „ódon” némileg megfejt: más részben pedig az: miért különbözik Virgil nyelve a Cicerótól, sőt a Sallustiusé is. Magasb oka van az ilyennek. Fogadja üdvözlésünket szíves figyelmeért.

460.

L. L. N. Kőrös. Gazdálkodási szempont korlátozott bennünket: de segítünk rajta ha lehet. Mert itt mégcsak most kezdődik az „inség”.

461.

K. A. urnak, a Sürgöny szerkesztőségébe. Azon az uton küldtük vissza, melyen a levelet kaptuk. — Reméljük, nem tévedt el.

462.

Vatta. A válasz megérkezett. Szíves jókívánatot a gyógyulásra.

463.

Orosháza. Szintén kaptuk a levelet, s azon leszünk, hogy minél hamarabb eleget tehesünk a becses bizalomnak, minden részben.

464.

Hanva. Közelebbi nyíltpostánk csak olyan *ráklevélnek* maradt, de reméljük azóta a *rák* is ott lesz.

6. sz.

465.

Sz. K. -nak, Kolozsvár. „Egy emberben se bizzatok, kiben segítség nincsen” Nem olyan világ van itt. Nekünk fáj *jobban* ez a szó.

466.

Drezda. J. . . Valóban sajnáljuk, hogy ennyire kellett késnünk, de nem feledkeztünk meg s rövid időn magánlevelünk indul. Addig is üdvözlő tiszteletünket !

467.

A. L. Abony. Reméljük már vette magánsorainkat.

468.

Hanvára. Meg lehet-e elégedni a küldeménnyel? Itt nem igen láttunk különbséget.

7. sz.

469.

Munkács. P. Sz. K. Az ajánlatot szívesen fogadjuk. A mű mellékletben, némi chronologiai rendet kell tartanunk, legalább úgy kezdtük, s most egyszerre nem lehet megtörni. De azért jó lesz a nélkül is.

470.

A Sajó mellé. Megkaptuk és köszönet a szép vigasztalásért. De mégis jobb volna nem vigasztalkozni ilyen módon. Deus providebit.

KOSZORÚ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1864

9. sz.

471.

Miskolcra. L. A kért könyvnek még csak első füzetét jelent meg. A külön példány meglesz, van elég, tán sok is. A „zsisbasztóra” csak azt lehet mondani, mindenütt az a. — *Probatum est.*

472.

Vatta. T. E. A küldemény szerencsésen megérkezett, de nem tudom, képes lesz-e hamarjában „emberre vinni.” E szeretetre méltó germanismus azt fejezi ki, hogy a kinek pénze van, az most mind beteg és falun vagy fürdőn lakik, csak a szegény ember *egészséges.*

473.

Egy valakinek. Teljes igaza van. A székely népköltemények XIII-ka Petőfié. De a gyűjtő nem szándékos oka, mert bona fide küldötte fel, sőt mielőtt megjelent volna, levélben figyelmeztetett is bennünket a tévedésre. De mi a levelet akkor nem olvastuk el pontosan, azóta kerestük fel. A mi a kérdést illeti: „lehet-e népköltemény az, melynek szerzőjét ismerjük?” egyenes válasz: *nem*, ha a szerző ismert nevű író (mert például „Fábján Pista nótája” népköltemény, bár szerzőjét ismerjük.) Csak az esetben válna népkölteménnyé, ha a nép az eredetét a maga izlése szerint annyira átalakítaná, hogy egészen különbözővé lenne. De figyelmes gyűjtőnek és kiadónak akkor is meg kellene jegyezni, micsoda mű népi variánsa. Hogy ez a mi figyelmünket elfutotta, sajnos, de már nem tehetünk róla.

474.

Debrecen I. Gy. Vettük köszönettel, s használni fogjuk, vagy az egyiket vagy mindkettőt.

M. Sziget. A mostani levél és küldemény megjött szerencsésen. Az előbbit nem „nyilt-leveleztük” volna? Tehát vettük a 12 forintot is. Szives viszonti üdvözet!

Miskolcra. L. J. A csomag itt van. Ohajtva várjuk a mielőbbi „megállapodást” ama bizonyos dolgozatra nézve; szeretnők már a szeptemberi ülésen jelentetni, mert kifogyunk az időből. A minap kéredezett könyv utórészét most *írják*, a mint leghitelesebb forrásból tudjuk.

Abony. Cikkeit vettük, jóízűen ettük; köszönet érettük.

Kolozsvárra. Sz. K. Az „irodalmi cikkecskét” szívesen elvárjuk és szívesen látjuk. Hiszen csak lehetne mozdulni! Viszont üdvözléseket!

Vattára. T. E. Csupán annyit, hogy még semmire sem mentünk, noha kísérletet már tevének. A levél természetesen megjött, arra e válasz: de ime nem küldhetünk egyebet állandó jókívánatunknál. Ugye szegény válasz?

Abonyba. A. L. Vettük a küldeményt, köszönettel a fáradtságért. Az a bizonyos tárgy megvan és meglesz. Szives üdvözet!

Székes-Fehérvárra. A múlt nyárról reclamált két számból szerencsére még volt és megküldöttük. Reméljük azóta odaért. Nem kívánunk értök semmit; a kimaradt számokkal, míg van, mindenkor szívesen szolgálunk t. előfizetőinknek.

Miskolcra. Vettük a 12 ftot, s így természetesen a levelet is. A bejelentés megtörtént s kedvesen fogadtatott. A pár számot elindítottuk. D. D. 1865-re iratott be.

B. E. urnak, Törtel. A lapot megindítottuk s a munkát, ha nem mindjárt kerülne is rá a sor, szívesen vesszük.

Aszód. Sajnálók, ha a hallgatás által félreértést okoztunk volna. Közelebbi alkalommal reméljük mindent jóvá teszünk.

Lasztóc. Szíves üdvözet és köszönet a küldeményért. De hát ki tudja, miért kövezik meg? Azt hiszem, a jegyzet nélkül áll be az a martir processus. Egyébiránt nem sok *hő* kell már nekem. — Az a bizonyos dolgozat pedig hadd készüljön ám!

N. P. urnak, Kolozsvár. A küldeményt nagy köszönettel vettük. Abból a másikból — subjectiv és objectiv okoknál fogva — semmi sem lesz. Azt a „hervadandó” valamit, pedig alkalmasint nem leendő szükség bizni senkire: egy ősz, egy tél elég lesz annak.

Miskolcra L. J. Az újabb 12 frt megjött. Sz. S. ur neve után nincs restantia, de még két ugyanazon vezeték nevű ur van beírva Miskolcra: vajon nem történt-e a nevekben tévedés ott vagy itt? Kérnék felvilágosítást, mert addig a 8 frtot nem lehet beírni.

Nagy-Kőrösre L. L. A küldeményt vettük. Egy kissé drasticus a hang, igazán *ad asinum* van írva, de olyan is kell néha. Közölni fogjuk.

489.

Vatta T. E. Valóban megijedtünk attól az *irástól*. De reméljük, azóta jobbra fordult az állapot. A másik dologban semmire sem mehettünk, lévén iszonyú idegenség mindenféle kiadástól. Mig a könyvvásár, az általános pénztelenség elmúltával, nem emelkedik, kevés reményünk van boldogulásra. Meg sem hallgatják az embert.

490.

H. M, Vásárhely T. K. A lakadalmi szokásokra majd rákerül a sor, közlése nincs időhöz és alkalomhoz kötve. A Sz. F.-ből magunknak sincs több egy példánynál: mi azon lapnak, csak szerkesztője voltunk, nem egyszersmind kiadója, s a kimaradt példányok (ha kimaradtak) nem kerültek hozzánk. Szívesen teljesítenők a kívánatot, de rajtunk semmi sem áll belőle.

19. sz.

491.

Vilmosnak. A kérdéses dolgozat megérkezett szerencsésen; említése csupán azért maradt el, mert nem szoktunk minden küldeményt megemlíteni, csupán a mi iránt kétség támad, mint ez iránt most. A költemény e számban nem volt közölhető. Majd másokban. A beszélyt szívesen elvárjuk.

21. sz.

492.

Miskolcra. L. J. A levelet mostanság vettük. Gyanítók, hogy ott kell lenni a tévedésnek: most már be van írva jól. Szívből sajnálom a M-a állapotját, nem is merem sürgetni. Bárcsak rá lehetne birni, hogy felránduljon.

493.

Miskolcra. S. T. K. L. J. Magánválasz ment, *poste restante*.

494.

Dézsre. M. L. Talán irtuk volt már egy nyílt postában, hogy a munkának nem tartalma ellen van kifogás hanem terjedelme s egészen *könyvszerű* előadása ellen. Bajos az ilyet, oly lapban, mely egy hétben egyszer adhatna belőle, s akkor is keveset. A másikat köszönjük.

495.

N. Egyedre. Sz. K. Kézbesítettük. Az az *egy hó alatti* hadd jöjjön minél előbb. Én is remélem „a tó növéset” hogy a „halacs-kák” is kapjanak valamit. De bizony most még csak cseppen s nem csordul. De azért a mi *halacskáink* nem hagynak el minket.

22. sz.

496.

Abonyba. A. L. Reméljük, vette a küldeményt.

23. sz.

497.

P. Pél. A betiltó levél későn jött; már ki volt nyomva. Mi semmiféle kárpótlásra nem tartunk igényt. A neheztelő állapotot egy élőszavunk eloszlatatná: de levélre nem bizhatjuk.

498.

Lasztóc. Elkészt az igazítás, de annyira el, hogy csak a kész példányok megsemmisítésével tehattünk volna eleget.

499.

Orosháza. Csak egy kevés várakozást kérünk. Nem válaszul ezt, hanem félreértés megelőzésére.

500.

Sz. -Szállás. A „B. cikksorozatát” nem értjük: nincs semmi *fogantyú*, hogy érthessük.

24. sz.

501.

Sz. A. Halas. Jobb szeretnők elhagyni. A közönség nem értené, s a ki megértené, részünkről személyes megtorlásnak fogná magyarázni közlését.

502.

Sz. Szállásra. Értelme az, hogy teljességgel nem kaptunk semmit. A többiről magán úton.

26. sz.

503.

Vattára. T. E. E percben kapom a szives sorokat. Ha lehetne; ezer örömmel: de az illetők azon kezdik, hogy szóba sem állnak az emberrel, így aztán nehéz megalkudni. Betegség itt is — quantum satis. Adjon isten jobb újévet!

2. sz.

504.

M. Sziget. Az 1. számot már a nélkül is küldöttük volt, de a kiadói rend végett most már csak egyik fog menni, miután kettőre, ugy hisszük, nincsen szükség. Jövőre gondoskodunk, hogy *hivatlan* is menjen. Viszont kérjük az eddigi munkásság folytatását. Legszivesb üdvözlettel!

505.

Abonyba. A kézbesítés megtörtént a pénztárnoknál. Fogadja szives viszont üdvözlésünket.

506.

Sz. Szállás. Semmi sem érkezik.

507.

Ifj. Cs. V. urnak. Ideiglen nem tudjuk hová küldeni a példányt. Farewell!

3. sz.

508.

Balaton tündére. Isten hozzád. Örömet látnánk mi bennök minél többet: de legjobb akarattal sem birunk.

509.

Rege a forrásról. Van némi csin az előadásban; de a personificatio semmi új vonással nem ragadja meg az olvasót. Várjunk mást.

510.

Nyugasztaló. A halász (Goethe). Béla. Az özvegy. Intő. Elemér és Ilonka s a többiek; még többé kevésbbé gyengés dolgozatok.

511.

A vallomások. I—III. még legelevenebb a most küldöttekből. Ezekre talán sort keríthetünk.

512.

K. G. Emlékezete. Talán még most is hamar volna föllépni. Kérdezze meg a t. tanár urat. Önálló valamit nem találunk ez elég csinosan összeszedett mondatokban.

513.

N. Enyed. P. Sz. K. Az ígéret csak szép szó.

514.

Hanvára. Magán levél akart menni, de már elkésett. Röviden: megkaptuk az utóbbiakat is: de amazt is elég volt már hevertetni. Mi itthon már élünk, de alig éltünk.

515.

Miskolcra. L. Intézkedtünk, „azonnal”. Ott van-e már? A „boldog az új év” valamivel boldogabb mint a másik utolja volt. Szives üdvözlés!

516.

Kelemen Eszti. Lélektani indokolása hiányos. Csak az olvasmányok viszhangja az egész.

517.

Rábaparti népdalok. Népnyelv van bennök elég: de egyéb is kellene.

518.

Hastingsi csatatér. Szép ballada, de nagyon jó fordítást is kíván. Itt a nyelv sok helyt nem bír vele.

519.

P-y (de nem Petőfi) versei. Gyakorlatnak megjárják: de még messze van a Parnassus oda.

520.

Debrecen Sz. F. Csinos, kivált az utóbbi. Az első mint népies egy kissé túl van csinálva. Sort azonban nem egyhamar kerithetnénk rájuk.

4. sz.

521.

Orosháza. Megkaptuk, köszönettel. Bárcsak magánválaszt írhatnánk a kedves és kedvesen vett sorokra, de mostanában alig lehet. Fogadja szives üdvözlésünk.

522.

M. Vásárhely. M. Köszönet a baráti megemlékezésért, melyet ime csak e sorral lehet viszonzunk. Annyit tudomásul, hogy nehéz válságon mentünk keresztül a közelebbi pár hó alatt.

523.

Ugyanott G. I. urnak. A három első szakaszt közölhetjük és szivesen közöljük, mert csinosan írvák; de a negyedik oly tárgyat fesseget, a miről nekünk „nem lehet” elmélnünk.

5. sz.

524.

Vattára. Köszönjük a szives sorokat és örvendünk a jobbra forduláson. A másik levél is megjött. A májusi határidő jó volna, de febr. 6-ikához alapszabályilag van kötve a társaság, s azt kegyeletből meg kell tartania. K. Zs.-vel mihelyt beszélhetünk.

6. sz.

525.

Vattára. Az igazítások megérkeztek. Lesz rá gondunk, Hanváról nem hallottam, hogy rosszabbul volna.

526.

Abonyba. A levél már itt van: a rák is itt van. Szives köszönet !

527.

Pest. Z. jogász. Ugyan hogy írhat Ön jogász létére olyat, hogy „Elfeledtem réges-régen, Hogy ifju én is valék”.

W. B. F. urnak, Pesten. Ne méltóztassék azt vélni, mintha a Koszorú, bármely hazai intézet irányában is, ellenséges indulattal viseltetnék. Mai számából is kitetszik, hogy kész elfogadni fölvilágosítást, ha valamely közleménye helyessége iránt kétely támad. Szerkesztésnél elkerülhetetlen, hogy tér adassék az egyes munkatársak véleményének, kivált ha az utóbbiakra nézve a szerkesztőnek nincsen oka kétségbe vonni, hogy más egyéb mint az ügy iránt érdeklődnének.

529.

Halasra. Sz. A. Vettük köszönettel. A molláht köszöntse nevünkben.

530.

Hanvára. Reméljük, azóta ott van a magánlevél.

A szózat travestiájában az alapötlet jó, de a kivitel nem sikerült annyira, hogy ki lehetne adni. A nyelvészeti megjegyzésekben van sok, a mit aláírunk, de olyan is, a mit el nem fogadhatunk, péld. hogy a semmi — valami volna. Helyes, hogy a német kein értelemben nem szabad használni: de hogy semmiképen azt tenné: valamiképen, ön maga sem fogja állítani. „A sötétben megütötte a nagy semmit” — e népies szólásban sem rejlik a valaminek legcsekélyebb árnyalata is.

532.

A. Szuha, M. J. urnak. Örömmel vettük becses és kedves sorait. Szívtől szívhez. Hogy azonban a választ későbbre kell halasztanunk, az nekünk esik nehezebben. Fogadja egyelőre viszont üdvözlésünket s minden jó kívánatunk őszinte kifejezését.

533.

Még egy Koszorú. Talán elég is lesz belőle. Azonban ha elolvassán igen jónak találjuk, adni fogjuk. Mint csupán párt-polémia, fölösleges.

P. Sz. K. Enyed. A küldemény megérkezett s köszönjük. A többire szeretnénk magánlevelet írni: de annyifelé kellene, hogy

nem jut rá idő. Majd egyszer személyesen „kipanaszoljuk” magunkat.

535.

Kolozsvárra. -r. Becses küldeményei itt vannak: fogadja legszívesb köszönetünket mind azokért, mind egyebekért. A kézirat nálunk nem szokott elveszni, még ki nem adás esetében se, a miről itt nincs szó. Nyomdahibák minden szerzőnek átka, annyival inkább, mert leginkább csak ő veszi észre. Mi a corecturával többet tenni képesek nem vagyunk, mint a mennyit teszünk.

10. sz.

536.

Miskolc L. Valamit a pihent muzsától?

11. sz.

537.

A a vers, amelyben a *nád* annyit suhog, bölint stb. nem közölhető.

538.

Hazafelé. Egy pár eredeti vonás, a vége felé, fordul elő, de az egész kissé hosszúra van eresztve, s az ügyes verselés dacára is korán volna még kiadni. Szokják nagyobb tömörséghez.

539.

Heinéből. (Uj dalok.) Az ember nem hinné e fordítás után, hogy Heine írta.

12. sz.

540.

Temetőben. Könnyűség — de egyéb sincs.

541.

Miskolcra. Megjött. Köszönjük.

542.

B. K. Kecskemét. Vettük köszönettel. A levél tartalmára szeretnénk magánválaszt írni, de ha nem lehet, barátságosan majd megbeszéljük valamikor.

543.

Lasztócra. Hiszen akartuk, de tőlünk nem függő akadály miatt nem lehet. Kérjük tehát azon erős fogadásnak mielőbbi megszégését. Különben kész a desperatio.

544.

Cs. V. urnak. Sajnáljuk, hogy nem tudtuk megérkeztét. Úgy intézkedtünk volt, hogy ne legyen szükség a mostani *küldeményre*; hanem mihelyt holléte hírét vesszük, oda indíthatjuk [!] a lapot, minden *sürgetés* nélkül. Az ígért dolgokat nagy örömmel fogadjuk és sietünk felhasználni, valamint az itt levő sincs félretéve, vagy feledve.

13. sz.

545.

Gyermekkori emlékek. Eléggé gyakorlott kéz: de az ily gyermekkori emlékek felsorolása igen kopott tárgy, ha eredeti vonásokkal föl nem frisíti valaki. A *Vértes* (hegy név) nem kis v, s a „bámulok rajta” mást jelent, mint a „bámulok rá.”

546.

A gondolat. Nehézkes a nyelve, mégis kevés van benne a címéből.

547.

Az az I—V. vers, melyben egy virág kimulása adatik elő keserves allegóriában, bár szerzője „alig meri hinni, hogy e sokak által dicsért verset a Koszorú ki ne adná” — bizony silány vers, s a Koszorú inkább magára veszi ama sokak neheztelését, hogysen dicsérni közējök álljon.

14. sz.

548.

Vilmosnak. Az újabb küldeményt (II.) is vettük, köszönettel.

549.

P. Sz. K. Nagy Enyed. Mindig akartunk magánlevelet írni: de elmaradt. Beszéltünk az illetővel: várja a mű beküldését oda. Aldunator 22. A tanulmány ha nem lenne fölötte hosszú: szívesen fogadná lapunk. Minden esetre ohajtanók átlapozni.

550.

Csillag és virág. Habozva állt egy ifju az élet szétágazó utjai előtt' — még nagyon zsengés.

551.

A Balaton tündére. A szerkesztőség ön versei iránt nem érez se rokon- se ellenszenvet: de ha az ily versszak jó:

*Rózsapír fut a tó arcán
Által, mint boldogtalan
Ifjuén, ha szép hölgy szeme
Pihen rajta hosszasan*

akkor mi nem tudjuk, mi a nem jó.

552.

Miskolc. A kis „sajtóhiba” nem a mi hibánk.

15. sz.

553.

Lasztóca. Kaptuk és elvittük, de azt mondják a mátric kell; ha ez meg nincs B-nál, akkor Kassán kell csináltatni. Egyebet is váránk.

554.

A lovag és csallósa. Nem leljük benne, a mi kellene.

555.

Bölcső mellett. Közölhetnök; a tavalyit is inkább tárgyaért tettük félre, melyet nehéz úgy vinni ki, hogy bántó ne legyen. De most már némi oeconomiára vagyunk szorítva.

556.

Az oltár. *Ki a boldog.* Panaszkodni, mint más, ebben semmi sincs. Ugy panaszkodni, hogy mást meghassunk, ez volna a költészet, de az itt nincs.

557.

Bürger. No, mi B. mellett megtúrjuk Goethét is s még egy párt; a mi a „vertirolást” illeti, az forma tekintetében nem üti meg a kellő mértéket, s így, bár sajnálattal, félre tesszük.

Aszód. Mi vissza nem élünk az itt levővel: akár egy, akár más esetben úgy fogunk intézkedni, a mint kívántatik. Még nem bizonyos, melyik eset fordul elő. Bocsánat, ha némely dologra nézve nem lehet csupán a magunk izlését követnünk.

Dalnok élet. Elég dicséretes gyakorlatok, de még csak gyakorlatok.

Bereg Náni. A commentárból a mi lényeges, jónak láttuk egy pár jegyzetbe szorítani alul; a többit bizzuk az olvasóra.

Luisa. Nem ment egy kis bizarrságtól, azonban meglássuk. Jó helyre tettük.

Ábrándok stb. Hagyjuk őket. A nyelv oly fuvola, melyen Polonius sem tud játszani, ha nem gyakorolta.

Koszorú. Ezerszer elrohant már így a szerelmes ifju harcba, de mindig győztesebben tért vissza mint most.

Vadkörte. Hogy is van a Vörösmarty epigrammája: „Huppanj körte?” Azonban lehet idővel valami.

Én. Akármilyen nagy fájdalom eláznék annyi szóban.

Minden vagy semmi. Az ily rhapsodisticus formában erős gondolatokat keresünk. Itt csak közhelyeket találunk.

567.

Lasztóc. Megérkezett a levél. Tudnánk mi arra sokat mondani, de nincs itt rá hely.

19. sz.

568.

Szabadszállás. Megkaptuk; a másikban pedig el fogunk járni. Szives viszont üdvözet.

569.

Vatta. Szintén vettük a levelet, és erősen ohajtunk magán választ írni, de sehogy sem jut rá idő. Azonban igyekszünk kimódolni. A régebben itt levőre semmi kilátás nem nyílik. Veszett idő.

570.

Sz. F. Debrecen. A küldemény megérkezett: de úgy hisszük nehéz abból a költeményből oly mutatványt szakítani ki, hogy az egészszsel nem ismerős olvasó élvezhesse a kiszakított részt.

20. sz.

571.

Hanvára. Nincs etalálva. Ott jobban tudják az irás e helyét: „Rendeld el a te házadat, mert . ” Hanem azért csak egészség volna. Szives üdvözet.

21. sz.

572.

Lasztócra. Elvittük az illető helyre, megmagyarázván a dolgot, a levelet is nála hagytuk. A jelen számban nem lehetett más-kép rendezni, pedig nem így akartuk. Már késő volt mikor észre-vettük: az egészet össze kellett volna forgatni érte.

573.

Nem hal meg . . . Értelmesen van írva, de semmi új benne, a mit százszor el ne mondtak volna már. Több kell ide, mint a reproductio.

574.

Kecskemét. Mi nem szoktunk minden költemény megérkeztéről választ írni, az effélet nem igen kallabolják el. Közölhetnők is az.

elég csinos verset: ha nagy sereg nem állna előtte a sorban. Longus praecedit ordo.

575.

Kolozsvárra, Sz. Igen nemes foglalkozás: de látnunk kellene a cikket, hogy határozottan szólhassunk. Sok függ a formától. Az előbbi költeményt az utolsó soráért nem közöltük, mert már egyet közöltünk volt így végződött. A mostaninak igyekszünk helyet szorítani.

576.

Rimaszombat. K. J. A költeményt átfutottuk. keveset mondó kísérlet, nyelve is hibás. A másodikat még nem olvastuk el.

23. sz

577.

Deézsre. M. Mai számban lett volna közölve. Homo proponit . . .

SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK

4. sz. 51. l.

1.

Zilahy Károly Z. K. jelzéssel négyhasábos elismerő bírálatot írt a Belirodalom rovatban Vajda János ez évben megjelent verseskötetéről. [Vészhangok. Irta Vajda János. (Pest, Hartleben)]. Panaszolja, hogy Vajdának sem kellő sajtója, sem kellő olvasóközönsége nincs. Többek közt ezt írja: „*De Vajdának valamirevaló olvasóközönsége egyáltalában nincs is. Versei a könyvkereskedések polcán háborítlanul hevernek; fölötté illetékes irodalmi szózat alig emelkedett.**”

* Jó ideje, senki fölött sem.

Szerk.

6. sz. 85 l.

2.

Szász Károly, az előző s ebben a számban, hosszú, mintegy tizhasábos elemző bírálatban támadta meg a Belirodalom rovatban Thaly Kálmán verseit. [Kárpáti kürt. Költemények Thaly Kálmántól. A költő arcképevel. Második kiadás. Pest, kiadja Pfeifer Ferdinánd. 1860.] Itt, a közönség gyenge izlését is pellengérré állítva, így ír: „*A Kárpáti kürt — 1654 előfizetővel, hirtelen ér második kiadást (Zajzoni kordalái harmadikat értek) — akkor, midőn Eötvös, Kemény regényeire leszállított áron igyekeznek tudani a kiadók; midőn Tompa költeményei halmazokban hevernek; midőn Arany költeményei a hatodik évben érnek második kiadást;**”

* Nem épen. 1856—1860 valamivel kevesebb 6 évnél.

Szerk.

8. sz. 126. l.

3.

Thaly Kálmán válaszol a Vegyes rovatban négyhasábos cikkben Szász Károlynak az 5. és 6. számban megjelent bírálatára. [Néhány szó Szász Károlynak.] Elismeri Szász elmarasztaló ítéletének jogosultságát, esztétikai tekintetben. Mégis helyesnek tartja, hogy kiadta verseit. „*Én ugyanis azt tartom, hogy a költő mindenkor, de kivált nehéz időkben mindenkéül fölött hazafi tartozik lenni. [. . .] E nézetből indulva ki, gyakran választék — főleg elbeszélő — költeményeimnek oly tárgyakat, melyek költői alakításra teljesen alkalmatlanok, de nemzeti igazsága igenis alkalmasok voltak. E körülményt tekintetbe kell venni; meglehet, hogy vélettem, midőn így cselekedtem: bocsássa meg énnekem ez az én kedves hazám, hogy olyan nagyon szeretem! Így azt hiszem — csekély tehetségem szerint is — üdvösebben működhettem, — mintha másképpen cselekedtem volna. Azonban az idők jobbra fordulván: a költészetnek ama teendője immár megszűnik; jövőre az aethetica elleni legkisebb — bár hazafias szempontból — vétséget sem fogok magamnak megengedni.**”

* A tant, mely e sorokban ki van mondva, nem szeretnők, ha elterjedne. A katona úgy szolgálja legjobban hazáját, ha meg-

felel a katonai célnak. Bizony a költő is — *mint költő* — ugy, ha a költői célt semminek alá nem rendeli. Ám izgasson, ám lelkesítsen, de soha az aesthetika, az izlés kárával. Máskép Bersenyi harsány odája helyett „A magyarokhoz” bármí fércművét azon kornak elfogadhatnók s az lenne a legjobb költemény, mely lehangosabb torokkal bírja kiáltani a haza nevét. Ki egyszer ily kivételes tan zászlóihoz szegődött, ne jajduljon fel aztán, ha az ítéset megrovását hallja.

Szerk.

9. sz. 141. l.

4.

„Kisfaludy Társaság” jelzésű rovathoz, miután a rovat az előző négy számból kimaradt, a rovat-jelző címszóhoz.

* Ezen, a társaság beléletét s működésit visszatükröző adatokat, bár megszagatva, folytatjuk, ígérletünkhöz képest.

Szerk.

11. sz. 162. l.

5.

Salamon Ferencnek „Csokonai Dorottyája” c. akadémiál székfoglalóját nyolc folytatásban közli a SzF, Salamon a harmadik közleményben Csokonai alapján három csoportba osztja a parodizáló költeményeket: „*vagy a cselekvő személyek aránytalanul kicsinyek azon nagy dolgokhoz képest, melyeket véghez visznek vagy nagy hősök harcolnak aránytalanul kicsinyes tárgyakért ; vagy végre mind a hős, mind a véghez vitt tettek kisszerűek. [. . .] a harmadikba tartozik Blumauer ismert travestálása, melyben mind a személyek, mind a véghez vitt tettek kisszerűek.**”

* A személyek *kisszerűvé* tett nagyok. Aeneas stb.

Szerk.

11. sz. 165 l.

6.

Zilahy Károly kéthasábos bírálatot ad közre két folytatásban Szabados János verseiről. [A hazáról és szerelemről. Költemények. Irta Szabados János. (Pest, 1860. Szerző sajátja.)] Szabadost a Petőfieskedők epigonsága után új hangot kereső, ekkortájt jelenkező költők csoportjához számítja s bevezetésében áttekinti a magyar líra közelmúltját. A szabadságharc körüli, népies költészet két főképviselőjéhez, Petőfihez és Aranyhoz odaszámítja harmadikul Sárosi Gyulát is, főképpen annak Aranytrombitáját. „*E hatalmas mű, ámbár kizárólag politikai szükségre készült és a letorkolt nemzet hangjával együtt csakhamar eltűnt a láthatárról irodalmilag sem mulasztotta el mély nyomokat hagyni a köztudalomban.**”

* Mint népies, hazafias, igen; mint *mű* nem ennyira.

Szerk.

7.

Zilahy bírálata folyamán ezt a tájszót használja „*a szilimán gyerek*”.

* Tájszók felvétele, ha nem rozslu hangzók, nem aljasak, gazdagítja az irodalmi nyelvet, de szükség, hogy értsük. Ez itt *csenevész*, véznát jelent.

Szerk.

8.

A petőfieskedők hosszú epigonsága után, mondja Zilahy a továbbiakban, nemzedékének erős öntudatával, „*ma már mégis ott állunk, hogy rá lehet mutatni egy kis csoportra, mely, ha hangot nem míncig is, de ösztönt önmagából merit (és ez elég, ha meggondoljuk, hogy kezdetben a jární tanuló legerősebb gyermek is megfogózik)*; mely tiszteli a technica szabályait, ez által lévén bizonyoságot a művészet első törvényéről, az önismeretről, — [s így e csoport formaismeretéről és formahasználatáról] *mínt az ember öltözeteről, következtetést lehet vonni természetére. E csoportba tartozik az előtünk fekvő versfüzet írója.****”

** Közöljük minden lényegesb észrevétel nélkül e vázlatát költészeti állapotinknak. A lefolyt tíz év nyomorúságai közé tartozik az is, hogy az ifju nemzedék majdnem kizárólag a gyakorlatba rekedvén, elmulasztá az elméleti aesthetikai önművelést; ugyhogy két kézzel kell megragadnunk s buzdítanunk minden jóra való igyekezetet, mely ifjaink részéről az utóbbi téren nyilatkozik. Azt is érdekes látnunk, hogyan reflectálódik ifjabb pályatársaink jobbainak lelkében a közelmúlt és jelen irodalmi mozgalom, azokéban, kik majd mirőlünk is ítélni fognak.

Szerk.

13. sz. 197. l.

9.

Szász Károly lelkes dícsérettel szól a Belirodalom rovatban két folytatáson át (13. és 14. sz.) Vida József verseskötetéről. [Nemzeti Koszoru. Költemények, írta Vida József. 1860.] Azt állítja, Vajdát és Tóth Kálmánt sem véve ki, „*határozottabb költői egyéniség egy sem jelent meg, [...] Petőfi óta senkinek sem sikerült ugy jellemezni magát s tehetségét, oly világosan és összevethetetlenül nuanszírozni egyéniségét, mínt V. J.-nek.*” Játszi, kedves, eredeti humorú verseit dícséri: „*Ő ezekben Petőfinél is ártatlanabb s kedélyesebb, mert általában kevésbbé szilaj természet lévén, ez oldalon is szelidebb. A bö szüret (6. l.) Ha vannak (16. l.) De már több bort (59.) címűeket említjük, melyek közül kivált az utóbbinak vége oly eredeti,* hogy e nemben mindent felül mul :*

*Elvégre azt is megérem
Hogy borrá válik a vérem.
De nem bánom biz én ezt sem,
Csapra ütöm, kieresztem,
S visszatöltöm gégémén — és . . .
E lesz aztán vérkerengés!*

* Az eredetiségre nincs panasz; de fessük e képet: a torzkép comicumával sem fog birni. Egy vizkóros (vagy ha tetszik bor-

kóros) szörny fog állni előttünk, ki saját testéből csapolja s dőzsöli a nedvet! Ez határozottan rút.

Szerk.

14. sz. 214. l.

10.

Szász Vidáról szóló bírálatának folytatólagos, második részéhez, a bírálat végén A. a következő öthasábos, nem apróbetűs, a lap teljes tükrét elfoglaló, cikkszerű megjegyzést fűzi:

Tisztelt munkatársunk megbocsát, ha bírálatára egy-két észrevételt teszünk. A Nemzeti Koszorú írójának mi is örömet megadjuk illető koszoruját: de mindenben mégsem nézhetjük őt t. barátunk, kissé talán szépitő, üvegén. Maga vallja, hogy Vida J. kedvencei közé tartozik, s ez már jelent valamit, mert oly művelt izlésnek, mint bírálóé, tetszeni, ifju költőnek elég dicséret. Azonban a kit egy két művében megszerettünk, könnyen esünk rá nézve oly csalódásba, hogy jó oldalai nagyitva, hibái kicsinyítve tünnek fel előttünk. Főnebb, a szerkesztői jegyzetben rámutattunk egy helyre, mit bíráló mint nagyon jelest idéz: szerintünk az épen rút. E pontra nézve tehát izlésünk ellenlábás. Továbbá azzal dicséri szerzőt, hogy összegyűjtött művei fokozták a hatást, melyet előbb egy-egy költemény tett vala rá. Részünkről nem voltunk így vele. Mi is örömmel üdvözlők Vida *egy*s költeményeit, de kötetje csak részben elégité ki várakozásunkat. Néhány jó darab mellett aránylag kevés eszmei tartalmat, formaépséget találtunk benne.

Bíráló osztályozása szerint, melyet helyeslünk, kezdjük a humoros színezetű verseken. Ezek közt a *Bő szüret*, formában, hangban, kétségkívül egyike a legjobbaknak. Az a humoros szeszély játszik benne, mi rosz szüret alkalmával elfogja az embert, csupán mert *szük a termés*. E hangulat szerencsésen meg van tartva, sőt fokozva mind végig, semmi sem zavarja meg. De hasonlitsuk például Lévay, vagy Gyulai „Szüretjéhez”; némi eszmeür fog látsszani benne. Igaz, hogy a költő eleget ad, ha érzületét, kedély-állapotát, bárminő legyen az, teljesen visszatükrözi költeménye, s e részben a Bő szüret minden dicséretre méltó. De mégis van fokozat, a szerint, a mint a kedély eszmeibb vagy frivolabb tárgyért jó mozgásba. S ezzel jellemeztük Vida humoros költeményeit általában is. Több eszmeiséget kívánnánk azokba. Szerzőnk humorának kétcsúcsu Parnassusa itt a Bőszüretben, amott a *Csizmadia legény vallomásaiban* tetőzik: mely épen oly talpraesett a maga nemében. De egyik orom sem oly magas, hogy megérdemelné

a humor nevet. Ártatlan könnyed játzsizág — csupán, hogy játsszék.

Hanem vegyük ugy szerző humorát, a mint van, vizsgáljuk csupán a kifejezést. Az idézett két vers (utóbbi a bohózatban) legsikerültebb. De a nagy többség, ügyes részletek mellett, ritkán ad öszhangzó egészst. — A *Ha vannak* című két első szaka némi lankadtságot éreztet, nem is számítva, hogy a *sulykot elvetni*, annyi mint nagyot fillenteni, a mi nem vág oda. (Sz.[erző] midőn népi kifejezést használ, sokszor veszi nem épen a mi kell, hanem a *mellette-valót*. Így ebben: „születik, mint a bundagallér,” 27. l. nem üt a szeg fejére, csak pedzi. *Terem az, nem születik.*) A *De már több bori* . . . második szakát rontja e kitétel: *nem hordoznám* (a lábamat). Ki mondja ezt: hordozni lábamat? A harmadik, kopott „ugorka” hasonlatával, megint petyhüdt, míg a vége rutba esik le. A *Jaj-baj* egészen ügyes: de az a „brrr!” a házasságtól, mely bezárja, untig csépelte eszméje fiatal irodalmunknak. A *Gyöt-rődés* másik versszaka igen jó: de végén a játék — fagyos. Van egy közmondás: „holtig él az ember”. Szerző azt mondja, ha így nő baja: holtig *sem* él. De ha a „kis lány” nem szereti, akkor azt se bánja, „*ha meg nem éri* halálát.”

Képtelen képzelet. A *pacsirtához* szép kis objectiv *dal*, nem tartozik ide. A *Lakomára hívtak* egész tartalma pusztán ennyi, hogy majd elrabolták a költő szívét. A forma jó, de a mi benne van, bizony kevés. S az a „mintha csak szép volnék!” oly furcsán hangzik. *Tele vagyok boldogsággal* . . . Költőnk úgy van tele boldogsággal „mint a fa levéllel.” Azaz a fán *kívül* van a levél. Sz.-ben a boldogság *belül*. Tovább. *Szive* a boldogságtól alig fér *keblében*. Tehát a boldogság nem a szivben, hanem rajta kívül a mellkasban lesz: mert a szivet majd kiszorítja. Igazi lyrai confusio. Shakespeare *holdas emberét** juttatja eszünkbe, ki egy lámpát visz kezében, hogy az legyen a holdvilág, ő maga és ebe a holdbeli embert és kutyát ábrázolván; mire helyesen jegyzi meg Demetrius, hogy akkor embernek kutyának a lámpásban kellene lenni. Figyelmeztetjük az ily hibára kivált ifjabb költőinket, mert igen gyakran találkozunk vele. A „de te kis lány” kezdetű fordulat pedig sokkal jobban emlékeztet Petőfi hasonló fordulatára, mint a „kis-öcseség” feljogosítaná szerzőt. Ugyane költemény vége olyan a +b, mint nehéz utánképzelni. — A „*Még is furcsá*”-ban nem azért haragszik az anya, hogy az ifju *nem titkolja* szerelmét, hanem hogy *szereti* a lányt. A *kopogtatási* kép is nagyon rögtön változik át *csillagos-ég-féle*, nem rokon képpé. — *Hej csak feleségem*

* Nyáráji álom

volna — jó; de még jobb, — valamennyi e fajta közt legjobb:
Ha majd megnősülök.

Az öreg dadéban nem csak a banál (mi *frivol*-nak neveznök) bevégzés, hancm a hang egyenlőtlensége is bánt. „Nótájában az érzelem egy hullámmzó tengerre lész”: hogy illik e *frázis* a többi közéz? A *Vásárfia* nem csak „kirivó” — de egy el nem sült humoros célzás rontja meg. A koldusnak, ki azt *kiabálja*, hogy ő néma, mondja a költő, — célozván a lebilincselte szólászabadságra

Szegény koldus! ugy szánlak, hogy

Ki nem jelentheted azt :

Jogosan mit követelhetsz

Egy krajcárt-e, vagy garast?

No, a koldus, *jogosan* semmit, s ezzel az egész allegoria összeomlik. *Vitéz Jónás* hangot formát paródiázni jó, de sikerült parodia az eredetinek menetét, fordulatait, szavaiból is minél többet megbir. *Az arslán, Én primadonnám, Szánlak titeket* jók. — Még a *Földhöz ragadt . . .* címűre van egy kis észrevételünk. Hogy költőnek „volt egy pár rézgarasa” de „rég lejárt a garalon . . .” ezt minden magyarul tudó ember úgy fogja érteni: volt pénze, de megitta. De aztán hogyan értse ezt:

S korpát örle csak nekem,

Az boszant, hogy molnárjának

Szemére sem vehetem.

Mi lesz a *korpa* és ki a *molnár*? Alább meg azt mondja: szeretőt kapna könnyen, de *nem kell* neki, mert Éva lyánya mind hamis. S a vers végén „*reményli*, hogy lesz idő, mikor koldustarisznyájából *másnak is* adhat.” Ez utóbbi, ha nem házasságra, gyermekekre céloz, akkor nem tudom mire. Tehát a mi főntebb nem kellett neki azt végül *reményli*. Ebben aligha van következetesség.

A bíráló által úgy nevezett „eszme szikrák” közt csodálva láttuk kiemelve az olyat is, mint *Az élet* (56). Épen ezek a leg-silányabbak szerzőnél. Csupán egy van köztük valamire való: *Nagyító üvegen* — a többi bizony keveset ér. Egy-egy, sem új, sem ujjá nem szült gondolat, „felhősködik” bennök.

Mellözve költőnk szerelmi lyráját, mert a kiemelt néhány darabra nézve teljesen egyetértünk bírálóval, még az *Egy anya fájaldalmára* jegyezzük meg, hogy némi vontatottság van abban. A három utolsó versszak ugyan azt az *egy* eszmét készűl kimondani; a mikor az utolsó végre kinyögi, már nem új előttünk. Ez

a hosszas készülgetés olyan forma, mint ha viccét valaki előre jól megmagyarázná.

A három leíró költemény közül csak a *Szabaddban* érdemel föltétlen dicséretet. Kül- és belvilág itt bájos lyrai harmóniába olvad a formával. Az *Erődben*, melyet bíráló annyira magasztal, nélkülözi az érzület egységét. Végfordulata igen jól szövi be a költő szerelmét: s e szerelmi hangulat gerjesztésére főntebb „a madár fészek” is szépen hatna — de a kettőt photograph-szerű közönyös tárgyak választják egymástól, melyek közt azt is látnunk kell, hogyan kapkod el a gémmel „egy-egy kurutyoló békát.” Kezdede pedig („A természet örök szentegyháza vagy te”) igen ünneplés az egészhez, főleg a bezáráshoz képest. — A gyönyörű sor: „Ringatja is őket, bölcső dalt is zeng el” — e szükségtelen *el* szócskával (mely csak rimsütés) van megrontva. A *Fertő vidéke* nyelvben, formában pongyola. A *tükör* szó három versszakban, egymás után. E sorban: „Mint nyugovó tenger, felséggel terül el” rimelő szavak csoportja. A 4. vszakban sok ó-ó végű szó. „A tó,” „tulsó”, „szürkülő”, „uszkáló,” „felhő” „hanyatló,” „kéklő” (ez az 5-dik elején). A fa-kereszt „környezete” egy csonka fenyűszál. *Egy* mikép lehet *környeztet*? Végre a lebegve participium zárja az egészet. — Pedantság ugy-e? De gyakorlott fül megakad az ilyesekben, s már azért is szükség néha emlegetni, mert a hangzatosság iránti érzék kiveszőben indult közöttünk. Máskép oly költő, mint Vida, nem írta le egy ilyen sort: „Jer, jer, te meg nem vetheted” (18.).

Végre az elbeszélő fajhoz tartozókra egyszerűen azt jegyezzük meg, hogy azok egyikében sem találunk igazi compositiót. Ugyanazon hibában sinlenek mint legtöbbje ballada-féle újabb költeményeinknek. A ballada, legenda, stb. író t. i. elővesz valamely mondai vagy történeti *tárgyat*, s a helyen hogy, mint ezelőtt 20—25 évvel, nagy hangú, szónokias sallangokkal díszítné fel — naiv párbeszéddé tördeli, s azzal megvan. Ez, uraim, nem ballada, s általában nem is elbeszélő *költemény*. Tinóditól így csak nyelvben különbözünk s az is a nyelv érdeme. Költői mesét kell alkotnunk, melynek formája legyen, bizonyos kerekdedsége: kezdede, fordulata, vége. S a balladánál ez nem könnyű. Ott egy alaphangból fakad fel a forma, minden egyes balladában *máskép* fejlődve, úgyhogy balladai formát *utánzani* nem lehet. Feladatunk megkapni a balladai tárgy azon magvát, azon csirát mintegy, melyből az egész egy diszes virággá fejleszthető ki. Ha csak versbe szedjük, dialogizáljuk a történeti vagy mondai *anyagot*: ezzel nem megyünk sokra. Nézzük péld. szerző *Hadak uta* című mondáját. Olvassuk hozzá Lugossy prózáját, Ipolyi könyvében. Egyszerűen versbe van szedve, *Bátori Gábor*-ban volna törekvés balladai-

ságra: a lélektani mozzanat ez, melyről bíráló is emlékezik. De ebben nem az megrovandó, hogy Macbethre emlékeztet — hisz akkor minden ilyes visiót kárhóztatnunk kellene — hanem az, hogy Báthorinak öntudata van mintegy, állapotáról. „Félek magam, mert a szemem csak rémeket lát ma.” Nem kellene tudnia, hogy ez *rém*; tiszta valóságnak kéne vennie. De ugyane költemény bezárását illetőleg, védnem kell szerzőt a bírálat ellenében. „Ügyetlen krónikai megjegyzéssel van félbe szakítva inkább, mint bevégezve.” — Nem áll. Én ez utolsó versszakot találtam balladainak, az egészben. — A többire nem szólok, csupán *Szent István* stb. végét mentem a bírálattól, mert benne szép a hang, nem úgy mint főlebb, hol a szent király maga mondja, hogy őbelé már csak háltni jár a lélek, mely kifejezés, a mellett, hogy triviál, megint csak pedzi a szegyet. *Mamlasz* emberről mondják, tréfásan.

De elég. Vida tehetségét senkisésem méltányolja inkább, mint e sorok írója, de méltánylani épen az: se tul, se innen!

Szer k.

16. sz. 253. l.

11.

A „Nemzeti Színház” c., nem minden számban szereplő rovat címszavát itt megcsillagozta A:

* Mult számunkból kiszorult, de most sem véljük adni későnek.

21. sz. 323. l.

12.

Gyulai és Szász Károly vitázik a lapban a kritika jogairól, s arról a határról, amelyig a kritikus a mű vagy egyes elemei keletkezése személyes indítókainak kutatásában elmehet. Szász minél szűkebbre vonná e határt. A kritikus, — úgymond, — ha „művéért — mely tán erkölcstelen — az trót támadja meg, úgy, mintha ő volna erkölcstelen, — nemcsak jogtalanságot követhet el, de (mint az irodalom történetében számos példa bizonyítja) nemegyszer a tényleges igazság ellen is vét, azaz : hazud [. . .] szabad legyen kérdészem : nem tul megy-e a kritika a maga jogán, ha az írónak erkölcsi intentióit kutatja. Minden irodalmi műnek céljának kell lenni s a kritikusnak kötelessége e cél fogni először is szemügyre. Szabadságot adok neki megítélni, vajon a cél maga is jól volt-e kitézve, méllő-e fáradni utána, van-e benne valóság stb. — annyival inkább joga van, sőt kötelessége itélni a felől : a kitézött célnak megfelel-e a választott műforma, a kidolgozás és minden egyes részlet, — s el van-e érve általában a cél? De ki nem érti, hogy itt mindig csak azon célról van szó, mely a műben, mint alapeszme benrejlik — s világért sem azon külső — a mű belalkotásán kívül eső — célokról, melyekért talán az író művét írta.¹

¹ Lássuk példában. Valamely dráma tele van szinfaltéppő frázisokkal, hazáról, magyar dicsőségről, „Extra Hungariam”-ról stb. A szerző bizonyosan nem ezeket akarta alapeszméül tűzni,

ezek csak mellelleges dolgok a színműben. Ne legyen már most szabad a kritikának azt megmondani, hogy szerző ezek által mit akart elérni, hogy például az aesthikai éretlenek tapsait hajhássza? Ezt értekező bizonyosan nem akarta állítani.

Szerk.

23. sz. 367. l.

13.

A lap 21. számában aláírás nélkül A. tollából kis kritika jelent meg az *Értesítő* rovatban a Székely József által szerkesztett „Magyar balladák könyvé”-ről. [Magyar balladák könyve. Válogatott gyűjtemény. két kötet ben. (Ez általános cím alatt is: Irodalmi kincstár: III és IV-ik kötet). Pest 1860, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv.] Egyebek mellett szemére vetette ebben a kötet szerkesztőjének, hogy az „Emlékezzünk régiokról” kezdetű verses krónikát eltorzított szöveggel, főképp elrontott sorvégekkel közli, éppenny mint más hasonlók közt, az ő *Agnes asszonyát* is. Székely a következő Nyílt levelet küldötte A-nak, aki ezt az alábbi megjegyzéssel jelentette meg:

Nyílt levél Arany Jánoshoz.

Tisztelt barátom!

Azért a mi Sárosy érdeme, hogy a magyar balladákat összegyűjté; azért a mi Erdélyi emendatioja (hogy kísértetének, egyenesek, megvevők stb szokat használ Toldy kísértetének, egyesek, megvívók stb. szavai helyett) azért a mi Friebeisz hibája, hogy „Agnes asszony” két csonka sort kinyújtóztatja a „Szépirodalmi Figyelő” 21. számában nekem ajánlott „Kazinczy-érdemrendet” el nem fogadhatom, s ezennel tisztelettel visszaküldöm.
Pest, ápril 8. 1861.*

Székely József

* Köszönettel fogadom. A „vájtt fület” Kazinczy, Horatius után, finom hallás értelemben használta, s az ellen nincs mit protestálni.

Szerk.

30. 466 l.

14.

Brassai tizenegy számon át tartó folytatásos cikket ír a SzF-be „Mégis valami a fordításról” címen. Szokásához híven rendkívül lazán szerkeszt, bőbeszédűen ad elő, és cikkét alig követhetően szerteágasztja. Elsősorban mégis nyelvi és stíluskérdéseket fejteget, sorra véve a kor némely gyakori nyelvi hibáit. Így több mással együtt, kifogásolja az *összefüggés* szót is. Az általa kifejezett jelentésnek, — úgy mond, — jobban megfelel „a kapcsolat” szó, s ez magyarabb is; „az összefüggés pedig — magyar nadrág lapos tom-porán. A ki szereti, viselje!”

* Az, ki e csillagot ide teszi, oly korban és körülmények közt nőtt fel, hogy két magyar nyelvet kellett tanulnia, elébb a régit, aztán az újat. De nem emlékszik, hogy az *összefüggés*, vagy

még vaskalaposabb alakjában *egybefüggés*, valaha, mint ujonnan gyártott szó ütötte volna meg fülét. Nem tudjuk, mely kelettől fogva számítja t. munkatársunk a nyelvrontást új szavak által, de nem állhattuk meg, hogy fel ne nyissunk egy, bizonyos se nem új, se nem újító könyvet találomra. Ez a Pápay Sámuel „Magyar Litteratura esmérete” volt, 1808-ból a címlap szerint, de mely, mint az előbeszéd mondja: „már egynehány esztendőök *előtt* induló félben volt, hogy köz világra keljen.” E munka 270-ik lapján olvassuk: „Szóllások által szoktuk előadni a dolgok *egybefüggését*,” a 43-kon: „a nélkül, hogy azoknak a tárgyakhoz valamiben hasonlító *összefüggésről* vizsgálódnánk;” a 44-ken: „oly kevés hasonlatosságbeli *összefüggést* találunk” . . stb. Elhisszük, hogy az *összefüggés* logicája roszul *függ össze*, de bajos lesz már ki-küszöbölni.

S z e r k.

467. l.

15.

A továbbiakban sok más egyéb mellett, Brassai az „ellátni valakit valamivel” kifejezéstől is megtagadja a magyar polgárjogot; ez is idegenes, ez is: „*Magyar nadrág lapos lompórán.**”

* Még egy csillag. Én is Arkádiában születtem. Én is forogtam a nép közt. De hogy a magyar ember, még pedig annál inkább, minél magyarabb *el ne lássa vendégét*, az nem fér a fejembe. A *felkészít* értelem minden divatos használata mellett nem nem kötök kardot, de étellel, itallal *ellátja* biz az. Még *pénzzel* is az utra, ha kell. Ezt nem fordították, ebből kár is volna bennünket kifordítani. A *vendéglátás* régi erénye a magyarnak, talán régiebb, mint *törvénylátás*. Bocsánat a közbeszólásért.

16.

Brassai alább így folytatja: „*Szintoly nem kevésbbé vétkes fitymálása nyilatkozik ősi örökségünknek az, evvel és avval bir' kifejezésben,** és szintoly nyivasztólag súlyosodott az irodalmi stílus nyakára, mint az elébbiek.*”

** Hát még az *ezt* és *azt* bir?! az is van már elég.

S z e r k.

468. l.

17.

Salamon Ferenc cikket ír Teleki László drámájáról a Belirodalom rovatban, [A Kegyenc], Teleki tragikus halála alkalmával. A. a címhez csillagot tesz.

* Tisztelt olvasóink megbocsátanak, ha ez uttal e rovatunkat a „Kegyenc” és feledhetetlen írója emlékének szenteljük.

S z e r k.

Gyulai és Szász Károly vitája a kritikáról egyre folyik és élesedik a lapban. Szász végül a következő, Gyulainak címzett méltatlankodó sorokat, nyílt levelet küldi a lapnak:

GYULAI PÁLNAK

Őn azt állítja, hogy én ön szavait ferditve és valótlannul terjesztem elé; de úgy tetszik, ön ezt nem bizonyította be egyetlen esetben sem. Ez ellenében én bátorodom öntől kérdeni: 1-ör, Mikor mondtam én s mikor közölhetett e lapok szerkesztője oly badarságot, minthi ön rédm fog: hogy az értelmetlenség, számítani nem tudás, és badarság, mint a költői szellem szükségképi alkatrészei, szerepelhetnek. — ?*

2-ör, Mikor mondtam én, hogy ön valamely rögeszmét: személyes ellenszenv palástolására vett volna föl? Általában mikor szóltam önnek személyes ellenszenvről egy szót is?

Egész tisztelettel kérdi

Szász Károly

* Uraim, az istenért! ne olvassanak többet egymás iratából, mint amennyi abban irva áll. Gyulai nem mondja, hogy Szász K. a főntebb aláhuzott sorokat a Figyelőben, vagy másutt, *elmondotta*; Gyulai csak Szász azon tétele ellen okoskodik, melyben némi következetlenséggel rója meg: hogy t. i. „Gy. mindazt, mit eddig mondott, lerontja, mert *ha* a próza jelleme a jőzanság, hideg számítás, s értelmesség: hogy lehet prózainak jellemezni oly író, ki szerinte örült, tulzó, rakoncátlan képzeletű”. Erre Gy. megfordítja a kérdést, s így szól: „*Őn szerint* (nem mondja: *ön szavai, állítása* szerint s így ez általában csak azt teszi: az *ön okoskodásából folyó következtetés* szerint — (tehát a dagályt, affectatiót, a tulzást semminemű, még aesthetikai szempontból sem lehet prózaiságnak nevezni; ellenben az értelmetlenség, számítani nem tudás és badarság, mint a költői szellem szükségesképi alkatrészei, szerepelhetnek.” Ez nem *ráfogás*, ez csak a kérdés visszája: ha nem lehet prózainak jellemezni az örült, tulzó, rakoncátlan képzeletű író: ez eo ipso *költői* lesz-e? — Mi elvonatkozva a vita alanyától, azt hisszük, hogy a badarság — ha csakugyan az — sem próza, sem költészet: az, amint ez, műtörvényeken alapul, melyek betöltésének kisebb nagyobb mértéke határozza ugy a vers, mint a próza jóságát.

A mi a *rögeszme* iránti felszólalást nézi: abban meg Szásznak van igaza, Gyulai ellenében. Nem csak azt nem mondja, hogy Gy. „személyes ellenszenv palástolására” vett fel rögeszmét, hanem a „rögeszme” szónál s fogalomnál is jóval szelidebben

fejezi ki magát. „Gyulai, hogy egy előre kimondott s bár nem egészen alaptalan, mégis túlzó és merész állítást par force kivígyen mindent megtagad költőnkől.” Ez lehetne *tévedés, elbűtlet*, stb. nem mingyárt *rögeszme*, s épen nem a „személyes ellenszenv palástolására” való. — Becsüljük meg egymás véleményét azzal, hogy olvassuk el higgadtan s ne hagyjuk az indulatot közbe férkezni.

A kritika, vagy jelen esetben polemia *modorát* illetőleg, melyről épen a vita folyt, tisztelt barátunk Gyulai felszólalása szembetűnő tanulságot nyújt. Ime abban nincs gorombaság, nincs mégcsak *illetlen* élesség sem, nem mondhatnók, hogy sérti a társadalmi hangot: még is van rajta az *élesség* némi színe, a mi a vitázó feleket könnyen elkéséríthetné s azon térre taszithatná, a hol többé nem az igazság kiderítése, vagy nem csupán az, hanem kölcsönös sérelmek visszatörzése volna a rugó. A helyett, hogy az ellenfél állításait egészen tárgyilag, mint pusztán véleményeket, cáfolná, egy folytonos apostrophe-val a megszólított ellenfélnek fejére mintegy olvassa vádjait; az a folytonos *ön* így, *ön* úgy, talán szükséges volt arra, hogy a polemia kellő „schwung”-ot kapjon, de arra bizonytalán nem alkalmas, hogy meggyőzzön a személyes indulatok távollétéről. Pedig egy rhétori figura az egész különbség. Nagy irodalmakban, hol az efféle viták külön organumokban folynak s egyik fél embere nem sokat törődik a másik félnek érzelmeivel, a polemia ezen, vagy még *élesb* modora sem tesz kárt; de nálunk, hol egy-egy, évek során felbukkanó aesthetikai közlöny támogatására is alig képes az ember két-három munkatársat összeszerezni, ha ezek a modorban egymás iránt az *élesség* tanát hirdetik és gyakorolják, lehetetlenné válik minden szerkesztés. Vagy hát jobb nem is szerkeszteni? bevárni az időt, mikor oly munkatársak bővében leszünk kiknek véleménye semmi árnyalatban nem tér el egymástól? Meggyőződésem szerint a Figyelőnek, ha egyéb érdeme nem volna is, az az egy érdeme megvan, hogy — *van!*

Szerk.

31. sz. 489. l.

19.

Garay Alajos Katona József emlékezete címmel verset írt. A Kisfaludy Társaság a Katona-jubileum alkalmával 10 arannyal jutalmazta a szerzőt. A közli a verset a következő megjegyzéssel:

* A jutalmazott szerző ajánlatából, ismertetés végett, lapunkban is közleni jónak láttuk ezen költeményt.

Szerk.

A SzF közli E. A. Poe-nak A Mael-özönbe sodratás c. munkáját, Kenessey Albert fordításában. A. + jelzéssel a lap alján a következő megjegyzést teszi:

* A híres amerikai költőnek e rajzát, melyet derék hajóskapitány hazánkfia Kenessey Albert olaszból fordított leginkább oly céllal, hogy némely tengerészeti műszavainak terjedését ez által is eszközölje, — noha ez nem sajátképi novella, hanem egy természeti jelenség hí leírása, nem tartók érdektelennek közölni lapunkban.

Szerk.

Pap Endrének „Szemere Pálhoz, (Pest, januárban, 1850.)” című posthumus versét közli a lap; A. a szerző nevéhez csillagot tesz, s a következő megjegyzést adja a lap alján.

* Elhunyt derék költőnk ez egyik legszebb műve, mint az utolsó sorból is kitetszik, ajánlásul volt írva versei gyűjteménye elé, de melynek kiadásában a halál meggátolta, barátinak hagyván fel e szomorú kötelességet. Mindenki tudja, hogy e költemény nem jelenhetett volna meg az akkori sajtóviszonyok közt. Most ez oldalról nem igen tarthatni akadálytól, de igen némi félreértéstől a másik oldalon. Azonban vegyük tekintetbe, hogy a mi keserű vád feljajdul a költeményben, az 1850 táján, mondhatni, általános hangulat volt, midőn veszteségünk óriási fájdalma majd ama szereplők elleni recriminációban kereste nyihülését. A költő alanyi panaszában ez általános hangulat benyomása tükröződik; tévedne, ki az ő akkori világot mai szemüvegen nézné, vagy a mit ő, mint dálnok, egy sötétebb órában zengett, azt a politikusnak számítaná be. — Hagyjuk pihenni sirján koszorúja ez utolsó levelét; ő remény *nélkül* szállt oda le; ha mi tovább jutánk azóta (?) ne kárhoztassuk *azt*, ki *elmaradt* tőlünk . . . a sirban!

Szerk.

Jánosi Gusztáv két Horatius-fordítását közli a lap [A Thaliarchhoz, Delliushoz], A. következő lapalji jegyzetével.

* Adjuk e modern alaku fordítást, próbául hogyan izlik Horác a mai dalformában.

Szerk.

Salamon Ferenc két folytatásban kritikát ad közre Wohl Janka verseiről, a Bellirodalom rovatban. [Wohl Janka költeményei. Kiadja Jókai Mór. Pest, 1861. Nyomtatott Engel és Mandellónál.] Bevezetésként újra hozzászól a Gyulai–Szász Károly-féle kritikai vitához, Gyulai mellett foglalván állást. Szász, úgy mond „megadhatatlant látszik kívánni, [...] a költő egyénisége szabad vizsgálatát kikérné a kritikától” [...] „Elnézzé [a kritikus] a tettet, erőnek erejével torz arcot vágó költészkedést s a rimes léhaságot, melyet egy polcra tesznek a valódi, igaz költészettel? Míg a költői szellem, maga a lélek romlik, süllyed és így sajnosan aberrál, addig a kritika csak a rimekkel, caesurákkal, lábakkal és trophákkal vesződjék? — Ez kívánságnak is sok, ennyit a dolog természete meg nem bír; s ennyit tán Szász Károly maga sem kíván!”

* Mi is azt hisszük, hogy nem. Gyakorlatban kimondta legálább, mind pl. Thalyra, mind Vidára, mit tart rólok bensőség, hajlam, lélekirány tekintetében; vizsgálta subjectivitasokat.

Szerk.

Gyulaiak a Tyuk és a farkasverem c. verses népmesefeldolgozásához a következő megjegyzést fűzi A.:

* Gyermekköltészetünk (nem gyermekes, hanem gyermekek számára való költészetünk) parlag mezején örömmel üdvözöljük e naiv mesét. A ki csekélylené ez[t] irodalmi lapba, ne feledje, hogy egy Puskin sem tartotta méltóságán alulinak népmeséket dolgozni ki.

Szerk.

Salamon Ferenc Az ember és író című kétfolytatásos cikkében visszatér Gyulai és Szász Károly vitájára. Támadva Szászt, főképp e mondatát rosszallta: „Nem foghatom meg, miért kelljen egy mű megítélésében a művészeti szempontokon túl terjeszkedni” Salamon szerint a vizsgálódás „az író meggyőződésének kisebb nagyobb erejét, érzelmi valódiságát, mélységét, emelkedettségét vagy materializmusát, sőt vérmérsékletét is illetheti. Mindezt vizsgálhatja a kritika valamely műben, s mindez nem tartozik a művészeti szempontokhoz. A művészeti szempont az összhang, a megtestesítés és kifejezés szempontja. De ki nem látja be, hogy még ide is betolakodik a művész szubjektivitása? Egyebet nem említve, az összhang közel atyafiság az izléssel, s ez ismét az író számos más lelki tulajdonaival? Már pedig akkor is, ha az izlést ily módon a művész egyéniségével viszonyítva vizsgáljuk, nem a művészet, hanem a lélektan körébe vágunk át.*”

* Tisztelt értekezőnk, ugylátszik igen szűkre vonja a művészeti szempont határait a fentebbi sorokban. Vajon a művészeti szempont csupán „az összhang, megtestesítés, kivitel” szempontja-e? Avagy nem két lényeges dolog tartozik-e hozzá: fogantás (conceptio) és kivitel? S midőn az író „érzelmei valódiságát, mélységét,

e melkedettséget" stb. vizsgáljuk, túl járunk-e a művészeti szemponton? Ez megalacsonyítná a (nálunk ugyanis rossz hirben álló) *művészeti* elnevezést, elválasztva mintegy a lélektantól. Szerintünk jól mondja Szász K., hogy ne terjeszkedjék túl a kritika a művészeti szemponton; de a *művészetit* nem kell pusztán az executióra szorítani. A *fogantás* körüli vizsgálat mélyen belenyúl a lélekbe, de azért nem esik kívül a művészeti szempont határain. Lélektani lesz, de a művészet is az. Szerk.

49. sz. 770. l.

26.

Brassai már előbb idézett cikkének (Mégis valami a fordításról — l. 14. mj.) tizedik, utolsó előtti folytatásában a következő mondatban A. kijavít egy kötőszót: „*Író és szónok, a ki minden szavát úgy tudja választani, hogy nemcsak azt mondja, a mit akar, de* olvasójával vagy hallgatójával is azt képzeltesse, azt gondoltassa, a mit akar, a legnagyobb mértékben igényli s nyeri is meg bámulatunkat.*”

* Hanem.

Szerk.

777. l.

27.

Zilahy Károly „A székely legény. Humoreszk levelekben” c. elbeszélésében a következő mondatához az alábbi megjegyzést fűzi A.: „*Legelőszőr is egy nagy, magas ember jött előmbe a ki úgy nézett ki,* mint nálunk a regemens támbour.*”

* S belopódzott volna már Székesföldre (!) az a germanismus?
Szerk.

780. l.

28.

Ponori Thewrewk Émil Homeros-fordításának mutatványát (Mutatvány Homer fordításából. Hektor és Andromache.) az alábbi lapalji jegyzettel közli A.:

* A szorgalmas ifjú fordító a hellen szöveget magyar fordítással a jegyzetekkel közelebb sajtó alá bocsátni szándékszik.

Szerk.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1861—62

4. sz. 52. l.

29.

A lap hét számon át közli Imre Sándornak „Kazinczy nyelvújítása” c. ismeretes tanulmányát. A szerző harmadik folytatásban arról szól, hogy a fejlettebb polgárosodásra jellemző szavak jelentékeny része nyelvünkben jövevény vagy idegen szó. Így „*az adás-vevés maga idegen műszókkal járt : drága, ár*, matéria, portéka, licitál stb.*”

* Vajon nem az *ér* párhuzamos főneve az *ár*?

Szerk.

5. sz. 71. l.

30.

Gyulai, Gy. P. jelzéssel, a Belirodalom rovatban két hasábon át elemz egy Erdélyben, névtelenül megjelent humoreszkgyűjteményt (Kukliné prédikációi. Összeszedte Kukli Jeremiás. Kolozsvár. 1860. Stein János tulajdona.); igen kevésre értékelve szerzője írói képességeit s humorát egyaránt. Többek között kifogásolja, hogy alakjaiban nincs meg a típus következetessége. S ez, mondja gyakori, általános hiba nálunk is. Kitér ezzel kapcsolatban Jókai humorára is. „*E vád alól még Jókait sem menthetni föl, ki humoristáink közt legkitünőbb tehetség, s a valódi humor hangjait is szokta érinteni. Például a Kakas Márton alakja (mert ez nemcsak pusztá dlnév, hanem egyszersmind alak is akarna lenni) magában véve igen jó gondolat. De, egyebet mellőzve, volt-e reá szükség, hogy Márton ur a Vasárnapi Ujságban mindegyre megrontsa alakját, ki-kielessék szerepéből s elbálljon egy-egy oly nemű cikkel, melyben annyi humor sincs, mint a V. U. akármely képmagyarázatában?**”

* Jókai, midőn Kakas Mártont megteremtette, úgy látszik, állandó humoros alakot akart belőle képezni. Első megjelenése Mártonnak, s egyideig következetes szereplése, határozottan ily alak. De később, vagy szándékosan, vagy a hirtelen szerkesztés kényszerűsége miatt, oly dolgokat is ad K. M. szájába, melyek ő hozzá nem valók. Pedig, hogy *akarva* megtarthatta volna jellemét Mártonnak, bizonyítja mégeddig egységes testvére, *Zebulon* ur. Azonban Kukliné prédikációval szemben azt sem kell feledni, hogy egészen más ily művet *egy húzamban* írni, más pedig, *izenként s rögtönözve* adni közönség elé.

Szerk.

6. sz. 90. l.

31.

Bartalus István hat számon át közli Egy zenebölcs életéből c. humoros beszélyét. Az első folytatás első bekezdésében áll ez a mondat: „*Ezért nagy-szerűen fejezte ki magát egy jeles költőnk, (nevével adós maradok*), így szólván :*

kiszakasztom keblemből a szívemet, és feltartom az égre, hogy melegítsen és világitson, mint a nap."

* Petőfi.

Szerk.

8. sz. 126. l.

32.

Mentovich rövid, gúnyos hangú cikkben reflektál Brassai Nincs már Ismerettyű! c. cikkének e kitételére „Moleschott és Boswel-je, Mentovich az eszmék létét tagadják.” Cikkét így zárja le: „sem szóval, sem írásban nem adtam alkalmat arra, hogy az eszmék létezését tagadók közé soroztassam. Ha ön netalán egyebet akart mondani, s azon különbségre céloz, mely az eszmék — nem létezését — de eredetét illetőleg az én s — úgy látszik — az ön meggyőződése közt van: legyen szabad azon észrevételt kockáztatnom, miszerint a meggyőződést csak úgy törökösön zsinórozással nem lehet elfojtani. Marosvásárhely December 18-án 1861.*

Mentovich Ferenc

* Miután az eszmék létezését lapunk — mely nem általános bölcsészeti — nem vitatja, csupán egyszerűen fölteszi: közöljük e rövid önvédelmet, de a nélkül, hogy e tárgyban hosszabb vitára lapunkban tért engedhetnénk, s az egy szóból támadt polemiát bezárótnak tekintetni kérjük.

Szerk.

10. sz. 147. l.

33.

Imre Sándor e számban befejeződő hat folytatásos tanulmányának (Kazinczy nyelvújítása) egyik szakaszában divatos germanizmusokat sorol föl. „Másutt — így szól, —, a német vagy más nyelv szemlélhetősége utánóztatik szolgálilag: értekezik felette (ról), elmélkedik felette (róta), gondolkodik felette (on), hasonlít rá (hoz), hatályon kívül (nélkül), oda lyukadunk ki (rést, eligazodást lelünk).* ”

* Ez utóbbi is germanismus volna? Erdőháti ember nagyon mondja ezt.

Szerk.

153. l.

34.

Szemere Miklós kézírása, bár egészében szépvonalú, kiválóan értelmi jellegű, határozott karakterű, jóarányú írásmód benyomását teszi, sajátos rövidítéseivel, betűjeleivel, kapcsolásainál fogva szinte olvashatatlan. Ezért nyomtatott szövegeibe nagyon sok nyomdahiba került, s folyvást nehezelt a szedőkre és szerkesztőkre, így Aranyra is. Kiengesztelődése jeléül Arany Jánoshoz címmel verset küldött a lapnak, amelynek első sorai így hangzanak:

*Nem írok én több kritikát neked, Arany János!
Mert ez egy is vala nagyon, de nagyon hiányos,
Tömve volt, mint öklöm, olyan hét sajtóhibával*
Mik az írókat befűzi a botor libával.*

* Nehogy az olvasó azt vélje, hogy a felsorolandó nyomdahibák mind a Figyelőben lagnak, kijelentjük, hogy t. barátunk

cikkében utólag sem birtuk e *hét* kövér sajtóhibát felfedezni. Egyszersmind sajnáljuk, hogy e meleg levélre csak szerkesztői sovány jegyzettel válaszolhatunk, azzal is ily későn, miután a levél „per ambages” jutott ide. Ez egyszer az „impertinens sors!”

Szerk.

184. sz. 184. l.

35.

Szél Farkas „Szerb lakodalmi dalok és szokások. Wesely után.” c. két folytatásban közölt cikkének második részéhez, a lakodalmi ajándék átnyújtásának egyik szokását tárgyalóhoz ezt a lapalji megjegyzést fűzi A.:

* Im, mennyire érdekes összetalálkozás népünk lakodalmi verseiben a vőfély köszöntésekkel, hol az ételekre stb. hasonló tréfák mondatnak. Ezért igen kívánatos volna ismernünk a határos népek szokásait, ezért méltányoljuk ez ismertetés fiatal írójának törekvését, s nyitjuk meg lapunkat szíves készséggel, a mennyiben terünk engedi, hasonló közlemények számára.

Szerk.

36.

A lakodalmi mókáknál alkalmazott „ekekötélék”-ről maga a szerző** alatt megjegyzi: „*Ez a szerbeknél fagalyakból (gúzs) van kötve, s rendesen nagy.*” A. ehhez zárójelben hozzáfűzi:

** (Magyaruk *pating* a neve. Szerk.)

186. l.

37.

A lap közöl három mutatványt Wohl Stephanie gyermekeknek írt lírai tónusú oktató meséiből. (Stephanie regékonyvéből; Virágálmak, A nagymama könyvei, Hová repülnek a madarak?). A. a következő lapalji jegyzetet csatolja hozzá:

* Wohl *Stephania*, Janka testvére, írja e kedves regéket. A képzelem, kedély és érzelem oly frissége ömlik el e naiv szerzeményeken, hogy méltónak láttuk megismertetni a Figyelő olvasóival. Már több csinos regéje fordult meg kezünkön, leginkább virágokról, de mi ezekből csak egyet vevénk fel, az I. számot, hogy a másik kettőben más-más oldalról mutathassuk be a fiatal szerző tehetségét. Ez igen kedves, kétségkívül; csupán azt ajánljuk neki, ne írjon felettébb sokat, nehogy ismétlésbe találgon esni, s egyhangúvá legyen utoljára. S igyekezzék a nyelvet egészen sajátjává tenni, azaz a németesség legkisebb árnyalatától is megszabadítani, — mi olykor most még zavarja az élvezést.

Szerk.

38.

Az utolsó darabban csalogány mesél útjáról; többek közt ezt mondja: „*Bendztem Granada erdeibe a hiúz* lassan, hízegő léptekkel közeledett.*”

* Van-e ám ott hiúz?

Szerk.

18. sz. 285. l.

39.

Salamon Ferenc válaszát közli a lap, amelyet ez Dobsa Lajosnak a MS-ban megjelent ellenbírálata adott. (Dobsa ellenbírálata.) Lábjegyzet áll a cikk alatt, amelynek végéről bizonyosan véletlenül, elmaradt ugyan a „Szerk” jelzés, ám a szövegből kitetszően nyilván a szerkesztőé az.

* Hogy e választ ily sokára közöljük, nem az író késedelméből történt. De közölni, bár későn, szükségesnek látjuk, mert meddő polemia helyen elveket fejteget, különösen a drámairó jogát vizsgálja, szemben a históriával. Oly kérdés, melyet nem fölösleges vitatni.

21. sz. 324. l.

40.

Salamon Ferenc jelentését közli a lap az ez évi Teleki-díj kiadásáról, (Jelentés az idei, Teleky-féle pályázat eredményéről.) amelyet a Nőuralom című Szigligeti-darab nyert el. Salamon természetesen még nem tudta, ki a szerző, de a szerkesztő a cikk végére tett jegyzettel már tudósítja az olvasót.

* Immár tudjuk, hogy a pályanyertes vigjáték szerzője. ismét — *Szigligeti.*

Szerk.

22. sz. 337. l.

41.

Az ifjú Zilahy Károly egyik fontos tanulmányát közli főcikként a lap (Petőfi álláspontja). A címhez csillagot tesz, s a lap alján megjegyzi a szerkesztő:

* Petőfi életéről közelebb Gyulaitól fogunk adni egy érdekes cikket.

Szerk.

343. l.

42.

A Tárca rovatban olvasható Thaly Kálmán vers fordítása. (Don Alonso „a Hű.” Románc. — Spanyol eredetiből.) A vers alatt ez a megjegyzés áll:

* Figyelmeztetjük az olvasót e költeményben a spanyol asszonánra, mely az első részben e-é, a másodikban a-á hanggal rím helyett végig foly az egész románcon.

Szerk.

* jelzés alatt Gyergyai Ferenc bírálatot ír három folytatáson át Mátray szavalattanáról. (A rendszeres szavalattan alapraja. Tankönyvvül írta Mátray Gábor. Pesten 1861.) Egyebek közt szemére veti a szerzőnek, hogy a hangok vizsgálatánál „*az osztályozás nem tiszta, hanem zavart, némelyik betű két, három osztályba is van sorozva.*” A példák hosszú felsorolása végére A. csillagot tesz, s megjegyzi:

* Igaz, hogy a hangok többrendű osztályozás alá is eshetnek, például a p lehet ajakhang is, némahang is egyszerre; de bíráló nem is ezt rója meg, hanem hogy az osztályozás nem elég rendszeres, különösen, hogy nincs először a *beszélő szervek szerint*, másodsor a hang *minősége* szerint stb. rendezve, mint ezt minden valamire való nyelvtenban látjuk.

Szerk.

Aigner Lajos a Külirodalom rovatban rövid cikket írt az ókori könyvkereskedésről [Irodalmi közlekedés és könyvkereskedés az ókorban. (Töredék nagyobb munkából.)], s abban egyebek közt azt mondja, hogy a „*fölolvasások közül a nyilvánosak, melyeket Asinius Pollio hozott divatba* ép úgy mint a magánkörbeliek — ingyen tartattak, de annál nagyobb és általánosabb volt a közönség részvéte.*”

* Ez a rómaiakra vonatkozik. Mert a görögöknél már Herodotus korában szokás vala nyilvános felolvasásokat tartani.

Szerk.

Szilády Áron mutatványt közöl a perzsa Bárzonámé fordításából. (A Bárzonámé-ból.) A szerkesztő csillagot tesz a cím mellé, és a következő lapalji megjegyzést fűzi hozzá:

* A Bárzonáme egy nagy terjedelmű perzsa eposz, mely a Ruzstem (Firdusi főhőse) családjára vonatkozó mondákon alapúl. Így neveztetik főhőse, *Bárzó*, vagy *Bárzu*, nevérol, ki *Szohrábnak*, a Firdusi költeményéből ismeretes Szohrábnak fia, és így Ruzstem unokája. E Szohráb, mielőtt Irán elleni hadjáratát megkezdené, szerelmi viszonyba esik a szép *Sahrud*-dal, kinek, elbúcsuztakor, egy gyűrűt ad, a miről majdan születendő gyermekét az apa megismerhesse. E viszonyból származik *Bárzu*, a mi hőszünk, kit anyja husz éves koráig a legnagyobb titokban rejteget, félvén, hogy a fiú atyja haláláért bosszút áll Ruzstem-on. (Szohráb ugyanis, mint hasonlókép ismeretlen fiu, tulajdon atyja Ruzstem által öletett volt meg a harcon.) De elérve a 20 évet, Afrsiab, a turáni király, magához veszi az ifju Bárzót és háboruba küldi Iran (Persia)

ellen. Ott elfogják, de fölfedezi származását és az iráni seregbe áll. Most események és kalandok végtelen sora következik, melyekben a Sahnáme legtöbb hőse és mások is szerepelnek. — E rövid tartalom-vázlatból is megtetszik, hogy Barzu sorsában nincs meg azon eposzilag végzetes, egyszersmind drastice megrendítő alap, mely Firduzi Szohrábját a legmeghatóbb költemények közé emeli, minőt valaha emberi toll leirt. Mindazáltal érdekes munka, és mi ismertető tisztünknek vélünk eleget tenni, ha belőle e mutatványt közöljük, melyet derék fordítónk, ki már a Sahnáme egyes részeivel is diadallal küzdött, vala meg, az eredeti perzsából, ez eredeti mértékben ily sikerrel tett át magyarra. A mérték ez:

o -- / o -- / o -- / o 2

Szerk.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1861—62

2. sz. 23. l.

46.

Kun Béla négy folytatásban a Külirodalom rovatban ismerteti a finn mondavilágot. (A finnek hitregéi és mondái.) Egyebek közt Ahti vizi-istennek az őszinte és becsületes halászegényvel való históriáját is előadja; e szerint ez a halászegény vízbeesett kése helyett sem arany, sem ezüst kést nem volt hajlandó elfogadni az istentől, hanem ragaszkodott a maga „vaskó”-jához; A. hozzáfűzi, e részlethez a lap alján:

* Ime, Aesopus meséje (A favágó és Mercur) a finn mythologiában!

4. sz. 49. l.

47.

Kazinczy Gábor Molière-fordításai elé szánta F. Aragonak a nagy vígjátékiróról szóló beszédét, s lefordította ezt is. A főcikként közli ezt a beszédet, s a következő lapalji jegyzetet fűzi hozzá:

* Tudva lesz t. olvasóink előtt, hogy a Kisfaludy-társaság elhatározta Molière néhány vígjátékát (vajha minél többet!) Kazinczy Gábor remek fordításában közrebocsátani. E szándék valósitása eddig nem a társaság mellőzésén, hanem azon lelki-ösméretes szorgalmon, soha ki nem elégülő javítási ügyekezeten mult, mellyel a fordító nagy eredetijéhez méltóvá akarja tenni dolgozatát, és nincs nyugta, míg e célra valamely eszközt hiányzani vél. Így Aragónak itten közlött remek beszédét is arra szánta, hogy Molièreje elé bocsássa. Arago Ferenc e beszédet 1844 január 15-én a Molière szobrának inauguratiója alkalmával mondotta. A szobor „nemzeti aláírás” utján eszközöltetett, s Arago az aláírási bizottmány alelnöke volt. Tisztelt olvasóink érezni fogják e beszéd klasszikai erejét. Alig van példa, hogy íróul ily röviden, ily mélyen s ily szépen szólott volna valaki.

Szerk.

61. l.

48.

Ifj. Kun Pál három arab verset fordít. Ezeket a következő lapalji jegyzettel adja közre A.:

* Nem annyira becsökért, mint azon való örömrünkben közöljük e versecskéket, hogy ime szaporodik azon lelkes ifjak

száma, kik a nálunk annyira elhanyagolt keleti nyelveknek adják magukat. Így kell, így!

Szerk.

6. sz. 86. l.

49.

Az Akadémia Értesítőjé-ből átvesz egy finn tárgy tanulmányt a SzF (A finn népköltészet); a címhez csillagot tesz a szerkesztő, s a következő lapalji megjegyzést fűzi a közleményhez:

* E, *mutatványt* a magyar t. akadémia Értesítőjének legújabbán megjelent füzetéből annál érdekesebbnek véljük közölni, mert mintegy kiegészíti, a mit közelebbi számaink a finn *hitregéről* mondtak; amaz a finn költészet régi, ez mostani vagy nem régmúlt alakját, amaz inkább az eposzt, ez a lyrát tüntetvén föl. S valamint az Castrén nyomozásain épül, úgy ez *Lönrot* tollából foly, kik mindketten első tekintélyek a finn nyelv és költészet körül. Fordította ezt *Hunfalvy Pál*, az eredeti szöveget pedig Finn Olvasókönyvébe vette föl, melyre szintén figyelmeztetjük, kivált a tanulni vágyó ifjuságot. Az akad. Értesítők, fájdalom, nem forognak annyira a közönség kezén, hogy e mutatványnak szélesb körben ismeretes voltától kellene tartanunk.

Szerk.

9. sz. 132. l.

50.

Brassainak nyolc számon át közölt, a nyelvtudomány feladatait, s ezen belül egyes nyelvhelyességi kérdéseket is, részletesen fejtegető tanulmányához (Nyelv és nyelvészet) több megjegyzést fűz a szerkesztő. Brassai egyebek közt gúnyos hangon polemizál Hunfalvy Pállal, kiváltképp annak e mondatával: „Ha vannak kérdések a magyar nyelvben, melyekben az önleges nyelvtudat nem teremthet szabályt s melyekben se az élő köznyelv, se az új irodalmi nyelv nem utasíthat: azon kérdésekben vagy a régi nyelvemlékek és a régibb irodalom fognak dönthetni, vagy ha ezek sem elegendők arra, tehát azokban semmi mód sem juthatunk bizonyosságra.” Brassai szerint Hunfalvynak „hiányos fogalma” lehet „a szabatos stylusról”. „Nekem a II-ik Frigyes hevenyésző papja jula eszembe red, a ki a szószeken a királytól igért textus helyett csak egy levél fejeér papirost lele bibliájában. Megnézél jobbról, meg balról, s vizsgálatát e szavakkal kísérel: »Itt nincs semmi : itt sincs semmi isten e világot semmiből teremté ; szóljunk tehát a teremtésről.» Továbbá nem füzöm**.”

* Nem akartuk e rövid passusnak egy kissé csipős kritikája miatt az egész cikk kapcsolatát megbontani. De azt véljük, hogy ha érzik is némi nehézkesség amaz idézeten, azt, hogy értelmeflen vagy üres volna, nem mondhatni. „Ha vannak ilyen s ilyen kérdések (H ur felteszi, hogy vannak) akkor vagy a nyelv története igazít el, vagy semmi.” Ily szerkezetben, mi legalább, nem látunk gunyra valót.

Néhány bekezdéssel alább Brassai azt állítja, hogy a kettős negatiót még csak megtűri a magyar nyelv; ezt, — úgy mond, — „*az Uristen csak a magyar kedviért teremtette*”, de a hármast már nem s ezért, megint csak gúnyolodva, idézi Hunfalvyt, aki hármast negatiót is használ. Majd csillagot tesz saját szövegéhez s a lap alján így folytatja elmélkedését:

„*De hármast negatio már magyarnak is igen sok. »Nem láttam seholy sem,» vagy nem leltem senkit sem» oly pleonasticus kifejezések, a melyek elfordulhatnak a közélet nyelvében, sőt egy vagy más korlátolt vidéken divatozhatnak is ; de a magyar nyelvnek bizonyosan nem sajátjai, és az irodalomban csak comicus effectusra használhatni. Vagy tán ily hátszavakra céltott H. is, a mikor ezt írta : »értekező nem birt még semmit sem felfedezni?» Szintoly hiba, kettős negatióval élni ott, a hol egyes kell, p. o. »nem ismeri a lát vala és látá alakokat sem.« Másutt pedig jól írja : »oly jelességre sem talált még.« Vagy az egyik rossz, vagy a másik ; mindakettő jó, vagy mindakettő rossz nem lehet.* Arany Brassai e lapalji jegyzete végére keresztet téve, a következőt fűzi hozzá:*

* Ez a hármast negatio kitagadása előttünk új tan, mert bizony használja azt a köznyelv; így a nyelvérték el nem igazít, helyes-e az új szabály, vagy sem. De talán megerősíti az, hogy ily esetben a magyar ezt is mondja; *nem láttam senkit is*, a mi arra látszik mutatni, hogy a harmadik tagadás csakugyan fölösleges.

Szerk.

52

Pár mondattal később Brassai Hunfalvynak az igeidőkről alkotott felfogását támadja s megint túlságosan is erős kitételeket használ: a helyes nyelvértéket, úgy mond, gyakran, Hunfalvy esetében is, elnyomja „*az elfogultság és divaton kapás követelő kiabálása!****”

*** Részünkről sajnáljuk, ha e cikk hangja netalán egy kissé polemicusabb, mint a fenförgő esetben kívánnók, vagy elkerülhetetlenül szükségesnek tartanók. Hanem a polemicus hév is olyan, mint a nyelvérték, törölhetne az ember szavakat, az animo, a láthatatlan szellem, ott marad benne. De a mi a tárgy érdemét illeti, a „nyelvértékre” mi is tartunk valamit s nem szeretnők, ha érvényre kapna annak semmibe vétele: az „igeidők” iránt nem tudunk megnyugodni H. ur rendszerében; noha az élő nyelvben sem találjuk, Brassaival, azok kellő distincióját.

Szerk.

Szász Károly a Belirodalom rovatban bírálatot tesz közzé Tóth Endre verseskötetéről. (Harangvirágok Tóth Endrétől, Pest, Emich 1862.) Bevezetesképpen személyes, túlságig éles mondatokkal utal vissza a kritika jogairól közte és Gyulai között lezajlott vitára: sértődötten és méltatlankodva veti ellenfele szemére, hogy az nem egyszer megengedhetetlen gyanusí-

lásokkal él, s a következőképpen zárja le a részletet: „*Részemről sokkal jobban tiszteltem őt s magamat, s mi mindkettőnkénél több : az irodalmat, semhogy őt, az egészen alap- és, ismétlem minden apropos nélkül gyanusítások terére követ-ném. Békesség velünk.*”*

* Amen! De ugylátszik, e száma a Figyelőnek bal lábával kelt fel. Vagy nem lehet 3—4 dolgozótársnak, ég, föld, tenger annyi tárgyáról írni, a nélkül, hogy egymással örök polemiaát cselekedjék? A mi a jelen esetet illeti, ha Gyulai, Petőfiről irván, nem felejtethi Szász Károlyt, nem volna tőlünk méltányos meg nem engedni, hogy Szász Károly, Tóth Endréről irtában, Gyulain kezdje. Csak arra kérjük a mostani felszólalót, ne vegye személyes bántalomnak, ha ellenfele az elvét nem akarja hagyni.

Szerk.

10. sz. 145. l.

54.

Brassai a „Nyelv és nyelvészet” című, már korábban említett (l. 50. mj.) tanulmányának befejező közleményében megrója Hunfalvyt, amiatt, hogy az ő „Magyar mondat” c. értekezéséről, jóllehet az tárgyába vág, nem vesz tudomást. S mint ahogy erről, ugyanúgy Finály e tárgyú munkáiról sem látszik tudni, továbbá A. „Visszatekintések” c. cikkéről sem, pedig az is „*a szóban forgó tárgyat érinté.*”*

* Mi ezért nem ingeráljuk magunkat a pörbe és semmi sem fájna inkább, mint ha e cikk közlése csak legkisebbé is repressaliák színében tűnnék föl az illetőnek.

Szerk.

158. l.

55.

Kriza gyűjteményéből két székely népdalt közöl a lap. (Végig menék a temetőn; A hol kerekedik egy kerek dombocska.). Az elsőnek második versszakához a szerkesztő csillagot tesz a következő megjegyzéssel:

** Nálunk is ismeretes rész.

Szerk.

12. sz. 190. l.

56.

Jécsai A. Lajos az Értesítő rovatban könyvészeti adatokat közöl (Adalék az 1862. jan—jún. könyvészethez.) Bevezetőjében azt írja, hogy, bár a kiadott művek száma szaporodik, színvonaluk nem emelkedik s „*az irodalom-barát*” „*kénytelen szomorkodva felkiáltani: „Ezen az uton nem boldogulunk, mert ez lefelé vezet, más, magasb irányu ösvényt kell keresnünk, mert különben a növekvő szám dacára súlyedve súlyed irodalmunk!*”*

* Hagyjuk mi ez általános sopánkodást másoknak. A mi lapunk célja nem sükertelen jeremiád, hanem polyva közül is kikeresni a magot, ha talál. A mint hogy talál is.

Szerk.

A lap hat folytatásban közli Gyulainak -i jelzéssel ellátott ismeret es kritikáját Vajda János röpiratáról. (Önirátat. Irta Arisztidesz. Lápce 1862. Gerhard Wolfgang.) A második folytatásban Gyulai egybek közt, az irodalomtörténetben való járatlanságot vet Vajda szemére. „*még azt sem tudja, hogy Csokonai Lillához írt versei tettek korukban legnagyobb hatást, a középrend majd minden lánya és íjja énekelte, és »Csikóbörös kulacs«-át épen ezek ellenében leginkább a kritika, Kőlcsey kritikája, ünnepelte, kire bizony nem lehet ráfogni, hogy korhely ember lett volna. Az sem igaz, hogy Csokonainak ez a verse a legsikerültebb. A »Parasztdal«, »Zsuzsi« címűek szintén ily sikerültek, ső amazt egy s más részben felül is mulják. A »Csikóbörös kulacs«-ból soha sem lett valódi népdal,* míg Zsuzsit maig is éneklí a nép.»*

* Köznépi, az egész, már hosszassága miatt sem, de a középrend énekelte országszerte.

Szerk.

Hunfalvy Pál felel „Szerény diótördeles” c. cikkében Brassai már említett Nyelv és nyelvészet c. vitázó tanulmányára. A lát vala igealakot értelmezve, ezt írja: „*mit jelent a lát vala alak? Teszem kétfélét: 1) a régi néhány példa, s újabb szokás szerint, melyhez Brassai is áll, azt, mit a latin amavisset, vagy a francia akár si j'avais eu, akár j'aurais eu.* 2) igazi imperfectumot, mint: »Egy udvarló lányra akada, hi . . . várja-vala, míg asszonya délelőti álmat kialunná» (Faludi, éjtsz. 132. lap.)****

** Oly cselekvényt vagy állapotot jelent itt a várja vala, melynek tartama közben más cselekvés — akada történik. Jónak látjuk megjegyezni kevésbbé jártas olvasóink előtt.

Szerk.

A lap Petőfi prózai műfordítás-törédekeit közli (Petőfi Sándor műfordítmányi törédekei I. Seneca leveleiből: a III. levél. II. Ossiántól; Oithona.) a szerkesztő e lapalji jegyzetével.

* E törédeket a sajtó alatt levő „Petőfi vegyes művei”-nek kiadója volt szives közölni velünk. Legyen itt elég annyit megjegyeznünk, hogy Petőfi műfordítmányi törédekei közül még eddig csak ennyi került kézre. Mind kettő Petőfi saját kéziratából van másolva; az első Orlay Petrics Soma birtokában van, a második iratai között találtatott. Tacitusból fordított törédekei, ugy látszik örökre elvesztek.

Szerk.

Brassai Nyelv és nyelvészet c. dolgozata ötödik folytatásának egyik lapalji jegyzetében ezt írja: „*Budenz, a ki ezelőtt tíz évvel, azt hiszem, nem*

*Tudott különbséget tenni a b és p között, ma már minket akar figyelmeztetni germanismusainkra, s nem régiben azt vitatá, hogy 'mindenok nélkül' nem magyaros kifejezés, — mert a német is úgy mondja, hogy 'ohne allen Grund!'***

* Csak Budenzet ne bántsuk mi! azt hiszem, senki sem vitte annyira oly rövid idő alatt, a magyar nyelv sajátosságainak (nyelv-érzéssel határos) ismeretét, mint épen ő.

Szerk.

22. sz. 337. l.

61.

Hunfalvy Pál A magyar igeidők a kötött beszédben c. értekezésében azt állítja, hogy Vörösmarty e szakaszában

Míg ezek itt késnek, s hatalommal vágat előre

Árpád a győző seregek fejedelme Tiszánál

És füves Alpárnak haddal közelíti határát:

Pattyú Csorna szivét egy dölfös gondolat éri.

„a késnek, vágat előre, közelíti szakasztott olyan multat fejeznek ki, milyen a

Regia solis erat sublimibus alta columnis,

Clara micante auro, flammasque imitante pyropo,

Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat ;

Argenti bifores radiabant lumine valvae.

Materiam superabat opus. Nam Mulciber illic

Aequora caelarat stb.

féle szakaszban „az erat, tegebat, radiabant, superabat**

* Csakhogy a tárgy vagy az előadás hangulata, vagy egyéb benső ok, melyet a költő érez, sokszor nem engedi, hogy a nagyon eleven hatású jelenidőt használja mult helyett mindaz esetekben, hol folytonos vagy tartós multa van szüksége. Sokszor nyugalmas elbeszélés a jellemző forma: s akkor jeleníteni valóságos kontárság volna.

Szerk.

339. l.

62.

A cikk folyamán Hunfalvy Kölcsey Homeros-fordításából idézve példát:

S bérceiről jön Olümposznak, szivében haraggal,

S vállain a nyilak elcsördültenek a haragosnak

Mozdulási között, s maga halkkal száll vala mint éj.

s azt állítja, hogy abban „a jön és száll vala a fő időmozzanatot teszik, az elcsördültenek azt a mozzanatot teszi, mely amazokat kíséri ; s ha valamelyik végzetlen multat vagy valóságos imperfectumot tenne, az elcsördültenek* volna az.”

* Ez *inchativum* volna itt a valóságos imperfectum? el kezdetét jelenti valaminek.

Szerk.

Hunfalvy Pál az előző számban kezdett „A magyar igeidők a kötött beszédben” c. cikkét folytatva egyebek közt a lát vala-féle múlt időnek a költői nyelvben való jogosultságáról szól: „Zrinyi példája is azt mutatja, hogy a magyar költői nyelv élhet a lát vala alakkal;”

* Igen is élhet. Fentebb láttuk, hogy a hexameterben jól elgördül, ha nem kell is. De ezen kívül temérdek versalak van, egyik kényesb mint a másik. A Zrinyié csak az egy valaki által úgy nevezett „paraszt” alexandrin. Mégis milyen rimekre kényszeríti a *vala* a költőt. Vagy nekünk is jó lesz efféle rim: *kostolá, eltűnik vala* : *szakasztá, mondja vala*. Mi e részben is olvastuk, sőt tanulmányoztuk Zrinyit, s épen az ő példája volt egyik, mely összeférhetetlennek bizonyítá előttünk a *vala* formát *kifejlett* versidomokkal.

Szerk.

Brassai Nyelv és nyelvészet című cikkének ötödik folytatását, amelyben csípős kritikát mond a Czuczor-Fogarassy féle Nagyszótárról, ezzel a mondattal kezdi: „Háromszáz év teli vala el s még egynéhány esztendő azután, hogy az első magyar könyvet nyomlatták, a magyar nyelvnek még nem vala szótára.*”

* Hogy jelen értekezésnek ezt a részét is fölvevessük, semmi ellenséges indulatot nem jelent se az akadémia, se szótára írói iránt. Az alább mondandókban sokat találunk mit szükség elmondani: kivált a mi a *szók történetére* vonatkozik. Részünkről is, hiánynak tartjuk, hogy a nagy szótár nem igazít el mindig: avult-e, régi-e, ujan csinált-e valamely szó? stb. Azt sem hisszük, hogy illőbb lett volna e szótárt *agyon hallgatni* (legtöbb lap úgy cselekszik) mint hozzá szólani, habár itt ott gáncsolólag.

Szerk.

Néhány bekezdéssel alább így fűzi tovább Brassai bíráló megjegyzéseit: „Egy szótárnak, hogy »nemzeti emléke« nevet érdemeljen, a nyelv történelmét kell minden cikkében visszatükrözni.*”

* Az a kérdés, vajon e derék elv fel volt-e véve azon utasításba, mely a megbizottak számára készült. Ha nem akkor nem őket, hanem az utasítást kell okolnunk.

Szerk.

Továbbiakban azt hangoztatja Brassai, hogy nálunk, mert eddig hiányzott, különösen fontos a történeti elv érvényesítése. „Nálunk, ahol azt merték, egy nemzeti akadémia kebelében s egyetlen egy tiltakozó szózat mukkanása

nélkül, kimondani : hogy nemzetnek egy ember, akár ki lett legyen, nyelvet alkotott, s még azt is hozzá téve, hogy az előtt nem volt!***

*** De talán csak *versben*? Az pedig egészen más dolog.

Szerk.

26. sz. 401. l.

67.

Brassai szóban forgó cikke befejező közleményében, egyebek közt szóvá teszi a Nagyszótár hibái közül az AZON névmásról szóló cikk elégtelen voltát. Az érdeklődő e magyarázatból, kérdi, „*Kitanulhatja-e, hogy régiebb irodalmunkban, magyar stílusunk arany korában szintegy, mint az élő nyelvben, mindég igazi idem, ille, ipse értelemben használják. Kitanulhatja-e, hogy a közelebbi múlt XVIII. században kapott be az irodalmi stílusba eleinte gyérebben, és az igazi mutatóval cserélgetve ; aztán mind sűrűbben s emezt kiküszöbölve : midőn még az a jelenség is mutatkozik, mintha írónk némi docta elegantíát kerestek volna benne s meg akarták volna különböztetni vele az írói nyelvet a természetesebb, de elítélünk pongyolábbnak látszó élő nyelvtől?**”

* Figyelmeztett-e a t. értekező az az a, ez a mutatóval járó ama stílisar inconuenienciára, hogy *birtokos főnév előtt nem állhat, hacsak ki nincs téve a sajátító nak*. Nem mondhatjuk: az az ember háza, hanem így kell mondanunk: *annak az embernek a háza* : mig azon ember háza összefér. Ha már most a sajátító nak jogosultságát tagadjuk minden oly esetben, hol a birtokos név megelőzi a birtokot: akkor az a mutatóval nem vagyunk képesek kitenni a birtokviszonyt.

Szerk.

Megjelenik hetenként,
vasárnap.
Szerkesztő szállása, ho-
vá a dolgozók, előfizetők
pénzei, reklamációk és küld-
búciók. Üllői úti a. p. utca
száma, 11. k. szám.

KOSZORÚ.

SZÉPIRODALMI
S ÁLTALÁNOS MIVELTSÉG TERJESZTŐ
HETILAP.

Előfizetés: egész évre 12 forint,
fél évre 6 forint.
Helyi elosztás díjazás a lap-
szállításáért is kezdeli. Emlich
Gyárfás kiadó-hivatala.
Bartók u. 7. k. szám.

ELSŐ FÉLÉV.

JANUÁR 4. 1863.

I. SZÁM.

A KOSZORÚ.

Szép nyelvünknek egyik legszebb s tartalmasabb szava. Egy sincs abban, a mely a szépek több képzetét költené fel bennünk, mint e szó. A mit a népek eleitől fogva kitűnő jelesnek tartottak, a mi iránt lelkökben szeretet, tisztelet vagy kegyelet támadt, évezredekben át ezzel tisztelték meg — a szépet, szép lelkűk, szép művel.

Az indus és héber, a görög és római megkoszoruzta völgyényét és menyasszonyát, költőit és jósait, templomait és oltárait, nagy polgárait és félisteneit, az athlétát és iparost, a mezőt és berkeket, a hamvvedreket és sírok ajtóit. Ifjú hölgyek és tisztos matronák, szülők és gyerekek, völgyények és arák, egyének és testületok, városok és országok polgárai lelkesedve működtek közre, adtak zöldágot és virágot, ezüstöt és aranyat, hogy az érdem elismerést nyerjen, a ki méltó rá koszorút kapjon. Szép versenyre az erénynek, az erény megtisztelésével! S ha büszke lehet a nemzet azokra, a kik koszorúra érdemek, legalább is becsülését érdemlik azok, kik e koszorút nyújtják.

Kezdetben egyszerű szalag, majd fű, repkény és virág, később oser és pálmá, nyírtyús és fenyő, borostyán és olajfa, utoljára gyöngy és ezüst, arany és drágakő voltak a koszorú anyagai — mindaz, a mit egytűvé fűzni vagy kapcsolni lehetett. S valóban ezek legszebb alkotásai is a földnek, a tengernek és a föld gyomrának: mindenüknek ezek legdrágább kincsei! Az egyik az örömet, másik a bánatot, egyik a

reményt, másik a kétségbeesést, egyik a vidám enyelgést, másik a komoly ünneplésséget, egyik a dicsőséget, másik a halhatatlanságot jelképezi. Mily magasztos tárgyai a képzeletnek!

A koszorút a legszebb s olykor értékesebb anyagból, érényért s nemes tettekért, hűségéből vagy örömrák emlékére, kegyelethől vagy tiszteletjéül, hálaérzés vagy szeretet kifejezésére, műfirtő, olykor gyöngéd kezek szép érzések sugallatából készítik. Kerek alakját szöglet és kinövés nem dísziteni: szelíden tapadnak egymás mellé levelek és virágok, dologkifejező azok színe, válaszfokosság és izlés főjellege. Gyönyörű jelképe a szépség összhangjának, a szellemi rokonság- és együttartásnak.

Koszorút kapni s koszorút adni nemes gyönyöre a nemes léleknek!

A görög hazának polgártársai két száz éjjelből készült koszorút adtak, ezt *hészület koszorújának* nevezték. Senkit nem bántott e kintintés s mindenkit lelkesített. Dicső hujdankor romlatlan erkölcsi! Caesart már kétezerrel több arany koszorúval tisztelték meg Róma fiait és hölgyeit, s ezeknek *dicsőség-koszorú* volt neve. Még csak egy lépést kellett tenni az emberiségnek a polgárisodás latorjáján felfelé, s a *dicsőség-koszorúkból koronák* lettek, a hatalom és méltóság, az igazság és kegyelem ragyogó jelképe.

Gondoljuk ide a hegyek koszorúit — az erdőket, a völgyeket — a hímest virág mezőt, az ég koszorúit — a szívárványt, a

4. A Koszorú első számának címlapja

hírhedek lettemek: értek óta nyom az életvesztett pályán az, ter-
he. Vörösi a betegsége, sőt az új helyzet alatt édesen el, tapasztal-
va bizonytalanságát. De ha erem helyre hoznánk a dolgot is, meddig
lehetne itt maradni? A mint a körülmény fejlődik - hallhat-
tal is már valami szűk a körülötti új gyűlésen - az auto-
nomia első gyűlése aligha ez időtől felbontás, vagy oly
másra pallitása nem lesz, hogy én nem maradhatok tovább.
De most is sért már az, hogy oly itteni egyének, kik a
gőggy "aristocrata" - "legjobb" párttal roszulnak magukat, oly egyé-
nek hiáltozzák s adják a nép számára: "mink az a sok ingyen-
elő"?... édesen a magamformákat, sőt minden külv, lenni
állapot arra kívánok, hogy énnel szabadulni tudjak.

De hogy? - Mink annyi bátorra, lelkierője nincs - ten-
ged ellenében - hogy egy laprekesztést, sőt a felbontás után,
meghívás után: ki várni a jövendőkön a jövőre kellene,
lentől, annak többé nem lehet sandásolni. Égés van.
Magam is félek, hogy minden állapot néhez lenne már nekem, ad-
dig legalább, míg hozzá nem kerülök a váltóráshoz, vagy
míg - mert hiát a reményben tennék - magam a váltóráshoz nem köny-
nyitnem nyugodt bajomat. Fogja-e: nagy kérdés: de én azt
hittem el magammal, hogy ha édesen több új nyitna munkát,
ságonnak, sőt még lehetnek is valamit: ha nem oly nagyot,
szépet, a mi egykor lehetnek volna volt, hasznosat legalább.
En, ki, ily remény állapotomban, s megfeszten az alkalmi mun-
kaidról, most is tudok némi szenvedélytől ünni valamit (egy
például a nyáron a felig értek, felig eljötték gőggy elcsúsztak,
naki oly híveim dőltem, hogy nem is elmetempulációig olasztam
- éhes) - bajaim nagy részét hajlandó vagyok kitérgetni
hiányának tulajdonítani. Lelehettem: de akkor nincs hat-
ra egyet, mint: "lelehetem égni szorán?"

5. Részlet Aranyak szerkesztői terveiről Csengeryhez írt leveléből
(1860. júl. 9.)

2. sz. 46. l.

68.

Magyar Akadémia címmel névtelen, csevegő hangú cikk számol be az Akadémia közelmúlt üléseiről. Azt bizonygatja, hogy az Akadémia iránt szélesebb körökben is lehetne érdeket kelteni; többek között így szól: „*Aztán mért ne lehetne tudományos ülésekről női közönségnek referálni? Az a bibe hogyan. [Például így, — javasolja:] X . . . ur, akadémikus, épen ülésből jön. »Ah, hozta isten! már féltem, elmarad a theátról.«**”

* Ebédről, amice. Nem tudja, hogy mikor az akademiának vége van, akkor kezdődik az ebéd.

Szerk.

3. sz. 62. l.

69.

Turgenyev egy novelláját adja a lap [A találkozás, írta Turgénéf. Oroszból fordította K. B.], s ennek egy mondata így hangzik: „*Őszintén megvallva, nem igen szeretem a fenyőfát, halvány lilaszin törzsével s szürkészöld ércfényű lombozatával [. . .] szeles derült napon az egész zajosan hullámszik és susog a tiszta légtelen, s minden egyes levele némi titkos vágy által megkapva szárától elválni, élszakadni s a távolba tova iramlani törekszik.**”

* Ez nem fenyő leírása, valami más lesz.

Szerk.

65. l.

70.

Néhai aláírással évvégi csevegő tárcát közöl a lap e száma. [Sylvester. (Pest 1862. dec. 31.)] a szerkesztő következő lapalji megjegyzésével:

* Kissé megkéssett. Azonban elmélkedni sohasem késő.

Szerk.

6. sz. 142. l.

71.

A lap e száma az „Irodalom” rovatban rövid cikket közöl Egy két adat a hírlapok és kalendáriumok történetéből címmel. Egy helyütt ez áll a cikkben: „*A legrégebb magyar kalendárium, eddigi kutatások nyomán, 1571 re szól* fordította a krakkói kalendáriumnak.*”

* Legrégibb magyar naptárunk, az úgy nevezett Jászay-codexben 1466, kézzel írva.

Szerk.

Szalay László Galantai gróf Eszterházy Miklós, Magyarország nádora c. könyvéről Br. Kemény Gábor ismertetést ír (Emlékezzünk régiekről.), s ennek egy lapalji jegyzetében ezt mondja: „*A Koszorú tiszt. szerkesztő-kiadója hadjáratot indított a »nő«-k ellen. Kérem, jól megértsenek : világért sem állítom, hogy tisztelt barátom, Arany J. merne kikötni a nőnemmel ; csakis a »nő« szót, mely egyértelműnek vallotta magát a »né«-vel, a »feleség«-gel, utasította ki lapjából.**

* Világért se utasítottuk. Csak egy helytelen használatát róttuk meg.

Szerk.

Bartalus István ismerteti a Zene c. rovatban Mosonyi Mihálynak hat legújabbban megjelent népdalát. A dalok szövegéről szólva, amelyeket Tóth Kálmán írt, egy helyütt azt kifogásolja, hogy a „Jaj istenem ! jaj istenem be félek” c. dal ama gondolata, „*hogy akinek az égre kellene vigyázní, nem tudott eléggé örködni, s egy csillag e miatt lehullott [. . .] inkább megjárna salonban, mint a nép közt, melynek egyik erős oldala a hit és a vallás, mely költészetéből az ilyen kifejezéseket száműzi*”. Néhány sorral odébb pedig újra Tóth K.-t idézve folytatja: „*Nem felejttem el a régít |Bubánatom hosszát, végít. Azt hiszem, hogy e két sort nem nagy logikai rokonlánc köti egymáshoz. Ugyanis a régi csak boldog szerelem lehet, mellyel a bubánatnak semmi köze. Ha pedig az utolsó sor a jelenre vonatkozik, akkor hogy lehetne elfeledni a végét, mikor éppen benne vagyunk?**”

* Épen az a baja, hogy nem felejtheti, de nem is látja a végét. T. cikkirónk a szövegre tett észrevételei közt csak egyet találunk nyomosnak, azt, mely a nép kegyes érzelmére vonatkozik.

Szerk.

Balogh Zoltán epés glosszát ír Ormos Zsigmondnak öt folytatásban az előző számokban megjelent, Gróf Széchenyi emléke milyen legyen? c. cikkéhez. (Észrevételek Ormos Zsigmondnak cikkeire a Széchenyi-szobor ügyében.) Első mondata így hangzik: „*Bocsásson meg t. szerkesztő ur, hogy én is szaporiban a szót e számtalan hasábon végigvitorlázott ügyben***”

* Oly számtalan mégsem volt a hasáb. De közlöttük, mert tárgya korszerű vala, s mert nem fölösleges nálunk szépművészeti tárgyairól beszélni, ha bővebecskén is.

Szerk.

Néhány sorral alább így folytatja szarkasztikusan Balogh: „*Tdvo! legyen tőlem, hogy én Ormos Zsigmond műismereteit kétségbe akarjam vonni, vagy kárhóztassam azért, hogy encyclopoediai modorban felhalmozott adatait közölte mert hisz azokban sok jeles ember eszméje nyilvánult ;***”

** O. Zs. urat nem is arra kértük fel, hogy szakemberek számára írjon, hanem írjon a nagyközönségnek, terjesztve ismereteket, melyek a szakértők előtt már talán nem újak, de azért emlegetni lehet és kell.

Szerk.

308. l.

76.

Cikkét így zárja le Balogh: „Hagyjuk meg a művészek szabadságát. Állítsa Széchenyit mindenki elő úgy mint gondolja, s meg vagyunk győződve, hogy sokkal több sikerült mű fog beérkezni a pályázatra. mint ha — recipék által előre terrorizálván* a művészeket — a művek nagy része egy kaptafára lenne ütvé.”

* Egyéni vélemény még nem *terrorizmus*. Az oly művész, kit efféle dolog *terrorizál*, nem sok bizodalommal lehet maga és tehetsége iránt. Különben mi is azt tartjuk, hogy a művészeti felfogást a művészre kell bízunk. És egyáltalában nem akarjuk, hogy a „Koszorú” legyen az a tér, hová e tárgyban a két haza összes *szavazata* begyűljön. Azért e két rövid cikkel, — kivéve, ha nagyon figyelemre méltó dolgozat érkeznek — bezárjuk az a tárgy vélemények közlését.

Szerk.

14. sz. 313. l.

77.

Három folytatásban főcikként Két angol regény címmel W. aláírással föllengző, nevekkal, utalásokkal zsufolt és cikornyás, iskolamesteres modorú tanulmány jelent meg a lapban. A Trollope-nak Orley Farm és a szerző által meg nem nevezett írónak Lady Audley's Secret c. regényéről. Polémiára ösztönző hangnemben, ironikusan a Kritikai Lapok meg nem jelölt cikkéből és helyéről vett idézettel, így kezdi a szerző dolgozatát: »Biz' én örülök rajta, hogy Homerus és Shakespeare soha sem olvastak *aesthetikát*!*

* Ez mind jó, csak meg ne fordítsa a gyakorlat: „Épen azért, mert *aesthetikát* nem olvas, Kis Péter lángeész.”

Szerk.

16. sz. 378. l.

78.

Szabó József A léghajózás 1862. Angliában címmel hathasábos, könnyed modorban írt, társasági hangnemben tartott cikkben ismerteti a legújabb léghajózási kísérleteket. Cikke lezárásában egyik mondata így hangzik: „A költészet és a tudomány a magas régiókra nézve szerencsétlenségre nem értenek egyet. Amaz tüzes elragadtatással mutat fel mint a dicsőség és fény honára, hova a vilétség és nagyság el fog jutni ; mindent boldognak mond mi az éggel van összekötve; a tudomány ellenben az ő öt érzékével vizsgálja a felső léveket, s egyszerűen jelenti, hogy ott igen hideg van, lélegzeni nehéz, a fej elkábul, a látás elhomályosodik, az öntudat lassanként elvesz, s végre elalél az ember.*”

* Többnyire a költő is így jár vele, ha test és lényeg nélküli phantomok szárnyán kapaszkodik az alaktalan ürbe.

Szerk.

Voltaire szíve címmel a jeles francia író szívéét tartalmazó urna különös sorsával D. S. aláírású tárcacikk ismerteti meg a lap olvasóit. A cikk egyik mondata így hangzik: „*Mi Shakespeare volt Angliának, Schiller és Goethe Németországnak, az volt Voltaire Franciaországnak.*”

* Fz csak úgy nagyában odavetett ítélete a cikkirónak (All the Year Round), honnan e közlést átvesszük.

Szerk

Névtelen szerző tollából, nyilván külföldi lapból átvéve a Koszorú, Uj ásatások Pompejiben címmel történeti ismertetést közöl, amely szerint a föltárt házak egyikében található képeken „nevezetes két férfialakot” is találtak, „*melyek a régiség buvárokat alkalmasint nagy zavarba hozzák.* E férfialakok modern ruházatot viselnek [...] hosszú pantalonot és blouse-szerű tunicat*”.

* Nem igen. A régi rómaiak, sőt görögök is, nagyon jól ismeretek többféle *blouse* és *pantalon* nemű barbar ruházatot, (pl. *bracae*, *bracatus miles*), de viselni magok nem tartották illőnek.

Szerk.

A továbbiakban a régi római szokások föllelt emlékeiről szól a cikk. Egy „*falon egy hajdankori kéz e szavakat írta »Otiosis hic locus non est, discede morator,« a mi más szókkal annyit tesz: ácsorgó, eltakarodjál innen.*”**

** Szórul szóra. Valódi értelme az, a mi Pesten is itt-ott a házak falain olvasható: *kéretik* stb. A két kigyó is annak a jele

Szerk.

Pesti unió címmel V. V. aláírású cikk ismerteti a pesti dalárdák ügyét, és sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy „*épen a legmagyarabb városokban, mint Debrecen, Kolozsvár, Szeged, Nagyvárád, Arad, nem alakultak még ily egyletek*”

* Lehet, hogy van e helyek közül némelyikben, de egyszerű hírlapi megemlítés után nem tarthatja az ember emlékezetében.

Szerk.

Halász Dezső tollából egy rövid, kegyeletes hangú cikk az irodalmi társaságok feladatává kívánja tenni Szemere Pál némely munkáinak kiadását, (Szemere Pál munkáinak ügyében.) mert ezek közül több, pl „*a »Tan-díthyramb és Dalverseny«-nek keresztelt, különösen irodalmi férfiaknak felette tanulságos munka.*”

* Szemere munkáiból és (ha bár később is) gazdag leveles gyűjteményéből egy kiadás rendezése hozzáértő férfiak által nagyon kívánatos; ezt, úgy tudjuk, a pesti ref. tanintézet eszközölni akarja és fogja is, mely az elhunytnak sirkövééről sem feledkezett meg, sőt az már készen is van, csak a felállítás hiányzik.

Szerk.

22. sz. 510. l.

84.

E számban főcikként Székely Bertalan közöl igen magvas, magyaros stílusban, kitűnő világossággal megírt cikket a festmény és a fénykép viszonyáról. (Festészet és fényképezés), elutasítván a (— későbbi szakszóval élve —) naturalizmus kísértő veszélyét. Cikke végén megbélyegzi azokat a festőket, kik fotografusokká lettek. *„A művéség jövedelmezőbb volna sokat vezethet erre a térre, kikben a művészi ihlettség csak igen alanti fokón állt, kik nem hatoltak annyira a művészet magasabb légkörébe, hol hivatásukról meggyőződve, a művészettről semmi áron többé le nem mondanának.*”*

* Talán egy kissé élesb megrovása oly művészeknek, kik művészetük további gyakorlatát egy photographiai terem megnyitásával (sovány napokban) összeférhetőnek tartják. Mi ezeket úgy nézzük, mintha világhírű seborvos egyuttal beretváló „officinát” sem röstel tartani.

Szerk.

6. sz. 616. l.

85.

Székely Bertalan fenti, Festészet és fényképezés c. cikkére válaszol Barabás Miklós hasonló című dolgozattal, védelmébe vevén a fényképezés jogait — a maguk helyén. A. a vita elmérgesedésétől tartva, e megjegyzést teszi a cikk végéhez:

* Lapunk szűk tere nem engedi, hogy efféle speciál szakfejtetéseknek szabad mezőt adjunk, annál fogva tekintélyes festőknek ellenvéleményével bezárjuk e tárgyban a vitatkozást.

Szerk.

KOSZORÚ. I. ÉVF. II. FÉLÉV

1863

4. sz. 74. l.

86.

Pesty Frigyes A magyar főváros című főcikként adott dolgozatában a főváros múltjáról, jelenéről s főképp jövőbeli kilátásairól értekezik. Szemrehányással állapítja meg, hogy a reformkor politikája nem méltányolta eléggé a városokat, nem bizott bennök s ez nem maradt egészen hatástalan az elkövetkező események alakulására sem. „*De vajon Attila ostora nem felénk volt-e irányozva, akkor, midőn 1847-ben királyi városainkat, nemzetiségünk megóvása miatt, nem mertük feltétlenül országgyűlési szavazati joggal felruházni?**”

* Nincs hely itt e tényre ítéletet mondanunk. De tekintve a megyék akkori képviselésének is korlátoltságát, egyenkinti szavazat a városoknak csakugyan gerjeszthete aggodalmat. Aztán 1847-re következett 48!

Szerk.

91. l.

87.

Szász Károly válaszol A.-nak, aki a lap 2. számában, M. P. jelzéssel ellátott, A Niflungok vagy Giukungok c. cikkében bírálta az eposz keletkezésének Szász-féle világnézeti megokolását. A. már korábban is tett, a Budapesti Szemle ismertetésében, Szász felfogására néhány ellenvetést. Erre is felel Szász. Többek közt azt írja, hogy M. P. cikke s A. több megjegyzése „szelid vád akart lenni a Bpi Szemlében a Nibelungénekről közlött tanulmányom némely, a világnézetre vonatkozó állításai ellen.*”

* Nem az ellen, ha valami *ellen*. Csak annyit akart jelölni, hogy Szász K. ama különben *kitünő* értekezésben, mintha összetévesztené a XIII. század világnézetét az V-ik századéval.

Szerk.

7. sz. 166. l.

88.

A Zene rovatban Bartalus István három folytatásban Wagnert magasztaló, lelkes ismertető cikket tesz közzé, a nagy zeneszerző pesti hangversenye alkalmából. (Wagner és hangversenye a Nemzeti Színházban). Azzal fejezi be ezt, hogy a Nemzeti Színháznak föl kell készülnie Wagner népszerűsítésére, sőt Erkel és Mosonyi is „*Wagner-felé magyar operákon gondolkodhatnának. Igen ez legyen elöttünk a cél; de mivel ugrás a természetben nincs, e cél felé haladjunk lépcsőnként, tanuljunk és tanítsuk a zenét, hogy Wagnert ismerhessük.*” A. a következő jegyzetet fűzi a cikk végéhez:

* Nem kívánunk tisztelt referensünkkel vitatkozni, örömezt elismerjük Wagner kitünő tehetségét, sőt operareformja is ugy

tünik fel előttünk mint egy s más tekintetben üdvös reactio a jelenkori opera tulzásai ellen. Azonban a jövő operájának, a mennyire elméletből ismerjük, nem ígérhetünk nagy jövőt, mert a szavalati drámával kíván versenyezni, mire képtelen, s mert e miatt kénytelen megbénítani azt is, a mit mint opera elérhetne.

Szerk.

12. sz. 255. l.

89.

A rémuralom idejéből. (Francia beszély.) címmel Robespierre bukásának napjaiban játszó s az eseményeket a Gironde szémszögéből néző elbeszélést közöl a lap a szerző s a fordító megjelölése nélkül. Ebben a novellának az a hőse, aki előadja az eseményt, egy helyütt így szól: „*Egy háromszin vállszalagos gazember* fennszóval olvasta egy cikkét a Republicanus Couriernak*”

* Hogy az elbeszélő, saját szempontjából, így cimezi a forradalmi embert, reméljük, senki sem botránkozik meg rajta. Akkor esnék ki szerepéből, ha nem így beszélne.

Szerk.

16. sz. 377. l.

90.

Keckeméthy Aurél Az újságíró címmel borulató eszme-futtatást, epés jellem-karcolatot közöl, fejtegetve a sajtónak s a zszurnalisztáknak a társadalomban betöltött szerepét. A közmorál lezüllesztését veti az újságrás szemére, s így fejezi be cikkét: „*Talán majd csak azon utóvilág, mely a mai társadalmak romjaiból fog kikelni, fogja ezt megítélhetni ; — s az fogja tudni, e társadalmak kora bukásában mennyi része volt a napisajtónak?*”

* Mint minden ily természetű rajzolatban, ebben is lehet egy kis túlzás jobbra balra. Mi nem féltjük a társadalmat a napisajtótól.

Szerk.

23. sz. 531. l.

91.

Mentovich Ferenc három folytatáson át főcikként közölt A természetjelenségek befolyása az emberi szellemre c. racionalista, materialista felfogású dolgozatában, egyebek közt azt fejtegeti, hogy az emberiség múltját mitizáló hiedelmek mily nagy akadályai lehetnek a fejlődésnek. „*Az igazságnak a képzelet által okozott elferdeítései közt egy sem volt annyi ártalommal, mint az őskor túlhajtott tisztelete, mi ellenkezik a józan értelemmel. Természetes, hogy azon időben, midőn az értelemnek aránylag kisebb hatásköre lehetett, ezen érzelem sokkal erősebb volt mint napjainkban, midőn az már gyengülőben van, s kétségkívül egyre gyengülőbb leend, helyette a jövőbe nézés, az előhaladás vágya foglalván el a tért ; elánnnyira, hogy a hajdankor tiszteletének érzését a jobb jövő reménye váltandja fel. Hogy a régi multban mennyire túlluralkodó volt e tisztelet, arra számtalan nyomot találunk minden ország irodalmában és néphitében. Ez származtatta a költőknél az aranykor képzetét, melyben a világot béke övezte, bűn és gonoszsg hallatlan volt, a theologusban az ember eredeti ártatlansága, s később ezen boldog állapotból alábukása hitét ; **”

* Nem pusztán a képzelet *ártalmas* kinövéséül rovandó meg az őskor ez idealizált képe. Az emberi nemzet szükségét érzi, s talán érezni fogja mindig, egy oly eszményi világnak, hol a természet viszonyai kedvezőbbek, az emberek jobbak, az élet csupa öröm, csupa tökély, ellentétben a jelen idők fáradalmaival, szenvedéseivel, bűneivel; s ezt a világot hová helyezze, mint vagy a ködös multba, vagy a még ködösebb halál utáni jövőbe. Kell lenni eszményi példány világának, hová meneküljön képzeletben, melynek dicssugarai tettekre lelkesítsék; ez az ember idealis természetéből foly. A leghiggadtabb fők, egy vagy más alakban, nem menekülhettek valamely költött idealis kör befolyása alól, sőt a legvastagabb materialisták azon veszik észre, hogy egy vagy más uton belé jutottak.

Szerk.

545. l.

92.

Vidéki álnevű kritikus három folytatáson át boncolgatja Lázár Kálmán népszerűsítő természetrajzi munkáját. (A lég urai. Képek a madárvilágból. Irta Gróf Lázár Kálmán. I. füzet. Pest, nyom. Emichnél. 1864.) A munka nyelvi vétségeit felsorolva többek közt ezt mondja: „*Pártolja továbbá írónk a divatból már kimenni* kezdő ilyes származékokat, mint »ezzei rokonság,» »közlembeni tölgy,» »Maros menténi hegyek,»*”

* Dehogymeg, dehogymeg!

Szerk.

546. l.

93.

A továbbiakban a cikk meglehetősen vaskalapos pedantsággal némely ritkább, főképp nyelvújítási s méginkább tájszó használatát veti a szerző szemére: „*»Kajdács« bizony nem tudjuk mit tesz* [...] »ivar« (sexus) B. Józsiha Miklósnál: ivar = elefántcsont** [...] Megkísérti írónk még a divatkezdeményezést saját származékokkal, mint: »vdslik« (vdsik), »kollik«*** (kotel)»*”

* Mi meg tudjuk mondani bírálónak: kajdács = papagáj, Pgittacus.

Szerk.

** *Ivar* lehet *sexus*; *ivor* az ebur. Az igazi.

Szerk.

*** Közdivatú szó. Már gyermekkoromban így tudtam.

Szerk.

25. sz. 594. l.

94.

A Lázár könyvéről szóló fenti kritika befejező közleményének utolsó soraihoz ezt a lapalji jegyzetet fűzi A.:

* Mi pedig e kissé hosszabb bírálatot, mely nem áll arányban lapunk rövid ismertetéseivel, célszerűnek láttuk közölni azért, mert nyelvbeli megrovásai nem csupán a bírált munkára illenek, sőt talán erre semmivel sem jobban, mint nagy részére mindannak, a mit egy idő óta nyomtatva olvas az ember. Hogy éppen a t. szerzőt éri e megkülönböztetés: csak alkalom szerint esett, t. i. hogy egyik tisztelője s műve szorgalmas olvasója fáradságot vőn, az általános nyelv- és stílus hibákat éppen az ő könyvében jelölni meg, melyről egyébként dicsérőleg nyilatkozik.

Szerk.

595. l.

95.

Rövid ismertetés számol be Vörösmarty Minden Munkái IX. és X. kötetének megjelenéséről. Vörösmarty Shakespeare-fordításaival kapcsolatban ezt olvashatjuk: „Nem tudhatni, vajon Vörösmarty *Lear* fordítását már ekkor megkezdte-e*” (ti 48 elején).

* Mi positive tudjuk, hogy meg.

Szerk.

26. sz. 606. l.

96.

Tórh Endre A férj c. „költői beszély”-éből közöl részletet a lap. Egy sora így hangzik: „*Oh mondd, oh mondd : Szeretsz-e té's ?!*”

* Té's (olykor *té's is*) országszerte divatozó népi rövidítése ennek: te is.

Szerk.

313

KOSZORÚ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

1. sz. 1. l.

97.

Keménynek Classicismus és romanticismus c. ismeretes esszéjét közli a lap három folytatásban főcikként. A címhez A. csillagot tesz a következő lapalji megjegyzéssel.

* E cikk bevezetése a szerző egy nagy terjedelmű tanulmányának, melyet Vörösmarty munkáiról készít. Ezt azért látjuk szükségesnek megjegyezni, hogy egy pár hézagot vehetni észre benne, melyek a tanulmány folytatában ugyan kipótolhatnak, de a melyeket itt az egész munka terve mintegy kényszerűvé tett. Azonban e bevezetés így is elég önálló cikk és sokkal jobban és szebben rajzolja a classicizmus és romanticizmus kifejlődését az európai irodalomban, mint sok kötetes munka; irodalmunkban pedig első ilyenmű tárgyalása e kérdésnek, melyet, a mint egy pár közelebbi példa mutatja, még íróink sem igen látszanak eléggé érteni.

Szerk.

3. l.

98.

Laurának. (1845) c. kéziratában hátrahagyott Vörösmarty-verset adja közre a lap e megjegyzéssel:

* Vörösmarty e még kiadatlan költeményét a Vörösmarty Minden Munkái kiadójának szivességéből közöljük.

Szerk.

3. sz. 65. l.

99.

K-i jelű kritikus beszámol a Képzőművészetek rovatban a Pesti Műegylet 1863—64. december—január havi kiállításáról, s itt a saját szövegében szereplő „staffage-képen” szó után, zárójelben, ezt a megjegyzést teszi „(mikor lesz erre már jó magyar szó)”*

* Töltelék.

Szerk.

4. sz. 90. l.

100.

Torkos Sándor az Irodalom rovatban Egy üldözött szenvedő c. nyelvészeti tárgyú tárcájában a szenvedő igeragozás használatának visszasságairól, jogtalan visszazorításáról szól, egyebek közt így: „Törvényes régi jó Külszenvedő ige alakunk, szeretett nemzeti nyelvünk egyik fontos életszerve, már-már teljes elnyomatással fenyegettetik* a lesznek (fio) igével képzett korcs szenvedő ige alak által”.

* Nem kell féltetni! Kárpótlásul mindenütt használják a hol nincs rá szükség. Így a cselekvő többes 3-ik személye helyett, midőn határozatlan. Ide s tova nem írják: „harangoznak” hanem „harangoztatik”. Olvastunk egy beszélyt, melynek ez volt a címe: „*Le-főzöttem!*” Így mindenütt, hol *activ constructio* volna a könnyebb, természetesebb, magyarosabb.

Szerk.

91. l.

101.

A továbbiakban a *lesz* segédigés kapcsolattal való visszaélésekről szólva így ír: a segédigés alakok közül „*Eleinte csak a történeti és általános mult harmadik személye (lőn, lett) lőn használva, az is csak elvétve; [...] most már pedig [] minden időnek minden személye divatozik.**”

* Mi is érezzük s irtjuk a *lesz* igével összetett szenvedő alak germanismusát, legtöbb felhozott esetben. De gondolkozzunk egy kissé. A *van* összetett hasonló alakot senki sem mondhatja idegennek. A gabona le *van* kaszálva, le *volt* kaszálva, le *lesz* kaszálva. Ez, úgy hiszem, magyar. A *lesz* igével is, bizonyos szófüzésekben mond a nép hasonlót. „Mire a gabona le *lett* vágva, egészen besötétedett.” Nehogy ezt is ki akarjuk irtani. „Gertrud meg *lőn* mentve” a fentebbi példákban ehhez húz, mert jelene így volna: meg *van* mentve.

Szerk.

6. sz. 121. l.

102.

Árpádfi Géza A szellemi fásultság címmel egy kissé fellengző, régiesen tudálékos, paposan magabiztos, morallizálva oktató hangu, főcikként közölt eszme-futtatást ad közre a szellemi közömbösség ellen, nyelvészeti problémákat is érintve. A maga cikkéhez fűzött egyik lapalji jegyzetében ezt írja: „*Talán ideje már az elig — satis-t az etymon szerint írva is megkülönböztetni az elég — conflagrattól. A kezdemény nem tőlem származik. Akadémiai tag adott rá példát.**”

* E cikkben maradjon hát.

Szerk.

10. sz. 238. l.

103.

-i. -r. jelzésű kritikus jó logikával, erős nyelvérzéssel, szolid hangnemben hosszan fejtegeti, miképp tarthatná fenn magát a csődbe jutott budai Népszínház, amelynek nagy kezdeményező készségű igazgatója, Molnár most a bukás elől az operetthez és bohózatához látszik véggépp pártolni. Ám játszon a hét nagyobb részében operettet, javasolja a cikkíró, de néhány napot hagyjon meg minden héten irodalmi szintű vígjátéokra és népszinműre. Így, e kettős megoldással megtarthatja „tisztelt közönségét,” főnmaradhat, de nagy elvi feladatáról, a budai közönség ízlésének iskolázásáról és magyarosításáról sem mond le egészen. — A. a következő hosszú, kisebb cikknek beillő megjegyzést fűzi e javaslatához:

* Érdekesnek láttuk közölni e jószándékú és jól irt cikket, habár minden pontját nem helyeselhetjük is. A budai színház nem a nemzeti színház, hogy nemzeti igényeket kössünk hozzá, sem oly intézet, melytől a drámai művészet magasb nemeit várjuk. Segítették ugyan egyes adakozók, de nem a nemzet s elvégre is csak a maga erején kell megélnie. Ezért nem hibáztathatni az igazgatót, ha megélni törekszik és színháza fenntartására minden oly eszközt megragad, mely erre alkalmas. De élénken kell hibáztatnunk valahányszor az izlést és erkölcsöt lábbal tapodja. Botrányra senkinek sincs joga. Például a cancan nem szinpadra való s még Páris egyetlen szinpadán sem láthatni. Ilyesmit tenni semmi nemű körülmények között nem szabad. Az operette jogos műnem, nem hibáztatjuk, csak ohajtjuk: vajha igazgató, költők és zeneszerzők némi nemzeti operette megalapításán fáradoznának. A látványosság sem hiba, csak oly látványos műveket kell választani, melyeknek némi költői becsök is van. Átalában pedig nagyon ohajtandó, hogy a budai népszínház szűnjön meg a nemzeti színházzal versenyezni, válasszon magának saját kört, az operettek, bohózatok, népszinművek körét s igyekezze ez minél nemzetibb alapon kifejteni. Hanem ide költők is kellene. Egy pár költő, sőt tehetséges átdolgozó is erős lendületet adhatna a budai színház ügyének. Hány oly francia vaudeville, bluettes stb. van, melynek alapeszméjét átvéve, igen eredetien, a magyar és pesti viszonyokhoz alkalmazva, lehetne feldolgozni. Szóval a budai színháznak az alsóbb, de azért jogos drámai nemek képviselőjének kellene lenni, s minél nemzetibb alapon. Lételének csak így van értelme, különben aligha lesz több üvegházi növénynél.

Szerk.

11. sz. 251. l.

104.

Dalmady Győző Karácsony estéjén c. versét közli a lap e — márc. 13-iki — száma, a következő lábjegyzettel:

* Az alkalmoszerűségtől kissé elkésett. Nem a szerző hibájából. Hanem a jó mindig jó.

Szerk.

16. sz. 379. l.

105.

Z. A. aláírással három folytatásban, Társadalmunk című tárcacikk boncolgatja az akkori Magyarország művelődési és civilizációs problémáit. Szól az öltözködésről is, s a nyugatias, kényelmesebb öltözet mellett száll síkra. Mert „Két hibája van a mi nemzeti magyar ruhánknak; egyik, hogy nagyon cifra; másik, hogy kényelmetlen. E két oknál fogva uraknak való inkább, semmint olyan embernek, a ki dolgozik.*”

* Ez nem épen úgy van. Minden ruha cifra, ha cífrán csinál-tatjuk, s kényelmetlen, ha diszöltözet. Magunk is oly magyar ruhát

hordunk, mely se nem cifra se nem kényelmetlen. Azt, hogy csak urnak való, megcáfolja az a körülmény, hogy népünk, a legdolgozóbb osztály, mindig magyar ruhában járt. Egyébiránt arra való a divat, hogy módosítson rajta szükség szerint. Árpádtól napjainkig sok változáson ment át nemzeti öltözetünk, s vajon miért ne lehetne át ezután is.

Szerk.

17. sz. 387. l.

106.

Salamon Ferenc két folytatásban rövid esszét, esszévezetést ad közre Shakespeare címmel. A nagy drámáiróra serkentően ható népszokásokról szólva megemlíti, egyebek közt, a május elseji népünnepélyt, midőn „*az egész nép fiatala, vénje már napfeljötté előtt künn volt az erdőn és mezőn s muzika szónál szedte a tavaszi virágokat**”

* Erre több célzás van a „Szentiván éji álomban” is.

Szerk.

19. sz. 447. l.

107.

Vilmos aláírással Az életből címmel elbeszélés jelenik meg e számban, melynek utolsó mondatához csillagot tesz a szerkesztő a következő megjegyzéssel:

* Minden félreértés megelőzése végett kijelentjük, hogy e beszély kézírata már nálunk volt, midőn egy némileg hasonló fejleményű novellelta megjelent a Koszorúban.

Szerk.

450. l.

108.

Torkos Sándor egy csokorra való szólást, szójátékot, szállóigét ad közre A magyar nép szójátékai címmel. Köztük ezt is „*Ennyihány birkának hány a lába? mire megjegyzendő, hogy Dunántul* ennyihány = egy nehány, de ennyi hány, mint két szó azt jelenti = enni hány, innen a kétértelműség, a felelet az, hogy : két lába van, már t. i. annak, ki a birkának enni hány.*”

* Ugy ejtik azt Biharban is, az ország másik szélén.

Szerk.

109.

A továbbiakban a nyelvbotlásos szójátékokról is szól Torkos. Pl. „*Ajánlom magamat, kecses begyébe' e. h., becses kegyébe' (az Űstökösből).*”*

* Mert valamint Jónás elnyelte a cethalat, stb. Igen ismeretes deák vic.

Szerk.

22. sz. 528. l.

110.

A Vegyes rovat egyik kis, nem a szerkesztő által írt glosszája így kezdődik: „*Külföldön az emberek sokkal élelmesebbek, mint mindtunk.*”*

* Nálunk sincs mit panaszkodni e felől.

Szerk.

F. Szabó Sámuel Székely népköltemények címmel két folytatásban népdalokat, balladákat és balladaváltozatokat ad közre, nevezetesen a Gyulai által közrebocsátott Ajgó Márton két változatát is (Molnár Anna, Sajgó Márton), de előttük újra közli összehasonlításul a Gyulai-féle szöveget is. A második változat, azaz tehát a harmadik vers utolsó sorához A. csillagot tesz a következő jegyzettel:

* *Egy variánsa* a középsőnek megjelent a Koszorú folyó évi első számában. De nem árt közölni, ha már csak azért is, mert közelebb a „Fővárosi Lapok”-ban cikk jelent meg bizonyos román hazafi tollából, mely némi hasonlóságot mutatván ki Molnár Anna és valamely oláh költemény közt, nemcsak azt vindicálja, hogy e ballada az oláh néptől származhatott, (mi vita tárgya lehet) a székely nép közé, hanem egyenesen azt, hogy *írói plagium*, a gyűjtők *fordítják most hevenyében*, hogy megmutassák, mennyire gazdag a székely elbeszélő költészet, a minek eddig semmi hire nem volt. Nem ám, mert senkisésem törődött vele, csak most kezd a gyűjtés lábra kapni: s e három különböző variánsa is ugyanazon költeménynek mutatja, hogy ez nem *irodalmi humbug*: ílyet író nem is képes csinálni, a mit mindenki átláthat, ki az eredeti népszerzeményt az írói utánzástól meg bírja különböztetni.

Szerk.

112.

A továbbiakban elemzi a közlő a Molnár Anna féle változatot, majd így ír: „*Ajgó Mártont Gyulaira bízom, hadá vezesse be újra, — ha jónak látja, — a »Koszorú» olvasóközönségénél.*”

* Gyulai a Budapesti Szemlében ezt már megtette; egyébiránt a Kisfaludy-társaság népköltési gyűjteményéhez csatolt jegyzetekben fog szólni a variánsokról is.

Szerk.

Az Északi Tenger mélysége címmel s a cím alá zárójelbe tett — „(Dán)” — eredetjelzéssel Erdélyi János népdalt közöl. A szerkesztő csillagot tesz a címhez a következő lapalji jegyzettel:

* E népkölteményt (castis omnia casta) annak megmutatására közöljük, hogy a legtöbb *eredeti* invenció a néptől származik. Ezt is már ismerjük német (gondolom Hölty-féle) átdolgozásban, s magyar fordítása köztünk is elterjedt s az Erdélyi Népdalgyűjteményébe is bejutott.

Szerk.

KOSZORÚ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1864

1. sz. 4. l.

114.

Kéziratban maradt Vörösmarty-verset közöl e szám (A Zalamegyeieknek). E sorához: „*Minek két név legény és atyafi?*” e megjegyzést fűzi a szerkesztő.

** A két részre szakadt ellenzék párt neve Zalában 1845-ben. Vörösmarty e költeményt kibékítésökre írta.

Szerk..

2. sz. 40. l.

115.

A székely balladák eredetének nemzeti és nemzetiségi kérdésekkel vegyített indulatoktól átfűtött pöréhez szól hozzá — folytatva egyúttal korábbi variáns közléseit — F. Szabó Sámuel (Székely népköltemények. IV. Egyszersmind adalék a »Vadrózsa«-hadjárathoz.) A szerkesztő a következő jegyzettel látja el a cikket.

* E cikk írójának, mint ki a székely népköltészeti maradványokat szorgosan gyűjti, kissé bár elkésett, de méltó hozzászólása van a vadrózsa-perhez, melyet ugyan lapunk csak mellékesen érintett, de a „székely népköltemények” első III. száma itt folyt, s azokhoz e IV. szám, a „Kőmives Kelemenné” újabb variánsa, nagyon is illő adalék.

Szerk..

3. sz. 62. l.

116.

Az ezüst ember címmel regényrészlet jelenik meg e számban P. Szathmáry Károlytól, e szerkesztői jegyzettel:

* Epizod P. Szathmáry Károly „A Kosztolányi hölgyek” című, nem sokára megjelenendő regényéből, mely Mátyás és a felső magyarországi rabló csehek korában játszik. Az itt közölt pár szakasz a II-dik kötet elejéről van, de magában is önálló részzé kerekedik.

Szerk..

71. l.

117.

A Budai Népszínházban a távollevő igazgató, Molnár ellen kiütött „forradalom”-ról ad hírt a Vegyes rovat egyik glosszája. A. e hírhez a következő megjegyzést fűzi:

* Mi erről semmit sem mondhatunk, s az egészet a hihetőleg jobban értesült rovatiró magánvéleménye gyanánt kérjük tekintetni.

Szerk.

6. sz. 124. l.

118.

Mutatványt hoz a lap, Madách egy készülő művéből [Tündéralom. (Drámai költemény.)] E mutatvány egyik sora így hangzik: „*Döngetheti tajakát* a szép, - ha vak*”

Tajok, Ballagi szerint, paizsteknő. (eredetileg teknősbéka héja).

Szerk.

125. l.

119.

A mutatvány utolsó sorához A. csillagot tesz e megjegyzéssel:

* E töredék egy készülőben levő mű darabja, melyet hogy a szerző bevégezzen, a t. olvasók épen úgy óhajtani fogják, mint alulirt.

Szerkesztő.

7. sz. 148. l.

120.

Deák Farkas A tündérekről című folklorisztikus és néplélektani értekezését két folytatásban főcikként adja a lap. Ennek utolsó mondata így hangzik: „*Ha csodás lényeit minden nép a maga képére teremti: nincs tükör, mely a franciák szabadságra törő, társulékony, s mivel szellemét hűebben mutassa, mint kellemős, bájos tündérei.****”

** Főlölesleges az olvasót figyelmeztetnünk, mily nagy rokonság van e részben a francia és a magyar népszellem között. Hisz nálunk is, meséinkben, a tündérek ama fényes, pompás, barátságos, épen nem félelmes faja uralkodik, melyet Montégut dicsér; az ijesztő törpék, gnómok, vízi csodák, koboldféle ármányos szellemek annyira megritkultak, hogy nevőkön sem nevezhetjük őket többé, s újabb meséink ez ártó lényeket, ha olykor előjönnek, már most az „ördög” általános nevezet alá foglalják, de nem félnek tőlök, hanem comicus szerepekre használják föl, s egy-egy obsitosnak, szabólegénynek stb. hetvenhét ördög ellenében is győzedelmet adnak. Látnivaló tehát, hogy itt se az indogerman eredet, se a társalgásbeli finomodási nagy hajlam nem döntő: de igenis a nép bátor, szabad, félelemtől ment képzelődése, melyet vampirok nem gyötörnek, melyen *incubus* nem ül, szellemi lényeit inkább játsziságból, mint babonás rettegésből alakítja, s szembe mer szállni „egy süveg ördöggel is” ha egyszer neki tüzesedett.

Szerk.

Az Irodalom rovatban válaszol Thaly Kálmán arra az -y -f aláírású, jórészt elmarasztaló kritikára, amely „Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok” c. munkáját a Koszorú e félévének 5. és 6. számában érte. A meglehetőes éleshangú választ A. a következő jeggzettel látja el:

* Thaly K. ur örülhet, hogy ily korban, midőn csaknem minden uj könyvet „agyon hallgatnak”, gyűjteménye annyi figyelmet ébresztett. Ime y-f. után már ismét Sz. I., az „Apróságok” írója lapunkban, bizonyítja érdekeltségét iránta, habár szintén hibát fedez is fel. Mind y-f., mind Sz. I. alatt oly irodalmi név lappang, kiknek kompetenciája ellen Thaly ur sem tenne kifogást, se rosz akarattal, nem volna oka gyanusítani; sőt egy harmadik tudósunk is ajánlkozott már a gyűjtemény bírálátára. De mikép merjük közleni, miután előre nem tudhatjuk, *csupa dicséret lesz-e*, vagy hibáztatás is fordul elő benne: s akkor gyűjtő előáll s ily hangon, hogy *malitia, nem való* stb.? Ily hangra y-f. modora sem jogosítja fel Thalyt. Mikor tanuljuk már túrni a véleményeket!

Szerk.

122.

Thaly polémiájának egyik részlete így hangzik: „Az általam napfényre hozott s Balassának tulajdonított két szép költeményt [Boldogtalan vagyok, Zöld erdő harmatát . . .] 1862-ben fölfedezvén, azonnal közzé tettem az akkori legtekintélyesb kritikái s szépirodalmi lapban: Arany Jánosnak a »Koszorú» megelőzőtt közlőnyében, azon állításommal együtt, hogy e versek szerintem Balassa Bálintéi, s ezt igazoló értekezésemmel. Arany minden észrevétel nélkül,* még pedig főcikk gyanánt, a lap homlokán közölte értekezésemet. Azóta két év telt el és állításomat senkisésem tagadta meg.”

* A szerkesztői felelőség nem terjed annyira, hogy a lapba írók minden hypothesisét is magáévá tege azáltal, ha nem kíséri jegyzetekkel. Különbén hogy igazodnánk el a mostani polemiában, melyik legyen a szerkesztő véleménye.

Szerk.

-i. -r. jelű kritika Offenbachnak a Budai Népszínházban előadott A georgiai nők c. gyenge operettjét többek között ezzel védi: „Mit is kívánhatunk egyebet egy ilynemű operettől, mint hogy mulatasson? Ha e lapok nemz. színházi referense egy legközelebb előadott színműről (mely iránt mégis csak magasabb igényeink vannak) azt írhatá, hogy meg volt azzal elégedve,* mert nem unatkozott s estjét ép oly kellemesen tölté el, mintha valamely szelleműs társágban vagy theasziélyen lett volna jelen: mennyivel inkább megbocsáthatjuk ily bohózatos darab apróbb bűneit, ha jó ízlésünk megsértése nélkül élvezetes estére nyujt kildátást.”

* Nem *mint színművel* volt megelégedve, hanem mint *thea-estélyi csevegéssel*, s az egészen más. Mi úgy *halljuk*, a „Georgiai nők” sem mérközhetnek Offenbach előbbi operettjeivel.

Szerk.

10. sz. 216. l.

124.

A tájkertészet címen két folytatásban névtelen szerző értekezik az európai kertkultúráról, szólva a magyar kertápolás sajnálatos hiányáról is. Egy tréfás, szerénykedő mondata így hangzik: „*Igy is, vaj égető kutyácskák e forró napjaiban* úgy hisszük kellemes, hűsítő olvasmányul fog hatni*” e cikk, ha egyéb haszna nem is lenne.

* No ugyan!

Szerk.

228. l.

125.

Illésy György Wieland Oberonja első énekének fordítását mutatja be a lapban, s a szerkesztő e lapjai jegyzetével kíséri:

* Wieland Oberonjának e fordításából a Kisfaludy-társaság ülésén is olvastatott föl egy rész, s a jelenlevők helyeslésével találkozott. A társaság, fordító azon kérdésére, folytassa és bevégezze-e mű áttételét, igennel és serkentőleg felelt, s reméljük, e mutatvány olvasója is egy értelemben lesz a társasággal.

Szerk.

16. sz. 364. l.

126.

Jánosi Gusztáv fordításában öt folytatásban adja a lap Lamartine A költészet rendeltetése c. értekezését. Az utolsó közlemény záróbekezdésében azt fejtegeti Lamartine, hogy a jelenben s még inkább a jövőben a költészetnek filozófiai, társadalomfilozófiai feladata lesz. „*Az igazságot, szeretetet, az ésszt, a vallás és lelkesülés magasztos érzelmeit kell népszerűsíteni, a népies lángelméknek ezeknek kell jövőre szentelni minden erejüket. E költészetet meg kell teremteni, a kor ezt kívánja, a nép ezt szomjazza : a nép inkább költői lélekben, mint mi, mert közelebb van a természethez ; de hözte s a természet közt értelmezőre van szükség : mi tartozunk azt neki szolgáltatni*” S így, mint volt eddig, lesz ezután is, „*a költészet az emberi nem őrangyala minden korszakokon át.*”*

* Midőn a költészet örök élete felőli hitben osztozunk a lángelmű franciával, más részről figyelmeztetnünk kell a járatlanabb olvasót arra, hogy itt *költői* jóslattal van ügye, s hogy az a kor, melyben a poesis, a szép' örök formáitól megválva, emberi érzelem, emberi cselekvés helyett, bölcselmi és társadalmi eszmék vajudási processusában keresné megifjodását, már csakugyan az élemedett vénség kora lenne. De ily kor, ha beáll is néha-néha, tartós nem lehet, s csupán időszaki hanyatlásait mutatja a költészetnek.

Szerk.

A Castrén által gyűjtött szamojéd népmesék közül ad egy mutatóványt a lap. Egy vad, rémségekben gazdag, szertelen képzelmű történetet, telve megokolatlan gyilkolásokkal és gonosz varázslatokkal. A. a következő lapalji megjegyzést fűzi hozzá:

* Kétségtelen, hogy e bizarr elbeszélés nem annyira népmese, mint valamely zord *mythosz*, melyhez hiányzik a kulcs.

Szerk.

Bartalus István a Zene rovatban a Zenészeti Lapoknak az ütemszámolás magyarosítása kérdésében elfoglalt álláspontjához szól hozzá. A Zenészeti Lapok szerint ugyanis, mint Bartalus szabadon idézi, „a zongoramesterek németül* számlálnak, [...] mert a magyar számnevek nem lévén egytaguak, nem alkalmasak a zenei számlálásra.”

* Az olaszok is? *Undici, dodici.*

Szerk.

E szám kezdi Gyulai ismeretes Vörösmarty életrajzának néhány részletét közölni a következő szerkesztői megjegyzéssel:

* E közlemény egy része Gyulai Pál „Vörösmarty életrajza” című dolgozatának, melyet Vörösmarty Minden Munkái elébe irt s mely nem sokára szétküldetik e kiadás előfizetőinek. Szerző sziveségéből néhány szakaszt közlünk belőle; a költő gyermekségéről és ifjúságáról majd semmit sem tudunk s közleményünk épen ezt rajzolja.

Szerk.

Bartalusnak az ütem számlálásához az előző számban történt hozzájárulására felelt a Zenészeti Lapok, s erre válaszol most Bartalus. A vita meglehetősen nyers és meddő. A. a következő jegyzetet ezért fűzi hozzá:

* Részünkről e vitát ezzel befejezettek nyilatkoztatjuk.

Szerk.

Solcz Frigyes A szepességek két hun mondája című kétfolytatásos közleményének második felében összevetéseket eszközöl a szepesi mondák és Heltai Magyar Krónikája egyes elemei között. Egyebek mellett e részletet idézi Heltaitól: „A magyarok (hunok) olyan szándékkal jönnek, hogy ez végső útközettel meg akarnának kísértetni, hogy, ha önékik avagy az rómatoknak kellene Pannonia földnek maradni: ők is nagy bátorsággal neki készülnék és szembe szállnak az magyarokkal Késmárknál.*”

* Heltai *Késmárkja* itt aligha egyéb, mint a többi krónikáinkban is előforduló *Cesunmawr*. Cesmaur (Cetii murus) Bécs közelében: lehet azonban, hogy Heltai tudván e szepesi mondát, szándékosan magyarázta Cesmaurt Késmárknak.

Szerk.

25. sz. 587. l.

132.

Újabb részleteket közöl a szám Illésy György Oberon fordításából e szerkesztői megjegyzéssel:

* Olvasóink szívesen veszik még e mutatványt Illésy dicséretes fordítmányából.

Szerk.

1. sz. 1. l.

133.

A magyar classica-i-nemzeti eposz története címmel részleteket közöl a lap Toldy ismeretes irodalomtörténetéből e szerkesztői lábjegyzettel:

* Olvastatott (mint annak idején kiemeltük volt) a magyar tud. akadémia mult dec. 5-diki ülésén. E mutatvány egyik cikke a szerző „A Magyar Irodalom Története a legrégibb időktől a jelenkorig, rövid előadásban” című munkájának, mely még e hóban végkép elhagyja a sajtót, s melyet míg őszinte örömmel üdvözlünk, ajánljuk egyszersmind e mutatvány által is a közönség figyelmébe.

Szerk.

3. sz. 67. l.

134.

Eötvös Lajos Petőfi Sándor ifjúkori kísérletei címmel három Petőfinek tulajdonított verset s egy prózai részletet tesz közzé a lapban, „A pápai ref. képzőtársulat Érdemkönyve. 1841—44.” kéziratgyűjteményéből e szerkesztői megjegyzés kíséretében:

* E közleményt Eötvös Lajos Páparól Gyulai Pálnak küldötte be, hogy Petőfi Vegyes Művei második kiadásakor használhassa. De minthogy a Vegyes Művek második kiadását bajosan remélhetni, Gyulai jónak látta ez érdekes közleményt lapunkba adni.

Szerk.

5. sz. 97. l.

135.

A nemrég elhunyt Zilahy Károlynak félben maradt dolgozatát adja főcikk gyanánt két folytatásban a lap (A tragoedia bölcselete, vonatkozással Teleki László „Kegyenc”-ére). Ebben fordulnak elő a következő, szerkesztői megjegyzésekkel kísért mondatok: „*Nem szokatlan dolog, miszerint valamely írónál költői igazság és művészi forma érzéke oly erősen ölelkezik, hogy első tekintetre az alkotó kéz hiányát még műértő előtt is képes feledtetni. [...] Mélyebb pillantásra aztán észre vesszük, hogy ilyenhelyt a teremtőképzelet tulajdonképpen tanulmánnyal van helyettesítve és a művészet titelles igényeinek csak nemleges minőségben van elégtéve. Ilyesmit érzünk Lessing vagy Arany János* művei egy részében és Egressy játékában.*”

* Ugy sejtjük, ez volt innen kitörölve s nem a szerző keze által. Visszaállítottuk.

Szerk

136.

Néhány bekezdéssel alább ez áll Zilahy cikkében: „*A magyar irodalom három legtisztább tragoediai compositiója* : »Bánk bán« Katonától, a »Kegyenc« Telekitől és »Zách Felician« Bajza Jenőtől.*”

* Itz utóbbira nézve az elhunyt bíráló kedvenc véleményét minden további észrevétel nélkül hagyhatjuk.

Szerk.

137.

Zilahy félbenmaradt cikkének utolsó mondata ez: „*Ezt a mese [t. i. A kegyenc meséje] pontról pontra bebizonyítja.**”

* Itt a mese előadása következik, de az sincs befejezve, annál-fogva célszerűbbnek láttuk elhagyni a részletezést. Különbösen is összegyűjtött munkái közt meg fog jelenni e tanulmány, valamint szerző véleménye az egészre nézve, mely kéziratái közt röviden meg van.

Szerk.

100. l.

138.

Koszorú! címmel „eredeti beszély”-t ad a lap Berczik Árpádtól e szerkesztői lábjegyzettel:

* E cím alatt különböző tárgyú öt novelletra küldetett be hozzánk, melyeket egymás után fogunk közleni. Öt fiatal beszélyíró önkénti versenye ez, kik ily dicséretes uton igyekeznek tökélyesíteni magukat.

Szerk.

7. sz. 166. l.

139.

Az előző számban vita keletkezett Fogarassy János és Gyulai között Vörösmarty „sirhalmomi” jelzője helyes vagy helytelen voltáról. Fogarassy szerint a régi nyelvben is van ilyen, rag + képzős alak. Gyulai ennek ellenére elveti a helyesség lehetőségét. E számban Fogarassy válaszol Gyulainak, (Felvilágosítás, Vörösmarty „sirhalmomi” szóalakjára.), rokonyelvi példák-kal kívánva érvelni állítása mellett. A csillagot tesz a cikk végére a következő megjegyzéssel:

* Mi a kérdéses alakot: *sirhalmomi gyász* oly költői merészség-nek tekintjük, mely egy Vörösmartynál, épen merészsége által, megkap és kiragad a mindennapiságból: de azért nem engednők meg, hogy a próza pl. *bundámi p~~é~~rmet* írjon vagy mondjon.

Szerk.

10.sz. 220. l.

140.

Molnár Aladár Psychologiai képek c. főcikként közölt négyfolytatásos értekezésének első részében, egyebek közt, egyes kifejező fiziológiai jelenségeket boncol és osztályoz az ösztönösség illetőleg a tudatosság szempontjából.

Így ír: „Vajon az életnek e kétféle nyilvánulásai közül a nevetés és sírás melyikhez tartozik? Az önkényes taglejtésekhez-é, vagy az egészen önkénytelen testi változásokhoz, minő pl. a pirulás is? Ugy látszik, hogy mintegy átmeneti közeget képeznek a kettő között. Mert igaz ugyan, hogy nevetésünket, ha akarjuk, elnyomhatjuk; de az is igaz, hogy csupán akaratumk által nem idézhetjük elő.*

* Azonban mily nagy hatalma lehet e részben is a képzeletnek, mutatja a művészi sírás és nevetés, mint péld. a színészeknél, kiknek csinált, szándékos nevetése olykor alig különbözik az igazítól; vagy a képzeletben dús fiatalok (leginkább növendék leányok) pajzánkodása, kik csupa játékból valódi sírást és nevetést bírnak előidézni.

Szerk.

238. l.

141.

A Vegyes rovat arról ad hírt, hogy Jósika újabb történeti regényt ígér. A szerkesztő jegyzetet tesz e hírhez:

* Fájdalom, a jeles regényíró ez ígérését többé nem teljesítheti.

Szerk.

16. sz. 377. l.

142.

E számban Kriza a híres népballada, a Molnár Anna újabb variánsát közli, a szerkesztő megjegyzésével:

* Közöljük még e variánst, annak bizonyosságául, hogy a mely költemény ennyi változatban hordja magán a népiesség bélyegét, az nem lehet — mikép egy buzgó román vitatta — merő irodalmi plágium.

Szerk.

18. sz. 409. l.

143.

Greguss Ágost A balladák eredetiségéről c. főcikként kétfolytatásos tanulmányában, egyebek közt, arról szól, hogy mily gyakori a balladákban az égi szellemek, istenek, szentek segítségül hívása és azok beavatkozása. Így más balladákhoz hasonlóan, „Arany legendájában* [is] Szent László, a boldogságos szűz védelme alatt segíti győzelemre Laczfi székelyeit a tatár ellen.”

* Hagyományos. A dubnici krónika beszéli.

Szerk.

412. l.

144.

Greguss cikkének egyik végkövetkeztetése a záróbekezdések egyikében így hangzik: „Meddő tehát — hogy visszatérjünk feljebb kimondott állításunkhoz — meddő a feleselés bizonyos balladák eredetisége fölött.*”

* Emlékeztetnünk kell nem annyira a szerzőt, mint az olvasót, hogy (legalább a Koszorú) épen nem a székely ballada eredetisége

mellett feleselt, csupán azt cáfolta, hogy Kriza közleménye *írói* plagium volna oláhból, mit Tomának szenvedélyes védője vitatni nem áttallott.

Szerk.

19. sz. 433. l.

145.

Greguss újabb cikkét közli a főcikként: „A ballada viszonyáról a népköltészethez,” a következő szerkesztői lábjegyzettel:

* E cikk szedése közben maga a pályanyertes munka is *megjelent*: minélfogva alkalmat veszünk felhíni reá t. olvasóink figyelmét. Kapható, Emich útján, minden hazai könyvkereskedésben. Ára ujkönyv-rovatunkban lesz kitéve.

Szerk.

20. sz. 457. l.

146.

A Dante-ünnep alkalmából Pulszky Ágost tollából ad a lap tanulmányt, amelyet a következő lábjegyzettel lát el a szerkesztő:

* Most, midőn a nagy költőkirály hatszázados születési ünnepe következik, érdekesnek tartottuk e tanulmányt közrebecsátni, mely egyaránt tanuskodik a szépreményű fiatal író jeles tehetségéről és kitűnő szorgalmáról.

Szerk.

24. sz. 553. l.

147.

Brassai főcikként adott A természet művészete c. értékezését a következő lapalji megjegyzéssel közli A.:

* E cikk *eleje* megjelent ugyan már egy kevesek által olvasott s első számával megszűnt folyóiratban; mindazáltal érdekesnek találtuk egészen közleni.

Szerk.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. I. ÉVF. [I—II. FÉLÉV]

1860—61

22. sz.

1.

Előfizetési feltételek.

A *Szépirodalmi Figyelő* jelen april hó végén berekeszti félévi pályafutását.

Emlékeztetjük erre féléves t. előfizetőinket, s felhívjuk általában az érdemes közönséget előfizetésre.

Programmunk, feltételeink az eddigiek: amannak igyekezünk ezután is becsülettel megfelelni, ezeket röviden ismételjük:

Előfizetés fél évre (majus—october) Pesten házhoz, vidékre postai küldéssel öt ft. ujbán, mely a kiadó hivatalhoz (Egyetem-utca 4.) küldendő.

Ohajtván lapunk kezdetét a naptári évvel öszhangzásba hozni: december végéig is elfogadunk előfizetést 6 ft. 50 krral.

Pest, april, 1861.

Arany János
szerkesztő

Heckenast Gusztáv
kiadó.

51. sz.

2.

Előfizetési felhívás

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

aesthetikai, kritikai és szépirodalmi hetilapra.

A *Szépirodalmi Figyelő* első éve october végével lefoly.

Nem szükség mondanunk, mennyi akadállyal kellett küzdenie fenállása első évében: részint, mivel a közönség osztatlan figyelmét a haza nagy érdekei vették igénybe; részint, mert a kedélyek általános hullámozása az irodalmi csöndesebb munkásságra is eryesztőleg hatott.

Mindamellettt igyekeztünk megoldani feladatunkat. Mennyire sikerült ez: olvasóinkra bizzuk megítélni. Előttük a lap egyévi folyama erős és gyenge oldalával; ám forgassák végig s ítéljenek: lehetett volna-e az adott körülmények közt e nemben valami sokkal jobbat állítani elő.

Szándékunk volt előfizetési határidőnket összegegyeztetni a naptári évvel, s e célból december végéig is fogadtunk el előfizetést.

De bővebb megfontolás után beláttuk, hogy e változtatás nem célszerű. Lapunk mind alakjára, mind tartalmára nézve alkalmas, hogy év végén bekötessék; s azon t. előfizetőinket, kik mult évi novembertől jelen october végeig járatták, ha tovább nem kívánának is, nem foszthatnók meg címlaptól és tartalomjegyzéktől. Már pedig ha ezeket adunk most octoberben s így bezárjuk ez évi folyamot: nem adhatunk decemberben ismét. A kötetek disztelen egyformátlansága is ellene mond ama változtatásnak. Ennélfogva tisztelettel fölkérjük azon t. c. előfizetőinket, kik december végeig küldötték be a pénzt, hogy előfizetésüket félévre kiterjeszteni méltóztassanak.

Ezek szerint az előfizetés rendje így áll:

Helyben házhoz, vidékre postai küldéssel:

Égész évre (nov. 1861—oct. 1862) 10 ft. a. é.

Fél évre (nov. 1861—apr. 1862) 5 „ „

Az előfizetési pénz Heckenast Gusztáv kiadó hivatalába (Egyetem-utca 4. sz.) küldendő be.

Pest, oct. 23. 1861.

Heckenast Gusztáv
kiadó.

Arany János
szerkesztő tulajdonos.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1861—62

21. sz.

3.

Előfizetési felhívás

A *Szépirodalmi Figyelő* mostani féléve, mely novemberrel kezdődött, ápril végén lejár. Figyelmeztetjük erre tisztelt előfizetőinket.

Miután a mostani előfizetésnél az a kellemetlenség jött közbe, hogy az év elején lapunk nem nagy számú példányban nyomtatván, későbbi előfizetőinket csak hiányosan elégíthettük ki (különösen a 8 első szám egészen elfogyott): nehogy e csonka folyam továbbra is zavarólag hasson, e félévi folyamot ápril végén egészen berekesztjük és május elejével a számokat újra kezdjük. (1, 2, 3,) hogy így legalább a jövő félévi folyam teljes legyen.

Előfizetés május—októberi félévre 5 ft.

Azon t. előfizetőink kik a 8 első számot nem kapták, annak idejében méltóztassanak előfizetésüket októberig kiterjeszteni; hogy így legalább a második félévi folyamot teljes számban bírassák.

Kelt Pesten, márc. 25. 1862.

Heckenast Gusztáv
kiadó.

Arany János
szerkesztő.

II. ÉVF. II. FÉLÉV

1862

24. sz.

4.

Lapunk ügyében

A *Szépirodalmi Figyelő* második évfolyama e hóval letelvén, november és december hónapokra megszűnik, hogy január 1-sőjén változott címmel, megbővitve, érdekesebb és értékesebb tartalommal jelenjék meg. Megszűnik, mert sem az új lapot novemberrel kezdeni, sem e két óra külön előfizetést nyitni nem célszerű.

Szándékunk oly szépirodalmi általános műveltség terjesztő lappá alakítani át, mely, a nélkül hogy irodalmi mozgalmainkat szemmel tartani s ellenőrizni megszűn-

nék, egyszersmind a nagyobb közönségnek és kivált a női olvasóknak is több, változatosb, érdekeseb olvasmányt nyújtson, mint a Figyelő, szaklapi minőségben, tette és tette.

Mihelyt e változás iránt felsőbb helyre beadott folyamodványunk visszaérkezik: azonnal részletes programot fogunk kibocsátani. Kérjük tehát tisztelt előfizetőinket, s általában a kik lapunkat pártolni kívánják, hogy előfizetésökkel a programm megjelentét bevárni méltóztassanak.

Pest, october 14. 1862.

Arany János
A Sz. Figyelő tulajdonosa és szerkesztője.

KOSZORÚ. I. ÉVF. I. FÉLÉV

1863

I. sz.

5.

A Figyelő volt előfizetőihez.

A Figyelő azon tisztelt előfizetőit, kik e megszűnt lapra novemberre és decemberre is beküldötték előfizetési pénzüket, és azt felhívásom folytán a kitett határnapig (dec. 15.) sőt a maig sem reclamáltak, — úgy kell tekintenem, mint a kik hallgatva belégyeztek, hogy a Koszorú előfizetőivé váljanak. Így tehát a **K o s z o r ú t s z á m o k r a m e g i n d í t o m.**

A Figyelő egy évi előfizetési díja 10 ft lévén, ebből a két óra, szoros számítás szerint, esik 1 ft 66 $\frac{2}{3}$ kr. Azonban 1 ft 70 kr-jával is beszámíthatom a Koszorú díjába, a rézpénz küldés elkerülése végett.

Méltóztassanak tehát ily módon, az 1 ft 60 krt fél vagy egész évre kiegészítve beküldeni. A Koszorú előfizetése félévre 6, egy évre 12 ft.

Vannak, a kik a Figyelőre hosszabb időre is előfizettek: ezek szintén az előre fizetett mennyiség arányában méltóztassanak előfizetésöket megtenni a Koszorúra.

Többen a Koszorú t. előfizetői közül nem vonták le a mi a Figyelő után még részökre járt volna: hanem egész előfizetési összeget küldöttek be a Koszorúra. Ezek neveit nem sokára közölni fogom, kimutatván a pénzmennyiséget, mely részökre visszajár; hogy vagy a további folyamra fordíttassék, vagy iránta máskép rendelkezzenek.

Némely t. előfizetői a Koszorúnak, a nélkül, hogy a Figyelő iránt követelésök volna, 5 frttal küldöttek be a félévi járandóságot. Kérjük a hiányzó 1 frtot hozzánk juttatni.

Előfizetési felhívás

a

KOSZORÚRA

A *Koszorú* első félévi folyama június végén lejár. Figyelmeztetjük rá tisztelt olvasóinkat, s az egész közönséget.

Nem állunk elé nagy szavakkal, dicsekvéssel a multra, igéretekkel a jövőre. Érezzük hiányainkat. De arról is meggyőződünk, hogy e hiányok nagy részben mostani irodalmunk fogyatkozásai. Némely szakra nincs, vagy kevés az író: nem lehet oly sok oldaluan szerkeszteni, mint óhajtanánk. Más szakban az erők szét vannak szórva, nehéz őket egyesíteni. Mindazáltal sikerült a jobb tehetségeket már is szép számmal fűzni össze „Koszorúnkba.” Többektől is birunk vagy ígéretet, hogy támogatni fognak, vagy kész munkát. Így a beálló félévet az agg, de lélekben mindig fiatal elevenségű Fáy Andrásunk egy víg beszélyével nyitjuk meg.

Annyit mondunk tehát, hogy igyekszünk e lapot, az elkezdett pályán haladva, tartalmilag mind jelesebbé tenni, oda munkálván hogy a nemesen mulattató, szívképző olvasmányokat jobb íróink tollából vegye a közönség: más részről, hogy az értelemnek kellemes, tanulságos táplálékot adhassunk.

Valamig az előfizetések száma engedi, a Magyar költők arcképcsarnokának melléklését is folytatjuk.

Előfizetési ár az eddigi marad: a július—decemberi félévre 6 frt, melynek idején beküldését kérjük, mert bizonytalanra nem nyomathatunk fölös példányokat nagy számmal.

A pénzt, bérmentve, a kiadó szerkesztőséghez (üllői ut és 3 pipa utca sarkán II. sz.) vagy E m i c h G u s z t á v kiadó hivatalába (barátok tere 7 sz.) kérjük utasítani.

Arany János

A „*Koszorú*” szerkesztője s tulajdonos kiadója.

KOSZORÚ. I. ÉVF. II. FÉLÉV

1863

23. sz.

7.

Előfizetési felhívás

A KOSZORÚ

1864-ik évi folyamára

Közeledvén az új év, tisztelettel felhívjuk a t. c. közönséget előfizetésre.

A „Koszorú” eddigi alakjában, az eddigi feltételek mellett jelenik meg.

„A magyar költők arcképei” folytatása a tiszt. közönség pártolásától függ.

Előfizetés egész évre 12 ft, félévre 6 ft. mely alulirthoz (Üllői ut és 3 pipa utca szegletén 11 sz.) vagy Emich Gusztáv kiadó hivatalába (Barátok tere, 7 sz.) utasítandó.

Pest, dec. 5. 1863.

Arany János
szerkesztő
és kiadó-tulajdonos.

KOSZORÚ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

24. sz.

8.

Előfizetési felhívás

A KOSZORÚ

1864. második félévi folyamára.

A *Koszorú* juliussal negyedik félévi pályafutását kezdi meg.

Sokkal magasb véleménnyel vagyunk tiszt. olvasóink ítélete s izlése felől, egyszersmind józanabb önbecsüléssel magunk iránt, hogysem, a jövőre is, szépen hangzó cifra ígéretekkel állni elé mind irányokban illetlenek, mind ránk nézve megalázónak ne vélnők. Inkább a lefolyt három félév eredményére utalunk, azt terjesztjük bírói ítéletök alá: nem aggodalom nélkül, ha az előttünk lebegő eszményt, — de megnyugvással, ha irodalmunk jelen állását tekintjük.

Ez ítélet, reméljük, el fog ismerni annyit, hogy a *Koszorú*, az idő szerint, irodalmi színvonalon áll.

A „Magyar költők arcképei” folytatása a t. közönség részvételétől függ.

Megjelenik a lap minden héten, vasárnapon, másfél tömött nagy 8-ad ivnyi tartalommal.

Előfizetés a július—decemberi félévre, Pesten házhozhordással, vidékre postán, 6 frt. o. é. mely vagy a szerkesztőhöz (Üllői-ut 7. sz.) vagy E m i c h G u s z t á v kiadó-hivatalába (Barátok tere 7. sz.) küldhető.

Miután fölös példányokat nagy számmal nyomatni költséges, bátorkodunk az előfizetések idejében beküldésért kérni, hogy július 1-ső számunkkal már körülbelül tudhassuk, mennyi példányban szükség nyomatni lapunkat.

Kelt Pesten, junius 5. 1863.

Arany János
a „Koszorú” felelős szerkesztője
és kiadó-tulajdonosa.

KOSZORÚ. II. ÉVF. II. FÉLÉV

1864

24. sz.

9.

Előfizetési felhívás

A KOSZORÚ

1865. első félévi folyamára

A *Koszorú*, (hetilap a szépirodalom és általános műveltség köréből), az eddigi szellemben és iránnyal, pályáját jövőre is folytatni kívánja.

Megjelenik eddigi alakjában, minden vasárnap, másfél tömött ivnyi tartalommal. Félévi folyam képez egy kötetet.

A „Magyar költők arcképei” című képmelléletek folytatása (minthogy 800 előfizetőn felül ígértem) a t. közönség pártolása mértékétől függ.

Előfizetés a januar—decemberi egész évre, Pesten házhoz hordással, vidékre postán, 12 forint a. é.; *félévre*, januártól—juniusig 6 frt; *negyedévre* 3 frt; mely vagy alulírt szerkesztőtulajdonoshoz (Pest, üllői ut, 7. sz.) vagy E m i c h G u s z t á v kiadó hivatalába (barátok tere, 7. sz.) küldhető.

Kelt Pesten, dec. 10-én, 1864.

Arany János

a „Koszorú” felelős szerkesztője
és kiadótulajdonosa.

KOSZORÚ. III. ÉVF. I. FÉLÉV

1865

24. sz.

10.

A t. c. előfizetőkhez

Körülményeim úgy alakultak, hogy a *Koszorú* szerkesztésére elegendő időt és gondot többé nem fordíthatván, e lapot a jelen félév lefolytával meg kell szüntetnem.

E szerint júliusra már nem fogadhatok el előfizetést.

Az egész éves, általában minden, júniuson túlterjedő előfizetések fölösleg részei, valamint a július—decemberre már beküldött előfizetések, az illető nevekre s helyekre címezve, készpénzben és bérmentve, június 1-ső napján mind postára tétettek. Ha valaki a maga illetményét a rendes posta idő alatt meg nem kapná, méltóztassék azonnal reclamálni, hogy én is a postán utána nézhessek; különben az elkésett reclamatiókat csak annyiban vehetem tekintetbe, a mennyiben magam a postahivatal részéről még kárpótlást nyerhetek.

Fogadják minden rendü t. előfizetőim az eddigi pártolásért forró köszönetemet.

Pesten, jun. 3-kán, 1865.

Arany János
A *Koszorú* szerkesztője
és kiadója

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

Arany János gyakoribb rövidítései

a. é.	arany értékben
ak., akad.	akadémiai
apr., april., ápril.	április
aug.	augusztus
b., br.	báró
B. H.	Bécsi Híradó
coll.	kollégium
cs.	császári
Cs. K.	Családi Kör
db.	darab
d. e.	délelőtt
dec.	december
„E”	„Europa”
egyh.	egyház, egyházi
e. h.	e helyett
erd. muzeum	erdélyi múzeum, Erdélyi Múzeum
ev., evang.	evangélikus
évf.	évfolyam
f. é., f. év	folyó év
febr.	február
f. h., f. hó	folyó hó
fil.	filozófia, filozófiai
F. L., F. Lapok, Föv. L.	Fővárosi Lapok
F. Leves	Fekete Leves
f., fr., frt, ft	forint
gr.	gróf
gymn.	gimnázium
H. Beszéd	Halotti Beszéd
helv.	helvét
hitv.	hitvallású
hg.	herceg
H. M. Vásárhely	Hódmezővásárhely
„Hr”	Hölgyfutár
ideigl.	ideiglenes
isk.	iskola
jan.	január
jul.	julius
jun.	junius
J. M.	Jókai Mór
k., kir.	királyi
kath.	katolikus
kegy. rendi	kegyesrendi
keresk.	kereskedelmi
Kol. Közlöny	Kolozsvári Közlöny

kr., krjc
K. társaság, Kisf-társ.,
Kisfaludy-t.
lev. tag, l. t., l. tag
lith.
m., magy.
mat., mathem.
máj.
márc., márt. marti.
m. e.
M. O.
M. S., M. Sajtó
M. Vásárhely
n.
n. kőrösi
N. Könyvtár
n. m., n. muz.,
n. muzeum
nov.
n. színházi
nyom.
nyelv- és széptud.
oct.
o. é.
ór.
ő cs. k. Felsége
ő mga, ő mlga
ő excja
özv.
p., pl., péld.
p. fr.
P. H.
phil., philos.
P. Lap, Prot. L.
P. Lloyd. P. LI
P. N. , P. Napló
p. o.

prof.
prot.
sept.
s. pataki
stb.
sz.
sz., szerk.
sz.
sz., szt.
sz. fehérvári
Sz. F., Sz. Figyelő
Sz. L., Sz. Látszó
t., tiszt.
t., tud.
t. c.
term. tud. közlöny

krajcár

Kisfaludy Társaság
levelező tag
litográfiai
magyar
matematika, matematikai
május
március
mintegy
Magyarország
Magyar Sajtó
Marosvásárhely
német
nagykőrösi
Nemzeti Könyvtár

Nemzeti Múzeum
november
nemzeti színházi
nyomtatva, nyomda
nyelv- és széptudományi
október
osztrák értékben
órák
ő császári-királyi Felsége
ő méltósága
ő excellenciája
özveg
például
pengő forint
Pesti Hírnök
filozófia, filozófiai
Protestáns Lapok
Pester Lloyd
Pesti Napló
pengő osztrák értékben,
példának okáért
professzor
protestáns
szeptember
sárospataki
satöbbi
szám, számu
szerkesztő
szerző
szent
székesfehérvári
Szépirodalmi Figyelő
Színházi Látszó
tisztelt, tisztelettel
tudomány, tudományi
tisztelt cím, tisztelt című
Természettudományi Közlöny

t. i.	tudniillik
tiszt. tag, t. tag	tiszteleti tag
tört.	történeti, történelmi
törv.	törvény, törvényi, törvénytudományi
udv. tanácsos	udvari tanácsos
v.	vagy
v. ö.	vesd össze
VU, V. Ujság	Vasárnapi Ujság

A jegyzetekben használt rövidítések

A.	Arany János
AkadÉrt	Akadémiai Értesítő
BpSz	Budapesti Szemle
EMuz	Erdélyi Múzeum
Etn	Etnográfia
ev.	evangélikus
felh.	előfizetési felhívás
fil.	filozófiai
FL	Fővárosi Lapok
gl.	glossza
Hfr	Hölgyfutár
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
K	Koszorú
kat.	katolikus
krk	kritikai kiadás
mat.	matematikai
mj.	szerkesztői megjegyzés
MNy	Magyar Nyelv
MO	Magyarország
MS	Magyar Sajtó
MTA Ltár	Magyar Tudományos Akadémia Levél- és kézirattára
MTSz	Magyar Tájszótár
Nyr	Magyar Nyelvőr
Nytár	Nyelvemléktár. Régi magyar codexek. Bp. 1874—1908. I—15. köt.
NyUSz	Nyelvújítási Szótár
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
ÖM	Összes Művei
PH	Pesti Hírnök
PKtár	Petőfi Könyvtár
PLl	Pester Lloyd
PN	Pesti Napló
prot.	protestáns
Ráth	Arany János levelezése író-barátaival. Bp. Kiadja Ráth Mór, 1888. I—II. köt.
részl.	részlegesen
RMKtár	Régi Magyar Könyvtár. Szerk. Heinrich Gusztáv
Somogyi	Somogyi Sándor: Gyulai Pál levelezése. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta —. Bp. 1961. Akadémiai Kiadó.

Sz	Századok
széptud.	széptudományi
SzF	Szépirodalmi Figyelő
term. tud.	természettudományi
TMNy	Simonyi Zsigmond: Tüzetes magyar nyelvtan. Bp. 1895.
tört. tud.	történettudományi
törv. tud.	törvénytudományi
TSz	Magyar Tájszótár
üz.	szerkesztői üzenet
Várdai: Adalék	Várdai Béla: Kisebb adalékok Arany János esztétikai nézetéhez. EPhK 1908.
Várdai: Beöthy •	Várdai Béla: Arany János kritikai álláspontja. Emlékkönyv Beöthy Zsolt születésének hatvanadik fordulójára. Bp. 1908.
Voinovich	Voinovich Géza: Arany János. Bp. I. (1929), II. (1931); III. (1938).
VU	Vasárnapi Ujság

BEVEZETÉS

A kötet tartalmáról

Ez a kötet egy nagy író pályájának olyan emlékeit, olyan műfajú írásait gyűjti egybe, amelyeket rendszerint még az „Összes művek”-féle kiadások sem szoktak anyagukba felvenni. A szerkesztői éveinek, szerkesztői munkásságának apró írásait, mondhatnánk, szerkesztői tevékenysége melléktermékeit tartalmazza ez a gyűjtemény. Szélgjegyzeteket, megjegyzéseket, glosszákat, amelyekkel folyóirataiban a művelődési élet jelenségeit és mozgalmait kísérte; szerkesztői üzeneteket, amelyeken át írógárdájával és olvasóközönségével kapcsolatát kiépítette, elmélyítette és fönntartotta; szerkesztői megjegyzéseket, lábjegyzeteket, amelyeket a folyóirataiban megjelent írásokhoz fűzött s végül előfizetési felhívásokat, amelyekkel minden félévben a közönséghez fordult pártolását.

Összegyűjtésüket, kiadásukat számos szempont indokolja. Ezek között nem utolsó, de nem a legfontosabb a nagy költő minden fönntmaradt sora, mondata iránti kegyelet. Sokkal fontosabb, hogy számtalan esztétikai, irodalom- és kortörténeti adat, elvi nyilatkozat, eddig föl nem derített összefüggés nyitja rejlik a két folyóirat e rövid írsaiban. Aki teljes, rendszeres, tudományos tekintetben hiteles képét akarja megalkotni A. esztétikájának, irodalmi elvrendszerének, nem nélkülözheti őket. De nem nélkülözheti őket az életrajzíró sem. A. életének, költői, irodalomközületi tevékenységének egyik legérdekesebb s legfontosabb szakasza az az öt esztendő, midőn ezek az írások keletkeztek. Nagykőrösről — mint ismeretes — 1860 őszén, szept. végén, okt. elején költözött föl Pestre. Első folyóiratának, a két évfolyamot megért Szépirodalmi Figyelőnek 1860. nov. 7-én jelent meg az első száma, az utolsó pedig 1862. okt. 30-án. A másodiknak, a Koszorúnak indulási dátumnapja: 1863. jan. 1., megszűntének pedig: 1865. jún. 25.

Nem a kritikai kiadás feladata bemutatni e lapokat, felmérni jelentőségüket, kijelölni helyüket. Azt azonban bátran megállapíthatjuk itt is, hogy Világostól a Hét, sőt talán a Nyugat indulásáig e két folyóirat jelenti a legmagasabb irodalmi lapnívót. Másrészt ez a két lap áll e félévtized irodalmi életének központjában, s ez a félévtized elhatározóan fontos, nemcsak a kiegyezés motívumainak megérlelésében, hanem mindannak tekintetében, ami a kiegyezésre következik. Így tehát A. esztétikájának bűvara és életrajzáának írója mellett a korszak historikusának is sok tanulságot nyújthat az itt összegyűjtött anyag. Ezek alapján — s nem utolsó sorban — az is szükségessé teszi közrebocsátását, hogy A. lapjai könyvtárakban ma már meglehetősen ritkán lehetők fel, mindössze néhány nagy pesti könyvtár birtokában van teljes folyam, vidéken alig-alig.

A kötet tagolása

A négy műfaji csoportnak megfelelően tagozódik kötetünk négy szakaszra: 1. a glosszák, 2. a szerkesztői üzenetek, 3. a szerkesztői meg-

jegyzések, 4. az előfizetési felhívások gyűjteményére. Mind a négy műfajról részletesen szólnak az egyes műfaji csoportokhoz tartozó jegyzetek élén.

A jegyzetekről

A gyűjtemény, tárgy tekintetében, rendkívül heterogén anyagot ölel föl; az egyes szövegek önmagukban való érthetősége, autonómiája jóval kisebb, mint egyéb irodalmi szövegeké. Így a hozzájuk csatolt jegyzeteknek mindenekelőtt kiegészítő jellegűeknek kell lenniök. Ezen túl azonban mind a négy szövegtípus, mind a négy műfaj a maga természetének megfelelően, módosította a jegyzetelést. Ezért a jegyzetelés problémáit is tanácsosnak látszott az egyes műfajcsoportok bemutatásánál külön-külön is érinteni. Itt mindössze azt jegyezzük meg egyrészt, hogy A. leveleit jegyzeteinkben a MTA levéltárának gyűjteményéből, az eredeti kéziratok nyomán idézzük; csak kivételesen hivatkozunk az Arany László gondozásában megjelent Ráth-féle kiadásra. Ebből ugyanis, mint ismeretes, meglehetősen sok levelet, levélrészletet kihagytak, Arany László a közérdekűséget, illetőleg magánérdekűséget illető felfogásának megfelelően. Az azóta előkerült s az akadémiai kézírattárban gyűjtött levelek pedig, természetesen, eleve hiányoznak belőle.

GLOSSZÁK

A korszak lapjainak glosszáiról

A. is helyet adott mindkét lapjában egy „hírek”-, „tudósítások”-féle rovatnak. Megtalálható ez a kor minden irodalmi lapjában, meglehetősen változatos rovatcímek alatt. Ő „*Vegyes*”-nek nevezte, s a lap utolsó egy vagy két oldalán helyezte el. Terjedelme számonként változott, de sohasem érte el a két teljes lapot, és az egy hasáb alá is csak ritkán csökkent.

Tartalom tekintetében azonban az ő lapjainak s a kortárs lapok legtöbbszörének e rovatok között jellegzetes különbség állott fenn. A különlegességek, a bennfentességek, a pletykák, és intrikák rovatának számított ez a rovat a legtöbb irodalmi közlőnél; inkább volt társasági, mint irodalmi jelleme; az irodalmi életet is társasági életre játszotta át. A lap körül csoportosuló vagy a szerkesztő irodalomközéleti szándékairól és vágyairól, helyzetéről és jelleméről gyakran ennek ellenére, vagy éppen ezért jóval többet mondhat e rovat az irodalomtörténésznek, mint maga az egész lap. A. magas színvonalú s szigorú elvi igénnyel szerkesztett lapjaival kapcsolatban ez a helyzet természetesen nem áll fenn. Az ő folyóiratainak irányát az ő saját cikkei s maroknyi, de nagykészültségű, tisztázott és határozott célkitűzésű törzsgárdájának dolgozatai mutatják legvilágosabban.

De az e rovatba foglalt apró írásoknak irodalomtörténeti jelentősége mégis az ő lapjai esetében is igen nagy. Az ő „*Vegyes*”-éből a pletyka és intrika, magától értetődően, kívül rekedt s hasonlóképp a bennfentességek is; a különlegességeknek azonban, néha, mértékkel, juttatott teret ő is, nyilván hogy kielégítse valahogy az átlag olvasó igényét.

Arany glosszáinak tartalmáról

E rovat uralkodó, meghatározó műfaji eleme nála azonban a tudósítás és a glossza. Irodalmi és művelődési intézmények, a Kisfaludy Társaság, az Akadémia, az egyetem s a nevezetesebb iskolák meg az egyházak életéről, tevékenységéről számol be, lapok keletkezéséről vagy megszűnéséről tudósít, könyvek megjelenését jelenti, a politikai élet, a közélet irodalmi, művelődési vonatkozású eseményeit gyűjti össze, más lapok fontosabb cikkeire, vitáira hívja fel a figyelmet, a külföld irodalmi mozgalmairól ad hírt. S nemcsak tudósít, jelent és hírt ad, hanem többnyire mind e jelenségek irányában állást is foglal. A cenzori, a rendőrhatalomokhoz beadott programtervezetének előfoglalmazványában maga így jelölte meg e rovat jövőjéről tartalmát: „Rövid napi híreket is közöl [a lap], a bel- és külföldi társasélet, de leginkább az irodalom és művészet köréből” (Csengeryhez, 1860. aug. 10. MTA Ltár 82.)

A két műfaji elem, a glossza és a tudósítás gyakran vegyül a rovat darabjaiban, de a glosszázás nélküli tiszta tudósításra éppen úgy számtalan példát mutat a rovat, mint a tiszta glosszázásra, azaz az oly ismert események kommentálására, amelyek esetében a tudósítás maga fölösleges.

Gyűjteményünkbe e tiszta glosszákat és a glosszázó tudósításokat vettük fel. Kétségtől nem érdekel és fontosság nélkül való tudni azt, mi

fogta meg egyáltalán A. figyelmet, miről tartotta érdemesnek tudósítani olvasóit. Mégis a jelen kiadási lehetőségek és filológiai munkalehetőségek között nem látszott ésszerűnek kötetünk szövegeit s méginkább jegyzeteit ez egyszerű tudósítások felvételével sokszorosokra duzzasztani. S ha ez az érv magában is nem volna perdöntő, a rostálás mellett szól a lényeges elválasztásának szüksége a kevésbé lényegestől, a kötet áttekinthetőségének, használhatóságának szempontja; márpedig ez egyszerű tudósítások felvétele jelentékenyen megnehezítené e szempontok érvényesítését. Arról viszont nyilvánvalóan nem mondhattunk le, hogy e rovat A. által írott, de általunk fel nem vett darabjairól, egy-két mondatban megjelölve tárgyukat, lajstromot ne közöljünk a felvettek jegyzeteinek végéhez csatolva.

A glosszázás fogalmát, természetesen, a legszélesebb jelentésben értettük, azaz fölvevük az olyan darabokat is, amelyekben szövegszerűen, tartalmilag nincs ugyan állásfoglalás, de a hangnemen, a stíluson átérezhető.

E glosszák értéke az A.-kutatás, s tovább az egész időszak kutatása szempontjából azért igen jelentékeny, mert azt a területet világítják meg, amely e kérdéskörben legkevésbé ismert: A. és a korszak irodalmi életének, napi, átlag irodalmának viszonyát, A. és a fiatal irodalom kapcsolatát, A. irodalomközéleti terveit és törekvéseit. Emellett világirodalmi tájékozódásának rajzához is sok új vonást és árnyalatot szolgáltatnak; s végül tanulságos tükrét nyújtják A. társadalmi, méginkább természettudományos, de leginkább civilizációs érdeklődésének. Ő maga is súlyt helyezett e rovatra s éppen a gyors és közvetlen állásfoglalás, reagálás lehetőségének szempontjából. Itt kívánta a megjelenő szépirodalmi s rokon műveket néhány sor kíséretében bemutatni, bírálni: „Oly formán, mint a Revue des deux Mondes hátlapján az új könyvek. Aztán, a melyik (magyar) tüzetesb híralatra volna méltó, később azt is megkapná” (Szásznek, 1860. aug. 27. MTA Lár 575.) S a rovat anyaga azt mutatja, valóban ezen keresztül tudott legkövetlenebbül beleszólni az élő irodalom ügyeibe. A kortárs lapok rendkívül érzékenyen, gyakran és gyorsan reagáltak megjegyzéseire, s a barátok, az irodalom vezető emberei is figyelemmel kísérték. Lévy, Tompa, Toldy Ferenc, Kazinczy Gábor s mások tettek megjegyzést e rovatra.

E glosszákra történi ugyan említés az Arany-irodalomban, de jóval gyérebben, mint a szerkesztői üzenetekről. Idézve vagy éppen közölve alig egy-kettőt láthatni belőlük. Oka e mellőzésnek nyilván többek között ama kérdés eldöntésének filológiai nehézsége, melyik származik e glosszák közül A.-tól s melyik nem.

A glosszák hitelességéről

Azok a részletek, amelyek filológiai munkákban e glosszák szerzőségével foglalkoznak vagy akárcsak távolról is kapcsolatba hozhatók a szerzőség kérdésével, egy-másfél gépelt lapnál is alig terjedelmesebbek. Valamivel több a rájuk vonatkozó vagy vonatkoztatható megjegyzés A. levelezésében. A kérdés vizsgálatát rendkívül nehezíti azonban az, hogy sem az egyes irodalomtörténeti munkákban, sem A. leveleiben nem válik el határozottan egymástól a SzF Értesítő című rovatában s a K zárólapjain található apró cikkeknek a kérdése az e rovatbeliekétől.

Voinovich A. életrajzában e tekintetben is mintegy összegezte az addigi véleményeket, és ezek alapján úgy nyilatkozott, bár sehol sem egészen egyértelműen, hogy e cikkekcskéket mind maga a szerkesztő írta. A.-nak azt a Tompához írt passzusát, hogy a Figyelő milyen sok munkáját, kéziratát nyelte el (1862. jún. 20. MTA Lár 1159.), például így értelmezte: „Ezek nagy része a *Vegyes* rovat irodalmi hírei s új könyvek címjegyzéke;

ezeket is maga volt kénytelen írni." (Voinovich III. 29. l.) Tehát csak az „irodalmi híreket” írta volna A. e rovatban? Ezt aligha kívánta állítani Voinovich, hiszen később maga idézett olyan glosszákat is Aranyéiként, amelyek legtávolabbi kapcsolatban sincsenek az irodalommal (uo. 45–46. l.). Egy másik nyilatkozatában még határozottabb, de megintcsak nem egyértelmű. Itt egy csokorra valót sorol fel a glosszákból, annak bemutatására, mily sokfelé figyelt A., s így végezte a felsorolást: „Ez apróságokat mind maga írja, sokszor humorral. A Vegyes rovat mindenegyes számban egész [?] oldal ilyen hirt közöl, melyek méltán érdekelhették volna a közönség tágabb körét.” (Uo. III. 46. l.) Mármost csak a felsoroltakat írta-e *mind* A., vagy az egész rovatot? A pontatlan fogalmazás megint inkább az utóbbi felfogást sugallja.

Másutt azonban világosan ellentmondott e felfogásnak, s odaszűkítette véleményét, hogy inkább csak a SzF-ben kellett A.-nak magának írnia a glosszákat is, mind (uo. 44. l.); sőt azt is megmondta, hogy A. szerkesztőkódése második felében havonta tíz forintot adott Szász Bélának, Szász Károly öccsének az újdonságok összeállításáért. (Uo. 39. l.) Adata forrását sajnos nem közölte, de nyilván a SzF-nek és a K-nak a második világháború idején a Voinovich villában elégett szerkesztői irataiból vette.

Voinovich élete utolsó éveiben, midőn a kritikai kiadás már szóban forgott, sőt meg is indult, többeknek (Barta János, Keresztury Dezső, Gergely Pál) azt mondta, neki van egy jegyzéke arról: a folyóiratokban mi A.-é. Hagyatékából ilyen jegyzék azonban nem került elő. Ezért többen arra gondoltak, talán arra célzott Voinovich, hogy van olyan folyóirat példány, amelyben meg vannak jelölve az A.-tól származó írások. De ilyen példány sem került napvilágra mindmáig. A gyakorlatban Voinovich mindenestre tulajdonképpen valamennyi glosszát A.-énak tekintette, s minden megszorítás nélkül bármelyikből idézett, igazolandó gondolatainak kívánalmai szerint. (Pl. a Krk még általa előkészített I. köt.-ben: 516–517. l.)

Voinovich azonban voltaképpen csak folytatta ezzel a glosszák legtüzesebb ismerőjének, Várdai Bélának gyakorlatát. Várdai két közleményt adott közre A. glosszáiból, szerkesztői üzeneteiből és szerkesztői megjegyzéseiből, vagyis abból az anyagból, amely kötetünk tartalmát alkotja. (*Arany János kritikai álláspontra*. Imlékkönyv Beöthy Zsolt születésének hatvanadik fordulójára. Bp. 1908. 236–48. l. és *Kisebb adalékok Arany János esztétikai nézeteihez*. EPhK 1906. 657–63., 729–43. l.) Tanulmányai elején tett ugyan Várdai elvi megszorításokat a glosszák szerzőségére; első tanulmányában például így ír: „Az utóbbiakra (t. i. »az ún. Vegyes cikkekcskéire«) nézve ugyan, névtelen cikkekről lévén szó, emelkedhetnék némi kétség, vajjon Aranytól valók-e, de csak elenyésző csekély.” (EPhK 1908. 657. l.) Véleménye azonban kétségtelenül odamutat a cikk folyamán, hogy kicsinek, számbavenni is alig érdemesnek tartja az idegen szerzőjű glosszák számát. Dolgozata folyamán aztán földmni látszik minden kétségét, s a bemutatandó tételek szüksége szerint bármelyik glosszából bátran idéz.

Várdai e gyakorlata s tanúsága súllyal esik latba. Mint tárgyát értelmező tudós nem jelentékeny figurája az irodalomtörténetírásnak. Filológusnak azonban megbízható, a jobbak közül való. Ám elsősorban nem ezért van itt súlya szavának. Mikor két közleménye megjelent, még éltek A. legközelebbi barátai közül azok, akik legközvetlenebb viszonyban, mindennapos kapcsolatban álltak vele szerkesztői munkája idején, sőt többnyire igen hatékonyan be is folytak e munkába: Gyulai, Lévy, Szász Károly. Tudjuk, fogyó életük vigasztalását, értelmét a körülöttük megváltozott világban egyre inkább a nagy barát emlékének ápolása jelentette. Ha művének, személyiségének értelmezésében egyre messzebb távolodtak

attól, amit e személyiség és mű valódi értelmének vélünk, a tények hitelére feltétlenül örködték. Várdai két közleménye oly kiadványban jelent meg, mely feltétlenül kezükhöz jutott. Olvasó, emlékeztük teljes birtokában lévő emberek voltak mindhárman, mindvégig. A két közlemény nem egyszerre jelent meg. Az első után, a második előtt tehát okvetlenül óvást tett volna egyikük vagy másikuk, ha feltűnő, szóra érdemes tévedéseket láttak volna bennük.

A többi A.-ról szóló munka általában a kettejük gyakorlatát követi, annál is inkább, mert szinte valamennyi Várdai gyűjteménye nyomán idéz. A szerkesztői éveket összefoglaló utolsó disszertáció például, bár e glosszarovatról külön alig tesz említést, idézés-gyakorlatában Várdait és Voinovichot követi. (Gelencsér Károly: *Arany János folyóiratai*. Bp. 1936. 33–37. l.)

Igaz, maga A. is több ízben úgy nyilatkozott, illetőleg azon panaszkodott, különösen a SzF idejében, hogy neki kell írnia mindent, még a napi híreket is. „Lásd, — így írt Gyulainak — nekem legnagyobb lelki aggodalmak közt (zugó fejjel) írnom kell mindent [] le a napi hírekig és correcturáig mindent kell csinálnom”. (Gyulaihoz, 1861. aug. 28. MTA Ltár 186.) Tompának meg ezt írta: „[. .] majd fő cikket, majd kritikát kell írnom, majd külföldi irodalmat teremteni elő, majd novellát *fordítani*, aztán a heti pletykát összeszedni”. (Tompához, 1861. aug. 25. MTA Ltár 1157.)

Ám ennek ellenére a két folyóirat glosszái igen tekintélyes részének kétségtelenül nem A. a szerzője; főképpen nem a K 1864-es s 65-ös évfolyamában. Nemcsak Voinovich Szász Bélát illető adata bizonyítja ezt, nemcsak az hogy szliácsi tartózkodása idején is, midőn Gyulai helyettesítette, továbbfolyt a glosszák közlése, nemcsak Lévyayhoz s Nagy Péterhez intézett sürgetése apróbb cikkekért (l. Lévyayhoz, 1860. aug. 28. MTA Ltár 350., 1861. okt. 27. MTA Ltár 352., 1862. dec. 31. MTA Ltár 353., Lévyay A.-hoz, 1860. nov. 28. MTA Ltár 311. — Nagy Péter A.-hoz, 1862. nov. 22. MTA Ltár 413., 1863. okt. 25. MTA Ltár 414. 1864. márc. 2. MTA Ltár 415., 1864. jún. 23. MTA Ltár 416.) nemcsak Tompához írt 1863-as vallomása, hogy a szerkesztés most már nélküle is el-elmegy pár hétig (1863. dec. 13. MTA Ltár 1172.), nemcsak az, hogy némely glosszához szerkesztői megjegyzést fűzött, s a glosszairót harmadik személyként emlegette, hanem mindekelőtt sok glossza tárgya és felfogása, de legfőképpen modora és stílusa.

A glosszák elé tett kétféle jel, a *gondolatjel* és a *csillag* segíthet ugyan a tájékozódásban, de döntő nem lehet. Az előbbivel ellátottak túlnyomó többsége kétségtelenül A.-tól származik, de ezt a jelet láthatjuk a Greguss Ágost által írott Kisfaludy Társasági jelentések előtt is, jelzetten beküldött cikkek előtt is (l. pl. SzF I. 33. Vegyes,) s olyak előtt is amelyek stílusában semmi sem mutat A.-ra. (Pl. a Batthyányné Apraxin Júliával vitázó előtt, amelynek nemcsak tartalma és stílusa mutat egyaránt Salamon Ferencre, hanem sokkal inkább maga az a tény, hogy a glosszairó, mint sajátjára hivatkozik az előző számban megjelent színi bírálatra, amelyet pedig jelzetten Salamon írt. [SzFI. 19. Vegyes.]) Másrészt viszont, s ez a fontosabb, számtalan csillagos a szövegből magából vagy a levelezésből kitetszően kétségtelenül A.-é (lásd pl. gyűjteményünkben a 487., 489., 491., 494., 495., 520., 521., 522., 533., 545., 587., 595. stb. glosszákat.), s hivatkozás is rájuk, mint magáéra (pl. 133. mj.-ben a K III. I. 1. sz. első — általunk föl nem vett — gl-ra); ám ezek ellenére a csillagosak nagyobb része egész bizonyosan munkatársaitól ered; Voinovich szerint tehát egyesek Szász Bélától, mások viszont határozottan Salamonra utalnak tárgyban, hangnemben, stílusban egyaránt, s az ő társszerzősége mellett szólnak a következő Tompának írt sorok is: „[] eddig Szász K. és én ketten

csináltuk mondhatni a lap kritikai részét; ezen túl Salamon is rendesebb munkatársam lesz, mint eddig" (1861. febr. 23. MTA L'tár 1154.). S miután Gyulai Pestre költözött, és A.-nak hivatali s szerkesztői munkájában jobbekeze lett, nyilván e rovat kiállításában is tevékenyen közreműködött. Egyéniségének, mint későbbi nagymennyiségű glosszázó szerkesztői megjegyzése is mutatja, nagyon is megfelelt e műfaj. Maguk a kortársak is őt tartották e F- s K-beli glosszák egy része szerzőjének. Amidőn például egyik gondolatjeles glossza alaposan megcsipkedte Tóth Kálmán írói modorát és humorát, Tóth válaszáat lapjában Gyulainak adresszála, s a K viszontválaszában nem igazította ki, s nem tette szóvá ezt a címzést. Rajtuk kívül az ifjú Arany Lászlónak is rész juthatott e rovat gondozásában; az egyetemi ifjúságról, az egyetemi életről szóló tudósítás, egy sor néprajzi, színházi, s külföldi életet érintő darab határozottan az ő *Mahomet*, *Lermontoff*, s nyelvész tanulmányainak fiatalosan fölényes, élces, heves és lelkesült modorában van tartva. Néhány ily hangnemben írt darabhoz fűzött szerkesztői megjegyzés bizalmas, leintő s legyintő tónusa is mellette szól; az ismerősökkel szemben mindig rendkívül tapintatos A. mással szemben aligha használta volna ezt a tónust. S végül adhattak alkalomadtán mások is egy-egy darabot, talán Nagy Péter és Lévay is.

A nem A.-tól származó darabok szerzőségének kérdése azonban a jelen esetben tulajdonképpen mellékes. Tüzetes vizsgálatnak mindenekelőtt azokat a darabokat kellett alávetnünk, amelyeknél A. szerzősége szóba jöhetett. Mert következetesen törekedtünk arra, hogy e kiadásba csak azok a glosszák és glosszázó tudósítások kerüljenek be, amelyeknél tartalmi és stílusjegyek alapján A. szerzősége, vagy részbeni szerzősége kétségtelen vagy erősen valószínű; mégis, a dolog természeténél fogva, kétes esetek, határesetek merültek fel meglehetősen számmal. A fölvetett hatszáz glosszából mintegy huszadnyi, 40—45 ezek száma. Ezek alá a főszövegben zárójelben kérdőjelet tettünk.

Az e rovatra vonatkozó filológia, mint említettük, csekélynek is kevesebb. Eligazítást, segítséget a döntéshez ettől tehát alig kaphattunk. E minimális külső filológia helyett tehát egy nagyobb eredményeket ígérő belsőhöz kellett fordulnunk. Kettős célt követttünk e belső filológia területén. Egyrészt egybegyűjtöttük azokat a tárgyakat és motívumokat, amelyek a rovat kétségtelenül A.-tól származó írásait ihlették és alkotják. Az így keletkezett mozaikképbe a kétes darabok vagy erős affinitással illeszkedtek be, vagy erős taszítással ütöttek belőle ki.

E tárgyak és motívumok közül, ime, néhány igen jellegzetes: a szak-könyvek, a természettudományi, a gazdasági szakkönyvek folytonos sürgető pártolása; a történeti monográfiák, különösen, a helytörténeti intézménytörténeti (egyházak, iskolák stb.) monográfiák javalló ajánlása; buzdítás szaklapok kiadására; kedvetlenség a politikai, a divatlapok s főképp az élc-lapok gombamód való szaporodása miatt; a lapok iránytalanságának megrovása; az esztétikai tanulmány, a múgond dicsérete; a szerző és olvasó iránti szerkesztői korrektség megbecsülése, követelése; a bukott lap helyett más lappal való kárpótlás rosszallása; az előfizetési felhívások nagyzolásának, nyegleségének, a könyvkiadás elüzletiesítésének megbélyegzése; a Kisfaludy Társaság munkájának és kiadói tevékenységének ismertetése és védelme; az írói segélyegylet ügyének népszerűsítése; az elhalt írók családja segítésének előmozdítása; a régebbi magyar szerzők újra megjelent műveinek ajánlása; az antik irodalom ismerete fenntartásának kívánsága; a könyvek, lapok izléses külsejének szorgalmazása; a hazai zene és képzőművészet magyarosodásának, előrehaladásának biztató számbavétele, különösen a fiatal művészek támogatását szorgalmazó megjegyzések; a külföld rólunk való híradásainak kritikus szemmel tartása; a nyelvi visszássá-

gok és félszepségek kipellengerezése, aggodalom a mondatért, a szófűzésért; a nyelvtörténeti kutatások, felfogások rostálása; a nemzeti viselet megtartásának védelmezése; a névmagyarosítások ésszerűségének, izlésségének kívánalma; a szoborállítási láz helytelenítése; a magyar ősrégeket gyártó, erőszakoló mánia kicsúfolása, és így tovább.

Másrészt stíluskritikai, statisztikai, matematikai módszerekkel igyekeztünk a kétségtelenül tőle származó glosszák nyelvének és stílusának néhány jellegzetes sajátosságát megállapítani, s ezeket a kétéseknél is ismérvként alkalmazni. A prózájának nyelvéről alig írtak nemcsak számbavehető, hanem bármit is. Talán az a hiedelem volt az ilyfajta stúdiumoktól való tartózkodás egyik főoka, hogy A. — mint maga mondta: fahangú — prózájának nyelve nem magyaros, sőt magyartalan, nem művészi, sőt művésztelen, nem kifejező, sőt erőtlen. Ez a vélekedés, amely nem mindenütt alaptalan ugyan, de az igazságot messze túllépő legendává nőtt, úgy látszik, óvatosságra intette a kutatókat, nehogy valamiféle „leleplezés” ódiumát kelljen vállalniok a legnagyobb magyar nyelv-művészt illetően. Különösen a két háború között feltűnő ez a szemérmes vagy álszemérmes tartózkodás. Ami felhasználhatót e kérdésről írtak, nagyrészt a pozitívista korban írtak. (Néhány a jobbak közül: Varga Károly: *A számszerűtlen egyeztetés Arany Jánosnál*. Nyr 23., 299. l. — Csefkő Gyula: *Arany János és a határozatlan névelő*. MNy VII. 406. l. — Tóth Gyula: *Arany János prózájának szófűzése*. Bp. 1911. — Illés István: *Fejezetek Arany János mondattanából*. Kegyesrendi Gimnázium Értesítője. Privigye 1914. — Símai Ödön: *Arany népiesége és a nyelvújítás*. MNy XIII. 183. l.)

Ezek eredményeit azonban nem lehet megszorítások nélkül a mi területünkre átvinni. Ismeretes ugyanis, hogy A. prózanyelvének különféle műfaji változatai között milyen erős, a szokásosaknál mennyivel erősebb különbségek mutatkoznak. Tanulmányainak, levelezésének, szerkesztői üzeneteinek s hivatalos iratainak nyelve mellett tehát újabb prózanyelvi válfajt képviselnek ezek a glosszák.

Ezek az összegyűjtött ismérvek két csoportra oszlanak: szorosabban vett nyelvierek és tágabban értett stílusbeliekre. Az elsőhöz tartoznak az írásjelek, a tipográfia, a helyesírás köréből adódók. A helyesírás azonban, amely egyébként döntő ismérveket szolgáltatathatna, sajnos, alig jöhet számításba; mert A. ugyan kéziratban fennmaradt leveleinek tanúsága szerint a korszak következetesebb, elvi megfontolások alapján álló helyesírói közé tartozott, de glosszái helyesírását tulajdonképpen nem ő, hanem lapjainak szedői határozták meg, különösen az ékezetek, a magánhangzó hosszúság- rövidség tekintetében. A glosszák helyesírása szakaszosan változik, s gyakran saját ellentétébe vált át; nyilván a szedők változása szerint. Az -ít ige képző magánhangzójának rövid-hosszú váltakozása például 70 : 30 arányú, a mű szó ű hangjáé 20 : 80, az -ú, -ű melléknévképzőé 65 : 35. Általában elmondható, hogy azoknak a magánhangzóknak, amelyeket A. levelezésében hosszan írt, csak mintegy negyven százalékát szedték a szedők is hosszúval, a többiit kényelemből vagy javító szándékból rövidevé változtatták. Maga A. hoz fel rá egyik hibaigazító glosszájában példát, miként forgatta ki a nyomdában „a javitnoki buzgalom” a lap egy cikkének éppenséggel nemcsak írás-módját, hanem magát a szövegét is. (K I, II. 1. sz. Vegyes.)

Több segítséget nyújt a központosítás. Az elválasztó vesszők használatában a korszak értekezői között A. alighanem az első helyen áll. Salamon Ferencnél mintegy 30, Csengerynél 20 százalékkal használ többet. A szokásos vesszőhasználat mellett rendszerint jelöli a szó szerkezetek határát is, s éppenséggel nemcsak a -va, -ve, -ván, -vén végű határozói igenevet tartalmazó határozós szó szerkezetekét; akkor különösen kiteszi a vesszőt, ha

a határozós szintagma a mondat végén áll. Egy másik központoszási ismérv a pontosvessző feltűnően gyakori alkalmazása. Gyulai és Salamon prózájához képest egyaránt mintegy 40–50 százalékra tehető ennek alkalmazási többlete az ő glosszáiban. Ezzel szemben az átlagosnál kisebb a felkiáltójelek s még kisebb a kérdőjelek száma, jóllehet a műfaj egyenesen kívánta volna ezek gyakori használatát. A kortárs lapok hasonló rovataiban nagyon is gyakori írásjelek ezek.

Aránylag következetes A. a címek idézőjelbe foglalásában. Nagy a zárójelbe foglalt szóelemek száma is. Gyulai prózájához vetve ezek többletaránya is meghaladja a 30 százalékot. Legjellegzetesebb sajátja azonban A. központoszásának, illetőleg tipográfiájának a nagyarányú vesszőhasználat mellett, a kurzívval való kiemelés rendkívüli kedvelése. E tekintetben kétségtelenül első helyen áll a kor jelesebb értekezői között. Nemcsak egyes szavakat emel ki, hanem igen gyakran szóttagokat, képzőket, ragokat, sőt egyes hangokat is. Szószereket viszont ritkábban, mondatot pedig alig. A rövidítések használatában A. nem következetes; sem a pénzek jelölésében, sem a dátumokéban, sem egyéb közhasználatú szavakban. Írt *tud. akadémiát*, de *t. akadémiát* is, írt *lev. tagot*, de *l. tagot* is, *ft-t* is, *frt-t* is, *kr-t* is, de *krt-t* is. Az akadémia szót azonban a SzF 39. számától, amelyben írásmódját megokolta, kis *a*-val és nem *e*-vel, hanem *é*-vel írta következetesen; erről glosszát is írt (l. 234. gl.); az MTA üléseinek dátumjelöléseiben is elég következetes; az esetek 70 százalékában így adja: „A magyar t. akadémia *hétfői* (jul. 27.) ülésében”. (Mi emeltük ki).

A glosszák szókinésének sajátos elemei közül szinte mindenik előfordul a többi kortárs szerzőnél is. Jellegzetes voltakát következetes alkalmazásuk kölcsönzi. Ilyen például az ellentétes kötőszó funkcióját betöltő határozószó, — mégpedig rendszerint a glosszát summázó utolsó mondataiban — a *mindenesetre*; továbbá a feltételes értelmű *amennyiben* s az ugyancsak ellentétes értelmű *egyébiránt* és *mindazáltal*. Ilyen néhány határozószó; a *kivált*, amelyet szinonimái rovására (*különösen, főképp, első-sorban* stb.) körülbelül 70 : 30 arányban használ; továbbá a *közelebb*, amelynek használata a *nemrég, mostandában, a napokban* stb.-féle egyértékűek rovására meghaladja a 80 százalékot, s i-képzővel időt jelentő melléknévként is folyton előfordul (*közelebbi szerdán* stb.); aztán a *részünkről* ragos névszóból lett, állandósult határozószó-szerű formula, különösen a glosszák állásfoglaló részének bevezetésében. Ilyen néhány ige, igés és igekötős kapcsolat: *alkalmat vettünk, lesz alkalmunk, volt alkalmunk, szóban forog, az ülés eloszlik, jutalmat nyer, összeköttetésben áll, oda törekszik, odamegy ki, odairányul*; a *képez* és *óhaj* igék; néhány deverbális főnév és főneves kapcsolat: az irodalom *emelése, a kritika süllyedtsége, szóköltés, szófűzés, pártolás eszközlés*.

S az egyes szavak, fordulatok mellett jellemző a glosszák szókinésére bizonyos neológias hatást mutató szóhasználati ingadozás: az irodalom *történelme* s *története*, *műfordítmány* és *műfordítás*, *festő* és *festész*, *hasonlat* és *hasonlóság*, *dizlet* és *dizitmény*. Tulajdonképpen hangtani sajáttság, mégis itt említjük meg bizonyos depalatalizációs, nyilván nyelvjárási sajátosságát A. glosszái nyelvének: *versenző, sinlené, kicsinség*.

A lexikaiaknál több, biztosabb tanácsot nyújtanak az alaktani sajátságok. Elsőnek a különféle nembe tartozó hosszú-rövid változatokat említjük: *nemesb—nemesebb, huzamosb—huzamosabb, fényesb—fényesebb* (70 : 30, emelkedettebb helyzetekben 90 : 10); *halhatlan—halhatatlan*, *lehetlen—lehetetlen* (40 : 60, emelkedett helyzetben 60 : 40); *szabatosítani—szabatosítani—népszerűtleníteni—népszerűtleníteni, közleni—közölni* (60 : 40), *díjt—díjat, aranyt—aranyat* (50 : 50). Még egyértelműbb sajátságokat szol-

gáltat az igeragozás néhány ideje. Mindenekelőtt a segédigés jövő feltételes módja: *fogna lenni, fogna eldőlni*. A lehető helyzeteknek mintegy 60 százalékában ezt használja A. glosszáiban; a jelenidős jövő helyett a segédigés használatának százaléka még nagyobb (kb. 75–80); s még a feltételes jövő befejezett alakja sem ritka: *fogott volna lenni*. Nagy a kijelentő módú igék helyett használt feltételes módúak száma is. Jellemzően sok a személyragozott *-und, -end*-képzős jövő is. Az összetett múltidők száma elenyésző, az elbeszélő múlté viszont elég tekintélyes, a lehető helyzeteknek kb. 30 százaléka; különösen gyakori a *tön, vön, és lön* alak. Aránylag ritka a *-vün, -vén* végű határozói igenév, gyakori viszont a *-va, -ve* végű s a lét igének nem csak *van s volt* alakjával kapcsolva, hanem a *lett*-tel is, sőt a *lesz*-szel is; egyáltalán, feltűnően nagy a *lenne* arányszáma a *volna*-hoz képest. (A *voln*-t igénylő helyzetek kb. 30 százaléka.) Általános a szenvedő; igen gyakori a *-hat, -het* képzős főnévi igenév is.

Az igék és névszók számbeli egyeztetése tekintetében jellemző a glosszák nyelvére az, hogy az igei-névszói állítmányban többes számú ige, főképp létige mellett egyes névszó áll: „gyenge volnánk”, „miért volnánk magyar ember”, „érzéketlen volnánk” stb. Egy másik s másfajta egyeztetési jellegzetessége a glosszáknak az, hogy a számjelzői szerepben álló határozatlan számnevek s a hasonló szerepű névmások után rendszerint, mintegy 80 százalékban többesben állnak a jelzett névszók: „az elmúlt korszak minden nyomorúságait”, „legtöbb népdalainkban”, „néhány nyilatkozatai”. Egy további igen jellemző alaktani sajátja a glosszák nyelvének az, hogy a határozott személyt (nem nyelvtani személyt!) jelentő főnevek előtt, különösen, ha azok alanyként állnak, a határozott névelő igen gyakran elmarad, mindenekelőtt két szó: a *szerző* és a *szerkesztő* előtt (70 százalék): „szerző így ír”, „szerkesztő nyilatkozott”. Az *egy* határozatlan névelőt, amelynek védelmében polémiát is folytatott (I. *Kis polémia* c. cikkét SzF II., II. 6. sz. s 231. gl.), igen bőven a szükségét is túllépve alkalmazza, de mégis valamivel kisebb arányban, mint cikkeiben.

Az alaktaniak után a glosszáknak néhány ismérvként szolgáló mondattani jellegzetességét is megemlítjük. A határozó ragok közül a *-al, -vel*-nek sajátos szerepnövekedését tapasztalhatjuk. A szokottak mellett igen gyakran, mintegy 50 százalékban találjuk a mennyiséghatározó *-ért* helyén: *50 krjával, 1 frtjával*; de gyakran áll a helyhatározói, időhatározói, képeshelyhatározói *-ban, -ben* helyén is: „Tán már közelebbi *féllel*vel a hiányok pótlására kell fordítani”; „a szép tett *magával* hordja az elismerést”; „fölhordja az edényt, *melyekkel* az ebéd készült”. A halmazott jelzők esetében is mutat egy feltűnő sajátosságot a glosszák nyelve: a jelzős szerkezet szokásos hangmenetét, illetőleg az ez által diktált szórendjét megbontja úgy, hogy a jelzők közül a nyomatékosat nem a szerkezet élére, hanem közvetlenül a jelzett szó elé helyezi: „Müller Miksa, oxfordi *hires* tudós”, „a *pusztai erős* ember”. Egy másik ismérvnek, rendkívül jól használható nyelvi jellegzetessége A. prózájának általában, a glosszákban pedig különösen az igekötők sajátos hátravetése, amely által a mozzanatos ige rendszerint folyamatos színezetet ölt, s ugyanakkor az egész mondat cselekvése mégis befejezettséget nyer: „figyelmetlenség volt ép a művészekről *feledkezni* meg”, „bajos lesz [. .] valami lényeges különbséget *állítani* fel”. Sőt nemcsak az igekötők, hanem az igekötővel rokonszerű, igevonzat-szerű határozókat is rendszerint hátraveti: „Ily alkalmakra jó volna a penny-aláírást *hozni* divatba”.

Egyszerű mondatainak rendje többnyire úgynevezett összefoglaló típusú. Elöl áll az alany s a bővítmények után az állítmány. Az mindenestre bizonyos, hogy a glosszák mondataiban az állítmány rendszerint a

mondatvégre törekszik. Egyszerű mondataiban sok a határozói bővítő s a módosító szócska. Azonban glosszáiban is az összetett, mégpedig a többszörösen összetett mondat dominál. Néha tíz-tizenöt soros glosszát is egyetlen mondatba foglal. A leggyakoribb mellékmondata a jelzői, amelyet az esetek hetven százalékában a rövidebb *ki*, *mely* névmási kötőszóval vezet be. Ez az első mellékmondatként szereplő jelzői alárendelő aztán további különféle fajú mellékmondatokká indázik szét.

Az összetett mondatok fölépítése egyik legjobban megfigyelhető sajátossága glosszái nyelvének. Összetett mondatának nem architektonikájuk van, hanem organizmusuk. Rendjük, kapcsolódásuk nem retorikai, hanem pszichológiai, asszociációs. Nem *alkotottak*, hanem *nőttek*. Az általuk realizált gondolkodásfolyamatot tükrözik elsődlegesen; s az előadásra szánt az előadásként gondolt szöveg numerózus, dikciós logikája, rendezettsége hiányzik belőlük; az ami nemcsak Gyulai egyszerűbb, hanem Kemény bonyolultabb mondatstruktúráiban is mindig megvan. A glosszák mondat-organizmusában minden egyes tagmondat ott lép be, ahol a fogalmak kapcsolódásának lélektani rendje magával hozza. Ezért található meg glosszáink legalább harmadában-felében az a különőség, hogy közvetlen egymás után két mellékmondat kötőszava kerül, s az első kötőszóhoz kapcsolódó mellékmondat csak a másodikhoz kapcsolódó után következik ily módon „példája a kegyeletnek, mely, midőn szerettei emlékének áldoz, egyszersmind a nemzet történetének . . .” Igen sajátos s gyakran előforduló összetett mondat fajtája az a jelzői mellékmondat is, amelyben egy főmondatához két jelzői mellékmondat kapcsolódik azonos *mely* vagy *ki* kötőszóval. „. . . küldjék be, kivált azokat, melyek, mint népünk kedvencei, hol ez, hol amaz vidéken divatosak, s melyekről, eddigi szakácskönyveinkben, egy szó sincs.”

Am bármennyire az ily egymásba s egymásból nőtt, többszörösen összetett, egymásba tokozódott mondat dominál glosszáiban, ismét egyszerű stílusjellegzetességgel rendelkeznek némely egyszerű mondatai s egyszerű típusú összetett mondatai is. Ez azonban már átvisz a tágabb értelemben vett stílus területére. Mert ezek rendszerint a glossza állásfoglalást summázó utolsó két-három mondatát teszik. Néha retorikaiak, de sokkal gyakrabban élőbeszéd-szerűen szentenciózusak. „Valamit tenni kell.” „Szándéka jó, de albuma ugyan gyöngye.” „Nem gondolók, hogy ezt magyarázni kelljen.” „Csak ne legyen nagyon pikáns!” „Sok ily tagot hazánk mind két klérusának!” Ezek a szentenciózus mondatok számtalanszor névszói állítmányúak vagy hiányos mondatok. „Követésre méltó példa.” „Nekünk mind klaszszikus, mi híres!” „Nemesebb dolog, mint az „ubi bene”-szabású világpolgárság.”

Egy másik jellegzetes stílussajátsága glosszáinak az, hogy a tárgy ismertetése után a maga eltérő véleményének előadását a személyes névnis többes elsőszemélyével bevezetett mondatlal kezdi. „*Mi* is úgy gondoljuk”, „*Mi* nem gondoljuk”, vagy „*Mi* úgy nézzük”, „*Mi* nem hisszük” stb. Ez nem retorikai elem, nem tudós többes vagy plurális majestaticus s nem is általános alany, hanem nyomatékosítás és főképp elhatárolás.

Mondatorganizmusainak főntemlített sajátosságaival szoros összefügg az, hogy a glosszák hangneme a legritkábban patetikus, szarkasztikus, poentirozó vagy kihegyezett polémikus. Maga ugyan azt írta Tompának, hogy ha sokat pszikálják irigy riválisai, néha mint „a hec-be szorított vén komondor”, ő is keményen visszakap (1863. dec. 13. MTA Ltár 1172.); ám ez valóban csak nagy néha esett meg. — —

Nem lehetett célunk a glosszák prózájának stilisztikai nyelvészeti leírása, vagy, bármily vázlatos, összefoglalása. A glosszákra jellemző elemek közül e néhánynak felsorolása azt a célt szolgálta, hogy megmutassuk, mily

ismérvek alapján, s mily módszerekkel kíséreltük meg a döntést kétes esetekben. A filológia azonban nem természettudomány. S ha természettudományi bizonyítások körében is rendszerint jelen van egy csupán valószínűségi százalék, s szerepe van az intuíciónak, mennyivel inkább így van ez a filológia területén. Azt is tudjuk továbbá, hogy a stíluskritikai elemzés igazi precizitást csak ritkán ér el, s legfeljebb csak valószínűsítheti a szerzőséget (egészen kirívó és szándékolt jellegzetességek esetét kivéve). E többnyire rövid szövegeken belül ezek a sajátságok nem is tudtak mindig igazán kibontakozni, s így kevesebb a támpont, mint nagyobb terjedelmű alkotásoknál. Azt is meg kell fontolnunk, hogy e szövegek nem egy évben születtek, hanem öt nagyon mozgalmas esztendő folyamán. A. ekkor olyan új környezetbe került, amelynek nyelvhasználata, beszédstílusa — s e glosszák nagyon közel esnek az élőbeszédhez — meglehetősen különbözött addigi környezetétől. Az új környezet hatása, illetőleg az új környezethez való bizonyos fokú hasonulása tehát folytonosan jelen volt, növekedett, s eltolódásokat hozott létre saját stílusán, nyelvhasználatán belül. Igazán meggyőző tehát csak az lenne, ha nemcsak A.-nak, hanem kortársainak és munkatársainak stílusajátságait is, évről évre haladva rendszerbe foglalnánk, és így módot találnánk a tüzetes összehasonlításra. És ha tán meg is érné az ügy ezt a fáradságot, s meg is volnának hozzá munkafeltételeink, ez jó néhány évvel elodázná a kötet megjelenését; annál is inkább, mivel nyelvtudományunk e korszak nyelv- és stílustörténetének s az ily fajta munka módszereinek kidolgozására még a kezdő lépéseket is alig tette meg. Vállalkozásunk Achilles-sarka mindenesetre ezen a ponton van, amelyet a kritika s a további A.-kutatás mindig újra bírálón fog érinteni, s kívánatos is, hogy érintsen; így csökken majd egyre a kétes szerzőségű darabok száma. Mert gyűjteményünkbe, a kellő felismerés és az egyértelmű bizonyítékok hiánya következtében nyilván kerültek nem A.-tól származó glosszák és viszont: rekedtek kívül tőle irottak is.

Az azonban bizonyos, hogy a kétes szerzőségű glosszák is az A.-körnek, A. legszűkebb környezetének nézeteit tükrözik s így ezek sem hasonlatlanok a kutatásban; ezért is hagyunk meg néhány olyat is gyűjteményünkben, amelynek szerzőségét már a lektori felülvizsgálat kétségbevitte (l. 245., 247. gl.). S emellett bizonyos az is, hogy legalább sugalmazó, társszerzői szerepe még ez esetleg idegen kéztől származók egy részében is lehetett A.-nak. S így még ezek is félig-meddig A.-éinak számíthatók. A. nagy újságolvasó, a történésekre élénken figyelő ember volt. Körösről a PN-nak még elmaradt, elkallódott számait is sürgette Csengerytől, hogy visszamenőleg elolvashassa őket. (Csengeryhez, 1859. júl. 1. MTA Ltár 74.) Azt meg maga írta Tompának, hogy első pesti éveiben minden este felment Keményhez a PN szerkesztőségébe az időszerű eseményekről hallani, megahányi vetni azokat (1860. dec. 16. MTA Ltár 1153.). Arany László is rendkívül fontosnak tarthatta apja ez újságolvasó beszélgetéseit, mert kéziratban maradt jegyzeteiben külön alá is húzta ezek tényét. (MTA Ltár) A PN mellett, mint a glosszák mutatják, leggyakrabban a MS-t olvasta, s szeretete a Balázs Sándor féle Ország Tükrét (— felesége egy levele szerint ez otthon összegyűjtve is megvolt nekik (1865. okt. 20. MTA Ltár 1358.) —), meg a VU-t, s gyakran forgathatta a lipcei Európát is és még néhány külföldi lapot, főként az angol Athenaeumot. Mindenesetre a körszaknak alig volt oly hazai lapja, amely fel ne bukkanna glosszáiban. Nyilván a nagy lap, a PN gazdag anyagú szerkesztőségében jutottak mindezek kezébe. A glosszák nagy részének anyagát mindenesetre ily alkalmakkor gyűjtötte össze, akár maga írta meg azokat aztán otthon, akár, sugalmazva, munkatársaival íratta is meg. S a PN mellett, természetesen, az Akadémia s a Kisfaludy Társaság ülésein

szerezte a maga által írt vagy az általa csak sugallmazott glosszák anyagát. Ezeknek az üléseknek ugyanis, jegyzőkönyveik tanúsága szerint, Csen-gery mellett ő volt egyik legszorgalmasabb résztvevője, azelőtt is, mielőtt még az Akadémia titoknoká lett, s azután is, hogy a Kisfaludy Társaság igazgatásától már megvált. — —

A jegyzetelést

a műfaj követelményeihez kellett alkalmaznunk. A sokszáz különféle tárgy szerzeindázását nem követhettük a kor sajtójában. Arra kellett törekednünk, hogy az öncélú filológiai vonatkozás-kutatás itt nagyon is csábító hinárját elkerülve, az egyes glosszákat jegyzeteikkel, amennyiben lehet, zárt, kerek, világosan érthető egységgé egészítsük ki. Ezért igyekeztünk az előforduló személyeket, lapokat, mozgalmakat néhány oly vonással jellemezni, amely A. s A. köre törekvéseinek rendszerében megjelöli, megszabja helyüket. A foglalkozás mellett ezért szükségesnek tartottuk megemlíteni a szociális és művelődési réteget, a vidéket, ahonnet a szóban forgó személyek származtak; s tovább: pályájuk néhány fordulóját és végpontját; törekvéseik és egyéniségük néhány alapelemét.

Ez a nagyon fontos felévtized nagyrészt még feltáratlan. Tehát rendkívül sok személyhez kellett magyarázatot fűznünk. Mindazáltal igyekeztünk fölösleges magyarázatokba nem bocsátkozni, s alapos irodalmi műveltségű ember számára ismert személyek kilétét nem magyarázni. A határt megvonni, a viszonylagosság miatt, természetesen rendkívül nehéz. Minden-esetre Kazinczy Gábor, Lisznyay Kálmán, Tóth Kálmán, Vadnay Károly, Ágai Adolf, Reményi Ede, Bérczy Károly, Szemere Miklós, Kecskeméthy Aurél s hasonlók nevéhez magyarázatot fűzni szükségtelennek tartottuk. Viszont Tóth Endre, Rózsaági Antal, Majthényi Flóra, Török János, Balogh Zoltán, Ormódi Bertalan, Kisfaludy Atala s hasonlók kilétének magyarázatait szükségesnek véltük. Elvünk volt, nem magyarázni olyan személyt, akiről az olvasó nevével, évszámánál valamivel bővebbet, valami jellemzőt lelhet közkeletű lexikonokban. Hasonlóképpen jártunk el a lapok esetében is. A közismerteket, a Hölgyfutárt, a Vasárnapi Ujságot, a Pesti Naplót, a Fővárosi Lapokat, a Budapesti Szemlét, az Ústököst nem adatoltuk és jellemeztük. De az Ország Tükrét, a Divatcsarnokot, a Nővilágot, a Családi Kört igen, a jelentéktelenebbekről s a szaklapokról nem is szólva. Általában idézőjelbe téve, pontosan adtuk az illető lap fejlécének, illetőleg kolofonjának a lap műfajára, szerkesztőjére, kiadójára vonatkozó szövegrészét; zárójelben a lap fennállásának idejét; a korábbi vagy későbbi szerkesztőket csak akkor említettük, ha ezt az adott glossza magyarázata megkívánja.

Az egyes személyek, lapok vagy problémák magyarázatait általában első előfordulásuk alkalmával adjuk, s ezt a magyarázatos jegyzetet a névmutatóban kurzívval jelezzük; ha valamely ok miatt később, utalunk a magyarázat későbbi lelőhelyére. A jegyzetek szövegeiben azonban nem az oldalszámokra, hanem a glosszák, a szerkesztői üzenetek, a szerkesztői megjegyzések és szerkesztői felhívások sorszáma utalunk. Ha az A. lapjaiban foglalt egyes művek általában kerülnek szóba, akkor az illető közlemény megjelenési évfolyamát, félévét és számát jelöljük, például így: SzF II. II. 3. sz., azaz Szépirodalmi Figyelő II. évfolyam, II. félév, 3. szám; a kortárs lapok, főképp napilapok esetében ehhez még általában az illető szám dátumát is adjuk; az oldalszámot azonban csak akkor, ha egyes konkrét részletek történik hivatkozás. Forrásaink közül enciklopédikus műveket s a tudalomtörténések között közkeletű monográfiákat csak kivételes okból említettük meg. A levelezését az Akadémia Levéltárának kéziratgyűjtemé-

nyéből idézzük, csak az ott nem találhatóakat lelőhelyükről vagy közlés-helyükről.

Igyekeztünk olvasható jegyzeteket adni s óvakodni attól, hogy az olvasót rejtjelek és hieroglifák tömegével képesszük el. Az egyes kérdéskörök könyvészetének közlése különben is a majdani Arany-bibliográfia feladata kell hogy legyen. Rövidítéseket is ugyanez okokból mértékkel alkalmaztunk. — —

A gl. helyesírásában

— s a három másik műfajében is — ragaszkodtunk a SzF szövegeinek helyesírásához. Ez viszont, mint említettük, rendkívül változékony, gyakran még azonos gl-án belül is. Mégis tanácsosabbnak látszott ez a közlésmód, részint mert maira áttenni anachronisztikus eljárásnak tetszett; elvette vagy legalább nagyban csökkentette volna a gl. légköri, hangulati; stilisztikai hitelét, korjellemző erejét. Másrészt Arany helyesírásának valamiféle egységes rekonstrukciója is kétes vállalkozásnak tűnt föl, Arany-nak egyebüttl is kétségtelenül meglévő ingadozásai miatt, amelyek épp itt voltak, — a műfaj, a keletkezés mód következtében — a legnagyobbak, de egyben jellemzőek is. Így legajánlatosabbnak látszott e következtelenséget következetesen fönntartani, bár e „következetességbe”, épp az ingadozás rendkívüli volta miatt, tudjuk, óhatatlanul csúsztak így hibák, hűtlenségek, elsősorban a rövidség—hosszúság tekintetében. A jegyzetek idézett szövegeiben, különösen a nem A.-tól származókban, kevésbbé ragaszkodtunk a következtelenségek fönntartásához. — —

*

Végül gyűjteményünk e műfaji csoportjánál ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak segítségükért Barta Jánosnak, a kötet lektorának s Keresztury Dezsőnek, a sorozat szerkesztőjének. Elvi, módszerbeli tanácsaiknak s filológiai adatainknak, kiegészítéseiknek a szerkesztői üzenetek s a szerkesztői megjegyzések esetében is nagy hasznát vettem, de talán mégis itt, a legbonyolultabb csoportnál nyújtott legnagyobb támogatást az ő alapos és sokrétű korismeretük, módszerbeli jártasságuk és judiciumuk.

JEGYZETEK AZ EGYES GLOSSZÁKHOZ

1.

Czelder Márton (1822—1899) a Nyírségből származott ref. pap; Sárospatakon tanult, részt vett a szabadságharcban, majd prot. iskoláknál tanárkodott. Már 1856-ban készült a moldvai magyarokhoz, de csak 1861-ben jutott el. Tíz esztendeig maradt ott; ekkor egyházi feletteseivel való összekülönbözése következtében haza kellett térnie; itthon több helyütt lelkészkedett, többféle hitéleti kiadványt szerkesztett, de az egyházi vezetőség egyre jobban háttérbe szorította; mellőzve, szegényen halt meg. Heves, nagy becsvágyú és fantáziájú természet, népszerűet, áldozatkészség, macacsság és önkényesség vegyült egyéniségében. Irodalmi kísérletei, főként versek, nem emelkedtek a jóra való próbálkozásnál tovább. A következő évben röpiratot tett közzé, zsinati beszédét, hol részletesen kifejtette az A. által dicsért szándékát: *Előszó, melyet Moldva és Oláhországban szétszórt ref. magyarok érdekében mondott*. Bukarest 1861. — Egy Tompának küldött keserű hangulatú levelében A. a magának érvényesülést szerző tehetségtelen „erély” példajaként említette Czelder nevét, verseit. (1854. okt. 18. MTA Ltár 1111.)

2.

A Kisfaludy Társaság munkájának népszerűsítésére és anyagi feltételeinek megteremtésére hozták létre az ún. „alapító” és „pártoló” tagságot. „... szólíttassanak fel a haza fiai és főként leányai, hogy mint a Társaság pártolói kötelezzék magukat 3 éven át évenkénti 4—4 forint díj fizetésére s ezért évenként 60 ivnyit kapnak a Társaság könyvilletményeiből”, — „kéressék meg az elnök, [a Társaság elnöke] fordítsa befolyását magánuton oda, hogy mennél többen lépjenek be 100—100 Ft-tal a Társaság alapítói közé”, — határozta el az 1860 szept. 27-i közgyűlés. (Kéky Lajos: *A százéves Kisfaludy Társaság története (1836—1936)*. Bp. 1936. 107. l.)

3.

Reményi Ede (1829—1898), a jeles magyar hegedűművész, bár csak az 1860-as enyhülés után tért végleg, illetőleg hosszabb időre haza, már az ötvenes években, hangversenyzett az ország vidéki városaiban is. Egyik nagykőrösi hangversenyén ismerkedett s barátkozott össze A.-nyal. Ekkor írta A. Reményi albumába, a művész kérésére, *Reményinek* c. versét (1859). (A. krk I. 510. l.) A 60-as évek hazai hangversenyei bevételének nagyobb részét, nemegyszer a kezdeményező szerepét is vállalva, a nemzet nagyjai emlékének megörökítésére áldozta Reményi; az általa ez években följánlott összegek állítólag meghaladták a 67 000 Ft-ot. A lapjaiban mindvégig igen nagy érdeklődéssel s többnyire rokonszenvvel kísérte Reményi művészi s társadalmi tevékenységét. A barátság fönmaradt köztük, 65-ben Reményi V. Hugo egy dedikált arcképét ajándékozta a költőnek. — Az emléktáblát csak 1867. okt. 13-án leplezték le Gyulai és Szász Károly jelenlétében. (Hatvany Lajos: *Igy élt Petőfi*. Bp. 1955. I. 98. l.)

5.

A. szövegébe hiba csúszott, mert nyilván az id. Markó Károlyról (1793—1860), a magyar tájfestészet kiváló úttörőjéről van szó, aki már 1834 óta Itáliában élt, mint igen elismert, jól fizetett és foglalkoztatott festő. M. Perenc az ő fia, szintén tájfestő, aki apja stílusának folytatója és epigonja volt; 1853-ban egy időre Pestre telepedett, ám kellő pártfogás hiányában hamarosan visszatért Olaszországba.

6.

Zajzoni Rab István (1832—1862) a hétfalusi csángók földjén parasztcsaládból született, s brassói középiskolái után, Pesten majd Bécsben hivatalnokoskodott, eleinte, Kőrösi Csoma Sándor példáján fellelkesülve, orientalistának készült; az első irodalmi sikerek után azonban, amelyek népies, Tóth Kálmánéhoz hasonló korban tartott *Kordalok* c. kötetét kísérték, csak az irodalomnak kívánt élni. Nem volt tehetség nélkül, bár sikerét nagyobb részt tüzes hazafiságának köszönhetette; ám mielőtt kiforrrhatott volna, meghalt. A gyakori nélkülözés és a bohémiségre hajló rendszertelen életmód megviselte szervezetét, s az 1860-ban elszenvedett börtön, amelyet Táncsics proklamációjának terjesztéséért szenvedett, halálusra súlyosbította baját. — A *Kordalok* 1859-ben, a *Börtöndalok* pedig csak 1861-ben jelentek meg. — „Családi Kör (1860—80), Hetilap a művelt magyar hölgyek számára, Felelős szerkesztő: Emillia, Kiadók: Engel és Mandello.” Dívatlap-szerű irodalmi lap, amelybe bár jelentős írók is adtak alkalmilag egy-egy munkát, az irodalmi másod-, méginkább harmad-vonal, dilettánsok és kezdők közönye volt, liberális polgári szellemben szerkesztve, de alkalmazkodva a vidéki udvarházak igényéhez is.

7.

Gozsdu Manó (1802—1870), magas állású bíró, az irodalom lelkes pártolója, a magyar—román közeledés áldozatkész szószólója; román eredetű, erdélyi családból született, s tanulmányai egy részét is román iskolákban végezte. Vitkovits Mihály mellett volt jurátus, s így e korszak számos íróját ismerté. Maga ugyan — egy-két verstől eltekintve — inkább csak szaktudományban tevékenykedett, de a románság irodalmi vállalkozásait bőkezűen támogatta; ösztönözte a népköltészeti gyűjtést, sőt maga is gyűjtött. A kötet Zajzoni hamarosan bekövetkezett halála miatt nem jött létre. (l. 6. gl.)

8.

Sárosi 1860 márciusában, miután már előbb, 1852-től is háromév fogságot szenvedett, ismét elfogták az ún. Krinolin versért („Meddig fog még uralkodni a fekete-sárga szín? Útő nélkül beharangoz, Annak majd a Krinolin.”), s a csehországi Budweissba internálták, „bellebzték”; ez év novemberében engedték haza betegen, megtörten. — Sárosi már első rab-sága után egy különös bohémiségbe menekült, s ez költészetét elsekélyesítette, emberi egyéniségét eltorzította. Versei klapanciák szintjére süllyedtek nemegyszer, s a pénzkeresés szükségéből születtek. A. egy paródiájában, amelyet azonban nem adott közre, csipősen ki is figurázta. (A. krk VI. 40. és 227. l.) Most azonban többízben elnéző szeretettel, részvétellel említette nevét.

10.

Fáy Andrásnak *Hulló virágok* c. kötete 1861-ben jelent meg; egy háromfelvonásos s két egyfelvonásos vígjátékot és három beszélyt tartalmaz.

11.

Izsó ekkor 30 esztendő volt; A. mindkét lapjában rendkívüli figyelemmel és támogató rokonszenvvel kísérte útját. — A szóban forgó Széchenyi-mellszobor ma is az Akadémián található. — A Mátyás-szoborra a gyűjtést még a szabadságharc előtt kezdték, a Megyeri-emlékre szintén, s folytatták az 50-es években is. (Szana Tamás: *Száz év a magyar művészet történetéből*. Bp. 1901. 45—70. l.)

12.

Tóth Lőrinc (1814—1903) jellegzetes irodalom-közéleti figurája az 50-es, 60-as éveknek, aki szinte minden irodalmi s művészeti vállalkozással kapcsolatba került. Képzettségét tekintve jogász, aki már 48 előtt, mint különféle mágnáscsaládok ügyvivője, tekintélyre tett szert, s a közéletben is jelentős szerepeket kapott; így titkára lett a Kossuth-féle Védegyletnek is. 48-ban képviselő, Debrecenben államtitkár-helyettes. A kiegyezés után Deák szűkebb köréhez tartozott, s magas bírói tisztséget töltött be. Írói működésének súlya — vers, dráma, elbeszélés, tárca — a 48 előtti korszakra esik, s Vörösmartyhoz s méginkább az almanach-költészethez köti. Írt azonban még ez időben is, A. lapjaiban is, de, bár a népiesség hatása meglátszik rajta, már inkább csak emléket őrző műkedvelőnek számított. — Az írói segélyegylet alapítása 1854-re, a Garay-árvák megsegítése érdekében indított mozgalom idejére megy vissza. A mozgalom élén akkor Eötvös József, Teleki József és Károlyi István grófok állottak. A kormányzat ellenállása folytán azonban az 50-es években, bár a társadalom készséget mutatott az ügy iránt, nem lehetett szervezeti formába önteni, sőt az az években begyűlt adományokat is lefoglalták. Akkor is, ekkor is, nem csupán az irodalomért való rajongás mozgatta az ügyet a széles közönségben, hanem a protestálás szelleme a hatalommal szemben. Az enyhülés bekövetkeztével ez az ügy is napirendre került; A. lapjaiban folytonos buzdító figyelemmel kísérte alakulását. 1861-ben végre elkészültek, megerősítést nyertek az alapszabályok. S az Egylet 120 000 alaptőkével megkezdte működését. (Az Egylet alapszabályait a fölépítést részletesen l. SzF I. 19. sz. Vegyes.) — A MS az írói segélypénztár vagyonát illetően Vegyes ujdonságok c. rovatában szólalt fel: „Jó lenne e nem megvetendő mennyiségű tőkét visszakeríteni és jogszerű céljára fordítani” (1860 nov. 23. 271. sz.). Tóth Lőrinc válasza szerint a budapesti „Rendőrigazgatóság azon 1000 Ft-ot tulhaladó, s leginkább szegény kézművesek s falusi papok, néptanítók és földművelők nemes hazafisága által összeadott kis tőkét” egy nála történt házkutatás alkalmával lefoglalta; ő jegyzőkönyvet vététt föl, de azóta nem tud az összeg sorsáról. „... sietni fogok lépéseket tenni, hogy a nemes célu alapítvány eredeti rendeltetésének visszaadassék.” (PN 1860. nov. 29. 276. és MS 1860. dec. 1. 278 sz.) — A SzF aztán már a vagyon pontos hol-létééről és összegéről s egyben a hatóságok visszaadási szándékáról is tudósíthatott. (SzF I. 9 sz. Vegyes.)

13.

Bulyovszkyné, Szilágyi Lilla (1833—1888), a jeles színésznék, Szilágyi Pálnak a leánya, Bulyovszky Gyula írónak a felesége. Kora ifjúságától a színház jelentette számára az életet, s az 50-es években a pesti színjátszás egyik népszerű alakja lett. 59-ben Németországba ment, s különböző városok színpadain igen nagy sikerrel játszott. A magyar lapok e lépése miatt igen

hevesen támadták, s a hazaárulás vádját is nem egyszer megpendítették. — Altenburg: szászországi város, a szász-altenburgi hercegség székvárosa, amelynek nagy és szép hercegi színháza volt. — A Bulyovszkynéra vonatkozó hír Pest-Ofner Zeitung 1860. dec. 3. Tagesneuigkeiten rovatban. Ez az újság (1853—1862) a központi kormányzat felhivatalos napilapja, homlokán a kétfejű sassal.

14.

„Magyar Színházi lap (1860), Kiadótulajdonos és felelős szerkesztő: Egressy Gábor.” Szépirodalmi és színházi hetilap, amely, nyilván, a szerkesztő nevével, kiterjedt ismeretségi körénél fogva, legalább eleinte sok jőnevű, elsővonalbeli írótól is hozott verset, cikket, apró beszélyt. — A Hfr „Nyílt póstájá”-nak egyik polémiájában olvasható e hír a Színházi lap megszűnéséről. (1860. nov. 27. 142. l.)

15.

A lap előfizetési felhívásában olvasható a *szabász* szó, a lap fedőlapjának belső oldalán. — „Férfidivat-Közlöny” (1860—1863), „Szerkeszti és kiadja: Jámbor Endre szabómester.” Szaklap; egyébként a korszak szakmai nyelvéhez képest igen jó, tiszta magyarság jellemzi, ez a negédesség inkább csak kivétel benne. A.-nak igaza van, a képzés helytelen, de a nyelvújítás számos esetben alkalmazta az-, -ász-, -ész képzőt igéhez is, s így a nyelv-érzék bizonytalanná vált.

16.

Fáynak a *Halmai-család* c. „erkölcsi és tudományos olvasmány növendékek és nem növendékek számára” műfaji megjelölésű műve, mely, vallás-erkölcsi oktatásoktól burgonyatermesztési tanácsadásig, mindenféle hasznos tudnivalót foglalt magába, 1858-ben jelent meg két kötetben.

17.

Reményi Ede *Fölszóltás a nemzethez* c. a Vegyes ujdonságok c. rovatában közölt felhívásának első mondatja így hangzik: „Petőfi Sándor születéshelye mindeddig nincs biztosan tudva, ennél fogva érdekes a nemzet előtt mind az, mit ezen nagyemberünk gyerekkoráról megtudhatunk.” E mondathoz fűzi lábjegyzetben a MS szerkesztője, hogy Petőfi szülővárosa „Kis-Kőrös”. (MS 1860. dec. 7. 283. l.) — Petőfi szobrának terve azonban, mint ismeretes, csak 1882-ben öltött testet, Huszár Adolf dunaparti művében.

18.

Rokonstein Lipót (?—?) szentesi származású rabbi, egyházi beszédek szerzője, aki már 1845-ben szerkesztett egy Első Magyar Zsidó Naptár c. munkát. Lapja még ezévben megjelent. „Magyar izraelita (1860—64, 1867—68), Felelős szerkesztő s kiadó-tulajdonos: Dr. Rokonstein Lipót rabbi” Hetilap az egyházközségi élet, a zsidó művelődés, a magyarosodás és az emancipációs törekvések szolgálatában; erősen neológ jellegű.

19.

Eötvös József e beszédét 1860. okt. 13-án az Akadémia közgyűlése alkalmával mondta el, s műveinek Ráth-féle kiadásában jelent meg az *Emlék- és ünnepi beszédei* c. kötetben. A MS nyilván a PN londoni levelezője

nyomán adta ezt a hírt, akinek tudósításában szóról szóra megtalálható a MS híre. A levelező „R”-rel jelzi magát, s valószínűleg az ekkor ott emigrációban levő Rónai Jácint-tal (1814–1879) egyenlő, s valószínűleg a beszédet is ő fordította angolra. (PN 1860. dec. 4. 280. l.) — Jósika Julia, szül. Podmaniczky Julia bárónő (1813–1893), Jósika Miklós felesége, aki hűségesen követte férjét az emigrációba, s Brüsszelben csipkekereskedéssel segített fenntartani családját. Az 50-es évektől ő is írni kezdett, eleinte tárcát, tudósítást, később regényt és elbeszélést; némiképp romantikus, de inkább szentimentális, nem egyszer polgáris-morális célzattal, férje s a francia társasági regény hatására. Magyar műveket is fordított németre; német, francia, angol, sőt orosz lapokban a magyar viszonyokat ismertető cikkei jelentek meg. Később a K idején A.-nyal, férjével együtt, igen szíves levelező viszonyba került, és sok novellája jelent meg A. lapjaiban. — A Revue Contemporaine: 1852–1870 között megjelent irodalmi s művelődési hetilap; kézi könyvekben, lexikonokban bővebb adalékok nincsenek róla.

20.

Kertbeny, aki 1855-től Bécsben élt, 1859-ben az osztrák—olasz háború kitörésekor Olaszországba indult, útlevél nélkül, de megragadt Münchenben, nem utolsó sorban Kaulbach (l. 389. gl.) kedvéért, aki megkedvelte őt. Szóban forgó fordításai: *Gedichte von Johann Arany*. *Versuch einer Meisterübersetzung* címmel jelentek meg. — Kertbeny és A. viszonyára l. A. krk I. köt. 405. l., II. köt. 293. l., Voinovich II. köt. 191 sk. l.

21.

Ifj. Balogh Gyula (1837–1921) jogász, levéltáros, aki sokféle lapba, főképp vidéki s pesti kisorangú divatlapba verset, tárcát, népies, humoros elbeszélést írt ifjabb éveiben. Később pedig csak ez utóbbit. Szóban forgó füzete 1861-ben jelent meg. — ujkrajával: ujkrajcárjával.

22.

Thaly szóban forgó kötete: *Székelykürt*. Erdélyi regék, balladák, mondák és dalok. Pest 1861. — Localpoesie: tájköltészet, egy-egy vidék, provincia külön költészete. — E kérdéshez l. 26. gl. és 7. mj.

23.

„Nővilág (1857–1864), Hetilap a magyar hölgyek számára, Szerkeszti Vajda János, Kiadja Heckenast Gusztáv.” Nőket érdekklő háztartási közleményeken, divatképeken kívül adott verset és novellát, színházi és irodalmi tudósítást, vegyes és glosszarovatot. Irodalmi rovata az eredeti művek tekintetében igen győnge, alig szerepel benne oly, akárcsak kezdő író is, akinek neve volt vagy lett később. Az idegenből válogatott fordítások azonban jó nivót mutatnak. Vajda a Csatár megindulása után azonban inkább csak névleges szerkesztője volt már. — „Csatár (1861–1862), Politikai és ismeretterjesztő néplap; Tulajdonos és felelős szerkesztő Vajda János, Kiadó Kozma Vazul.” 1862. jan. 8-tól a szerkesztő Dienes Lajos. Szépirodalom vajmi kevés volt benne, legföljebb a szerkesztőnek irodalmi vonatkozású glosszái, tudósításai. Többnyire aktuális ismeretterjesztés és népies hangra fogott publicisztika tette tartalmát. A tartalom nem volt különösebben nő-közönség számára szánva.

24.

„Napkelet (1875—61, 1862), *Heti Közlöny*, A hasznos ismeretek, társasélet, irodalom és művészet és divat érdekében, hölgyek és férfiak számára egyaránt, megjelenik hetenkint egyszer, kiadó-tulajdonos és felelős szerkesztő: Vahot Imre, Emich Gusztáv könyvnyomdája.” Nagy, puffogó hazafias frázisok az „íránycikkek”-ben, magasra csigázott hangnem, gátlástalanság, öndicséret a kritikai rovatban, s szürke névtelenség az irodalmiban. Az 1859-es évfolyamában pl. legfőbb versszerzője egy Csillag Márton nevű vagy árnevű író, akiről semmi féle kortörténeti munka nem tesz említést. A szépirodalmi részt Lisznyai s a petőfieskedők irányzata hatotta át. (l. 166. gl.)

25.

Reszler István (1831—1874) pécsi színigazgató; pesti polgárcsalád fia, kitűnő tenor hírében állt, de színészi becsvágyánál nagyobbak voltak szervezői ambíciói. Az ország különböző városaiban színigazgatóskodott; különösen Debrecen köszönhet neki sokat. — Felhívását a Pécsi Lapok is említik, de magát a felhívást nem közlik. (1860. dec. 6. 45. sz.) — „Pécsi Lapok (1862); Szépirodalmi, kereskedelmi, gazdasági, művészeti és tudományos hetilap, Felelős szerkesztő Bánffy Simon, Kiadótulajdonos: ifj. Madarász Endre.” Helyi érdekű lap, tartózkodó mértéktartással, bár kissé szürkén szerkesztve. Szociális tekintetben loyális az egyházzal és arisztokráciával szemben. Politikai tekintetben ellenzéki. — suffrage universelle: általános szavazás.

26.

A Thaly által beadott nyilatkozat szövege nem maradt fenn, de a kötet előszavában is hasonlóképpen nyilatkozik; ez az előszó arról tanuskodik, hogy A. e megjegyzése még óvatosabbá, tartózkodóbbá tette Thalyt e tekintetben. „E dalokat — írja — eleintén szélely nyelvjárás szerint valék irandó; de meghányván-vetvén utóbb e tárgyat; jobbnak találám, ha csak egyes jellemző székeley szavakat tartok meg, a tájkiejtést elhagyván.” (*Székeleykürt*. Pest 1861. 3. l.) S egy-két kivételtől eltekintve nagyjából tartotta is magát ez ígérethez. — A Hír híradása, amelyre A. hivatkozik: 1860. dec. 11. 148. l. — E tárgyra l. 22. gl.

27.

Reményire és a Petőfi emlékre l. 3. gl. — Szakál Lajos (1816—1875) a népies műdal egyik úttörője, akinek az érzelmes-romantikus lírához szokott közizlés áthangolásában s Petőfi népiességének előkészítésében is volt valamelyes szerepe, de igazában inkább a petőfieskedők előde, társa. Békésben született kismemesi familiából, jogot tanult, s megyéjében hivatalnokoskodott, Világos után gazdálkodott, s pátriájában nagy közszeretetre tett szert; 67 után képviselővé választották, s tiszteletbeli megbízásokkal halmozták el. Cikkében azt is kifejti: alapítványt kellene létrehozni; „szépköltészet terjesztésére szolgáló szépliteraturai örök alapítványt”. (PN 1860. dec. 21. 295. l.) — A., bár maga is nagyra becsülte Reményit — nagyra becsülését Szakál is hangoztatta —, maga is szükségesnek tartotta, hogy az ügyet ne magánember tartsa kezében; sőt az adakozások gyűjtését is — a félreértések, esetleges gyanúsítások elkerülése végett — jobb szeretet volna valamely hivatalos szervezet kezében látni. l. 17. és 246. gl.

28.

Ki tette ezt a magánélet kérdését illető megjegyzést, a Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvében nincs bejegyezve. Az ülésen A., Csengery, Greguss Ágost, Henszlimann Imre, Hunfalvy Pál, Kiss Károly, Kuthy Lajos, Lukács Móric, Salamon Ferenc, Toldy, Tóth Kálmán és Tóth Lőrinc vettek részt. (*Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvei 1860—1865.* MTA Ltár.)

29.

Szabados János (1839—1891) Gyulai első, a 60-as évek elején fellépő ellenzékével együtt indult szerelmes és hazafias verseivel, melyek a népies hangtól való eltávolodást mutatnak. Reményeket fűztek nevéhez, nemzedéke gyors széthullásával azonban előbb az újságírás, majd a közélet területére tért át, s Szeged helyettes polgármesterségéig vitte a gazdasizti családból származó, de polgáris beállítottságú Szabados. Az irodalom iránt pártoló érdeklődését azonban mindvégig megtartotta. — Niczky-Tarnóczy Malvina (1843—1917) gazdag földbirtokos család gyermeke, előbb gróf Niczky István, majd O'Donnel gróf felesége. Főképp divatlapokban megjelent nagy számú érzelmes, moralizáló verse közt alig akad egy-két sikerültebb. Néhány hazafias verséért egyik kötetét a rendőrség lefoglalta, s ez nagyban hozzájárult népszerűségéhez. (l. 117. gl.) Arany hosszú kritikát írt róla (SzF II. I. 12—15. sz.).

30.

Ormódi Bertalan (1836—1869), az első, felekezetén kívüli is figyelmet ébresztett költő a magyarosodó zsidóságból. A zsidóság belső világának témái mellett, sőt azok előtt lelkes liberális szellemben a hazáról, szabadságról szól; s a maga egyéni életéről. Nem erős tehetség, stílusa a népies és a retorikus polgáris irány között ingadozik, s primitív laposságoktól sem ment. A. néhány számmal később rövid bírálatot is adott a kötetéről, de ott nem említi ezt a kérdést, (l. *Magyarhon ébredése.* SzF I. 13. sz.) s a Bulcsú Károlyról szóló bírálatában is utal egy gondolati botlására. (SzF I. 19. sz. 292. l.)

32.

Malvinára l. 29. gl. — Willmers Rudolf (1821—1878) dán—német eredetű zongoravirtuóz és zeneszerző, aki legszívesebben Bécsben élt és, főként a 60-as években, gyakran lépett föl Pesten is. Kedveltek voltak skandináv népdalmotívumokat tartalmazó műdalai és bécsi dalai. Erős érdeklődést mutatott a magyar verbunkos iránt is, s dalokat, románcokat szerzett hatásukra és némiképp motívumaikból is. (*Sobri dala, Makói csárdás* stb.) Megzenésítette a *Fóti dalt* is. — Malvina levele nem található.

33.

Obornyik Károly *Brankovicsa* („szomorú-játék”) igen nagy népszerűségnek örvendett — nem utolsó sorban a pesti szerbség körében —, s Egressy egyik kedvelt szerepe volt; hogy A. mégis az *Örökség*-et emeli ki, az alighanem az utóbbi erősebb szerkezetének, jellemábrázolásának szól. — Az emlékállítási mozgalom eredménye egy szép sírkő lett a Kerepesi temetőben. — A Hfr. javaslata: 1860. dec. 25. 154. sz., Budapesti Hírharang c. rovat.

34.

1859-ben Kazinczy születésének 100. évfordulóján országszerte lelkes ünnepségeket rendeztek, amelyek az újra föllobbanó nemzeti mozgalomnak, ellenállásnak első nagyhatású megnyilatkozási lettek, s elindítói egyebek közt annak a nagy közadakozási s emlékállítási hullámnak, amely e néhány évet jellemezte. — Haas Mihály (1810—1866) Vas megyei értelmiségi polgárcsaládból származott, pap lett, az iskolágyekek egyik szakértője az abszolutizmus alatt. A klérus áruló felének egyik leggyűlöletesebb megtestesítője; járta az iskolákat és keményen elnyomott minden hazafias vagy akárcsak magyarnyelvűségre való törekvést is. Szolgálataiért szatmári püspök lett.

35.

Szapáry Péternek, a népies ponyvairodalom népszerű törökkori hőségének történetét különféle dramatizált változatokban játszották a vándortársulatok országszerte. Itt melyikről van szó, nem lehet pontosan megállapítani, de legvalószínűbb, hogy a hírheft német színdarabgyártónak, Ch. Birch-Pfeiffernek (l. 217. gl.) 1837-ben, a Nemzeti Színházban bemutatott földolgozásáról. — Pécska: Magyarpécska, nagyközség, járási székhely Arad megyében.

36.

A felhívás Gáspár Jánosnak (l. 329. üz.) a Könyvismertetés c. rovatban közölt címtelen cikkében található (1860. 51—52. sz.), de egy külön kis sorozat is foglalkozik e kérdéssel: *Egyházi énekeink története, ismertetése, átnevezése*. Az ének fogalmának meghatározása; javaslatok az énekeskönyv megjobbítására. (1861. 1.—12. sz.) — „Protestans Egyházi és Iskolai Lap (1858—1919); Felelős szerkesztő s kiadó: dr. Ballagi Mór, Segédszerkesztők: dr. Székács J. [József] és Török P. [ál].” Nem annyira hitéleti, mint inkább egyházszerkezeti és hittani kérdésekkel foglalkozó hetilap; a protestáns iskolák s az egyházon belüli művelődés kérdésének is bő teret adott. — Ezt a gl-t már közzétette Voinovich az általa gondozott „*Arany János Összes Munkái*”. Bp. én. Franklin Társulat”-féle öt kötetes kiadásban a két háború között, mint az ún. „Töredékes gondolatok” VII. darabját, 338. l.

37.

A BpSz olvasottságának növelése, jó hírének elterjesztése A. egyik szívügye. Lapjai e rovatában, sőt egyszer-egyszer önálló cikkben is, nem kevesebbszer mint 43-szor tette szóvá a BpSz minél nagyobb elterjedésének szükséges és hasznos voltát. A BpSz, e legnagyobb s mondhatjuk, legmagasabb színvonalú tudományos lapvállalatunkat ez időben Csengery Antal, később Gyulai Pál szerkesztette.

38.

A Tompáról szóló hír: 1861. jan. 15. 2. sz. Különféle c. rovat. — „Házi kincstár; Protestans családi lap; mellékletül a Prot. egyh. és isk. laphoz.; Felelős szerkesztő Ballagi Mór; Szerkesztőtársak: Batizfalvy István és Peti József.” Bár vallási, hitéleti lap, irodalmi színvonal tekintetében messze fölötte áll a kor legtöbb irodalmi lapjának. Érthető ez, hiszen a korszak vezető értelmiségi csoportja nagyrészt prot., és belőle kerül ki a Házi kincstár írógárdája. Kétségkívül meglévő egyházas, moralizáló kenetessége ellenére, józan, liberális álláspontot képviselt, s erős nemzeti szellemet.

40.

A Nefelejts kritikát közölt Szabadosnak (l. 29. gl.) *A haza és a szerelemről*. Költemények, Pest 1861. c. kötetéről e lábjegyzettel: „Sajnosan értesülünk, hogy a fiatal tehetségű költő veszélyes hagymázban a közkörházban fekszik. Segélyt az élőknek, mielőtt a pompás költői szobrokat fölemelnők.” Majd hír- és glosszarovatában a segélyegylet ügyét ismerteti, és szót emel mellette. (1861. jan. 20. 43. sz.) — „Nefelejts (1859–1875); Szépirodalmi-, társaséleti-, művészeti-, és divatlap; Felelős szerkesztő: Bulyovszky Gyula; Kiadótulajdonos: Kozma Vazul.” Nőközönségre számító, zajos, sujtásos, felszínes nemzeti szellemben szerkesztett, igen nagy népszerűségnek örvendő hetilap. A Családi Kör patriarchálisabb, a nemesi vidékre inkább számító ikerestvére; másod- s méginkább harmadvonalbeli írók, dilettánsok, kezdők találkozóhelye.

41.

Dugonics műveinek ekkor tervezett kiadása nem jött létre; s a tervezett szegedi Dugonics-szobor is csak 1876-ban.

42.

Biró Imre (? – 1863) csanádegyházmegyei kispap, akinek különféle vidéki s fővárosi másodrangú lapok közölték verseit. Egészen fiatalon halt meg, s így e tervezett gyűjteménye sem született meg. — la bourse, ou la vie! : erszényt, vagy életet. Ez a francia szólás is — A. ritkán élt francia szólásfordulatok'kal — s a gl. szakadozott mondatokkal, közbevetésekkel dolgozó, pattogó, élőbeszédszerű gunyoros stílusa és hangneme arra utal, hogy ez aligha teljesen A. tolla alól került ki. Felfogása azonban teljesen egybeesik A.-ével, s a lezárás is A.-ra vall, s jeggyel sem különbözteti meg a maga gl.-aitól.

43.

A Vahot-féle felszólításhoz fűzött gl. utolsó mondatainak éle Vahotnak — akire A. és köre már régóta, Petőfi körül viselt dolgai óta, nagy ellenszenvvel tekintett (l. pl. 24. gl.) — plágiumig s a legteljesebb igénytelenségig elmenő gátlatalanságára van irányozva. S nem joggal, mert a tervezett kötet létre is jött, s mint Vahotnak már annyi vállalkozása körül, ekörül is botrány keletkezett, éppen a szerkesztő e tulajdonságai következtében: belekeveredett jegyzetgyűjtése révén a széles hullámokat vetett Korányi Viktor—Kovács Ágoston-féle plágiumpörbe. (l. 69. gl.)

44.

A nemzeti mozgalmak felújulásával élénkült a Petőfi iránti érdeklődés is, számtalan képtelen hírt és legendát szülve. Ezekre utal A. — Sis felix atque propitius tuis: légy boldog és kegyes tieidhez. — Voinovich vers csíráit sejtí e tudósítás utolsó mondataiban (Voinovich III. köt. 45. l.), s joggal, mert hiszen a vers meg is született: *Harminc év múlva* címmel, 1879-ben, benne e gl. utolsó mondatának va'ációjával: „Voína hitünk, mint a római, a hellén, / Már égne az oltár tova-tűntöd helyjén.” — Közölve Várdai Adalék 241. l. — Milyen híreszteléseket és hiedelmeket hallott A., nem lehet ma már megállapítani. Megszaporodásukra, felélnkülésükre azonban jellemző, hogy a VU éppen ez év (1860) októberében kezdi, Pákh Albert fel-

hívására a kortársi emlékezések gyűjtését Petőfi eltűnéséről, s a cikksorozat egy féléven át folyik. (Dienes András: *Petőfi a szabadságharcban*. Bp. 1958. 291. sk.)

45.

Virág Lajosról csak annyit tudunk, hogy később Pesten élt, mérnöké képezte magát; útleírás, humoros beszélyek és szakcikkek jelentek meg tőle. — „Bohóc (1861); Humorisztico-szatirikus hetilap; Kiadótulajdonos és felelős szerkesztő: Virág Lajos.” Hetilap, igen éles, nyers bécsellenes satírával. Az utolsó megjelent szám egy csomó — az októberi diplomát jelképező — mézesmadzagot alázatosan nyalogató főpapot és főurat ábrázol; ezért tiltották be s egy, Benedek táborszernagyra célzó cikkéért. (PN 1861. ápr. 28. 98. sz.) — „Repülőlap, Dongó (1861); Dongja és szélnek ereszti Mészáros Károly.” Hetilap kismolycadrét formátumban; heves nemzeti érzés és helyi érdekű anyag jellemzi, de — mint később A. is szóvátette (110. gl.) — igen gyenge humor. — „Mório; Alföldi Kalendárium” Debrecen 1861. A Telegdy nyomdász által kiadott híres naptár nyers, parlagi tréfáiról és történeteiről volt ismeretes.

46.

Cárszkoje-Szelő ligetes nyaralóhely volt Szentpétervár közelében, egy cári katonai közép- és felsőiskolával. Ma Leningrádhoz tartozik. A *Bahcsiszerváji szöködkút*at A. alighanem német forrás nyomán emlegeti ezen a címen s *Könyvforrás* címen is. Ézt a címet a tatár kánnak bahcsiszerváji palotájában levő ilyenévű szöködkútjáról kapta Puskin e műve. — Az *Anyegin*ből 1863-ban jelenik meg az első részlet Bérczy fordításában a K-ban. De ott Oneginnek van írva. Kazinczy Gáborhoz írt leveleiben A. ugyancsak Onegin-ről beszél. (1863. márc. 31. Ráth 423. l.).

47.

A Ráday-könyvtárt, amelynek alapját II. Rákóczi Ferenc kancellárja vetette meg, a következő esztendőben sikerült is a ref. egyháznak megvásárolnia, részint közadakozásból, részint a Ráday-család nagylelkű anyagi hozzájárulásával. — Baldacci Antal (1803–1878) elmagyarosodott olasz bárói család sarja; nevét magyarosan Baldácsynak is szokták írni. Részt vett a szabadságharcban, és képviselősködött a kiegyezés előtt és után is. Különös bőkezűséget mutatott a prot. egyházak iránt, vagyonát is ezekre hagyta.

48.

A mezőturi olvasóegylet, s a bécsi magyar tanulók olvasóegyletének híre, VU 1861. febr. 17. 7. sz. Mi ujság c. rovat.

49.

„A nő titka” vagy „A feleség titka” c. munkára nincs adatunk. — Kean Edmund (1787–1833) az angol színészet egyik legnagyobb alakja, szélsőséges temperamentum egyesült játékában, szigorúan tudatos következetességgel. Különösen kifejező arc- és testmozgása volt utolérhetetlen. — Drury Lane: London egyik régi nagy híru, 1663-ban alapított, mindmáig fennálló színháza, amely az angol színészet számos kiválóságának adott otthont.

50.

A Hárompipa-utca mai Erkel utca mellett, a IX. kerületben, az Üllői útról nyílt a Duna-part felé. A első pesti lakása ennek az utcának és az Üllői útnak a sarkán álló házban volt, s a bejárás az udvar felől erre az utcára szolgált. Innét 1864. ápr. 24-én költözött néhány házzal odébb, az akkor Üllői út 7. sz. házba. (K II. I. 16. sz.) — A versben Kisfaludy Károly Pipadálára történik utalás. — A 21. számtól a SzF homlokán a szerkesztői szállásnak már a Kisfaludy utca van föltüntetve. Ám a 41. sz.-ban tudósít A., hogy nem valósult meg ez az óhajtott névváltozás, s a lap fejlécére újra a régi cím került. — Az utcaelnevezés hírért más lapok is közölték, onnét vehette A. is. (Pl. MS 1861. febr. 13. 36. sz.) — A vers közölve A. krk 6. köt. 128. l.

51.

A sárospataki kollégiumra való gyűjtést báró Vay Miklós főgondnok fölhívása nyitotta meg, amelyben az elmondja, hogy a híres iskola a nehéz viszonyok következtében sem tanárai fizetésében, s így azok műveltségi színvonalában sem, sem pedig fölszerelésében nem tud lépést tartani a követelményekkel, annál kevésbbé, mert az állam nemhogy segítené, hanem, amit lehet, elvon tőle. Ezért az egész nemzetet kéri adakozásra, amelyet maga 2000 Ft-al nyit meg. — A Vay-család Észak-Kelet Magyarország egyik nagyvagyonú, igen régi, a ref. egyházi életben s az országos politikában — gyakran erősen reakciós — szerepet játszó bárói és grófi ágra tagozódó arisztokrata családja. — Báró Sina Simon (1810—1876) dúsgazdag görög-macedón eredetű pénzmágnás családnak a közéletben nagy szerepet játszó tagja, aki amellett, hogy mindenkor igen kitűnően megtalálta számításait, mintegy a nemzet bankára szerepét kívánta betölteni, s minden közügyet bőkezűen támogatott. — A felhívás: Prot. Egyh. és Isk. lap. 1861. 37. sz. — A Ráday könyvtár megszerzésére l. 47. gl.

52.

Az írói segélypénztárra l. 12. gl., a Családi Körre 6. gl.

53.

Helyft 1859--ben, az olasz-osztrák háború idején tiltották ki az osztrák csendőri hatóságok az akkor még császári birtok Lombard-Velencéből, mert a szárd területen élő magyar emigránsokkal a háború kitörése után kapcsolatot teremtett. — Petőfitől, nagyobb tömegben, az 50-es évek végén és a 60-as évek elején fordítottak az olaszok, midőn a szabadságmozgalmak s a magyar ügyvel való együttérzés fogékonyá tette iránta a közönséget s a költőket egyaránt. Először a Perseveranza c. lap 1860—61-es folyamán közölt mintegy 200 verset tőle, köztük nyilván a Rongyos vitézeket is. (PKTár 27—28. köt., *Petőfi a világirodalomban*. 126—28. l.) — Vörösmarty *Szózatát* Musso fordította le 1861-ben, s ki is adta. E fordításról már előbb is hírt adtak a magyar lapok, sőt a VU be is mutatta. (Vörösmarty krk II. 643. l.) — Az Főtvös fordításról bővebbet nem lehet megállapítani, de alighanem valamelyik német fordításból készülhetett az olasz.

54.

Az írói segélyegyletre l. 12. gl.

55.

Horváth Döme (1819—1899) kecskeméti parasztcsaládból származó jogtudós, aki egész pályáján, amely magas bírói tisztségig vitte föl, lelkes lokálpatriotaként sokat tett szülővárosa művelődéséért s emlékeinek, mindenekelőtt Katona emlékének hű és méltó megőrzéséért. Az irodalomban is, főképp a drámában kísérletet tett, de műkedvelésnél nem emelkedett tovább. — E gl.-ának valóságosnülleg csak utolsó három mondata való A.-tól, szóképei, érzelmes, széplélek hangneme nem A.-ra vallanak, hanem talán éppen Horváth Dömétől valók.

56.

Molnár György (1830—1891) nagyváradi polgárcsaládból származott; apja orgonista; papnak szánták, de színész lett, s végig kiváló tragikusnak számított. Nyugtalan, hányatott élete volt, vándor-színészként, majd saját társulatával bejárta az egész országot, sikerekben is volt része bőven, de még több csalódásban és kudarcban. Önzetlen lelkesülése, újító s vállalkozó kedve azonban nem fogyott el soha. Legnagyobb tette a Budai Népszínház megteremtése volt, amellyel jelentékenyen szolgálta a budai polgárság művelődését és magyarosodását. Színháza az ún. újromantikus iskolának és az ifjabb népszínműíró nemzedéknek egyik kiindulópontja lett. Első budai előadását 1861. ápr. 2-án tartotta, ennek sikerén felbuzdulva a Budai Városi Tanács nemcsak a Lánchíd budai hídfőjénél álló régi nagy raktárépületet bocsátotta rendelkezésére, hanem 2000 Ft-tal hozzájárult annak átalakításához, és 1000 Ft évi szubvenciót szavazott meg neki.

57.

Vachott Sándorné, Csapó Mária (1830—1896) a reformkor ismert írójának és szerkesztőjének felesége, aki maga is írt, főképp az ifjúságnak szánt nevelőcélzatú verset, regényt, mindenféle családi olvasmányt; az 50-es, 60-as évek idején nem annyira kedvtelésből, mint inkább anyagi szükségből, mert férjét meghurcolták, egészségét tönkretették, s így reáharult a család fönntartása. — Az Anyák hetilapja 1861. ápr. 6-án indult meg, de dec. 28-án Vachottné már be is jelentette megszűnését, illetőleg átalakítását, s egy év múlva meg is indította Szűnórák c. lapját. Mindkettőt az Eötvös-féle polgáris szellem hatja át; pl. ipariskolákat ismertet és népszerűsít bennük, s követni egyekszik az Akadémia köré tömörülő írócsoporthoz eszméiben; tartalmukat régi és kortárs jeles írók munkáinak újraközlései s jószándékú, de dilleltáns ironók kísérletei teszik. A. meleg pártfogással többször tett lapjaiban e vállalkozásról említést, talán Eötvös kedvéért is, akinek különlegesen szívügye volt e lap s szerkesztőjének sorsa, olyannyira, hogy még Deákot is fölkérte, intézzen érdekében a PN-ban közlendő nyíltlevelet Kemény Zsigmondhoz. (Sötér I.: *Eötvös József*. Bp. 1953. 348. 1.)

58.

„Ördög Naplója (1861); Élc- és gunyoros heti közlöny; Felelős szerkesztő: Lauka Gusztáv; Kiadótulajdonosok: Engel és Mandello.” — Az élc-lap-áradatban egyike a jobbaknak, ami az irodalmi igényt s a politikai tendenciát illeti. Az irodalmi másodvonalból, Tóth Kálmán köré csoportosulókból igyekezett munkatársait verbuválni. Erősen nemzeti szellemű, antiklerikális; bizonyos arisztokrataellenesség és polgáriasság sem hiányzik

belőle. Humora azonban inkább novella-, zsánerkép-humor; lassúbb, csatánótlanabb, mint a valódi élclapé. Mindössze négy hónapig tudta tartani magát.

59.

Huszt Jenő János (?–1864) jogász, Gömör megye szolgálatában. Petőfihez állítólag jó ismeretség kapcsolta; hosszadalmas beszélvényeket és verseket írt. A nyilván nem tudott róla közelebbit, s Petőfivel való kapcsolata is ismeretlen lehetett előtte. Így mondhatta csak fiatal írónak. Szóban forgó kötete 1861-ben „Beszély-fűzér” műfaji jelzéssel meg is jelent.

60.

Szabó Richárd (1820–1873) előbb kat. pap, majd ref. vallásra térve, szerkesztőként tevékenykedett. Mindenféle közhasznú, a publicisztika, az ismeretterjesztés és családi olvasmány határán álló munkát szerzett és fordított; s egy sor albumot, képeslapot szerkesztett, pl. a népszerű Magyar Bazárt. — Kisfaludy Atala (1836–1911) dunántúli birtokos nemes családból született, amelynek rokonságából több író és költő került ki, a két Kisfaludyn kívül is; korábban Ányos Pál, később pedig Endrődi Sándor; sőt költő lett az ő leányából is: Szalay Fruzina. Kisfaludy Atala verseit bensőséges, szomorkás, nőies bánatú hangulat, csöndes, melázó s reflektáló szemlélődés jellemzi. Ízlése, mértéktartása erősebb, mint heve, dinamikája s kifejezés készségének eredetisége. Természet, szerelem, család alkotják tárgykörét, s kifejező eszközeiben Tompa, az A. követők s az almanach-líra eszközeiből merített legtöbbit. Elbeszélést, karcolatot is írt. Első verseskötetéről a SzF is közölt, jórészt méltányoló bírálatot Szász Károly tollából. (SzF I. 28. sz.)

61.

A Rákóczi-levelek a következő címmel jelentek meg még ebben az esztendőben: *II. Rákóczi Ferenc és nevezetesebb kortársainak némely kiadatlan eredeti levelei*. Kiadja P. Szathmáry Károly Pest 1861.

62.

A gl. utolsó mondata rájátszás Brassainak, sok ellentmondást kiváltó, az idétlen fordításokat is épesen kigúnyoló cikksorozatára: *Mégis valami a forrástól*. (SzF I. 19–45. sz.) — Az angol követségről támadt hiedelmek nyilván összefüggtek e hónapok vérbő politikai reménykedéseivel, hiszen a külön pesti angol követség Magyarország függetlenségének elismerését jelentette volna. A., aki maga is remény és kétség között hánykódott, nyilván a csalódástól félve intett ily erős szavakkal józanságra e kősa hír kapcsán.

64.

Vajda lapjában, a Csatárban (l. 23. gl.) a Kispuskatúz c. szarkasztikus gúnnyal támadó glosszarovatban ez olvasható: „A »Fülelő« című, tulszigoráról ösmeretes ítéslap 33 ezer mázsa vers közül 34 ezer mázsát kítűnő jelesnek nyilvánít. Gondos városi főorvosunk a budai országos *tébolyda* gyors fölépítését sürgeti, a kormányzóhivatalnál. Addig is azonban egy tucat ítéslap Gräfenbergbe küld.” (1861. ápr. 11. 3. sz.) De már az első számban is támadta a SzF-t, megróva, hogy Batthyány Arturné, Apraxin Julianna irodalmi működéséről túlzott szigorral ítél (l. Salamon Ferenc

bírálatát Batthyányné *Honfoglalók* c. művéről, SzF I. 18. sz.), ahelyett hogy örülne s belátná: „vigasztaló, jótékony hatású jel”, ha „egy idegen származású magasrangú hölgy” „magyar írói nimbus után” vágyakozik. „Vajha szigorú lenne ama lap ott, ahol kell — folytatja a Csatár — ahol e szigor a szellemi emelkedettségen felül talán egy kis kéjelmetlenséget (inkomfort) is igényel; s ne lenne elutasító éppen ott, ahol méltó, gyöngéd, sőt hazafiúi tekintetek elnézésre jogosítanak.” (1861. ápr. 4. 1. sz. Kispuskatűz.) A. e gl.-ájára pedig a következőképpen felel: „A »Figyelő« magára érti s igen zokon veszi (a gyöngeszívű lélek!) a mit e rovatban »Füledő« című lapról mondtunk. A mi hát olyan journalisticai esetlenség, hogy nincsen párja a világon. Valóban, eszünkbe jut az olyan mezei ember, a kit fölcsalnak a sikos szalomba, aztán ott észrevevén, hogy nem jó helyen jár, törtet kifelé, de zavarában nem leli az ajtót, neki megy a tükörnek, földönt mindent, rátípor mindenre, s azt hiszi, hogy most az egész világ őt neveti, az is, a ki soha nem is látta, nem is ösmeri. Lám, megmondtam Angyal Bandi stb.” (1861. ápr. 21. 6. sz. Kispuskatűz.) S a továbbiakban is gyakran veszi célba e rovat közvetve vagy közvetlenül A.-t és lapját, szelidnek éppen nem mondható hangnemben, a józtlés határait is nem egyszer átlépve. Ez a gl., illetőleg az ezt kiváltó Vajda-cikk az első nyílt összeütközés a két költő között. Burkolt támadás már a Nővilág c. lapban, amelyet ugyancsak Vajda szerkesztett, valamivel korábban is található. (1. pl. 1861. 9. sz. Irodalmi újdonságok) — in corpore: együttesen, testületileg.

65.

„Debreceni Közlöny (1860—1862); A szépirodalom, az erkölcsi világ, a kereskedelem, ipar, gazdálkodás és közhasznú ismeretek köréből; Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos Prépost István;” hetenként kétszer megjelenő, mérsékeltellenzéki hangnemben szóló, erősen helyi érdekű lap, irodalmi anyagában vidéki laphoz képest is gyenge, oktató, moralizáló jellegű cikkeket közölt.

66.

A debreceni színházat végül mégsem Ybl Miklós, hanem a kor egy másik jeles pesti építész, Szkalniczky Antal tervezte és építette föl 1861—65-ben nemzeti romantikus, bizánci és mór elemeket fölmutató stílusban.

67.

Molnárra és a Népszínházra 1. 56. gl. — Thern Károly (1817—1886) szepesi német polgárcsaládból származott; különböző magyar városok iskoláiban tanított, s már egész ifjan zenekarokat, énekarokat szervezett. Korán kezdett komponálni is; a reformkor költőinek verseiből sokat megzenésített, így a *Fóti dal* is. Operát is írt a szabadságharc előtt és után is; e munkái a föllanduló, a romantika jegyében fogant magyar operairodalom jó átlagához tartoznak. Legjobban sikerült munkái mégis népszínművekhez írt dalai (pl. *Hortobágyi pusztán* . . .), zenei betétjei, kísérőzenéje. S ezek közül is az, amelyet A. is említ, a Gaal József-féle *Peleskei nótáriushoz* írt zenéje és dalai, 1838-ból.

68.

Brassai ez időben indította el támadásait a Magyarországon is egyre jobban fellendülő materialista áramlatok ellen. A. lapjaiban is összeütközött a kor egyik legjelentékenyebb magyar materialistájával, Mentovich

Ferencsel, A. egykori körösi tanártársával és jó barátjával. A kétségtelenül közelebb állt Brassai idealista felfogásához, de mutatott rokonszenvet Mentovich álláspontja iránt is, és óvakodott Brassai szélsőségeitől; főképp megengedhetetlenek tartotta Brassai magas lóról való, leckéztető hangnemét. — Knauz Nándor (1831—1898) budai polgárcsaládból származott, s kat. pap lett, és az esztergomi levéltárban teljesített szolgálatot; itt sokrétű, alapos történeti ismeretekre tett szert, főképp magyar középkort illetően. Rendkívül nagyszámú történeti dolgozatot tett közzé. Felfogása egyházas s többnyire reakciós; a történeti forrástudományban azonban jelentős érdemeket szerzett. Az itt említett tanulmánya 1861-ben külön-nyomatként megjelent, a Történeti Tár X. köteteként. — Az idézett verssorok a *Toldi estéje* második énekének 11. szakaszából valók. — transsumptum: átirat, átirás, másolat.

69.

Kovács Ágoston (1827—1867) szolgabíró; mint önkéntes résztvett a szabadságharcban, súlyos sebet kapott, s fölépülte után a forradalom adminisztrációjában vett részt. Már 50-ben megírta szabadságharc alatti emlékeit, mint A. is írja, Szilágyi Sándor akkori lapja, a Magyar Emléklapok számára. Szilágyi lapja azonban megszűnt, még abban az évben, az emlékezések közlése előtt. Ezután kerültek az A. által mondott módon Korányihoz. Ez, miközben Vahot Imre is belekeveredett az ügybe, újra Szilágyival egyezkedett a kiadás ügyében. — Korányi Viktor (?—?), kevesefé tudunk róla. A szabadságharcban részt vett hadnagyként, s az 50-es években néhány albumot szerkesztett, majd a 60-as években nyoma veszett. — Kovács és Korányi vitája MS 1861. 89. sz. és Hfr 1861. 48. sz. — Szilágyi Sándor, a vitafelek által fölkérve így nyilatkozott az ügyben: „én Korányi Viktor ur és testvére által még 1851-ben fölkértem a Fekete könyv c. zsebkönyv szerkesztésére s én e zsebkönyvet a hozzám beküldött és rendelkezésem alá adott munkálatokból állítottam ki. E munka az, melynek első kiadása felfoglatatván, most másodizben »Honvédek naplójegyzetei« cím alatt jelentek meg.” (PN 1861. ápr. 27. 97. sz.)

70.

Keglevich Béla (1833—1896), bár gazdag arisztokrata család tagja, s korán szerepet kapott a közéletben, egy ideig anyagi okokból Franciaországban élt, Rothschild bankár titkáráként. Ekkor s már előbbi külföldi utjain mecénás és műkedvelő hajlamok fejlődtek ki benne. Maga is festett, s sokféle művészi megmozdulásban, egyletalapításban vett részt. — A Társulat fölvirágzott, nagy tekintélyre tett szert s másfél évtized múltán az Andrássy úton szép palotát építtetett. (Szana Tamás: *Száz év a magyar művészet történetéből*. 1800—1900. Bp. 1901. 248. l.) — A másik képzőművészeti egyesület az 1840-ben alapított Pesti Műegylet volt. Ez eleinte nemzeti célokat követett, de az ötvenes évek elején végképp kiütköztek rajta a már korábban is mutatkozó jellemvonások: alárendeltség a bécsi művészeti irányzatoknak, életnek és érdekeknek. A magyarokat mind a kiállításokon, mind vásárlásaiban háttérbe szorította, s kiszolgálta az abszolútizmus németesítő törekvéseit. Éppen ezért kezdeményezték magyar művészek már 1859-ben egy új társulat alakítását, s a terv az A. említett egyesületben öltött testet, de csak 1863-ban nyert hivatalos megerősítést. (Lyka K.: *Nemzeti romantika*. Bp. 1942. 20—26. l.) — A. nagy nem ismerte a Pesti Műegylet eddigi szerepét, vagy az abban is fölülkerekedő nemzeti szellem látványa bírta az egyesülés, az egység javallására.

71.

Thaly Kálmán tiltakozásában elmondja, hogy „*Klapka-induló*” c. versét a „Tárogató, fujja egy honvédtüzér” (Debrecen. 1861.) c. anonim füzetben nemcsak hogy tudta, engedélye és neve nélkül, de alaposan el is rontva tették közzé. (PN 1861. ápr. 27. 97. sz.) — Természetesen A.-nak az 1850-ből való ismert verséről van szó, amelyet azonban akkor Szilágyi Sándor nem mert kiadni, de Szilágyi emlékezései szerint kéziratban sokan megismerték. (Szilágyi S.: *Rajzok a forradalom utáni időkből*. — Bp. 1876. Az Emléklapok betiltása c. fejezetben.) Nyomatásban a vers csak 1861-ben jelent meg: *Honvédek könyve*. Történelmi Adattár az 1848-i és 1849-i magyar hadjáratból, kiadja és szerkeszti: Vahot Imre. Pest 1861. I—III. köt.

72.

Hanthó Lajos (1834—?), Győr megyéből származó középiskolai tanár; tankönyvei, történeti cikkei jelentek meg. *Évtana* megjelenésére nincs könyvészeti adatunk.

73.

A PN 1863. ápr. 30-1, 99. sz. közli először az említett könyvészeti és irodalmi rovatot, névtelenül. — *tranquilla potestas*: nyugodt, zavartalan hatalom; e két szó a következő szólásból van véve: *peragit tranquilla potestas, quod violenta nequit*. Ez az Új Magyar Múzeumnak, az ötvenes évek egyik legfontosabb tudományos orgánusának volt a jellegéje, s azt fejezte ki, hogy amit az erőszak nem bír elérni, eléri azt a (művelődés) csöndes hatalma. Azaz használja ki a nemzet ezt a számára egyedül fennmaradt fegyvert.

74.

Molnárra és a Népszínházra l. 56. gl. — „Még leng a szellem töletek”: Kölcsey híres *Rákóczi hajh* . . . c. versének első strófájából való, amelyben, mint ismeretes, nemzete nyomorúságát fejezi ki, de a tönkre-jutott haza helyén egy szebb haza fölvirágzásának reményét is. Az egész versszak: *Rákóczi hajh, Bercsényi hajh! | Magyartok gyászban ül, | Még leng a szellem töletek | S már lelke sem hevül*.

75.

Szenthmártony Józsefről nincsen biográfiai adatunk; szóban forgó Horatius fordítása 1861-ben Sárospatakon jelent meg. Talán ott tanárkodott, vagy valamely parókián lelkészkedett, így fűzték szálak Patakhoz. — *Grave ne rediret | Seculum Pyrrhae nova monstra questae*: nehogy visszatérjen az új szörnyek miatt panaszkodó Pyrrha ideje. (*Ódák könyve*. I. 2.) Deucalion és Pyrrha a vízözön után úgy hoztak létre új embereket, hogy maguk mögé köveket dobáltak, ám hátránézve rájuk, megrémültek a vízözön következtében a fákon fönnakadt szörnyektől. — *Vidimus Flavum Tiberim retortis Litore etrusco violentem undis etc.*: a szőke, hömpölygő Tiberist a tenger visszanyomta, láttuk erős özönjét, mint közelgett a régi falak felé. (*Ódák könyve*. I. 2.) — *Uxorius amnis*: feleségét szerető folyó. (Uo.) (l. *Horatius összes lírai költeményei és az Ars poetica*. Erdődi János műfordítása, Bp. é.n.) — szoloeicizmus: tudatosan, esztétikai érdekből elkövetett vétség a nyelvszokás ellen. L. pl. Kazinczy: *Tövisek és virágok* c. epigramma gyűjteményét. — Csak a Fazekas-féle *Ludas Matyi* valamely

ponyvakiadására gondolhatott A., mert Mészáros-féle élclap majd csak három esztendő múltán jelent meg.

76.

„*Nemzeti Dal könyvecske*. Pest. 1861., 3., népdalokkal bővített kiadás”. A. három versét (*A tetéleni halmon, Zách Klára és V. László*) foglalta magában. — Az írói tulajdonjog precíz és korrekt szabályozása és érvényesítése, úgy látszik, foglalkoztatta A.-t, s bizonyosan nem véletlen, hogy fia is tanulmányt írt e kérdésről, s a törvényjavaslatot is ő készítette el róla. Arany László cikke az A. által érintett helyzetről azt mondja: „Kivált a szépirodalmi munkákat zsákmányolták ki sok felől, mióta az irodalom már jövedelmezni is kezdett [...] Folyóiratok cikkeit és verseit, tanulmányokat, imádságos- és énekes könyveket szétére bitangolta, aki akarta.” Volt ugyan egy ellentmondásokkal teli gyatra törvény, az írói jog védelmére, de ezt ki-ki úgy játszotta ki, ahogy akarta. 1852-ben bevezették a megfelelő osztrák törvényt, majd 1858-ban, kikérve az Akadémia véleményét is, a megfelelő német törvénnyel javították és egészítették ki ez osztrák törvényt. „Az osztrák törvénykönyv érvénye 1861-ben, Magyarországon megszűnván; azzal együtt az írói tulajdonjogról szóló törvény is megszűnt, nem maradt helyette más egyéb”, mint a régi gyatra; s így a szerzői jog megint Csáky szalmája lett. — Az ügy végleges megoldást csak 1876-ban nyert. (Arany László: *Az írói és művészi tulajdonjogról*. ÖM III. köt. 118—64. l.)

77.

E Dugonics kiadás tervére l. 41. gl. — Schröck Ferenc (1813—1878), polgári eredetű piarista tanár, akit tüzes magyar érzése és az abszolutizmus ellen irányuló történelmi előadásai miatt a kormányzat folyvást zaklatott; ez időben is éppen büntetésként tiltotta ki Pestről, s helyezte Szegedre. Nevét később Somhegyire változtatta.

78.

P. Szathmáry Károly drámáját elő is adták: 1861 szept. 18-án a Nemzeti Színházban. — „Fölkel-e Csák”: Vörösmartynak *Csák*, *szomorú játék Kisfaludy Károlytól* c. epigrammájából való, de játékosan az elbeszélő múltat kérdő jelenre, a nyílt e-t zárt e-re fordította át A. Az epigramm ugyanis így kezdődik: „Fölkele Csák, s nagy lelke szavait maga zugta, hogy írják.”

79.

Az 1828-ban alapított londoni Athenaeumot, amely a korszak egyik legjelentősebb angol kritikai, tudományos társadalmi szemléje volt, Arany László tanúsága szerint, apja mindig, még késő öreg korában is, midőn már mást alig olvasott, előszeretettel forgatta, s egy-egy érdekesebb cikkére mások figyelmét is fölhívta. Folyóírataiban is sokat vett át, néha fordítás-ként, néha kivonatossan ebből az angol lapból. (*Arany János hátrahagyott versei*. Bp. 1888. Bevezetés XXVI—XXVIII. l.) — Royal Academy: királyi akadémia, az angol Tudományos Akadémia neve. — Hogarth, William (1697—1764) a régebbi angol festészet legnagyobb alakja, aki különösen arckép-, jellemkép-, s életkép festésben alkotott halhatatlant. — Kupeczky János (1667—1740), a régi magyar festészet, különösen arcképfestészet egyik legjelesebb, Európában is számon tartott képviselője.

A forradalmi lelkesültség idején, 48-ban hatalmas méreteket öltött a városi polgárság névmagyarosítása, 49 után azonban sokan, megalkuvásból, visszatértek előbbi, idegen nevükhöz, s a kormányzat szívesen vette s szorgalmazta ezt. Lrre utal A. — Conscriptio: összeírás; fekete listára vevés.

Kipfelhauser figuráját Tóth Kálmán alkotta meg a Bolond Miska c., 1860-ban megindult éleclapjában (l. 245. gl.) az abszolutizmus német adminisztrációjának, hivatalnokainak, ezek németesítési törekvéseinek neveltségessé tételére. Tóth csipős gúnyversei alá is gyakran a Kipfelhauser álnevet írta, s egy esztendő leforgása alatt országszerte ismert és kedvelt alak lett Kipfelhauser. Nevében naptárt s gúnyverskötetet is adott ki Tóth, s ez utóbbi több mint 10 ezer példányban kelt el. — Az Arany—Gyulai csoport nem volt tulságosan nagy véleménnyel Tóth Kálmán költészete felől; írói eszközeit olcsónak tartották, egyénisége is idegen volt számukra (l. pl. Gyulai 1855-ben keletkezett *Szépirodalmi szemle* c. cikksorozatának Tóthra vonatkozó részletét. Gyulai P.: *Kritikai dolgozatok*. Bp. 1908. 215—40. l.). Később nyílt ellentétte is vált ellenérzésük (l. pl. 417. gl., 423 gl.), mert Tóth a petőfieskedők közül, akikkel együtt indult, kétségtelen tehetsége révén kiemelkedett ugyan, de ítéletében, gondolati és érzelmi tartalmában mindig a felszínen maradt, a divat megszólaltatója volt, képviselője a kis-és középnemesi hangos hazafiságnak. — A szóban forgó kötet: *Kipfelhauser kölleményei*. (a szerző arcképevel) Pest 1861.

Előzetes cenzúra sem a Bach-korszakban, sem ezekben az esztendőekben nem volt; de a kinyomatás után a lapot be kellett mutatni, s a vizsgálat eredményeként a lapfoglalások, ha nem oly gyakran is, mint Bach idejében, most is bőven előfordultak. — Dobsa Lajos cikkében mindenekelőtt a bukott rendszer cinikus képmutatását bélyegzi meg az utólagos cenzúrával kapcsolatban, hiszen ez a rendszer azt hirdette, hogy sajtószabadság van, ki-ki azt nyomtat ki, amit akar. Majd a sajtóbélyeggel kapcsolatban a rendszer rendeleteinek értelmetlenségét bizonyította, s végül a Nemzeti Színházzal, az iskoláztatással szemben való galád, közművelődés-ellenes eljárást állította az olvasók elé. Hosszú cikkét hangneme Tolnai: *Az urak* c. regényének labanc-gyűlöletével, keserűségével rokonítja. (PN 1861. máj. 24. 118. sz., cím nélkül.) — Az újságbélyeg egy fajtája az adóztatásnak; minden példány bélyegköteles volt. Az 50-es években azonban nem annyira az állami bevételek növelése, hanem a magyar lapkiadás megnehezítése volt a főcélja. — charta bianca: fehér lap, úrlap.

Bánffy Dezső (1843—1911), a későbbi miniszterelnökről van szó, akkor fejezte be középiskoláit Kolozsvárott. — Réthi Lajos (1840—191?) tanfelügyelő, marostordai református papcsaládból született, 1861-ben Kolozsvárott teológiát tanult, s már ekkor is, mint a későbbi években, főrendű családoknál házitánítóskodott. Bánffyval való kapcsolata is ilyen eredetű lehet. — A Korány 1861-ben Kolozsvárott meg is jelent.

Márki József (1815–1888) iparoscsaládból származó tanár, később, 1858-tól könyvtáros az Egyetemi Könyvtárban. Sok érdemet szerzett a pedagógia terén, tankönyveket, szöveggyűjteményeket állított össze. Ez az itt szóban forgó kötete 1861-ben jelent meg, az A. által említett címen, s 425 költőről tudósított. — forda: fordulat, szókép, tropus; nyelvújítási szó — aggregatum: gyűjtemény. — Közölve Várdai: Adalék 662. l. részl.

Pólya József (1828–1892) luteránus pap-családból származó jogász, később, 1867 után alispán Barsban. Ez időben az 1860-ban visszaállított kecskeméti jogakadémia tanára. — Horváth Dömére l. 55. gl. — A. aligha csak azért reagált ily érzékenyen a bíráló bizottság e vádjára, mert találva érezhette magát is, hanem mert még alig heverte ki annak a roppant erőfeszítésnek emlékét, amit a Széchenyi emlékezteté-nek megírása jelentett számára, amelyet az Akadémia fölszólítására kellett írnia, jóllehet váltig szabadkozott, maga helyett inkább oda is Szász Károlyt ajánlva. (Csen-geryhez, 1860. ápr. 23. MTA Ltár 78.) — Szász Károly verse azonban nem az előző, nem a 29., hanem a 28. számban jelent meg. — A tudósítás a Katona szobor leleplezéséről, s a szobor bizottság által gyakorolt bírálat megrovása: VU 1861. máj. 26. 21. sz. — Közölve Várdai: Beöthy 345. l. részl.

Fejes István (1838–1913) ref. papcsaládból származott, maga is teológiát végzett, s több helyütt lelkeskedett, tanárkodott. Egyházában a tanügyek egyik szakértőjének számított, s egyre növekedvén tekintélye, püspököknek is megválasztották. Tompához hasonló modorban és felfogásban írt verseket, amelyek közül több A. lapjaiban jelent meg. Szóban forgó kötete: *Fejes István költeményei*. Szeged 1861. E kötetről maga A. írt mintegy hét-nyolc lapos igen tárgyilagos, a költő valamelyes tehetségét nem tagadó, de képalkotása, szerkesztési lazasága, szólamossága miatt meglehetősen elmarasztaló bírálatot. (Szl I. 44. sz.) — provocatio ad plebem: felhívás a néphez, apellálás a népre. — suffrage universelle: általános szavazás, népszavazás. — Közölve Várdai: Adalék 733. l. részl.

A. *Koldusénekét* a Debreceni Közlöny (l. 65 gl.) 1861. ápr. 20-i 85. sz. közölte „(névtelentől)” szerző-megjelöléssel, s „különnyomatban kapható kiadóhivatalunkban 3 ujkrajcárért” lábjegyzettel. — A Debreceni Közlöny a következő magyarázatot adta: „A legközelebbi debreceni országos vásár alkalmával egy magát meg nem nevező, jókülsejű vidéki magyar úriember adta át közlésre a verset, csupán azt kötve ki, [. hogy] lapunk azon számából, amelyben ezen költemény megjelen, egy példányt Morvai József név alatt Kecskemétre küldjünk post. restante.” „De miután a »Szépirodalmi Figyelő« e költemény szerzőjére gyanusítását fejezi ki: kénytelenek vagyunk az álneves kecskeméti urat tisztelttel felhívni, hogy rólunk a miszticizmus fátyolát, melyet, mindenkiről jót könnyen s rosszat nehezen hívó emberi gyarlóságunk vona ránk, neve felderítése által rólunk levonni tartsa becsületbeli kötelességének. A Figyelőnek pedig éber figyelmezéséért köszönetet szavazunk.” (1861. máj. 8. 90. sz. Debreczeni Szemle c. rovat.) — E gl. előzményére l. 71. és 90. gl.

Csakugyan Stühler kapta meg a megbízást. Stühler Friedrich August (1800—1865) a jeles újklasszicista építész, Schinkel tanítványa, aki azonban a klasszikust már — gót és mór elemeket vegyítő eklektikus neoreneszánszba hajlítottá át. Az Akadémia palotáján kívül hazájában s Skandináviában egy sor középületet s templomot épített. — A. a Hild József által épített s a második világháború után elhamarkodottan lebontott Lloyd palotára utal. Kétemeletes, árkádokon nyugvó homlokzatával, amelynek tagolása a sima empir homlokzat egyik érdekes és szépen sikerült feloldására mutatott példát, a reformkori klasszicizmus egyik jelentékeny alkotásának számított. A. kissé ironikus felszólítása még egy ilyen emelet felhúzására nem egészen világos, de alighanem azok ellen irányul, akik a palota épülettervének szélτέben vitatott kérdésében, azt az álláspontot erőszakolták, hogy legyen az épület teljesen szimmetrikusan egybevágó a Lloyd palotával. Vagy arra céloz, hogy a kétemeletes ion oszlopsorra még egy emeletet ráhúzni, stílus szempontjából, teljes képtelenség (l. pl. Hencz és Bergh építésszek felszólalását MS 1861. júl. 2. 150. sz. s A. hozzáfűzött gl-áját, 101. gl. — bilaterális symmetria: kétoldali szabályosság — etage: emelet.

90.

L. 88. gl.

91.

Fésűs György (1841—?) bírói családból származó jogász, aki egész életében érdeklődött az irodalom iránt, sokat fordított, és ifjabb éveiben írt is, de műkedvelő szintnél tovább nem emelkedett. — Hilóczky Béla (1841—?) elszegényedett, hivatalnokká lett nemesi családból származott, jogi pályára lépett, s a közoktatásügy területén, majd a Közoktatásügyi Minisztériumban, később pedig az Igazságügyben dolgozott. Ez időben Fésűs Györggyel együtt egyetemi polgár, és az egyetemi ifjúság megbízásából vele együtt tette közzé felhívását a budai magyar színészet létrehozására. — A Tháliát azonban Fésűs nem Hilóczkyval, hanem a fiatal Toldy Istvánnal szerkesztette: *Thalia Zsebkönyv 1862-re*. Kiadták Fésűs György és Toldy István. Pest 1862.

92.

Aszalay József (1798—1874) helytartósági hivatalnok, aki szegény nemesi családból származott; 1849-ben szomorú szereppel lett nevezetes; a cári csapatok mellett kapott fontos feladatokat; ezután visszavonult. Több, az A. által említetthez hasonló munkát írt, szerkesztett. E munkája először 1855—56-ban jelent meg. — Közölve Várday Adalék. 658. l. részl.

93.

Weininger (Weninger) Vince (1834—1879) német polgárcsaládból származó, kitűnő képességű pénzügyi szakember, aki igen fiatalon fontos tudományos és gazdasági posztokra küzdött föl magát. Említett művének teljes címe: *Politikai, azaz felsőbb polgári kereskedelmi számlán*. Jogtudósok, gazdák, kereskedők és iparosok számára. Pest 1861. — Természetesen Maróthy Györgynek (1715—1744), a debreceni kollégium nevezetes tanárának és megreformálójának híres számtankönyvére — *Arithmetica, vagy számvetésnek mestersége*. Debrecen 1743. — utal a gl.; nemzedékek hosszú sora tanulta ebből a mathézist — Lónyay Menyhérről (1822—1884), a későbbi pénzügyminiszterről és miniszterelnökről van szó, aki ez időben az Akadémiában vitt fontos szerepet, s már a forradalom előtt kitűnt erős gazdaságtudományi érdeklődésével.

94.

Csapó Kálmán (1841–1930) ügyvéd, dunántúli középnemes familia gyermeke, aki később egy ideig Veszprém megye alispánja is volt; ugyanannak a családnak a tagja, amelyhez Vachott Sándorné is tartott, s így, mivel Vachottné szívélyes kapcsolat fűzte Eötvös, Csengery köréhez, talán személyesen is ismerte A. — S. Nagy Mihály (?–?) egy ideig prot. kollégiumok tanára, majd a közigazgatás terére lépett át, s néhány esztendeig Szatmárnémeti polgármestere. — Bartók Gábor (1813–1876) apja iskola-mester, s maga is különféle prot. és állami iskoláknál tanított élete végéig. A mű teljes címe: *Szatmár-Németi szab. hir. város egyházi és polgári történelvi*. Összeszedte Nagy Mihály, rendszerbe ütötte s kiegészítette Bartók Gábor. Szatmár 1860. — Dii male perdant: az istenek büntessék meg; az isten akárhova tegeye.

95.

Huszt Jenőre l. 59. gl.

96.

Berecz Imre (1825–1866) Temes megyei parasztcsaládból származó kat. pap; ifjabb éveiben sok verset, beszélyt küldött kisebb rangú lapoknak; később ismeretterjesztő, közhasznú cikkeket, pl. kertészetieket írt. — Magyarszentmárton: nem tudni pontosan az Arad- vagy a Temes megyei Szentmártonról van-e szó. Valószínűbb ez utóbbi. — otium: pihenés.

98.

A Vadnai szerkesztette 1862-es naptár *Országos Nagy Képes Naptár* címen jelent meg. — A. az 50-es évek első, főképp középső szakaszára céloz, amidőn a naptárak igen nagy jelentőségre tettek szert az irodalomban, mivel a lapok különféle okokból, főképp az engedély megtagadása miatt alig jelenhettek meg.

99.

Erdélyi terjedelmes tanulmánya, amely a korszak szellemi életének egyik leghaladóbb megnyilatkozása volt, — Erdélyi ugyanis nemcsak Bacon, a tapasztalati rendszer nagy szorgalmazója, hanem a kor materialisztikus irányzatai iránti határozott rokonszenvét is bátran kijelentette benne — megjelent: BpSz 1862. XV.köt. — *Az egyedírat* szóval nyilván a monográfiát kívánta A. magyarítani. — A Széchenyi-emlékmű megteremtésére, rögtön Széchenyi halála után megindult a lelkes agitáció. A. ugyan mérséklést ajánlott az ezekben az esztendőkből lábra kapott szoborállítási lázzal kapcsolatban (l. pl. 127. gl.), a Széchenyi emlék ügyét azonban lapjaiban mindvégig igen melegen támogatta, bennük a szobor tervének megvitatására is bő teret engedett (l. K I. I. 2–7. sz. és K I. I. 13. sz.), sőt egy-egy lábjegyzettel maga is hozzászólt az ügyhöz (l. 76. mj.) — A szobor-terv azonban csak 1880-ban, Engel Józsefnek, az Akadémia előtt álló művében valósult meg.

100.

Dracena Draco: sárkánypálma, a liliomfélék családjába tartozik, s leginkább a Kanári-szigeteken otthonos. Hatalmasra, de igen lassan nő, nagy virágai a fél métert is elérik. — A Fűvészkert már ez időben is az Ülői út végén volt, tehát közel A. lakásához (l. 50. gl.).

101.

Henz és Bergh építészek cikkükben az A. által fölhozottakon kívül a bérházat azért is ellenzik, mert az Akadémia palotájának méltóságát zavarná, ha abban idegenek is laktának, vagy ha az eltérő berendezést, beosztást kapna, mint a palota. A telek ellen azt hozzák föl: azon nem lehet ama követelménynek eleget tenni, hogy a palota a szemben levő Lloyd palotával külsőben, nagyságban, homlokzatának kiképzésében ritmizáljon. Azt, sajnos, nem fejtik ki, mit értenek a „magyar nemzeti stíluson, melyről hallani sem akar a tudós világ”. Az általuk ajánlott „román-bizanti vegyület” inkább valamely neoreneszánsz változat lehet. Francia, s főképp német példára hivatkoznak, s e két országban éppen ez időtájt indult el ennek a bulvár-reneszánsznak első nagy hulláma. A két fölszólaló építészről közelebbit nem tudni. Cikkük: *Észrevételek az Akadémia palotája ügyében.* MS 1861. jún. 2. 150. sz.

102.

Czuczor álláspontját a későbbi kutatás sokban igazolta. Mindenesetre helyes irányba indult el a képzők magyarázatában, midőn a képzőbokok kialakulását összetevő elemek funkcióváltozásával kapcsolta össze. Ahol azonban ő az „euphonia”, jóhangzás alakító szerepét emelte ki, inkább analógias hatásról volt szó. De A.-nak is igaza volt, midőn észrevette, hogy nem annyira egymásból való fejlődés, mint inkább bizonyos párhuzamosság tapasztalható az *-aszt*, *-eszt* képzős műveltető tárgyus igék s az *-ad*, *-ed* képzős gyakorító tárgyatlan igék között; s abban is, hogy az *-szl*-t önálló képzőnek fogta föl. Abban a kérlésben viszont, hogy az *-szl*, *-sz-ét* miként kell magyarázni, mindmáig eltérők a vélemények. A vélemények többsége A. fölfogásához áll közel, s az *sz*-t gyakorító képzőnek tekinti; mások viszont úgy vélik, hogy denominális képzés folyamán *sz*-végű névszókból (szakasz, tapasz, horpasz) tapadt a *t*-hez, s a nyelvérzék az így összetapadt hangokat érezte lassanként önálló képzőnek. (TMNy 437. 1. — Bakos R. Ernő NYTK XLI — 21. 1. — D. Barta Katalin: *A magyar szóképzés története.* Tankönyvkiadó. Bp. 1958. 41—47. 1.)

103.

Jogakadémiáról, mint kialakult hivatalos intézményről ez időben még valóban nem lehetett szólni. Csak 1874-ben hozzák létre őket, mégpedig az A. által is említett felekezeti főiskolák bölcsész- és teológiai előadásainak kiegészítőjéül számító jogi tanfolyamokból; de Kolozsvár, nyilván mert egyeteme fölsőlegessé tette, nem is kapott. A MS értesülése: 1861. júl. 2. 150. sz. Hírvonat.

104.

Ez az ún. Coggio-féle üstökös volt. — Zrínyi e sora a *Szigeti veszedelem* XII. énekének 56. szakaszából való, ahol Zrínyi és társai kirohanását Cometa ragyogásához hasonlítja: „És ily szörnyen fénlík Cometa magasbul: / Ez nagy országokra kár nélkül nem fordul, / Szörnyű jóvendőket hordoz hatalombul. — A Zrínyi-idézet s a hozzáfűzött megjegyzés nyilván az ezekben az esztendőknben oly súlyosan megingott osztrák birodalomnak szól.

105.

E pályázatnak lapokban nem találtuk nyomát.

106.

A MS ezt írja a Vegyes közlemények és újdonságok c. rovatában: „Lélek-e vagy szellem?» ezt nem mi kérdjük, hanem Zs. Zs. ur, Gyurián Józsefnél nyomott, négy íves vázlata a lélektan köréből.” S ezután adja az A. által közölt idézetet. (MS 1861. jún. 9. 156. sz.) A könyv teljes címe: *Lélek-e vagy szellem vázlat a lélektan köréből.* Írta Zs. Zs. Pest 1861. — Könyvészeti munkák Zs. Zs. jegyű írók csupán egyet ismernek, Zsirai Zsigmond (?-?) pecőli kat. lelkész, aki imádságos könyveket írt, de ily munkájáról nincs adat.

107.

Szvorényi József (1816—1892) borsodi értelmiségi polgárcsalád fia; cisztercita lett, kezdetől mélyen érdeklődött az irodalom és a nyelvészet iránt. S bár sok fajta cikket írt, igazi jelentősége nyelvészeti munkásságának van. A korszak nyelvészeti vitáiban józanságával, szabatosságával, erős ítélőképességével tűnt ki. Irodalmi tárgyú dolgozatai jelentéktelenebbek, egyházas fölfogású, moralizáló hangneműek. Ez a könyve 1861-ben jelent meg Heckenastnál, és a következő 10 esztendőben 6 újabb kiadást ért meg.

108.

Bartal György (1785—1865) csallóközi középnemesi családból származó jogász, a nádor kedvelt embere, de lelkes magyar; magas tisztségeket viselt az igazságszolgáltatás területén, 1848-ban pedig a magyar külügy-minisztériumban. Általában sok és bensőséges kapcsolat fűzte a középnemesi vezető csoporthoz, főképpen Eötvöshöz, de tolnai birtokán Deák is több ízben meglátogatta; részt vett rendszeren Bezerédj Istvánné teadélutánjain is. Kezdetől nagy kedvvel, de nem dilettantizmus nélkül búvárkodott, főképp az Árpádkorban. E munkája, az A. által itt megadott címen, 1861-ben önállóan is megjelent. — Szabó Károly a maga fölfogását az előző esztendő november 5-i akadémiai osztályülésen fejtette ki, s erről a SzF közölt is rövid ismertetést, ugyane rovatban. Iűhhez azonban akkor nem fűzött semmi megjegyzést, nyilván mert teljesen egyetértett vele. (SzF I. 1. sz.) — A kérdés tulajdonképpen mindmáig nincs véglegesen eldöntve, de az azóta folyvást megújuló kutatás, mint A. is, Szabó Károly álláspontjának igazsága felé hajlik. Annyi azonban már mindenesetre bizonyosnak látszik, hogy a P betű keresztnevet, Pétert vagy Pált vagy Póását jelent. Van azonban újabbban oly felfogás is, mely III. Béla helyett inkább II. Béla mellett tör lándzsát. Legkevesebb valószínűsége napjainkig a Bartal-féle IV. Béla mellett fölhozott föltevésnek volt, ám éppen a jelenkorban újabb érvek merültek föl ez eddig cáfoltnak hihető fölfogás mellett is. (Szilágyi Lóránd: *Az Anonymus-kérdés revíziója.* Sz LXXI. köt. 1937. 1—54., 136—202. l. — Jakubovich Emil: *P. mester.* Klebelsberg emlékkönyv. 1925. 169—213. l. — AkadÉrt. 1926. 143—71. l.)

109.

Logikailag tökéletesen igaza van A.-nak, csakhogy a helyesírás alakulására a szokásnak legalább olyan befolyása van, mint a logikának; innen, hogy ma is „a magyar országgyűlés”-ről beszélünk, de „a Magyar Tudományos Akadémia”-ról. — A Fekete Leves Iári-fári rovatában ezt írja: „A »Szépirodalmi Figyelő« hallomás szerint indítványozni akarja, hogy aki az »akademia« szót csak egyszer is kis betűvel merészeli írni,

irgalom nélkül hazaárulónak és tudatlan embernek nevezessék.” (1861. júl. 21. 16. sz.) — A Fekete Levesre l. 152. gl.

110.

A Dongóra l. 45. gl. — Vrabély György (?—?) tanító, iskolaigazgató Pozsony megyében, aki a pozsonyi magyar és német lapokba is írt, 1865-ben pedig képviselőnek is fölépített. — „Nemzeti Hangcső (1861); Humorisztikokritikus hetilap; Melléktulajdonai: Erkölcsi, szépirodalmi, társaséleti, törvénykezési, történelmi, szatirikus, bohózáti, nyelvészeti, gazdasági és egyszersmind népies módon. E tulajdonok leginkább a humorisztika és kritikára vonatkoznak; Felelős szerkesztő és tulajdonos: Vrabély György; Kiadóhivatal Sieber Henrik könyvnyomdája.” Minden irányt nélkülöző, gyenge nyelvezetű, zöld diákos humorral megtöltött lap. Ha van valódi humora, az néhány magyar—szlovák—német—latin makaróni versében s cikkében rejlik.

111.

Kemény Sámuel (?—1861) a Kemények grófi ágából való, a reformkori erdélyi országgyűléseken ellenzéki képviselőként vett részt. Unokatestvérével, Kemény Józseffel 1841—42-ben ők vetették meg az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárának alapját, könyvtárunk felajánlásával. — Charthophylacium és Grammatophylacium Transilvanicum: erdélyi térkép-és könyvörzöknek lehetne fordítani.

112.

Büky Miklós (?—1862) szolgabíró Ijei megyében, akinek versei, beszélei jelentek meg divatlapokban; népszínműveket is írt. Ez az itt szóban forgó kötete halála miatt már nem jelent meg. — Hogy az a Büky Miklós kicsoda, akire A. céloz, nem tudjuk.

113.

Az Akadémia palotájára Desseffy Emil gróf 1852. dec. 19-i nagyhatalús beszédével indult meg a gyűjtés, mely az újraéledt nemzeti lelkesedés körében igen rövid idő alatt rendkívül jelentős összeget eredményezett. Úgyannyira, hogy a következő évben már tervekre hirdettek pályázatot, s ezek közül a berlini F. A. Stühler (l. 89. gl.) eklektikus stílusú, a klasszikust keleties s gót elemekkel keverő, s neoreneszánszba áthajlító tervét fogadták el. A. maga is rendkívüli érdeklődést mutatott ez ügy iránt, s az építkezés ideje alatt folyvást tudósította e rovatban olvasóit a palota kiképzéséről, éppen úgy, mint tervezett berendezéséről is.

114.

Arany szállására l. az 50. gl.

115.

Simonyi Antal (1823—1892) eredetileg statisztikai hivatalnok, de, nevét a még újdonság számba menő fényképezés lelkes népszerűsítésével tette közismertté. Egyebek közt a londoni világkiállításról is albumot adott ki. — A.-t a fényképezés fejlődése, lehetőségei, határai, a művészethez való viszonya erősen foglalkoztatta; nemcsak szívesen közölte a K-ban

Székely Bertalan és Barabás Miklós e tárgyra vonatkozó vitáját, hanem maga is hozzászólt néhány lábjegyzetben (l. 84. mj.).

116.

Vachottné A. által említett előfizetési felhívása magában az Anyák hetilapjában olvasható: 1861. jún. 29., a borítólapon; magára a lapra l. 57. gl.

117.

Malvinára l. 29. gl. A kötet egyébként megjelent még ez esztendőben Ráth Mórnál, *Malvina költeményei* címen.

118.

A Debreczeni Közlönyről van szó (l. 65. gl.), amelynek újdondásza a szépen fölvirágozott debreceni erkélyekről szól: „igazán gyönyörködik a járókelő ember a szebbnél-szebb kaméliákban, oleánderekben, hortensziákban” stb. (1861. aug. 7. 116. sz. Debreczeni Szemle c. rovat.) — flosculus: virágocska, szóvirág, költői szólás.

119.

Wagner Sándor (1838—1919) pesti polgárcsaládból származó festő, aki Piloty iskolájában tanult, és stílusát tekintve hű is maradt mindvégig Piloty klasszicizmusához. Ekkoriban már, ifjúsága ellenére, nagy elismerésnek örvendett itthon; másfél évvel ezelőtt festette ugyanis a talán mindmáig legismertebb képét, *Dugovics Titusz önfeláldozását*. — Bezerédj István (1795—1856) a reformkori középnemesei politika egyik eszményi alakja, aki nemcsak hirdette liberális, humanus elveit, hanem rögtön valóra is kívánta váltani, ezért jobbágyait már 48 előtt szabadokká tette, s velük az 1836-i örökváltsági törvény értelmében szerződéses viszonyban lépett, úrbéri földjei megváltására. 48-ban követte ugyan a kormányt Debrecenbe, de ott a Béke-párthoz csatlakozott. Első felesége, Amália néven, tanító célzatú meséket, regéket írt, s a leánya számára írt munkája (*Flóri könyve*. 1836.) a magyar gyermekirodalom egyik kitűnő úttörőjévé tette. Második felesége, az elsőnek húga, irodalmi szalont tartott, amely az 50-es, 60-as években, mondhatnánk, közéleti fontosságra emelkedett. A. s általában az 50-es 60-as évek politikai, szellemi életének vezető egyéniségei gyakran megfordultak házában, részt vettek ebédjein és teadélutánjaiban. A. verset is írt hozzá (*A jóságos özvegyhez*), s leveleiben is többször említette. — Hidja: Tolna megyei falu.

120.

Divald Adolf (1828—1891) a magyar erdészeti irodalom és tudomány egyik jelesebb úttörője, aki felföldi polgár családból származott; s hol állami, hol magán (erdő-nagybirtokos) szolgálatban állott, s egész életét az erdészetnek szentelte. — Wagner Károly (1830—1879) felföldi család gyermeke, előbb különféle gazdasági iskolákban és főiskolákon tanárkodott, (Selmec, Nagybánya, Keszthely), végül a minisztérium erdészeti osztályának egyik vezetője lett. Erős nemzeti szellem hatotta át, s az erdészet szökincsenek magyarosításában is vannak érdemei. — „Erdészeti Lapok” (1860—1952), „Szerkeszti és kiadja Wagner Károly, főmunkatárs: Divald Adolf”; „meg-

jelen minden hó első napjaiban Selmeczen'' Hosszú főnnállása alatt rajtuk kívül még 14 szerkesztő kezében volt.

121.

Íz a gl. az 50. gl.-ra utal vissza, amelyben arról tudósította A. olvasóit, hogy a Hárompipa utca nevét Kisfaludy utcára változtatják.

122.

A szóban forgó nyomdai akadály oka sztrájk, amelyet béremelés céljából szerveztek, s amely ugyan kezdetleges volt, de valamelyes eredményt ért el (VU aug. 25. 37. sz. Mi újság rovat — a VU eltévelyen szólt a sztrájkról).

123.

Szilágyi István (1819—1897), A. egyik legrégebb barátja, kinek pályája kezdetén oly sokat köszönhetett, 1845 óta tanított Máramarosszigeten, az ev.-ref. gimnáziumban, mégpedig 1850-től, mint igazgató. Bár az érintkezés közöttük lassan meglazult, A. mindig, lapjaiban is többször, nagy rokonszenvvel emlegette, s fia, Arany László szerint nem rajta múltott kapcsolatuk lazulása. (*Arany János levelezése író barátjaival.* Bp. 1888. Ráth Mór kiadása. I—II. köt. Bevezetés. V—VI. l.) — P. Szathmáry Károly 1858—1862 között tanított Máramarosszigeten, s A. lapjainak, főképp a K-nak állandó munkatársa volt. — Hari Péter (1762—1828) erdélyi ref. papcsaládból származott, sokat nyomorogva tanult, házitanítószkodott, majd Máramaroszigetre kerülve az elhanyagolt kezdetleges iskolát roppant energiával újra szervezte, és az északkeleti vidékek egyik jeles iskolájává emelte. — Teleki Domokos gróf (1810—1876) ez időben lépett ismét az országos politika terére; eddig a Bach-rendszer nyomása alatt Erdély történetének kutatásába, különféle művelődési intézmények fejlesztésébe s gazdasága felvirágoztatásába fektette hatalmas, szívós munkaerejét. A. Gyulain keresztül, akinek egy ideig kenyéradó gazdája volt, nyilván jól ismerte a gróf egyéniségét, áldozatkészségét, s ezért érezhette szükségét ez elismerő gl.-ban említeni.

124.

Tökölj—Popovics Szávának (1761—1842, keresztnevét Sebő és Szabbás változatban is szokták használni), a szerb művelődés e nagy serkentőjének, mecénásának, ez év aug.-ában ünnepelték századik születési évfordulóját. Az ünnepségek szervezője a Matica Srpska, ez az 1826-ban Pesten alapított szerb közművelődési egyesület volt, amelynek Thökölj vagyont és jeles könyvtárát hagyta, s a Thököljanum, amelyet a pesti egyetemen tanuló szegényebb sorsú szerb diákok számára ugyancsak ő alapított, 1838-ban. Az A. által testvéries hálaival fogadott meghívó elküldésében, az ez években tapasztalható kölcsönös magyar—szerb közeledési irányzat mellett alighanem része lehetett Zmaj-Jovanovics Jovannak (1833—1904), az ez időben Pesten élő jeles szerb lírikusnak, aki nagy szerepet vitt a Maticában, s annak megbízásából igazgatója is lett két év múlva a Thököljanumnak. Őszinte rokonszenvvel érdeklődött a magyar irodalom iránt, s A. *Toldiját* már 1858-ben anyanyelvére fordította.

125.

Lukács Móric (1812—1881) a reformkori liberális középnemesi politika egyik jelentékeny alakja, aki nagy irodalmi műveltséggel és politikai elméleti képzettséggel rendelkezett, s a centralisták csoportjához tartozott. A nyugati szocialista irodalmat elsők között ismerte meg, s ismertette, elméletileg elutasítva ugyan, de bizonyos érzelmi rokonszenvvel. Irodalmi körökben ez időben is igen nagyra tartották, 58-ban az Akadémia tiszteletbeli tagjává választották, később pedig, 1878-ban, a Kisfaludy Társaság elnökévé. — A hír egyébként vakhír volt, nincs nyoma, hogy ily megbízást kívántak volna Lukácsnak adni. — A nyilván azokra a nehézségekre gondol itt, amelyek Ráday Gedeon gróf (1806—1873), a színházat művészi tekintetben s nemzeti szellemben megerősítő igazgatósága utáni interregnumban merültek fel, s amelyek majd még a Radnótfáy Nagy Sámuel igazgatásának (1862—1869) első éveiben is tovább tartottak. Ráday utolsó éveiben ugyanis ki engedte csúszni keze közül a színház anyagi ügyeit, s ez erősen visszahatott a színház szellemére is, szétzúllással fenyegette azt. Még Radnótfáy-nak is csak nehezen sikerült a közönség és színészek rokonszenvét és támogatását megnyerni, nem utolsó sorban azért, mert sokan hivatalnoknak és gutgesinnt szellemű embernek híresztelték. A Csengery—Gyulai féle csoport eleinte várakozó álláspontra helyezkedett vele szemben, a következő évben azonban, meggyőződve jóakarataról, szolid, de kétségtelen képességeiről, támogatta, de egyes, főképp az akadémiai csoporttal szembenálló lapok még évekig támadták (l. pl. 416. gl.).

126.

Comœdia prisca: nem sajátos terminus technikus; A. nyilván egyszerűen „ős komédia”-t ért rajta.

127.

Vörösmarty e két sora *A puszta sír* c. epigrammájából való.

128.

A Pest-budai Hangászegylet 1836-ban alakult, a Vidámság Társasága nevű zenei és színjátszó műkedvelő egyletből, a helytartótanács jóváhagyásával. Eredetileg Budapesti Hangászegylet volt a neve; midőn 1851-ben egyesült az énekiskolával, vette fel az itt említett nevéét, majd 1867-ben az iskola újjászervezése idején a Nemzeti Zenede elnevezést, ma Bartók Béla Zeneiskola a neve. — Prónay Gábor báró (1812—1875) az ismert észak-magyarországi főrangú család gyermeke, aki, bár a politikai életben is részt vett, igazi szenvedéllyel különféle társadalmi egyletekben (kertészeti, testnevelési, orvosi) tevékenykedett és töltött be patrónusi s inspiráló szerepet. Egyházának, az ev. egyháznak is irányítói közé tartozott. Sokat utazott, s bizonyos polgáriás művészeti érdeklődésre és igényekre tett szert. — Petőfi és Kellér kilétéről nem tudunk bővebbet. — Weisz Bernátra l. 528. üz.

129.

L. 37. gl.

130.

Gönczy Pál (1817–1892) a híres pedagógus, akinek sok része volt a korszak középiskolai oktatásának kialakításában, A.-nyal ugyan — bár Debrecenben iskolatársa volt — nem állt egészen közeli, baráti kapcsolatban, de A. baráti körével, főképp ez időben legbensőbb barátjával, Csengeryvel, igen. Az abszolutizmus első esztendeiben a Szőnyi-féle nevelő intézetben tanított Csengery is, akárcsak Gönczy; később pedig, midőn Gönczy már maga alapított nevelőintézetet, s ez általános elismerésre tett szert, a református egyház irányításában, oktatási intézményeinek szervezésében dolgoztak együtt, s töltöttek be vezető szerepet. Gönczy intézete a mai Kálvintér szomszédságában állott, közel A. Hárompipa utcai (mai Erkel utca környéke) lakásához.

131.

A. nemcsak a Toldy idézetet, hanem az egész híradás teljes szövegét is a MO-ból vette át; csakhogy A. az ott található szöveget megrövidítette, és szabotossá tette. A Toldy-idézet után a MO-ban ez áll: „a Torontál megyében, Nagy-Szent-Miklóson született halhatatlan férfinak állítandó szobor javára e hó 7-én ugyancsak Nagy-Szent-Miklóson zene-, ének- és szavalati estélyt rendez, melyben Stephani asszonyság [. . . stb. stb.] fognak közreműködni.” A következőkben csak a „Mi is óhajtjuk a M. O. szavaival” kezdetű szövegrész származik A.-tól. — Toldy e beszédét az egyetem dísztermében 1861. júl. 13-án mondta el, s megjelent Összegyűjtött Munkái 6. kötetében. — Révai emlékéért szülőföldjén csak 1893-ban öröktették meg, emlékoszloppal s Holló Barnabás dombornüvével.

132.

Asbóth Lajos (1803–1882) a szabadságharc tábornoka, akit kitűnő elméleti készültségű s tájékozott embernek tartottak. Asbothot a szabadságharc után előbb halálra, majd hosszú várfogságra ítélték, s le is töltött belőle Aradon nyolc esztendő. A 60-as években kétszer újra perbe fogták, s ezek folytán a rendőrségnek sikerült őt behálózni, úgy hogy 64-ben már elárulta az Almássy-féle összeesküvés tervét. Árulására csak a két világháború közötti kutatások derítettek fényt, s így A. e megjegyzésével nyilván a közönség érdektelenségének megróvását kívánta kifejezni. A. a Hfr e híréhez csatolt utolsó mondatát maga a Hfr közlése teszi világossá: „Midőn a forradalomban kitűnően katonáskodó Asbóth Lajost néhány hó előtt a josphstadt-i várba szállították, megyék, városok és egyesek oly nagy zajt ütöttek belőle, melytől még a Kárpátok is zugtak; s ime most, midőn a jeles katona, 1848–49-diki emlékiratait készül kiadni, a nagyérdékű műre mindössze hatvanhat előfizető jelentkezik.” (Hfr 1861. szept. 7. 108. sz., hirrovat.)

133.

Kákai Aranyos — Kecskeméthy Aurél álneve ez — e cikkei s épp oly kétarcú, mint egész irodalmi munkássága; nemcsak olcsó, népek való helyáratat kíván, hanem a népek való repertoárt is, a *Szőkőit katonát*, a *Liliomfit*, a *Ludas Matyit* s hasonlókat; megvetéssel szól az arisztokráciának s polgári utánzóinak rossz izléséről; a népek egészségesebb táplálékot akar adni, de nem mulasztja el megjegyezni, hogy ezáltal is lehetne nevelni a közönséget, azaz elvonni a forradalmi szellemét. — „Sürgöny (1861); „Felelős szerkesztő: Vértei Ernő.” Politikai napilap, amely a bécsi központi

kormány álláspontját képviselte: „megmutattuk — írta — hogy lehet kormánypolitika és nemzeti politika azonos”. (1861. júl. 3. 150. sz.) — Kecskeméthy cikke: 1861. szept. 15. 212. sz.

135.

Mely lapban találta A. e hirdetését, nem lehet megállapítani. — Bene distinguit: jól disztिंगvál, különböztet.

136.

Vertler Mátyás (1812—1872) pécsi polgári származású piarista tanár, aki a rend különböző vidéki gimnáziumaiban tanított, néprajzi, történeti és hitéleti cikkeket írt. E megrótt munkájának teljes címe: *Történeti adatok a magyar nemzet életéből*, egy kalauzzal a történelem mezején, Pest 1861.

137.

Kállay Ferenc (1790—1861) a hírneves család egyik szegényebb ágából született. Előbb hadbíró volt egy székely ezrednél, majd korán nyugalomba vonulva, kezdetben Erdélyben, később Pesten telepedve meg, történeti, klasszikafilológiai és filozófiai tanulmányokkal foglalkozott, mint az Akadémia tagja. Toleráns, liberális egyéniség, de inkább szorgalmas kompilátor, mint valódi tudós, eredeti elme; a régimódi polihisztorok fajtájához tartozik. E Kisfaludy Társaságtól 50 arannyal jutalmazott poszthumusz műve: *A pogány magyarok vallása*. Pest 1861. — A kiadás eszközlőjének nevét a gl. betűhibával adja; helyesen: Ensel Sándor (1833—1899); nemesi családból származó jogász; már az abszolutizmus idején a börtönügy kiváló, humánus, reformer szándékú ismerőjének számított; jogászai tevékenysége mellett több kedvvel mint valódi szakismerettel kutatta a magyar őstörténetet; kereste, s megtalálni vélte például Árpád s Attila sírját is.

138.

A PLI átvette a PN-nak azokat a szavait, amelyekkel az a BpSz ez évi harmadik füzetének megjelenését kísérte, ostromozva benne a közönységet a valódi irodalmi és tudományos vállalkozások iránt s egyben az irodalomban uralkodó renyhéséget is. „Unsere poetische Literatur ist steril geworden, nicht in quantitativer, sondern in qualitativer Beziehung. Und in unserer wissenschaftlichen Literatur sind mit zehn, zwölf Jahren kaum mehr als zwei, drei Bücher erschienen, deren wir uns rühmen könnten.” (1861. szept. 14. 215. sz. Tagesneuigkeiten rovat.) Az ily szavak valóban különösen hathattak egy oly külföldire, aki csak a PLI hasábjairól értesült a magyar irodalom állapotáról, hiszen a PLI, minden jóakarata dacára is, csak igen keveset adhatott ezek ismeretéből — paupertatis testimonium: szegénységi bizonyítvány, — ipse dixit: maga mondta; a fordulat a görög „autos efa” fordítása, amellyel valamely végső, cáfolhatatlan tekin-
télyre szoktak hivatkozni.

139.

Az 59—61-es nagy felújulásnak egyik jellemző kísérője volt a mérhetetlen mennyiségű emlékmű és reprezentatív középület terve, tervének javaslata. Ezek közé tartozott az Országház építésének terve is. A pályáza-

ton a következő művészek vettek részt: Metelka, Ybl. Ganz A., Kauser Lipót és Wieser Ferenc. A sajtóbeszámolókat szerint Wieser terve aratta a legnagyobb tetszést. (Lyka Károly: *Nemzeti romantika*. Bp. 1942. 27. l.)

140.

Báthory Sándor (1833—1901) kismemes családból származó debreceni ügyvéd, aki a 60-as években vidéki, alföldi lapokba írt, s szerkesztett is néhányat. Itt szóban forgó lapjának 36 száma jelent meg; az OSzK-ban azonban, sajnos, nincs nyoma. A. alighanem a radikálisabb és rusztikusabb Dongó rovására dícséri, amelyet többször is említett, nem minden ellenszenv nélkül (l. pl. 110. gl.).

141.

A. valóban nagy örömmel figyelte e réteg érdeklődését az irodalmi élet iránt. A Kisfaludy Társaságnak juttatott adományok vagy pártolói tagdíjak küldői közül többször nyomatékosan kiemelt egy-egy e réteghöz tartozót (l. pl. 52. gl.).

142.

Erről a Richárd abbéről akkoriban naponta írtak az újságok, néha ironikusan — mint A. is —, néha tanácstalanul, higgyenek-e ez ősi babonának. — Nagykörös sokat szenvedett a vízhiánytól, s A. körösi éveiben több ízben panaszkodott a zöld folt nélküli poros városra. — Eberfeld: már ez időben is jelentős ipari város Düsseldorf közelében. A. azonban nyilván nem közvetlenül az eberfeldi újságból vette át e hírt, hanem valamelyik magyar lap közvetítésével.

143.

Rózsági Antal (1829—1886) borsodi magyarosodó zsidó család gyermeke, ki orvos szeretett volna lenni, de a zavaros viszonyok miatt nem sikerült elvégeznie az egyetemet, s így a szabadságharc után, amelyben sebet is kapott, újságíró lett, s ahhoz az e korra jellegzetes literátor típushoz tartozott, mely belső határozatlansága folytán s a változó, a kialakulatlan körülmények következtében százféleképpen kapott, de mindenben a felszínen maradt. Bizonyos franciás szaloniasságot és népszínműves népiességet egyesített könnyedségre törekvő írásmódjában. Regényt, tárcát, tanulmányt, szakcikkeket írt és fordított bőven. Mint tanár halt meg Aradon. — Stecknadel, Haarnadel, Gombostű, hajtű. Az idézet a *Dorottya* harmadik könyvéből való: de meglehetősen változtatással adja A., nemcsak a helyesírás, hanem a szöveg tekintetében is. Az eredeti így hangzik: „Keblekben kurázs van, fegyver a kezekben: | Harnádel, Strikknádel, Ördögpokol-nádel, | Melynek különb nemét ma sem számlálnád el.” S ezt az írásmódot az e sorokhoz fűzött lábjegyzetében megismételte Csokonai; „Harnadel sat. Nadel német szó, magzarul tút tézen” (*Csokonai Vitéz Mihály Összes Művei*). Bevezetéssel ellátva kiadták Harsányi István és dr. Gulyás József. Bp. é.n.) A. tehát nyilván emlékezetből, kapásból idézte e sorokat. — „Gombostű” (1862—1863); Szépirodalmi, társaséleti és divatközlöny; Felelős szerkesztő Rózsági Antal; Kiadják: Engel és Mandello.” A lap szépirodalmi szerzői harmadrangúak vagy teljesen ismeretlenek. Sok a kékharsnya a lap Irányeszmék c., gondolatot negédlő, nemzeti sújtással túllontúl, hivalkodva föl-piperézett és terhelt rovatában. Sok az egzotikus tudósítás és az ügyes pletyka benne; lehetőleg „márkás” neveket is, főrangúakat igyekezett egyes rovataiban megszólaltatni a szerkesztő.

144.

A gyermekirodalom pártoló sürgetését is glosszái kedves feladatának érezte A. Több ízben nyomatékkal ajánlotta az olvasók figyelmébe az ugyan-csak e téren működő Vachott Sándorné munkásságát (l. pl. 57. gl.). — Kisfaludy Atalára l. 60. gl. — Szabó Richárdra l. 60. gl. — *Quantum satis*: éppen elég, untilg elég.

145.

Brassai, akit már ekkor is „Brassai bácsi”-nak titulált az egész tudós világ, híres volt polemikus cikkeinek nyers, nem egyszer grobián, leckéztető, kötekedő modoráról, mint Tompa mondta egyik A.-hoz írt levelében „in-humanus modora”-ról. (1862. aug. 10. MTA Ltár 1018.)

146.

Székely e képet, amely első volt nagy történeti festményei között, előző esztendőben, Münchenben festette, s az ezévi pesti múkiállításra küldte haza. A kép feltűnést és tetszést aratott, s meg is vették. (Szana Tamás: *Száz év a magyar művészet történetéből*. Bp. 1901. 97. l.)

147.

Ozorai Árpád (1833—1896) bácskai szerb származású újságíró, ki gyermekfővel részt vett a szabadságharcban, majd, bohém természetétől hajtva, legkülönfélébb foglalkozásokhoz kezdett, hogy végül mindig visszatérjen az újságíráshoz és fordításhoz. Főképp Paul de Kocknak, a francia regénygyárosnak műveit fordította. — Ez az itt említett lapterve nem valósult meg. — Berecz Károly sem jelentette meg a szóban forgó Localblattot, helyilapot. Berecz Károly (1821—1901) középnemes családból születet, jogot tanult, de az újságírás és a költészet jobban vonzotta, s 48 előtt sokat forgott a neve. Petőfivel is közeli ismeretségbe kerül, s az Életképekben jelentek meg cikkei, versei. 48-ban a hivatalos Közlöny segédszerkesztője, az 50-es években pedig egy ideig a Hfr-t szerkesztette. (1854—56.) Versei, bár népies elem is van bennük, inkább az almanach-költészethez kötik, de egész költészetét liberális, polgáris gondolkodás hatotta át, s az 50-es években ez egy ideig az abszolutizmus polgárisító tendenciáitól megtévesztve közel vitte a korszak hivatalos lapjaihoz. Ez időben azonban már nem számított jelentékeny figurának az írói s újságírói világban. — Csupán Tatár Péter indította meg a hírhedt humorisztikus lapját, címül saját írói álnévét, a „Tatár Péter”-t adva. Tatár valódi neve Medve Imre volt (1818—1878). Kismemesi családból származott, élete nagyobb részében kishivatalokban dolgozott. A népies ponyvának utolsó, talán legterméke-nyebb szerzője. Legkülönfélébb tárgyú ponyvafüzeteinek a száma eléri a százat. — „Tatár Péter; Humoristiko-satyrikus hetilap; Felelős szerkesztő Medve Imre; Kiadó tulajdonos: Boldini Robert.” Az Ágai-féle Borsszem Jankó elődje, modorában, élcei alkatában, típusában egyaránt.

149.

A MO, midőn hírlül adta Eliot regényének, az *Adam Bede*-nek a Kisfaludy Társaság pártólí illetmény-kötetéként való kiadását, gáncsolta a Társaság eljárását. „... helyette inkább eredeti műveket vártunk volna, — írta — a hazai irodalom fejlesztésére halottaiból felébredt Kisfaludy

Társaságtól. Külföldi regénytárunk ugyanis van, míg ellenben nem egy eredeti jóra való mű hever kiadatlanul." A PN szerint viszont a Hartleben-féle külföldi regénytár oly alacsony színvonalú, hogy szóra is alig érdemes. Másrészt a Kisfaludy Társaság éppen azzal, hogy kiadványsoráról levette az egykori „Külföldi Regénytár” címkét, nyilván jelezni akarja, hogy kiad mást is, neimcsak regényt, s eredetit is, ha valóban megüti a mértéket. A MO a PN-nak erre többek közt így felelt: „Azon haragos dialektikából, mely a Pesti Napló ujdonságai közt a Kisfaludy Társaság által kiadott Bede Adam-re tett ártatlan megjegyzésünkre iratott, azt tudtuk meg, hogy az ujdonság író azt tartja, miként a Kisfaludy Társaságnak 1861-ben is csak az a hivatása, mi anno domini 1461-ben [?] volt, midőn jóformán egyetlen regényíróval bírtunk. A többi ugylátszik érzékenykedés. Ezért nem is vesszük fel a kesztyűt.” (MO 1861. okt. 26. 250. sz. — PN 1861. okt. 27. — MO 1861. okt. 29. 252. sz.)

150.

Az alapszabályokat még valóban ez évben megerősítették, s a sorsjátékot is sürgősen szervezni kezdték. A SzF folyvást lelkesen tudósított és agitált sikere érdekében. — A sietésre vonatkozó megjegyzés, természetesen, a nagy reménnyel és bizakodással várt országgyűlés és kiegyezési tárgyalások egyre kevesebb sikerrel kecsegtető menetére vonatkozik. A két kéz hasonlata arra a sajátos helyzetre vonatkozik, amely ebben az esztendőben előállott. A megyék, a magyar municipális hatóságok az abszolutizmus megrendülése nyomán s az országgyűlés összehívásának hírére, sürgősen kezdték újjászervezni hivatali szervezetüket, ugyanakkor az abszolutizmus által létrehozott hivatali rendszer is állt; részletekre kiterjedő intézkedések Bécs részéről nem történtek s nem is történhettek a dolgok folyékony, provizórikus jellege miatt. Míg a dolgok a hamari kiegyezés lehetőségének benyomását keltették, az abszolutizmus által teremtett hivatalok mintegy visszahúzódní látszottak, s az intézkedések jogát átengedni a municipális hatóságoknak. Midőn azonban kiderült, hogy a magyarság követeléseit egyelőre aligha nyernek kielégítést, újra előtérbe léptek.

151.

Az Akadémiának erről a Hfr által elferdített határozatáról a SzF I. 52. sz. Vegyes rovata tudósított. — A Hfr cáfolt híre: 1861. nov. 5. 133. sz. hirrovat. — *Az igaz, szép és jó feltárt tanának előhírnöki füzet*e c. könyvet Kovács Frigyes (? — ?) nagyváradi vagyonos, földbirtokkal rendelkező polgár írta, aki ráérvén, tudományokra adta fejét, s a dilettantizmusnak legalendőbb fajtáját sikerült produkálnia. Ilyféle könyveket írt: *A magyar bölcsészet rövid kivonata, vagy a tudósoktól keresett bölcsék köve megtalálva*. 1865. — Az A. által itt említett munkájából Budenz József mutatott be, elriasztásul, néhány etimologiai, Horvát Istvánt messze maga mögött hagyó fejtegetést. A *hipóthesis* szó pl. a következő magyar szavakból, ill. mondat-összevonásból keletkezett Kovács szerint: „A tudatot *hij*(ánosan) *pót*(ló fejtegetés) *ez is*.” (Magyar Nyelvészet 1861. 453–54. l.)

152.

Miután a Fekete Leves már előbbi számaiban is döfött egyet-egyet az Akadémián, a Társaságon, s magán A.-on is (1861. okt. 20., 29. sz. Szerk. üz.), most ezt írja: „A magyar szépirodalom emelésére alakult Kisfaludy Társaság legközelebb kiadja Cicero leveleinek magyar fordítását, Fábíán

Gábor urtól három kötetben; e kizárólag szépirodalmi könyv kiadása által be akarván bizonyítani, hogy mennyire igyekeznek a legnagyobb részt nők-ből álló pártolóknak érdekes olvasmányt nyújtani. — Úgy halljuk, hogy a tiszteletreméltó Társaság a jövő évre a magyar szépirodalom még nagyobb emelésére s a női közönség még nagyobb élvezetére, egy diák grammatikát fog kiadni." (1861. okt. 27. 30. sz.) — „Fekete Leves (1861); Felelős szerkesztő: Bus Vitéz; Poldini Ede és Noseda Gyula kiadótulajdonosok." A kor élclapjai közül egyike a legjobbaknak, élesen osztrákellenes s antiklerikális s valamelyest antif feudális hangnemben tartva. Szerkesztője Bus Vitéz igazi nevén Matkovics Pál (1836—1887), kismemesi családból származott. A vaskos hangnemű, vidéki ponyvát városiassá, kispolgárivá alakító folyamattal egy igen jellegzetes ösztönzője, népszerű képviselője, realizálója. Sokféle lapba írt, sokféle vállalatba kapott, és sokat nyomorgott; végül megvakult, s az írói segélyegylet kegyelemkenyerén fejezte be hányatott életét. A SzF következő évi folyamában jelent meg egy humoros beszéje, *Egy kedélyes falusi mulatság* címen, s ennek komikumai is éppen a kétféle szemléletet, a városi kispolgári és a falusi birtokosi ütközéséből adódik. (SzF II. II. 12—13. sz.)

153.

Madách helyesírása nemcsak régies — inkább a reformkori normákhoz, semmint az 50-es, 60-as évekbeliekhez alkalmazkodó, akárcsak stílusa —, hanem kétségtelenül hibás is volt, alapvető szabályokat illetően is. Ezeket A. maga is okvetlenül szükségesnek tartotta kijavítani. Így írt rólok Madáchnak: „Ha módosításaim [t. i. verselési s szövegmodosításai] nem tetszenének, vagy ha általában semmit sem akarnál is módosítani (kivéve néhol a helyesírást, mert azt mindenesetre kell) azt ird meg. A munka megjelenésére ez nem akadály: csupán éretted ajánlottam változtatást.” (Madáchhoz, 1861. okt. 27. OSzK Ltár) A meg nem nevezett lap támadása nyilván nem is a még ismeretlen Madáchnak és művének szólt, hanem a Kísfaludy Társaságnak, az Akadémiai csoportnak és magának A.-nak.

154.

Emilia: Kánya Emilia (1830—1905), Szegfi Mór felesége; luteránus papcsaládból származott; már az 50-es évek elején írogatott; a 60-as évektől azonban a kispolgári közönség körében népszerű lapjával, a Családi Körrel, (l. 6. gl.) amely a kezdők s az igénytelen tehetségek egyik gyülekező helye volt, bizonyos szerepre tett szert az irodalmi életben. Maga elsősorban egyfajta érzelmes liberalizmussal áthatott, gyakran az ifjúságnak szánt, moralizáló szándékú, sokszor a városi életből merítő beszélőket írt. — E híradás *Tegyük valamilyen irodalmunk ügyében* c. bő lére eresztett, szépelgő háromhasábos cikkben olvasható, s közvetlenül utána, a lap glosszarovatóban a Kísfaludy Társaság elleni támadás. A Társaság, e szerint, nem más, mint „pihenőhely”, alig adott ki egy-két ösztövért füzetecskét, s az is inkább csak fordítás; „diszokról”, elismertetésről gondoskodik egy csoport számára, holott „munkás, erélyes kezeiről kellene gondoskodnia”, s így csak „pang”. (1861. okt. 27. 43. sz.) — Abonyi Lajosnak, Vértesi Arnoldnak ebben s a következő esztendőben nem jelent meg könyve; a többieknek igen, de különböző kiadóknál; vagyis a terv, úgy látszik, nem valósult meg. — Bozzay Pál (1829—1852) fiatalon, az 1850-es csehországi kényszerbesoroztatása idején szerzett betegségébe, patvarista korában elhalt nemesi származású dunántúli költő. Alighanem ama verseiről van szó, amelyeket Lévay előbb A. segítségével szeretett volna kiadni (l. 88. üz.), s miután ez nem ment,

csak két évtizeddel később jelenhettek meg, Lévy gondozásában, az Olcsó Könyvtárban: *Bozay Pál költeményei*. 212. köt.

155.

A Gyermekebarátra és Szabó Richárdra I. 60. és 144. gl. — A lap, sajnos, nem lelhető könyvtárakban, ill. csak a bpi Egyetemi Könyvtár kiadásunk idején hozzánemférhető anyagában van meg, s így nem tudtuk megállapítani, mi a vers címe és ki a szerzője.

156.

Sárosi Gyula ezen az őszön, 1861. nov. 16-án halt meg. A rögtön a rákövetkező héten, a Vegyes rovat élén, kegyeletes szavakkal, gyászkeretbe tett rövid tudósításban jelentette a halálesetet. (SzF II. I. 2. sz.) Majd pedig, miután, úgy látszik, az e gl.-ban foglalt felszólításának fogamatja lett, a Házi Kincstárból átvette, s néhány bevezető szóval látta el a költő rövid anonim életrajzát. (SzF II. I. 6. sz.) — *Az én albumom*. Pest 1857.) tulajdonképpen nem Sárosi műve, csak általa szerkesztett gyűjtemény. Neki mindössze három verse található benne. — *A Sárosi Gyula költeményei* 1858-ban jelentek meg. — A Házi Kincstárra I. 39. gl.

157.

Laborfalvy Róznak Jókaival kötött házassága előtt, házasságon kívül született leányáról van szó, aki tüdőgyulladásban halt meg, és egy kis harmadféléves leánya maradt, a későbbi Peszty Árpádné. (Váll Mari: *Emlékeim Jókai Mórról*. Bp. 1955. 230–34. l.)

158.

Cicero levelei fordításának fontosságáról már egy előbbi glosszájában is szóltam A. (I. 152. gl.) A fordítás teljes címe: *Cicero összes levelei időrendes sorozatban*. Pest 1861. — Fábíán Gábor (1795–1877) a reformkort bevezető első nemzedékhez tartozott, s ennek jellegzetes képviselője volt. Ref. papcsaládból származott, jogászkodás után, követve írói, literátus hajlamait, polihisztor módjára sokféle kérdéssel foglalkozott, romantikus, nemzeti s délibábtól sem ment lelkesültséggel; legjelentősebbet a nyelvészetben s fordításban, mindenekelőtt az ókori klasszikus auktorok fordításában adta. Mindenféle tudományos irodalmi megmozdulásban részt vett, nagy szerepet játszott az Akadémiában, főképp a 40-es években. 48-ban képviselő volt, s követte Kossuthot Debrecenbe, Szegedre, Aradra, s ezért fogságot is szenvedett. 67-ben újra képviselő; az új nemzedékekhez azonban már meglehetősen kevés kapcsolat fűzte, bár azok tisztelettel vették körül. Tocqueville-től *A demokrácia Amerikában* c. (Pest 1841–43.) művet fordította s adta ki. — Tocqueville, A. de (1805–1859) a francia polgári liberális történetírás egyik legnagyobb hatású képviselője. Befolyása a mi reformkori nemesi nemzedékeinkre is igen nagy volt.

159.

Schedy Sándor (1831–1908) Vas megyéből, tisztartó családból származó gyógyszerész, a magyar gyógyszerészek ügyeinek, szervezésének s a gyógyszerészeti irodalom szorgalmazásának egyik úttörője. A gyógyszerészeti lapot több mint két évtizeden át szerkesztette. — „Gyógyyszerési Hetilap; A gyógyszerészeti tudományok fejlődésének közlönye; Szerkesztő

tulajdonos Schédy Sándor; Budán, a kir. magy. egyetem nyomdájából." A lap többszöri átformálással, időnkénti címódosulással napjainkig fennmaradt. — A Kisfaludy Társaságnak a SzF-ben rendszeresen lajstromozott pártfogói, támogatói közt valóban találhatunk sok gyógyszerészt. Nyilván erre is céloz A.

160.

Az *Egy kopott naplóból* c. elbeszélés alatt az „A. B.” jelzés áll, az évvégi tartalommutató azonban Baksayt tünteti fel szerzőnek. Az elbeszélés gyermekkori visszaemlékezés, Baksay szokott gyöngéd, elégikus, de kissé terjedős modorában. — A Házi Kincstárra l. 38. gl.

161.

Karvassy Ágoston (1809—1896) győri német polgárcsaládból származó jogász, aki különböző vidéki jogakadémiákon tanárkodott, majd 1849-től a pesti egyetemen a váltójogot adta elő. Sok jogi munkát írt, de inkább kompilátor volt, mint eredeti gondolkozó. A környezetében, úgy látszik, ellenszenvvel nézték, kevésre becsülték. Erre utal Arany Lászlónak egy fiatalkori cikke, amelyben Karvassyról azt mondja: „mintaképe a gondolkodás nélküli írónak”, s az egyetemen egyike azoknak, akik következetesen rontják a nyelvet s a hallgatók nyelvérzékét, s némely üres, gyatra mondatai „humoristikus lapokba” is jól illenének. (*Rontsuk a nyelvet, — ahogy lehet.* ÖM II. 185—87. l.) — Czech János (1798—1854) németeredetű győri polgárcsalád gyermeke, aki jogot tanult s városában följutott egészen a polgármesterségig. Szenvedéllyel, szerencsés kézzel buvárkodott, főképp az Árpád-korban és városa történetében. Gyűjtőnek jelentősebb, mint feldolgozó, értelmező. Különösen oklevélgyűjteménye, s éremgyűjteménye volt nevezetes. Az előbbiben számos igen fontos országos jelentőségű okirat is volt. Az ún. *Érsekujuvári kodex* előbbi nevét — *Czech kodex* — róla kapta.

162.

A plágium elkövetője Balázs Frigyes (l. 460. gl.), aki a Hortobágy szerint két idegen, a Bajza-féle Athenaeumból való novellát adott ki saját neve alatt; a Hortobágy párluzamos részletek közlésével bizonyítja is állítását. (1861. dec. 1. 4. sz. Közélet c. rovat.) — „Hortobágy (1861—67); Folyóirat; Megjelenik havonként háromszor közhasznú tartalommal; Szerkeszti: Illéssy György; Kiadja a debreceni Sziniegylet.” Helyi ügyekkel foglalkozó lap, szemléletében erősen prot. és nemzeti; rokonszenv jellemzi a vezető irodalmi csoport s a Csengery-féle politika s művelődéspolitiká iránt.

163.

Szathmáry Károly (?—?) békési ügyvéd, aki a 60-as évektől közlekedési szakembernek számított. Több ily tárgyú könyvet, egy helytörténeti monográfiát írt. Itt említett tervét nem valósította meg. — A egyik sokat szorgalmazott, kedvenc eszméje a helytörténeti monográfiák, város-, egyház-, intézménytörténeti monográfiák írása.

164.

Prépost István (1821—1867) szegény pápai kispolgár-család gyermeke, aki a plebejus honorárius jellegzetes, nyomorúságos útját járta végig.

Gazdasági iskolát végzett, azután nevelősködött, hányódott szerte az országban; 48-ban sorsa jóra fordult: kitűnő önkéntestoborzónak bizonyult, s a hadügyminisztériumban kap állást. Világos után bűjdosás s aztán újra nyomor, éhező újságírás s tengődő lapszerkesztés a sorsa. Tüdővérszt kap, s magánéletének szerencsétlensége siettetí korai halálát. — A Debreceni Közlönyre l. a 65. gl. A lap újjáéledése egyébként nem valósult meg. — Illéssy György (1832—1871) bihari kálvinista papcsalád fia; nagy munkakedv, széles tájékozódási hajlam, gyakorlatiasság s egyben bohémiség jellemezte. Újságíróskodott, belekóstolt a gazdasági életbe, de folyvást adóságokba keveredett, s az amúgy is tönkretett egészségét az ezek miatt vállalni kényszerült megerőltető munka gyorsan aláásta. Fordított, történeti elbeszéléseket írt, zsurnaliszta tollal és Jókai-féle nemzeti, délibábos szeltemben. Versei a népies műdal rokonának mutatják.

165.

A budai Népszínház ebben az esztendőben nem kevesebb, mint 26 ósbemutatót, illetve magyarországi ósbemutatót adott, 20-at magyar szerzőtől, 6-ot idegentől. Ismertebb magyar nevek: Benkő Károly, Berczik Árpád, Toldy István, Jósika Kálmán; idegenek: Sardou, Offenbach, Nestroy. (Mályusz Elemerné: *A budai Népszínház műsora*. Bp. 1957.)

166.

A Napkelet nem ebben az esztendőben jelent meg először, hanem 1857. jan.-jában. 61-ben azonban egy évig szünetelt megjelenése, 62-ben újra megjelent, de még ez évben végképp meg is szűnt. Bővebben l. 24. gl. — Vahotra, aki a helyzetet mindig kihasználni tudó irodalmi üzletember hírében állott, egyebütt is tett A. egy-két ironikus megjegyzést. (l. pl. 24. gl.)

167.

Greguss ily című vígjátékát elő is adták a következő év febr. 10-én a Nemzeti Színházban. Az előző esztendőben *A lángész* c. vígjátékával elnyerte az Akadémia Teleki-díját.

168.

Hollóssy Kornélia (1827—1890) a XIX. századi magyar énekművészetnek ez egyik legnagyobb alakja, akinek nemcsak tehetségét, hanem jellemét is méltán övezte csodálattal kora, csak a következő esztendő júliusában vált meg végképp a színpadtól, bár ezután, vendéjjátékokat adva, megegyeszer bejárta a nagyobb vidéki városokat. A lapjaiban mindig nagy tisztelettel és elismeréssel szólt róla. Már pesti tartózkodása előtt ismerte s méltányolta. 1857-ben, Egressy Sámuel kérte, írta dalszöveget, amelyet ő, Egressy a nagy énekesnő számára megzenésíthetne. Ennek eredménye *A bűjdosó* c. vers. Valamivel később emlékverset is írt *Hollóssy Kornéliának* címmel. (A. Krk I. 505—06. l.) penny-aláírás: Angliában divatozó s az egész kontinensen elterjedt szokása az ajándékozásnak: gyűjtőív körözés, kicsi összegekkel.

169.

Majthényi Flóra (1837—1915) neves, művelt felföldi középnemes család gyermeke, akit családjának irodalomkedvelő légköre korán költői kísérletekre indított, de érzelmes dalaiban igazában soha sem emelkedett

a dilettáns színvonalán túl. A 60-as években szokatlanul nagy számban fellépő költő társnői közül a legjobbakat, pl. Kisfaludy Atalát sem az érzés, a hangulat bensőségében, sem a kifejezés művészi s egyéni voltában nem éri el. Egy kissé mindig affektált, szerepjátszó. Életében, egyéniségében több a szín, a változatosság mint verseiben. Tóth Kálmánhoz ment feleségül, majd, miután elvált, sokáig élt Afrikában, Algirban és Spanyolországban, s irt németül és spanyolul is tárcát, elbeszélést, verset. Ez a lapterve megvalósult ugyan, de csak egészen rövid ideig tudta magát tartani. Könyvtárakban nem is található. A címlap felíratát azonban egy későbbi számában közli a SzF: „Virágcsokor. Szépirodalmi, művészeti és divatlap a haza hajadonainak. Szerkeszti Flóra, kiadja Wodianer.” (SzF II. I. 23. sz. Vegyes rovat.)

171.

A sikertelen országgyűlés eloszlása után a további küzdelemnek mintegy jelképe lett Deák neve, s kultusza egyre nőtt. A városok egymásután kérték őt, hogy megfestethessék arcképét. „Pest város ismételt felkérésére, minthogy különben 1842 óta nem készült arcképe, július 10-ikén irt levelében beleegyezett, hogy arcképét a város festményben, könyomatban vagy fényképen sokszoroztassa és árultassa örök időkre kizárólag a Pest városi árvaház javára.” (Ferenczy Zoltán: *Deák élete*. Bp. 1904. 374—75. l.) — Josephinum: pesti fiú árvaház, párja az említett leányárvaház: az Elisabethinum.

172.

Balkányi Szabó Lajos (1823—1899) szabolcsi kisnemes családból származott, jogot végzett, s a szabadságharc után, melyben részt vett, ügyvédkedett, újságíróskodott, majd a kiegyezés után bíróként tevékenykedett. Kora ifjúságától verselt, de az 50-es 60-as években vált sajátos típussá. A megkésétt táblabíró, a dzsentri s a vidéki zsurnaliszta egyesült benne. A reformkor s a szabadságharc idejének népiessége, nemzeti tematikája s népies humora szállt le s elevenedett meg írásaiban a népies ponyvával rokon hangon. Dalai közelebb álltak a népdalhoz, mint a szorosabban vett petőfieskedőké, s nem egy lett közülök közismert. (*Kákatövéen költ a ruca, Kossuth Lajos azt izente, Helyre tyu, tyu, tyu* stb.) Munkájának címét a gl. hibásan adja: *Magyar ősmesék, mint hitregék a magyar nép ajkáról véve s a világtörténettel egyeztetve* címmel jelent meg őt kötetben vagy inkább füzetben 1860—75 között.

173.

Az ajánlkozó fiatalember, Halász Dezső (1835—1910) Nagyváradon született, magyar polgárcsaládból, elvégezte Pesten és Bécsben az orvosi egyetemet, de egészségi okokból lemondott az orvosi gyakorlatról, s író szeretett volna lenni. Szemere Pálon s Csengeryn át kapcsolatba került a vezető irodalmi körökkel, s másolt többek számára kéziratot, tisztazatot; így Eötvösnek és Deáknak is. Később Csengery a Földhitel Intézetnél szerzett neki állást, s itt maradt élete végéig. Cikkeket, verseket irt, de különösebb tehetséget egyikben sem mutatott. A SzF-ben is, a K-ban is jelentek meg cikkei, versei. Egy szerkesztői üzenetében A. sürgősen magához kérte, talán éppen ebben az ügyben vagy talán másolás ügyében. (SzF II. I. 13. sz.)

174.

Balázs Sándor (1830—1887) kolozsvári polgárcsaládból született, előbb mérnök akart lenni, de földadta tervét, s mindvégig írásból, újságírás-

ból élt. A humoros karcolat, vers, beszély és vígjáték volt igazi területe. A népszínműves irányzat jellegzetes képviselője. Több lapot szerkesztett. — „Ország Tükre (1862—65); Budapesti képes közlöny; Felelős szerkesztő Balázs Sándor; Kiadó Engel és Mandello.” Megjelent havonta kétszer; irodalmi, művészeti és közéleti revű, politikai tekintetben a Csengery-, Kemény-, Deák-irányzatnak a híve; Sokban hasonlított a VU-hoz, de még annál is kevésbé egységes. Bizonyos kétarcúság jellemzi, egyrészt sok benne a társasági elem, bókolás az arisztokráciának és a klérusnak; másrészt viszont bátorságról tett tanúságot, midőn Mentovich Darwint népszerűsítő híres, Erdély-, sőt országszerte támadott előadásának, melyet A. nem mert közölni, helyet adott. (*Az ember nyomai a messze múltban és kinézései a jövőben.* Ország Tükre 1864. 30—31. sz.) S ezenkívül más materialista irányzatú cikkeket is tett közzé, Mentovichtól és másoktól is. A.-ék, A.-né egy ismeretlenhez írt levele szerint, olvasták, sőt összegyűjtve is megvolt nekik (1865. okt. 20. MTA Ltár 1359.). — A. természetesen a híres régi, sok-sok nemzedéket kiszolgált tankönyvre utal a „Kistükör” emlegetésével.

175.

Mátray Gábornak (1797—1877), a magyar zenetudományi irodalom és zenei élet e lelkes úttörőjének, a németből magyarosodó polgár rokonszenves típusának erről az e téren is úttörő, bár tévedésektől, melléfogásoktól éppen nem ment munkájáról a SzF kimerítő bírálatot adott az erdélyi Gyergyai Ferenc tollából, s ehhez egy-két lábjegyzetben maga A. is hozzászólt. (SzF II. I. 23—24—25. sz.)

176.

A Lampel által kiadott e plágiumszerű Jósika-fordításnak nincs könyvészeti nyoma, s könyvtárakban sem található.

177.

A Nemzeti Múzeumról van szó. A múzeumkertről, kerítéséről, ennek széptéséről több ízben szólt A. Ő az Üllői úton lakott, barátai közül Gyulai és Csengery a mai Bródy Sándor utca táján, a Múzeum másik oldalán. S ha az Akadémiába ment, amely ez időben a mai Petőfi Sándor utca egyik házában tartotta üléseit, akkor is ez előtt vitt el az útja. Talán ez is oka lehetett a folytonos érdeklődésnek. A múzeumkert ekkori „rongy” kerítése 1852-ben készült részint vas, fa részint dorongokból. A kert fásítása, parkosítása csak a 60-as évek végén fejeződött be. A kerítés pedig 1879-ben nyerte mai formáját. — Az 50-es években több ízben sújtotta nehéz aszály Horvátországot, 61-ben ismét, s a szűkölködők részére több ízben országos gyűjtést rendeztek.

178.

Milyen természetű volt e „rendőri akadály”, nem tudni. Levelezései nyoma nincs; egy szerkesztői üzenetében azonban céloz arra A., hogy a rendőrség, a cenzúra nincs megalégedve lapjával. (236. üz.) — Az ünnep: a karácsonyi és újévi ünnep volt (1861—62.).

180.

Liszn yaitól ilyen című kötet egyáltalán nem jelent meg. 62-ben mindössze egy vékony füzetkét (*Parragh-csárda* címen) adott ki. Betegsége,

amely a következő esztendőben halálát okozta, akadályozhatta meg e kiadást.

181.

Szabó József (1822—1894) plebejus gazdatiszti család fia, a felvirágzó magyar természettudományos élet egyik nagymunkásságú, rokonszenves alakja. Különbféle iskoláknál tanított, a Bach-korszakban, magyarságáért mellőzve, jelentéktelen állomásokon. 1858-tól a pesti kereskedelmi akadémia kémiai, majd az egyetem ásványtani tanszékének tanára. Nagy gondot fordított a tudomány közkedveltté tételére, s nagy hatással is dolgozott e téren. Nem utolsó sorban azért, mert tiszta magyarsággal, jó, érdekes, közérthető modorban adott elő. A. a Vegyes rovatban több ízben igen részletesen hozta akadémiai előadásainak kivonatát, cikket is kapott tőle mindkét folyóirata számára, s egyikhez maga is fűzött egy kedves féltréfás megjegyzést. (l. 78. mj.) — Kenessey Albert (1828—1879) vidéki honorátiór családából származó tengerész, dunai hajóskapitány, akit A. ugyancsak rokonszenvenvel említett glosszáiban, főképp azért, mert a hajózási nyelvet magyarosította. Tőle a SzF-ben egy Poe-fordítást közölt éppen azért, „hogy némely tengerészeti műszavaink terjedését ezáltal is eszközölje” (l. 20. mj.)

182.

E tárgyban, a Kisfaludy Társaság kiadványainak kérdésében több ízben kerekedett a lapokban heves vita, s A. egy ízben már elmondta a mostanihoz hasonló véleményét. (l. 152. gl.)

183.

Reményi tervezett füzete 1863-ban Pesten meg is jelent; címül Tompa 1863-ban írt, tizenhárom versből álló népdalciklusa *Gyilkos-malom fenék voltna, ha voltna* kezdetű darabjának első sorát viselte; ez azonban nem népdal, hanem Tompa megjelölése szerint is, néprománc.

184.

Nyilván hírlapi levélről van szó. Sándor Lászlóról s találmányáról nem szólnak a szakmunkák. — A hírt a MS is közli. (1862. febr. 13. 6. sz. Vegyes közlemények rovat.)

185.

Ez a röpirat egyik stádiuma annak a harcnak, amelyet Brassai egyfelől az Akadémia, másfelől és különösen pedig a magyar természettudományos gondolkodásban kibontakozó materializmus ellen viselt. A neves orvos Pólya József 1861. jan. 14-én élettani értekezést olvasott fel az Akadémián. Brassai megtámadta, mert materialista irányzatot, Molleschott irányzatát látta benne. Támadását ápril. 23-án fel is olvasták a filozófiai osztály ülésén. E cikkét a cikk két bírálója azonban kiadásra nem javasolta, részint, mert, szerintük, nincs benne semmi új, sőt sok benne a tévedés, másrészt mert modora, élcelődése, ironizálása, adomázása nem méltó sem a tárgyhoz, sem az Akadémiához. E bírálatok ellen írta Brassai az itt szóban forgó röpiratot, s ezek voltak az említett „két bírálat”. Röpiratában egyebek között gáncsolta az akadémiai választások rendszerét. Támadása indítékai közt alighanem személyes mozzanatok is nagy szerepet játszottak, mert ő ugyan már 1837 óta levelező tagja volt az Akadémiának,

de hogy az Akadémia valóban kezdett a szigorú szaktudományosság útjára lépni, egyik osztály sem akarta vállalni a polihisztort, s csak 1865-ben lett rendes taggá. (Fitz József: *Brassai Sámuel*. Bp. 1912. 269–82. l.) — Babinett, Jacques (1794–1872) francia fizikus, aki azonban elsősorban tudomány-népszerűsítésben szerzett nevet; adomákkal s iróniával fűszerezte előadásait.

187.

Bräuer Ferenc (1799–1871) Morvából hazánkba származott s megmagyarosodott német zenész, aki egy ideig Biharival is együtt játszott, majd Kállay Miklós szabolcsi főispán karmestere lett, s végül — sok önképzés után — a pesti belvárosi templom karnagya. — Scholl karmester nevében elírás van, nem Mihály, hanem Miklós. (?–1840) Osztrák zenész-családból származott, de mint az Esterházy-gyalozegred karnagya meghonosodott Pesten, s itt is házasodott. Valószínűleg, Bihar i játéka nyomán, ő szerkeszthette meg s hangszerelte elsőnek a *Rákóczi indulót*. — A. a problémát s az adatot Bartalus Istvántól kaphatta, aki ez év nyarán jelesebb zenetanítóink címmel, Bräuer munkásságát is ismertetve s ezt a kérdést is megpendítve, cikket írt az Ország Tükrébe. (1862. jún. 1.) — A. felfogását e kérdésben, s a *Rákóczi-nóta*, illetőleg a *Rákóczi-kesergő* általa lejegyzett változatait, valamint a kérdés egész irodalmát l. *Arany János népdalgyűjteménye*. (Bp. Akadémiai Kiadó. 1952. 54., 72., 147., 170–71. l.)

188.

Az értekező Hunfalvy: a nyelvész, Pál. A szóban forgó tudósítás a SzF 15. számának Vegyes rovatában jelent meg, s a következőképpen hangzott: „Az akadémiai nyelv és széptudományi osztályának ülésében Fogarassy János r. tag olvasta fel egy részét Szabatosság, az igeidőkben című dolgozatának. Ezuttal azt fejtegette, hogy a régi *nyelvemlékek*, habár nyelvünk etymológiájára, a gyökérszavak és képzők viszonyára, időnkénti módosulásokra stb. világot derítenek és így azok tanulmánya mellőzhetetlen: arra, hogy belőlük az igeidők szabatos használatát megállapítsuk, éppen nem elegendők. Ugyanis e nyelvemlékek szókötésében s így az igeidők használatában is kétségtelen a latinosság; miről a foglaló módú, s egészen latin syntaxis szerint használt igeidők gyakorisága tanuskodik. Értekező erre nagy számmal idéz példákat a régi bibliafordításokból s egyéb kódexekből. E latinosság nyomait látja továbbá a személyes-, meg a birtoknévmás szűkségtelen kirakásában a birtokragos nevek és igék előtt, mi a Halotti-beszédben még nem volt oly gyakori, mint a későbbi emlékekben. Innen azt következteti, hogy az igeidők használatára maga a régiség nem szolgálhat sinór-mértékül, annál kevésbbé, mert latinossága mellett ingatag is; így például a Müncheni-kódex egyetlen lapján a latin perfektumot négyféle multtal adja vissza.” — Hunfalvy a következő félévben két számon át, főcikként hozott polémiájában visszatért e kérdésre, bár polémiája nem annyira A. mint inkább Brassai ellen irányult; de a cikkhez A. mégis fűzött néhány lapalji megjegyzést. (l. 61. mj.) — A. említett cikkét, amely azonban nem Visszatekintések, hanem csak *Visszatekintés* címet viselte akkor, a SzF ez évi folyamata hozta a 36–41. számban. — foglaló mód: konjunktívus, kötő-mód.

189.

Kotsányi (vagy Kocsányi) László (?–?), életének s tevékenységének adatai ismeretlenek. Csupán annyit tudni, hogy nyelvtanár volt. Mun-

kája teljes címe: *Teleki-album*. Szerkeszti és kiadja Kotsányi László. I. évf. Pest 1864. E címből úgy látszik, időszakos kiadványnak tervezték, de több nem jelent meg belőle.

191.

Guzman Dénes (?–?) zsebkönyve megjelenése után, erdélyi városok postáin dolgozott, sőt, A. következő számbeli, 195. gl.-ja szerint már valószínűleg ez időben is. Közlebbi adatai ismeretlenek.

193.

Pap Antalról (?–?) azon túl, hogy megjelent egy verses propaganda-füzete (*Kalászhok a budai népszínház javára*. Pest 1862.), többet nem tudni. — A pályázat a MS-ban jelent meg, s egyebek között így hangzott: „1) Készíttessék egy színmű, melyben az erdő-, legelő elkülönözés, tagosítás szükségessége, hasznossága a kor igénye szerint népjelenetekben magyaráztassék. 60 arany. 2) Ugyanígy az életnek nyomor, s az épületnek tüzvész elleni biztosítása; 60 arany.” (1862. márc. 27. 71. sz. — Molnárra l. 56. gl.)

194.

Méry Etelre l. 303. üz.

195.

Guzman zsebkönyvére l. 191. gl. — Mint a Nyílt levelezés szerkesztői üzeneteiből látszik, A.-nak sok bosszúságot okoztak a lap szétküldésében a még nem eléggé kialakult s folyton változó postai szabályok.

196.

A debreceni drámaeső: a Hortobágy c. hetilap (162. gl.) 1861. dec. 1-én közli a „Debreceni Színügyegylet” drámapályázatát, 50 arany pályadíjjal, 1862. febr. 15-i határidővel. Az 1862. febr. 21-i szám felsorolja a beérkezett pályaműveket. Az eredményről elég későn ad hírt, ezért meglepetőzik is. 1862. szept. 26-án közli, hogy két darabot előadásra méltónak ítélték, a többi nem alkalmas előadásra. — A. gl.-ja előbbiről való, úgy látszik, valami szóbeli értesülése lehetett. [Dr. Bata Imre debreceni egyetemi könyvtáros szíves szóbeli közlése]

197.

Kriza gyűjteményéből az *Ó bánat, búbanat, a Kövecses víz partján palántált viola s a Pázsitos udvaron lakik a szegénység* címűeket közölte a SZF (18., 24., 26. sz.); első alkalommal e csillag alatti megjegyzéssel: „Kriza János becses gyűjteményéből.” — A híres kötet csak a következő évben, 1863-ban jelent meg.

198.

A Nővilág (l. 23. gl.) e megjegyzése: 1862. ápr. 20. 11. sz. Pesti hírek rovat.

199.

A *Sand in die Augen* c. darabot a Nővilág németből fordítottnak mondja (1862. ápr. 20. 11. sz. Pesti hírek rovat); valójában Sardou darabja.

200.

Galambposta szerkesztői üzenetek. Hogy a Nővilág szerkesztőjéhez hasonlóan A.-t is zaklatták személyes megbízásokkal, néhány szerkesztői üzenet kissé türelmetlen hangja erre utal. l. 100., 375. üz.

202.

Sardou, Victorien (1831–1908) francia drámaíró; annak a második császárság idején indult polgári drámaíró nemzedéknek a tagja és egyik legjelentősebb képviselője, amelyik mindent tudott a szinpad hatás titkáról, de elmondanivalója vajmi kevés akadt. Számtalan darabja közül igen sokat játszottak nálunk is. — A Theatre Francaise rangja és szerepe kb. a Nemzeti Színházénak felel meg. — vaudeville: énekes, zenés bohózat. — A „sutor ne ultra crepidam”: „szuster ne tovább a kaptafánál” mintájára: Sardou ne tovább a vaudevillenél.

203.

A. e megjegyzése némiképp visszatorlás is; a Kisfaludy Társaság fordítatói jogát és kötelességét ugyanis éppen a MO tette az előző évben kétségessé és gúny tárgyává. (l. 149. gl.) — A Sophokles-fordításra vonatkozó tudósítás: MO 1861. ápr. 19. 91. sz.

204.

Ponori Thewrewk Emil Homerosát, amely ezzel a címmel jelent meg: „*Homer Iliasa*, Iskolák számára kiadta és magyarázta Ponori Thewrewk Emil”, a Vegyes rovatot követő Uj könyvek c. rovatban láthatja az olvasó, a borítólap hátlapján. Az említett fordítás mutatvány az *Iliás* hatodik énekéből, s A. ajánló lábjegyzetével jelent meg. (l. 28. mj.)

205.

Pauer János (1814–1889) polgárcsaládból származott; árván maradvá, papnak nevelték, egyházmegyéjében állandóan emelkedett, végül fehérvári püspök lett. A város szellemi közéletében élénken részt vett. Heves liberalizmus-ellenes érzelmek fűtötték, kivált Renan ellen harcolt tüzesen; a történetírás különösen érdekelte, bár dolgozatai az egyházas szemlélet és a dilettantizmus határán nem igen jutottak túl. — Venczel Gusztávról (1812–1891), a jeles történésről van szó.

206.

Torkos Sándor (?–1865) jogász, a soproni ev. jogakadémián tanár, akit azonban inkább a nyelvészeti s főképp a néprajzi, még pedig a Dunántúlt érintő néprajzi kérdések foglalkoztattak, mint a jogiak. Ily cikkei alapján lett az Akadémia levelező tagja. — Ballagi: Ballagi Mór. — A nyelvtudomány a későbbi kutatások folyamán teljes egészében A. felfogásának helyességét igazolta. (Vö. TMNy 640–717. l.); a *Halotti beszédre* l. Pais Dezső: *A Halotti beszéd olvasása és értelmezése*. MNy XXXVIII. köt. 159–62. l., Mészöly Gedeon: *Ómagyar szövegek nyelvtörténeti magyarázatokkal*. Bp. 1956. 129–33. l.) — személyszó: személyes névmás; néviérték: névszói, illetőleg általánosabban szójelentés, fogalmi érték; particula: itt: szórész,

szólem; pleonastice: fölösleges szóhalmazással — Mándy Péter (1784—1873) szatmári földbirtokos, egy ideig alispán, az irodalom s tudománykedvelő, a művelődést pártfogoló régi vágású nemes úr példája, aki szép könyvtárat gyűjtött, s iskolai alapítványokat tett, írőkkel (Kölcsey, Kazinczy, Horváth István) tartott fenn kapcsolatot; jobbagyainak sorsát igyekezett könnyíteni; filozófia iránt is érdeklődött, de leginkább a nyelvészet foglalkoztatta, s a *Nagy Szótár*hoz egy évtizeden át rendszeresen küldötte pótláslistáit. — Finály Henrik a *Nagy szótár* ellen a következő cikket írta: *Kritikai elmélkedés a szótárkészítésről általában és a Magyar Akadémia megbízásából készült értelmező szótárról külön.* (Korunk 1862. márc. 27., 28., 30.; 48—49—50. sz.)

207.

Lichner Pál (1818—1884) felföldi polgárcsaládból származott, hazai s németországi tanulmányai után a pozsonyi ev. liceum tanára, majd igazgatója lett. Az Akadémia levelező tagjának választotta. Munkássága elsősorban helytörténeti vonatkozású iratok kiadására s klasszikai tanulmányokra terjedt ki. Az ezt megelőző munkáiban is megtalálható ez a tarka többnyelvűség, s talán éppen ez indította A.-t felszólalásra. E mű teljes címe: *Johann Pogner's Verzeichniss über den Bau der evangelischen Kriche in Pressburg 1636—1683, und Johann Liebergott's Tagebuch von den Verfolgungen der evangelischen Bibliothek, mit Urkunden herausgegeben* (Annales Evangelicorum in Hungaria I.) 1861. — J. Pogner pozsonyi polgár, iparos a XVII. században; J. Liebergott XVII. századi pozsonyi kalaposmester, aki a maga életének s városának eseményeit gondosan feljegyezte.

208.

A Közlemények a kereskedelem és ipar köréből c. lap, bár A. megjelentnek mondja, nem található könyvtárakban. A szerkesztők közül Robonyi Géza (? —1899) ez időben könyvkereskedő, majd nyomdász, végül tanító s polgári iskolai tanár lett. Petényi Ottó (1837-1908) nyugtalan természetű vállalkozó kedvű felföldi származású mérnök, akinek nem csak technikai, hanem gazdasági és kulturális vállalatokban is gyakran szerepelt a neve, s egy ideig megyéje, Zólyom ellenzéki politikájában is szerepet játszott.

209.

Tóth Endre (1824—1885) nyírségi középbirtokos nemes családból származott, a szabadságharc után, melyben részt vett, Fejér megyébe házasodott, s ott élt haláláig; ha nem is szegényen, de szerény viszonyok között. A petőfieskedőkkel együtt indult; élményvilága, társadalomszemlélete is sok közösséget mutatott velük, de sok volt benne a reformkori almanach líra és Tompa érzelmességéből is. Rajongott Petőfiért, Aranyért s az általa A.-ban annyira tisztelt fegyelem megóvta a petőfieskedők szertelenségeitől. Tóth Kálmán szelidebb, szolidabb, rokonszevbesebb, bár kétségtelenül gyengébb tehetségű párja. Az 50-es években és a 60-asokban a népies nemzeti iskola hangnemében és tárgykörében mozgott; öregkorában azután rátért a tehetségének, egyéniségének, szemléletének leginkább megfelelő népies műdal, érzelmes, életképszerű idill művelésére. Néhány könnyed, finom érzésű, hibátlan építésű dala méltán maradt fenn, s néhány közismertté is vált. (pl. *Fekete szem éjszakája*) Tiszta, egyenes, melegszívű egyéniség, a naivitástól, és a szimplaságtól sem ment. A.-hoz nemcsak a rajongás, hanem valami gyermeki bizalom és ragaszkodás is kötötte, amely

A. számára nem egyszer terhessé is vált, mint ez levelezésükből s a K és SzF nyílt levelezéséből kiolvasható annak ellenére, hogy A. folyton a tapintatos, segíteni kész barát magatartását kívánta tanúsítani vele szemben.

210.

Asbóthra és könyvére l. 132. gl.

211.

Kemény Gábor (1830—1888) a neves erdélyi arisztokrata család bárói ágából született; igen kitűnő iskoláztatást kapott, s széles érdeklődési körét —, amely mindenekelőtt közgazdasági volt — külföldi tanulmányokkal is mélyítette. Az 50-es évek közepétől s főként a kiegyezés alatt és után igen sokat szerepelt, s több ízben volt iparügyi, ill. közlekedési miniszter. Tanulmányai valóban jeles tehetségnek mutatják, sőt a haladó liberáliszmus eszméi valamelyes őrzőjének is; gyakorlati politikájában azonban nem emelkedett a Tisza-kabinetek átlagának szintje és szemlélete fölé. — Teleki Domokosra l. 123. gl. — Az idézett s variált verssor Vörösmartytól való, a *Zalán futása* első énekéből, s így hangzik: „Engem is a nyugalom napján, ily év hozza fényre”. A. születési éve 1817.

Theophile Gautierről (1811—1872) „a kitűnő műtész”-ről van szó, „kinek érdekes cikkét az *l'Artiste* és a *Journal de St. Petersbourg* hasábjairól átvesszük és közöljük” — így vezeti be a szóban forgó cikket a szerkesztő; Zichyről, — „aki tőlünk, fájdalom kora ifjúságában elszakadva, mintegy arra látszik hivatottnak, hogy távol észak fővárosában tartsa fenn a magyar név hírét” (337—338. l.) — Botka Tivadar (1802—1885) Bars megyei középmenes családból származott, jogot tanult, megyei tisztségeket viselt; a liberálisokhoz tartozott, de később, bár megmaradt a liberálisok oldalán, a konzervatívok felé hajlott, s az 50-es években egy ideig szerepet is vállalt. Történészkedett, főképp idősebb korában, nem menten a vidéki nemes műkedvelő vonásaitól. — Ez a kérdés a délibábos nemesi ellenállás, Habsburg-ellenesség egyik kedvenc, még ezután is, főképp a dilettáns történészek között, sokat hányt-vetett kérdése volt. E szerint a francia Croy régi nemesi, majd hercegi családból származó Croy-Dülmen francia — német hercegi familia tagjai az Árpádok egyenes ági leszármazottai volnának, s így joguk volna a Habsburgokkal szemben a magyar trónra. A családnak kétségtelenül voltak az Árpádok alatt kapcsolatai magyar főrangú családokkal, talán közvetve a fejedelmivel is, de ez nem igazolható. — Kautz Gyula (1829—1909) német polgárcsaládból származó közgazdász, egy ideig egyetemi tanár, az Osztrák—Magyar Bank magas tisztségeit töltötte be. A kiegyezés korának egyik legképzettebb gazdasági szakembere; ifjú éveiben határozott rokonszenvet és érdeklődést mutatott a szocialista tanok iránt, s még e cikkéből is kiút ez az elmúlt rokonszenv. E cikk rendkívül fontos, mert a szocializmus iránti magyar érdeklődés első szakasza után — amelynek megtestesítői a nemesség köréből kerültek ki (Lukács Móric, Eötvös, Trefort, Kemény) — ez a másodiknak, a liberális polgárainak egyik reprezentálója. Azok egy ideális fejlődéssel kikerülni akarták a szocializmust, ez fölébe kerekedni polgári érvekkel. — Szilágyi Sándor tanulmánya ahhoz a kutatáskörhöz tartozik, amelyet a tudományos érdeklődésen túl a nemzeti ellenállás gondolata is ösztönzött egyrészt azért, hogy bebizonyítsák annak a Habsburgoktól sugallt eszmének tarthatatlanságát, hogy a magyarság Ausztriának s a dínasztianak köszönheti fennmaradását; másrészt azért, hogy az egykori elnyomatás túléléséből erőt merítsenek a jelenlegi túlélésé-

hez. — Reviczky Szevér (1840—1864) bihari középnemes család fia, jogot tanult, de az irodalom és közgazdaság érdekelte igazán. Egyéniségében sok rokonvonás van Csengeryével. Nagy tájékozási kedv és munkabírás, erős gyakorlati érzék és szervezőkészség, közvetítő hajlam és alkalmazkodó tehetség jellemzi. Főképp a latin, az olasz és francia s az orosz irodalom iránt érdeklődött. Öntudata, határozott tartása alapján e fiatalon elhunyt polgári irányzódású nemzedék összefogója lehetett volna. Felfogásában a polgári liberalizmus híve, de érzékeny társadalmi—szociális kérdések iránt is. Kemény körében igen nagyra becsülték. Mídön párbajban elesett, az egész sajtó, ellenfelei is a kor szellemi élete egyik nagy veszteségének tekintették halálát. — Mazade Charles de (1820—1893) francia polgári közíró, a *Revue des deux Mondes* szemleírója, akit mint egy-egy ország társadalmi gazdasági szellemi struktúrájának tömör, jó szemű összegezójét dicsérték. Itt idézett cikke is e típusba tartozik. — Dallos Gyuláról (l. 430. gl.) és Tóth Dénesről (? — 1880), a francia filozófusok iránt érdeklődő újságról van szó.

212.

Zajzonira l. 6. gl.

213.

A nemzeti lelkesedés fellobbanásával megint lábrakapott — nem egyszer komoly főket is magával ragadva — a Horvát István és Dugonics szellemében való dilettáns történészkedés és nyelvészkedés, amely rokonságba hozta a magyarsággal a fél világot (l. pl. Bartal György: *A parthus és hun—magyar scythakról*. Bp. 1862.). A családosítás pedig abban rejlett, hogy szögyököket kerestek, amelyekből többnyire dilettánsan, erőszakolt módon egész szócsaládokat vezettek le; még jó néhány évig virágozott s jeles nevek is akadtak művelői között. (L. pl. Toldy Ferenc: *Az „A” indulathang és családja nyelvünkben* c. értekezését, amely valódi tud. megállapításai s értéke ellenére is tartalmazott ilyféle vonásokat; 1865. jún. 19-én adta elő az Akadémiában, s az az évi Akad Ért-ben meg is jelent, 410—419. l.)

214.

Az Akadémia 1860-tól három füzetet adott ki párhuzamosan. A „Nyelv és Széptudományi Osztály”, a „Philosophiai Törvény- és Történettudományi Osztályok” és végül a „Mathematikai és Természettudományi Osztályok” „Közlönyét” „Magyar Akadémiai Értesítő” címen. Ezeket előfizetési tájékoztatás valóban nem volt található, sem a borítólapon, sem egyebütt. — Benkő Dániel (1799—1883) székely kisnemesi családból származott, s bár jogot és teológiát tanult, gazdasági szakember lett, s mint ilyen hírré tett szert.

215.

A „soha nem létesülő experimentumok”-kal A. az át nem gondolt és szükségtelen kezdeményeknek (pl. emlékműállítás, egyesület-alapítás stb.) arra a beteges elburjánzására utal, amely a nemzeti élet újjáéledése idején betöltötte az országot. (l. pl. 99. gl.)

216.

A Nefelejsre l. 40. gl., a Gombostűre 143. gl., a Virágcsokorra 169. gl., a Családi Körré 6. gl., a Nővilágra 2., 23. gl. — „Divatcsarnok (1853—

1863); Szépirodalmi, művészeti és divatközlöny; Felelős szerkesztő Szabó Richárd; Kiadó Emich Gusztáv" Évtizedes fennállása alatt szerkesztői gyakran változtak — Császár Ferenc, Szilágyi Virgil, Szabó Richárd, Vértessy Arnold — de színvonala, Szilágyi Virgil átmeneti kísérletétől eltekintve, mindig igen alacsony volt. Császár Ferenc alatt a magas nemesi rétegekre s az őket majmoló polgárságra számított, később inkább csak a kispolgárságra. Harmad- és tizedrangú írók s méginkább újságírók írták. Sok fordítást adott a nyugati kommersz irodalom prózájából. A Családi Kör és a Nefelejts testvére, de még talán azoknál is igénytelenebb színvonalon mozgott. — A Hfr javaslata: 1862. jún. 5. 57. sz. Hírvovat.

217.

Birch-Pfeiffer Sarolta (1800—1868) a kispolgári, főképp hölgy közönségnél nagy közkedveltségnek örvendő német színpadi szerző, aki többnyire gyenge regényeket dolgozott át vizenyősen szentimentális tónusban hazug romantikájú drámái csinálmányokká. A Goldbauer végül mégiscsak *Arany-paraszt* címmel került színpadra, 1862. jún. 20-án a Nemzeti Színházban.

218.

A Szünórák (1862) az Anyák hetilapja (l. 57. gl.) folytatása kívánt lenni, szélesebb közönségnek szánva. Könyvtárakban nem található. — Vachottnéra l. 57. gl.

219.

Persze „a talány és rébusz feladatok” ezután sem leltek otthont A. lapjában, még a népszerűbbnek szánt K-ban sem. Az efélét is a „képeskedő” divatlapok izetlenségéi közé számította.

220.

l. előző gl-t.

221.

Célzott-e itt valamely lapra A., nem tudni. Inkább csak öniróniája jellegzetes megnyilatkozásának látszik ez a kesernyős ötlet. De még valószínűbb, hogy így, indirekt módon, kívánta cáfolni a rivális szerkesztők sugalmazása által lábra kapott híreket a SzF átalakításáról, illetőleg megszüntetéséről. A PN hamarosan, nyilván az ő kérésére, egyenes cáfolatot is adott. „A »Szépirodalmi Figyelő«-ről több helyi lap mindenféle átalakítási híreket hozván, ezen lap szerkesztősége kijelenti, hogy ama hírek kissé időelöttiek valának, miután a »Figyelő« eddigi viszonya semmi változásnak nem indult s eddigelé még nincs semmi újítás elhatározva.” (PN 1862. aug. 10. 184. sz. (Hírvovat.)

222.

A szó eredeti alakja csakugyan *odalyk*.

223.

A Hfr szerint a Times-szerű lap szerkesztőjéül „egyik a hajdani »Esti lapok«-ból ismert publicistánk van kijelölve”. (Hfr 1862. jún. 17.

72. sz. Hirrovat.) Talán Jókairól járt ilyféle hír, aki hamarosan meg is alapította a Hon-t (l. 518. gl.), amely annyiban valóban hasonlított a Times-höz, hogy bőven hozott közgazdasági tárgyú cikket, hírt, tájékoztatást, mégpedig az angol lap mintájára, az első lapon.

224.

Eredics Ferenc (?-?) dunántúlról származó jogász, később neves szombathelyi ügyvéd. Füzete: *Költemény-füzet*. Pest 1862. A magánúton való értesülést nyilván fiától, Arany Lászlótól vette A.; ez ugyanis ez évben kezdte meg jogi tanulmányait, s mindjárt be is kapcsolódott élenken az ifjúság életébe. (Kolozsváry Aladár: *Arany László*. A ref. főgimnázium értesítője, Mezőtúr 1909.)

225.

Szabó Károly (1824–1890) békési, bár erdélyi eredetű, ref. papcsalád fia, aki előbb tengerész akart lenni, majd Hunfalvy Pál s később Toldy Ferenc mellett kedvet kapott a filológiához, s a magyar forráskutatás egyik legjelentősebb alakja lett. Nagykőrösön együtt tanárkodott A.-nyal, majd Kolozsvárt az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárosa, végül a kolozsvári egyetem tanára lett. A.-hoz közvetlen, meghitt barátság fűzte. A körösi kör sok rokonszenves egyénisége közt is, egyike a legrokonszenvesebbeknek. Nagy szívósság és igazi szelidség, lelkes úgyszeretet és férfias tartózkodás, magas tudományos igény és emberi szerénység jellemezte s emellett csöndes, finom humor is. — Nem egészen világos, miért mondja A.: késés következménye, hogy nem lapjából értesül a tudományos világ e felfedezésről, hiszen akaram Szabó, lokálpatriotizmusának eleget téve, így ír: „kolozsvári lapból akarom legelsőben tudatni a m. tud. világgal, hogy e könyv, melynek létezését is kétségbe vonták némelyek, melyet annyian hasztalan nyomoztak, megvan, s Erdélyben, a régi magyar könyvek hazájában van.” (1862. jún. 20. MTA Ltár 460.) Talán Gyulai megnyugtatóására szól A. e fogalmazásmódja, s gesztus Gyulai iránt. Ez ugyanis Kolozsváron már előbb értesült a felfedezésről, mint A. Szabó leveléből, s rögtön, úgy látszik, Szabó Károly megkérdezése nélkül, küldte is tovább a hírt A.-nak, mert így, úgymond, „sütörtöki számokban egy érdekes ujdonságot írhat sz s megelőzheted az erdélyi lapokat”. (1862. jún. 22. Somogyi 423. l.) A. közben megkaphatta Szabó Károly idézett levelét, s látva annak az erdélyi közlés elsőbbségét illető kívánságát, szándékosan kiszorította a Gyulai által közölt hírt. — Szabó Károly kutatásáról s főképp éppen a *Magyar logická* megtalálásáról a kolozsvári Korunk c. lap számol be (1862. 98. sz.). Kiadni pedig csak öt év múlva, 1867-ben adta ki Horváth Cyrill. — Lugossy József (1812–1884) ref. lelkész, a debreceni kollégium polihisztor hajlandóságú, de kiváltképp nyelvészettel foglalkozó professzoráról, aki az Akadémiában is nagy szerepet játszott, és Toldy baráti köréhez tartozott, meg Révész Imre (1826–1881), ref. lelkész, tanár, levéltáros, az Akadémia tagja, egyháza múltjának egyik elsőrendű kutatójáról van szó. — Gönczi György híres *Keresztyéni ének*-jének ez az említett harmadik kiadása.

226.

Balla Károly (1792–1873) kisnemes családból származott, jogot végzett, majd katona lett, végül kilépvén a hadseregből, mezőgazdasággal és meteorológiával foglalkozott. Ifjabb éveiben írt verseket is különféle reformkori szépirodalmi lapokba. Ez időben azonban már inkább csak a

múlt idők tanúját tisztelték s hallgatták meg benne, bár valójában mindig csak polihisztor hajlandóságú, régimódi műkedvelő volt. — Az *össze-sülést* kiváltó hőség indokolt volt: júl. 1. volt az ülés dátuma.

227.

Az írói segélyegyletnek véglegesen is Gyulai Pál lett a titkára. A szóban forgó album pedig, amelyet Gyulai e tisztségében hivatalból szerkesztett, a *Részvét könyve* volt. (l. 267. gl.)

228.

Lauchs Lőrinc (1836—1882) dunántúli polgári származású katolikus pap, aki teológus korában lapokba küldött leveleket és cikkeket, szervezte diáktársait az irodalom pártolása ügyében; alapítási terve, a Gymanasiumi hetilap nem valósult meg. — „Tanodai Lapok (1856—1870); Kathol. nevelészetű és közoktatási heti közlöny; Felelős szerkesztő s kiadó-tulajdonos Lonkay Antal; Nyomatott Vodianer F.-nél.” Szemléletében, világnézeti cikkeiben mereven egyházas; moralizálóan irodalomellenes is többnyire; módszertani cikkei között azonban meglepően friss és tapasztalati alapvetésűek is akadnak. A nyilván e szűk és irodalomellenes magatartása miatt örült volna, ha a lapnak a liberálisabbnak látszó Lauchs riválist támasztott volna.

229.

Szabó Károly erdélyi kutatásaira l. 225. gl. — 15 gl. anyagának három levélből kellett összetevődnie: Gyulaiéból A.-hoz (1862. jún. 22-én Somogyi 423. l.), Szabó Károlyéból A.-hoz (1862. jún. 20-án MTA Ltár 460.) és Szabó Károlynak egy, ez idő szerint elvesztett leveléből.

230.

Hang Ferenc (1836—?) budai német polgárcsaládból született, s jogot végzett, ügyvédkedett, előbb Pesten majd Kalocsán, de az ügyvédi gyakorlat mellett nagy bőséggel fordította a két Dumas, Paul de Kock, Luise Mühlbach stb. regényeit. A nagyban dolgozó fordító-iparos egyik első példája nálunk.

231.

Az oldalvágás arról, hogy egyesek úgy hiszik „jobban megtanulták a nyelvet, mint mi tudjuk”, Riedl Szendének szól. Ez ugyanis lapjában, a Kritikai Lapokban (l. 247. gl.) igen keményen kikelt A. ellen, mert az a következő címbe — belejavitva, zárójelben — az *egy* névelőt közbeiktatta: „A mezei gazdaság jelen állapota, mint a tudomány közhasznosságának bizonyosága. Kifejtve (egy) beszédben, [melyet] Liebig Justus” mondott (SzF II. II. 3. sz. Új könyvek rovat). Ezt az eljárást Barsi József nehezményezte a Kritikai Lapok egy cikkében. A szerkesztő Riedl Szende pedig még rá is duplázott: ez germanizmus, és Ballagi nyelvtanával bizonyított. „Ezekre támaszkodván, kijelenthetjük, hogy ezen esetben Barsi urnak van igaza s a Figyelő annál inkább hibázott, minthogy először hibát látott, a hol az nem volt, s másodszer ezt javítani akarván új hibát követett el.” (Barsi József: *Kérdés a Kritikai Lapokhoz*. 1862. jún. 1. 7. sz.) A SzF 6. számában válaszolt A. Riedlnek és Barsinak *Kis polemia* címmel, megvédte a maga helyes álláspontját. Erre felelt a Kritikai Lapok, nyelvtudományi

tudatlanságban marasztalva el a SzF-t, s a közönségre apellált döntésért. (1862. jún. 15. 8. sz.)

232.

Petőfi „vegyes művei”-nek e Gyulai által rendezett kiadása 1863-ban jelent meg, de nem kettő, hanem három kötetben.

233.

Az említett kiadvány-sorozat teljes címe: „*Monumenta Hungariae Historica*. Magyar Történelmi emlékek. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi bizottmánya.” 1857-ben indult meg két sorozatban: „első osztály: okmánytárak,” „második osztály: írók”. — mauvais goût: rossz ízlés.

235.

Kik vitáztak a keresztény-keresztyén-féle „katolikus”, ill. „protestáns” ejtésről, nem lehet kideríteni; de Jókai is céloz rá az Üstökös-ben: Tallérossy Zebulon levele Mindenváró Ádámhoz. (1862. aug. 9. 6. sz.) — Kreuz, Christ németül; croix, chretien franciául; croce, cristiano olaszul: kereszt, illetőleg keresztény.

237.

A SzF ilynemű, „publikum csődítőbb” átalakításáról már ez év jún. 20-án kelt levelében írt A. Tompának (MTA Ltár 1159.), s azóta majd minden levelében újra. E gl.-ja nyomán azonban nem szűnt meg a rebesgetés szerkesztősége feladásáról; s a rebesgetés oka ugyanaz volt, mint két év múltán, a K. esetében, midőn Tompát A. így tudósította: „Ami a Szalontára költözést s kapcsolatban a lap megszűnését illeti: azt hiszem e hir olyanoktól került vagy legalább olyanok terjesztik buzgalommal, a kik innen szeretnének engem akárhova tenni, csakhogy nekik egy falat kenyérrrel, egy pár előfizetővel több maradjon.” (1864. nov. 21. MTA Ltár 1175., l. még 221. gl.)

238.

Fischer (később Halász) Náthán (1834—1910) Pest megyében kispolgár családból született, majd tanulmányai után különböző felekezeti s állami iskolákban tanítókodott, Pesten és vidéken: ez időben Győrött. Főképp felekezete múltjáról és iskoláinak kérdéseiről írt cikkeket. Lapja mindössze egy évet ért meg: ekkor őt magát áthelyezték Zemplénbe. — Cohn Albert (1814—1877) Pozsonyból elszármazott nevelő, aki a zsidóság nemzetközi szervezeteiben nagy szerepet játszott, s tekintélyét nem utolsó sorban a Rottschildokkal való kapcsolatának köszönhette. — Guttmann Jákó (1815—1858) aradi születésű szobrász, aki Bécsben, Párisban és Rómában a divatos, klasszicizáló modorban portrékat készített. Szintén a Rottschildokkal állt pályáját segítő kapcsolatban. — L. A. Frankl (1810—1894) zsidó származású osztrák költő, aki gyakran nyúlt a zsidó népelet és múlt témáihoz, népies románcokat és balladákat írt; A. nyilván éppen ezeket ajánlja a szerkesztők figyelmébe. Frankl egy művéről — *Hősök és dalok könyve* — maga A. írt bírálatot. (SzF I. 22. és 23. sz.), s már előbb egy antológia nyomán egy versét is lefordította; *Az utolsó főpap* (1857. okt.). — Fischer folyóirata könyvtárakban nem lelhető.

239.

Toldy művének első kiadása 1851-re van datálva, bár 1850-ben jelent meg.

240.

A VU cikke; 1862. aug. 3. 31. sz.

241.

„Zala-somogyi Közlöny (1862—1873); Ismeretterjesztő lap a szépirodalom, kereskedelem, ipar, gazdaszat, tudomány és művészet köréből; Felelős szerkesztő; Fodor Pál, főmunkatárs; Roboz István.” Hetilap, egyike a legjobban szerkesztett vidéki lapoknak ez időben. Vidéki irodalmi szépelgés, társasági pletyka és adoma helyett főképp a két megye gazdasági életével foglalkozott, erős vonzódással a mezőgazdasági és ipari kapitalizálódáshoz. — „Bihar (1862—1863); Politikai, társadalmi, és kereskedelmi közlöny Felelős szerkesztő Gyórfy Gyula; Kiadó-tulajdonos Hollóssy Lajos.” Megjelent hetenként kétszer; a jobb vidéki lapok közé tartozott, távol tartotta magát a vidékies nagyzolástól, szenvelgéstől és adomázástól ez is. A kiegyezést előkészítő csoporttal tartott közeli rokonságot irányában. Többször megintették, lefoglalták Habsburg-ellenes cikkei miatt. Ugyanakkor a baloldalt is támadta; Vajda *Polgárosodását* pedig valósággal becs-mérelte. (1862. nov. 2., 10.) — Gyórfy Gyula (1835—1885) veszprémi közép-nemesi család fia, de egész tevékenysége Biharhoz kötötte. Kitűnő ügyvéd hírében állott, s a politikában az elmélet terén is járatos volt. A liberálisok baloldalibb árnyalatához tartozott egy ideig.

242.

Jókai, úgy látszik mégsem adta ki a „Kakas Márton valódi magyar szakácsnék könyvé”-t. Talán mert ideje nem volt rá, vagy mert nem gyűlt be kellő mennyiségű recept. A Kakas Márton évi naptárában azonban található recepteket is. Főhívásának az Űstökös-ben semmi nyoma.

243.

A *Politikai divatok* kötetben 1862—63-ban jelent meg.

244.

J. N. Bouilly (1763—1842) kisz jelentőségű francia író, aki előbb könnyű színpadi műveket szerzett, majd nagyobb részt didaktikus célú elbeszélések, cikkek írására tért át. — Fekete Józsefné Szabó Idáról (?—?) többet az A. által is közölnél nem lehet tudni. Férje a királyi kat. gimnázium tanára volt.

245.

A *Katáng-hórók* c. útirajzot 1862. ápr. 20. óta közölte minden másod-, harmadik számában a Bolond Miska. A kifogásolt Kipfelhauser-féle szók a *Kipfelhauser a nagyvilágban* c. cikkben található (1862. aug. 16. 33. sz.). — Zurückerinnolni: azt akarná jelenteni: visszaemlékezni, csakhogy tökéletesen igaza van a SzF gl.-jának, a németül jól, magyarul pedig rosszul tudó ember ilyet soha nem mondhatna, hiszen a zurückerigekötő nem kapcsolható az erinnern igéhez. — Kipfelhauserra l. 82. gl. — A Bolond Miska válaszolt

e gl.-ra, s válaszában azzal a fogással élt, hogy Gyulainak adresszála feleletét, mintha neki tulajdonítaná e gl.-t. „Mielőtt tovább mennénk, hát felelek az én kedves barátomnak, — írta — Gyulai Pálnak, a ki a Szépirodalmi Figyelőben azt írja, hogy ezek a Katang-kórók nem idevalók, tudniillik a Bolond Miskába. Én eddig azt hittem, hogy a humornak igen sok faja van, azt hittem, hogy egy a lehető helyeken kedélyes hangban tartott utazási ciklus is idevaló, hanem úgy látszik, hogy ezt az én kedves barátom, Gyulai nem engedi meg, míg azt igen természetesnek tartja, hogy egy *Szépirodalmi Figyelő* politikai brossürről adjon hetekig tartó ismertetéseket. Hogy Gyulai fölteszi rólunk, miszerint nem tudtuk mi az a „Kohinoor”, [. .] ez már mulatságoshoz hasonló. De legmulatságosabb az, hogy Kipfelhauert magyarizmussal vádolja, s a német nyelvben való járatlanságot lobbantja szemünkre ott, a hol egy félig magyar, félig német ember ír olyan nyelven, mely literatúráilag kérdésbe sem jöhet, míg azon esetben, ha itt, valaki a német nyelv ismeretét szenvedné, nem találna vagy egy finánc-írmokot, a ki a német kitételeket superreideálja, hogy a Figyelő gyermekes kapcsokódásainak eleget tegyen. Oh bölcs — a kik indusul is, németül is tudtok, — férfiak, ti.” (1862. aug. 31. 35. sz.) — Vajda önbírálatáról, mint ismeretes, Gyulai írt hosszú bírálatot a SzF-ben. — L. Sterne *Sentimentaly journey*-ját érzelmes utazásnak szokták fordítani. — Hogy a két Márton közül Istvánra-e (1770—1831) vagy József-re (1771—1840) gondol a gl., nem lehet eldönteni, mivel mindakettlen írtak német nyelvtankönyvet; valószínűbb, hogy az előbbinek 1792-ben kiadott rendkívül elterjedt, rövid grammatikájáról van szó. — Bolond Miska (1860—75) „Felelős szerkesztő ideiglenesen Szokoly Viktor; Rajzolja Jankó [János]”: humorisztikus hetilap, amelynek lelke Tóth Kálmán volt, s irányát is teljes egészében ő szabta meg. Jankó rajzai a kor egyik legjobb vicclapjává emelték. — Meglehet azonban, hogy a Gyulainak való címzés valódi s helyénvaló; nem egyszerűen csak fogás. Mert ez egyike a SzF ama kevés számú gl.-inak, amelyek esetében A. szerzősége valóban nagyon kétes. Ez időben A. éppen Szllácson tartózkodott (I. Voinovich III. köt. 31. l.). Ez ugyan magában nem teszi kétségessé szerzőségét, hisz szllácsi időzése alatt kétségtelenül tőle való gl.-k is jelentek meg a SzF-ben (I. pl. 237. gl., 251. gl.). De a gl. kioktató, pattogó, gunyoros, személyeskedéstől és kicsinyeskedéstől sem ment langneme, s tovább az *Önbírálatra*, Vajdára való rájátszások, akivel szemben A. sértődöttén némaságot fogadott (64. gl.), inkább Gyulaiénak vallják ezt a gl.-t. A szerzőség iránti s kezdettől meglevő kétségünket aláhúzta, érvekkel támogatta kötetünk lektora, Barta János s vele együtt a Gyulai munkásságát kutató Kovács Kálmán is. Tóth feleletének utolsó mondata — az A.-t nyersen parodizáló közöls —, azonban, nyilván a szerkesztőnek volt szánva; vagy mert Tóth egyszerűen sérteni akarta Gyulaival együtt A.-t is, vagy mert maga sem volt egészen bizonyos — az adresszálas ellenére sem — a gl. szerzőségében. Épp e bizonytalanság alapján vettük fel, illetőleg tartottuk meg mi is azt a gl.-t, amely a SzF s az A.-csoport körül, illetőleg vele szemben az irodalmi közélet egy részében kialakult hangulatra rendkívül jellemző.

246.

Reményire, a Petőfi szobor ügyére s az A. által tett javaslatra l. 3. gl., 27. gl.

247.

Gróf Mikó Imrére l. 260. gl. — Révész Imrére l. 225. gl. — Lichner Pálra l. 207. gl. — Almási Balogh Pál (1794—1864) ref. papcsaládból származó.

mazó orvos, a reformkori értelmiségi polgár, az egyetemes műveltségű, kitűnő szakember, a közügyek iránt áldozatosan érdeklődő hazafi szép példája; amellett, hogy a maga szakterületén nagy nevet szerzett magának, a magyar tudományosság nyelve és a magyar irodalom ügye is tevékenyen foglalkoztatta, s ez utóbbi területen néhány kísérletet is tett. — „Kritikai Lapok (1862—1863); A magyar tudományosság, szépirodalom és művészet érdekében; Szerkeszti és kiadja Riedl Szende; Főmunkatárs: Hegyi Gyula.” Megjelent havonta kétszer. Világirodalmi műveltséggel és szempontok alapján, bölcsélettel fölfegyverkezve, kívánt ítélni a magyar irodalom és tudomány kérdéseiben; a Humboldtokat tekintette eszményképének, s bizonyos filozófiai realizmust hirdetett némi túlzott öntudattal, németes katedra-filozófusi biztonsággal. Főképp az értelmiségi — jórészen az ekkor magyarosodó német eredetű — polgárság körében volt népszerű. — Példa a nyúl-farknyi cikkre: Macaulay ismertetése négy lapon (1862. aug. 15. 12. sz.). — Szabó József-re l. 181. gl. — Kemény Gábor báróra l. 211. gl. — E gl. szerzősége iránt is merülhet fel — s merült is fel a kötet lektora, Barta János részéről — kétség, bár távolról sem oly mérvű, mint a 245. gl. esetében. A BpSz ügyének szorgalmazása — amelyet ugyan kötelességének érzett Gyulai is —, a történeti monográfiák lelkes ajánlása, az egyháziak történeti munkára való biztatása, Lichner és Révész dicsérete (l. 207., ill. 225. gl.), továbbá Balogh Pálé, akinek családját szívélyes ismeretség fűzte A-éhoz, s főképp Szabó Józsefé, aki A. egyik legkedveltebb embere volt a kortárs természettudósok között — mindezek inkább A-énak, mint Gyulaiénak mutatják. Nem mond ellen A. szerzőségének a Kritikai Lapok megbírálása sem. A. kedvetlenül nézte e lapnak és szerkesztőjének, Riedl Szendének túlságosan is elméleties tudóskodását, nyelvészkedését, gyakran tudákos, fölényes modorát, s ellenszenve egy enuél nem kevésbé indulatos másik gl-ban (l. 231. gl.), ill. az *Egy kis polémia* c. ismert írásban ki is tört belőle. Mindezek, s a stíluskritériumok szólnak annyira A., mint Gyulai szerzősége mellett. Ami még leginkább Gyulai mellett szól, az a Kritikai Lapokat illető megjegyzések nyers, gúnyos kifejezései, Kraftausdruckjai, bár a gl-ban mutathatók fel ilyenek A-tól is.

248.

Peti József (1831—1862) somogyi kisnemes családból származó ref. pap, aki filozófiai tanulmányait Bécsben végezte, s prot. lapokba sok kisebb, bölcséleti vonatkozású cikket írt, és segédszerkesztője volt az A. által melegen pártolt Házi Kincstárnak (l. 38. gl.) és prot. Egyházi és Iskolai Lapoknak (l. 36. gl.).

249.

Egyed Antal (1779—1862) székesfehérvári polgár szülőktől származott, s a teológia elvégzésével a kalocsai s a pécsi egyházmegyében lelkészkedett, s az A. által említett műfordításokon kívül verseiből is több kötetet adott közre, de nem emelkedett a műkedvelő szinten túl. Nevét nem is ezek s nem is az A. által említett alapítványok tartják fenn, hanem Vörösmartyhoz való mély s a költő műveltségére, öntudatára nem hatás nélküli barátsága, amely annak a tolnai Börzsönyben való tartózkodása idején keletkezett. — Egyed zsoldárfordításainak nincs könyvészeti nyoma. — Perecsényi Nagy László (1771—1828) Arad megyei értelmiségi nemes családból született, maga is különféle megyei tisztségeket töltött be; a deákos polihisztor s líterátus nemesi hivatalnoknak jellegzetes példája; mérhetetlen mennyiségű felkösöntőt írt, és sok klasszikus auktort fordított, kissé ódon, vidékies stílusban.

A Nővilág (I. 23. gl.) Házikör c. rovata alatt s ez alatt a recept alatt is Sz. Ch. Augusta aláírás található (1862. aug. 20. 23. sz.). A lap szerkesztője, legalább névleg, Vajda János volt ez időben. — Tóth Kálmán Bolond Miskájával való vitát a németes beszéd utánzását illetően I. 245. gl. — A Bolond Miska itt említett felelete: 1862. aug. 31. 35. sz. — A gl. szerzőségének kérdéses voltára I. 245. gl.

251.

Ez a lapalapítás volt A. szerkesztői terveire, úgy érezte akkor, a legnagyobb csapás, szerkesztői önbizalmának legnagyobb sérülése. Ekkor ugyanis a SzF már halódott, s ő már a K alapításának gondolatát forgatta magában. Ezt népszerűbben, szélesebb írógárdával, főképp fiatalokkal szándékozott szerkeszteni. S most úgy vélte, a fiatalokat összefogó s nevelő szándéka, tevékenysége alól is kihúzták a gyékényt. Keserűen panaszkodott, tervei elorzását emlegette, Tompának irt leveleiben. „Az ily összpontosítás az én eszmém volt, rég pengetem, s tölem lopta el, a szó betű szerinti értelmében az új nemzedék.” Alább meg, miután e „központosítás”, ez erőegyesítés mikéntjét vázolta, így folytatta: „Persze ez plagiumnak látszik az *Uj Nemzedék* után, de nem az. Reményem egyéb iránt, hogy az új nemzedékből is eltoborzok néhányat, ha nem is nyilvánosan.” (1862. szept. 24. Ráth, 329.) S csakugyan leveleiben A. már jóval korábban is több ízben emlegette e központosító tervét (I. pl. Tompához, 1862. jún. 20. MTA Ltár 1159., Csengeryhöz 1860. febr. 7. MTA Ltár 76.). — Az Uj Nemzedék alapító programját a PN tette közzé, Reviczky Szevér (I. 211. gl.) ajánló, értelmező tárcacikkébe ágyazva. (*Irodalmi csoportosulás. Az Uj nemzedék és programja.* 1862. szept. 3. 202. sz.) A hosszú kommentár és a rövid program méltán válthatta ki az A. gl-jában félreérthetetlen módon megnyilatkozó kellettenséget, ellenérzést. Sok szó, sok moralizálás az üzletiessé „aljasult” szépirodalommal szemben, de konkrét megjelölése annak az iránynak s azoknak az eszméknek, amelyeket a lap követni fog, szinte teljesen hiányzik. „Szakítani kellett azon elvekkkel — így vázolja a jövedő lap soványka eszmei programját a tárca —, melyek a legszentebb dolgokat is a haszon szekerébe szeretnék hámos lovukul befogni s elfogadni azon irodalmi elvületet: mely nem egyesek nyereszkedését, nem a tehetségtelen s renyhe álbecsvágy megdicsőítését, de az irodalmi megállapított irány tehetségökhöz mért továbbfejlesztését tűzi ki az írók feladatául. Egyesek munkálkodását sokakért — eszmékért.” Ez a legmegfoghatóbb része Reviczky cikkének. A programnak pedig ez: „Elvünk, formát és tartalmat illetően: a nemzeti iskolának megtisztult nézeteit követni.” E tétel kifejtésére azonban nem kerül sor sem a programban, sem Reviczky kommentárjában. Pontos része Reviczky kommentárjának az a néhány sor, amelyben A. lapjához való viszonyukról szól. Az a hír kapott lábra már hónapokkal előbb — úgy mond —, hogy a pesti fiatal írók elhatározták, csupán egyetlen szépirodalmi lapot fognak ezután támogatni, hogy szét ne forgácsolják az erőket. „Az on dít [a fáma] a »Figyelőt« emlegette ezen állandó csoportosulás irány és célpontjául. A dolog pedig úgy állott, hogy miáltal némely szépirodalmi, hazafiai vállalat már serkentette az írói tartaléksereget, mely áll az 52 vármegye összes gymnasiumainak irodalmi aspiransáiból, s e széles ország különböző szórú s próbás levelezőiből, — a központi néhány iniciátor fiatal író még szabatosan formulázott s tiszta megállapodásra sem jutott a tervbe hozott csoportosulás eszméjét illetőleg [...] A kezdeményező fiatal írók ekkor még arról tanakodtak, nem lenne-e célszerű egy nyílt felhívásban

felkérni e magyar szépirodalmi lapok közt egyedül álló, jeles Szépirodalmi Figyelő bokros érdemi szerkesztőjét, Arany Jánost, fogadná el az ajánlkozó ifjabb írók szerződését lapjához. Mint értesülve vagyunk, az Új nemzedék belmunkatársai, — 11 — elsőrendűnek tartották volna a konstatált irodalmi irányt képviselő lap s szerkesztő szárnyai alá szegődni, szellemi erejük jobb részének nyilatkozványait e téren hozni az olvasó közönség elé, de eme üdvös eszme végrehajtását a számarány egyrészt, másrészt a Szépirodalmi Figyelőnek különben is terjedelmes s gazdag erő-dotatioju volta tették majd feleslegessé, majd gyakorlatilag kivihetetlenné.” „A tanakodás s a számos értekezleten áthuzodó örlődések végeredménye azon megállapodás lön: csoportosuljanak az ajánlkozók egy új, legközelebb megindítandó szép-irodalmi lap körül — ügyekezzenek szegődésöknek jeles, irodalmi tökélyre törekedő művek írásával s közzétételével eleget tenni, s életet adni.” — Az Új Nemzedék végül 1862. szept. 16-án jelent meg: „Szépirodalmi-, képes hetilap; Felelős szerkesztő s tulajdonos: Balogh Zoltán; „Főmunkatárs Szabados János; Állandó munkatársak: Abonyi Lajos, Áldor Imre, Almási Tihamér, Beniczky Emil, Bolnai [gróf Bethlen Miklós], Csermelyi Sándor, Dalmady Győző, Frankl [Fraknói] Vilmos, Győry Vilmos, Kiséri [Péter Dénes], Kormos Béla, Kuliffay Ede, Kun Pál, Pauler Gyula, Reviczky Széver, Thaly Kálmán, Tolnai Lajos, Urvári Lajos, Vértesi Arnold, Vida József.” A lap beköszöntő cikkében megintcsak nem sok nyomát találni valamely határozott eszmének. „Vezéreszménk, — így írt — szabatosabban kiindulási pontunk — s az eszköz melyet elfogadtunk: a csoportosulás.” Eddig, folytatja, akkor volt mindig erős irodalmunk, ha megvolt a mag, amely köré erős csoportosulás jöhetett létre, s 40 óta azért gyöngye, mert ez a szükséges csoportosulás nem születethett meg. Arról azonban, hogy a csoportosulás központját alkotó mag milyen eszme kell, hogy legyen, nem szól a lap. — A SzF 61-jében felsoroltak közül egyébként valamennyi szerepelt valamilyen írással a K-ban is. — Almási Tihamér (tulajdonképpen Almási Balogh Tihamér, 1838—1907) a híres orvos, Balogh Pál fia (l. 247. gl.), aki maga is orvos lett, de az irodalom jobban érdekelte, s bár orvosi gyakorlatát föl nem adta, elsősorban népszínművei írásának élt, s igen nagy sikereket ért el, s bár néhány alakjában — főképp a *Cigány Panna* c. darabjában — a népszínmű realistább ágazatával is rokonságot mutatott, mégis igazában a népszínmű hanyatló, üres, bohózat felé tartó irányzatához tartoznak művei. Próbálkozott társadalmi, polgári vígjátékokkal is, a francia színpad hatása alatt, s nem egészen sikertelenül. A.-nak különben tanítványa volt Kőrösön, hova atyja az iskola kitűnő híre miatt adta; s levele is maradt fenn A.-hoz, melyben szívélyes, meleg, közeli ismerőse valló hangon szólt. — Balogh Zoltán (1833—1878) Balogh Pál fia volt ő is, bátyja Tihamérnak. Ő festőnek készült; megjárta Itáliát, s Bécsben képezte magát; de betegsége miatt felhagyott a rendszeres művészi munkával, csak passzióként üzte. Egy ideig az atyjától örökölt s a felesége hozományaként vidéken szerzett birtokán élt; majd Pestre jött, s ezután az ő érdeklődése is az irodalom felé fordult. Írt vígjátékok is, ám a középfajú dráma jobban vonzotta, sok verse jelent meg, s írt verses regényt is. Bírálataival is gyakran találkozunk a lapokban; friss nyelv jellemzi őket; lélektani igazságot, bizonyos társadalmi realitást és kidolgozott stílust követelt; művészeti vonatkozású cikkei tájékozottságra vallanak. — Beniczky Emil (1838—1864) felföldi középnemesi családból született, előbb pap akart lenni, majd levette a reverendát, tanított Pesten, s verset és beszélyt írt különféle lapokba, nem nagy művészettel, de liberális polgárius célzattal s realiztikus törekvéssel. Főképp a dzsentri és polgár fölfelé kapaszkodását s a sovíniszta gögőt gúnyolta; stílusában didaktikus és szalonias hangot vegyített, jobbanmondva e két hangnem

között ingadozott frásmodora. — Dalmady Győző ez időben — 26 esztendő — ügyvédsegéd volt, és jogi leckéket adott egy Degenfeld grófnak, s főlváltva lakott Pesten és vidéken. Az irodalomban már ismerték nevét, és a fiatalok megmozdulásaiban tevékenyen részt vett. — Győry Vilmos — 24 éves ekkor — ebben az esztendőben tért vissza külföldi útjáról, hova főrangú tanítványait kísérte; most pedig a híres és Csengery köréhez baráti szálakkal fűzött irodalomszerető s költő Székács József ev. szuperintendens mellett lelkészkedett, s majd még ebben az évben Orosházán lett pap. E csoport tagjai közül ő dolgozott a legtöbbet A. lapjaiba, verset és prózát, eredetit és fordítást egyaránt. Vida József (1833—1876) Vas megyei iparoscsalád fia, jogot tanult, újságíróskodott, majd jogakadémiai tanár lett, előbb Egerben, majd Kassán. Költészetére A. jellemzése (l. 10. mj.) teljesen igaz s találó. Úgy tartották, A. kritikája kedvetlenül tette annyira el, hogy eztán alig egy-két verset írt. Mindenesetre, mint ezt A. is elismerte, a Tóth Kálmán-féle epigon-népiesség képviselői között a legtehetségesebbek közül való, s ha kedvét nem veszti — kötetében (l. 10.) van rá bizonyosság, — ki is emelkedhetett volna közülük. — Vértesy Arnold (1836—1911) ekkor, az abbahagyott jogi és orvostudományi tanulmányok után, már a divatlapok körében jelentős névnek számított; tárcái, elbeszélései kedveltek voltak. — Thaly Kálmán huszonhárom esztendő volt ekkor, s bevégezvén jogi és bölcsészeti tanulmányait, a PN-nál újságíróskodott. Már túl volt első viharos irodalmi sikerén, a *Kárpáti Kürt* c. verseskötetével (l. 2. mj.). — Tolnai Lajos a 25. életévébe lépett, Török Pál nevelő intézetében tanított, s egyelőre inkább még a vers mint a próza vonzotta.

252.

Dalmady kötetéről -p. -n. jelzéssel, *Költemények, írta Dalmady Győző*. 1862. (*Nyílt levél Szász Károlyhoz*) címmel, illetőleg alcímmel meglehetősen elmarasztaló kritika jelent meg a Belirodalom rovatban. (SzF II. II. 25. sz.). — A Családi Kör (l. 6. gl.) említett kritikája névtelenül jelent meg a lap „Egy hét története” című gl. rovatában, amely rovatban Kempen Győző (l. 57. gl.) szokott írni. E szám e rovata azonban elűt az ő kedélyeskedő, humorizáló modorától; érzelmes, patetizáló; inkább a szerkesztőre vall. (1862. aug. 24. 34. sz.)

253.

Vadnai e cikke *Tíz nap története* címet viseli. Tulajdonképpen folytatásos napló ez, amelyet mindig Vadnai írt. Vadnai gyakran foglalkozott e rovatban a színházak s a színi kritika ügyével. Cikkének éle most alighanem Gyulai ellen irányult, bár nevét nem említette, csak a típust támadta. „Mit tartson az olvasó e különben okosabb munkára termett irodalmi dulakodóról, ki mindent egyetlen rossz színben lát s vitézségét abba helyezi, hogy mindenkinek egyformán nekiront.” (1862. szept. 1. 19. sz.) — Az *Önbírálatról* Vadnai az Ország Tükre ugyane rovatában írt négyhasábos elismerő cikket, amelyben általánosságban emlegeti Vajda tételeinek, állásfoglalásának ellenzőit, bár néhány alluziója kétségtelen Gyulainak a SzF 13. sz.-ban megindult bírálsorozatára vonatkozik (SzF II. II. 13—18. sz.). Néhány kétértelmű mondata mindenesetre alkalmas volt arra, hogy a közönség Gyulaira gondoljon: „apró emberkék, becsmérőleg beszélnek nagy férfiakról, gunyolják, mint porbeli pipiske az ég madarát; más különben mind e tiszteletre méltó urak lapjok által terjeszteni akarják azt, amivel magok sem bírnak — a szellemet és az izlést.” (1862. aug. 10. 17. sz.) — Planche, Gustave (1808—1857) a francia romantika túlzásait mérséklő,

azt a klasszicizálás és bizonyos eszményítő, idealizáló realizmus felé terelő eklektikus polgári esztétikus és esszéíró, a *Revue des deux Mondes* egyik gyakori cikkírója. Helye az esztétika történetében jelentéktelen. Nálunk, említett vonásai miatt mégis igen nagy tekintélynek örvendett, s nyilván éppen a szóban forgó híres francia lapban vitt szerepénél fogva is; főképp Gyulaira hatott, de Csengery is sokszor idézte, és sokra becsülte. — Az Ország Tükrére I. 174. gl.

254.

„Vezér; Felelős szerkesztő: Gróf Majláth Kálmán” hetenként kétszer jelent meg, mégpedig 1862. okt. 1-én először. A megyei rendszer híve, „a trón és a vallás” érdekeit elsődlegesen szem előtt kívánja tartani. A konzervatív és reakciós meg a szabadelvű lapok közt középhelyet foglalt el. Célja, úgymond, egy nemzeti középosztály kialakítása. Programjában ez olvasható: „A Vezér nem pártorgánium, [...] a Vezér zászlóját a municipális rendszer mellett tüzendő ki.” — Kozma Vazul (?-?) az 50-es, 60-as éveknek sokféle vállalkozásba belevágó nyomdása és kiadója. — Majláth Kálmán (1815—1894) a többségében konzervatív aulikus grófi család fia, aki az 50-es, 60-as évek politikai életében többször is szerepelt, a család tekintélyes tagjaival ellentétben, a központosítás ellenzőjeként. Különösebb tehetséget azonban nem mutatott, s a figyelem sohasem fordult feléje. A kiegyezés után meghasonlott családjával, s kegyelemkenyéren tengődött.

255.

A Hfr egy cikksorozatban ismertette az Új Nemzedék (I. 251. gl.) íróit; szerzője Szabados János, Keresztély álnévvel (I. 20. gl.). (1862. szept. 4-23. 106—114. sz.) — Pónori Thewrewk Léniről (1838—1917), a későbbi klasszika filológusról van szó, akinek pályáját szinte kezdettől hivatalos elismerés és méltánylás kísérte, s aki nem késett ezért hálás lenni. — Hogy ilyfajta megjegyzésekre mennyire nem személyes rokon- vagy ellenszenviek indították A.-t, mutatja, hogy ugyane szerzőről, egy Homeros-kiadása alkalmával igen elismerően s pártolólág nyilatkozott (I. 204. gl.). Bár e kettősségnek az is lehet oka, hogy — mint kötetünk lektora, Barta János véli — e gl. inkább Gyulaitól, mint A.-tól származik. Gyulainak is célpontja volt az eféle nyegleség; de A.-nak is. Stílussajátságai azonban inkább A.-ra, mint Gyulaira vallanak. Gyulai pl. ritkán használja a németes—angolos „úr” szót, aposztrofálást, A. viszont meglehetősen gyakran. A „legalább”-féle kötőszavakkal, módosítószavakkal való fölütés is jellegzetes sajátja A.-nak; a „segíteni”-féle hangkivetés is, a „föllépní” ige kedvelése is s még inkább az „e” kiemelő jelző alkalmazása az „a” névelő helyett.

256.

Ki volt e fiatalember, nem lehet megállapítani; talán ugyanaz a Kún Pál, aki egy A.-ék szomszédságában lakó egyetemi tanárnak, Tipula Péternek könyveit eladásra rendezte, s akít az alkalommal azzal segített A., hogy fölhívta az eladásra olvasói figyelmét (312. gl.).

257.

A „Petőfi-nyakkötő” angol leírásába szedéshiba következtében kerülhetett az *et* szó az *and* vagy *at* helyett. A szöveg magyarul: Petőfi nyakkötő fekete és hamis ezüst rojttal. valódi ezüstrojttal. — Természetesen a Mészáros-féle afférra gondolt A.

259.

A Petőfi halálára vonatkozó híradást A. teljes szövegében átvette a MO-ból (1862. szept. 23. 218. sz. Ujdonságok rovat). Az osztrák hadastyán: báró August von der Heydte, aki a szabadságharc idején dragonyos őrnagy volt az erdélyi császári hadseregben. Idézett munkája Petőfi eltűnésének irodalmában egyik kulcsfontosságú mű; címe: *Der Sommer-Feldzug des Revolutionskrieges in Siebenbürgen im Jahre 1849*. Leipzig 1863. — A MO nem hűen idézi Heydte-t. Közölt híre a Petőfi-legenda egyik akkoriban már közzsájon forgó variációjára, amelynek előadásához Heydte könyve csak alkalmat nyújtott a lapnak, s bizonyos alátámasztó, valószínűsítő elemekkel szolgált. [Dienes András szíves szóbeli közlése.] — Az idézett mondat Petőfinak *Az őrvill* c. verséből való. — programmista: nyilván pragmatistát, oknyomozót akart írni a MO cikkírója.

260.

Mikó Imre grófot (1805—1876) az erdélyi nemesi passzív rezisztencia egyik vezetőjét, Erdély művelődésének egyik irányítóját, a Múzeum Egyesület alapítóját szíves személyes ismeretség is kapcsolta A.-hoz, amely nyilván Kemény, Csengery s nem utolsósorban Gyulai közvetítésével jöhetett létre; Gyulai ui. valóságos tanácsadója volt a grófnak Kolozsvárott. A K első számának beköszöntő cikkét is Mikó Imre írta *Koszorú* címmel.

261.

A postaügyekben való helyes tájékoztatás A.-t, mint szerkesztőt mindig érdekelte, és egy, e tárgyba vágó könyvet kétszer is jegyzettel kísért (l. 191. gl.). — Az Ország Tükrére l. 174. gl. — vade mecum: útmutató, kalauz, szóról-szóra: jöjj velem.

262.

Vidára l. 251. gl.

263.

Károlyi Sámuel (1818—1862) felföldi polgárcsaládból származott; tanulmányai után vidéken, főképp az Alföldön orvoskodott. A. nyilván nem csupán Kőrösről, hanem még Szalontáról ismerte, mert 1845—50 között itt volt Károlyi állomáshelye, s csak 50-ben került át ő is Kőrösre. — Valóban tudományos egyéniség volt; sok cikket írt, elsősorban a természettudomány és az orvostudomány kapcsolatait érintőket; igaz, cikkei nagyobb részt népszerűsítő célzatúak voltak. A.-t nemcsak a páciens bizalma, hanem a jóbarát szeretete is fűzte hozzá. Első pesti éveiben minden a maga s családja egészségét érintő kérdésben kikérte tanácsát: „Megbocsáss, de engem csak hozzád von régi bizalmam.” (Károlyihoz, 1861. okt. 5. OSzK.) Megkérdezte új orvosának, Poor Imrénének receptjei s diagnózisa felől is, s tudósította családjá egyéb dolgairól is. (1861. okt. 17. OSzK.)

265.

Garay az 1847-ben keletkezett, *A Balaton* című költeményében mondja a Balatont isten könnyének.

266.

Láng Farkast illetően bővebb adatunk nincs. — „ubi bene, ibi patria”: ahol jól megy sorunk, ott a hazánk.

267.

A Réssvét Könyvére l. 355. gl. —

268.

A hirdetett lap, úgy látszik, nem jött létre; könyvtárakban nincs nyoma. — Jankó Vincéről (?—?) csak azt tudjuk, hogy a szabadságharc után emigránsként élt Londonban, az 50-es években hazatért, s a híres Vidats-féle gépgyár kötelékébe lépett, majd földbirtokot szerzett. Sok cikke jelent meg részint a külföld gazdasági és pénzügyi életéről, részint a magyar géptechika köréből. — Noseda Gyuláról (?—?) sincsenek adataink, csupán az, hogy nyomdája az egyetemi templom mellett volt, s hogy ő adta ki a *Buda haláláról* írt, Földy Gézának tulajdonított hirhedt bírálatot (l. 436. gl.). — Barta János e gl-t is Gyulaiénak véli. A gl. hangneme, különösen második felében kétségtelenül ad jogosultságot e véleménynek.

269.

Kápolnai Pauer István (1833—1896) a magyar katonai szakirodalom egyik úttörője és szorgalmazója; ifjú kora ellenére részt vett a szabadságharcban, utána pedig mérnökké képelte magát; besorozták katonának a császári hadseregbe, de 1860-ban átment Garibaldi seregéhez, s 1866-ig maradt Olaszországban. Vagyis ez időben nem lakott Genfben; ez a lakóhelymegjelölés nyilván a lap megjelenésének lehetőségét, illetőleg az országba való beengedését célozta. A kiegyezés után magasrangú tisztként szolgált a hadseregben. Ez a lapterve azonban nem vált valóra.

270.

Erdélyi munkáinak 1863-ban a következő kétkötetes gyűjteménye jelent meg: *Erdélyi János kisebb prózái*. Pest 1863. Az itt jelzett kiadás tehát nem jött létre, s életében már nem is jelent meg több könyv Erdélyi neve alatt, csupán a halála utáni esztendőben, 1869-ben. — A „régbben megjelent” „kis gyűjtemény”-en nyilván az 1844-ben, „*Erdélyi János költeményei*” címen kiadott kötetet érti A., s nem az 1849-ben megjelent „*Szabad hangok*” címűt, mert ebben csak politikai, forradalmi témájú verseket adott ki Erdélyi. — A *Szücs Marcsa* c. vers népies románc. — poetae minores: kisebb költők.

271.

Ócsváry Ede (?—?) orvos, előbb az északkeleti részekben, majd Kolozsvárott. — Jelzett munkája Ungváron jelent meg 1863-ban. — gőrvélykór: a kor orvosi szaknyelvében meghűléses légzőszervi hurutot jelentett, a népnyelvben viszont inkább gümőkört, TBC-t.

273.

Brassaival, akitől A.-hoz néhány szíves hangú, nagy becsülésről tanúskodó levél maradt fenn (MTA Ltár), úgy látszik, Gyulai révén kötött

ismeretséget A. lapjainak mindvégig munkatársa maradt. — Tellos, athéni polgárt Hérodotosz híres műve szerint (I. 30.) azért mondta boldognak Solon, mert kiváló fiakat és unokákat adott a hazának oly időben éppen, midőn azokra igen nagy szükség volt.

274.

„Napkelet” l. 24. gl.

275.

Garibaldi szonettjeiről nem tud a szakirodalom. — Omnia jam fient, fieri quae posse negabam: már mindaz megtörténik, amiről azt mondtam, hogy nem történhetik meg. — „Idők Tanuja (1860–62); Egyetemes magyar ujság; Tulajdonos és felelős szerkesztő: Lonkay Antal.” Déli napilap, a Pesti Hírnök testvérpárja, az egyház másik szócsöve, de amannál tartózkodóbb, kevésbé harcias; bizonyos kenetes méltóságtartás jellemezte; a napi politikában sem oly visszataszítóan és föltétlenül küzdött az aulikus érdekekért, mint az.

276.

Az A. által idézett könyv teljes címe: *A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együtt való hamis és zavaros beszédei, hasonlóan hamis és titkos cselekedetei felfedezéseül összeiratott és kiadatott a köznépnek ovakodási hasznára és a rossz emberektől való őrizzkedéseikre.* Pest 1862. szerzője Tornyai Károly (?–?) a Felső-Tisza-vidéken élő vándorköltő, „népköltő”, aki vásárokon adta elő és adta el verseit, amelyek az epikus ponyvanépiesség, a leszállott almanach-líra, s a petőfieskedés elemeit gyúrták egybe.

277.

Aszalayra l. 92. gl.

278.

Gyulai szerkesztési terve, úgy látszik, nem lehetett egészen kósza hír; levelezésében ugyan nincs nyoma, de lapok említik. (l. pl. Hfr 1862. okt. 18. 125. sz. Hírharang rovat.)

279.

„A szám, melyhez a Koszorú fennállása reményét kötötte”, legalább ezer előfizető volt. (Tompához, 1862. szept. 24., Ráth 329. l.) — Tompának ezt írta A.: „Miatán a jó tartalom előállítása, jó díjazás nélkül nem megy: a lap csak úgy folytattatnék, ha legalább ezer előfizetője lesz.” Ezt még akkor írta, midőn még nem új lapra, hanem csak arra gondolt, hogy „a Figyelőt át kell alakítanom” (uo.). Lényegében, persze, nem is más a K, mint a „szaklapi” (— ez a kifejezés a SzF utolsó számának hátlapján megjelent bezáró közleményből való —) SzF változott című, s némiképp változott beosztású és tartalmú folytatása. Több benne a napi érdekű művelődési hír, az érdekesség, a különlegesség, s több a napi irodalom. — 1862. nov. 16-i levelében (MTA Ltár 1164.) még csak azt írja A. Tompának: „... már szállingóznak is az előfizetések hírmondó fecskéi. Talán lesz belőlünk valami, egyéb iránt az ellenkezőre is készen vagyok”. Az előfizetések hullámszásáról,

illetőleg fokozatos csökkenéséről egész szerkesztősége alatt folyvást tájékoztatta A. Tompát. 1863. febr. 24-én ezt írta: „...az előfizetők száma haladja is pár százzal az ezret.” (MTA Ltár 1167.) — 1863. júl. 23-án ezt: „A Koszorú előfizetői egyharmaddal megfogytak.” (MTA Ltár 1171.) — 1863. dec. 13-án, a K. bukását latolgatva, ezt: „Már a második félévben leszállozt annyira, [ti. az előfizetők száma] hogy nem sokat kell szállnia azon mértékig, midőn bukás nélkül nem folytathatom” (MTA Ltár 1172.). — 1864. „Ur-szenvedése napján” pedig így: „A Koszorút kérdezed? Hát csak úgy teng-leng a 8—900 között, közelebb az elsőhöz, mint a másodikhoz. Hanem csak így megmaradjon, szegényesen kijönék vele.” (MTA Ltár 1173.) 1864. júl. 25-én meg így: „...valami 1500 Ft deficit tátong rám a Koszorú mult félévi kiadásaihoz képest.” (MTA Ltár 1174.) — Végül 1865. jan. 26-án ezt írta: „...a Koszorú nehezen tart fenn tovább; ha nyárára annyit apad, mint a mult nyár óta, magát sem fizeti ki.” (MTA Ltár 1175.)

280.

A Pesti Hírnök (l. 355. gl.) és a PN vitájában a biztonság szót a PH főképp azzal védte, hogy szükség van rá, mert német nyelv e két fogalmát, a *Sicherheit*-et, s a *Comissariat*-ot a magyarban is meg kellett különböztetni egymástól (biztonság-biztosság). A PN érvelésében helyes és helytelen vegyül; azt hangoztatja, hogy a biztonság helytelenül alkotott szó, s a törvényt nem szabad a szükség nevében áthágni. Különben sem kell minden több jelentésű szó egyes jelentéseit alaklag is elválasztani, a mondat értelméből úgy is kiderül, miről van szó; vagy pedig összetett szót kell alkalmazni, ha nincs megfelelő jól képzett szavunk. (Pl.: biztos lét). (PN 1863. jan. 1. 1. sz.)

282.

A Múzeum kerítésére l. 177. gl.

283.

A 2. sz-tól a papír minősége csakugyan jobb, színe fehérebb. A K szorosabban vett szépirodalmi, az eredeti műveket közlő része valamivel ritkább, levegősebb szedésű a SzF e részénél (50:52 sorhoz); a betűtípus azonban e részben azonos a két lapban. A Szemle rovatban viszont többféle s apróbb betűtípust alkalmaz a K mint a SzF. — Az említett „homlok”-lap utánnyomás is megtörtént, s a könyvtárak ily, a többiéhez hasonló betűtípussal nyomott, kék színű homloklappal tartották fenn az első számot.

284.

Forgách Károly (1825—1900) a régi, gazdag s a konzervatívok táborában ez időben jelentős szerepet vivő arisztokrata családnak e tagja távol maradt a politikától, s mint a család majorescójá a gazdálkodásnak, vadászatnak, utazásnak áldozta idejét. Főképp Dél-Európát és Észak-Afrikát kereste fel gyakran. — Az említett cikk nem kivonat, hanem részletek, töredékek sora, ezzel a címmel: *Töredékek Gróf Forgách Károly afrikai uti naplójából*. Könyvalakban azonban Forgách nem adta ki munkáját.

285.

„A Peleskei nótárius pokolba menetele” című, 1792-ben keletkezett prózai munkát sokáig ugyancsak Gvadányi munkájának tekintették, s

mint e gl.-ból kitűnik, még A. is. Valójában anonim munka, amely a Gvadányi-féle Nótárius hallatlan sikere és népszerűsége hatására, annak folytatása gyanánt jött létre. — A PN értesülése: 1863. jan. 6. IV. sz., Különfélék rovat.

286.

Országh Antal (1818—1878) máramarosi, valószínűleg polgári származású festő. Katonának készült, de a szabadságharc idején a császári hadseregből átállt az olaszok oldalára, s így nem térhetett haza. Előbb Itáliában, majd Párizsban festményeiből és rajzaiból élt; ez utóbbiakban kitűnő tehetséget mutatott, különösen a részletek finom, biztos ábrázolásával. Már Párizsban foglalkozott fényképezéssel, s midőn 1862-ben hazatért, ő is, mint más festők, pl. Borsos vagy Barabás, festő is, fotográfus is kívánt lenni. Pár év tengődés után azonban belebukott vállalkozásába, s 67 után miniszteriumi díjnok lett. Sokat nyomorgott, meghasonlott és agyonlőtte magát.

287.

Schossbergerről bővebbet nem tudunk.

289.

A SzF hivatalosan szerdán jelent meg, a K vasárnap.

290.

A Deáknál tisztelgő, neki ajándékkal kedveskedő küldöttségek gyakoriak voltak ez időben; a függetlenségi tüntetés egyik módja volt ez. — Alexy Károly (1823—1880) felföldi, poprádi polgárcsalád fia, akit a szabadságharcban való részvételéért fogságra vetettek. Innét szabadulva Londonba ment, ahol elsősorban szoborportréival és síremlékeivel nevet szerzett magának, de 1861-ben mégis hazatért, s mindvégig erősen foglalkoztatott mesternek számított. Már korábban dolgozott a nemzeti ellenállást szolgáló munkákon. Ő mintázta Batthyány Lajos mellszobrát 1855-ben, majd Kossuthét 1856-ban. Ez az itt szóban forgó szobra is, mint egész iránya a késő klasszicizmusra épülő, szívesen allegorizáló nemzeti romantikus-eklektikus irányzat jegyeit viseli magán; Pannonia alakjának vállára például szűrszerű palást van borítva. — A két említett hölgy közül az egyik Kemény István bárónak, a 49-es sérelmei miatt a románok ellen oly szenvedélyesen hadakozó arisztokratának a menyé, a másik a Küküllő megyei Szentkereszty István bárónak a leánya. — A szerzőségét e gl. nemcsak a két csillag teszi kétségessé, hanem a stílus kegyes, patetikus színezete, s az első személy használata. De kálvinista mentalitásától is idegennek látszik ez a szemlélet. Része azonban alighanem van e gl.-ban. Deák dicsérete többször volt tárgyá gl.-inak.

291.

Az olvasók efajta kárpótlása ellen A. többször felemelte szavát, s midőn a SzF megszűnt, az előlegben lévő előfizetőket többször felszólította: a pénzt kívánják-e vissza kapni, vagy a K-ra vigye-e át az összeget. (I. 5. felh.) Amidőn pedig a K is megszűnt, fillérig pontos elszámolást mellékelve, visszaküldte a fennmaradt előfizetési díjakat. (I. 10. felh.) — Az Új Nemzedékre l. 251. gl.

292.

Hornyik János Kecskemét város története, oklevéltárral c. 1861—62-ben s 66-ban megjelent 4 kötetes munkájának első és második kötetéről van szó. Hornyik (1812—1885) a Felföldről Kecskemétre telepedett polgár családból származott, s bár az egyetemen Horvát István tanítványa volt, s nem is maradt ment ennek romantikus, panhungarus irányától, inkább a Szabó Károly-, Szilágyi Sándor-féle forráskutató tipushoz tartozott. Munkássága elsősorban azonban városa történetére szorítkozott.

293.

V. Hugó regényének drámai változatát hamarosan be is mutatta a budai Népszínház, Némethy György fordításában, mégpedig nem az A. által javasolt, hanem a ma is járatos címmel, 1863. márc. 8.-án. — A *Nyomorultak* cím helyett aligha szótári, hanem inkább tartalmi alapon ajánlhatta A. a *Boldogtalankok* címet.

294.

Kriza híres gyűjteményének munkálatairól Gyulai, aki Kolozsváron lakott, Pestre költözése előtt, többször értesítette a munka előhaladásáról A.-t, és egy-egy szemelvényt is bocsátottak a SzF rendelkezésére. (SzF II. II. 18., 24., 25. sz.) — Az ígért cikk a gyűjteményről a 21. számban jelent meg, előcikként az erdélyi F. Szabó Sámuel (l. 523. gl.) tollából.

295.

E torz javaslat tevője névtelen cikkében ezt írta: „Nemzeti öltönyben, kardosan [...] állítsuk s jánusi alakban, hogy előre és hátránézzon egyszerre, mint nézett nagy hazánkfia a multba és nézett jövőbe egyiránt. [...] egyik keze kardján nyugodjon, a másikat haladást vezénylő emelkedett helyzetben tartsa.” (PN 1863. jan. 28. 22. sz.) — Dessewffy Emil kérvénye szinte minden lapban megjelent. (l. pl. MS jan. 31. 25. sz.) — A szűkebb bizottság: Eötvös József, Hild József, Thán Mór, Barabás Miklós.

296.

Kuliffay Zsigmond (1796—1868) felföldi papcsalád gyermeke; maga is pap különböző alföldi mezővárosokban. Munkássága elsősorban egyházi jellegű, de egész életében nyelvészkedett is, nem sokkal jutva túl az 1820-as 30-as évek műkedvelő nyelvészetén. — A *nyak* valóban finnugor szó.

297.

Gyulainak kolozsvári tanárévei után — 1862. jún. 30.-án hagyta el az erdélyi fővárost — ez volt első pesti, barátai körében töltött névnapja. Nyilván ez volt az ünneplés oka; s mint levelezése mutatja, mindig is kedvesen kötődő hangnem volt irányában a megszokott e baráti körben. Ezt fordította fonákra a MS a következőképpen: „****Tegnapelőtt, Pál napján egy nagy criticus következő ószinte névnapki kívánatot kapott: 'legyen e nap reánézve Pál fordulása!' mi is kívánunk neki jobb erkölcsöt!” (1863. jan. 27. 21. sz.) — Ez a februári Pál-nap az egyházi naptár szerint Szent Pál apostol „fordulásának”, megtérésének a napja. — A MS szokott gúnyossággal válaszolt a SzF e gl.-jára: „De már honnan ismernők mi azon fölköszön-

téseket, melyek az illető házi-körökben történnek? Továbbá miért céloznánk éppen a 'Koszoru' munkatársaira [...] és egyáltalán csak az ő munkatársainak lehet-e irodalmilag 'jobb erkölcsöket' kivánni? [...] Ugy látszik, most Pál nem tudja, mit kaszál." (MS febr. 1. 26. sz.)

298.

Baloghra l. 251. gl. — A kötet 1863-ban meg is jelent, *Balogh Zoltán költeményei* címmel. Balognak ez a harmadik kötete; nagyrészt az első kettő tartalmát is fölvette bele.

299.

Papp Antalra l. 193. gl.

300.

Brassai és Akadémia viszonyára l. 185. gl. — A PN cikke: 1863 febr. 1. 26. sz. és 1863. febr. 11. 33. sz.

301.

Az Abonyi-féle gyűjtemény sohasem került kiadásra; jelenleg az Akadémia Kézirattárában található. Abonyi a maga műveiben, főképpen *A mi nőtáink* c. etnografikus jellegű elbeszéléskötetében, betétként sokat felhasználott belőle. — Turpásztói Lászlóról nincs közelebbi adatunk; úgy lehet, ugyancsak felvett név, mint Abonyié is, akinek igazi neve, mint ismeretes, Márton Ferenc.

302.

Mosonyi Mihályról (1814–1870), a reformkor s az abszolutizmus korának ismert nemzeti-romantikus irányzatú zeneszerzőjéről van szó. — „Zenészet i Lapok (1860–67); Közlöny a zeneművészet összes ágai köréből; Tulajdonos, felelős szerkesztő és kiadó: Ábrányi Kornél; Klór és Wein könyvnyomdája.” A népszerűsítő s művészet-közéleti közleményeké benne a túlsúly, de valamennyi száma közölt egy-egy könnyebb, a műveltebb közönség számára is érthető elméleti vagy zenetörténeti cikket is. Erősen a kor német zenei közvéleményének hatása alatt állt, azaz közvetíti az ott akkor már teljesen diadalra jutott Wagnerianus romantikus irányt. — Mosonyi cikke: *Egy elhanyagolt körülmény, mely a művészetet emelné.* 1863. jan. 29. 18. sz.

303.

E megjegyzésre l. a 297. gl.

304.

Ballagi Házi Kincstárjára l. 38. gl.

305.

Kövy Albertről Szinnyei lexikona nem tud. Keresztnév elírásról sem igen lehet szó, mert nincs oly Kövy nevű szerző, akinek munkásságával az említett könyv kiadásának szándéka, műfaja egybehangzó volna.

306.

Pákh ez év márciusában töltötte be 40. életévét, s 20 esztendő óta jelentek meg cikkei pesti lapokban is. A hirt azonban nem a VU-ból vette A.

307.

Perlaki Sándor (?–1870.) ügyvéd, aki ifjabb korában költéssel is megpróbálkozott; később sok filozófiai és pedagógiai cikket írt és fordított, erősen protestáns szellemben. Az állambölcelet különösen érdekelte. A szabadságharc előtt fordított B. Constant-tól; e fordításának azonban nincs könyvészeti nyoma.

308.

A Nemzeti Színházi takarékegyletet Somssich Pálnak, az áldozatoságánál, egyenes emberi egyéniségénél fogva köztiszteletben álló konzervatív politikusnak s a kedvelt színésznek, Feleky Miklósnak kezdeményezésére hozták létre 1864. szept. 15-én.

309.

Torkos Sándorra l. 206. gl. — Ez a munkája *A macaronizmus a magyar irodalomban* címen jelent meg az Ország-ban. (1863. 9–11. sz.) — Az Országra l. 323. gl. — A Siculicidium cím tulajdonképpen kronostikont foglal magába, azaz nagybetűkkel oly római számokat ad ki, amelyek összege az 1764-es évszámot teszi; időpontját a császári csapatok mádэфalvi megszárlásának, melynek többszáz szabadságát védő székely esett áldozatául. Az eseményt sokféle változatban dolgozták föl, melyiket ismerte A., nem lehet megállapítani. (l. e kérdésre Teleki Domokos *A székely határország története*. Bp. 1877.) — Közölve Várdai: Adalék. 732.

310.

Erdélyinek e híres tanulmánya *A legujabb magyar Ura* címmel az Ország (l. 322. gl.) 1863. febr. 1. 26. számában indult meg, s a 42.-ben fejeződött be.

311.

Varasdy Lajos (?–?) teológiát és bölcsészetet végzett, lelkészkedés s tanítóskodás után tanfelügyelő lett Tolnában. Közoktatási kérdésekkel foglalkozott munkáiban. Az A. által említett munkának nincs könyvészeti nyoma. 1876-ban az Abafi-féle Figyelőben azonban megjelent egy ily című munkája: *Kézírtos énekeskönyveink* (I. köt. 156–64. l.).

312.

Típula Péterről nincs adatunk. Amint a gl. mutatja, az A.-ék által lakott házban folyt a könyvek eladása. — Kun Pál (1842–1891) ügyvéd családból származó tanár, aki később a sárospataki kollégium egyik jelese lett, s kitűnt keleti tanulmányaival. Ezidőben a Szőnyi-féle intézetnél tanárkodott, s A. baráti körét ehhez szoros baráti kapcsolatok fűzték, nyilván azért került a lapba ez a gl.

313.

Liszniai ez év febr. 12.-én halt meg, s bohém életmódja következtében családját igen nehéz anyagi körülmények között hagyta hátra.

314.

A német Tournier-társaságokat a napoleoni hódítással szembeni ellenállás fedőszerveként hozták létre; idők múltán részint diákszervezetekké, részint militarista szervezetekké, egyletekké váltak. — A mozgás-on A. nyilván közéleti és politikai mozgást ért, s talán a Tournier-társaságok egykori céljára is gondolt.

315.

A Nefelejsre l. 40. gl. — A szójáték: 1863. febr. 8. 45. sz. *Töltött pampuskák* c. cikkben.

316.

A „fényszobrászatnak” s föltalálójának lexikonokban semmi nyoma.

317.

A német lexikon által felsorolt ismert nevek mellett, Gyulai Ferenc grófé (1798—1868) szorul magyarázatra. Közvetlenül az udvar köré csoportosuló katonai arisztokráciához tartozott. A szabadságharc idején előbb az olasz mozgalom elnyomásában játszott döntő szerepet, majd császári hadügyminiszter lett. 59-ben ismét ő irányítja az olaszországi hadműveleteket, de ezek sikertelensége miatt nyugdíjba küldik.

318.

A. e gl.-jára, — amelynek kissé türelmetlen hangja szokatlan, hiszen éppen ő volt az, aki a Gyulai—Csengery-féle „erdélyi” csoport és a Kazinczy Gábor—Toldy Ferenc-féle, a romantika hagyományaihoz némiképp ragaszkodó, „északi” csoport között folyvást enyhíteni igyekezett a hol lappangó, hol nyíltan is felszínre kerülő feszültséget, és Toldyval szemben mindenkor szinte hangsúlyozott előzékenységet tanusított, s róla nagy udvariassággal és elismeréssel szólt, — Toldyék reagálása nem is maradt el. S annál jobban megbántódott Toldy, mivel A. itt kifejtett álláspontja teljesen téves volt. Hosszú *Nyílt levélben* (kézirata: MTA Ltár 887.) válaszolt Toldy, kifejtve a maga felfogását, s cáfolva A.-ét. Kérte A.-t, közölje a K-ban *Nyílt levélét*. (l. a Nyílt levélhez csatolt sorait. uo.) Kezdetben, úgy látszik, el is határozta A. Toldy írásának közreadását, később azonban úgy döntött, kivonatolja, tömören összefoglalja Toldy cikke lényegét s beismeri olvasói előtt tévedését. Toldyval együtt Kazinczy Gábor is fölszisszent a támadásra (A.-hoz 1863. jún. 3. Ráth 426., 1863. júl. (dátum nélkül) Ráth 427. l.), annál is inkább, mivel a Nemzeti Könyvtár létrehozásában annakidején az ötvenes évek elején neki is igen nagy szerepe volt. Ezt a nemzeti ellenállás erősítésére hozták létre, de, bár Keményék is látták fontosságát és támogatták is, mégis inkább a Toldy-féle csoport irányítása alatt állt. — A Nemzeti Könyvtár Zrínyi kiadása: *Zerinvári gróf Zrínyi Miklós Összes Munkái* (Ujabb Nemzeti Könyvtár IV. köt.) Pest 1853—54. Toldy gondozta e kiadást. — Wiedemann (Widman és Wiedmann) Elias Zaharias (?—?) 1634—1666 között fejtette ki tevékenységét, s 1645—1652-ig Bécsben mű-

ködött. Az egész bécsi udvart, a monarchia sok nevezetes személyiségét, köztük számtalan magyart is lerajzolt. A Thime—Becker-féle *Allgemeines Lexikon der bildenden Künste* (Leipzig 1942.) Zrinyi-képét nem említi, a szakirodalom azonban tud e képről. (Rózsa György: *Megjegyzések a magyar történelmi ikonográfia kérdéséhez*. Folia Aarcheologica 1954. 157—68. l.) — Ortelius Hieronymus (1543—1516) előkelő Augsburgi polgárcsalád fia, Hofprokurátor lett a császári udvarban, de nyílt vagy titkolt luteranizmusa miatt többször fogságot szenvedett, s végül, belefáradva a zaklatásokba, Nürnbergben telepedett le, s itt írta *Chronologie, oder historische Beschreibung aller Kriegeempörungen, Belagerungen, Schlachten, so in Hungarn und Siebenbürgen mit den Türcken von 1395 bis 1602- und 1615 geschehen* c. munkáját. Ez különféle nyelvekre fordítva többször is megjelent, kibővítve az időközben történt eseményekkel, pl. hollandul 1623-ban Amsterdamban. Nyilván egy ilyen későbbi kibővített kiadásra hivatkozik A., mint Redivivusra; ez azonban nem található az Akadémia Könyv- és kéziratárában. — A von Sommer nevű rézmetszők közül egy Heinrich nevű élt a XVIII. században Bécsben, akiről a kézikönyvek azt mondják, hogy sok régi kiadvány képeit metszette rézbe. — Teljes szövegében közöljük Toldy *Nyílt levelét* annál is inkább, mivel A. egy sor szerkesztői mj.-t fűzött hozzá, hogy tompítsa tévedése föltűnő voltát, magyarázza annak okait. De nyilván rájött maga is, hogy ezzel a sok, néha kicsinyes és túlonúl is mentegetődző megjegyzéssel csak még inkább fölhívja a figyelmet az ügyre, megnöveli mértéken fölül annak jelentőségét, maga pedig sokat vesz általuk szerkesztői méltóságából és fölényéből. Ezért választhatta az egyszerű demontálást. Arra nézve, Toldyval miként intézte el a közlés elhárításának odiumát, mikép szerzett a maga számára bocsánatot, nincs semmi adatunk. Toldyt, méltán, annyira fölbosszantotta ez az érthetetlenül éles és igazságtalan hang A. részéről, hogy sorai kompromittáló erejét még növelni kívánta azzal, hogy ugyan e szám egy másik gl.-jában (323.) rejlt tévedésre is fölhívta, csipősré élezve hangnemét, a közönség figyelmét. Erre a részletre A. említett demontáló gl.-jában egyáltalán nem utalt. — A szakirodalom teljesen Toldy álláspontjának helyességét igazolta, valamennyi részletet illetően is a (l. Rózsa Gy. i. m., Klaniczay Tibor: *Zrinyi Miklós*. Bp. 1954. 527—35. l.); leszámítva, természetesen, a Lipót császárnak Zrinyit illető érzelmeire vonatkozókat.

NYÍLT LEVÉL ARANY JÁNOS ÚRHOZ

Pest, martius 12. 1860.

Tisztelt Szerkesztő Úr,

Oly szerencsétlen vagyok, hogy a Kegyed különös szívessege által nekem járó Koszorúnak nem csak első számaim nem vehettem, de a 8-dikat sem mind e napig*; s ez utóbbiknak a *Zrinyi arcképét* illető cikkére csak tegnap, esetleg, tétettem figyelmessé egy tisztításom által.

Mikor Kegyed néhány hónappal ezelőtt bizodalmasan felszólított, jegyezném össze a régibb magyar költők fenlevő képeit egy, a Koszorú mellett megindítandó, arcképsor számára, Zrinyire nézve Widemannak (ha ugyan jól emlékszem épen 1646-ki) képét hoztam javaslatba, s megjegyeztem, szóval legalább, hogy megvan Zrinyi az ismeretes Widemanfélé gyűjteményben is, az akadémia könyvtárában.

* Nem rajtunk múlik. Szerk.

Kegyed emezt adta a Koszorú 8. száma mellett, s mint e számból a 191. l. álló cikkből látom, meglepetve vette észre, hogy ez annyira különbözik attól, melyet én „1646-ki képtel” a Nemzeti Könyvtárban, szintén „Wideman neve” alatt adtam, hogy „e két arckép közt talán egy vonás hasonlat sincs. Lehetetlen is — folytatja Kd — hogy a kettő egy férfit ábrázoljon valamelyik hamis.”

Engem is meglepett valami, t. i. ami itt következik: „Kerestünk Widemanféle arcképet 1646-ról, de nem találtunk.” Mert nem volt volna-e keresés helyett sokkal egyszerűbb és természetesebb előbb engem kérdeni: honnan vettem legyen én ez 1646-ki Widemanféle képet?¹ Mielőtt a Nemzeti Könyvtár körüli eljárásom (igen kegyesen nevem elhallgatásával) oly súlyosan megrovatot a koszorúi cikk ily passzusai által: „A Nemz. Könyvtárban látható Zrínyi-kép eredetijét — egy visszataszító bárgyú arcot — az Ortelius Redivivus képei között ismertük fel.” Ismét: „Az orteliusi kép rajzolója nem Wideman, hanem bizonyos von-Sommer.” Továbbá: „Az a Wideman, ki 1652-ben ily képet adott, nem adhatta 1646-ban azt a másikat. Végre: „Lehetetlennek tartjuk, hogy az Orteliusbeli kép Widemannak valamelyik talán 1646-ki eredetije után készült volna.”² Mikhez még a befejező sorok is tartoznak: „Minden esetre nem idealizált, hanem élethű arcképet akartunk adni.”

Ime mind ezekre — mik mindannyi hibás állításokat, alaptalan vádakát és sicáriusi³ dőféseket tartalmaznak — nem volna szükség, ha Kegyed az általam újra kiadott 1646-ki kép eredetijét nálam keresi.⁴ Van szerencsém azt ezennel megtekintésül Kegyed élibe terjeszteni. Ebből akkor is meggyőződött volna Kegyed, és meg fog, reményem, most: 1) hogy e két arckép, habár „köztök egy vonás hasonlat” nincs is, azonagy férfit ábrázolja. 2. Hogy egy sem „hamis”. 3. Hogy mindkettő nem lehet hasonló. — De hát melyik hasonló? az-e melyen ezek állanak: „Elias Wideman deli-neavit et sculptit” [rajzolta-e metszette] és 1646., vagy melyet ugyanő 1652-ben? Erről azonban alább. — 4. Hogy Wideman igen is adhatta az 1646-ki képet azon egyszerű okból, mert adta. 5. Hogy, ha azon megjegyzés, szerint a Zrínyi Nemzeti Könyvtári képében Kegyed az Ort. Redivivusét ismerte fel, azt akarja insinuílni, hogy a Nemz. Könyvtár nyegléskedett⁵, midőn Ort. Red. képét Widemané gyanúnt árulta: ez insinuíció is alaptalan, miután az csakugyan a Widemannak itt bemutatott 1646-ki eredetije után készült.

6. Hogy az Ort. Red. képe is Widemané után készült, hogy tehát ama von-Sommer ennek csak másolója. 7. Hogy a Nemz. Könyvtár nem adott idealizált képet.

De, hát „élethű” arcképet adott-e Kegyed, midőn Wideman második képét adta?

¹ A tisztelt levélírónak, úgy látom, nem jut eszébe, hogy éppen ezt kérdeztem tőle, éppen ekkor utasított az akadémiai könyvtárba, nem szólván, semmit arról, hogy Widemanféle kép kettő létezik. Valóban nagy köszönettel fogadtam volna, ha akkor bizalmas kéremre [!] adja a felvilágosítást! Annyival inkább, mivel, a mint utólag meggyőződtem, az 1646-ki Wiedemannkép saját birtokában van. Szerk.

² Mindezeket azon feltevésben mondtam, hogy Wiedemannak 1646-ki rajza nincs, miután ott, hová a Nemzeti Könyvtárbelinek eredetijét keresni a t. levélíró által utasítva valék, csak az 1652-ki találtam, Wiedemanntól: ellenben a Nemzeti Könyvtárhoz némileg hasonlatost az Orteliusban. A „bárgyú” kifejezés az Ortelius féle képre vonatkozik, nem a N. Könyvtárára; ám nézzé meg akárki az Orteliusban levő Zrínyit, és igazat fog nekem adni, hogy inkább a Wiedemannét vettem, azt t. i. melyet találtam. Szerk.

³ Talán ezt mégse. Nagy szó ez. Szerk.

⁴ Boldog Isten! hát nem kerestem? Szerk.

⁵ Semmit. Csűrán azt, hogy a hová a Nemzeti Könyvtári kép eredetije végezt utasítva valék, ott Orteliusban találtam hasonlót és nem Wiedemannál. Szerk.

Hadú legyen szabad erről erősen kételkednem.

Ugyanis 1. Miért érdemelne az 1652-ki Wideman több hitelt mint az 1646-ki?

Ügyesebb lett talán e hat év alatt a művész? — Sőt inkább: a rajz az elsőbbiten correctebb, a metszés gondosabb; míg az ő 1652-ki képei egyenetlen, többnyire hanyag, mert elhamarkodott, tárgyalást mutatnak.

2. „Nyomai vannak — mondja Kegyed, hogy Wideman képéhez maga Zrínyi és a gyűjteményben levő többi hősök valóban ültek.” — Hol? s melyek e nyomok? S nem ülhetett-e Zrínyi az 1646-ki képhez is?

3. Kérem, miért választotta ki Ortelius Redivivus (1665-ben) a kettő közül nem a kézen forgóbb, újabb (1652-ki), hanem az előbbi, fiatalabb kori (1646-ki) képet? holott ő Wideman többi 1652-ki képeit szorgalmasan használta?

Nem hihető-e hogy az ő korában is már a régibb tartatott hasonlónak?

De 4. Kegyed látta Rohnnál Zrínyinek azon lóhátas arcképét, melyet én ennél hagytam, hogy, ha tetszik, adja ki, mert bár a fej rossz, az egész alak még is, a jelmez teljessége miatt, érdekes. — S ehez a rossz képhez Kegyed hasonlónak találja, a Wideman utóbbi képét! Azon egy hasonlatosság, melyet én találok, *mindkettőnek rútsága*.

5. Kegyed a Wideman második képét a Zrínyiász előtt álló allegorai kép bajnokával is egyezőbbnek találja, mert mind kettőn hosszú egyenes orr van. De mit mutat az, hogy *minden más Zrínyi-képeken* (mikről alább is lesz szó) sasorrot látunk?

6. Kegyed a Wideman első képén „visszataszító bárgyú arcot” talál, melyen a „petyhüdt kinézés lehangol”; ellenben a Wideman második képének „szenvedélydült vonásain — úgy mond Kd — erő nyilatkozik.” Már itt áll az, hogy az izlések különbözők. Nekem, péld., a Wideman első képe egy nyugodt, kedélyes, neves és merengő fiatal férfi, kiből úgy igazán sugárzik ki azon lélek, mely a Megyeri Zsigmond „édes apám uramhoz” irt levélből szól szívünkhöz: míg a Wideman második képe rút arányú, nyers, dacos kifejezésű, minden szemlemiség nélküli; egy vad hajdú, nem a magas műveltségű, fejedelmi költő.

S édes Istenem, micsoda szenvedelem dülta össze 1652-ben a 34 éves Zrínyi arcát, ki akkor éppen szerencséje zenithjén állott?

De ha már ama „bárgyú” képben meg nem nyugodva, melyet tegyünk fel, a Wideman utóbbi képe is megcáfol, a *hasonlatosság kérdéséhez* tüzetesen kívánunk szólni: miután abban egykorú nyilatkozások nem istápolnak, tekintsünk meg más egykorú képeket is.

Ilyen mindenek előtt Kondor ügyvéd úr nálam levő, említett lóhátas képe, melyet Bodenehr (talán 1663-ban) metszett. Ez azonban, mint rosszul rajzolt és semmi más képpel egyébben, véleményem szerint, nem egyezvén, mint a hosszú hajazatban, melyet Zrínyi időközben vett fel a kor európai divata szerint, nem érdemel figyelmet. De ott van a Galeazzo munkájában (Hist. de Leopoldo Primo, Vienna 1670. 2-d. k. a 482. lap mellett) álló, melyet *Joa. de Herde* rajza után Van der Steen metszett. Ott van egy más a Theatrum Europeum folytatásában (Ffurt 1672. a 966. l. mellett; az újabb, 1699-ki kiadásban álló ugyanazon réz) nevezetlen rajzolótól és metszőtől.

Tehát mind kettő *egykorú* művésztől, s nem csak, hanem *ügvestől* is, mit mind a rajz correctsége, mind az egyéni vonások, a lelkes felfogás, az elrendelés, a szabad tárgyalás bizonyítanak; másfelül a biztos és szabatos technika.

Mindkettő a hőst későbbi korából, nagy hajazattal s keskeny bajusszal adja, mely utóbbi tekintetben *minden* képek egyeznek, kivévn a Wide-

man másodikát, melyen ellentétben *valamennyivel*, a bajusz torzonborz, mi az arc vadságát még neveli. Különben, ade-Herde[!] képe nemes vonásain méltóságos nyugalom, szabad bátor tekintet, szilárd eltökéltség festik magokat; a Theatrum Europeum névtelen művésze derültebb felfogással adja, de ugyanazon bátor, határozott tekintettel mint de-Herde[!], s vonásaiban, nekem ugyan, mutat ez annyi rokonságot Wideman első képével, amennyit Kegyed e Wideman másodiká és Bodenehré közt talál. S ezen összehasonlítások után most is legbiztosabbnak tartom költőink galleriájában a költő Zrínyit, ki mintegy harminckét éves korában fejezte be költői pályáját, *költő korából*, tehát a Wideman első képe után adni, mely a 28 éves Zrínyit mutatja¹; a sokat tett és küzdött *státus férfi és hős Zrínyit* pedig, élete mintegy 45-d. évében, Galeazzo munkája után, habár ez eszményítettnek látszik is, de úgy, mint jeles művész szokott, ki az arc vonásai hűsége mellett, főleg a jellem és lelkület kifejezésére törekszik. S valóban, Galeazzonak könnyebb vala az előtte kétségkívül ismerets Widemanféle akár ifjú, akár férfi Zrínyit metszetni, mint újat szerezni, ha *azok valamelyike* őt, ki Zrínyit ismerhette, vagy Bécsben sokak tanácsával élhetett kik ismerték, kielégítette volna. De ő Leopold császár pártolása alatt, a császárnak ajánlott munkában, a császár által jól ismert, szeretett és tisztelt nagy embert a kapható leghívebb és legszebb kép után akarhatta csak adni: s merész feltétel-e, hogy ilyet tán épen az udvarnál kapott? —

Még egyet, bár nem e tárgyra tartozót. Történetesen épen a Koszorúnak ugyane 191. lapján e sorok is állanak:

„Az »Ország« szerint Huszár Gálnak egy XVI. századbeli munkája fedeztetett fel Londonban. A könyv *Aran Tamásnak* hamis és eretnek tévelygései ellen van intézve. *Nem hallottunk*² eddig semmit ez *ösünkről* (?)”

Őse-e Arany Tamás a derék költőnek, Arany Jánosnak, süsse ki jeles geneologusunk, Nagy Iván úr. De hallottunk, igen is, a jó Arany Tamásról, ki a XVI. század közepe után Debrecenben terjesztve az arianismust, egy ott, 1561. évi nov. és decemberben tartott nyilvános vetélkedésben, a „debreceni egész keresztény gyülekezet előtt” az ottani theologusok által meggyőzötven, Calvinhoz visszaállott. A munka, mely az ellene felhozott érveket tartalmazza, nem Londonban fedeztetett fel, s nem Huszár Gálé, hanem felfedeztetett Burián Pál által Erdélyben 1828-ban, kinek szívességéből azt azon melegben olvashattam. A példány akkor még teljes volt. Buriántól Jankovich vette meg, s jelenleg az, de már az első tiz levél hián, csonkán, mélt. Septemvir Nagy István úr birtokában van. Ez e munkának eddig még legteljesebb, s mind e napig meg nem ismertett példánya; mert a pataki péld. csak egypár éve terjed; s így a londoni sajtókép a harmadik, de szinte csonka péld. S Huszár Gál annak csak kiadója. Szerzője ama kegyetlen hitvitázó, az utóbb felmerült unitáriusok rettentő kalapácsa: Horhi Melius Péter.

Fogadja Kd szíves tiszteletem kifejezését.³ Pest, martius 12. 1860. Toldy Ferenc.

¹ T. i. Zrínyit nem, mint Kézikönyvemben áll, 1616, hanem május 1. 1618. született (i. Kazinczyt a „Kazinczy Ferenc levelezésében Kjsfaludy Károllyal s annak körével” Pest 1860. a 96. lapcn.) [Ez természetesen, Toldy jgyztc.]

² A „hallottuk” és „ösünk” egyező többesek mutatják. Hogy itt az író maga személyében szól. Ő nem hallt; Hogy senki sem hallt; azt nem akar a mondani. [Szerk.]

³ Mindenestre köszönetet mondunk a felvilágosításért, nola ránk—vagyis a Koszorúra—nézve egy kissé későn jött. Hanem így sem egészen hasztalan dolog volt a Wiedemann féle másik képet is megösmertetni a közönséggel. Valami okának kell lenni, hogy ugyanazonos kéz hat év mulva egészen más Zrínyit rajzolt, mint először.

319.

Sauer Ignác (1801—1863) megmagyarosodott, veszprémi német kereskedőcsaládból származott, s mint orvos Monarchia-szerte ismert névre tett szert. Különösen a belső szervek gyulladásoos betegségeiről írt sokat. Lelkes magyar; midőn Pestre egyetemi tanárnak nevezték ki 1843-ban, elsőnek mondta beköszöntő beszédét magyarul. — Az Akadémia jegyző-könyveiből, sajnos, nem derül ki, jól értette-e A. az öt ezreléket vagy sem. — Martin Lajos (1827—1870) budai polgárcsaládból származott; mérnök, reáliskolai, majd Kolozsvárt egyetemi tanár; a repülés egyik első magyar kutatója.

320.

1. 313. gl.

321.

Vachottnéra 1. 57. gl. — „Szünórák; Mulattató és tanulságos olvasmányok, családi körök számára; Szerkeszti Vachott Sándorné; Képekkel ellátva havonként egy füzet.” — A Családi Füzet vagy meg sem indult, vagy nem maradt fenn. Könyvtárakban nem található.

322.

Tulajdonképpen nem Huszár Gál munkájáról van szó, hanem Meliusz Juhász Péteréről: *Az Aran Tamás hamis és eretnek tévelygésinek és egyéb sok tévelygéseknek, melyek mostan az elfordult fejű emberek között eláradtanak, meghamisítási, a derék Szentírásból és a régi Szentírás magyardzó doktoroknak írásukból a debreceni tanítók által.* Debrecen 1562. Huszár Gál csak nyomatta ezt a munkát, amely Méliusznak azt a beszédét foglalja magába, amellyel az az antitrinitárius, szent-háromság-tagadó Arany Tamás prédikátort 1561-ben kiűzte Debrecenből. — „Ország (1862—63); Tulajdonoskiadó s főmunkatárs: Pompéry János; Felelős szerkesztő: Greguss Ágost; Nyomatott Herz Jánosnál.” Meglehetősen színtelen, polgáriás beállítottságú napilap, némi kat. mellézköngével; bő irodalmi s tudományos tárcát adott. — Arany Tamás kérdésére 1. még Toldy válaszát a 318. gl.-ra.

323.

Carey, Henry Charles (1793—1879) amerikai közgazdász, a rohamosan fejlődő amerikai kapitalizmus védelmezője és optimizmusának kifejezője. — Trefort előadását az Akadémia jegyzőkönyvei csupán említik, s így közelebbi tárgyát nem tudjuk. — A Kozma nevű, nyilván kat. papról bővebbet nem tudunk. — A Szent László Társulatot 1861-ben azzal a céllal hozták létre, hogy az ország határain kívül élő katolikus magyarok vallási és művelődési életének szükségleteit segítse ellátni, könyvek, papok, tanítók s adományok küldésével. — Almássy Pálról (1818—1883) a debreceni trónfosztó országgyűlés elnökéről, az 1864-es felkelési mozgalom egyik vezetőjéről van szó. — Jenkő Károly gyógyszerészről bővebbet nem tudunk.

324.

A., mint ismeretes, 1851-ben nevelősködött Tisza Domokos mellett, s ekkor ismerte meg a grófnőt, aki a fontos szerepet játszó Teleki Domokosnak volt a húga, s aki valóban magával hozta Gesztre is Családjának műveltségterető hagyományát.

325.

Hollósy Kornélia több ízben lépett fel pályája során Bukarestben, hosszabb ideig szerződés is kötötte a román fővárosához, s 1862-ben, midőn már bejelentette a színpadtól való visszavonulását, táviratilag hívták hogy „mentse meg” az ott működő operatársulatot. Eleget tett a kérésnek, s 1867 márciusában tért haza; ezután már csak nagy vidéki búcsúhangverseny-körútján lépett fel.

326.

Elssler Fanny (1810—1888) bécsi származású táncosnő, a 19. század talán legnagyobb táncművésze. Nálunk is szerepelt már a 40-es években, s A. *Elveszett Alkotmányában* is említi a „mennyei Fanny”-t. Köttemények táncsal, balettel való érzékeltetésére, ábrázolására is tett kísérletet.

327.

Franck Ignác (1825—?) pápai zsidó családból származott, előbb Bécsben mérnöknek készült, majd zeneszerző lett, s a kor álnépies, cigányos irányzatához sorozható csárdásokot írt, bécsies, érzelmes elemeket vegyítve a verbunkos stílus szövetébe. — A *hangbalom* húros harmónium volt, s úgy látszik, nem vált be.

328.

E Klein nevű „deutsch-ungar”-nak lexikonokban semmi nyoma. — Az utolsó mondat, természetesen, irónikusan értendő, hisz A. a szerkesztői üzenetek, a gl.-ák, de cikkei tanúsága szerint is épp e hibák miatt marasztalta el folyvást a kor magyar költőit.

329.

Kriza gyűjteményének megjelenésére l. 294. gl.

330.

Remete József (1824—1862) dunántúli honorácior családból származó ügyvéd, aki nyugat-dunántúli városokban tanult, majd tevékenykedett később, s kedvtelésből egész életén át szívesen foglalkozott latin auktorokkal, főképp Vergiliusszal. Stílusában, egyéniségében a népiesség előtti korszakhoz tartozik inkább, s Toldyval meleg barátságot is tartott; fordításából néhány ajánló sorral elébb mutatványt adott a K (K I. I. 18. sz.), később maga A. írt róla kritikát, elismerte a fordítás szövegszerű hűségét, de Vergilius költőiségét kérte tőle számon. (K I. II. 21. sz.)

331.

Ez a Vörösmarty-kiadás 1861—64-ben jelent meg *Vörösmarty Mihály Minden Munkái* címmel, Gyulai Pál gondozásában és jegyzeteivel.

332.

Müller Miksa (1823—1900) Európa-szerte nagy visszhangot vert fölolvasásainak — *Lectures on the science of language* — első sorozata 1862-ben, a második 1864-ben jelent meg.

Bajza Jenő (1840—1863) Bajza József fia; annak a 60-as évek elején fölépő s korán elhunyt, jórészt polgári irányzódású nemzedéknek volt egyik legtöbb reményre jogosító tagja, amely először fordult, mintegy programszerűen és szervezeten is, szembe Gyulai kritikai irányával. Egy csokor vers, néhány cikk s ez a dráma maradt utána. — A megrótt gazdaság- és MS-ben található, a gl. rovatban, ** — jelzéssel, s így hangzik: „E darabról azon műértők, kik olvasták — köztük Egressy Gábor és Szigligeti — nemcsak elismeréssel, hanem meglepetéssel nyilatkoznak, mely az ifju költő drámairói jövőjét illetőleg a legszebb reményekre jogosít és irodalmunk ez ujabban folyvást meddő ágára örvedetes fordulatra nyujt kilátást.” (1863. febr. 28. 48. sz.) — A gl.-jára pedig a következőképpen válaszolt a MS, ugyanabban a rovatban, ugyanazzal a jelzéssel: „*Fogalom-zavar.* A »Koszorú« ujdondásza lapunknak a Zách Felicián című drámáról közölt előleges jelentésére vonatkozva, nem osztja, ugymond, abbeli eljárásunkat, hogy nyilvánosságra még nem jutott darabról a nyilvánosság terén máris oly »barátságos« magasztalással szólunk s »benne drámairodalmunk egy (nem két?) új aerájának sarkkövét látjuk«. (Ezt mi nem is mondtuk.) [...] »Kár — (végzi a koszorús...) szerző érdekében a közönség várakozását úgy felcsigáznai.« Tán azt akarta mondani: »a szerző érdekében kár« — de a jámbor koszorús nincs tisztában a nyilvánosság jogaival és természetével. Különb tudná, hogy a még nyilvánosságra nem jutott dolgok felől is szabad nyilvánosan szólani, — oly kikötéssel, hogy míg nyilvánosságra jutnak, addig a hozzászóló felelős érte. Mi a felelősséget a »Koszorú« rimóczi nyuljával és a kritika oroszlánjalval szemben közleményünk erejéig bátorkodunk elvállalani. Különb csak mások véleményére támaszkodtunk. Egyelőre pedig kérjük szépen a koszorús nyulat: ne fáradjon a szerző érdekében is gondoskodással; valószínűleg fog ő magáról gondoskodni.” (MS 1863. márc. 8. 55. sz.) A gl. hangneme teljes egészében Vajdára, annak korábbi A. -t támadó gl.-ira utal (l. 64. gl.). — Bajza Jenő drámáját barátja, Zilahy Károly 1864-ben kiadta; hogy színre került volna, arra nincs nyomunk.

335.

Machik József (1805—1890) pesti polgárcsaládból származó tanár, aki főúri házaknál való nevelősködés után Zágráiban, majd Pesten tanárkodott, később a Műegyetemen tanított „magyar nyelv- és irálytant”. Tüzes, már-már sovíniszta magyar, s fáradhatatlan alkalmi verselő. Tengernyi apró cikket írt a legkülönfélébb tárgyakról, Goethe költészetétől a borászat alapelveiig. Már 1858-ban adott ki egy fordítás-kötetet Lipcsében Petőfi, Arany, Kisfaludy Károly, Eötvös és Vörösmarty verseiből. Ez a munkája: *Sagen aus der ungarischen Vorzeit von Alexander Kisfaludy*. Deutsch. von J. Machik. Leipzig 1863.

336.

E kérdésre l. a 318. gl. — A másik Zrinyi-képet, vagyis az 1646-ikot, az A. által előbb kétségbevont hitelút a K II. I. 8. sz. adta.

337.

A Lisznyay árvák nyomorára l. 313. gl. — Kocsis Irma (1847—1882) pesti polgárcsaládból származó operaénekesnő, főként Kolozsvárott s vidéki társulatoknál lépett fel.

338.

A több ízben időzött Szliácson; Brogyányi Vincével bensőbbben valószínűleg az 1862-es, majdnem egy hónapos ott tartózkodása alkalmával ismerkedhetett meg. Ekkor ugyanis aug. 9-étől vagy 10-étől szept. elejéig itt kúrálta magát, mint erről Tompát 1862. aug. 9-i és 1862. szept. 13-i levelében tudósította. (MTA Lár 1161., 1162.). — Kik vették az írók közül igénybe a szénsavas hévvezekben bővelkedő híres Zólyom megyei fürdőhelyen felajánlott ingyen helyeket, nem tudni. Berecz Károlyra l. 147. gl. — A MS *.*-os glosszairója a K e tudósításához a következő megjegyzést fűzte: „(Különös ajánlat.) A szliácsi fürdő házak tulajdonosa a Koszorú szerkesztője által közhírré teszi, hogy május és szeptember hónapokban, (azaz, mikor másoknak a fürdő igen híves lenne) szegény írókat és művészeket családostul lakással ellátni kész oly feltétellel, ha az illetők Arany János és — és Berecz Károly uraktól ajánló levelet visznek. A »Koszorú« nem győz hálálkodni ezért a bőkezűségért.” (1863. márc. 28. 64. sz.)

339.

E Vörösmarty-kiadásra l. 331. gl. — A XIX. században valóban Ráth Mór adta közre a legszebben kiállított magyar könyveket; mindennek előtt éppen magát A.-ét, a híres kék-bőr kiadásban.

340.

Mátyás Flóriánnak (1818—1904), a régebbi nyelvész és történésziskola ez érdemes tagjának, a jeles történeti forráskritikusnak e felolvasása nem jelent meg, s az Akadémiai jegyzőkönyvekből nem derül ki, hogy a szavak „64 elementumra” való bontásával mire célzott Mátyás, ill. az ő szavát idézve, A. De alighanem a nyelvtudomány bonyolult voltát és sokrétű forrásértékét kívánta bizonyítani, dicsőíteni ez állítással Mátyás, s a 64-et nyilván nem kell szószertint érteni, hanem csak így: sok számtalan. — Szontágh Gusztáv (1793—1858) képét meg is festették, s jelenleg is az Akadémia tulajdonában van. — horrendum dictu: borzalom mondani, említeni is; despiciált: lenézett.

341.

Az 1859—65 között Feszli Frigyes által épített redoutnak, amely egy negyedszázadig tartó elnevezési huzavona után végre a Vigadó nevet kapta, nemcsak lépcsőházát díszítette a nemzeti romantika szellemétől ihletett történeti és allegorikus alakokkal Thán és Lotz, hanem az ún. csemegetermét is. Alighanem ez utóbbi képekre utal A., midőn a „fülkéknek” kifestéséről szól.

342.

A Hunfalvy által ismertetett, *A dunai országok növényvilága* c. német könyv szerzője K. Kerner, aki „öt évig lakott hazánkban”, „Kisújszállásról indulva a Hortobágyot látogatta meg.” (K II. II. 8. sz. Vegyes.) — légnyirok: nitrogén.

343.

Az *Una mascharata* c. operett címlapján ez áll: „Uj bohózatos olasz operette, tánccal: Álarcos menet vagy tárgyalás a szinpadon.” Szerzője

Gioacchino Cocchi; színre került 1863. máj. 21-én. — A *Dunanan apó és fiai vig utazása* c. Offenbach operettet 1861. jún. 17-én mutatta be először a Budai Népszínház, s több mint 100 előadást ért meg ez a látványos, de tartalmában és zenéjében egyaránt sekélyes, léha csinálmány. — A Budai Népszínház honlapján a balatonfüredi játékszín oromzatáról átvett jelentés volt olvasható: „Hazafiság a' Nemzetiségnek” — „Színházi látcső (1863—64); Laptulajdonos a Nemzeti Színház. Felelős szerkesztő és kiadó: Szerdahelyi Kálmán.” Négy oldalas, kis színházi napilap, első oldalán a színházak műsorával, az utolsón üzleti hirdetésekkel, a közbülső kettőn kis, könnyű, pletyka szerű szépirodalmi cikkekkel és tudósításokkal.

344.

Molnárra l. 56. gl. — A Dunananra l. az előző gl.

345.

A Budai Népszínház éppen ebben az időben fordított hátat mint az előző számok gl.-i panaszozik, a valódi értékű színjátszásnak, közönségcsodító, kasszát csináló operettek kedvéért. — Csepregi Lajos (?—1890) polgárcsaládból származó színész, aki azonban később a színház adminisztrációjával s fordítási munkássággal cserélte fel.

346.

Dietze Alexander (1835—?) Magdeburgban született tanár, aki az 50-es, 60-as években Magyarországon nevelősködve, megtanult magyarul. Tragédia-fordítása könyvben is megjelent: *Die Tragödie des Menschen von E. Madách*. Aus dem Ungarischen übertragen von A. D. 1865. Dietze később visszatért hazájába, s további sorsáról nem tudunk. — „Pesti Hölgy-divatlap (1860—1873, utóbb: Budapesti Bazár); Közlöny a szépirodalom, művészet és kiválóan a divat teréből; Kiadó tulajdonos és felelős szerkesztő: Király János; Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.” Jelesebb írók alig szerepeltek benne, s a másodrangúaktól is hulladékanyagot, limonádét közölt, történelemből pedig pletykát. Német változata is megjelent, ez volt a Pester Mode-Zeitung. Könyvtárakban azonban ez utóbbi nem található.

348.

Batizfalvi István (1824—1899) rimaszombati polgárcsaládból származó tanár, előbb Rozsnyón, majd 1860-tól a pesti ev. ref. gimnáziumban tanárkodott. Sok népszerűítő cikket írt, földrajzi és történelmi tanulmányokat, s népszerű irodalmi vállalkozásokban vett részt; munkásságának szellemében szorosan a Csengery-féle prot. vezető réteghez igazodott. — „A magyar nép lapja”-ból (1863) az OSZK-ban, sajnos, nem található példány.

349.

Kalkbrenner (vagy Kalchbrenner) Károly (1807—1886) Sopron megyei polgárcsaládból származó luteránus lelkész, aki azonban a Felföldön paposkodván, a vidék növénytanai kutatására adta magát, s főképp a gombák és moszatok ismereténél világhírré tett szert. — A kiváló geográfus és statisztikus Hunfalvy János (1820—1888) által felolvasott értekezés nem jelent meg, s az Akadémia jegyzőkönyveiből nem derül ki, hogy

milyen jellegű tájleírásokról, tudományosakról-e, avagy szépirodalmiakról van-e szó. — Ráth Károly (1829—1868) győri polgárcsaládból született; jogot tanult, majd a szabadságharc után, melyben részt vett, teljesen a már iskolai tanulmányai alatt megkezdett történeti stúdiumokba merült. Púrtán, lelkes, vonzó egyéniség, akinek vezető szerepe volt a Dunántúli Történetkedvelők, a magyar történetkutatás fellendítésében oly fontos szerepet betöltő együletének létrehozásában. (l. 562. gl.)

351.

Maga Izsó Miklós *Nyílt levélben* adja elő a Pesti Naplóban Gschwindt-el kapcsolatos perét. (PN 1863. máj. 27.) E szerint nála Gschwindt — aki talán az ismert nagyiparos család őse lehetett — megrendelte a Juhászt, s ő elvállalta a rendelést. Később kiderült, hogy a márvány, a munka, a szállítás és egyéb költségek is sokkal nagyobb számrá rúgnak, mint a megállapított összeg. Ekkor Izsó levélben fordult Gschwindt-hez, felkínálva neki az összeg visszafizetését. Gschwindt nem válaszolt. Közben Izsó elkezdte faragni a szobrot, de a megállapodottnál nagyobb méretben, hogy Gschwindt ne tekinthesse az ő rendelése eredményének. Elkészülte után a gyáros mégis lefoglaltatta a szobrot, s nem volt hajlandó sem tisztességes megegyezésre, sem pedig abba belemenni, hogy a művész visszafizethesse, kamattal együtt, a kapott összeget. Izsó a méltányos igazságszolgáltatásra és a nemzetre appellált a mohó gyárossal szemben. Sok huzavona után végre föl is szabadtették szobrát, ám Gschwindt föllebbezésére újabb fordulattal végül mégis Gschwindtnek ítélték oda, aki aztán, nem utolsósorban a közhangulat nyomására, a Múzeumnak ajánlotta föl. (l. 476. gl.) Izsó pörnyeréséről PN 1863. máj. 28. 120. sz.

352.

E gl.-ára l. 343. gl. A Színházi Látszó ezt írja Molnárnak, a Budai Népszínház igazgatójának párizsi útjáról: „Molnár többet gondol Párizsban is a Népszínház jövőjével, mint egy-két lap hiszi. Ezek számba se véve e tevékeny ember sok küzdését és buzgalmát, mellyel végre Budán magyar színházat létesített, oly hangon beszélnek róla, minőt művelt emberrel szemben sehol sem használnak.” (1863. jún. 20. 74. sz., Mi történik a színpadon? c. rovat.) — A K gl.-jának utolsó mondatai pedig két korábbi cikkére vonatkoznak, amelyekben a Színházi Látszó arról szólt, hogy van az irodalomnak is söpörni valója a maga háza előtt, bár névszerint nem említette a K-t, *Bolond Miska védi a színpado:* (1863. jún. 16. 70. sz.) és *A humbug* c. cikkeiben. (1863. jún. 14. 68. sz.)

353.

A Császárfürdőt 1806-ban ajándékozta Marczibányi István az Irgalmasok betegápoló rendjének, hogy jövedelmét a szegény betegek gyógyítására fordítsák. A hír: a Független-ben: 1863. jún. 3. 125. sz. Vegyes hírek rovat. — „Független; Politikai napilap; Felelős szerkesztő: Kovács Lajos.” Széchenyi jobboldalian értelmezett eszmevilágát kívánta terjeszteni s ennek szellemében a kiegyezést sürgetni, erősen kompromisszumra hajolva.

354.

Almássy Pálra l. 323. gl. — Az Izsó Gschwindt-féle ügyre l. 351. gl.

355.

Török János (1809—1874) zalai honorációr család gyermeke, akit előbb inkább a gazdasági életben, a gazdasági oktatás, művelődés szervezésében és szélesítésében játszott fontos, gyakran kezdeményező szerepet. Széchenyinek egy ideig belső embere. Igen sokrétű műveltséggel, széleskörű tájékozottsággal rendelkezett, nem utolsó sorban a természettudományok terén. 1848 után az újságírás lesz működési területe, ahol gyakran tűz össze ultralójális, klerikális nézetei s leginkább intrikus természete, ki nem elégített becsvágya miatt a Kemény és Csengery köré tömörült csoporttal; Gyulaiival különösképpen nem szenvedhették egymást. — Gyulai szatirikus dolgozata: A *Széchenyieskedők* c. híres vers. — A *Részvét könyvének* első kötete 1863-ban jelent meg, Ráth Mór kiadásában, Gyulai Pál szerkesztésében, az Irói Segélyegylet támogatására, mintegy 30 író közreműködésével; voltak köztük ugyan másod-harmadrangúak is, de az irodalom színe-javát is meg lehetett benne találni. — „Pesti Hírnök (1860—1868); Politikai Napilap; Felelős szerkesztő: Török János; Kiadó: Szabó Alajos és Török János.” A klérus félhivatalosa s mint ilyen, mindenkori lojális, sőt túlzóan, hivalkodóan aulikus. A kiegyezés utáni években Magyar Állam címmel jelent meg. — Török e gl-ja: 1863. jún. 6. 127. sz., Vegyes Hírek c. rovat, Δ jellel.

356.

E horvát arisztokrata család tagjai közül Jászol (1824—1901) szerepet játszott a magyar és horvát politikában, később egy ideig bán is lett, s mint az egész család, konzervatív, de a két nép barátságának híve. P. Pálnéról nincs adatunk. — A Családi Körre l. 6. gl. — Jósika köztudottan meg lehetős szűkös körülmények között élt Brüsszelben, ill. ez időben már Drezdában; mint egy A.-hoz írt levelében mondta: „az öreg napszámosnak” keményen dolgoznia kell (1862. nov. 2., MTA Létár 243).

357.

Az öregebb Dumasnak csakugyan jelent meg ez évben egy műve, amely tárgyát W. Scott regényeiből vehette (*Robin Hood le proscrit*); mennyiben fordítás, illetőleg adaptálás, kézikönyvek alapján nem tudtuk megállapítani.

358.

Torma Károly (1829—1897) székely középnemes család fia, aki jogi tanulmányai után inkább az archeológiához mutatott kedvet, s a szabadságharc után, amelyben részt vett, teljesen Erdély római kori emlékeinek szentelte idejét, és sokat ásott. Később a politikai életben is részt vett, Deák bizalmasa volt; végül a pesti egyetem archeológiai professzora, az aquincumi ásások úttörője lett. — Itt a szamosújvári fürdő feltárásáról van szó, amelyről a következő évben tanulmánya is jelent meg a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók munkálatai c. rendszerint évenként megjelent időszakos közleményben.

359.

A misericordánus atyákra l. 353. gl.

360.

Nákó Kálmán (1822—1892) gazdag makedón eredetű mágnás család fia. Családját nemrég emelték, lojális érzelmei miatt, grófi rangra, s őt magát 1850-ben nevezték ki kamarásnak. Így hát a hír könnyen hihető volt, bár a következő számban cáfolta a K Vegyes rovata. (PH 1863. jún. 21. 138. sz.)

361.

Prokesch-Osten Antal báró (1795—1876) stájer középbirtokos családból származó magasrangú katona, aki később politikával s diplomáciával cserélte fel a kardot. Nagy érdeklődést mutatott a balkáni kis népek kultúrája iránt, s műkedvelő szinten Görögországról több munkát is írt.

362.

Az Ország Tükre „tíz napos történése”: Vadnai Károly, aki a lap Tíz nap története c. glosszázó eseménynaptár-rovatát vezette, s többnyire maga is írta. A Budai Népszínház előadásáról szólólván Vadnai ezt írja: „A »hazafiság« és »nemzetiség« oltárait tüzeső fenyegeti — kiáltják teljes pártosszal. »Itt a vész, mely Sodomát és Gomorát eltemeti. Jaj annak, aki született, jaj annak, aki meg nem halt«. Miért — mert a kánkánt táncolják s az igazgató újra 21 operettet küldött Párizsból. Legmulatságosabb az egészben az, hogy e vésztjósól lármát leginkább azok ütök, kik tízszer is eljöttek megnézni, hogy mint táncolják a kánkánt, s kikre nézve a Népszínházban nincs előadás, ha nem valami kis bohó dalmú.” (1863. jún. 10. 17. sz.) — A K e rovatának a Budai Népszínházra vonatkozó gl-i alighanem csak részben, eszméikben, s esetleg a fogalmazás és stilizálás tekintetében származnak magától A.-tól. Az anyagot hozzá s valószínűleg a hangnemet is fia, László adta, aki ifjú éveiben nagy színházlátogató volt, s égett a pesti s budai németajkú polgárság megmagyarosításának, gyökeres nemzeti kultúrával való átítatásának vágyától. — Pl. a zsidó ifjak magyarosítására szervezett egyesületbe előadásokat járt tartani — s már legelső munkáiban erős ellenérzést tanúsított a kozmopolita, főképp francia bulvárirodalommal. (Vö. Kolozsváry Aladár: *Arany László*. A Ref. Gimn. Értesítője, Mezőtúr 1909. — Zsoldos Jenő: *Arany László és az Izraelita Magyar Egylet*. Ilibanon 1940. 46—47. l., Nagykőrösi Hírlap, 1898. 3. sz.) — De hogy elvileg magának tekintette A. őket, mutatja az, hogy egy a Népszínházat védelmező cikkhez fűzött hosszabb mj-ben e gl-k érveit, vádjait, gondolatait ismétli, összegzi, magyarázza, mint sajtóit. (l. 103. mj.)

363.

Szabó Józsefre l. 181. gl. — Lyell Charles, Sir (1797—1878) angol geológus, a modern geológia egyik jelentős alakja, akinek 1830—33-ban megjelent fő műve, *Principles of geology*, 1872-ig 11 kiadást ért el. — Bras-sai Sámuel írt a következő félévben öt folytatásos előcikket idealista fel-fogással e kérdésről. (K II. II. 1., 2., 17., 18., 19. sz.)

365.

Nákóra l. 360. gl. — A cáfolatra PN 1863. jún. 24. 142. sz. Hírvonat.

366.

A Hölgyek díját 1859-ben alapították Almási Balogh Pál (l. 247. gl.) buzdítására. Negyvenöt főrangú hölgy évente 3 aranyat adakozott azzal a

meghagyással, hogy adassék ki az ebből összejövő összeg évente 4 tudomány-népszerűsítő könyvnek. Szerződésük: „Arany-könyv”. (MTA Ltár)

367.

Esterházy Pál hercegről (1786—1866), a Batthyány-kormány hamar megfutamodott külügyminiszteréről van szó, aki gróf Desseffy Emilnek, az Akadémia ekkori elnökének a rábeszélésére 1861-ben az Akadémiának adta át megőrzésre képtárát, amely 1865-től a közönség számára is megtekinthetővé lett az új palotában. Ormósra l. 74. mj. Ormós jelzett munkája meg is jelent: *A herceg Esterházy-képtár műtörténelmi leírása*. Bp. 1864.

368.

A MS-t e félévig Vajda János szerkesztette; ezután 1863. júl. 1-től Pákh Albert és Greguss Ágost (l. 559. gl.).

369.

Bartay Ede (1825—1901) zeneszerző fia, maga is foglalkozott zeneszerzéssel, de inkább mint zenetanár szerzett nevet, s mint ilyen egy ideig a Nemzeti Zenedét is igazgatta. Az általa szorgalmazott egyesület az A.-emléttete néven meg is alakult. — A Tigris szálló épülete ma is áll, a Nádor-utcában.

370.

Reguly Antal (1819—1858) oroszországi rokonainknál gyűjtött, és hazahozott hatalmas anyagát folytonos betegeskedése s halála miatt nem dolgozhatta fel. Nyilván erre gondolt A. — Eötvös emlékbeszéde megjelent műveinek 1893-as Ráth-féle kiadásában az *Emlék- és ünnepi beszédei* c. kötetben. — A *Königsbergi töredékeket* 1862-ben lelte föl Julius Zacher königsbergi professzor, s A. Pott, hallei professzor közvetítette a fölfedezést a magyar tudományos világnak, elsősorban Toldynak. A *Mária siralom* s a *Gyulafehérvári glosszák* ez időben még nem voltak ismeretesek, s ezért sorolja A. az újonnan fölfedezett nyelvemléket közvetlenül a *Halotti Beszéd* után. Toldy előadása, változott alakban kiadva: *Irodalomtörténeti olvasókönyv*. Pest 1868. I. köt.

371.

Már az előző két esztendő is száraz és igen gyenge termésű volt országszerte; 1863. évben azonban az évszázad egyik legnagyobb szárazsága gyötörte az országot, főképp pedig az Alföldet.

372.

Szabó Józsefre l. 181. gl. — Igért cikkét, sajnos, nem írta meg a K-nak.

373.

A javasolt új szavak beküldőjét a VU sem nevezi meg. (1863. jún. 26. 30. sz., *Mi újság* rovat.)

374.

Molnár György (l. 56. gl.) a Budai Népszínház igazgatója egy sor technikai, mechanikai újítást tanult el Párizsban, ahova e célból előző

400.

Theodor Opitzra s munkájára l. 389. üz. — A gl., bár csillagos, mégis A.-tól származhat; Opitz ez évben két levélben is hozzáfordult (1863. jún. 10., 1863. okt. 20. MTA Ltár 1286., 1287.), s ő a szerk. üzenetekben válaszolt (l. 389. üz.); s szíves gesztusként a magyar irodalomért lelkesülő Opitz iránt nyilván rögtön megírta e gl.-t is. — A tüzetes ismertetés azonban úgy látszik nem jött létre.

401.

Vadnay Lajos (1804—1888) középnemesi származású magas rangú bíró, aki passzióból nyelvészkedett is. Értekezését *A magyar szórendről* címmel Joannovics György 1867-ben külön is közzétette.

402.

A győri lap tulajdonképpen a „Győri Közlöny (1857—1896); Vegyes tartalmú hetilap; A győr-vidéki gazdasági egyesület és a győri zenede hivatals lapja; felelős szerkesztő és kiadó Nagy Endre.” Hosszú főnállása idején egy tucat szerkesztő kezén ment át, s eszerint változott elég gyakran iránya, arculata és színvonala. Ez időben arculatát nem annyira szerkesztője, mint inkább Csukássy József formálta (l. 460. gl.). — Irodalmi rokonszenveit is Csukássy határozta meg, valószínűleg pesti levelezője is ő volt. Ő pedig Gyulai-ellenes, Kisfaludy Társaság-ellenes, s az Uj Nemzedék-féle baráti körhöz tartozott (l. 251. gl.). — A tudósítás Vas Gereben mellett Degré is említi, a terv valósítójául. A K által idézett szövegrész e jellegzetes A.-, Gyulai-, s Akadémia-ellenes mondatlalt folytatódik: „Pedig a titok abban rejlik, hogy az illetők nagyobbára csupán reprodukciónak köszönhetik nimbusukat”; s emellett, mint az Akadémia-ellenes körben szokásos volt, szól lamentáló hangnemben „süllyedező irodalmi viszonyainkról” is (1863. nov. 22. 94. sz. — A. és Vas Gereben viszonyára s A nép barátjára l. 396. gl.).

403.

Az Eötvös lapjáról való rebesgetés nem lehetett minden alap nélküli. Két esztendő múltán — 1865. júl. 2-án — valóban lapot indított, Politikai Hetilap címmel, mégpedig mint életirója, Ferenczi Zoltán említi, nem utolsósorban anyagi helyzetén akarván ezáltal segíteni; ez az ok pedig már ekkor is főnállott. (Ferenczi Zoltán: *Báró Eötvös József*. Bp. 1903. 248. l.) — Tóth Kálmán a következő esztendőben meg is indította nevezetes, hosszú életű lapját. — A zárójeles mondat: utalás a szárazság okozta nagy inségre, s ha a gl. nem teljesen, ez bizonyosan A.-é.

404.

A Kisfaludy Társaság kiadói tevékenységét ért vádakra l. 405., 413. gl.

405.

A Hfr arról adott hírt, hogy Degré Alajos és Vas Gereben Petőfi Társulat-ot kívánnak szervezni a szerényebb tehetségek és az összekötött-ekkel nem rendelkező szegényebb írók műve kiadásának fölkarolására. Hírét így végzi: „Talán ennek több haszna lesz, mint eddig az írói segélyegyetnek” (1863. nov. 26. 64. sz.). — A Kisfaludy Társaság szigorát ezekben

a hetekben a Hfr két gl.-jában is gáncsolta, a Hírharang c. rovatában. Az egyikben többek közt így írt gúnyosan: „Nem mondjuk, hogy éppen a Kisfaludy-társaság jelszava az: hogy a mi eredeti, az rossz”, s azért igyekeznek csakis fordított munkákkal gazdagítani a hazai irodalmat, „hanem az való, hogy rég óhajtott szükség: egy oly Társulat létrehozatala, amely feladatául tűzné ki *jobb*, eredetibb művek kiadását, [. . .] s egy-egy szerény írónak kiadóhoz juttatását” (1863. nov. 26. 64. sz.). A második így szól, a MS-val vitázva: . . . „a középszerű közt temérdek mű van, melyet a Kisfaludy Társaság elvénél fogva talán el nem fogadhat, de megjelenése az irodalom ügyét talán mégis előbbre vihetné. Az irodalom nagy csatamezején, hogy foglalást tegyünk nemcsak geniális tábornokokra, van szükség, de derék seregre is.” (1863. dec. 1. 66. sz.) — A. e gl.-jára válaszolt a Hfr., s visszatartja azt az állítást, mintha kétségbe vonta volna az Irói Segélyegylet hasznát, vagy a támogatottak nevének közzétételét követelte volna. (1863. dec. 15. 72. sz.)

406.

A tiszavidéki éhínségre l. a 371. gl.

407.

Erdélyinél valóban csak múló rosszullétről volt szó.

408.

Preisz Mór (illetőleg Preysz, 1829–1877) Sopron megyei német eredetű gazdatiszti család fia, vegyész, lelkes magyar, elnyűhetetlen energiájú és kezdeményező kedvű ember, akinek a borászatban éppenségy jelentős érdemei vannak, mint a főváros vízvezetékének kiépítésében vagy a Balaton vizének vegyi vizsgálatában. — „Borászati Lapok (1858–1861); Szőlőművelés, borkezelés, pinczegazdászat s borkereskedés érdeke előmozdítására és emelésére; Felelős szerkesztő s kiadótulajdonos Gyürky Antal.” Heti szaklap. — Pólya József (1802–1873) felföldi szegény zsellércsalád fia, aki küzdelmes tanulóévek után Pest egyik legkeresettebb, legsikeresebb orvosa volt ez időben, tudományos munkássága — tetemes része fölvilágosító, népművelő jellegű — szintén jelentős. Az Akadémiában a Brassai által képviselt militáns idealizmus egyik jelentős ellenfele; egész működését materialisztikus, racionalista szellem hatja át.

409.

E falfestményekre S Rómer előadására l. 393. gl. — Tótlak és Martyánc Vas, illetőleg Zala megyei kisközségek.

410.

Thackeray 1863. dec. 24-én halt meg. — Félbemaradt műve a *Denis Duval*. — Az *Esmond* fordítására éppen A., mint a Kisfaludy Társaság igazgatója adott Szász Károlynak megbízást. (Szász A.-hoz, 1862. ápr. 12. MTA Ltár 537.) — A *Négy György* c. művéből pedig részleteket, illetőleg kivonatokat közölt a lap, névtelen fordításban, talán Nagy Pétertől vagy Salamontól. (SzF II. II. 22–23. sz.)

411.

Thalés Bernhard (1821—1873) nagyműveltségű francia költő és irodalomtörténész; nehéz körülmények között élt; versek mellett regényeket is írt, és többféle műfajból fordított. Különösen a kelet európai, főképp a magyar és román irodalom megismertetését tartotta szívügyének; antológiát is adott ki e két irodalomból. A. a SzF-ben egy alkalommal szolt már Th. Bernadról (SzF I. I. 6. sz. Értesítő rovat), s ott a hálás elismerés mellett azt is szóvá teszi, hogy a fordító olykor átültetéseit eredetiként közli. — Ez évből egy levele maradt fönn A.-hoz, amelyben itt említett kötete megjelenéséről értesítette a költőt. Az e gl. által is közölt sorok után arról szolt Bernard, hogy a *Toldit* is lefordította, s annak kiadhatása ez irodalomtörténeti kötetének sikerétől vagy sikertelenségétől függ. Levele aljára még azt írta, nem tudván, hogy A. jártas-e a franciában: „Sie können deutsch schreiben.” (A.-hoz, 1863. jan. 5. MTA Lár 1266.) — A. válaszárol, s az esetleges előfizetések számáról nincs tudomásunk.

412.

Weninger Vincére l. 93. gl. — A FöldhiteI Intézet Csengeryék által a középnemesség érdekében létrehozott pénzüintézet, amelynek később, Csengery után, A. fia, Arany László lett az igazgatója. — A Kisfaludy Társaság nagygyűlését minden esztendőben febr. 6-án tartották, Kisfaludy Károly születése napján.

413.

A Hon (l. 518. gl.) J. M. jegyű írója nyilván maga a szerkesztő, Jókai Mór. — Molière-től a *Tartuffe*-öt, G. Eliot-tól az *Adam Bede*-t, V. Hugo-tól a *Századok legendáit*, Thakeray-tól peig a *Henry Esmond*-ot adta a Kisfaludy Társaság illetményül. Jókai, a kiadásra méltó magyar írókat folsorolva, ezt írta: „Azt sem írjuk alá, hogy azért nem adhat ki a Kisfaludy Társaság eredeti műveket, mert kiadásra méltókat nem talál; mert pl. ott vannak Aranynak, Tóth Kálmánnak újabb művei, Gyulai, Dobsa, Degré, Bérczy, Pompéry, Szász stb. válogatott munkái, azok bizonyosan kiállnák a versenyt Sand György leggyöngébb és amellet élvezhetetlen fordításu regényével, az Antonióval, hanem valljuk meg őszintén, hogy nincs pénzünk, nem versenyezhetünk a könyvadásokkal, a kik nagyobb jutalmakat ígérhetnek s ne adjunk irodalmunkról szellemi szegénységü bizonyítványt, mikor egyedüli bajunk anyagi szegénységünk.” (1864. febr. 7. 30. sz.)

414.

Táncsicsot, miután az amnesztia következtében végre előmerészkedhetett rejtkehelyéről, 1860 szeptemberében újra megfosztották szabadságától, 15 évi börtönre ítélve, politikai izgatás címén; felesége ezután még nagyobb szükségben élt. — Ki volt e fiatal költő, nem lehet megállapítani.

415.

Brassai és az Akadémia vitájára s Brassai akadémiai tagságára l. 185. gl.

416.

A K Nemzeti Színház c. rovatába Gyulai írt — Gy. P. aláírással — rendes heti színikritikájában erről a kérdésről is: „Sajnáljuk — úgymond —

hogy nemcsak a pályadíj eltlését kell legalább részben hibáztatnunk, hanem a nem nyertes vígjátékok jelíges levélkéi felbontását is. Tudjuk, hogy ezt nem a bíráló választmány tette, hanem az igazgatóság. Azt is elhisszük, hogy az igazgatóság részéről nem rossz célzattól történt, hanem a hiba hiba marad, akár miből foly." (1. ue. sz. 190. 1.)

417.

A FL-tól zokonvett tudósítás: 414. gl. A FL ezt írta: „Nem tudjuk, mi szükség egy ily ajándéknak körülményeit leírni, hogy az illető honnét és miért kapta azt a pénzt s így sokan azt hiszik, hogy azon közlés, honoráriumaink csekélységének föltüntetése akar lenni. Erre csak azt jegyezzük meg, hogy adott a 'FL' egyes munkákért százakat is s ha a közönség elé tartoznék s lapunk díjazási méltányosságát akarnók menteni, tán azt is ki tudnók mutatni, hogy noha a »F.-lapok«-nak van valamennyi szépirodalmi lap közt legtöbb előfizetője, a szerkesztő évnegyed végén aligha lesz abban a helyzetben, hogy a ráhárult illetékből, csak az említett fiatal költőhöz hasonló jótékonytságot is gyakorolhasson." (1864. febr. 16. 37. sz.) Ez az utolsó mondat csipős fullánkot rejt magában A. vagyoni helyzetének javulásával szemben. A. a szalontai tűzkárról adott jelentését ugyanis azzal végezte, hogy maga följánlott 20 Ft-ot a károsult város javára. (371. gl.)

418.

Than Károly (1834–1908) magyarosodó német polgárcsaládból származott; miután gyermekfővel részt vett a szabadságharcban, itthon és külföldön tanulva, vegyész, a magyar vegyészlet és a magyar vegyészeti oktatás egyik úttörője lett. Első jelentős kísérletei közül való ez az itt említett is. — Sainte-Claire-Deville, Charles (1814–1876) francia geológus, vegyész és meteorológus, aki egész sor ásvány első precíz vegyelemzését végezte el.

419.

A megszerzés eszközlését „a mélt. másod elnök ur”, azaz Eötvös József ígérte meg. (MTA Kisgyűlési jegyzőkönyve, 1864. MTA Ltár) — Kovács Frigyesre l. 151. gl. — Természetesen, Jókai élclapjára gondol. A., az Üstökös emlegetésével.

420.

Ormodi-ra l. 30. gl. Nem jelent meg ilyen című kötete; de a FL-ban sem található ily tudósítás. A FL csak arról írt, hogy Ormodi „Szüilamidé című hőskölteményt nyújtott be a Kisfaludy Társasághoz, melyről a bírálók igen kedvezőleg nyilatkoznak”. (1864. márc. 10. 57. sz.) E mű megjelenésének sincs azonban könyvészeti nyoma.

421.

Természetesen Horvát Boldizsárról (1822–1898), a kitűnő jogászról, a polgári liberalizmus e puritán, plebejus rokonszenvű és színezetű képviselőjéről van szó. — Purgstaller József (1806–1867) kőszegi polgárcsaládból származó piarista egyetemi tanár, aki elsősorban etikai és esztétikai problémákkal foglalkozott, az egyház álláspontjának megfelelő szellemenben. — Az Akadémia jegyzőkönyveiből, sajnos, nem derül ki, kik ellenezték Ballagi

e nem szerencsés indítványát. — Dessewffy Emilről van szó. — Tóth Lőrinczre l. 12. gl. — Zmeskál Józsefről bővebbet nem tudunk. A Felföldön gyakori e név, viselői között magyarok és szlovákok egyaránt akadtak.

422.

Schwarz Gyula (1839—1900) megmagyarosodott német családból származott radikális szellemű egyetemi tanár, aki különösen a 80-as évektől nemcsak hazai, hanem külföldi lapokban is — erős társadalmi érdeklődéséről és kritikáról tanúskodó — cikkeket közölt; elsőik között vette hazánkban bírálat alá a liberalizmus gazdaságpolitikáját és elméletét. Kritikája azonban a radikalizmus és egyfajta konzervativizmus között ingadozott.

423.

A *Gályarab* c. darabot 1863. márc. 13-án mutatták be a Nemzeti Színházban; a Victor Hugo *Nyomorultak*jából készült francia eredeti színdarabot Némethy György (l. 293. gl.) fordította s dolgozta át a magyar színpad számára. — Gyulai a K színházi rovatában szólt róla. (K II. I. 12. sz.) — A Gyulait ért vádat néhány soros gl. foglalja magában a FL-ban, s a gl., természetesen névtelen. (1864. márc. 23. 68. sz.)

424.

Kövérné Komlóssy Ida (1828—1893) színészcsaládból származott, s kezdeti vidéki játék után, 1845 óta a Nemzeti Színház tagja, s naivát játszott. Vagyis A. az éveket illetően tévedett.

425.

Télfy János (vagy Iván, 1816—1898) felföldi polgárcsalád gyermeke, előbb papnak készült, s ekkor ismerkedett meg a klasszika filológiával, amelynek a reverenda levetése után is, haláláig lelkes munkása, s az egyetemen előadója maradt. Az újjörög irodalom is erősen foglalkoztatta. — Madáchnak ez a Bérczy Károly által fölolvastott tanulmánya meg is jelent előcikként a K-ban. (II. II. 1. sz.) — Szabó István (1801—1892) parasztcsaládból származó kat. plébános, aki passzióval foglalkozott a klasszika filológiával s görög és magyar mitológia-történettel. Kik voltak bírálói, az Akadémia jegyzőkönyveiből nem derül ki, s fordítása megjelenésének sincsen nyoma.

426.

Szalay nem foglalhatta el a neki szánt katedrát, mert betegsége egyre súlyosbodott, a következő év nyarán el is ragadta.

427.

Mily angol kiadványban olvasta A. a *Reinecke Fuchs* e rokonát, nem tudjuk. — Heltainak talán *A farkasról, a rókról, meg a jó bárányhúsról* szóló fabulájára céloz a gl.; abban lehető némi rokonság a *Reinecke Fuchs* témájával; de az is lehet, hogy valamely más, nem Heltainál olvasott mese merült föl A. képzeletében, s tévedésből kapcsolta Heltaihoz.

428.

Aigner (Abafi) Lajos (l. 44. mj.) Garay-fordításainak nincs könyvszeti nyomuk.

429.

Vajda e Hugo fordításának nincs nyoma. Alighanem csupán terv, szándék volt. Vajda életrajzírója, Komlós Aladár sem tud róla. [Szóbeli közlése.]

430.

Shakespeare születésének 300. évfordulóját ünnepelték ekkor. — Dobsa Lajos *I. István király* c. tragédiáját 1861. dec. 14-én adta először a Budai Népszínház. A PH (l. 355. gl.) színi bírálójának személyét nem lehet megállapítani. A lapnak az OSzK-ban levő példánya hiányos, s éppen az e bírálatot tartalmazó lapok hiányoznak. Más pesti könyvtárban szintén nem található a teljes lap. — A Képzőművészeti Társulatra l. 70. gl. — Dallos Gyula (1827—1884) polgárcsaládból származó angol tanár Szarvason, a pesti egyetemen pedig magántanár. — Szász Károly Shakespeare-verse, amelyet Egressy Gábor szavalt, meg is jelent a K-ban. (II. I. 19. sz.) — Szigeti Imre (1831—1902) Szigeti Józsefnek, a híres színésznek és népszínműírónak testvéröccse, aki előbb vidéki városokban vezette jólszervezett társulatát, majd a 60-as évek közepétől Pesten játszott, és tekintélynek számított színészi szervezetekben.

431.

Alexander Dietze-re l. 346. gl. — Sternberg Adolf (?—1903) német, majd kétnyelvű pesti újságíró. A *Buda Halála* e német fordítása könyvben nem jelent meg; s részletei melyik német lapban, ha egyáltalán e fordítási szándék valóra vált, nem tudni.]

432.

Elze, Karl (1821—1889) az angol irodalommal foglalkozó, hallel egyetemi tanár; Percy Fitzgerald-ról nem tudunk bővebbet. — Az Euró-pára l. 377. gl.

434.

Hollán Ernő (1824—1900) szombathelyi polgárcsaládból származó hadmérnök, a vasútépítésben elismert szakember, aki később a politikai életben is részt vett a Deák-párt oldalán; mint altábornagy halt meg.

435.

A lapok által kritikára kiadott példányokról van szó. — denique: végülis, az a vége.

436.

A Kisfaludy Társaság iratai rendezetlenek, így nem sikerült bizonyosan megállapítani, miféle Bírálat-ról van szó, de alighanem Földy Géza névtelenül, előbb a PH-ben (1864. márc. 25. 70. sz., ápr. 5. 76. sz., ápr. 7. 78. sz.), majd különlenyomatban is megjelent, a *Buda halálát* illető bírálatáról van szó. — Ez a hírhedt bírálat, amelyet nyilván a kálvinista-gyűlölő, s az akadémia és A. körét a kálvinizmussal azonosító Török János (l. 355. gl.) sugallt, mindenekelőtt időszerűtlenségéért rójja meg A. eposzát; majd azt fejtegeti,

mennyire nem felel meg A. műve sem cselekményében, sem hangnemében, sem a mű-, sem a naiv eposz követelményeinek; végül pedig kijelenti, hogy az eposz nyelve is semmitérő, mert „népies, sőt gyakran pórias, mely egy idő óta irodalmunkban félelmesen kezd elharapódzni, s melyen, bár magasabb élvezetről mellette szó sem lehet, költőink nagyrésze írja műveit”. Megtetézi ezt a vádat azzal, hogy A. nyelve prózai, szabatosság nélkül való, s minduntalan vét a nyelv elemi szabályai ellen. A koronát aztán ezzel teszi munkájára: „Szólanunk kellene még versbeli *technikájáról*; kellene, mondjuk; mert a hol *nincs*, ott a német példabeszéd szerint, a császár sem kereshet semmit.” Mindazáltal, e sok képtelen állítás ellenére, az jól kivethető a bírálatból, hogy irodalomban iskolázott, a problémák iránt bizonyos érzékenységet mutató ember áll mögötte. A bírálat, szándékosan és gyűlölettől fűtve, viszi ad abszurdum elmarasztaló alapszempontját s terjeszti ki az eposz minden vonatkozására az értékelésben. Am ennek ellenére, jól kivethetően jár körül egy alapvető problémát: van-e jogosultsága az eposznak ma, a modern korban, s főképpen az iskolázott, modern költő vállalkozhat-e naiv eposz alkotására. — Földy Géza (1846–?) bihari nemesi értelmiségi származású újságíró, aki Török János PH-énél (l. 355. gl.) kezdte, s aztán igen sok és különféle lapnál újságíróskodott. Bírálatát Noseda nyomdásznál jelent meg különnyomatban: „Bírálat. Buda halála (Nádasdy díjjal jutalmazott eposz, Arany János. Pest 1864.)” — Noseda nyomdász a beküldést elhárító tiltakozása: MS 1864. máj. 4. 102. sz. Fővárosi Hírek rovat.

437.

Duka Tivadar (1825–1908), középnemesi családból származott; a szabadságharcban Görgey segédtsíztje; 49 után Londonba ment, ahol orvosnak tanult, és orvosként belépett a gyarmati hadseregbe, és őrnagygig vitte. Több ízben hazalátogatott, mint angol állampolgár, az 50-es, 60-as évek folyamán. — Kubinyi Ágoston (1799–1873) felföldi gazdag középnemes család fia, aki a közművelődés terén, főképp gyűjtemények föllállításában a szabadságharc előtt és után lelkesen tevékenykedett. Konzervatív beállítottságánál fogva elfogadható volt Bécs számára is, és így megtarthatta az 1843-ban reá bízott múzeumigazgatóságot, amelyet 1869-ig töltött be.

438.

A FL által kifogásolt kritika a Nemzeti Színház c. rovatban jelent meg; szerzője Gyulai. (K II. I. 18. sz.) — A FL e kis cikkét pedig a lap Fővárosi hírek c. rovatában találjuk, névtelenül. A kicsinylő hangú cikkeskeke határozottan Gyulai ellen van irányozva; miközben — átlátszó taktikával — dicséri A.-t, mesteri műfordításáért, Gyulai polemikus cikkét a kakasviadlokot hiányolók figyelmébe ajánlja. (1864. máj. 10. 106. sz.) — Kötetünk lektora, Barta János e gl.-t Gyulaiénak véli. Felfogásának helyessége nincs kizárva, mégis inkább A.-énak látszik. A — jeles jelzés ez időben majdnem kizárólagosan A.-é, s Gyulait védeni, mellette szót emelni korlátolt támadással szemben, többször tárgya gl.-inak; különösen valószínűsíti szerzőségét az, hogy a FL az ő nevét igyekezett Gyulaival szemben kijátszani.

439.

Than Károlyra l. 418. gl. — Szabó Józsefre l. 181. gl. A FL indítványa *Az akadémiai könyvtár* c. cikkben olvasható (1864. máj. 11. 107. sz.).

Horárik János (1808—1864) felföldi iparoscsalád gyermeke; pap lett, majd a vegyes házasság kérdésében elfoglalt álláspontja s filozófiai nézetei miatt kilépett az egyházból, és felekezeten kívülként kívánt élni. Németországba ment, hogy eszméinek talajt s rokonokat találjon. A szabadságharc idején visszatért, s utána tanítással tengette életét, lelkesen dolgozott filozófiai gondolatain, melyek Holbachéihoz álltak közel. — A.-nak ismernie kellett Horáriknak nemcsak sorsát, hanem felfogását is, mert az e kéziratok művét Gregussra bízta, az Akadémiában való megőrzésre. — A gl. föl nem vett első fele egy erdélyi újságíró haláláról tudósít, tényszerűen, — innét a lezáró mondat többes száma.

Grocescu vagy Grozescu Julian (1838—1872) bánági román családból származott, korán Pestre került, ahol irodalommal kezdett foglalkozni, bár jogot végzett az egyetemen. Eleinte a magyar román közeledés és irodalmi kölcsönös ismerkedés híve, fordított egyik nyelvről a másikra; egy versét pl. azonos időben közölte egy pesti román lap s A. K.-ja is. Igazában azonban inkább kulturális közi, mint költő. Ez a vita azonban úgy látszik kedvét szegte a közvetítő és megbékéltető munkásságban, s elidegenítette a magyar kultúrától. — A Vadrózsapör (A. nevezte el így e vitát), Grocescu Juliannak a FL-ban közölt cikkével kezdődött. (*Egy pár székely „vadrózsá”-ról*, fölvilágosításul. — 1864. máj. 20. 114. sz.) — Grocescu úgy vélte, a Kriza és gyűjtőtársai által közreadott balladák nem eredetiek, hanem a román népballadák jó-rossz fordításai. Világosan kimondta, hogy plágiumot sejt; nem Krizát vádolta ugyan a plágiummal, hanem gyűjtőtársait. Őt a kellő óvatosság hiányában marasztalta el. Közölte is ugyane számban a *Toma c.* román népballada magyar fordítását, amely szerinte az *Ajgó Márton* eredetije. Grocescu cikke kétségtelenül jóhiszemű, s hangneme is mérsékelt, udvarias. Módszere és érvei azonban már ekkor is tudománytalanoknak számítottak. Nemzetkarakterológiai érveket sorakoztatott föl: a magyarságot faji karaktere nem teszi alkalmassá epikus alkotások létrehozására; a finnek is a germánoktól tanulták el ezt a műfajt, s így jöhetett létre a *Kalevala*. Az epikus költészet s főképpen a ballada mindenekelőtt a latin népek faji velejárója, megnyilatkozási formája. Ez elvi megállapítás mellett a székely balladák néhány oly motívumát is említi, amelyek rendkívül jellegzetesek, s amelyek szerinte, csakis a román népéletből vehetik eredetüket és magyarázatukat (pl. a befalazás szükségének motívumát a várépítésnél). Erre a cikke a FL-ban Tihany álnevű szerző felett, meglehetősen a felszínen mozogva, erősen nacionalista szellemben s bizonyos leereszkedéssel. A szóban forgó balladákat telje n magyar, székely eredetűeknek vallja; az *Ajgó Márton*, ill. *Molnár Anna* román párját, a *Toma*-t vajmi kevésre becsüli, az *Agrisi zárdá*-ról azonban úgy véli, talán szebb is a *Körmives Kelemenné*-nél; az Erdélyen kívüli románsághoz, szerinte, a Moldvába, és Havasalföldre kitelepülő magyarság vitte e balladákat. Végül arra a képtelen eredményre jut, „hogy [bár] vannak csatornák, melyek egy nép kincseit egy más ismeretlen néphez elviszik; de azért nem lesznek ennek tulajdonává”. (FL, 1864. máj. 26. 119. sz.) A PN-ban az ifjú Arany László válaszolt Grocescunak. Cikkének hangneme kétségkívül kissé türelmetlen, fiatalosan heves és fölényes, de az is bizonyos, hogy e kérdéskörben alapos jártasságról tanúskodik, következtetéseiben igen józan és óvatos. Mindenekelőtt Grocescu fő érvét, a nemzetkarakterológiai cáfolja egy sor ténnyel, kimutatva, hogy

éppen azoknál a népeknél is kitűnő epikus költészet lelhető, amelyekről, ily spekulatív alapon, Grocescu elvitatja azt. Majd a balladák, s általában az ősi műfajok népi eredete mellett szállt síkra Grocescuval szemben, hangoztatva, hogy sokkal inkább teremtették a nép ajkán keletkezett balladák a trubadúrokat, mint a trubadúrok a balladákat. A hasonlóságokat a magyar és román balladák közt elismeri, bár nyomatékosan aláhúzza, hogy a különbségek is nagyok. S a hasonlóság elismerése mellett azt is megállapítja, más népek folklór kincse között is van ilyen hasonlóság. „... talán még az őskorból (ki tudja hány évszázada), midőn a két nép talán együtt lakott, származik az, talán később fejlett ily egyformán az eszme mindkettőnél: nem felelhet rá határozottan senki.” Azt azonban — így kiált föl — nem „merném állítani, hogy melyik volt a kölcsönvevő!” (PN 1864. máj. 25. 118. sz.) — Arany László cikkére a FL, Fővárosi hírek c. rovatában reagált egy 30 soros gl.-ban. Helyesen róttá meg Arany László cikkének kissé heves és fölényes hangnemetét. S jól mutatott rá, mily nagy kárt okozhat, mennyi félreértéshez, az ellenszenvek mily erősödéséhez vezethet ez egy oly vitában, amely annyi sérülésre alkalmat adó kérdést is érint, mint aminő a nemzetiségi kérdés. „... nem helyeslehetjük azt a diákos, fitymáló hangot, amelyet Arany László, egy társnemzet írójával szemközt fölvenni jónak látott. Beszélünk a társnemzetek iránt való meleg rokonszenvünkről. Tanúsítsuk ezt tehát irodalmi vitákban is. Azért, hogy valaki ferde állításokat mondott ki, egész lenézéssel ne *jámborozassuk*, mert ez bizonyára csak növeli az idegenkedést.” [Arany László ugyanis Grocescunak a tárgyban való járatlanságát s tájékozatlanságát bizonyítva, megemlítette, hogy Grocescu Kriza könyvét még nem is látta, majd ily kitételez ragadtatta magát: „Ezért mondja azt is, hogy Kriza *egy kötet balladával* állott elő» (1. saját szavait), mert azt hiszi a jámbor, hogy csupa ballada az a kötet, pedig a népköltészet minden ágára kiterjed, ballada, fájdalom — alig 8—10 van benne.” (Uo.)] A továbbiakban azonban a FL e glosszázó cikke abban is gáncsolja Arany Lászlót, amiben az igen is helyes, a vitázók közt a leghelyesebb álláspontot foglalta el. Szűk, mondhatnánk, praepozitívista felfogással nehezményezi, miért nem csupán a két szóban forgó balladáról szól Arany László, azaz minek fejtegeti a dolog elvi részét; „szeretnők továbbá — így folytatta —, ha e vitában valamivel alaposabb cikkeket közlenének; ne a mellékdolgokról, hanem magáról a két balladáról szólva. Mi Grocescu cikkét, mint annak közlése alkalmával megjegyeztük, *csupán azért adtuk ki, hogy egy román író ne gyanúsíthassa a magyar sajtót szűkkeblűséggel, s hogy elzárjuk előtte a nyilatkozás útját*; sokkal örömösebb adnánk oly cikket, mely az ő állításait nyomósan megcáfolja.” (FL 1864. máj. 26. 119. sz.) A FL e gl.-jára a PN ellen-glosszával válaszolt, mindenekelelt azzal vádolva a FL-at, hogy egy „tisztán irodalmi vitát” politikai térre terel. E gl. kétségtelenül nacionalista ízű, némi szemfogatástól s formális érveléstől sem ment. „Grocescu úr (jogász) oly kevéssé képviseli ebben az ügyben az oláh nemzetet, mint Arany László úr (szintén jogász) a magyart. [...] Grocescu úr, mint író azért, mert egy társnemzet tagja, nem követelhet magának különös kiváltságot, — sőt lehetünk legnagyobb rokonszenvvel egy-egy társnemzet iránt, s megróhatjuk mégis egyes tagjában a ferde állításokat.” „A *jámborozgatás* nem oly súlyos szó, mint a plágium vádja. Van-e érdekelve legkevesébe is itt az oláh nemzet? Ama *jámborozgatás*nál sokkal szomorúbbnak tartjuk, hogy van oly magyar *journalista*, kinek nincs annyi politikai tapintata és érzéke, hogy egy tisztán irodalmi kérdést maga akar politikai kérdéssé alakítani át.” Azt azonban jól látja e gl. írója, hogy Arany László a dolog lényegére felelt cikkében. (PN 1864. máj. 29. 121. sz.) Ezután maga Kriza szólalt föl a FL-ben. Előbb a maga személyét s gyűjtő társaiét tisztázza a plágium vádja alól. „Sajnálatos

— mondja —, hogy sem ő, sem gyűjtőtársai nem tudnak románul. Nem ismerik a román irodalmat, mint ahogy „elég sajnálatos, de való”, hogy az erdélyi magyar értelmiség is teljesen tájékozatlan a román költészetet, népköltészetet illetően. Majd Gyulai ama tételére építi polemiáját, hogy a valódi eredetiség mind a nép-, mind a műköltészetben nem annyira „a tárgyban, az alapeszűrében rejlik, mint a szellem feltaláló s főképp alkotó erejében” s „a székely népelve alkotásai is egészen sajtáságosan elűtők a románótól; az alapeszűréet bárhonnán vette légyen is, a székely népköltő, vagy költő nép, azt »lelke teremtő erejével olvasztotta fel, s szabadon alakította a nemzeti formát«”. (*A két „vadrózsról” egy-két szó.* FL 1864. jún. 2. 124. sz.) Gyulai cikke, amelyre Kriza hivatkozik, a BpSz-ben jelent meg, s akkor írta, midőn „egy román ajkú névtelen hazánkfia arra figyelmeztette”, hogy a *Molnár Anna* balladája nem eredeti, hanem a román népköltészetből van kölcsönözve. (BpSz 1860. XXX. füzet.) Kriza a továbbiakban kétségtelenül a népnemzeti iskola formát túlbecsülő felfogása irányába, érvelés módja felé tereli a vitát, s ezen az alapon — „forma dat esse rei” s „a test nem használ semmit, a lélek az a mi megeleveníti” — a magyar balladának lát-szik adni a rangbeli elsőbséget, de az eredet kérdését józanul, ő is nyitva hagyja, s nem tartja sem megoldhatónak, sem megoldandónak, mert, úgy-mond, mindkét lehetőség a székely s a román eredet is egyaránt főnnáll. (Uo.) Grocescu a FL-ben válaszolt, nem egészen jogtalanul megbántódva, főképp Arany László cikke miatt: „... a sértegetéseket meg nem említeném, ha azok csak csekély személyemet illetnék, s nem igyekezett volna a cikkíró egyszersmind a magyar és a román nemzet jellemének különbségét is feszegetni, pellengérré állítván a román nép jellemét, mintha a románok vérebén volna a gyilkos bosszúállás, az *agyonverés*.”¹ Nem egészen jogtalan megbántódás, sajnálatosan, korábbi álláspontjának merev védelmére ösztönözte Grocescut, s így nem is válaszolt Arany Lászlónak a dolog velejét érintő elvi, történeti észrevételeire és érveire. Helyette Tihany ama képtelen álláspontját cáfolta könnyedén, amely szerint a balladákat a Moldvába költözött magyarok vitték volna a románokhoz, s Krizával vitázott egyes motívumokat illetően, végkonklúzióul megmaradva ama korábbi álláspontja mellett, hogy a magyar balladák csak kevésbé sikerült fordítások, „a váznak testet adott a román népköltő, míg a magyar fordítónak működését úgy fogom fel, hogy az megelegedett a váznak utánzásával, mivel az alak szépségeit nem alkotthatá”. (FL. 1864. jún. 10. 131. sz.) — Ezek a vita főbb stádiumai. A maga is több ízben hozzászólt a vitához, mindvégig valamennyi fél közt a legjózanabb álláspontot foglalva el. — E nagyjelentőségű vitának nemcsak korszerű összegezése, megítélése nincs, de egyáltalán semminemű újabb tudományosan számbavehető összefoglalása sincs. Az Etn-ban megjelent összefoglalás ugyanis nem más, mint gyermekes sovinizta botránkozás azon, hogy egy román szerzőnek ilyesfajta állítás egyáltalán eszébe juthatott, s tovább, az elhatalmasodó sovinizmus szellemében, a balladák magyar eredetének újabb variánsokkal, illetve példákkal való mindenáron való igazolása; jöllehet az eredet kérdésének ily fajta feszegetésén A., Gyulai, Arany László kezdettől túljutottak (Alexics György: *A Vadrózsapör.* Etn 1897.). — Az „oláhozó”, fölényeskedő nacionalista szemlélettől, sajnos, a kitűnő Solymossy Sándor összegzése sem ment. (*A magyarság szellemi néprajza.* Bp. é. n. 80—145. l.) A gl. a csillag ellenére teljesen A.-ének látszik; nemcsak a népköltészetről, a fordításról való felfogása, hanem stílusa — pl. A. jellegzetes pejoratív szava a formát illetően: elterpedt — A.-ra mutat. Talán a közvetlen beavatkozás látszatát akarta kerülni, mivel fia oly élesen exponálta magát a vitában.

442.

Thaly műve, melyből részleteket olvasott: *Bottyán János, II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezénylő tábornoka*. Történeti életrajz a kuruc világ hadjárataival. Pest 1865. címmel meg is jelent.

443.

Az akadémiai jegyzőkönyvek nem közlik a karlovici „föltaláló” nevét, de egy másik Vegyes-beli tudósításban szerepel egy Stoján István nevű karlovici gépész; nyilván azonos az itt említettél. (K II. II. 5. sz.)

444.

Groscsucnak a 441. gl.-ban említett válaszáról van szó ismét. A cikk, amelyet „a közvélemény elítél” Arany Lászlóé; amely ellen fegyvere a hallgatás, az pedig a PN anonim cikke s a K-é (l. ezekre is 441. gl.); a negyedik amelyből „kikap egy pár mondatot” Krizáé (l. uo.). A „keményebb meg-támadás” meg Arany László cikke volt, s nyilván ennek hangját védi, menti e gl.-ban A.

445.

Egressy Gábor most fölépült, de végül mégis szélhűdés ölte meg 1866-ban, Obernyik *Brankovics*ának előadása közben. — Természetesen Scribe darabjáról van szó.

446.

Fáy András egészségi állapotának javulása csupán átmeneti volt, mert ez év júliusában már meghalt. Fáy iránt A. megkülönböztetett tisztelettel viseltetett; ez aligha csak az írónak szólt, hanem ama nemzetgazdasági haladás nagy munkásának is, amelyet e rovata tanúsága szerint A. is annyira szorgalmazott. E megkülönböztetett tiszteletéről jól tanúskodik e gl. mellett egyik Fáyhoz, ez időben előfizetési ügyben, írt levele. „Mélyen tisztelt Férfit! Szeretett Uram Bátyám” megszólítással, igen nagy reвенenciával küldi vissza az előfizetési díjat, s kéri, legalább azt engedje meg, hogy tiszteletdíj fejében küldhesse lapját. „Nem tűrhetem el a gondolatot, hogy még csak egy tiszteletpéldánnyal sem szolgálhassak Annak, kit annyira tisztetek és kinek most is oly kedves beszélye nyomatik a Koszoruban.” (1863. júl. 6. OSzK Ltár.) — Az elbeszélés, amellyel a K a következő félévet megnyitotta: *A szulioták* (K II. II. 1—4. sz.).

447.

Egressy betegségére l. 445. gl.

448.

A nagy ez évi s múlt évi szárazságra gondol A. (l. 371. gl.).

449.

A Pilulákra és Dunananra l. 343. gl. — *A georgiai szép nők* Offenbachnak a szokásosnál kisebb értékű darabja, amely 1864. aug. 13-án a Budai Népszínházban került színre. A *Genoveva* szintén Offenbach-bohózat, amelyet

ugyanaz a színház 1864. máj. 11-én mutatott be. — Donatora nincs adatlak. — Bognár Vilma (1845—1904) színész családból származott, maga is színész lett, illetőleg énekes, s különösen a 60-as évek végétől nemcsak hazai, de szép külföldi sikereket is ért el. — Balázs Sándor (l. 174. gl.) író felesége.

450.

Heyse, Paul (1830—1914) a maga korában ünnepeelt novellista és költő, aki, J. Burckhardt és C. F. Meyer hatásától nem függetlenül, főképp olasz tárgyú elbeszélésekkel tűnt ki. S bár később — nem jogtalanul — hideg, virtuóz akadémikusnak tartották, öreg korában Nobel-díjat kapott (1910). — Ludwig Tieckre (1773—1853), a német felvilágosodás és romantika e sajátos átmeneti figurájára történik utalás, akit kortársai többségével szemben erős szerkesztő készség jellemez több művében. Nyilván a lipcei Európáról van szó. (l. 377. gl.)

451.

Francia forrásmunkák nem tudnak Thiers-nek önálló, ily tárgyú művéről.

453.

Poor Imre (1823—1897) tolnai kisnemes családból származó orvos, aki kezdetben papnak, piaristának készült, és irodalommal is foglalkozott. A szabadságharc idején lépett ki a rendből, s lett orvos. Az orvosi közéletben s a közegészségügy szervezésében az 50-es évek végétől nagy szerepet vitt. A.-nak Pestre költözése után első orvosa. Hozzáfordult, midőn „fülzúgást, s istergést” érzett, s „szédülések jöttek” rá, s „elszunnyadáskor alig” tudott elaludni. Bizalmat érzett Poor iránt, dicsérte levelében de azért rendelkezései megírta Károlyi Sámuelnek (l. 263. gl.) is, mintegy jóváhagyatva azzal. (1861. okt. 5. MTA Ltár. 1318.) — Balla Károlyra l. 226. gl.

454.

Tolnai Lajosnak, — akinek A. Nagykőrösön tanára volt, s akit A. Kőrösön több ízben művei másolásával bízott meg, s aki kölcsönös barátsággal állt Arany Lászlóval — ez a kötete ez év végén, bár már 1865-ös jelzéssel jelent meg. (*Tolnai Lajos Költeményei*. Pest 1865.) A gl. első fele sem hangban, sem nyelvben nem mutat A.-ra; kézenfekvő, hogy legalább részben, Arany Lászlótól való.

455.

Erdélyi e kérdést a *Magyar népdallamok és református szent énekek* c. tanulmányában dolgozta föl (Sárospataki Füzetek 1864. 6. sz.). — Bartalus zenetörténete, úgy látszik, nem készült el, bár sok zenetörténeti dolgozata látszik e tervezett mű fejezetének. Így pl. az az öt esztendő múltán megjelent is, amelyben Erdélyi munkáját valóban jól használhatta s használta is. (*Magyar egyházak szertartásos énekei a XVI., XVII. században*. Pest 1869. — „Sárospataki Füzetek (1857—1864); Protestáns és tudományos folyóirat, egyház és nevelés, tudomány és irodalom körében; Szerkeszti Antalfi János és Árvai József; Nyomatta Jäger K.” A. mint e gl. is mutatja, számon tartotta s nagyra becsülte e folyóiratot (l. pl. 524. gl.); s méltán, mert különösen a történeti kutatások terén nagy érdemeket szerzett; Erdélyinek is néhány fontos tanulmányát közölte; bár az sem tagadható, hogy, Erdélyi közreműködése ellenére, az ortodox prot. és az antiliberalis irányok-

nak is egyik fő orgánuma volt; pl. a Mentovich elleni idealista küzdelemnek is egyik fóruma (l. *Mentovich Ferenc*. Bukarest én. Művelt Nép Kiadó. 14.).

456.

Corradini (?–?) 1864. júl. 11-én lépett föl a Budai Népszínházba. — Molnárra l. 56. gl. — Donatora l. 449. gl.)

457.

Zmáj-Joannovicsra l. 124. gl. — A Zmáj 1864–1870. között jelent meg, s nemcsak humorisztikus anyagot, hanem komoly irodalmat is közölt.

458.

A Magyar Természetvizsgálók és Orvosok Vándor Egyesülete, amelyet 1840-ben alapítottak, a természet- és orvostudomány népszerűsítésére, meg a vidék és a főváros e nembeli kapcsolatainak megerősítésére, évenként tartott közgyűlést, lehetőleg egy-egy vidéki városban. A tudomány akkori, kissé még polihisztóriai értelmezésének megfelelően, rendszerint sok, nem szorosan a természet és orvostudományba vágó fölolvadás is hangzott el e gyűléseken, és gyakran vettek rajta részt filológusok is. (Chyzer Kornél: *A Magyar Természetvizsgálók és Orvosok Vándor Egyesületének 25. éves múltja*. Bp. 1890.)

459.

Markovits Ilka (1839–1915) erdélyi középnemes családból származó soprán énekesnő. Továbbra is megmaradt a Nemzeti Színház keretében, Bécsben csupán vendégszerepelt néhányszor. E hír: FL 1864. júl. 6. 152. sz.

460.

A Fremden Blatt: nyilván idegeneket nyilvántartó bécsi szállodai lap; az OSZK-ban azonban nem található, s így pontosan nem lehet e gl.-t értelmezni. A lap által hibásan írt névsorból az első nem tudni kit rejt. J. v. Coukassi nyilván Csukási József (1841–1891) győri származású újságíró; ez idő szerint a Győri Közlöny szerkesztője; I. v. Bulyoosky: Bulyovszky Gyula (1827–1883) az alföldi gazdatiszti családból származó, ismert tárcíró, aki ezekben az években a Nefelejts c. szépirodalmi lapot szerkesztette. A. v. Szabó pedig Szabó Antal (1843–1906) polgári származású hírlapíró, aki ez időben a FL-nak dolgozott. — Balázs Frigyes (1834–1879) felföldi kispap család fia; jogász lett; az önkényuralom alatt szerkesztősködött, kistrangú lapokba tárcát, verset írt; fordított is és népszínművet írt; 67 után vidékre költözött, s Torontálban előkelő megyei tisztségekre tett szert. — A Látcsőre l. 343. gl.

461.

Tassó 1570–71-ben Este Alfonz herceg kíséretében járt Franciaországban; a nyugta talán abból az időből való; a közlés forrását nem ismerjük.

462.

Salamon Ferenc említett tanulmánya, amelyet az olvasók „méltánylattal” fogadtak: *Zrinyi Miklós ifjúsága* (K II. I. 8–10. sz.). — A „különírat” szó nyilván a monográfia magyarosítási kísérlete.

463.

Brezina Sámuelről semmit sem tudunk. „A minap említett naturalista festész”: Kegyes József (K. II. II. 1. sz. Vegyes rovat); ama gl.-n azonban A. stílizáló munkája sem látszik. Az nyilván egészen valamely munkatársra írása. — Than Mórról, Orlay Petrics Somáról és Telepi Károlyról van szó.

464.

Egressy betegségére l. 445. gl.

465.

Rózsavölgyi e kiadványának nincs nyoma könyvtárakban. — Közölve Várdai: Adalék 730. l.)

466.

Ezzel az üggyel kétszer is foglalkozott a PN. Előbb r. l. jelzésű tudósító adott hírt az esetről (1864. júl. 12. 157. sz.), másodszor a Lauffer cég állásfoglalását adta (1864. jún. 16. 161. sz.).

469.

A Komló-beli, ill. a Komló-kerti daltársulat a Gránátos utcai (ma Városház u.) Trattner-ház fedett udvarán adott elő. 12 évben alakult Vahot Imre és Lisznai Kálmán — aki e gl. idején már halott volt — pártfogásával, s júliusban kezdte meg működését. Magyar dalokat, jórészt műdalokat s jeleneteket, élőképeket adott elő. — A daltársulatról ugyane számban tárcát írt Arany László is y -i jelzéssel. (*A Komló-kerti magyar daltársulat.*) Erre utal a gl. „Mi is megnéztük” kezdése. — E gl. és e tárca viszonya jól mutatja, a szerkesztő és munkatársai mint gyűjtötték össze és írták e rovatot.

470.

Trauttman, Franz (1813—1887) programszerűen provinciális író, élapok munkatársra, a bajor vidéki élet rajzolója, többnyire humoros hangnemben. Könyvészetben nincs a travesztíájának nyoma, ha csak nem az 1864-ben megjelent következő művével egyenlő: *Abenteuer und Tod des Doktors Theodosius Thaddäus.*

471.

Dr. Görlingről s vállalatáról mit sem tudnak a szakmunkák.

472.

Fáy András 1864. júl. 26-án halt meg, nem sokkal Szalay László után. (l. 446. gl.) — Mint ismeretes, Fáynek az első magyar takarékpénztár, a Pesti Első Takarékpénztár létrehozásában kezdeményező szerepe volt: 1839-ben fogadták el fölállítására való indítványát, s 1840-ben már működött is. — A. és Fáy kapcsolatára: l. 446. gl. — A Szentatéri templom: a mai Calvin téri. — Székács József (1809—1876) orosházi iparos családból származó evangélikus szuperintendens, aki különösen fiatalabb éveiben maga is írt verseket s irodalmi cikkeket. Híres szónoknak tartották. Felfogásában közel állt Csengeryhez és köréhez, amelyhez baráti kapcsolatok is fűzték.

Török Pál (1808—1883) Bars megyei kálvinista papcsalád fia, maga is pap lett, s alföldi városokban lelkészkedett. Az 50-es években közeli kapcsolatra került a vezető középnemesi csoporttal, Csengeryékkel, s az ő irányzatukat képviselte egyháza művelődési és szervezési kérdéseiben, amely területeken kitűnő kezdeményező tehetségnek mutatkozott. 1860-ban püspök lett.

473.

A londoni Atheneaeumra l. 79. gl. — A sejtett „jelesebb nőirónk” nyilván Jósika Miklósné, Podmaniczky Julia bárónő, akinek a magyar irodalmat külföldön népszerűsítő cikkeit, pontosabban annak hibáit már korábban is szóvá tette A. Akkor éles hangon. Azóta azonban szívélyes levelező viszonyban került férjjel és feleséggel egyaránt; innét az akkorinál sokkal enyhébb hang. (l. 19. gl.)

474.

A PN javaslata, (1864-júl. 14. 159. sz. hír-rovat) amelyet Arany László átvett, nem újkeletű. Már a színház elégséinek esztendejében, 1847-ben tettek ilyen javaslatot (l. *Magyar Színművészeti Lexikon* III. köt. 464. l.), de akkor nem fogadták el, hanem a következő esztendőben kezdték rendbe hozni. 49-ben azonban bombázás pusztította el, s azóta romosan állt.

475.

Blondin, neve után ítélve valószínűleg francia, kötél tánccsóról bővebbet nem tudunk. — Szemere Bertalanról van szó, aki, ismeretes, a 40-es években beszédekben és cikkeiben behatóan foglalkozott a börtönüggyel, az igazságszolgáltatás s a fenyítés kérdésével. — A gl. fiatalos, kihívó hangja, s A. csitító, legyintő gesztusa, mint az előbben is, megint Arany Lászlót, esetleg Szász Bélát sejteti.

476.

Izsó Fáy Andrásról készített szobrának megrendeléséről tudósított az ezt megelőző a föl nem vett gl. A. Izsó iránt, aki az 5— máig az Akadémián lévő—szoborportréját az előző esztendőben készítette el, erős s pártoló érdeklődést mutatott, s midőn a művész és Gschwindt gyáros között a híres Juhász vételára, illetve tulajdonjoga miatt pörre került a sor, mindvégig Izsó mellett foglalt állást. (A pör lényegére l. 351. gl.)

477.

Kriza erdélyi unitárius püspök volt ez időben. — Korond: Udvarhely megyei nagyközség, fele-fele részben kat. és unitárius lakossággal.

478.

A lipcsei Európá-ra l. 377. gl.

479.

Chamisso, Adalbert (1781—1838) a francia származású, liberális szellemű, romantikus német költő verseiből csak a századfordulón, illetőleg a századelőn, 1911-ben jelent meg tetemesebb számú fordítás. E híradásra egy ekkori levelében, úgy látszik, Tóth Endre hívta fel A. figyelmét midőn egy, a

Kisfaludy Társaságtól kelletlenül fogadott balladája mellett egy frissen kiadott Chamisso-kötet egy versével, balladájával érvelt. (1864. febr. 21. MTA Ltár 1214.)

480.

A *Comus* 1632-ben, a *Simson*, illetőleg *Sámson* pedig 1671-ben jelent meg. — Dr. Schmidt: az *Allgemeine Deutsche Biographie* szerint a híres Shakespeare-kutató, Alexander Schmidt (1816—1887) 1864-ben Miltonról jelentetett meg könyvet, *Miltons Dramatische Dichtungen* címmel. Nyilván reá, illetőleg e művére utal a gl.

481.

Henneberger August (1821—1866) meiningeni gimnáziumi tanár, irodalomtörténész és tankönyvíró. Történelmi tárgyú népszerűsítő műveket is írt.

482.

Az Akadémia homlokzatára állítandó szobrokról és irandó jelmondatokról hosszas huza-vona folyt. (I. K II. II. 21. sz. Vegyes rovat) Végül is a jelmondatok elmaradtak, csupán az Akadémia történetének legfontosabb évszámai kerültek a táblákra. (I. K II. II. 22. sz. Vegyes rovat.) — A gl.-ban mondott szobrokat helyezték el a homlokzatra.

483.

A lpcscl folyóirat alighanem az Európa (I. 377. gl.). A kurzív szedéssel nyilván a tévedésre figyelmeztet a gl.

484.

A PN javaslattevője névtelen (1864. aug. 14. 186. sz.). — Kisfaludy Sándornak 1859-ben Züllich Rudolf által készített balatonfüredi bronz mellszobrát, „a művészet e valódi iróniáját” 1877-ben báró Vay Miklós szobrával cserélték ki.

485.

A *Velencei éj* c. darabot nem a Budai Népszínházban adták elő, hanem talán valahol Budán szabadtéren; a Népszínház ekkor ugyanis már nem működött; az előadásról szakmunkák nem tudnak. — Mayer világosítóról nem tudunk bővebbet. — A Bazilika építése az 1851-i alapkövétel óta folytonos pénzhány következtében igen lassan haladt.

— A gl. modora és a hozzáfűzött jegyzet ismét fiatalemberre, Arany Lászlóra s esetleg Szász Bélára utal.

486.

Kvassay Ede (1845—1927) vagyonos felföldi középnemes család fia, katonának készült, majd újságíró lett. Előbb verseket, a 70-es évektől regényeket írt, Jókai s a csevegő francia szalon-novella hangnemét vegyítve. Ez a kötete meg is jelent ebben az évben. — A. sokszor fölemelte szavát az esztétikai kérdések általános szavazással, mint mondta, suffrage universelle-lel való eldöntése ellen. (I. pl. 25. gl.)

487.

Losoncot a cári csapatok 1849-ben kegyetlenül földúlták és fölégették. Világos után egyik első országos megmozdulás volt a város fölsegítése. Épülése szinte nemzeti ügynek számított, s az újságok még ez évtizedben is folyvást visszatértek a város ügyére. — Szentpéteri Józsefről és Szilassy Ferencről bővebbet nem tudunk.

488.

A BpSz ismertetése e szám „Irodalom” rovatában található, valószínűleg A. tollából. — A PN ez átvett ismertetése: 1864. aug. 31. 198. sz

489.

Vadnay Lajosra l. 401 gl.; tárcája: PN 1864. aug. 30. 197. sz. — A „bennünk-harc”, melyre A. utal 1856-ban játszódott le, amidőn a Hfr-ben egy vidéki „nyelvfilozófus” tíz arany jutalmat tűzött ki a „legnagyobb nyelvhiba” felfedezőjének, s ezen ő a „bennünket”-féle alakokat értette. A komikus pályázat körül valóságos háború ütött ki, s a nyelvészek az itteni A.-féle álláspontot képviselték. (Tömlő Gyula: *Bennünket, benneket*, Budenz Album. Bp. 1884. 148—56. l.)

490.

Kaulbachra l. 389. gl. — Liebig, Justus báró (1803—1873) világhírű német kémikus. — Melyik Bischoffról van szó, a geológusról, az anatómusról, vagy a botanikusról, nem tudni. Fr. Bodenstedt (1819—1892) német költő, az orosz irodalom jeles fordítója. A magyar közönség is széles körökben ismerte fordításait. Pettenkoffer, Max von (1818—1901) német természet- tudós, a kísérleti egészségtan megalapítója. — Geibel, Emmanuel (1815—1884) a maga korában ünnepelt, valójában azonban akadémikus epigon költő.

491.

„Győri Történelmi és Régészeti füzetek; Simor János győri püspök ő méltósága kegyes pártolása mellett kiadják Ráth Károly és Römer Flóris; Nyomatott Sauerwein Gézánál.” A Századok elődje, a Dunántúli történetkedvelők folyóirata volt. (l. 562. gl.) — Ráth Károlyra l. 349. gl. — „A Zrinyi-féle magyar dallam” német eredetijét Römer F. Weller *Die falschen und fingierten Druckarten*. Leipzig 1864. c. munkájából vette át. (Győri Tört. és Rég. Füzetek. 1865. III. köt. 281. l.) — Az A. által föltett kérdésre a szakirodalomban nem található pontos válasz. (l. Klaniczay Tibor: *Zrinyi Miklós*. Bp. 1954. 59—64., 527—535. l.)

492.

Balogh János (1812—1877) kismemesi származású erdélyi ügyvéd; főként ismeretterjesztő munkákat írt. E fordításának nincs könyvészeti nyoma, s a Kolozsvári Közlöny e híre (1864. szept. 8. 106. sz.), úgy látszik, koholt volt. — Ástföld: mely orosz vidék neve, nem tudjuk; talán jászföld. — „Kolozsvári Közlöny (1856—1875); T. [ulajdonos] és felelős szerkesztő Dózsa Dániel”; politikai lap, megjelent hetenként háromszor; a hatvanas években mérsékeltellenzékű; némi loyális, katolikus színezettel, politikai tekintetben; szociális tekintetben pedig teljesen loyális az erdélyi arisztokráciával szemben.

493.

Maros-Portus Gyulafehérvárhoz tartozó telep, a Maros partján, a római időkben átkelőhely; Várhely Hunyad megyei község Sarmisegethusa, ill. a későbbi Ulpia Traiana helyén.

494.

Torma Károlyra l. 358. gl. — A levél, amelyet Kisfaludy Balogh Jánosnak (1759—1827) írt, aki később Bars megye alispánja lett, közölve van: az Angyal Dávid-féle *Kisfaludy Sándor Minden Munkái*. Bp. 1893. VIII. köt. 93. l.

495.

A *Szilágyi és Hagymási*-t a 9. sz. Irodalom rovatában Szabó Károly tette közzé. „Ő székely ballada” műfaji megjelöléssel s „Töredékekben” megjegyzéssel. (K II. II. 9. sz.) Szabó 1864. szept. 6-i levelében (MTA Ltár 463.) panaszt tett A.-nak e sorok kimaradásáról, bár a kihagyás okozójának eleve nem a szerkesztőt, hanem a szedőt tekintette. „Bármint legyen is a dolog — írta — te bizonyosan szászszorta jobban tudod, mint én, mennyit vesztett e sorokkal e ballada-töredék.” — A pótlás után írt magyarázó sorok tehát Szabónak szólnak, s tisztázzák a szerkesztőt a gondatlanság esetleges vádjá alól.

496.

Daumer professzorról nem tudunk bővebbet. Talán Daumer, Georg Friedrich (1800—1875) niürnbergi tanárral azonos, aki vallásfilozófia mellett esztétikával is foglalkozott.

498.

A Pereire testvérek francia bankár család tagjai. Tervük megvalósulásának, ha egyáltalán volt valóban efajta szándékuk, nincs nyoma. *Credit Mobilier d' Intelligence*: „Értelmiségi Hitelbank”-nak lehetne fordítani.

499.

A Busuló juhászt ért viszontagságokra l. 351. és 476. gl. — Nyilván Tóth Józsefről (1823—1870) a kiváló, főképp intrikus szerepeket játszó színészeiről van szó. — Izsó, kisebb megszakításokkal, 1875-ben bekövetkezett korai haláláig Pesten maradt, bár anyagi helyzete nem sokkal lett könnyebb. — Sketchei: vázlatai.

500.

Kösting Karl (1842—1907) Th. Vischer és Mörrike által pártfogolt német író; kereskedő inas volt, autodidakta módon lett drámaíró és elbeszélő.

501.

Reményi csak időlegesen ment most külföldre, véglegesen csak 1870 közepén.

502.

Vámbéry ez év júniusában érkezett Londonba keleti útjáról, amelynek során a Kaspi-tenger vidékét és Perzsiát járta be. Londonban a Royal

Geographical Societyben több előadást tartott. — Tatárját A. Sziládynak szóló szerk. üz.-ben is többször emlegette. A tatár később A. *Rege a csodaszarvasról* c. versének egy részletét is lefordította a maga nyelvére, és ebből egy versszakot A. közölt mutatóba a K-ban (l. 548. gl.), majd később Csagatai Izsák néven egy mesét is közölt tőle. — Zealous Hungarian; ügybuzgó, túlságosan buzgó magyar. Talán kis csipkelődés, s Vámbéry egyéniségének szól, amelytől — mint 1905-ben megjelent *Küzdelmeim* c. önéletrajza bizonyítja — nem volt idegen az ünnepeltetés vágya. — Szilády, Halason papszkodva, ekkoriban maga is a Közel-kelet irodalmával foglalkozott.

504.

Jósika önéletirői szándékát talán valamely A.-hoz irt, s azóta elvezett levelében említi; megjelent ez önéletrajz: *Emlékirat*. Pest 1865. I—IV. köt.

505.

Lónyai Menyhértről (1822—1885) a későbbi pénzügyminiszterről, illetve miniszterelnökről van szó.

506.

Reményire l. 501. gl.

507.

Egressy betegségére l. 445. gl.

508.

A gl.-ba tévedés csúszott, ami annál érthetlenebb, hiszen kétségtelenül egészében A.-tól való. Madách után nem két, hanem három árva maradt: az 1848-ban született Aladár, a későbbi költő, A Reviczky—Komjáthy csoport mecénás barátja, az 1851-ben született Jolán, s az 1853-ban született Borbála, aki a lipótmezei gyógyintézetben fejezte be életét. (Balogh Károly: *Madách, az ember és a költő*. Bp. é. n. 233—37. l.)

509.

Kölcsey mellszobrát, amelyet Ferenczy István készített, ez év szept. 25-én országos ünnepséggel leplezték le. (PN 1864. okt. 5. 227. sz.)

510.

Kubinyi Ágostonra l. 437. gl. — Konek Sándor (1819—1882) pesti polgári származású jogász, aki előbb győri, majd a pozsonyi jogakadémián tanított, majd pedig 1854-től a pesti egyetemen, statisztikát és közigazgatási jogot adott elő. — Potentes potenter agunt: a hatalmasok hatalmasan (önkényesen) cselekszenek; nyilván célzás ez, s figyelmeztetés az újra erősödő önkényuralmat illetően: addig tegyünk, amíg a hatalmasok eltűrik.

511.

Torkos Sándorra l. 206. gl. Cikke: *Ismét a világnyelv!* (PN 1864. okt. 12. 233. sz. — Th. Moore (1779—1852) az *Epikureus* (The Epicurean) c. 1827-ben megjelent regényének főhőse utal a gl.

512.

Budenz Józsefet (1836—1892), a kiváló nyelvtudóst A. több ízben igen melegen dícsérte. l. 60. mj.

513.

Reményi szerepére a Petőfi-szobor ügyében l. 3. gl. — Kisfaludy szobrára l. 484. gl. — Lendvay Márton (1807—1858), a Nemzeti Színház jeles színészének szobrát Dunaiszky László készítette el 1860-ban. Tomori Anasztáz megbízásából, s a Nemzeti Színház udvarán állították fel. Ez a mesterség szempontjából ugyan nem volt kifogásolható, de maga a szobor minden jellemző erő s jellegzetesség nélkül volt.

514.

Az Akadémia üléséről való e tudósítás a MS tájékoztatóján nyugszik ugyan, — szövegében is nagyrészt — de nem ugyanazt emeli ki, mint a MS. Kautz előadásából, főképp azt hangsúlyozza a K, erőteljesebben, mint a MS, hogy az ország a folytonos csapások miatt nem juthatott előre, s azt húzza alá, hogy ennek ellenére megindult a nagyobb arányú gépesítés. (MS 1864. okt. 25. 244. sz., tárcsa rovat.) Kautz Gyulára l. 211. gl. — Horváth Cyrill (1804—1884) kecskeméti szegény polgár-paraszt család fia. Piarista lett, s korán írni kezdett. Nemcsak tudós polihisztor, hanem lelkes, nemzeti szellemű szépiró is. Verset, beszélyt, drámát egyaránt írt, de a nehézkes, oktató modorú műkedvelő szinten nem jutott túl. Tudományos munkásságában a filozófia és az irodalomtörténet dominált, de jelentékenyett itt sem hozott létre. — Apáczai *Logikácksháját* ez évben találta meg Szabó Károly, l. 225. gl. — Cartesius: Descartes (1596—1650) latinus alakú neve. — Ramus Petrus (1515—1572) francia filozófus, akit a protestantizmushoz való hajlása következtében előbb hivatalától fosztottak meg, majd a Szent Bertalan ején őt is megölték. — Erdélyi János magyar filozófiatörténete csak halála után jelent meg: *A bölcsészet Magyarországon*. Bp. 1885. — Cesinge: Janus Pannonius családnevének olaszos, dalmátos alakja. — guoseologia: ismeretelmélet.

515.

A Zenészeti Lapokban (l. 302. gl.) Zimay László (l. 128. mj.) indítványozta, hogy az ütemszámláláshoz az „Egy, még, megy, négy, öt, hat, hét, nyolc; de, tiz, már sok” szósort használják. (1864. okt. 6. 1. sz.) Zimay javaslatára tette meg a K Vegyes rovata azt a „pár sor” megjegyzést (k II. II. 16. sz.); amire viszont most Zimay László felelt e fölszólítással. (*Egy kis észrevétel*. Zenészeti Lapok 1864. okt. 20. 3. sz.) A „pár sor” a következő: „Ennek az a baja, hogy az első három szótagot alig lehet kimondani gyorsan egymásután. Okvetlen egytagú szavakból kell-e ennek állani s nem lehet-e magyar számneveket úgyesen úgy elharapni, hogy kiejtésök az egytagúságot megközelítse?”

516.

Kuhn Károlyról bővebbet nem tudunk. — Szabó Antalra l. 460. gl. — „Pesti Bazár” (1864—65); az OSZK-ban nem található belőle példány.

517.

Sztrégovával Madách halálára utal A. — Reviczky Széverről van szó; l. 251. gl., Lendvayra l. 513. gl. — Szentpétery Zsigmond (1798—1858), a

Nemzeti Színház első korszakának e kiváló alakja — a gl. hangja nem egészen A.-é: enyhén szentimentális pátosza nem vall reá; a Madáchra, Szalayra való utalás azonban igen.

518.

Tisza Alföldi levelei: Hon, 1864. nov. 8., 9., 10., 12., 16., 17., 18., dec. 11., — 255., 256., 257., 259., 262., 263., 264., 283. sz. — „Hon (1863—1882); Politikai és Közgazdasági Napilap; Tulajdonos kiadó és főmunkatárs Jókai Mór; Ideigl. felelős szerkesztő Úrházy György.” A lap mindvégig Tisza Kálmán politikáját követte, azaz a fúzióig ellenzéki, azon túl kormánypárti. A lapban Jókai rokonszenvet mutatott a szélbal iránt. Emiatt Tisza Kálmán levélben róttá meg, rosszaságát fejezte ki szerkesztői határozatlanságát illetően. (M. Kondor Viktória: Az 1875-ös pártfúzió. Bp. 1959. 52—55. l.) A szerkesztő mindvégig Jókai, de a kiegyezés s főképp a fúzió után már alig vett részt a szerkesztői munkában és a lap irányításában.

519.

A Békés megyei arisztokrata család tagjáról, Bolza Istvánról, bővebbet nem tudunk.

520.

„Felvidék (1863—1866); Felsőmagyarországi közlöny több egyesületek és társulatok hivatalos lapja; Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos Bánóczy Ferenc.” Hetenkint többször megjelenő politikai szemle, meglehetősen határozatlan, — ekkoriban nemzeties, ellenzéki — politikai irányzatlan; előbb Kárpáti Hírnök címmel jelent meg. — Balázs Frigyesre l. 460. gl. A Hfr nem indult meg újra. Az ígért kárpótló gyűjtemény: *Szerelmi pikantériák*. A francia udvari életből. Közli Oettinger Eduard Maria után Balázs Frigyes. Kolozsvár 1865. A Hfr. utolsó száma közli e felhívást (1864. nov. 6. 38. sz.). — A MS 1864. nov. 9-én (256. sz.) tudósít a Hfr megszűnéséről. Az iránytalanságról szóló panaszt s annak eltűntét illető kívánságot A. tette a MS híréhez.

522.

Az 1865. jan. 2-i teljes ülésen végül a következőképpen oldották meg e sokat vitatott problémát: . . . „a homlokzaton keresztül álljon az intézet neve: Magyar tudományos Akadémia; ez alatt pedig a négy kőtáblán: I. Hazafiak alapították 1825; II. Működni kezdett 1831.; III. A nemzeti részvét emelte 1840.; Háza fölépült 1865.” (K. III. I. 2. sz. Vegyes). — A balatonfüredi, s annak nyomán a Budai Népszínháznak ez állt a homlokzatán: „Hazafiság a' Nemzetiségnek”. — A Budai Színház az által élt vissza e jelmondattal, hogy számtalan, a nemzeti művelődéshez méltatlan, kozmopolita selejtet is játszott. (l. 343. gl.). — Melyik volt e laptárs, nem tudjuk.

523.

Szeberényi Lajos (1820—1875) felföldi lutheránus pap család fia, maga is pap; Selmeceen tanultában egy ideig barátságban volt a szintén ott diákoskodó Petőfivel. Magyar népdalgyűjteménye nem jelent meg, hanem két esztendő mulva, a Kísfaludy Társaság kiadásában, szlovák népdalokból bocsátott közre egy kötetnyi fordítást *Tól népdalok*, Pest 1866. — Sze-

berényi fülhívása: MS nov. 23. 268. sz. Fővárosi hírek rovat. — Szabó Sámuel (1829—1905) székely kisnemes családból származott, tanár lett; földrajz és kémia volt a tulajdonképpeni területe; de kezdettől foglalkoztatta az irodalom is; főképp a régi irodalomról és népköltészetéről írt. A családjával baráti viszonyban volt, s midőn Marosvásárhelyt tartózkodott, levelezésben állt A.-al. Egy ideig, Juliska férjhezmenetele előtt, A.-ék leendő vőjelöltjének is tekintették. Több népdal- és népköltészeti közlése s e tárgykörbe vágó cikke jelent meg A. lapjaiban. Valószínűleg Gyulain keresztül ismerkedett meg bensőbbben A.-nyal és családjával. (Sáfrany Gy.; A. J. és Rozvány Erzsébet Bp. 1960. 122.)

524.

A Sárospataki Füzetekre I. 455. gl.

525.

Vámbery utazására I. 502. gl. — Könyve magyarul a következő címen jelent meg: „*Középpázsiai utazás*, melyet a m. tudom. Akadémia megbízásából 1863-ban Teheránból a Turkoman sivatagon át a Kaspi-tenger keleti partján Khivába, Bokharába, és Samarkandba tett és leirt. Pest 1865.” — Mely német lappal polemizál a gl., nem lehet eldönteni.

526.

Szini Károly (?-?) előbb ref. kántor, később újságíró; sorsa hányatott, míg végül tébolydában halt meg. Szini Gyulának, a jeles novellistának apja. — Rousseau-fordításának nincs könyvészeti nyoma.

527.

Pap Gyula (1843—1931) nógrádi középnemesi családból származott, jogot tanult, de mindvégig foglalkozott irodalommal is, idilli, patriarchális hangulatú verseket írt; néhány nótája országosan ismert. A K.-ban is jelent meg verse, s palóc kötetét, amelyet 1865-ben adott ki, Arany László ismertette (K III. I. 19—20. sz.).— Arany László bírálatából az is kiténik, hogy Erdélyi az itt idézett ajánló szavait Pap előfizetési felhívásában lehet olvasni.

529.

Molnár (I. 56. gl.) 1863 végén vagy elején köszönt le a Budai Népszínház igazgatójáról, és egy időre újra vidékre szorult, de kifogyhatatlan energiája egyre tevékenységre sarkallta; ez években, különféle lapokban, sok szakcikkével találkozhatunk. E cikkének leelőhelyét nem sikerült megállapítani.

530.

Barabás ez évben hosszabb időt töltött külföldön, s nyilván ezalatt festette meg Vinzenz Priessnitz-nek (1799—1851), a híres orvosnak arcképét.

531.

Alighanem a PN vagy MS ez a tekintélyes napilap. A. ezeket olvasta leginkább.

Tisztelt Asszonyom!

Aggodalmomat jelenti a Kúttomi királyi,
tője, hogy társaja annyira megü,
kita jó külsemenyeltől, unjant
már a leginkább, haamb. sem tudja
mit arjón, hanem ismeretlen cselebsi,
táskák kijelölésével nem akar elő
vételbeni. Akár mindenre a mi fene,
kínos, sürgesem is kisparkos,
csökelet meg Segarusis és kuldjón
akarnis a mihet nével alá irójaja,
a Rufforába, bevésk az mindenre, miu.
tan kezélté arról St. David, hogy
mi náunk mintalapos lehetén jón,
kefesszi. Kuldj, ede, barácom, mind
többes ide, ne várd az, hogy valamilyen
Kisúndán fikenüljön mine többayne az
eddigies. Mere ha nem tanogassuk
készen hársain olyaz bukóm sánt a
pinty. It mi lehet, csemén is, rivessu
kijár honvarium képed (H. S. Jutiska,
már is jón adram vité rendelkezés) -
miért keresed az epítójja). Akár ciale
vessz nichlbb is mind gyakrabban
mere mindig Kell.

Ugyanaz, ki tülről.

6. Részlet Aranyinak Tompához írt egyik kéziratkerő tréfás leveléből
(1863. júl. 23.)

532.

A sajtóhibákról szóló cikk: MS 1864. dec. 21. 291. sz.

533.

Az idézett „régí dal”: népdal.

534.

Szabó József-re l. 181. gl. — Zsigmond Vilmos (1825—1888) luteránus pap-családból származó bányamérnök, a magyar nyelvű bányászati szakirodalom tekintélyes úttörője, az artézi kutak egyik hazai kezdeményezője. — A. nyilván az August Friedrich Pott (1802—1887) által inkorporierend-nak, einverleibend-nak, azaz bekebelezőnek nevezett típusú nyelvekre gondol a „tömködő” megjelöléssel, vagyis azokra, amelyekben a szavak a módosító elemeket részeik közé veszik és olvasztják.

535.

A redout-vita csak a század végén fejeződött be, s foglalta el az addig féligmeddig elfogadott vigarda helyét a vigadó (l. Nyr 1: 295. l. 7: 212. l.). — A FL, ajánló cikke: 1865. jan. 10. 7. sz. Fővárosi hírek rovat.

536.

Bezerédj Istvánnéra és férjére l. 119. gl.

537.

L. 535. gl.

538.

A. érdeklődése, előszeretete a térképek iránt ismeretes. Annak idején Kőrösön Szilágyi Sándort kérte, hogy pesti útjai alkalmával szerezzen neki valami jól használható térképet; majd midőn ez elfelejtette Salamon Ferenc-hoz fordult, hogy vegyen neki bármilyen nyugati nyelvű térképet; pl. olyat, amelyet, mint mondja, „láttam egyszer Julius Perthes-től”. (Salamon Ferenc-hez, 1859. hónap és nap nélkül MTA Lár 1349.) — Juliska is megírta egy levélben, miként vette minden este apja a térképet elő, hogy azon kövesse, magyarázza fia útját Erdélyben. (1860. szept. 15. Rolla Margit: *Arany estéje*. Bp. 1944. 47. l.) — A debreceni „Új Átlász” emlegetésével a Kovács Ferenc (1770—1838) rézmetsző által, a debreceni diákok segítségével készített, 1813-ban közreadott „Magyarország és a hozzá kapcsolott Horvát és Tót országoknak és a Határőrző katonai vidékeknek, nem különben az Erdélyi nagyfejedelemségnek közönséges táblája” c. átlaszára gondol A.

539.

Sealsfield, Charles (1793—1864) igazi nevén Karl Postl, aki eredetileg prot. pap volt, majd Svájc-on át, Németországból Amerikába vándorolt, s regényíró lett; előbb Cooper követője volt, majd Balzac hatására az amerikai társadalom rajzát tűzte ki célul. *Kajütkönyv* c., 1841-ben írt regénye a texasi szabadságharc korából veszi anyagát. — Kertbeny ez időben Brüsszelben élt, s főképpen a Leipziger Illustrierte Zeitungnak írt. Ebből vehette át a

lipcsei, A. által folyvást olvasott Európa a cikket, s innét lehet a gl. tárgya. — A.-nak Jókaihoz írt leveleiben is többször találkozunk a Mór névvel alkotott kedvesen csipkelődő szójátékokkal. (l. pl. 1855. dec. 10. Ráth.)

540.

Tóth Lőrincre l. 12. gl.

541.

A., mint életrajzai egybehangzóan vallják, csakugyan ideiglenesnek tekintette hivatalát (Voinovich III. köt. 173. 80. l.), s lett belőle másfél évtized. 1877-ben szabadult csak meg tőle.

542.

A redout elnevezésére l. 535. gl. — A gl., mint a szerkesztői megjegyzés mutatja, Arany Lászlóé lehet. — Z. A. — alighanem Zichy Antal — cikke: PN 1865. febr. 2. 27. sz.

543.

A. értesülése téves volt, s a K következő száma egy személyes, kommentáló elemet nem tartalmazó gl.-ban ki is javította: „Mult számunk e hírét — úgymond — oda kell módosítanunk, hogy nem az egész mfi, hanem csak a hatodik kötet (melyből már csak kevés van hátra) — befejezése forog kérdésben, s ez az, a mit Thaly magára vállalt. (K III. I. 7. sz. Vegyes.)

544.

A tündelevény szó s ilyenfajta származtatása erősen megragadta A. képzeletét és tetszését. Még fél évtized múltán is védelmébe vette a Nyr-rel szemben. Edelspacher Antal azt állította ugyanis, hogy szláv eredetű a szó (Nyr 5: 155. l.). A. lapszéli jegyzetet tett: „Tehát még mai napig élő, magyarból megfejthető elnevezés helyett is valami idegen kell: szláv, oláh, görög, akármi! csak magyar ne legyen!” (MNy XIII. 157. l.) — ki volt a közbeszó, „osztálybeli tag”, az Akadémia jegyzőkönyvébe, sajnos, nincs följegyezve.

545.

A Kisfaludy Társaság által hirdetett ballada-elméleti pályázat díjának odaítélése Greguss Ágostnak híres kis könyvéért (*A balladáról*. Pest 1875.), már előző évben megtörtént, természetesen, a szokásos bíráló eljárásnak megfelelően. — A „Gazdaasszonyok Hetilapjájá”-t Vachott Sándorné szerkesztette. (Sőtér István: *Eötvös József*. Bp. 1953. 338. l.) A lapnak az OSZK-ban nincs nyoma. — A napjainkban fölszabadult s köztársasággá alakult Nyugat-Afrikai Dahomey akkor fekete királyság volt.

546.

Az Atlászt hiányoló gl.: 538. — Hunfalvy János munkája: „*Magyar hézi atlasz*, mely 26 nagy földképen az egész Földnek egyes részeit ábrázolja. Pest 1865.” A. értesülése tehát nem egészen pontos. — *culpa nostra* stb.: a mi vétünk stb. valamely latin szólás kezdete, amely a tévedés beismerését jelenti; esetleg a „*mea culpa*” gyónási formula változata.

547.

Purgstaller Józsefre l. 421. gl.

548.

Vámbergy tatárjára l. 502. gl. — Több A.-nyal váltott levele maradt fenn Sziládyinak; azt azonban, amelyben ezt a fordítást elküldötte, nem ismerjük. — Az egzotikus fordításról egyidejűleg a PN is hírt adott, majdnem szóról-szóra adva e gl. szövegét. Nyilván maga A. mesélhette a PN szerkesztőségében, s innen az egyezés. „A csodaszarvas regéjét” le is fordította anyanyelvére, és ezt szép kerek olvasható latin betűkkel be is küldte a szerzőnek.” (PN 1865. márc. 1. 49. sz.)

549.

Lustkandl Wenzel (1832—1906) osztrák jogász, aki az abszolutizmus centralizmusát s az egységes birodalom elvét történeti-jogi érvekkel próbálta megvédeni a magyar követelésekkel szemben. Könyve: *A magyar-osztrák állampog.* — A korszak kutatói között újabban fölmerült oly vélekedés, hogy a munkát tulajdonképpen nem Deák, hanem Csengery Antal írta. [Somogyi Sándor szóbeli közlése.]

550.

Reviczky Széver síremlékére a verset Tóth Kálmán írta. (l. PN 1865. jún. 24. 143. sz.) — A PN átvette A. szövegét, de megjelölte a szerzőt is. — Reviczkyre l. 251. gl.

551.

A Czuczor-Fogarasy-féle *Nagyszótár* szövegét nem pontosan közli a gl. Az így hangzik: „Csak kevéssel ez előtt, éppen most történt, hogy *Imént látuk, imént mondtuk.*” — „P.”: nyilván *például.*

552.

Kazinczy öregkori képét már nem sikerült adni; közben a lap megszűnt.

553.

A hírneves miniszter nyilván Bismarck, aki 1862 szeptemberében lett miniszterelnök, és hivataloskodásának ép e szakaszában (1862—1866) megbortánkozó látványosságot nyújtott egész Európa számára a parlamentnek majd furfangos kijátszásával, majd durva erőszakos semmibe vételével. — A győri történetkedvelőkre l. 562. gl.

554.

A Morvaországi babonák és népszokásokról szóló könyv nyilván Joseph Virgil Grohmann *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren*, Leipzig 1864. c. munkája.

555.

Balázs Sándorra l. 174. gl. — Későbbi írói működésére sajnos, egyáltalán nem áll ez a jellemzés; teljesen behódolt a népszínműves irány csatta-

nókra építő divatjának. — *Henrik angyala*: SZF I. I. 16—18. sz., *A szürke kaputom története*. K I. II. 17 sz., *A három gép*: K II. I. 6—7. sz. — Közölve Várdai: Adalék 74o. 1.

556.

A „mult febr. 27-én.”: félreérthető. Jósika ez év februárjában halt meg. Hamvait születése 100. évfordulóján hozták haza Drezdából, s a kolozsvári temetőben helyezték nyugalomra. — Közölve Várdai: Adalék 738. 1. részl.

557.

Lőwenthálról semmit sem tudunk. A szójáték abból adódik, hogy a Bekentniss német szó egyszerre jelent vallomást, hitvallást és vallást is.

558.

A milléniumot váró angolok e korbéli hirdetői azoknak a kereszténység egész történetét végigkísérő jóslásoknak, hiedelmeknek, amelyek szerint Krisztus újra eljön a földre, hogy megalapítsa örökké tartó birodalmát.

559.

A „Magyar Sajtó (1855—65) Politikai napilap; Kiadó tulajdonos: Heckenast Gusztáv”. Ez a kis, kezdetben Bécsben, később Pesten megjelenő lap igen változatos sorsot ért meg. Rendben egymásután a következők szerkesztették: Török János, Hajnik Károly, Jókai Mór, Vajda János, Pákh Albert. Irányzata újabb s újabb szerkesztői szerint változott. Pákh és Greguss 1863. júl. 1-én vették át. — Pákh egyéb irodalmi elfoglaltságának mibenlétét nem ismerjük, de alighanem a magyar hírlapirodalom történetéről nagy ambícióval kezdett akadémiai székfoglalója lehetett ez; befejezését azonban betegsége súlyosbodása és halála megakadályozta. Gregusst pedig alighanem az akadályozta, hogy az országgyűlési napló egyik vezetőjéül szemelték ki. — Hajnik Pál (1806—1866) felföldi kisnemes családból származott; jogász lett, de korán megismerkedett a gyorsírással, s így az országgyűlésen, 48-ban is, a naplók elkészítése körül játszott fontos szerepet. Világos után fölváltva szerkesztősködött, s volt laptudósító; az 1861-es országgyűlésben újra a napló szerkesztője. — A MS e változást bejelentő tudósítása: 1865. márc. 31. 74. sz.

560.

„Regélő (1865—68); Regényfolyóirat; Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. A kiadó felelőssége alatt szerkesztve.” Megjelenik „minden hóban kétszer”. Kispolgári, főképp regényfaló nőolvasóközönségre számító lap. Harmadrangú regények mellett hasonló rangú névtelen novellák, karcolatok tömegét közölte s cikkeket, amelyek nagy emberek s udvarok magán-, főképp szerelmi életébe adtak pletykajellegű betekintést. — A „furóret csinált sensations olvasmányok”, a zajos feltűnést keltő, szenzációs olvasmányokat gyártó irodalmi ipar kezdetétől egyik célpontja volt a Vegyes rovat gl.-inak.

561.

Jósika önéletrajzára l. 504. gl.

A Századok csak két esztendő múltán jelent meg, 1867-ben, miután megalakult a Magyar Történelmi Társulat. — A Dunántúli Történetkedvelők Társaságát 1863-ban hozták létre, Répcseszemerén, ahol Nagy János birtokos úr házánál névnap ünneplésre több dunántúli és pesti történetkutató és kedvelő jött össze. Elhatározták, hogy időről időre összegyűlnek egyik vagy másikuknál, bemutatni eredményeiket. Két év múlva a Komárom megyei Csepén ápr. 18-án aztán forma szerint is tudományos társasággá alakultak, újabb két esztendő múlva beolvadtak a frissen alakult Magyar Történelmi Társulatba, annak magvát alkotva. — Pesty Frigyes (1823—1889) temesvári iparos családból származott, újságíró lett, s főképp gazdasági kérdések érdekelték. De kezdettől fogva történeti stúdiumokkal is foglalkozott, és igen nagy része volt abban, hogy a temesvári német polgárság a magyar reformmozgalmak céljaival s a magyar múlttal megismerkedett és megbarátkozott. A szabadságharcban részt vett, majd 1864-ben Pestre költözött, s egyik szorgalmazója lett a Történelmi Társulat megalapításának. Utolsó esztendeiben főképp forráskutatással foglalkozott. — Aranyossy Lajos (?-?) nyomdász volt ez időben Pesten, később szerkesztő-újságíró alföldi városokban. Lapjának nincs könyvtárakban s könyvészeti munkákban nyoma. — A Xantus János (1825—1894), a kiváló természettudós és utazó által, aki az előző évben tért haza, s hagyta el végleg az amerikai állami szolgálatot, szerkesztendő lap megjelenésére nincs nyomunk. — Lázár Kálmánra l. 588. gl. — Girókuti Ferenc (1816—1895) magyarosodó német gazdatiszti családból született a Dunántúlon; maga is gazdasági szakember lett, s különösen a kertészet és a gyümölcsstermelés területén szerzett érdemeket. A népszerű gazdasági irodalom egyik úttörője. — Pólya József l. 408. gl. — „Kertészgazda (1865—1867); Magyar gazdák, gazdasszonyok, kertészetkedvelők, állattenyésztők, méhészek, selymészek, szőlészek, dinnyészek, gyümölcsészek, erdészek, s a természettudományokkal foglalkozók szaklapja; Orvos dr. Pólya József [.] igazgatása mellett szerkeszti Girókuti P. Ferenc [.] laptulajdonos; Kiadó: Emich Gusztáv.” Hetilap.

Réthy Lajosra l. 84. gl. — Indali Péter (1824—1885) erdélyi parasztcsaládból származott, jogász lett, s házinevelősködött, majd Világos után a híres Szőnyi-féle intézet tanára lett, s végül 1857-től Erdélyben, Kolozsvárott tanár. — Sámi László (1817—1881) erdélyi, zilahi iparoscsalád gyermeke; tanár lett, és hazafiságánál s széleskörű ismereteinél fogva több reform- s forradalomkori vezető bizalmasa (Kossuth, Wesselényi, Teleki László). Világos után tanár Kolozsvárott, ahol Gyulaihoz is bizalmas barátság fűzte. Munkásságában a materializmus egyik legelszántabb ekorbeli képviselőjének látszik. — „Növendékek Lapja (1865); F. szerk. Réthy Lajos; Kiadja Stein J.; Nyomatott a ref. főtanoda betűivel.” Nagyon figyelemre méltó, hogy A. ezt a vállalkozást oly melegen pártolta. Az erdélyi, kolozsvári tanárság racionalista, materialisztikus szellemű csoportjának összefogása hozta létre, s már a mutatóványszámban Csányi László a világ keletkezését és fejlődését természettudományos, materialisztikus szellemben magyarázta ifjú olvasóinak. Hasonló szellemű tudományos kísérletet mutatott be benne Mentovich Ferenc is. A lap azonban egy évnél tovább nem bírta magát tartani.

564.

Radnótfáy Nagy Sámuel (1803—1896) erdélyi középnemes családból származott, jogot tanult, de korán foglalkozott irodalommal is, fordított. A közéletben konzervatívnak számított, s Világos után is magas hivatalt töltött be. 1862-ben lett intendáns, s bár „gutgesinnt”-nek tekintették, főképp ízlésével, szervező készségével használt a színháznak. Ezért a Gyulai—Csengery csoport mellé állt, midőn az ifjabb polgáris, ellenzéki nemzedékek s a francia romantikával rokonszenvező csoportok Zilahy Károly, Reviczky Széver és Dobsa Lajos vezetésével támadást indítottak ellene, sőt 1863-ban Reviczky és Zilahy memorandumot is szerkesztett, amelyben lemondását kérték, s amelyet mintegy hetven író és színész írt alá. Gyulai már ekkor Radnótfáy mellett foglalt állást (K. I. I. 3—5. sz.) s a K azóta is, bár egyes intézkedéseket helytelenített rendszerint mellette nyilatkozott. A K e gl.-ája szövegét a gondolatjelig szóról szóra a PN-ből vette. (1865. ápr. 5. 78. sz.)

565.

Poor Imrére l. 453. gl.

567.

Gutzkow, Karl Ferdinánd (1811—1878) a radikális Ifjú Németország mozgalmának egyik legjelesebb képviselője ez évben kísérelt meg öngyilkosságot, és ennek következtében lett elme zavara, amely már korábban is mutatkozott, köztudottá. A Brockhaus, a világ egyik nagy könyvkiadó cége által megvett regényei: *A szellem lovagjai* és *A római varázsló* erősen antiklerikálisak.

568.

Hesekiel, Johann Georg Ludwig (1819—1874), berlini újságíró és szerkesztő, aki a későromantikától indult, s a rohamosan fejlődő nagyváros kispolgárságának egyik jellegzetes regénygyárosa lett. Anekdoták egybefűzése és földuzzasztása volt kedvelt módszere, de a fantasztikus is nagy szerepet játszott munkáiban. Az említett historia *Wappensagen*, 1865. c. kötetének egyik darabja.

569.

Stülerre l. 89. gl. — Melylk ez a német lap, nem tudjuk; talán ismét az Európa. (l. 377. gl.)

570.

Kiss August (1802—1865) a romantikus és újklasszikus stílust vegyítő német, berlini szobrász; különösen állatszobrait ismerték.

571.

Kempelen Győző (1829—1865) elszegényedett neves középnemesi család fia; tanár, újságíró, aki kisigényű verseivel a nemzeti klasszicizmus és a Tóth Kálmán-féle epigon népiesség modora között ingadozott. Az Új Nemzedék (l. 251. gl.) köréhez számították. A.-nyal már korábban személyes kapcsolatba került. 1858. januárjában arra kérte A.-t, írjon felesége sírkövére néhány sort. Felesége, Róza, Tóth Kálmán nővére volt, s az irodalomban is ismert név: hat kötet beszélye s egy regénye jelent meg: A. eleget tett a kérésnek (*Kempelen Róza sírkövére*. — A. krk. I. köt. 281., 508. l.) A K rokonszenvét azonban alighanem előmozdította az is, hogy Kempelen Vajda röpíraitait ellenratban igyekezett cáfolni, a Bihar c. lap 1862—1863. évfolyamá-

ban; egyrésze e cikkeknek Herostratidák. *Felelet Aristidesnek az „Önbírálat-ra” és „Polgdrosodásra”*. Pest, 1863. címmel meg is jelent könyv alakban.

573.

Festetich György (1815—1879) a Georgikont alapító nagy keszthelyi gróf unokája; de ő már konzervatív, aulikus főúr; egy ideig a király személye körüli miniszter. — Melyik Marczibányiról van szó, nem tudjuk.

574.

A Westminster Hall London egyik régi nevezetes épülete, amelyet 1820-ban építettek újjá, részben megtartva és utánozva eredeti gót stílusát. Folyosóin a legnevesebb angol államférfiak szobrai állnak. — Az Esterházy képtárra l. 367. gl.

576.

Paulo majora canamus: nagyobb dologról énekeljünk. (Vergilius IV. eclogájának elejéről való e szólássá vált mondat.)

577.

Mariabrunn: egy Bécs melletti híres kolostor fölé épült falu, nyaralóhely. — A hír álhir volt.

578.

A Növendékek Lapjára l. 563. gl. — Réthi Lajosra uo. — Döbrentei Gábor (1876—1851) munkája: *A kis Gyula könyve, vagy fiu- és leánygyermekék számára írt elbeszélések*. Pest 1829., a maga korában rendkívül népszerű volt, s több kiadást ért meg.

579.

Plouvier Edouard (1821—1876), a második császárság idején divatos polgári színpadi szerzők közül egyike a legjelentéktelembeknek. — A gl. tárgya inkább Gyulaira, esetleg Arany Lászlóra, az előadás azonban, különösen a lezárás határozottan A.-ra utal.

580.

Dohm Ernst (1819—1883) berlini újságíró és vígjátékszerző, aki a londoni Punch mintájára alapította és szerkesztette Kladderadatsch c. erősen satirikus élclapját, amelynek címe a berlini, sziléziai és jiddis hangutánzás keverékéből állott elő. — Lear-átdolgozásáról nem szólnak a szakmunkák.

582.

A Dunántúli Történetkedvelőkre l. 562. gl.

583.

A tervezett kiállítás létre is jött a következő esztendőben, jóval kisebb méretekben ugyan a tervezettnél, de a neki szánt épület nem. Eötvös a bank felügyelőbizottságának volt tagja. A hír a PN-ban megjelent, de egészen más, hivatalos szövegezésű fogalmazásban. (1865. ápr. 27. 96. sz.)

584.

A csizi forrás ma is a kontinens egyik legerősebb jódtartalmú forrásának számít. — Bad Hall felsőausztriai jódos fürdő. — Thán előadását Weninger Vince a politikai számtan tárgyköréből vett felolvasása és Szily Kálmán „a melegség moztani elméletéről” szóló értekezése előzte meg; de ezekről a gl. csupán rövid kommentálás nélküli tartalomismertetést ad. — savany; sav.

585.

Mi legyen e sokszorosítási találmány érdemi jelentősége, ma már nem lehet megállapítani; szakirodalomban nincs nyoma.

586.

Csupán a pesti oldal vízvezetékhalózataról van szó. Buda már 1860-ban kapott korszerűt. A pesti oldalé pedig csak 1868-ban készült el, akkor is csak ideiglenes jelleggel, véglegesen 1879-ben, nagyrészt a város tulajdonaként.

587.

A későbbi kutatás mindkét esetben Mátyás Flórián (l. 340. gl.) véleményének helyességét igazolta: a sajoszentpéteriek végzése boraik árulásáról 1503-ból való, s a Keveháza-féle alak téves olvasat eredménye; az előtagban szereplő Küve azonban a kutatás szerint egyuttal tulajdonnév is volt; valószínűleg egyenlő a *Keve*-vel, s így a *Turóczi krónikájának* e magyarázta sem alaptalan. (l. Pais Dezső MNy VIII. 395. l.) — Sajószentpéter Borsod megyei kisközség. — Szepesi Imre (1811–1875) lévai polgárcsaládból született, piarista lett; előbb vidéken tanár, majd Pesten igazgató, végül a klasszika filológia professzora a pesti egyetemen. Magyar, latin, zenetanítási tankönyveken, neveléstani, hitéleti munkákon kívül verseket is írt, Sulyánszky Antal érzelmes, kegyes, moralizáló modorában.

588.

Lázár Kálmán (1827–1874) az erdélyi tudománykedvelő s tudományt dilettáns módra passzióval művelő arisztokraták típusába tartozott. Sok útirajzot, természettudományt népszerűsítő cikket, könyvet írt, s a madár-tanban, műkedvelő volta ellenére, megbecsült nevet szerzett. Családja elszegényedett ágából született, polgári életet élt; 67 előtt írásai honoráriumából, 67 után hivatalnoki fizetéséből: árvaszéki ülnök lett. — Tévedés csúszott e hiradásba: Uj Korszak címen ekkor már működött egy lap, Henszlmann Imre, Riedl Szende és Schwarcz Gyuláé, s ebben egyik leggyakoribb szerző Lázár Kálmán volt. E tényből adódhatott a tévedés. Lázár a következő évben Korszelleme címen indított lapot, melynek programját a K részletesen ismerteti (l. 591. gl.).

589.

Eötvös lapja, a Politikai Hetilap (l. 403. gl.) 1865. júl. 2-án meg is jelent.

590.

Gyulainak ez a Bécsi Hiradótól és a FL-tól megtámadott kritikája a K-ban jelent meg a Szigligetinek *A fény árnyai* című társadalmi drámáját

elemzi, amely Teleki-díjat nyert, és ápr. 28-án adták elő a Nemzeti Színházban. Gyulai e bírálatában vitázik több lapnak a darabról adott kritikájával, így a Bécsi Híradóval és a FL-éval is. De a bírálók nevét sohasem említi. (K III. I. 12–20. sz.) — *A fény árnyairól* szólva, az A. gl.-jában találhatókon kívül, a FL Gyulai következetlenségét támadja. Régen, úgymond, fanyalogva szolt Gyulai Szigligetiről, most meg dícséri. A változás okaként a sorok közé a klikkezés vádjá van rejtve Gyulaival s a K-val szemben. Mindenekelőtt azonban Gyulai kritikája személyeskedését kívánja bizonyítani, majd egy lábjegyzetben arról szól, hogy mennyivel magasabb igényű színikritikák látnak napvilágot a PN-ban Salamon Ferentől, mint „azok a polemico-cholericus” kritikák a K-ban, Gyulaitól. (FL 1865. máj. 18. 114. sz.) — A Bécsi Híradó viszontválaszában „hetyke önhittségről, elbizakodottságról” vádolja Gyulait, s azt állítja, nem érti, nem is akarja érteni a többi lap bírálatát; egyszerűen „kikapdos néhány pontot” az egyes kritikákból, s szájaizének megfelelően e részletekkel polemizál. (1865. máj. 17. 113. sz. Vegyes rovat.) — „Bécsi Híradó (1864–1865); Politikai és irodalmi napilap; Kiadó tulajdonos és felelős szerkesztő: Kecskeméthy Aurél.” Mint Kecskeméthy Aurél minden vállalata, jó színvonalú, érdekes, jól tájékozott, de lojális a rendszer iránt, sőt mi több, védi a rendszert, s annak nemcsak „polgári” törekvéseit, hanem aulikus megnyilvánulásait, s magát az udvart is. — *actori incumbit proba*: a vádló kötelessége a bizonyítás — *amicus Plato, amicus Socrates*, sed *magis amica veritas*: barátom Plato, barátom Sokrates, de még inkább barátom az igazság.

591.

1. 588. gl.

592.

Ferenc József ez év júniusában hosszabb időt töltött a magyar fővárosban és Gödöllőn; látogatása már az újrakezdődő kiegyezési tárgyalásoknak is előjele volt, s így élénk érdeklődés, s bizonyos rokonszenv is kísérte, mert a közvélemény azt remélte, hogy az uralkodó megértőbb lesz, mint osztrák politikusai. Az Akadémia frissen fölépült palotáját is fölkereste, jún. 8-án.

593.

Gróf Desseffy Emilről van szó. A gróf 12-én az elnökségi ülésben ki is fejtette okait, amelyek három csoportba oszlottak: 1. A nemzet elvárhatja, hogy minél előbb éljen is az Akadémia az általa adott lehetőséggel, s használja a palotát arra, amire építették. 2. Szent István király ünnepének fényét emeli, ha 19-én tartják az első, ünnepélyes ülést. 3. Személyes ügyei, gazdasága, mivel az Akadémia építkezése több éven át elvonta idejétőlük, a szétzúllás, a tönkremenés szélén állnak, tehát nem várhat őszig, haza kell utaznia; különben is egészsége is pihenést kívánna. (PN 1865. jún. 13. 134. sz.).

594.

Artôt Desirée (1835–1907) belga énekesnő, aki több ízben lépett föl Pesten, így 1865. jún. 3-án a Nemzeti Színházban. — A gl. Arany Lászlóra vall; legelső cikkeinek egyikében is igen hevesen és hosszasan támadja a szavak nemének idegen mintájú erőszakolását. (*Régi nyelvészeink*. ÖM II. köt. 53–76. l.), bár A. is elítélte ezt az irányzatot (*Nő-e vagy né-e?* K I. I. 1. sz., *A jövő stílusa*. K I. II. 18. sz.).

A Pompéry által fölolvastott Joannovics-előadás első feléről a K. 21. sz.-nak Vegyese tudósított; akkor csupán a tárgy megjelölésére szorított. Joannovics György (1821—1909) macedón eredetű, délvidéki, nemesített gazdag polgárcsaládból született, jogász lett, tevékenyen részt vett a közéletben, a reformkor haladó nemessége mellé zárkózva. A kiegyezés után államtitkár lett. Villágos, ill. hosszú internáltsága és börtöne után kezdett behatóbban nyelvészeti kérdésekkel foglalkozni, s a század második fele ortológus-neológus vitájának egyik állandó szereplője. Józanság, világosan tisztázott fogalmak, nyugodt előadás s a gyakorlati hasznosság tisztelete jellemezte. — A nyelvtudomány e kérdésben is A. álláspontjának helyességét igazolta (l. Simonyi Zsigmond: *A jelzők mondattana*. Bp. 1914. 66—68. l.; *Melich János* MNy XXIV. köt. 4. l.) — „aki” cikkünk: Az „AKI” az akadémiában c. cikkét A., mint ismeretes, a Gogol-féle köpeny-ből vett Akakievics Akaki álnévvel írta alá. (K. III. I. 21.) — E gl. ismét bizonyítja, hogy valóban A.-é az utólsó félévek sok csillagos gl.-ja is.

REGESZTÁK

a főszövegbe föl nem vett glosszákról

A föl nem vett glosszák témáját jelölő mondatok előtt mindig közöljük, kiemelten, azt az első vagy első és második szót, amellyel a lapban az illető gl. kezdődik. A biztos eligazodás teszi ezt szükségessé. Ezt az egy vagy két szót a lap eredeti helyesírásában közöljük. Ha nyelvi, mondat-szerkesztési fonákság nélkül lehetséges volt, úgy alkottuk meg e témát jelölő mondatokat, szószerkezeteket, hogy azokba mondatkezdő első szavakként beillesztettük e változatlanul átvett glosszakezdő első és második szót. E témajelölő mondatok folytatólagos többi része, természetesen, saját szövegünk. Ha azonban mégis átvettünk egy-egy szót változatlanul a gl.-ból saját szövegünkbe, azt idézőjelbe tettük. Egyéb idézőjelet e részben nem alkalmaztunk. Ha nem lehetett a gl. idézett első, illetőleg első és második szavát saját mondatunkba illeszteni, akkor e glosszakezdő szó után gondolatjelet tettünk, s ezután kezdődik saját szövegünk. Ha a témaközlő saját szövegünk egész mondat, nagybetűvel kezdtük a gondolatjel után, ha csak szószerkezet, kisbetűvel.

Az egyes témákat csak felsoroljuk, de sohasem értelmezzük, s így ugyanegy témaközlő szövegben a vesszők után következő további tárgy-megjelölés sohasem értelmezője az előzőnek; pl.: „*A magyar tud. akadémia márc. 11-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Stoczek József, Győry Sándor előadásáról, Balogh Kálmán értekezéséről, a könyvtár bővítésének kérdéséről, az Esterházy-képtár ügyéről*”; tehát e gl.-ban szó van 1.) az illető osztály üléséről általában, 2.) Stoczek, 3.) Győry, 4.) Balogh Kálmán előadásáról, 5.) a könyvtár bővítés ügyéről, 6.) az Esterházy-képtár kérdéséről, azaz a könyvtár bővítésének kérdése s az Esterházy-képtár ügye nem Balogh előadásában, hanem önálló témaként fordult elő. Amely gl.-nak csak egy részletét közöljük a főszövegben, azt a gl.-t e lajstromba is besoroztuk, de a témajelző mondat után jeleztük, hogy ennek egy részét fölvevük s azt is, hogy melyik — kezdő, középső, befejező — szakaszát vettük föl a főszövegbe. A főszövegben viszont szögletes zárójelbe tett három ponttal jelöljük, hogy a gl. folyamatos közlését megszakítottuk, egy részletét elhagytuk. A gl.-ák előtti gondolatjelet, illetőleg a csillagot e lajstromba is mindenütt fölvevük s a gl.-ákat eredeti sorrendjük szerint közöljük.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. I. ÉVF.

1860—61

r. sz.

1.

— *Akadémia* — tudósítás az Akadémia fil., törvény- és tört. tud. osztályának üléséről, Szabó Károly, Toldy Ferenc és Henszlmann Imre előadásáról.

2.

— *Temesvár* — hír a temesvári utcák nevének magyarosításáról.

3.

— *Hg. primás* — tudósítás a primás komáromi látogatásáról s az ott uralkodó felekezeti békéről, a PN nyomán.

4.

— *Párizsban* — a párizsi lapok statisztikája.

5.

— *A magyarországi* — hír a Műegylet szabályainak jóváhagyásáról.

6.

— *A Schwartner-féle* — közlés egy egyetemi történelmi pályázat eredményéről.

2. sz.

7.

— *Akadémia* — tudósítás az Akadémia mat. és term. tud. osztályának üléséről, Lutter Ferdinand, Pettko János előadásáról, Kisfaludy Károly beküldött leveleiről s a Ráday-könyvtár ügyéről.

8.

— *A pesti* — hír a pesti egyetemi beiratások időpontjáról.

9.

— *A lipótvárosi templom*, a bazilika fölszentelése időpontjáról.

10.

— *A francia* — hír egy új bolygóról.

11.

— *Most jelent meg két francia irodalmi újdonság: Feuillet Rédemption* c. drámája és H. Malot *Les Amours de Jacques* c. regénye.

3. sz

12.

— *Papi-Balogh Péter* pártolótagsági díjának nyugtázása.

13.

— *A pesti zsidó* — a magyar nyelv behozataláról zsidó szertartások egy részénél.

14.

— *Balázs Sándor* — hír B. S. új lapjáról.

15.

— Az „Uj Magyar-Muzeum” új számának tartalomjegyzéke.

16.

— *Almási Tihamér* előfizetési felhívásáról verseskötetére.

17.

— *Királyi Pál* megjelelendő könyvéről.

18.

— *Horváth Döme* adakozásáról az Akadémia palotájára.

19.

— *A temesvári „Delejtű”* megjelenéséről.

20.

— *Molnár György* színigazgató adományáról a Kisfaludy Társaság-
nak.

21.

— *Az erdélyi Muzeum-egylet* közgyűlésére való meghívás.

4. sz.

22.

— *Balázs Sándor* lapja megjelenési hírének visszavonása.

23.

— „*Garaboncsás diák*” c. élclap megjelenéséről.

24.

— *A Sarkady István-féle Népújság* megjelenésének híre.

5. sz.

25.

— *A magyar t. Akadémia* dec. 3-i üléséről, *Horváth Cyrill* és *Lukás Móric* előadásáról.

26.

— *Ismert* — *Szilágyi Sándor* előfizetési felhívásáról egy történeti
munkára.

27.

— *Kuthen* — előfizetési felhívásáról regényére.

28.

— *A „Lelki kincstár”* c. kiadványsor ajánlása.

6. sz.

29.

— *A magyar t. Akadémiának* dec. 10-i mat. és term. tud. osztály-
üléséről, Weninger Vince és Győry Sándor előadásáról.

30.

— *Egressy Sámuel* pártolói tagdíjának nyugtázása.

31.

Engel és Mandelló-féle könyvkiadó új könyveiről.

32.

— *A pesti műegylet* által Markó Károly emlékére mondatott gyász-
miséről.

8. sz.

33.

— *A magyar t. Akadémia* dec. 22-i „összes” üléséről, Salamon Ferenc
és Engel József előadásáról.

34.

— *A Kisfaludy-Társaság* alapszabályainak megerősítéséről.

35.

— *Zágrábban* — Kacsics Miosics költőről való megemlékezésről.

36.

— *Dr. Balogh Sándor* pártolói díjának nyugtázása.

9. sz.

37.

— *Bezerédj István* özvegyének adományáról a Kisfaludy Társaság-
nak.

38.

— *Podmaniczky Frigyes* előfizetési felhívásáról egy regényére.

39.

— *Az írói segélypénztár* vagyonáról való tudósítás.

10. sz.

40.

— *A magyar Akadémia* jan. 7-i üléséről, Henszlmann Imre előadá-
sáról.

41.

— *Lisznyai Kálmán* előadóstjéről.

42.

— *Heckenast-Bajza Lenke* új regénytervéről.

11. sz.

43.

— *Olvassuk* — tudósítás Jókai Szegény gazdagok c. regénye utolsó kötetének megjelenéséről.

44.

— *Szalay László* Magyarország története c. műve 2. kiadásának előkészítéséről.

12. sz.

45.

— *Az írói segélypénztár* ügyének állásáról.

13. sz.

46.

— *A magyar Akadémiának* dec. 23-i nyelv.- és széptud. osztály- és összes üléséről, Lichner Pál, Kenessey Albert és Henszlmann Imre előadásairól.

14. sz.

47.

— *Hat héti* — Sárosi Gyula egészségi állapotáról.

15. sz.

48.

— *Osterlamm* — Batizfalvy István egy történeti munkájának megjelenéséről.

49.

A Budapesti Szemle új száma megjelenéséről, a PN nyomán.

50.

— *Szegszárdon* emelendő Garay-szobor ügyéről.

16. sz.

51.

— *Gy. Dessewffy Emil* felhívásáról a Széchenyi-szobor ügyében s tájékoztatásáról az Akadémia palotájának építését illetően.

52.

— *A honvédségélyezés* céljából kiadott egy albumról.

53.

— *Jeles Barabásunk* — a „Műegylet” megalakításának előkészületeiről.

54.

— *A Petőfi-szobor fölállítására* Nagykanizsán tartott táncvigalomról.

55.

— *Gróf Batthyány Arthurné Apraxin Júlia* bemutatandó drámájáról.

56.

— *A „Szózat”-ot* Kún Irma grófnő spanyolra fordította.

57.

— *A pesti „Nemzeti-kör” új* alapszabályairól és tisztikaráról.

58.

— *Markó Károly* műveinek megvásárlására indított gyűjtés eredményeiről.

17. sz.

59.

— *A magyar Akadémia* febr. 25-i nyelvtud. osztályüléséről, Fogarassy János előadásáról, az ugyan e napi összes ülésről, az Esterházy-képtár ügyéről, az Akadémia költségvetéséről.

60.

— *Jövő szombaton* a honvédek javára tartandó főrangú jótékonyági bálról.

61.

— *A keleti költészetnek* egy, Meisel pesti rabbi által németre fordított darabjának megjelenéséről.

62.

— *Szini Károly* lapjának megjelenéséről.

18. sz.

63.

— *A magyar Akadémia* márc. 4-i tört. tud. osztályüléséről, Eötvös Ágoston előadásáról, a „Statisztikai közlemények” kiadásáról, az Akadémia palotájának terveiről.

64.

— *Petőfi halála* tárgyában írott s a VU-ban megjelent egy levélről.

65.

— *Mádon Zemplénben* alakult olvasóegyletről.

66.

— *Színházunknak* — Vahot Imrének a Nemzeti Színházban bemutatandó darabjáról.

67.

- *B. Jósika Miklós* II. Rákóczi Ferenc c. regényének megjelenéséről.

68.

- *Erkel Ferenc* Bánk bánjának új előadásáról.

19. sz.

69.

- *Az írói nyugdíjintézet* — Az Írói Segélyegylet megalakulásáról és alapszabályairól. [E cikk bevezető és bezáró szakaszát fölvevük.]

70.

- *A magyar tud.* Akadémia márc. 11-i mat. és term. tud. osztály-üléséről, Stoczek József és Győri Sándor előadásáról, Balogh Kálmán értekezéséről, az Eszterházy-képtár ügyéről.

71.

- *Megjelent Jókai* Csataképek s a Bujdcsó naplója c. munkája egy új kiadása.

72.

- *Ugyan e* — a Girókuti-féle naptár megjelenéséről.

21. sz.

73.

- *Mint minden* — az ez évi Teleki — pályázat eredményéről.

74.

- *A Múzeum-hertjében* felállított Kazinczy-emlékről. (*A Katona-szobor* — a kecskeméti Katona-szobor leleplezésekor elmondandó ódára kiírt pályázatról.)

75.

- *Vajda János* új politikai lapjának, a Csatárnak tervéről.

76.

- *Molnár György* szintársulatának szegedi játékaról.

22. sz.

77.

- *A Pesti Napló* — A Kisfaludy Társaság javára tett egy újabb alapítványról és pártolói befizetésekről.

78.

- *Osterlamm könyvtárus* egy új kiadványáról.

79.

— *Ugyancsak* — Hír arról, hogy Szabó Richard átveszi a Divatcsarnok szerkesztését.

80.

— *Megjelent a BpSz XXXVIII. és XXXIX. füzete.*

81.

— *A Karácsonyi-jutalomra* beérkezett vigjátékok nyerteséről, Dobsa Lajos darabjáról.

82.

— *A Bécsben tartózkodó főrangúak egy csoportja* köszönetet mondott Esterházy Pálnak képtára Pestre szállításáért.

23. sz.

83.

— *A Kisfaludy-Társaság* újabb alapító és pártoló tagjai.

84.

— *Megjelent első füzete* May Erskine Tamás egy közjogi munkájának Barsi József fordításában.

85.

— *Vadnai Károly* újabb regényéről.

86.

— *Ápril 8-kán* Széchenyi-gyászünnepet tartottak a fővárosban

87.

— *A dunagőzhajózási társulat* az Akadémiának ajándékozott ingyen jegyeinek nyugtázása.

24. sz.

88.

— *A Kisfaludy-társaság* újabb pártoló tagjairól s a Társaság illetmény kötetéről.

89.

— *Reményi Ede* kimutatásáról a Petőfi-szoborra befolyt összegekről.

90.

— *Szilágyi Sándortól* — Tooth János helytörténeti munkájáról.

91.

— *Rózságyi Antal* új beszélyfűzéről.

— *A magyar Akadémia* ápr. 15-i term. tud. és mat. osztályüléséről, Balassa János előadásáról, valamint az ápr. 22-i fil. és tört. tud. osztályüléséről, Knauz Nándor előadásáról és folyó ügyekről. [E cikk első felét fölvevük.]

— *Jámbor Pál* párizsi útirajzáról.

— *Vajda Péter* sírköve leleplezésének időpontjáról.

— *A Széchenyi-szoborra* adott újabb adományokról.

— *A „képző művészetek társulata”* megalakulásáról.

— *Némely lap* — az Akadémia palotája építésének kezdőpontjáról.

— *Dacára a politikai* — új könyvek megjelenéséről.

— *Pfeiffer kedvesen* — Szilágyi Sándor egy új munkájáról.

— *Orbán Balázs* br. útirajzának megjelenéséről.

— *Xántus János* egy új dolgozatáról.

— *A Szegedi Híradó* szerkesztő-változásáról.

— *A magyar tud. Akadémia* ápr. 30-i nyelvtud. osztályüléséről, Podmaniczky Frigyes és Vámbéry Ármin előadásáról.

104.

— *Xantus János* — változatlan közlése a 26-ik sz. híradásának Xántus újabb munkájáról.

105.

— *Ráth Mór*-nál megjelenik a „II. Rákóczy Ferenc emlékirata a magyar hadjáratról.” c. könyv.

106.

— *Heckenast* kiadó-nál megjelenik Rosti Pál amerikai útirajza.

28. sz.

107.

— *Idősb Majláth György* végrendeleti adományáról az Akadémiának.

108.

— *Sas Károly* Csongrád megyei orvos végrendeleti adományáról az Akadémiának.

109.

— *Katona József* kecskeméti szobrának leleplezésére szóló meghívás, a város vezetősége részéről.

29. sz.

110.

— *A francia akadémia* nagy jutalmának kiadásáról.

111.

— *Madarász festő* — Madarász Viktor új képeiről.

30. sz.

112.

— *Gróf Niczky-Tarnóczy Malvina* levele a szerkesztőhöz költeményei megjelenéséről.

113.

— *Dante jubileumára* rendezendő firenzei ünnepekről.

31. sz.

114.

— *A magyar Akadémia* palotájának terveiről.

32. sz.

115.

— *Kiss Anna* „pesti házgondnoknő” adományai az Akadémia palotájára, a Széchenyi-szoborra és a Kisfaludy Társaságnak.

33. sz.

116.

— *Az Akadémia* hétfői, jún. 24-i term. tud. osztályüléséről, Szabó József előadásáról.

117.

— *Lelewel Joachim* lengyel történész haláláról.

118.

— *Draxler János* készülő Silvio Pellico-fordításáról.

34. sz.

119.

— *Megjelent a Budapesti Szemle* XL. füzete. [E cikk kezdő és záró mondatait fölvevük.]

120.

— *Megjelent az „Országgyűlési Napló”* első 60 íve.

121.

— *Willmers* hangversenyéről a Petőfi-szobor javára.

122.

— *A híres „Corvina theca”* — Két Corvina előkerült a British-múzeumban.

35. sz.

123.

— *A. m. t. Akadémia* jún. 24-i fil. és tört. tud. osztályüléséről, Erdélyi János és Rómer Flóris előadásáról.

124.

— *Megjelent : Magyarítás* — egy, a term. tud. terminológiát magyartó füzet megjelenéséről.

125.

— *Fölvívás. Több.* — Aldásy Antal fölvívása a népszínház javára történő adakozásra, a szerkesztő tájékoztató megjegyzésével.

126.

— *Müller Gyula* előfizetési felhívásáról egy 48-as albumra.

127.

— *A pesti ref. gimnázium* vizsgáiról.

128.

— *A napokban megjelenik* Greguss Gyula egy term. tud. és Karvassy Ágoston egy nemzetgazdasági műve.

36. sz.

129.

— *A m. Akadémia* júl. 2-i nyelv- és széptud. osztályüléséről, Czuczor Gergely előadásáról, pályadíjak kiadásáról. [E gl. első felét fölvevük.]

130.

— *Ugyancsak az Akadémia* — a fil. és tört. tud. osztály júl. 8-i üléséről, Henszlmann Imre és Szilágyi Sándor előadásáról.

131.

— *Markó Károly* emlékének olaszországi örökítéséről.

132.

— *A pesti kegyesrendi gimnázium* vizsgáiról.

133.

— *Arányi Lajos* egyetemi tanári kinevezéséről.

134.

— *Gerster és Frei* építészek népszínház-tervéről.

135.

— *Megjelent a m. t. Akadémia Évkönyvei* X. kötetének 4. füzeté.
37. sz.

136.

— *Az Akadémia* júl. 15-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Dorner József és Győry Sándor előadásáról és folyó ügyekről.

137.

— *A Kisfaludy-Társaság* illetmény kötetének szétküldéséről.

138.

— *Ráth Mór* tankönyvkiadványairól.

139.

— *Szombaton (13-án)* — Toldy Ferenc egyetemi tanári beiktatásáról.

140.

— *Az 1848–49-ki hadjáratra* vonatkozó két emlékirat — Asbóth Lajosé és Gyulai Gaal Miklósé — hamarosani megjelenéséről.

141.

— *A folyó évi* párizsi kiállításon részt vesz Madarász Viktor is.
38. sz.

142.

— *Megjelent: Utirajzok*, Zombori Gedő könyve; a Hfr észrevételeit közli róla szó szerint a rovat.

143.

— *A M. S. írja*, hogy Újvidéken érdekes természetű csillagászati tűneményt észleltek.

39. sz.

144.

— *Ugyancsak a magyar Akadémia nyelvtud. osztály ülésén hangzott el, júl. 29-én Vámbéry Ármin előadása, amelyen az előadás után folyó ügyeket tárgyaltak.*

40. sz.

145.

— *A Kisfaludy-társaság igazgatójának nyilatkozata a pártolói tagdíjak fölhasználásáról.*

146.

— *Az akadémia szünetel* — néhány tagjának — Szabó Józsefnek, Kovács Gyulának, Nendwich Károlynak, Hantken Miksának — tudományos kutató útjáról.

147.

— *Érdy János* akadémiai tag lakásán látható régi történeti festményről.

148.

— *A M. Sajtónak* adott felelet az „akadémia” szó hivatalos helyesírását illetően.

149.

— *Kipfelhauser naptára* megjelenéséről.

150.

— *Ozoray Árpád* előfizetési felhívásáról egy vidéki színésznő emlékirataira.

151.

— *Beküldetett hozzánk* — Ormós Zsigmond utazási könyvének megjelenéséről.

152.

— *Megjelent a múlt napokban* Greguss Ágost „A levél” c. vígjátéka

153.

— *Múlt hó 30-án* választották Pauler Tivadart az egyetem rektor magnificusává.

41. sz.

154.

— *A budai népszínház* népszínmű pályázatáról.

155.

— *A budai népszínház javára tartott népünnepélyről.*

156.

— *Szathmáron* megjelent Szathmári Értesítőről.

157.

— *Az erdélyi ev. ref. egyház tanácsa által tartott jogi tanfolyamról.*

158.

— *Jeszenszky Ferenc* baranyai alispán és Tomori Anasztáz középiskolai pályadíj-alapítványáról.

159.

— *Továbbá vettük* — az „Arany kincstár” c. háztartási kézikönyv megjelenéséről

160.

— *Folyó hó 6-dn* tartott zenekonzervatóriumi vizsgákról.

161.

— *A volt miniszter*, Thiers szerencsés kimenetelű balesetéről.

42. sz.

162.

— *A P. N. után* közölt ismertetés a táviró egy új fajtájának állítólagos feltalálásáról.

163.

— *A magyar t. Akadémia* Évkönyve 2. füzete megjelenéséről.

164.

— *Horn hazánkfia* franciára kívánja fordítani az országgyűlés aug. 8-i feliratát.

165.

— *Rossini, Meyerbeer* és *Auber* fölszóllttatása, hogy kompozícióikkal emeljék a londoni világkiállítás fényét.

166.

— *Megjelent* „*Hadmezei szolgálat*” c. katonai kézikönyv.

167.

— *A magyar zene* — *Bartalus István* „101 népi- és magyar dala” 2. kiadásának megjelenése.

168.

— *Buda városa* megvette a Népszínház számára a Lánchíd melletti telket.

43. sz.

169.

— *A magyar t. akadémia* júl. 29-i összes üléséről, melyen pályázat kiírását határozták el a „Hölgyek díjára” (felfedezések és utazások története a kitűzött tárgy) s a „Kovács István-féle” alapítványra („építészeti szakmunka kivántatik”).

170.

— *A magyar akadémia* újabb kiadványairól.

171.

— *A békés-csabai haszinó* a Kisfaludy Társaság alapító tagjai közé lépett.

172.

— *Egerben Violetta Otto* könyvkereskedést nyitott.

44. sz.

173.

— *A Kisfaludy-Társaság igazgatója* értesíti a párolókat az illetmény-kötetekről.

174.

— *A s. pataki főiskola* jogi tanfolyam megindulásáról.

175.

— *A budai népszínház igazgatójának* ama kéréséről, hogy a színház pályázatára ne küldjenek olyan darabokat, melyekben a világsi fegyverletétel érintve van.

176.

— *Megjelent „Tiszta logika”,* Vandrák András tankönyve.

177.

— *A magyar kir. egyetemnél* a prorektor választását megengedték.

178.

— *A magyar (cath.) gymnáziumok* átszervezési tervéről.

179.

— *Szerkesztőségünkhöz* beküldetett Füredi Miklós daloskönyve.

180.

— *Megjelent „Emich Gusztáv Nagy képes naptára”.*

181.

— *A Debreceni Közlöny megszűnt.*

182.

— *Engel és Mandellónál „Hétfejű sárkány” címmel naptár jelenik meg.*

45. sz.

183.

— *A tiszántuli h. h. főoszt. — A ref egyház a debreceni kollegiumban jogi tanfolyamot indít.*

184.

— *A pesti rejorm. gimnázium beiratási időpontjáról.*

185.

— *A pestbudai hangász egyleti zenede pályázatkiírása kamara művekre.*

186.

— *Mint ujonnan — Deák Farkas nemzetiségpolitikai, Kőrös Kelemen bölcséleti könyvének megjelenéséről.*

187.

— *Hollóssy Lajos lapot fog kiadni Nagyváradon.*

188.

— *A betegségből lábadozó Lisznyait a bencések meghívták üdülésre.*

189.

— *István főherceg adományáról a budai népszínháznak.*

46. sz.

190.

— *Beniczky Ödönné s még néhányan a Kisfaludy Társaság alapító tagjai lettek.*

191.

— *A nemzeti muzeum egy újabb Zrinyi képpel gazdagodott.*

192.

— *A budai népszínház szept. 14-én történt megnyitásáról.*

193.

— *Zilahy Károly Aiszkülosz-fordításának megjelenéséről.*
— *Volt alkalmunk — a „Lacikonyha” („Offene Garküche”) c. német élelclap megjelenéséről.*

47. sz.

194.

— *Fésüs György* és *Toldy István* Thália c. albumának megjelenési határidejéről.

195.

— *Horváth Mihály* „Magyarország történelme” c. műve 3. és 4. kötetének megjelenéséről.

196.

— *Heckenast Gusztáv* újabb kiadványairól.

197.

— *A Vahot Imre szerkesztette*, Honvédek könyve c., a hatóságok által lefoglalt gyűjteményének rendőrségi fölszabadításáról.

198.

— *Budán Nagel* könyvkereskedő új könyvesboltot nyit.

199.

— *A. M. S. az orosz lapok nyomán*, egy a Kaspi-tenger vidékén mutatkozó földtani tűneményről.

200.

— *Pápán is visszaállítják a jogakadémiát.*

201.

— *Pados János* előfizetési felhívásáról versgyűjteményére.

48. sz.

202.

— *A lapokban emlegetett* azon hír dementálása, mintha a helytartótanács elutasította volna az Irói segélyegylet tervezetét.

203.

— *A Prot. Egyh.* — *Gonda Lászlónak* az ószövetségi szentírásból készített költői fordításáról.

204.

— *Mosonyi Mihály* „Szép Ilonka”-jának az opera műsorára elfogadásáról.

205.

— *A Petőfi-szoborra* begyűlt újabb adományokról.

206.

— *Schlosser Frigyes* *Kristóf* német történész haláláról.

49. sz.

207.

— *A magyar tud. akadémia* okt. 7-i törv.- és tört. tud. osztályüléséről, Kautz Gyula és Szilágyi Sándor előadásáról.

50. sz.

208.

— *A magyar akadémia* okt. 14-i, mat. és term. tud. osztályüléséről, Margó Tivadar, Győry Sándor értekezéséről és Oroszhegyi Józsa beküldött dolgozatáról.

209.

— *A Kisfaludy-Társaság* postán rekedt kiadványairól.

210.

— *Megjelent* : „*A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei*” c. munka, Ráth Károly könyve.

211.

— *P. Szathmáry Károly* előfizetési felhívásáról „*A bujdosók*” c. regényére.

212.

— *A cseh országgyűlési bizottmány* segélye a cseh színházaknak.

213.

— *Engel és Mandellóndl* megjelent új könyvek.

214.

— *A vasuti szerencsétlenségek* statisztikája a nyugati országokban.

215.

— *Asbóth Lajos* emlékiratainak megjelenési időpontjáról.

216.

— *Keletindiai szolgálóban* levő Duka Tivadar ajándéka a Nemzeti Múzeumnak.

51. sz.

217.

— *A magyar akadémia* okt. 21-i fil., törv.- és tört.tud. osztályüléséről, Venczel Gusztáv és Kautz Gyula előadásáról.

218.

— *Csanak József* a Kisfaludy Társaság alapítója lett.

219.

- *A magy. k. tud. egyetem tanévnyitásának időpontjáról.*

220.

- *Az egri érseki liceum tanévnyitásának időpontjáról.*

221.

- *A háromfarku üstökös hírének cáfolata.*

222.

- *Megjelent : „Magyar nyelvtan”* Nogáll János váradi kanonoktól.

223.

- *A Ráday-könyvtár megvételének ügyéről.*

224.

- *Régóta rebesgetik* — a Nemzeti Színház személyi és műsor-híreiről.

225.

- *Portsmouthban egy újfajta kompaszt mutattak be.*

226.

- *Klapka memoirejai* hamarosani megjelenéséről.

227.

- *A budai polytechnicum igazgatóváltásáról.*

228.

- *A pesti ref. gimnázium tanulóinak számáról.*

52. sz.

229.

- *A magyar tud. akadémia* okt. 28-i nyelv- és széptud. osztály-, valamint összes üléséről, Czuczor Gergely előadásáról, s a tanácskozásokról és határozatokról a beküldött munkák jövőbeni bírálási módszerét illetően.

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1961 — 62

1. sz.

230.

- *Az akadémia philos. törvény- és tört. tud. osztályüléséről* nov. 4-én, Ipolyi Arnold előadásáról, Rómer Flóris jelentéséről.

2. sz.

231.

— *Hétfőn* (nov. 11-én.) az Akadémia mat. és term. tud. osztályüléséről, „Thánn” Károly és Nendtwich Károly előadásáról.

3. sz.

232.

— *Közelebbi hétfőn*. nov. 18-án az Akadémia fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Kiss Károly, Hunfalvy János előadásáról, a statisztikai bizottság jelentéséről.

233.

— *Telegdi K. Lajos* debreceni könyvtáros újabb kiadványairól.

4. sz.

234.

— *A magyar akadémiában*, nov. 25-én tartott nyelv.- és széptud. osztályüléséről, Hunfalvy Pál és Fogarassy János előadásáról, s az osztály bizottságának jelentéséről Merényi László népmesegyűjtését illetően.

235.

— *Megjelent a Budapesti Szemle* XLI. füzete.

236.

— *A magyar írók* segély egyletének nov. 25-i üléséről.

5. sz.

237.

— *Savigny Károly* — Az Akadémia dec. 2-i fil., törv.- és tört. tud. osztályüléséről Savigny emlékére, Venczel Gusztáv, Karvasy Ágoston előadásáról s Kállay Ferenc hagyatékának ügyéről. [E cikk középső részét föl-vettük.]

238.

— *A Kisfaludy-társaság* „alapító-levél” mintáinak szétküldéséről.

239.

— *Lauka Gusztáv* humoreszkjeinek megjelenéséről.

240.

— *Gróf Batthány Julia* (Apraxin Julia) francia regényének megjelenéséről.

241.

— *Bolnairól* írják, hogy fellép a Hamlet címszerepében.

242.

— *Az aldunai európai* bizottság torkolat- és mederrendezési tervrajzainak megtekintéséről.

243.

— *Az erdélyi-muzeum-egylet* nov. 22-évi közgyűléséről.

244.

— *Reményi Ede* dec. 22-i kamarahangversenyéről.

6. sz.

245.

— *Hétfőn, az akadémia* mat. és term. tud. osztályüléséről, egy testgyakorlati kézikönyv, és két matematikai munka bírálatáról, az aldunai európai bizottság torkolat- és medencerendező terveinek bemutatásáról.

246.

— *A Kazinczy-alapra* befolyt összegekről.

7. sz.

247.

— *A magyar akadémia* dec. 16-i fil., törv.- és tört. tud. osztályüléséről, Botka Tivadar előadásáról s Lukács Móric javaslatáról a Bp Sz jövődő akadémiai támogatását illetően.

248.

— *A mohikán-életű* regény, — A Dumas-féle „Párisi mohikánok” magyarul megjelent.

249.

— *Rákosi László* és Sarkady István előfizetési felhívásáról „Sárosy” Album c. gyűjteményükre.

250.

— *Megjelent a Thalia* c. színházi zsebkönyv.

251.

— *Duka Tivadar* keletindiai ajándékairól a Nemzeti Múzeumnak.

252.

— *A szinpadtól búcsút* vevő Hollósy Kornélia tiszteletére tervezett albumról.

253.

— *Rozsos Klementin* előfizetési felhívásáról regényére.

254.

— *Beküldetett hozzánk* — beküldött új könyvekről.

8. sz.

255.

— *A magyar tudományos Akadémia* új jutalomtételeiről és új tagjainak megválasztásáról.

256.

— *Id. Bartal György* alapítványáról és ajándékaról a Kisfaludy Társaságnak.

9. sz.

257.

— *Az akadémiai Karácsonyi*-drámajutalmának reformjáról.

258.

— *Az akadémiai nagy*-jutalom reformjáról.

259.

— *A Szent István Társulat* dec. 30-i évi közgyűléséről.

260.

— *A magy. kir. tudományos* egyetem tanulóinak statisztikájáról.

261.

— *Ismét egy vidéki* lap jelent meg, a szatmári Tárogató.

10. sz.

262.

— *Az írói segélypénztár-egylet* jan. 4-i választmányi üléséről.

263.

— *Folyó évi* első, jan. 2-i akadémiai összes üléséről, a helyhatósági leiratról, az akadémiai választások helybenhagyásáról.

264.

— *Megjelent Myrtuslombok* címen Pados József verseskönyve.

265.

— *A Teleki-alapítványból* kítűzött jutalomra beérkezett drámai művekről.

11. sz.

266.

— *A magyar t. akadémia* jan. 21-i, nyelv- és széptud. osztályüléséről Pompéry János székfoglalójáról, Budenz József előadásáról, Kubinyi Ferenc indítványáról az Akadémia palotája terveit illetően.

267.

— *A Kisfaludy-társaság* pártolói illetményköteteiről.

268.

— *A Flóra által* tervezett Virágcsokor c. lap megjelenési engedélyének megtagadásáról.

269.

— *Molnár, budai színiigazgató a színház pályatételeiről.*

12. sz.

270.

— *Közelebbi hétfőn*, dec. 27-én tartott fil., törv.- és tört. tud. osztály-ülésétől, Horváth Cyrill előadásáról, Esterházy Miklós és Pál nádorok leveleinek bemutatásáról Szalay László által.

271.

— *Miután a Kisfaludy-társaság* — a pártolói illetmények szétküldéséről.

272.

— *Megjelent a Budapesti Szemle* XLII. és XLIII. kötete.

13. sz.

273.

— *Az akadémia hétfői*, jan. 27-i mat. és term. tud. ülésétől, Xántus János székfoglaló előadásáról, Győry Sándor és Brassai Sámuel vitájáról, Petényi Salamon hagyatékának ügyéről. §

274.

— *Szítányi Ullmann család* tagjainak alapítványairól a Kisfaludy Társaság számára.

275.

— *A Protestans egyházi és iskolai* lap egy cikkéről, Huszár Gál prédikációjáról.

276.

— *Heckenast G.* egy új kiadványáról.

277.

— *Az ausztráliai lapok* jelentéséről a dél ausztráliai expedíciót illetően, a PN nyomán.

14. sz.

278.

— *Hétfőn (febr. 3-án)* a magyar Akadémián tartott összes, Tocqueville-emlékülésről.

279.

— *Miután a Kisfaludy-társaság* — értesítés a pártolói illetmény-kötetéről.

280.

- *A rimaszombati kaszinó* adományáról a Kisfaludy Társaságnak.

281.

- *A kecskeméti kaszinó* a Kisfaludy Társaság pártoló tagja lett.

282.

- *Gróf Desseuffy Emil* és br. Eötvös József megerősítése akadémiai elnöki tisztségükben.

283.

- *Latinovics Illés* ajándéka az írói segélyegyletnek.

284.

- *Jancsurák Pál* adománya az Akadémia palotájára.

285.

- *Tóth Endre* verseskötetének megjelenéséről.

286.

- *A pesti egyetem* joghallgatóinak önképzőkör-alapítási terveiről.

287.

- *Székesfehérvárott* új diákújságot adnak ki.

15. sz.

288.

- *Az akadémia nyelv- és széptudományi*, febr. 7-i osztályüléséről, Fogarassy János és Kenessey Albert előadásáról, Szász Károly és Greguss Ágost bírálatáról egy benyújtott verseskötetet illetően. [E cikk középso részét fölvevük.]

289.

- *A Kisfaludy-társaság* újabb alapító tagjai.

290.

- *Megjelent „Február hatodika”*, Toldy Ferenc dialógusa Kisfaludy Károly emlékezetére.

291.

- *Olvassuk, hogy Purgstaller* József Bölcsészetének II. kötete megjelent.

292.

- *Maszkák* Hugó festészettörténeti könyvet ír.

293.

— *Than Károly* új vegytani munkájának megjelenéséről.

16. sz.

294.

— *A m. akadémia* hétfői, febr. 14-i fil., törv.- és tört. tud. osztályüléséről, Horváth Cyrill előadásairól, folyó ügyekről.

295.

— *Reményi Ede* új kimutatásairól a Petőfi-szoborra befolyt adományokról.

296.

— *Vachott Sándorné* új folyóiratáról, a Szűnórákról.

297.

— *A Kisfaludy-társaság* új alapítóiról.

17. sz.

298.

— *Az akadémia* hétfői, febr. 24-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Prónay Gábor előadásáról és folyó ügyekről.

299.

— *A Kisfaludy-társaság* alaptökéjét növelő újabb adományokról.

300.

— *Riedl Szende* új lapot indít „Kritikai Lapok” címmel.

301.

— *Heckenast Gusztáv* újabb kiadványairól.

302.

— *A lévai Casino-egylet* adománya az írói segélyegyletnek.

18. sz.

303.

— *Az akadémia* hétfői, márc. 3-i összes üléséről, Trefort Ágost Macaulay-émlékbeszédéről, Henszlmann Imre előadásáról, Vámbéry Ármin sztambuli leveléről. [E cikk középső részét fölvevük.]

304.

— *Az írói segély egylet* sorsjátékának elmaradásáról.

19. sz.

305.

— *A magyar írók* segélyegyletének sorsjátékáról.

306.

— *A Vasárnapi Ujság* javaslatáról a sorsjátékot illetően.

20. sz.

307.

— *Folyó hó 17-én* tartott akadémiai fil., tört.- és törv. tud. osztály-
ülésről, Venczel Gusztáv, Greguss Ágost és Kubinyi Ferenc előadásáról, s az
archeológiai és statisztikai bizottság jelentéséről.

308.

— *A Hunfalvy Pál* szerkesztette Nyelvtudományi Közlemények
megindulásáról.

309.

— *A Kisfaludy-társaság* új alapító tagjairól. —

310.

— *Madách Imre* adománya a Kisfaludy Társaságnak.

311.

— *Vachott Sándorné* lapjának, a Szűnóráknak a megjelenéséről.

312.

— *Vahot Imre* előfizetési felhívása két újabb munkájára.

313.

— *B. Bánfi Dezső*, Deák Farkas és Réthy Lajos előfizetési felhívásá-
ról egy albumra.

22. sz.

314.

— *A matematikai és természettudományi* osztályok 24-i üléséről, gróf
Vass Samu és Kubinyi Ferenc előadásáról.

315.

— *A Lloydban olvasuk* — hír az Akadémia palotájának építési költ-
ségéről.

316.

— *Ifj. Kun Pál* előfizetést hirdet fordítás-kötetére.

317.

— *A városligeti Barth-villában* látható növénykiállításról.

318.

— *A magyar írók* segélyegylete javára rendezett hangversenyek idő-
pontjáról.

319.

— *Az akadémia hétfői, márc. 31-i összes üléséről, a Karácsonyi-dráma-jutalom kiadásáról, több rendbeli folyó ügyekről.*

320.

— *Megjelent a Budapesti Szemle XLIV. és XLV. kettős füzeté.*

23. sz.

321.

— *Az akadémia nyelvtudományi, ápr. 7-i osztályüléséről, Kubinyi Ágoston jelentéséről, Méry Etel értekezéséről és Fogarassy János előadásáról.*

322.

— *Gróf Keglevich Béla és Prély István a Kisfaludy Társaság alapítói lettek.*

323.

— *A magyar írók segélyegylete választmányi üléséről, s a segélyegylet számára tett alapítványokról.*

324.

— *Hunfalvy Pál „Magyar nyelvészete” átalakul, s címe: „Nyelvtudományi Közlemények” lesz.*

325.

— *E hó elseje óta megjelenik a Virágcsokor c. lap.*

24. sz.

326.

— *Az akadémia phil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Purgstaller József, Csiszár Mór és Nagy Iván előadásáról, folyó ügyekről, az Akadémiai Nyomda alapításáról.*

327.

— *Báró Majthényi Izidor s mások a Kisfaludy Társaság alapítói lettek.*

328.

— *Ifj. Kubinyi Ferenc a „Margitsziget emlékei” c. munkája megjelent.*

329.

— *Jósika Miklós Egy magyar család a forradalom alatt c. regényének kötetei folyamatosan jelennek meg.*

330.

— *Ábrahámffy János és társai előfizetési felhívásáról egy „1862. évi Árvizkönyv”-re.*

331.

— *Feuilleton Octav a francia Akadémia tagja lett.*

332.

- *A kis Küküllő* vidékén Árpádkori pénzt találtak.

333.

- *Ipolyi Arnoldnak* a koppenhágai régészeti társaság tagjává választásáról.

334.

- *Kovács Gyula* egyetemi tanárrá neveztetett ki.

335.

- *A három philharmoniai* hangverseny 600 Ft jövedelmet hozott az írói segélyegyletnek.

25. sz.

336.

- *A Kisfaludy-társaság* újabb alapítói.

337.

- *Holub Máttyás* előfizetési felhívása egy helytörténeti munkájára.

338.

- *Jász-Berény* városa s mások alapítványt tettek az írói segélyegylet javára.

339.

- *A Napkeletben* Lévy József néplapok kiadására való felszólítása olvasható.

340.

- *Reményi Ede* külföldi útjáról és sikereiről.

341.

- *Festetics Tasziló* Keszthelyen állandó színházat akar építtetni.

342.

- *A debreceni Hortobágy* május 1-től megjelenik.

343.

- *Debrecenben* egy társaság állandó támogatást ígér az írói segélyegyletnek.

344.

- *Néhai Károlyi István* özvegye nevelőintézetet nyitott.

345.

— *A temesvári kereskedelmi kamara alapítványtevési szándéka az Irói segélyegylet számára.*

346.

— *A fővárosban egy aacheni archeológus tartózkodik.*

347.

— *A félegyházi Petőfi-ünnepélyt későbbre halasztották.*

348.

— *Ki a híres* — Faksimile-kötet jelent meg Bécsben, híres emberek írásáról.

26. sz.

349.

— *A magyar akadémiában.* ápr. 28-án tartott mat. és term. tud. osztályüléséről, Martin Lajos, Dornenr József, Hollán Ernő előadásairól, a folyó ügyekről.

350.

— *Megjelent az „Archeologiai Közlemények” III. kötetének I. füzeté.*

II. ÉVF. II. FÉLÉV

1862

1. sz.

351.

— *Az akadémia phil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Knauz Nándor, Greguss Ágost előadásáról és Pauer kanonok leveléről.* [E cikk befejező szakaszát fölvevük.]

2. sz.

352.

— *A magyar írók segélyegyletének pénzügyi helyzetéről.*

353.

— *A P. Lloydból* olvasható, hogy az egr-i lövészegylet a Kisfaludy Társaság alapítója lett.

354.

— *Beküldetett szerkesztőségünkhöz a Les Miserables egy újabb kiadása.*

3. sz.

355.

— *A magyar tud. akadémiának* máj. 19-i fil., törv. és tört. tud. osztálygyüléséről, Knauz Nándor, Greguss Ágost, Ráth Károly, Pauer János előadásáról és Szabó Károly leveléről.

356.

— *Megjelent* „Zord idő”, Kemény Zsigmond regénye.

357.

— *A matematikai és természettudományi osztály máj. 24-i üléséről*, Hollán Ernő, Kis Károly, Györy Sándor előadásáról s néhány folyó ügyről.

5. sz.

358.

— *Az akadémia phil., törv. és tört. tud. máj 31-i osztályüléséről*, Salamon Ferenc és Peregriny Elek előadásáról.

359.

— *Mire e soraink* — A Kisfaludy Társaság új illetménykötetéről.

360.

— *Megjelent*: „Zur Beleuchtung der siebenbürgischen Eisenbahnfrage, von — Y. S.” c. röpirat.

361.

— *Heckenast Gusztáv* újabb kiadványairól.

362.

— *A Bosporus partjáról*, Kubinyi Ferenc által küldött hírekről a Corvinák keresését illetően.

6. sz.

363.

— *Heckenast Gusztávnál* megjelent újabb könyvekről.

364.

— *Emich Gusztáv* által kiadott Nagy Képes Naptáráról.

365.

— *A pesti állandó műtárlat* nyitási idejéről.

366.

— *Duka Tivadar* a Nemzeti Múzeumnak küldött indiai ajándékairól.

367.

— *Szabó Károly* erdélyi kutató útjáról, s Gyulai Pál Pestre költözéséről.

368.

— *Debrecenben, mintegy* — Zenedét és Csokonai-szobrot terveznek Debrecenben.

369.

— *Éppen most* hagyta el a sajtót Szabó Károly gondozásában az Erdélyi történelmi adatok c. forráskiadvány IV. kötete.

370.

— *A budai népszínházban* A furfangos tót legény c. darabot mutatták be.

371.

— *Szini Károly* élclapot indít, Diogenes címmel.

372.

— *Vachott Sándorné* lapjának, a Szűnórák-nak új száma megjelent.

7. sz.

373.

— *Folyó hó 16-án* tartott nyelv- és széptud. osztályülésről, Ormos Zsigmond előadásáról, a sztambuli Corvina-kutató bizottság jelentéséről.

374.

— *A M. S.-ban* egy cikk tudósít az Akadémia palotájának költségeiről.

375.

— *A m. k. helytartó tanács* „művezetői” állásra pályázatot hirdet a Nemzeti Színházhoz.

376.

— *Thyestes átka* — A döblingi gyógyintézet másodorvosa öngyilkos lett.

377.

— *Székes-Fehérvárott* új borászati lap indul.

8. sz.

378.

— *A m. tud. akadémia* fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Pauer János és Szalay László előadásáról.

379.

— *Erdélyi János* és a sárospataki ifjúság ajándékaról az írói segélyegyletnek.

380.

— *Gróf Csáky László* a Kisfaludy Társaság alapító tagja lett.

381.

— *Bajza Lenke* „Ujabb beszélői” megjelentek.

382.

— *Néhai Magyar Mihály* könyvei árverésének időpontjáról.

9. sz.

383

— *Ráth Mór* könyvkereskedésében kapható: „Das Staatsarchiv, Der ungarische Vervassungstreit, urkundlich dargestellt” c. könyv.

384.

— *Megjelentek, ugy halljuk*: „Losonczy László költeményei”.

385.

— *Friebeisz Ferenc* előfizetést hirdet új novelláskötetére.

386.

— *Hugo Victor* regénye, a *Nyomorultak*, Huszár Imre és Reviczky Szevér fordításában megjelent.

10. sz.

387.

— *A magyar tud. akadémiának* júl. 1-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Thán Károly, Balla Károly előadásáról és Jedlik Ányos javaslatáról, folyó ügyekről. [E cikk középső részét fölvevük.]

388.

— *A julius 7-én* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről. Pereginy Elek, Henszlmann Imre és Botka Tivadar előadásáról. [E cikk második felét fölvevük.]

389.

— *Igazítás*. Lichner Pál nevét az előző szám hibásan Lichard-nak írta.

11. sz.

390.

— *A nyelv- és széptani* osztály júl. 14-i üléséről, Finály Henrik Fogarassy Jánossal vitázó értekezéséről, folyó ügyekről, Merényi László jelentéséről, gyűjtőútjáról.

391.

— *Egy Erdélyből vett* magánlevél alapján történő tudósítás Szabó Károly kutató útjáról.

12. sz.

392.

— *A m. akadémia* jul. 21-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Ráth Károly és Rómer Flóris előadásáról, folyó ügyekről. [E cikk középső részét fölvevük.]

393.

— *Mint „Uj könyvek”* — új történeti forrásmunkák megjelenéséről.

13. sz.

394.

— *Julius* 29-ikén tartott mat. és term. tud. osztályülésről, Kis Károly és Hantken Miksa előadásáról, Stoczek József és Szabó József bírálatáról Hunfalvy János földrajzi művét illetően, a III. Béla és felesége csontvázát illető „hitelesítő” történeti vizsgálatról, folyó ügyekről.

395.

— *Uj könyveink* — tájékoztatás frissen megjelent tudományos munkákról.

396.

— *Thán Károly* egyetemi tanári kinevezéséről.

397.

— *Lonovicsné Hollóssy* Kornélia az írói segélyegylet javára tervezett hangversenyéről.

398.

— *Bolnai és Kempelen* előfizetési felhívásáról a „Népszínházi Évkönyvre”

14. sz.

399.

— *Ács Károly* alapítványa a Kisfaludy Társaságnak.

400.

— *A Kisfaludy-társaság* ügyviteléről, a neki szánt küldemények postai címzéséről.

401.

— *A nemzeti kör* tagjai alapítványt tettek az írói segélyegylet javára

402.

— *A nagy-kőrösi Tomori-díjat* Dömötör János nyerte.

403.

— *A nemzeti színház* emlékünnepegyéről meggyújtásának 25 éves évfordulójára.

404.

— *Robonyi Géza* és *Petényi Ottó* kereskedelmi szaklapot ad ki.

405.

— *Zombory Gedő* előfizetést hirdet történeti beszélgyeire.

406.

— „Emlékirat a győr-pápa keszthelyi vasut ügyében.” c. füzet megjelent.

407.

— *Orbán Balázs* Utazás Keleten c. munkájának utolsó füzeté megjelent.

15. sz.

408.

— *Az akadémia palotájának* építéséről szóló tudósítás, a VU nyomán [E cikk bevezető és lezáró szakaszát fölvevük.]

409.

— *Révész Imre* Dévai Bíró Márton életrajzát írja.

410.

— *Székely Bertalan* Pestre érkezett, s itt szándékozik letelepedni.

16. sz.

411.

— *Az írói segélyegylet* tervezett sorsjátékáról.

18. sz.

412.

— *A Kisfaludy-társaság* új illetménykötetéről.

413.

— *A budai népszínház* támogatására bizottság alakult.

20. sz.

414.

— *A magyar írók segélyegyletének* választmányi üléséről, a Részvét könyve kiadásának tervéről.

415.

— *Gr. Teleki Sándor* a Kisfaludy Társaság alapító tagja lett.

21. sz.

416.

— *A Kisfaludy-társaság* igazgatójának felhívása a pártolói díjak befizetésére.

417.

— *Boczkó Dániel* a Kisfaludy Társaság alapító tagja lett.

418.

— „*Erdély történelmének*” IV. és V. kötete *Kőváry Lászlótól* megjelent.

22. sz.

419.

— *A székes-fehérvári dsatások állásáról, Rómer Flóris beszámolója nyomán.*

420.

— *Letenyei Lajos gazdasági és házi kézikönyvre hírdet előfizetést.*

421.

— *Az a dr. Schwarz, ki a Novara-expedícióban részt vett, s ki állítólag magyar születésű, Bécsben meghalt.*

23. sz.

422.

— *Szünnapok multával tartott első, okt. 5-i fil., törv. és tört. tud; osztályülésről, Ipolyi Arnold előadásáról, Botka Tivadar javaslatairól, Magyar László és Vámbéry Ármin leveleiről.*

423.

— *A „Sárosy album” végképp lefoglaltatott.*

424.

— *Brassai Sámuel édesanyja meghalt.*

425.

— *Azon ifju — házitanítói állás keresése egy fiatal ember számára.*

426.

— *Megjelent Német nyelvtan Riedl Szendétől.*

427.

— *Tempel csillagász új csillagot, a Galatheát fedezte föl.*

428.

— *Dr. Hasenfeld Manó szliácsi fürdőorvos Pestre költözéséről.*

24. sz.

429.

— *Az akadémia nyelvtudományi okt. 12-iki osztályüléséről, Győry Sándor és Mátyás Flórián előadásáról, Szabó István Hesiodos-fordításáról.*

430.

— *Szalay László szerkesztésében Károlyi Sándor önéletírása megjelenik.*

431.

— *Purgstaller József*, mint a tanárvizsgáló bizottság elnöke, megkezdte működését.

432.

— *Kunágotai* álnevű írótól politikai könyv jelent meg.

25. sz.

433.

— *A Kisfaludy-társaság* illetménykötetéről.

434.

— *A napokban távirati* — Megtalálták Szt. István fehérvári bazilikájának alapját.

435.

— *Jókay Mór* alapítványt tett az írói segélyegyletnek.

26. sz.

436.

— *A f. hó [okt.] 20-án* tartott fil., törv. és tört. tud.-i osztályülésről Horváth Cyrill előadásáról, Horváth Mihály püspök és az Afrika-utazó Magyar László leveléről.

437.

— *A matematikai és természettudományi*, ugyan e napi osztályülésről, Martin Lajos és Petkó János értekezéséről, folyó ügyekről.

438.

— *Rigó János* balassagyarmati bandájának brémai sikeréről, egy német újság nyomán.

439.

— *Az egyetem v. rectora*, Sauer Ignác pályadíj-alapítványt tett egyetemisták számára.

KOSZORÚ. I. ÉVF. I. FÉLÉV

1863

1. sz.

440.

— *B. Eötvös Józsefnek* Gondolatok c. műve hamarosan megjelenik, s a K mutatványt fog belőle hozni.

2. sz.

441

— *A pestbudai zeneegylet* pályázatként megzenésítésre Czuczor egy dalát választotta.

442.

— *Mit a multkori* — A pécsi dalárda pályatételéről, férfi négyesre.

443.

— *Székely Józsefné* Ungar Anna egykori híres színésznő meghalt.

444.

— *A Szent-István* társulat enciklopédiája bő tartalommal jelenik meg.

445.

— *Xantus János* könyveket küldött ajándékol az Akadémiának.
3. sz.

446.

— *Kubinyi F.[erenc]* és Henszlmann Imre sztambuli kutatásairól albumot adnak ki.

447.

— *Bunyitay Vince* Nagyváradon „Ifjúsági olvasmányok” címmel lapot indít.

448.

— *Gr. Batthányi Arthurné* Apraxin Julia jótékony célú darabban kíván föllépni.

449.

— *Az Egri Postát*-t Vida József veszi át.

450.

— *A „Gombostű” előfizetők* híján megszűnik.

451.

— *Hugo Károly* automimikai előadásokat készül rendezni Pesten.

452.

— *Az angol postakalendárium* statisztikája London lakosságáról.

453.

— *Franciaországban* igen dicsérik Tastu asszonynak az anyák számára írt könyvét.

454.

— *A mi színházunknál* — Charton-Demeure énekesnő egzotikus ki-tüntetéséről.

4. sz.

455.

— *A magyar írók* segélyegyletének jan. 16-i választmányi üléséről.

456.

— *Nagytiszteletű Terhes* Sámuel rimaszombati lelkész, gömöri esperes meghalt.

457.

— *Lapunk közelebbi* — a Hornyik János könyvéről adott hír téves adatainak javítása.

458.

— *Jósika Miklóstól* új regény, — A magyar kényurak — jelent meg.

459.

— *Thaly Kálmán* „Nemzeti képes ujság” címmel lapot ad ki.

460.

— *A hírlapokban már* — Egy képtelen hír cserebogarakról nyár közepén.

461.

— *Vida József* szerkesztősége az Egri Postá-nál álhir volt.

462.

— *Niczky Filoméla* grófnő az Irói segélyegylet javára előadást rendezett Trencsénben.

463.

— *A pesti kir.* egyetem tanulóinak számáról.

464.

— *Az orvosi tanulókat* segélyező egylet előadásának csekély bevételéről.

465.

— *A „Szépirodalmi Csarnok”* c. lap átalakítási terveiről.

466.

— *Aurora Romana* címmel román szépirodalmi lap indul Pesten.

467.

— *Előfizetési felhívást* adott ki Kis Antal nyomdászattörténeti munkájára.

468.

— *Vernet Horác* francia festő életéről, haláláról és temetéséről.

469.

— *Az angol nép* humoráról, a Daily News nyomán.

5. sz.

470.

— *A Kisfaludy-társaság* újabb alapítóiról, s egy az előző számba csúszott sajtóhibáról.

471.

— *A győri nagyobb papnevelde* által kiadott angol-ellenes, felvilágosodás-ellenes füzetkéről.

472.

— *A Kisfaludy-társaságban* Fábíán Gábor székfoglalóját tartotta, Apulejusról.

473.

— *Gróf Keglevich István* ajándéka a Nemzeti Múzeumnak.

6. sz.

474.

— *A Kisfaludy-társaság* febr. 2-i üléséről, Kriza János és Egressy Gábor taggá választásáról.

475.

— *Az Ipolysághon székelő Kaszinó* a Kisfaludy Társaság alapító tagja lett.

476.

— *Füredi a jövő évben* megvállik a Nemzeti Színháztól.

477.

— *Előbbi számunkban* — becsúszott hiba javítása.

478.

— *Wagner Richard* pesti látogatásának híre és a hír cáfolata.

479.

— *A budai népszínház* Dunavízhordó c. darabjáról.

480.

— „*Club*” nevezettel” társas mulatsági egyesület” alakul.

481.

— *Dr. Rómer Flóris* megkezdi előadásait az egyetemen.

482.

— *A magyar kir.* tábla elhatározta, hogy az egykori országbírók képeit megfesteti.

7. sz.

483.

— *Tiszt. előfizetők* — A K eddigi számaiból még lehet utólag rendelni.

484.

— *A magyar akadémia* febr. 9-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, gr. Teleki Domokos előadásáról.

485.

— *Ábrányi Kornél* s j néhány zenei korifeus zenész-segélyegyletet szervez.

486.

— *Költői arcképeink* — Az előfizetési felhívásban ígért költői arcképek elsejét küldi szét a K.

487.

— *Balázs Frigyes* előfizetést hirdet „Császárfürdői album” c. gyűjteményes munkájára.

488.

— *A nemzeti muzeumban* hamarosan elkészül a Széchenyi-terem.

489.

— *Teruben van* — Az egyetemi orvos-kar átköltöztetési tervéről.

490.

— *Ketten Henrik* jótékony célú hangversenyéről.

491.

— *Buda város tanácsa* német kézen kívánja hagyni „a városszínházat.”

492.

— *A köllni dom* közeli befejezéséről.

493.

— *Goldsmith Olivér* szobrának felállításáról, Dublinban.

8. sz.

494.

Báró Wenckheim Béla alapítványa a Kisfaludy Társaság számára.

— *A magyar tud. akadémia* fil., törv.- és tört. tud., febr. 23-i osztály-ülésétől, Trefort Ágoston előadásáról, folyó ügyekről s Hunfalvy Pál akadémiai könyvtárra vonatkozó indítványáról. [E cikk két részletét fölvetük.]

— *A müncheni akadémia* egy díját „Litzzenmayer” Sándor nyerte Szt. Erzsébet c. képével.

— *Lonovicsné*, Hollósi Kornélia vidéki szerepléséről.

— *Kecskeméten Pázmán Mihály* 25 éves színészi évfordulóját ünnepelte.

— *A budai népszínház* bíráló választmányának összetételéről.

— *A „Dunavizhordó”* című népszínmű szerzője Turcsányi Gyula.

— *Ma délután* filharmóniai hangversenyt tartanak.

— *Rahl Károly* a bécsi festőakadémia tanára lett.

— *A düsseldorfi művészegylet* tagjai „lefestve” kívánják Beethoven zenéjét előadni.

— *A „Páris rejtelméi”-féle* regények egyre jelennek meg meg Németországban.

¶

— *„Egy ifjú leány története”* c. dán novella sikeréről.

— *Hugo Victor* Nyomorultak c. regényéből szobrot készítettek Brüsszelben.

Bécsben, császári rendeletre, Mária Teréziának szobrot emelnek.

508.

— *A képzőművészeti társulatnak* febr. 23-i üléséről.

509.

— *Dr. Rómer Flóris* egyetemi előadásainak megkezdéséről.

510.

Rövid időn belül megjelenik dr. Kovács István műve a politikai öngyilkosságokról.

10. sz.

511.

— „*A debreceni ref. felsőbb tanulók olvasó egylete*” a Kisfaludy Társaság alapító tagja lett.

12. sz.

512.

— *Évnegyedes t. előfizetőinket* — Felhívás előfizetések megújítására.

513.

— *A magyar akadémia* márc. 16-i mat. és term. tud. üléséről, Jedlik Ányos, Pólya József, Szabó István előadásáról, s a Teleki-pályázat eredményének kihirdetéséről.

514.

— *A Kisfaludy-társaság* alapítói közé lépett a bajai gimnázium.

13. sz.

515.

— *Hétfőn az akadémiában*, márc. 23-án tartott fil., törv. és tört. tud. ülésről, Purgstaller József előadásáról, folyó ügyekről.

14. sz.

516.

— *Enyingről*, Simon István által a Budai Népszínháznak küldött adomány sorsáról.

517.

— *Évnegyedes t. előfizetőink* — Felhívás az előfizetés megújítására.

15. sz.

518.

* *Bodenstedt*, a németek híres műfordítója Shakespeare-sonetteket ültetett át németre.

16. sz.

519.

— *Az akadémia hétfői*, ápr. 13-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Bartal György és Hunfalvy János előadásáról.

520.

— *Vörösmarty Mihály* Ráth Mór kiadásában megjelenő Minden Munkái tervezetének ismertetése.

521.

— *Hollósy Kornélia* az írói segélyegylet s a Kisfaludy Társaság javára ad hangversenyt.

17. sz.

522.

— *Az akadémia hétfői*, ápr. 20-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Kondor Gusztáv, Thán Károly, Szabó József előadásáról, Jedlik Ányos polémiájáról.

18. sz.

523.

— *Hétfőn (ápr. 27.)* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Greguss Ágost és Nagy Márton előadásáról, a Corvinák s a Teleki-könyvtár ügyéről s Benkő Károly akadémiai tag haláláról.

19. sz.

524.

— *Közelebbi hétfőn*, máj. 4-én tartott nyelv- és széptud. osztályülésről. Brassai Samu előadásáról, a Gorove-jutalom sorsáról.

20. sz.

525.

E hó 11-én tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Kalkbrunner Károly és Ráth Károly előadásáról, az akadémiai könyvbeszerzésről. [E cikk első felét fölvevük.]

526.

— *Ő cs. k. Felsége* — A Nemzeti Színházat illető kormány-rendelkezésekről.

527.

— *A Szathmárt állítandó* Kölcsey-szoborra való adakozásról.

528.

— *A lapunkban is átvett* — Egy hamisnak bizonyult hírről.

529.

— *A műegylet az 1863-iki* évre kitűzött jutalmainak odaítéléséről

530.

— *Ormos Zsigmond*nak a Széchenyi-szobor tervéről irt füzete megjelent.

531.

— *A „Gombostü Naptár”* megjelenéséről.

532.

— *A magyar orvosok és természetvizsgálók gyűlésének időpontjáról.*

533.

A pesti ref. gimnázium ifjúságának kirándulásáról.

534.

— *Csokonai Lillájának férjét eltemették.*

535.

— *A Kolozsvárt megjelenő, Kriza János—szerkesztette Keresztyén Magvető-ről.*

21. sz.

536.

— *Az akadémia hétfői, máj. 18-i mat. és term. tud. üléséről, Asbóth Lajos előadásáról, folyó ügyekről, alapítványokról.*

537.

* *Lauffer és Stolp, Thaly Kálmán gondozásában, „Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok” c. könyvet ad ki.*

23. sz.

538.

— *Május utolsó — Az Akadémia fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Greguss Ágost előadásáról, a Nádasdy-jutalom ügyéről.*

539.

— *Csapó Vilmos alapítványa a Kisfaludy Társaságnak.*

24. sz.

540.

— *A magyar akadémia jún. 8-i nyelv és széptud.-i osztályüléséről, Hunfalvy Pál előadásáról.*

541.

— *Igazítás. Néhány hibásan írt név helyreigazítása.*

25. sz.

542.

— *Érsekujvárról Jánossy Károlytól kért hibaigazítás elvégzése.*

543.

— *Csapó Kálmán alapítványa a Kisfaludy Társaságnak.*

26. sz.

544.

. *Az akadémia közelebbi, jún 22-i mat. és term. tud. osztályüléséről.*
[E cikk első, nagyobb felét fölvevük.]

I. ÉVF. II. FÉLÉV

1863

1. sz. **545.**

— *A magyar akadémiának* júl. 1-én tartott rendkívüli összes üléséről, különféle pályadíjak odaítéléséről s a könyvbeszerzésről.

546.

— *Igazítás.* „Javitnoki buzgalomból” a lapba csúszott hibák javítása.

547.

— *Sárospatakon az idei* — a vizsgákról a sárospataki kollégiumban.

2. sz. **548.**

— *Az akadémia hétfői*, júl. 8-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Nagy Márton, Peregriny Elek előadásáról, a Nádasy-jutalom s a Hölgyekdíja ügyéről.

549.

— *Megjelent* „Egy nyomorult története” c. regény Berczelly Jenőtől.

550.

— *Megjelent (és kapható)* Simonffy Kálmán új dalgyűjteménye.

3. sz. **551.**

— *A pesti ref. iskolák vizsgarendjéről.*

4. sz. **552.**

— *Az akadémia hétfői* júl. 15-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről Ráth Károly, Peregriny Elek és Kubinyi Ferenc előadásáról.

5. sz. **553.**

— *Az akadémia hétfői*, júl. 22-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Jedlik Ányos jelentéséről, Szabó József és Than Károly előadásáról, alapítványügyekről. [E cikk középső szakaszát fölvtettük.]

554.

— *Kéretik a szives* — figyelmeztetés a hátlapon közölt előfizetési felhívásra.

7. sz. **555.**

— *Polhammer József* fiatal német költő verseihez fűzött német reményekről.

— *A Kisfaludy-társaság* pártolói illetményköteteiről.

— *A „Sz. Látcső”* nyomán való cáfolata egy képtelen hírnek.

— *Rouget de l'Isle-t* — egy francia dal szerzőségének bonyodalmairól.

— *Offenbach legújabb* operettjéről, a Signor Fagotto-ról.

— *A marosvásárhelyi „Kazinczy-alapítvány”* adományáról, a Kisfaludy Társaság részére.

— *Az angol review-k* szaporodásáról.

— *A Wiener Zeitung* tudósításairól, a bécsi képzőművészeti tárlatot illetően.

— *A lipcsei Europa* egy, K. Kerner által írt, Magyarországról szóló cikkéről.

— *A jelenlegi francia színi irodalom* négy vezető emberéről.

* *Tanács Márton* novelláskötetének megjelenéséről.

* *A selmeci nők* a nemzeti viselet érdekében tett indítványáról.

— *A veszprémi helv.* hitvallású egyház ajándékaról a szalontai inségeseknek.

* *Gáspár János* két fiának tragikus hirtelenségű haláláról.

* *Biharmegyében, Tulha* községben talált s Szalontán levő régi pénzeletről.

13. sz.

570.

— *Reményi Ede* szombathelyi jótékonycélú hangversenyéről.

571.

— *Évnegyedes tiszt.* — figyelmeztetés az előfizetés megújítására.

15. sz.

572.

— *Az akadémia szünnideje* utáni első, okt. 5-i nyelv- és széptud. üléséről, Hunfalvy Pál és Budenz József előadásáról.

573.

— *Megjelent a főleg* nőközönséget érdeklő *A varrógépek* c. röpirat.

16. sz.

574.

— *Az akadémia hétfői*, okt. 12-i fil., törv. és tört. tud. üléséről, Hoffmann Pál és Pauler Tivadar előadásáról, a helytartó tanács leiratáról, az alapítandó statisztikai hivatal ügyéről.

575.

— *Évnegyedes tiszt.* — Újabb figyelmeztetés az előfizetés megújítására.

17. sz.

576.

— *Az akadémia hétfői* okt. 19-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Csányi Dániel, Hollóssy Jusztinián, Györy Sándor, Pólya József előadásáról, Duka Tivadar indiai leveléről.

18. sz.

577.

— *Az akadémia hétfői*, okt. 26-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Hornyik János és Falk Miksa előadásáról és folyó ügyekről. [E cikk első felét fölvtettük.]

20. sz.

578.

— *Az akadémia nov. 9-én* tartott nyelv- és széptud. osztályüléséről, Vadnay Lajos értekezéséről, folyó ügyekről, adományokról. [E cikk első felét fölvtettük.]

21. sz.

579.

— *Az akadémia közelebbi*, nov. 16-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Szilágyi Sándor és Horváth Cyrill előadásáról, a Corvinák ügyéről s folyó ügyekről.

580.

— *Lapunk mai* — Ráth Mór újabb kiadványairól.

22. sz.

581.

— *A természettudományi osztály* nov. 3-i üléséről, Dorner József és Hazslinszky Frigyes előadásáról.

23. sz.

582.

— *Hétfőn (nov. 30.)* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Hajnik Imre előadásáról, folyó ügyekről, a megbízott tagok által elkészített bírálatokról és adományokról.

24. sz.

583.

— *Hétfőn (dec. 7.)* tartott nyelv- és széptud. osztályülésről, Hunfalvy Pál és Ballagi Mór előadásáról.

584.

— *Jósika Miklós* munkáinak német fordításáról.

25. sz.

585.

— *Liebig, a híres* — Az Akadémia dec. 14-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Greguss Ágost előadásáról.

586.

— *A magyar képzőművészeti társulat* képsorsolásáról.

587.

— *A „Koszorú” jelen félévi számaiból visszamenőleg lehet még rendelni.*

26. sz.

588.

— *Az akadémia hétfői*, dec. 21-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Preisz Mór és Pólya József előadásáról. [E cikk első felét fölvevük.]

KOSZORÚ. II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

1. sz.

589.

— *Dec. 28-án tartá* — Az Akadémia fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Römer Flóris előadásáról, a műemlék-bizottság jelentéséről, folyó ügyekről. [E cikk első felét fölvevük.]

2. sz.

590.

— *A magyar t. akadémia*, jan. 4-i nyelv- és széptud. osztályüléséről, a Teleki — és Karácsonyi-díjra érkezett művekről és Budenz József előadásáról.

591.

— *Lapunk julius* — Tudósítás a lap korábbi számainak utánrendelési lehetőségéről.

3. sz.

592.

— *Az akadémia hétfői*, jan 11-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Szilágyi Sándor és Greguss Ágost előadásáról, pályatételekről s folyó ügyekről.

593.

— *A magyar írók segélyegylete* választmányi üléséről s múlt évi segélyeiről.

594.

— *Lauffer Vilmos* kiadásában megjelent Thaly Kálmán gyűjteménye: „Régi magyar vitézi énekek és egyes dalok.”

4. sz.

595.

— *Az akadémiai nagygyűlés-ről* s az akadémiai választásokról szóló vázlatos beszámoló.

5. sz.

596.

— *A nagy gyűlés* — Az Akadémia mat. és term. tud. osztályüléséről, Weninger Vince s Pólya József előadásáról s folyó ügyekről.

6. sz.

597.

— *Febr. 1-jén* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Emericzy Géza és Nagy Márton értekezéséről, néhány oklevél-ajándékról és br. Prokesch-Osten konstantinápolyi követ leveléről.

7. sz.

598.

— *Az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának* febr. 8-i osztályüléséről, Hunfalvy Pál és Ballagi Mór előadásáról.

8. sz.

599.

— *Az akadémia heti*, febr. 15-i fil., törv. és tört. tud. üléséről, Kallós Lajos székfoglalójáról, gr. Szirmay József oklevél-ajándékaról, Brassai választásáról akadémiai tagsága ügyében. [E cikk záró szakaszát fölvevük.]

600.

— *Sarkadról írják* — Lovassy Ferenc alapítványáról, szegény diákoknak.

601.

— *Most midőn* — Egy újabb, második képmelléklet bejelentése a költő Zrínyiről.

9. sz.

602.

— *Az akadémia közelebbi*, febr. 22-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Than Károly, Szabó József előadásáról, Pólya József indítványáról az inséglevesek ügyében, Duka Tivadar indiai leveléről és a pályázati határidők kérdéséről. [E cikk első felét fölvevük.]

603.

— *Gundelfinger Marcell* ajándékaról az alföldi inségeseknek.

10. sz.

604.

— *Febr. 29-én* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, br. Kemény Gábor székfoglalójáról, Szathmáry Károly előadásáról és folyó ügyekről.

11. sz.

605.

— *Vámbéry Armin* utazásáról, az Akadémiának küldött levele nyomán.

13. sz.

606.

— *A matematikai és természettudományi* osztály febr. 21-i üléséről, Halász Géza, Schwarz Gyula előadásáról, Poor Imre jelentéséről az inséglevest illetően, s adományokról. [E cikk középső szakaszát fölvevük.]

607.

— *Lévay József* már elkészült s még ezután készülő Shakespeare-fordításairól.

608.

— *Tausig Károly* zongoravirtuóz hangversenyéről.

609.

— *Évnegyedes t. előfizetőinket* — figyelmeztetés az előfizetés meghosszabbítására.

14. sz.

610.

— *A közbejött husvét* — Az Akadémia márc. 31-i összes üléséről, a Karácsonyi-féle drámai jutalom odaítéléséről.

16. sz.

611.

— *Az akadémia közelebbi*, ápr. 11-i összes üléséről s ugyan e napi fil., törv. és tört. osztályüléséről, a beküldött pályamunkákról, s a bírálók kijelöléséről, Purgstaller József előadásáról, Vámbéry teheráni leveléről.

612.

— *Bezerédj Pál* haláláról.

613.

— *Ninive romjai* föltárására végzett francia ásatások eredményeiről.

614.

— *Szerkesztői szállásunk* — A. új lakáscíméről.

18. sz.

615.

— *Az akadémia közelebbi* ápr. 25-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Greguss Ágost előadásáról, Henszlmann Imre sztambuli beszámolójáról, az archeológiai bizottság jelentéséről, Kazinczy Gábor haláláról és folyó ügyekről.

616.

— *A lapunk közelebbi* — Az utolsó képmelléklet papírja gyenge minőségének kimentése.

19. sz.

617.

— *Az akadémia hétfői*, máj-iki mat. és term. tud. osztályüléséről, Kachbrenner Károly, Hunfalvy János, Szabó József és Hollán Ernő előadásáról. [E cikk záró szakaszát fölvevük.]

20. sz.

618.

— *Az akadémia közelebbi*, máj. 9-i összes üléséről s ugyan e napi fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Duka Tivadar székfoglalójáról, Kubinyi Ágoston leveléről, Fabó András és Szeberényi Lajos előadásáról. [E cikk első felét fölvevük.]

22. sz.

619.

— *Az akadémia nyelvosztálya*, máj. 23-i üléséről, Mátyás Flórián és Fogarassy János előadásáról.

23. sz.

620.

— *Az akadémia hétfői*, máj. 30-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről Fáy András köszöntéséről, Thaly Kálmán előadásáról, Horarik János hagyatékának ügyéről, s adományokról. [E cikk középső részét fölvevük.]

24. sz.

621.

— *Az akadémia közelebbi* jan. 8-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Rózsay József és Frivaldszky Imre előadásáról. [E cikk záró szakaszát fölvevük.]

— *Az akadémia nyelv- és széptudományi, jún. 19-i osztályülésről, Brassai Samu értekezéséről, adományokról, kéziratajándékokról, köztük P. Horváth Ádám gyűjteményének kéziratáról.*

II. ÉVF. II. FÉLÉV

1864

— *Hétfőn (jún 28.)* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről. Hunfalvy János és Toldy Ferenc előadásáról.

* *A magyarországi statisztikai hivatal föllállításának előkészületeiről.*

* *Rónay Jácint* emlékeket küldött a londoni Shakespeare-ünnepről.

* *Egy fiatal* naturalista [autodidakta, őstelenség] festő, Kegyes József föltünésétől.

— *Közelebb az akadémiában, júl. 4-én* tartott mat. és term. tud. osztályülésről, Poor Imre és Bulla Károly előadásáról, folyó ügyekről. [E cikk első felét fölvettük.]

* *A „Pester Bote”* c. német lap közli Gyulai: Nők a tükör előtt c. novellájának fordítását.

— *E hó [júl.] 11-én* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Salamon Ferenc előadásáról, a Corvina—kutatás állásáról. [E cikk első felét fölvettük.]

* *Annak idején* — a Széchenyi-szobor ügyében kiadott helytartótanácsai leiratról.

* *Dietze Sándor*t, magyar költők német fordítóját a lutheránus gimnáziumba tanárnak hívták meg.

4. sz. **632.**
* *A portugall király* — Kovács Mihály festő külföldi sikeréről, s e festő magyar öltözete által kiváltott tetszésről, a PN nyomán.
- 633.**
* *A M. S. párizsi levelezője* nyomán Attila pecsétnyomójának állítólagos megtalálásáról.
5. sz. **634.**
— *Hétfőn (jul. 25.)* tartott fil., törv. és tört. tud. ülésről, Thaly Kálmán előadásáról, folyó ügyekről.
7. sz. **635.**
— *Miután a lapunkhoz* — értesítés az arcképmelléletek ügyében
8. sz. **636.**
* *Szent István* — Szalay László emlékének megörökítéséről elterjedt hírekről.
9. sz. **637.**
* *Idősb Gróf Teleki Domokostól* sajtó alá kerül: A Hóra-támadás története c. munka.
- 638.**
* *A lapjainkból is* — Kalocsa Róza tervezett nőnevelőintézetéről.
10. sz. **639.**
* *A természettudósok marosvásárhelyi gyűléséről* szóló tudósítás.
11. sz. **640.**
* *Volt alkalmunk* — Barabás festményéről, amely a Lánchíd alapkövetételét ábrázolja.
- 641.**
* *Hartleben* „Magyar eredeti Regénytára”-ban megjelenik Vadnai Károly új regénye, *Eladó leányok* címmel.
- 642.**
* *Abonyi Lajosnak* A mi nótáink c. műve megjelenik a Kisfaludy Társaság illetményköteteként.
12. sz. **643.**
* *A természetvizsgálók marosvásárhelyi gyűlése* idején Szabó Károly a Teleki Levéltárban kutatott, és arpadianumokat talált.

13. sz.

644.

* *Azon kevés számu* — A. Flegler, Szalay László német tudós barátjának pesti tartózkodásáról.

16. sz.

645.

— *A magy. tud. akadémiában*, okt. 10-én tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Konek Sándor és Hunfalvy János előadásáról, s a természetvizsgálók gyűlését illető jelentésről. [E cikk első felét fölvevük.]

17. sz.

646.

* *Folyó hó [okt.] 17-én* tartott a nyelv- és széptud. osztályülésről, néhány munka bírálatáról s Budenz József előadásáról. [E cikk záró szakaszát fölvevük.]

647.

— *Abonyi Lajos* A mi nótáink c. regényéről, s az illetménykötetek szétküldésének lebonyolításáról.

648.

* *A lapok után* — hírek a Budai Népszínház szomorú anyagi viszonyairól.

18. sz.

649.

* *A nemzeti muzeum* — Báró Gerlóczy adományának helytelen felhasználásáról, Xantus János tudósítása nyomán.

650.

* *Talán a városligeti tóból* — Fejlesztési tervet készít a városi tanács.

19. sz.

651.

* *A magyar tud. akadémia* okt. 31-i összes üléséről, az Akadémia javára tett alapítványokról, a bírálatra kiadott művekről s Martin Lajos előadásáról.

20. sz.

652.

* *Az akadémia hétfői*, nov. 7-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Henszlmann Imre és Rómer Flóris előadásáról.

21. sz.

653.

* *A magyar akadémia* nyelv. és széptud. nov. 14-i osztályüléséről, Kőrösi Csoma hagyatékának ügyéről, az Akadémia számára rendelendő folyóiratokról, s az Akadémia palotájának homlokzati fölírásáról. [E cikk záró szakaszát fölvevük.]

654.

* *Megjelent a Budapesti Szemle* 68., 69., 70. füzeté.

655.

* *Jósika Miklós* emlékiratainak első kötete hamarosan megjelenik.

22. sz.

656.

* *A magyar t. akadémia* nov. 21-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Suhajda János előadásáról, az Akadémia palotájának homlokzatfömlirátáról. [E cikk második felét fölvtettük.]

23. sz.

657.

* *Hétfőn* (nov. 23.) tartott mat. és term. tud. osztályülésről, Corzan-Avendano Gábor, Divald Adolf és Érczkövy János előadásairól.

24. sz.

658.

* *Az akadémia phil.* törv. és tört. tud. osztályüléséről, Henszlmann Imre és Thaly Kálmán előadásairól, az Akadémiának juttatott könyvajándékokról.

659.

* *Izsó Miklós* elkészítette Bernáth Gazsi mellszobrát.

25. sz.

660.

* *A nyelv- és széptudományi* osztály dec. 12-i üléséről, Fogarassy János és Toldy Ferenc előadásáról, a bírálatra kiadott művekről, az Akadémiának juttatott adományokról.

661.

* *Mult számunk* — Bernát Gazsi reagálása szobor portréját illető, az előző számban közölt megjegyzésekről.

26. sz.

662.

* *Az akadémiának idei* utolsó, dec. 19-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Hunfalvy Pál, Fabó András és Römer Flóris előadásáról, folyó ügyekről, az Akadémiának juttatott ajándékokról.

KOSZORÚ. III. ÉVF. I. FÉLÉV

1865

I. sz.

663.

— *Az akadémia a karácsonyi ünnep miatt nem tartott ülést*, de az Akadémia palotájának homlokfeliratáról döntöttek.

664.

— *A Kisfaludy-társaság hét illetménykötetéről s a pártoló tagok közé való belépés kérdéséről.*

* *Hétfőn, az év második napján tartott akadémiai összes ülésről, az Akadémia palotája homlokfeliratáról, Kalkbrenner Károly, Bernáth József, Pólya József és Szabó József előadásáról, a bírálatra kiadott könyvekről.* [E cikk középső szakaszát fölvevük.]

* *Az akadémia hétfői, jan. 9-i összes üléséről, folyó ügyekről, Thököly megtalált s beküldött naplójáról, Szilágyi Ferenc bírálatáról Teleki Domokos történeti művét illetően.*

* *A Széchenyi—szobor ügyében hozott döntésről.*

* *Az akadémia nyelv- és széptudományi, jan. 16-i osztályüléséről, Hunfalvy Pál előadásáról, Machovszky József nyelvészeti jegyzeteiről.*

* *Az akadémia hétfői, jan. 23-i fil., törv. és tört. tud. üléséről, Venczel Gusztáv emlékbeszédéről Waltherr László fölött, Tóth Lőrinc előadásáról és folyó ügyekről.* [E cikk középső részét fölvevük.]

* *A Kisfaludy-társaság ügyeiről, pályatételekről, pártolói tagság számáról, a Társaság könyvkiadásáról.*

* *A magyar tudományos Akadémia jan. 30-i mat. és term. tud. osztályüléséről, Hantken Miksa és Vész Ármin előadásáról, Gróf Mikó Imre igazgatótagságáról, az Akadémia költségvetéséről.*

* *A magyar t. akadémia febr. 6-i fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Horváth Cyrill és Henszlmann Imre előadásáról, a pályatételek kérdéséről.*

* *Kenessey Albert hajóskapitány készül „Magyar — német és német — magyar hajózási műszótára”-ról.*

9. sz.

674.

* *Közelebb muli hétfőn*, febr. 20-án tartott fil., törv. és tört. tud. osztályüléséről, Venczel Gusztáv és Purgstaller József előadásáról. [E cikk középső szakaszát fölvevük.]

11. sz.

675.

* *Az akadémia hétfői*, márc. 6-i fil., törv. és tört. tud. üléséről, Dessewffy Emil Jósika Miklósról szóló megemlékezéséről, Rómer Flóris és Venczel Gusztáv előadásáról.

12. sz.

676.

* *Az akadémia nyelv- és széptud.*, márc. 13-i osztályüléséről, Toldy Ferenc előadásáról.

13. sz.

677.

* *Az akadémia hétfői*, márc. 20-i összes üléséről, a Teleki drámai díjak odaítéléséről, Emericzy Géza előadásáról, folyó ügyekről.

15. sz.

678.

* *Az akadémia titoknoka* figyelmeztetése két pályázat határidejének hamarosani lejártáról.

16. sz.

679.

* *Megjelent* „Wohl Stephanie Rege könyve”

17. sz.

680.

* *Az akadémia ülése* ápr. 24-én kezdődik az új palotában, az ottani ülésrendről és a házirendről.

18. sz.

681.

* *Hétfőn (ápr. 24.)* az Akadémia új palotájában tartott első, fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Dessewffy Emil bevezetőjéről, Szilágyi Ferenc, Henszlmann Imre előadásáról s folyó ügyekről.

19. sz.

682.

* *Az akadémia második*, az új palotában tartott, máj. 1-i üléséről, Weninger Vince, Szily Kálmán, Thán Károly előadásáról és folyó ügyekről. [E cikk középső részét fölvevük.]

20. sz.

683.

* *Hétfőn (máj. 8.)* tartott fil., törv. és tört. tud. osztályülésről, Horváth Cyrill és Fabó András előadásáról, a Corvinák ügyéről s folyó ügyekről.

— *Az akadémia múlt hó, május 29-én tartott összes üléséről, a Nádasy-dramai pályadíjra beérkezett művekről, Lenhossék József, Thán Károly előadásáról, Toldy Ferenc javaslatairól és folyó ügyekről.*

— *A közelebb lefolyt héten, jún. 10-én tartott akadémiai összes ülésről, Dessewffy Emil beszámolójáról, a Nádasy-dramapályázat ügyéről; a jún. 12-én tartott igazgató tanácsi ülésről, az Esterházy-képtár ügyéről; a jún. 12-én tartott fil., törv. és tört. tud. ülésről, Purgsteller József és Henszmann Imre előadásáról.*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

E rovatról

A SzF-ben éppenúgy, mint a K-ban, a kor szokásának megfelelően, külön rovatot nyitott A. is a szerkesztői üzenetek számára. E rovatot az időszak szinte minden lapjában más-más rovatcímmel jelölték a szerkesztők, az édeskés biedermeiertől a nyers parlagiasságig a legkülönbélebb humoros ötletekkel tetszelegve. A. a szolid *Nyílt levelezés* megjelölést választotta.

A rovat a borítólap hátoldalán helyezkedett el, a lap közleményei záró elemeként, az *Új Könyvek* című rovat után a tartalomjegyzék s a kolofon előtt. Állandó rovatnak számított, s a két folyóirat öt esztendő főnállása alatt alig maradt ki két tucatnál több számból. E rovat terjedelme különböző volt, de másfél hasábot sohasem érte el. Egy-egy számban azonban néha feltűnően földuzzadt az üzenetek száma. A. ezekben az esztendőben folyton küzdött a sok ágú szerkesztői és igazgatói munkájára mindig kevés idővel. Az olvasatlan kéziratok pedig folyvást szaporodtak; ha tehát időt vehetett, igyekezett együltő helyében lehetőleg minél többön túl lenni. Egy-egy szám különféle üzeneteinek alaphangja ezért rendszerint közös. Az egyes üzenetek többnyire két-három sorosak, két-három mondatosak. Vagyis jóval rövidebbek a kor többi lapjaiban szokásosaknál. Tíz sorig terjedő alig akad közöttük másfél tucatra való.

Tartalmukat tekintve az üzenetek

négy csoportra oszthatók. 1. A Kisfaludy Társaság igazgatójaként pártolói tagdíjakat nyújtáz, illetménykötetek ügyéről tájékoztat, elmaradt tagdíjakat reklamál. 2. A folyóirat előfizetési, szállítási ügyeiben fölmerült kérdésekre felel, főnnekadásokat igazolt el. 3. Barátainak, ismerőseinek levél helyett, nem lévén ideje hosszabban írni, itt küld üzenetet különféle kérdésekben; igen gyakran olyakban, amelyek sem a lapot, sem az irodalmat közelebből nem érintik. 4. Beküldött művekről summázza véleményét, és közlésük lehetőségének ügyében ad fölvilágosítást.

Az üzenetek hangneme, modora ez első két csoport esetében hivatalos és rendkívüli módon udvarias; mindenki pontosan megkapja az őt megillető címet, még akkor is, ha nem ő maga a címzett, hanem csak szó esik róla egy ily tárgyú üzenetben. Sajátosan színezi e két csoport modorát, nyelvét bizonyos naív, ma már archaikus üzleti szókincs. Az idétartozó üzenetek egyrészt A. egyéniségéről, gondos ügykezeléséről, anyagiakban való kinos pontosságról szolgálnak újabb bizonyítékokat; továbbá nagy munkabírásról és szigorú munkaerkölcséről is; másrészt a Kisfaludy Társaság helyzetére, a közönségviszonyokra nézve nyújthatnak adatokat és tanulságokat. Szorosabban vett irodalomtörténeti fontosságuk azonban ezek ellenére is jóval kisebb, mint az utóbbi két csoportba tartozókének. S emellett, természetesen, változatosságuk is kicsi; néhány darab valamennyit könnyen képviselheti, példázhatja. Ezért semmi szükségét sem láttuk

annak, hogy A. valamennyi, ez első két csoportba tartozó üzenetét belefoglaljuk kiadásunkba; sőt elegendőnek látszott, ha csupán mutatóul veszünk föl közülök néhányat.

Éppen ellenkezőleg áll a dolog a harmadik és negyedik csoporttal. Az ezekbe tartozó üzeneteket csaknem kivétel nélkül kötetünkbe gyűjtöttük; mert közülök a harmadikba sorolhatóknak szinte mindegyike ad egy-egy kiegészítő mozaik kockát az életrajzok épületéhez, árnyalatot az egyéniségek rajzához. Annál is inkább, mivel ezek az üzenetek egy, a korra rendkívül jellemző közönség-igényt is hivatva voltak kielégíteni. Az olvasó, a városi polgári éppen úgy, mint a vidéki nemesi, azzal a patriarchális, familiáris vággyal fordult az író s a szerkesztő felé, hogy annak magánviszonyai, életmódja, barátai, társasköre iránt bizonyos tájékozódást nyerjen, s ezáltal mintegy maga is hozzákapcsolódjék e körhöz s az abban uralkodó hangnemhez.

A negyedik csoport viszont esztétikájának helyes szemléletéhez, és értelmezéséhez szolgáltát számtalan finomra csiszolt prizmát. Kétségkívül e legutolsó csoport képviseli üzenetei közül a legnagyobb értéket. Egyesek közülök egy-egy megírt vagy lehetséges cikknek gondolat-csírát hordozzák magukban; mások egy-egy széptani eszmélkedés végkövetkeztetéseit. Mindenesetre A. állásfoglalása e megjegyzésekből számtalan oly kérdésben is igen világosan kiolvasható, amelyekben nagyobb cikkei nem adnak kellő eligazítást.

Az üzenetek modoráról, stílusáról

E nagyon fontos tartalmiak mellett ezeknek az üzeneteknek értéke és érdeke egészen rendkívül a stílus, a modor, a nyelv tekintetében. Az utókor, nem utolsósorban Riedl hatására, túlságosan is hitelt adott A. amaz, az ő büszke szerénységére oly jellemző vallomásának, hogy az ő prózája afféle fahangú próza. Am az, a ragyogó Gvadányi-arckepé, Jókai-bírálat vagy Önéletrajz ellenére is tagadhatatlan, hogy van jelen értekező dolgozatai nagyobb részben bizonyos nehézkesség, körülményesség, fesszesség, bizonyos anakronisztikus íz; nyelve gyakran könyvnyelv inkább, semmint köznyelv. Mintha nagy kortársai értekező nyelvéhez képest egy fázissal elmaradt volna az övé, mintha a népnyelv, a városi köznyelv s a tudós világ nyelve még nem mindig olvadt volna teljesen egybe prózájában.

Ezeknek az üzeneteknek stílusbeli jelentősége abban áll, hogy ezekből e vonások teljesen hiányoznak. Nyelve, stílusa itt hajlékonyság, kifejező-készség, köznyelviség, modernség tekintetében teljesen egyenlő szinten áll legjelesebb értekező kortársaiéval, Gyulaiéval, Keményével. (Shakespearefordításainak nyelvvel mutat legközelebbi rokonságot ezeknek az üzeneteknek nyelve, stílusa.) A. itt sem oly pregnáns ugyan, mint Kemény, s nem oly dinamikus és numerózus, mint Gyulai; szellemessége, fordulatossága, leleménye és fürgesége azonban itt néha tán fölül is múlja azokét. A. prózájában itt lépett legközelebb a kor beszélt köznyelvéhez. Mintha csak fia, Arany László remekműve aforisztikus sorainak testvérpárjai volnának ezek az üzenetek. Mert nem annyira maxima-szerű zárttság és csiszoltság, mint inkább aforisztikus fölény és könnyedség, hajlékonyság és találóság jellemzi őket. A. ez üzenetekben leginkább polgári nyelvezetű író; a nyelv, amelyet A., a pesti lakos beszélt, ezzel volt azonos. Mi e jelenleg jelentése és magyarázata, tisztázni nem tartozik e kiadás feladatához. Csupán az üzenetek fontosságát kívántuk e megjegyzésekkel aláhúzni s megokolni, miért vettük fel minden e negyedik csoportba tartozó szerkesztői

üzenetét; mindössze azokat hagytuk ki, amelyek, semleges hangnemben, csupán az elfogadás, vagy elutasítás közlésére szorítkoznak, és sem tartalmi, sem nyelvi-stilisztikai érdekük nincs. (Mint kötetünk lektora figyelmeztetett, mintegy két tucatra való ilyen maradt a rostálás után is gyűjteményünkben. Szerkesztés-technikai okokból — utalások, sorszámozások — meghagytuk őket, hiszen egészben sem foglalnak el egy-két lapnál több helyet.)

A megbírált és elutasított munkák sokát nyilván föl lehetne a korszak többi, kisigényű, főképp divatlapjaiban lenni. Ám ez újabb hosszú filológiai munkát jelentene, s az eredmény, ha nem volna is érdektelen és fontosság nélkül való, aligha állana arányban a befektetett munkával. Részletes földerítést azonban bizonyosan haszonnal végez majd a későbbi Arany-kutatás.

Az üzenetek jegyzeteiről

A fölvelt üzeneteket teljes szövegükben, eredeti sorrendjükben és helyesírásukban közöljük. A kihagyottakat, mint a glosszák esetében sem, itt sem jelezzük a szövegközlő részben. A fölvetettekhez fűzött jegyzetek végén azonban, időrendben, jelezzük, hogy mely számokból hányat hagytunk ki. A kihagyottak tárgyát megjelölni azonban, mint tettük a kihagyott glosszák esetében, itt nem érdemes, s legtöbbször, a műfaj természeténél fogva, nem is lehet.

A SzF első hat oly számának Nyílt levelezési rovatát azonban, amelyben e rovat megtalálható, teljes egészében fölveltük, tekintet nélkül arra, hogy a benne foglalt üzenetek az említett négy csoport közül melyikbe tartoznak, s van-e tartalmi vagy stílusbeli érdekük vagy sem. A rovat bemutatásához tartottuk ezt szükségesnek.

Ezekről a szerkesztői üzenetekről elég sok szó esett az Arany-irodalomban. Idézték őket esztétikai, elméleti érvel, A. mellett vagy ellene; vagy általában, szellemes mondásként, A.-tól függetlenül; idézték őket életrajzi adalékként A. vagy más írók biográfiájában; de legtöbbször idézték őket anekdotikus izzel és célzattal. — Mint a gl-k esetében sem, itt sem jegyzeltük az önmagukban érthető darabokat; s azokat sem, amelyeknél csak a címzett kérdéses, de kiletét megállapítani, a dolog természeténél fogva, nem tudtuk.

Várdai Béla két, a glosszák bevezetőjében említett közleményében aránylag sokat adott belőlük közre; ám gyakran töredékesen s szinte mindig filológiai magyarázat nélkül. Az egyéb munkákban található idézések nagyrészt az ő közléseiből vannak átvéve. A Várdai által történt közlést, ha az teljes volt, vagy ha részleges ugyan, de nem töredékes, jelezzük.

JEGYZETEK AZ EGYES SZERKESZTŐI ÜZENETEKHEZ

1.

Alighanem Molnár Aladárnak (1839–1881), a pesti ref. teológia későbbi bölcsészettanárának szól, aki ez időben mint frissen végzett tanár a pápai ref. kollégiumban tanított, s már ekkor jelentek meg irodalmi dolgozatai is, 1865-ben a K-ban is. — A híresebb ref. iskolákban alighanem A. *Bánk bán* előadásainak és jegyzeteinek mehetett híre, mert Szász Károly is ezeket kérte tőle, s neki is majdnem szó szerint ugyanezt a választ adta: „te azonban akkor sem vehetnéd hasznát, ha leírva volna, [...] e szerint én neked semmi olyas jegyzetekkel nem szolgálhatok”. (Szászhoz, 1859. márc. 19., MTA Ltár 570.) Ámde az is lehet, hogy *Széptani jegyzeteiről* volt szó, hisz ezeknek Molnár nagyobb hasznát láthatta volna, mint a Bánkról szólóknak. Molnár Aladárral később, annak pesti tartózkodása idején személyes kapcsolatba is került A., s levele maradt fenn A.-hoz. (1864. okt. 30. MTA Ltár 403.)

3.

Nyilván arról a Kern Ede (?–?) brassói ügyvédről van szó, aki ez időben városában magyar és német nyelvű albumokat szerkesztett, társadalmi és irodalmi ambícióiról vált ott ismertté, sőt hírhedtté. Később nevét csak K-val írta, majd Makk-ra változtatta. (Koós Ferenc: *Életem és korom*. Brassó 1890. II. köt. 370. l.) Nem jelent meg K. E.-től A. lapjaiban semmi.

7.

Pongrácz Dániel (?–?) ügyvéd volt Veszprémben, s a közeli Öcsön volt birtoka. Levele nem található.

8.

Szász Károlynak, aki ez időben Kunszentmiklóson lelkészkedett. Szász levelében (1860. okt. 20-i MTA Ltár 121.) néhány előfizető díjának küldését ígérte. Nyilván ezt teljesítette most, s ezt nyugtázza A. Ugyanott Szász hivatalos levelet is kért a Kisfaludy Társaságtól, hogy azokon a Társaság számára pártoló tagokat gyűjthessen. Ezeket is küldhette most A. — Az ígért magánlevél csak 1860. nov. 15-én készült el. (MTA Ltár 577.)

9.

Dömötör Jánosnak (1843–1878), a későbbi tragikus sorsú költőnek Arany László és Tolnai Lajos barátjának, aki a nagykőrösi kollégium önképzőköre nevében közölte A.-nyal: „Társulatunk első összejövetelkor [...] azon óhajta egyszermind indítványa, hogy tekintetes ur mint volt tanárunk ezen Társulat tiszteletbeli tagjának meg választassék, mind az elnök tekintetes Szilágyi Sándor ur által, mind a Társulat minden egyes tagja

által helyben hagyatván elhatároztuk, hogy elfogadására tekintetes urat legalázatosabban fölkérjük, mit én most az egész Társulat megbízásából teljesíteni szerencsés vagyok." (A.-hoz, 1860. nov. 3. MTA Ltár 95.)

17.

Gyulainak, aki levelében (1860. nov. 26. Somogyi 377. l.) egy Goethefordítást küldött a lap számára (SzF I. 6. sz.), s így írt: „Ezután minden héten véssz tőlem küldeményt vagy költeményt vagy novellát vagy irodalmi czikket és kritikát”, mert, úgymond, meg akarja mutatni, hogy Ő is tud „sebesen” írni. Végül kéri A.-t, küldené a SzF-t Brassainak is, mert „ő igen ohajt neked szolgálni”.

18.

Kazinczy Gábornak, Bánfalvára, aki keltezetlen (Arany László szerint dec. eleji. MTA Ltár. 251.) levelében Molière fordításainak ügyében s Kazinczy Ferenc régebbi munkáinak kiadási kérdésében fordult A.-hoz, mint a Kisfaludy Társaság igazgatójához. A. felelete csak, jan. 25-én készült el. (MTA Ltár.)

19.

Tompának. Dec. 12-i levelében (MTA Ltár 1002.) Tompa azt kérte, vegye át A. Kemény Zsigmondtól a neki járó — vitás — 50 Ft-ot, s adja postára. A. dec. 15-én vette Tompa levelét, s másnap már el is intézte a reábizott kérést: „Tegnap kaptam leveledet, tegnap szóltam Keménynek, első szóra kész örömmel fizette ki az 50 Ft-ot, melyet idezárva sietek küldeni.” (Tompához, 1860. dec. 16. MTA Ltár 1153.)

20.

Kunszentmiklósrá, Szász Károlynak. Szász ez időben a Kisfaludy Társaság részére több Shakespeare-darabot fordított, köztük a *Téli regét*, amelyet egy decemberi (a nap hiányzik a dátumból, MTA Ltár 578.) levele szerint A. már meg is kapott. — Nyilván a Delius-féle Shakespeare kiadás visszaküldését sürgeti A., amely Szásznak e fordításhoz, a bírálóknak pedig az ellenőrzéshez volt szükséges. — Delius, Nikolaus (1813–1886) híres német filológus, irodalomtörténész, Shakespeare-kutató és kiadó. — A Wintertale: szójáték azzal, hogy a darab angol címe, *The Winter's Tale* németül is értelmes szó, csakhogy téli völgyet jelentene; ám az is lehet, hogy egyszerűen csak a rövidség kedvéért írta így a darab címét.

22.

Kicsoda ez a Kecskeméthy, nem tudjuk, de névrokona bizonyosan Kecskeméthy Aurél (1820–1877), ki ekkor is Bécsben élt, A-nyal ismeretségben volt, szíves hangú levél is maradt fenn tőle A.-hoz, s lapjába is írt. (K I. II. 15–16. sz.) Nyilván lapkézbesítési problémákról van szó.

23.

Milyen kérdésről, hirdetésről van szó, nem tudjuk; a SzF nem közölt hirdetést, a 7. sz. hátlapján azonban közli, hogy mellékli a VU és a Politikai Újdonságok, meg a MS előfizetési felhívását. — Az üzenet Király József Pálnak (1810–1887), a soproni ev. liceum, ill. ez időben már tanítóképző

igazgatójának szól. Szabolcsi értelmiségi polgárcsalád fia; főúri családoknál nevelősködött, majd az ev. egyház iskolaügyeiben vitt fontos szerepet. Nevelősködése idején s később is sokat utazott, többek között az A. *Toldiját* fordító Kolbenheyer Móriccral. Irodalmi tevékenységének zömét is magyar s német útirajzok teszik; ezenkívül írt tanügyi s humoros cikkeket. A.-nyal talán a lelkes patrióta Kolbenheyer révén került tegezõ barátságba. [Pröhle Jenõ szíves szóbeli közlése.]

24.

P. Szathmáry Károlynak szól, aki ekkor Máramarosszigeten tanárkodott. P. Szathmáry ugyanis azt kérdezte A.-tól: „... mi tetszenék kedves Bátyámuramnak jobban, ha egy lehetőleg csinosan kiállított történeti besszélyt küldök, vagy ha az ígért magyar regényírók jellemrajzát kezdem meg, a magyar regényirodalom bölcsõjétõl mostanáig.” (A.-hoz, 1861. jan. 1. MTA. Látár 485.)

26.

Kinek szól az üz., nem tudjuk; Henszlmann tanulmánya, amelyben a gót stílus mellett szállt sikra: Bp. Sz 1861. XI—XII. füzet. A SzF az Akadémia ülésérõl szóló tudósításban, a Vegyes rovatban érintette tényközlõ modorban, minden állásfoglalás nélkül Henszlmann elõadását. (SzF I. 10. sz.)

27.

Kalmár Géza (?—?) Békés megyei földbirtokosnak szól, és Shakespeare VI. *Henrik király* c. darabjának fordítására vonatkozik, amelynek elsõ felét Kalmár el is készítette (Bayer J.: *Shakespeare drámái hazánkban*. 1909. I. köt. 115—16. l.)

28.

Nyilván valamelyik szegedi lap szerkesztõjének szól, aki a maga lapjáért a SzF-t szerette volna cserébe kapni.

29.

Valószínûleg mint a 19. üz.-ben, itt is Shakespeare fordításról van szó. Kinek szól, nem tudjuk.

31.

A lap programcikkében A. egyenesen az ellenkezõjét mondta ki J. J. állításának; nem teret, hanem példát akar nyújtani a kezdõknek: „ohajtja [...] hazánk tehetségesb íróit egy díszes koszoruba gyűjteni [...] ha õk engem oly művekkel támogatnak, melyeket példányul lehessen mintegy a serdülõ nemzedék elé tartani: elérve lesz célom, mely az irodalmi is egy-szersmind. S e szellemi versenybõl ifjabb pályatársaink, a jövõ reményei sincsenek kizárva.” (*Elõrajz SzF I. 1. sz.*) — Kít rejt^e betűjegy, nem lehet megállapítani. — Közölve Várdai: Adalék 734. l.

32.

Talán annak a Dobrow László (?—?) késõbbi ügyésznek szól az üz., aki ez idõben Nagyváradon, majd még ez évben Temesvárott joggyakor nokoskodott, s késõbb több verse jelent meg a K I. és II. évf.-ban.

33.

Ki légyen e Horatius-fordító, nem tudjuk. Az első idézett sor az *Ódák I. könyve* 3., Vergiliushoz írt ódájából való, s szó szerinti fordítása: „mindeniket [ti. szelet] megfékezvén, kivéve Japixot” — A 2. sor az *Ódák II. könyvének* 10. darabjából való: Auream quisquis mediocritatem / Diligit. — licentia: költői szabadság, jog a szabálytól való eltérésre.

34.

L. a 32. üz. — Közölve Várdai: Adalék 734. l. részl.

35.

Mentovich Ferencnek, aki 1856 óta Marosvásárhelyt tanárkodott, meghitt levelezésben tartva fönn a barátságot A.-nyal. 1861. febr. 10-i hosszú, bensőséges hangú levelében kívánt szerencsét A. új pályájához, visszaemlékezve a közös kőrösi évekre. A levéllel együtt megküldte a *Hon-szeretet* c. versét (SzF I. 18. sz.)

36.

Közölve Várdai: Adalék 235. l. részl.

37.

Szász Károly a címzett, s az említett levél bizonyosan az 1861. febr. 13-i (MTA Ltár 581.), amelyben A. próbálta megengesztelni Szászt, aki megnehezelt az ellenkritika miatt, amellyel A. az ő Vidáról szóló bírálatát illette. (SzF I. 13–14. sz.)

39.

Közölve Várdai: Adalék 735. l.

43.

A két esetlen sor nyilván Goethe *Der Fischer* c. költeményének kezdete akar lenni. A fordító pedig bizonyára szepesi szász, aki talán ekkor tanult magyarul.

47.

Talán Dobrow Lászlónak szól, l. 32. üz.

48.

Tompa Mihálynak, aki már egy korábbi levelében (1861. ápr. 3. MTA Ltár 1005.) kérte A.-t, egyenlítse ki egy ismerősének a PN-nál és a MS-nál lévő hirdetésért járó tartozását, s kérjen számlát az összegről. Következő levelében ezt a kérést megismételte Tompa, s hozzátartozta e kérdést: „...kinél kapható zöld tinta?” (1861. ápr. 20. MTA Ltár 1006.)

51.

Természetesen Garay, illetőleg A. híres balladájáról van szó. — Közölve Várdai: Adalék 235. l.

53.

Ex ungue leonem: körméről ismerni meg az oroszlánt; itt, nyilván, a témára vonatkoztatva: még nem Petőfi, aki az Alföldről énekel.

55.

Tompának, aki rövid levélke kíséretében felküldte a 48. üz.-ben szóban forgó pénzt. (1861. máj. 13. MTA Ltár 1007.)

56.

Közölve Várdai: Adalék 658. 1.

57.

Szász Károlynak szól, s a Victor Hugo-féle *Századok legendája* fordításának egy hosszabb részlete forog szóban, a Zim—Zizimi-ről, Egyiptom zsarnokáról szóló, amely végül mégis megjelent a 45. sz.-ban, s mintegy 8 hasábot foglalt el. Zsarnokellenes tendenciája, misztikus, filozófikus előadásmódja s hosszúsága miatt félhetett A., hogy „birjuk-e?”. — A közlést illető habozását egy későbbi levelében ismét megemlítette, de most már a honorárium kérdését is fölvetette: „A Zim—Zizimi-t nem merem adni, mig árát nem szabad.” (1861. aug. 2. MTA Ltár 585.)

58.

Tompának, hogy értsen belőle Lévay is, ki ekkor Miskolcon tartózkodott. Tompa a játssi fölszólításra így felelt: „Értem a szép szót, s teljesíteném is, de nem vagyok ám én *nimfa*, hanem csak *fa*; 15 hónap óta se ki se be nem vagyok. A mit március elsője óta irtam, azt mind neked küldöttem.” (A.-hoz, 1961. júl. 27. MTA Ltár 1008.) Az idézet Kőlcseynek a *Rákos nimfájához* c. híres verséből való.

62.

Közölve Várdai: Adalék 734. 1.

63.

Közölve Várdai: Adalék 734. 1.

65.

Szemere Miklósnak, aki Lasztócon, Sátoraljaujhely közelében lakott. Szemere levele, amelyben, mint látszik, korábbi küldeményei után érdeklődött, nincs meg. Következő levelében (1861. okt. 8. MTA Ltár 612.) visszahivatkozik e szóban forgó, s úgy látszik eltűnt, levelére s A. nyílt postájára is: „Kérésedre pontosan jár-e lapod? pontosan. Megesküdni azonban nem mernék, nem hiányzik-e egy szám is. Mert röst vagyok figyelni rá.”

66.

Gyulainak szól, aki ekkor Kolozsvárt tanárkodott. A kért népmesét 1861. júl. 29-i levelében (Somogyi 400. l.) aztán el is küldte Gyulai, s megjelent a *Tyúk és a farkasverem* címmel. (SzF I. 40. sz.)

69.

Peripetiákra: sorsfordulat, kifejlés (pl. drámában).

71.

Szemere Miklósnak, aki a maga zsörtölődő érzékenységgel újra számon kérte, miért nem reagál A. küldeményeire, — újabb küldeményeire sem —, és válaszolt az 65. üz.-re. „Nem kétkedem szavadban, édes Jancsim, hogy *nem vetted* levelemet, de bosszantó igazán a sorstól, hogy éppen az én levelem és talán csak az egy levél, nem jutott hozzád.” (1861. okt. 8. MTA Ltár 612.) — Az a kör a Bükk lejtőin: Lévai, Tompa s tovább Kazinczy Gábor, Erdélyi János, akik, különösen az első kettő, gyakran találkoztak Szemerével. Főnti levelében is pl. Szemere arról is tudósítja A.-t: „Tompá Miska”, „mint hallom, szomszédomban fog szüretelni, Molnár Józsefnél” (egy ottani birtokosnál).

72.

Egyike azoknak a kifakadásoknak, amelyekre A. kényszerült a gyakori portós versküldemények miatt. — Közölve Várdai: Adalék 734. l.

73.

Epitheton: jelző.

74.

Miskolcra Lévay Józsefnek, aki egyik levelében előfizetéseket küldött föl, majd pedig érdeklődött korábbi küldeményei iránt: „Gondolom kezedhez jutott a minap küldött *Álom* című versem.” (1862. jan. 29. MTA Ltár 319.) A vers megjelent: K II. I. 13. sz.

75.

l. a 72. üz.

77.

Kolozsvárra, Gyulai Pálnak, aki egy márc. elejei (pontos dátuma nincs, Somogyi 416. l.) leveléhez csakugyan köszönetre érdemes, tekintélyes mennyiségű kéziratot csatolt. A maga, Szeberényi Lajos: *Néhány év Petőfi életéből*. Szeged 1861. c. könyvéről szóló bírálatát, amelyet a SzF három számon át közölt (SzF II. II. 1–2–3. sz.), s tovább kolozsvári kollégiumi tanártársának, Jancsó Lajosnak (?–1882) *Goethe és Shakespeare* c. tanulmányát (SzF II. I. 15–18. sz.). S végül a *Gonosz mostoha* c. költeményéhez kiegészítést adott Gyulai, amely aztán ezzel jelent is meg. (SzF II. I. 19. sz.)

78.

Szemere Miklósnak; a „köszönet” a következő számban közölt „*Eszményi kandúr*” c. versét nyugtázza. Az üz. második mondata a „kri-

तिकai vitá"-val van összefüggésben. (l. 12. mj.). Szemere a SzF II. I. 9. „Felhívás"-t intézett Brassaihoz, folytassa kritikai álláspontjának kifejtését, hogy ő majd felelhessen arra. Brassai eleget tett e kívánságának, s e szám s a következő közölte cikkét: *Nyílt válasz Szemere Miklós urnak.*

79.

Szilágyi Sándornak; levelezésbeli nyoma nincs, s így nem tudjuk értelmezni.

80.

Máramarosszigetre Szilágyi Istvánnak, aki ekkor ott az ev. ref. gimnáziumot igazgatta. Szilágyi előfizetési és a Kisfaludy társasági pártolótagsági ügyben fordult A.-hoz. „A Kisfaludy-T. pártolói könyvilletménye ügyében sürgetnek, hogy irjak hozzád. Az egész világ megkapta már a IId szállítmányt. *Máramaros még színét sem látta.*” Majd a következő megbízást csatolja leveléhez: „Vedd kérlek át Tóth Lőrincctől (l. 12. gl.) a 29. f. 6 kr.”, amelyre a mellékelt nyugta ki van állítva, s „az én költségemen utasítsd hozzám Szigetre”. (1862. márc. 14. MTA Ltár 679.)

85.

Désre, Medgyes Lajosnak szól; sajnos, A-nyal való levelezésének csak töredéke lelhető föl, s abból nem derül ki, mi a köszönet tárgya; a SzF-ben ez évf.-ban semmiféle írás nem jelent meg tőle; sem nevével, sem ismert vagy gyanítható álnévével; talán előfizetőket gyűjtött.

86.

Tamásfi Gyulának (1836–1902) szól, Székesfehérvárra; Tamásfi itt született, iparos családból, eredeti neve: Tomsics. Mérnök lett, majd gazdasági tanácsos. Ifjú korától írt, főképp divatlapokba. Népies hangot érzelmessel vegyít, de nem Ábrányiék franciás, frívól modorában, hanem inkább az angolok — akiktől fordított is — moralizáló tónusában. Később A. egy üz.-ben dícsérte, (l. 199. üz.) s közölt is tőle verset. (K. I. II. 6. sz.)

87.

l. a 72. és 75. üz.

88.

Miskolcra Lévay Józsefnek, akinek egy fölhívását közölte a Vahot Imre-féle Napkelet (1862. 16. sz., l. 24. gl.). E fölhívás arra szólítja föl az írókat, hogy több, 4–5 néplapot hozzanak létre. A Vegyes rovatban A. is tudósít e felhívásról (SzF II. I. 25. sz.). Így Lévaynak is tudomására jutott, s nagyon megütközött rajta, mert ő semmi ilyet nem küldött Vahot lapjának. Ezért felkérte A.-t, tudja ki, miről van szó tulajdonképpen (A.-hoz, 1862. ápr. 27. MTA Ltár 321.). Még mielőtt azonban A. válasza megérkezett volna, maga is rájött, hogyan jutott Vahot lapjába a neve. 1862. jún. 11-i levelében (MTA Ltár 322.) azt írja, a Vahot által közölt „néplap-féle cikket” most már olvasta. „Olyan legény nincs több a magyar ég alatt”, mármint ti. Vahot. Igen homályosan rémlik előtte, folytatta Lévay, hogy ő azt neki, Vahotnak a forradalom évében adta hosszabban kidolgozva. „Hiszen melyik okos ember indítványozhatna mostani helyzetünkben 4–5 néplapot!” — kérdi Lévay. „De nem érdemes nyilvánosan szót tenni e

hitványságért, — így fejezte be.” — „A »Napkelet« azóta Londonban van” mondatnak kettős értelme van: egyrészt Vahot valóban elutazott a londoni világkiállításra, s csak pár hónap múltán tért vissza (l. munkáját: *Az 1862. londoni világkiállítás emlékkönyve*. Pest 1863. és PN 1862. dec. 16. 288. sz.); másrészt londoni útja előtt a Napkelet-et, amely már azelőtt is többször megszűnt időlegesen, végképp megszüntette. Vagyis a Napkelet azóta Ábrahám kebelében van — ilyfélélt jelent. — Bozzayra l. 154. gl. — Úgy látszik A.-nak ez a „mea culpás” levele elkallódott, nem jutott el Lévyayhoz, mert ez 1863-ban — A. ekkori főnmaradt válasza szerint — újra sürgette, tenne A. lépéseket valamely kiadónál, hogy hozná ki Bozzay verseit. Az 1863. okt. 10-i (MTA Ltár 356.) levelében aztán A. végkép lezárja ezt az ügyet. Korábban megkínált vele néhány kiadót, — úgymond, — de senki sem fogadta el. „Most pedig, barátom, most! nincs most pesti könyvtáros, a ki vállalkoznék, ha ingyen adod is. Jósika nem kap regényeire. Hát visszaküldöm.”

89.

A Kritikai Lapokra l. 247. gl. — „Szerkesztői szállás, hová a lap-szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Hárompipa utca sarkán, 11-ik szám.” „Kiadó hivatal, hová előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egytem-utca 4-ik szám.” Ez áll a lap fejlécén a dátum alatt jobb, illetőleg baloldalán.

90.

Nagykőrösi nyilván a kollégium könyvtárosának szól ez az üzenet, aki ez időben Szilágyi Sándor volt. A játékos oktató hangnem is erre vall. Levelezéssel nyoma ez üz.-nek nem lehet. — Nyilván a SzF első, kifogyott számairól van szó.

91.

A nagykőrösi kollégium diáksága bizonyosan valamely, a múlt év eleji gesztushoz hasonlóval fordulhatott ez idén is A.-hoz (l. 9. üz.); levelük nem található.

92.

Máramarosszigetre P. Szathmáry Károlynak, aki újabb előfizetőket küldött A.-nak; levelezéssel nyoma az üz.-nek nincs.

93.

Szabó Károlynak szól ez az üz., aki ez időben Kolozsvárott tanárokodott, s készült, mint könyvtáros, Gyulai örökébe lépni. Gyulai 1862. máj. 13-i levelében (Somogyi 421. l.) közvetítette Szabó kérdését: „Szabó Károly azt kérde, hogy szívesen vész-e tőle egy, a régi magyar költészetre vonatkozó értekezéscskét, mely a Tinódi-féle cantionaléra s több historiás énekre vonatkozik, s melyben az Erdélyi Múzeum könyvtára alapján több új adat lesz. Irj erről egy pár szót a nyílt postában.”

94.

Tompának szól, aki legközelebbi levelében nagy szeretettel válaszolt rá, mégpedig verssel nyomósítva: „mikor 3 soros óhajtvá várt fenyegetéssel megjelent a Figyelőben, már akkor utban volt a vers; sajnálom, hogy [a

póstán] elveszett." A vers a *Sirboltban* c. volt, s most újra leíratta, s elküldte. (A.-hoz, 1862. jún. 17. MTA Ltár 1013.) Valójában nem vezett el, csak A. a nyílt levelezésben nem jelezte megérkezését, s az aggodalmas Tompa elveszésre gondolt. (A.-hoz 1862. júl. 1. MTA Ltár 1014.) Az óhajtvá várt fenyegetést tartalmazó három sor a *Török Bálint* 33. strófájának tréfás parafrázisa.

„Várja szegényt — beh mihaszna várja! — / Odahaza a szép két kis árva: / Minden reggel kimegy az utcára / Édes atyját, de mihaszna várja.” — Közölve Várdai: Adalék 241. l.

95.

Fábián Istvánnak szól. Fábián (1809—1871) sopron megyei parasztcsalád fia; pap lett, s egy ideig Eszterházaán a hercegi udvarban nevelő, magyar tanár. Itt nagy nyelvismeretre és széles műveltségre tett szert. Később plébános, majd kanonok lett. Rokonszenves, folyvást munkálkodó, tiszta, puritán egyéniség. Helytörténeti munkáktól néprajziaikon át nyelvészetiékig sokfélélt irt, de igazi szílvügye a *Kalevala* megismertetése és lefordítása volt. A SzF kilenc folytatásban mutatta be a fordítás egy részletét, „*Kullervo* (epizód a Kalevala című finn eposzban)” címmel. (SzF II. II. 9—17. sz.) — Mi volt „a megtörtént nagy hiba”, amely nyilván a közlésbe csúszott be, nem tudjuk. — A korhoz képest kitűnő, önmagában is jó, A. epikájának értelmében népies ízű, a népiességben mindig mértéktartó, s máig nem eléggé méltányolt fordítás, kötetben, sajnos, nem jelent meg. — Fábiánnak csak egy későbbi, közre munkálását ígérő levele maradt fön A.-hoz (1862. nov. 5. MTA Ltár 106.).

96.

Désre Medgyes Lajosnak, de mint a korábbi köszönő üzenetet (l. 85. üz.), forrás híján ezt sem lehet értelmezni. A címzésben való „ceremónia” nyilván a megszólításra vonatkozik. Mint A. levelezése mutatja, akik nem ismerték közlelről, egyéniségét ridegnek vélték, s bizonytalan, félnék, túlságosan is udvarias hangnembn közeledtek hozzá; bár idegenekkel szemben kétségtelenül nemcsak tartózkodás, de távöltartás is volt egyéniségében.

97.

Abonyi Lajosnak szól. A. 1862. máj. 6-án rövid, de igen meghitt-hangú levélben fordult Abonyihoz, „Kedves Uramöcsém” megszólítással. „Nem volna-e — kérdezte — egy novella készen vagy készülő félben a Figyelő számára [...] most nagyon kifogytam a beszély féléből s mennél hamarabb jönné, annál kedvesebb volna.” (OSZK Ltár) Abonyi, úgy látszik, aug.-ra készült el a kért novellával, s mire fölküldte, A. már induló félben volt Pestről. Ez év aug. közepén ui. Balassa Jánosnak, a híres orvosnak javaslatára a szliácsi gyógyfürdőre utazott, szept. 12-én tért vissza. (Tompához, 1862. szept. 13. MTA Ltár 1162.) Abonyi novellája: *Az öreg Héka ajtaja* (Mesélte nekem az öreg Agócs bátya) című etnográfiai leírásokat magába ölelő népies elbeszélés. (SzF II. II. 22—26. sz.)

98.

Tompának szól, aki 1862. szept. 18-i (MTA Ltár 1021.) levelében néhány versének és levelének továbbítását kérte A.-tól más szerkesztők számára, továbbá azt, „Lukácsit [nyilván valami iparosembert, talán

szabót] fehérhajó utca 3-ik sz. fizesd ki, 38. o. Frt. jár neki, több egy fillér sem." Az ígért magánlevél az 1862. okt. 21-i. (MTA Ltár 1163.)

99.

Fejes Istvánnak szól (l. 87. gl.), Hódmezővásárhelyre, ahol az ez időben lelkészkedett, s a *Jézus a tengeren* c. költeményre vonatkozik, amelyet a SzF 23. sz. közölt. — post nubila — Phoebus: a felhő után maga Phoebus, azaz: a hír után maga a hír küldője, a név után maga a név tulajdonosa. Talán Pestre jöttét s látogatását ígerte Fejes; levele nem található.

100.

Arany gl.-áiban is több ízben szóvá tette s megcsipkedte az előfizetőknek azt a patriarchális elképzelését, hogy a szerkesztőt meg lehet bízni, mindenféle ügyes-bajos dolgaik elintézésével. (l. 200. gl., 116. üz.)

102.

Tompának, aki 1862. okt. 21-i (MTA Ltár 1024.) levelében az általa gyűjtött Kisfaludy Társasági pártolói díjakat küldötte be, s egyttal tudósította A.-t, hogy LévaYNál van éppen, akitől hamarosan tovább megy a Hegyaljára — talán Sgemere Miklóshoz — szüretre. A levél, amely elment Hanvára, az 1862. okt. 21-i (MTA Ltár 1163.); a következő levelében (Tompához, 1862. nov. 16. MTA Ltár 1164.) aztán részletesen beszámolt A., miért kíván „jobb mulatást, mint nekem van itt”: „író és publicum hajhászás” részint, részint pedig fiának, Lászlónak veszélyes tifuszos megbetegedéséből igen lassú fölépülése.

103.

Nyilván Merényi László (1837—1909), a neves népmese gyűjtő a címzett, akinek első gyűjteményéről A. maga írt bírálatot, (SzF I. 1—4. sz.) harmadikról pedig fia, Arany László. (K II. I. 9. sz.) A. alighanem pénzbeli támogatást szerzett a Társaságtól Merényi számára. Ez ugyanis még július végén azt írta az Akadémiához küldött levelében, hogy „még legalább is három hónapig ott kell időznie” népmese gyűjtő munkája eredményes befejezéséhez, s ezért „további segélyt kért, ha csak kölcsönképpen is.” (SzF II. II. 11. sz. Vegyes.)

104.

A.-nak csakugyan leghőbb szerkesztői vágya volt, hogy „névbemutatóssal” állhasson előfizetői felhívásaiban, programcikkeiben az olvasók elé. Úgy vélte, lapja hitele emelkedni fog, ha előre megmondhatná, kiktől hoz majd munkákat. „Erre szükség volna megnyerni 1. az írókat. 2. Az írók kezekedése mellett a közönséget [...] az írók becsületbeli garantiája kellene. Kizárólagosságot nem akarok: de igen bizonyos lekötölezést...” (Tompának 1862. szept. 24. Ráth. 329. l.) — Sajnos, sohasem volt elegendő „válasz a kezénél”, s így a névbemutató is végképp elmaradt.

105.

Hanvai Zoltán (1840—?) Tompa falujában, Hanván honos földbirtokos család fia, aki A.-ék ott időzése idején melegen összebarátkozott

A.-ékkel. Sporttal, turistasággal kapcsolatos cikkeket írt később. A K-ra előfizetéseket gyűjtött most, s egy, kissé elfogódott rajongó levélben kívánt A.-nak szerencsét új lapjához. (1862. dec. 23. MTA Ltár 205.)

107.

Valószínűleg Pajor Istvánnak szól, Balassagyarmatra, akinek előfizetési kérdésekben máskor is üzent. Pajor (1821–1899) nógrádi közép-nemesi család fia, jogot tanult, megyei szolgálatba lépett, a Bach-korszakban ügyvédkedett, s a kiegyezés után árvaszéki elnök lett. Kezdetből érdeklődött az irodalom iránt, s bár igazában jóízű műkedvelőnél nem emelkedett tovább, a század végén Csalomjai álnéven eléggé ismertté lett. Tanulmányokat is írt, fordított, s mecénásnak számított. Az udvarias hang, amely egy későbbi ugyane betűjegyre szóló üz.-et jellemez, mindenesetre tekintélynek örvendő emberre mutat. (172. üz.) — Az utolsó mondatban önrónia húzódik meg: a SzF volt az A. szíve szerinti lap s nem a K. Ezt azonban a közönség tudományos szaklapnak nézte, s ezért hajlania kellett a K-nál Tompa tanácsára: hogy olvasmány, „különösen, hogy *nőolvasmány is*” legyen a lapban. (A.-nak, 1862. okt. 1. Ráth 330. l.)

108.

Jósika Miklósnak szól az üz., aki még folyvást Brüsszelben töltötte szomorú emigrációját. A.-nyal, szerkesztősködése óta állandó, bár nem gyakori, de igen szívélyes, kölcsönös megbecsülésről tanuskodó, egyszerű, bizalmas hangú levelezésben állott. Több ízben küldött novellát ő is, felesége is. Ez az üz. arra a levélre válasz, amelyben Jósika a K munkatársául való felszólíttatására felelt. Neki is elküldte A. az előző év végén az írónak szánt nyomatott körlevelét. (MTA Ltár 708.) Jósika novellát ígért, mert bár „igaz, — írta — hogy sok van az öreg napszámosra mérve — főleg most, de azért Arany János számára marad mindig idő” [...]. Majd felesége, Jósika Julia (l. 19. gl.) nevében szolt: „Nőm hasonlóul igéri önnek, — igen nagy örömmel — és velem együtt megtisztelve érezvén magát — hogy irni fog az ön jó jóslatú lapjába.” „Neki két novellája van készen, csak arra figyelmezteti önt, hogy legyen szíves őt tudósítani, mikor küldje el egyikét vagy másikát.” (A.-hoz, 1962. nov. 2. MTA Ltár 243.)

109.

Mentovich Ferencnek szól, Marosvásárhelyre; arra a levélre felel, amelyben az, újabb előfizetések közvetítése mellett, azzal a kéréssel fordult A.-hoz, „egész bizodalommal”, szíveskedjen egy mellékelt, „Heckenastnak szóló levelet, tartalmát magad elolvastván, egy-két szóval befűrwortolva [előszóval, ajánló, kíséző szóval ellátva] neki kézbesíteni,” — s az eredményről a K postájában pár szóval értesíteni. (1863. jan. 7. MTA Ltár 392.) — befűrwortol: ajánl, szót emel érte.

110.

Degré Alajosnak, aki a tél egy részét ez időben rendszerint Meranban töltötte. Innét írt A.-nak előbb egy rövid levélkét (1862. dec. 13. MTA Ltár 91.), melyben örömmel ajánlotta A. felszólítására magát dolgozótársul a K-nak; majd hazaérkezve Meranból, a lap küldésére vonatkozólag tett néhány kérést, s bejelentette, hogy a nyár folyamán egy hosszabb elbeszélést

ad, s az előfizetést ennek honoráriumából kívánja levonatni. — A szóban forgó novella: *Szivharc* (K I. I. 9—10. sz.).

111.

Talán a fiatal Asbóth János (1845—1911) a címzett. Ez éppen ebben az évben kezdte műegyetemi tanulmányait; Budán lakott, első cikkei ez időben jelentek meg, s önéletrajzi regénye szerint szépirodalmi, költői — saját bevallása szerint: sikertelen — kísérleteket is tett. (*Álmok álmodója*. Bp. 1878. 17—28. l.)

114.

Opitz Tivadarnak (l. 389. üz.) már az előző számok egyikében üzent előfizetési ügyben. (K. I. I. 1. sz.) Most újabb levéllel fordult Opitz A.-hoz (1863. okt. 20. MTA Ltár 1287.), s megküldte neki *Vallomás* című ötversszakos magyar költeményét.

116.

Az Uj Nemzedékre l. 251. gl. — Wodiáner Fülöp (1822—1899), aki vidéken, az Alföld délkeleti felében kezdte a nyomdászkodást, s Kossuth debreceni nyomdájának vezetője volt, ez időben már tekintélyes pesti kiadónak számított.

117.

Jósika Miklósnak szól, aki mutatványul közlésre megküldött *Klára és Klári* c. regényéből egy részletet. Ezt nyugtázza A., és Jósika feleségének a *Fegyenc* c. novelláját. (K I. I. 20—21. sz. — Jósika levele 1863. jan. 20. MTA Ltár 244.) A. kérdésére Jósikáné a következő levelében így felelt: „A Koszorut igen pontosan kapjuk, mi kivétel a magyar lapoknál, melyek egytől egyig igen rendetlenül járnak.” (1863. júl. 17. MTA Ltár 248.)

120.

Hanvára, Tompa Mihálynak; az *Ikarus* (K I. I. 1. sz.) és *Téli reggel* (K I. I. 6. sz.) c. Tompa-vers honoráriumma volt „rováson”; nem a honorárium nagyságára, hanem a versek számának szaporodásra vonatkozik a trefás kívánság. A pár nappal később írt levelében aztán el is küldte A. a két versért járó 40 Ft-ot, elmondta, milyen vesződségek miatt „nem ért rá”. (1863. febr. 24. MTA Ltár 1167.)

121.

Valószínűleg Ágai Adolfnak (1836—1916), a későbbi tárcaírónak és szerkesztőnek szól, aki ez időben a bécsi egyetemre orvostanhallgatónak iratkozott be. Nyilván innét kereste föl A.-t, s tudósításokat ígérhetett, esetleg fordításokat. Később újra üzent neki A. (129. üz.), de levelezésbeli nyoma érintkezésüknek ma nem található. A K-ban annak sincs nyoma, hogy Ágai dolgozott volna bele, ha csak nem névtelenül. Visszaemlékezéseiben, bár egy látogatásáról A.-nál — a K-ra való előfizetését adta át — szól Ágai, ő sem említi, hogy írt volna a K-ba. De tán e személyes látogatás-kor ígerte. (Ágai Adolf: *Por és Hamu*. Bp. 1892. 76—77. l.)

122.

A K Nyilt levelezésében korábban SA-nak címzett üz. nincs. Nyilván valamely jelígés üz. forog szóban, talán a 105-ös, a „Rubinttornyos” az

előző számból. A címzett nyilván Sámi László, akivel otromba tréfát követtek el ismerősei azáltal, hogy nevében visszautasított költeményeket kértek vissza A.-tól. (L. az erélyes hangú 134. üz. — Sámira l. 563. gl.)

123.

A „máskor” nem valósult. Ily kezdő betűs szerző nem szerepel a K-ban.

127.

Közölve Várdai: Adalék 735. l.

128.

Nem jött e vers később sem a K-ban.

129.

Ágai Adolfnak szól, l. a 121. üz.

131.

Tóth Endrének (l. 209. gl.) szól, aki 1863. márc. 3-án (MTA 1247. 1205.) fölháborodott, sértődötten sértő levelet írt „Tisztelt szerkesztőség!” megszólítással, jóllehet A.-hoz barátságos, tegező viszony kapcsolta; számon kérte három hónapja beküldött balladája sorsát. „Ennyi idő bizonyosan elég arra, — úgymond — hogy az író, ha ez alatt műve se föl nem említetik, se nem közöltetik, tudhassa, hogy az el nem fogadtatott [...] — vagy legrosszabb esetben illető kézhez nem került. [ti. a szerkesztő kezéhez]. Akár egyik, akár másik esetben tisztelettel kérem a t. szerkesztőséget: méltóztassék azt velem egy — vagy más uton tudatni.” — A szóban forgó költemény a következő, a 11. számban meg is jelent, címe: *Halottas ágy.* — in principio: eleve.

133.

Ily kezdőbetűs szerzője Imre Sándoron (1820—1900),²a jeles tudóson kívül, nincs a K-nak, neki pedig aligha szól ez az üz.

134.

Sámi Lászlónak l. a 122. üz.

135.

Szilágyi Sándornak szól Nagykőrösre, s annak *Mikes Kelemen* c. tanulmányára vonatkozik, amelyet aztán a következő két szám hozott is. (K I. I. 12—13. sz.) Levelezésbeli nyoma nincs Szilágyi üzenetének; talán valakin keresztül üzent A.-nak.

136.

Nyilván Kubinyi Lajosnak szól. Kubinyi (1821—1888) előkelő szabolcsi középnemes család fia; jogász lett, de a közgazdaságtan és a társadalomtudomány is érdekelte. Számtalan ilyenvonatkozású cikket, könyvet írt, és a kiegészés után a szélsőbali Magyar Ujság szerkesztője, ill. rovatvezetője lett. A mezőgazdaság nemzeti alapon való tőkésítését szorgalmazta.

E cikkében is, amelyre az üz. vonatkozik, s amely később „előcikk”-ként *Életünk folyama és tévelyei. Az emberi lény tehetségeinek és gyarlóságainak tanulmányozásával* címmel, illetőleg alcímmel meg is jelent A. lapjában, olyfajta kapitalizmus ábrándja rajzolódik ki, amely mentes a városias szélsőségektől, s így a pauperizálódástól s vele a társadalmi osztályharcoktól, a szocialisztikus mozgalmaktól is. A cikk nyilván átdolgozva került közlésre, de még így is sok benne a moráлизáló általánosság. (K I. II. 3. sz.)

141.

Közölve Várdai Adalék 734. l.

148.

Közölve Várdai Adalék 734. l.

153.

A. nagyrabecsülésére Puskin iránt: 24. mj., 153., 242., 331. üz.

154.

Lévay Józsefnek szól, Miskolcra. Lévay 1863. ápr. 1-i (MTA Ltár 325.) levelével együtt meg nem nevezett ismerősétől A.-nak szánt ajándék-ként „egynehány butella legfinomabb és valóban Tokaji aszuval” kedveskedett, és elküldte egy versét is (*A vándor világa* K I. I. 23. sz.); s emellett néhány előfizetést is közvetített, így Pitta Jánosnéét és „Thököly Irma volt főispánné ő méltóságá”-ét, aki Bécsbe költözött.

155.

Tóth Endrének, aki a 131. üz.-ben megnyugtató feleletet kapott 1863. márc. 3-i (MTA Ltár 1205.) levelére, s most lecsillapodván észrevette, mennyire modortalan, meggondolatlan és sértő volt levele. 1863. ápr. 2-án (MTA Ltár 1206.) tehát újabb levelet küldött A.-nak, amelyben kissé megszegyenülten igyekszik kimagyarázni magatartását, és bocsánatot kér A.-tól. „Engem annyi mellőzés ért már — ugymond — minden utján ez életnek, hogy midőn annyi levelemre egy választ sem vettem tőled: teljesen azt hittem, költeményem is mellőzve hallgat annyi idő alatt. Nem hogy hiuság: de tán a becsvágy is kihalt belőlem s ha e téren még fáj valami lelkemnek, az: ha a méltók figyelmét se bírtam magamra vonni. Soraim nem voltak bántalomnak írva, s a „hang” amit nem értettél, talán ez elhallgatott érzésből fakadt.” Az üz. nemcsak e levelet, hanem Tóthnak az *Édes hangok* című versét is nyugtázza. (K I. I. 17. sz.)

157.

Jánosi Gusztávnak szól Veszprémbe, és egy angol novella fordítását nyugtázza. (Ch. Deslys: *Gertrud órája*, K I. I. 23. sz.) Jánosi (1841—1911) veszprémi kat. hivatalnok családból született, pap lett, de kezdettől inkább irodalmi kérdések foglalkoztatták, mint egyházi ügyek. Írt maga is verseket, de mindenekeelőtt mint műfordító — olasz, angol, francia, német — szerzett magának megérdemelten jó nevet, s mint értekezőt is számon tartották.

Pira: körte, poma alma. A. itt az ismert, de eredetében ismeretlen latin hexameteres szállóigére céloz: Dat pira, dat poma, qui non habet alia dona: körtét és almát ad, akinek más ajándékoznivalója nincs. Az ajándék csekély voltának szerénykedő kifejezése. Talán Pálffy Albertnak szól az üz., vagy még inkább Pákh Albertnak. A hangnem ez utóbbihoz igen illenek. Levelezésből nem lehet megállapítani.

Madáchnak, aki egy Vajdára írt gúnyversét küldte föl A.-nak, mondván: „Ha komoly foglalkozásaid közt e kis tréfán elmosolyodol, céloamat értem.” Vajda ugyanis a Nővilág (l. 23. gl.) ez év 6. sz.-ban egy epés, gúnyos jegyzettel szúrt a K s annak költői felé: „Tegnap a Széchenyi ligeten sétálgatva és a „Koszorú”-ról elgondolkodva, eszmetársulat útján következő rímekre bukkantam: Apa, kapa, gátor, bátor, andor, kalandor, daru, saru, Apor, kapor, ökör, gyötör, botló, kotló stb., melyeket ajánlunk Szász Károly, Sz. Béla, Sz. Gerő, Szász Péter, Sz. Tuhutum stb. stb. fáradhatatlan buzgalmú Szászainknak figyelmébe: értelem nincs ugyan bennök, de rimelnek, elől-hátul, felül-alul, keresztül-kasul! Csináljanak rigmust belőle.” — Ugyanazon számban azt is mondja Vajda, hogy a K-ba Schulfuchsök írnak. — „Én ezt olvasva levelet tettem, B. Gyarmaton postára a Vajdához, — így folytatta Madách — amelyben megköszönve az ajánlott s állítólag értelem nélküli cadentiákat, kívánataihoz képest igyekeztem azokból rigmusokat csinálni, sőt beléjük értelmet is hozni, az utolért eredményt pedig itt küldöm neki a Nővilág számára felajánlva.

RIKMUSOK

Azt üzeni néked jó Kazinczy apa,
 Hogy kezedbe nem lant való, csak a' kapa,
 S bár politicában is vagy nagyon bátor,
 Fejed nem telt pince, csak üres roszt gátor,
 Erős férfit jelent ez a szép név Andor*
 Nem nevezhetlek így hát irkász kalandor;
 Szavad fenhéjazik, s mint repülő daru,
 Míg piszokba merül, lábodon a saru;
 Csak úgy kóvályog, mit versz, körüléd a por;
 De nincsen nemesebb fűszered mint kapor.
 Hogy is lenne másképp, dulakodó ökör,
 Aki bőgésével mindegyre csak gyötör,
 Nagy ügyetlenséggel ide-oda botló,
 Soha ki nem költő, noha mindig kotló.

Szász Tuhutum

* Andreas görögül erőset jelent. (Madách jegyzete.) Schulfuchs.
 Schulfuchs: Oskolamester, vaskalapos, tudákos ember.

Vadnai fordított ugyan ez időben a K számára Murgert, de mégsem valószínű, hogy neki szól ez az üz.; a hangnem kezdőt sejtet a címzettben.

162.

Debrecenbe, Komlóssy Imrének (1813–1879), aki alföldi középnevesi katonacsatládból született, jogász lett, majd katona; 48-ban Debrecenben fontos szerepet vitt; ezért halálra ítélték; a kegyelem után Debrecenben élt, a város egyik vezető emberének számított, s passzióból fordított, cikkezett. A. nem ismerhette, s talán nem is tudhatta, kiről van szó; a hangnem erre utal. Hiszen üz.-ei tanúsága szerint A. mindig gondosan ügyelt a címzett körülményeire, állására, a hangnem megválasztásában, s ez az üz. inkább kezdőhöz van hangolva. A szóban forgó versekből, a Horatius-fordításokból meg is jelent négy (K II. I. 22. sz.). Komlóssynak Kadarcy volt az álneve.

163.

Kinek szól ez üz., nem tudjuk. Vos exemplaria graeca: egy szólással vált Horatius-mondat kezdőszavai, a Piso-hoz írt epistolából. Vos exemplaria graeca / Nocturna versate manu, versate diurna: éjjel-nappal forgassátok a görögök példáit, azaz műveit.

164.

A hangnem a név mögött nem kezdőt sejtet. Alighanem Kalocsa Rózsa (1838–?) a címzett, aki 50-es években sok beszélyt írt, ez időben pedig inkább csak fordított. Az ajánlott fordítás megjelent. (*A quarteronne* K. I. II. 25–26. sz.)

166.

Sz. J.-né Sz. J. kilétét nem tudtuk megállapítani. — A Családi körben „lefolylt” cikksor a körül a téma körül forgott: lehet egyszerre valaki igazi író és kötelességét ellátó asszony. Ez a vita vert a szélesebb közönség körében a viták közül, amelyekbe a K is bekapcsolódott, ha ugyancsak futólag is, legszélesebben gyűrűző visszhangot, jöllehet tartalmában ez a legkevésbé jelentős. A téma kiválóképp alkalmas lett volna ugyan a polgári fejlődés kérdésének fölvetésére, s ama pontok megjelölésére, Gyulai felfogása mily mozzanatokban van kötve a hagyományos nemesi szemlélethez. Am kispolgári ellenfelei, bár kétségtelenül e hagyományos nemesi szemlélet lazítása irányába munkáltak, a lojális kispolgársághoz tartozván, nem adhattak valódi, elvi alapokat törekvéseiknek. Annak bizonygatásával kísérelték álláspontjukat védeni, hogy a közéjük tartozók nagyon is eleget tesznek azoknak a nő iránt támasztott követelményeknek, melyek Gyulai hagyományos, nemesi-nemzeti szemléletéből következtek. — A vitát közvetlenül Gyulai *Nők a tükhör előtt* c., a K-ban megjelent novellája váltotta ki. (K I. I. 1–7. sz.) Ennek egyik hősnőjében, Árpádinában írónikus jellemzést ad az írónokról. Ki ugyan nem mondja a novella, de sugallja, hogy az írónők rendszerint írónak is gyengék, s a női hivatást sem töltik be. A két feladat nehezen fér össze, s a női természet nem az objektivitást követelő írói feladatokra van teremtve. Kanya Emilia (l. 154. gl.) a Családi Kör (l. 6. gl.) szerkesztője, aki szívesen állította magát a nőemancipáció s a liberálisizmus harcának szerepében a közönség elé, föllengző hangnemben tartott, mérges támadást intézett Gyulai ellen. (*Néhány szó a nőnem érdekében*. Családi Kör 1863. febr. 22., márc. 1., márc. 8., 9–11. sz.) Gyulai már novellája befejező közleményében reagált a Családi Kör támadására, elhárító ironiával, csipkelődő tréfával. Miután azonban a divatlapok egyre jobban zajongva tüzeltek Gyulai ellen (l. pl. Bulyovszky Gyula lapját, Nefejejcset: 1863. márc. 8.

49. sz.), Gyulai szükségesnek vélte, hogy egy színházi kritikájában visszatérjen a kérdésre, bár nem annyira a kérdés érdemi részéről szólt, mint inkább a Családi Kör ama módszere ellen tiltakozott, hogy oly problémákat vetít egy írásba, amelyek abban nincsenek. (*Színházi dolgokról*. III. K I. II 5. sz.) A Családi Kör szerkesztője tagadta e vádat, s Nyilatkozatot kívánt közzétenni a K-ban. Fölszóllította ebben Gyulait, bizonyítsa állítását. A közölte e Nyilatkozatot, de hozzászította Gyulai válaszát is, amelyben Gyulai, — most már a maga kemény, oktató hangnemében — figyelmeztette a Családi Kört arra az esztétikai alaptörvényre, hogy egy mű alakjai a mű belső autonómiájának megfelelően kell, hogy cselekedjenek, s az általuk hangoztatott, megtestesített felfogás nem azonos az íróéval. (K I. II. 6. sz.) Kánya Emilia most rendkívül éles, ingerült, személyeskedő hangon válaszolt, mintegy A.-t is kényszeríteni akarta arra, hogy állástfoglaljon. Szemére hányta, hogy lapjában helyet adott Gyulai cikkének, még pedig anélkül, hogy elhatárolta volna magát a cikkírótól. (*Gyulai Pál a iükör előtt*. Családi Kör 1863. aug. 16. 33. sz.) A. most nyilvánította felfogását, nyomatékosan visszautasítva a Családi Kör utcai, piaci hangnemét, gyanúsítgatásokkal, sejtetésekkel érvelő módszerét; s ezzel a K érdemben a maga részéről a vitát lezárta. (*Nyilatkozat*. K I. II. 8. sz.) A vita azonban tulajdonképpen régebbre, Gyulainak a PN 1858-as évfolyamában megjelent híres igazságosan, bár keményen bíráló cikksorozatára megy vissza. (*Írónőinkről, Gyulai P. kritikai dolgozatai*. Bp. 1908.)

167.

Solcz (Scholtz) Frigyesnek (1831—1912) szól, aki szepességi német polgár családból származott, Németországban tanult, majd szülőföldjén tanárkodott, s különféle lapokba lelkes lokálpatriotaként zipser vonatkozású dolgozatokat adott. A két hun-tárgyú cikk meg is jelent a lapban (K II. II. 23—24. sz.); „a kinyomozhatatlan tárgy” micsoda, nem lehet tudni; levél nem maradt fönt.

168.

Nem közölte a K a *Szellő* c. verset.

170.

Nincs ily kezdőbetűs szerzője a lapnak. Talán Komlóssy Imrének szól, l. 162. üz.

171.

Tamássy Dénesnek (1845—1865) szól, aki erdélyi nemes familiából származott, egyetemi tanulmányait végezte Pesten, divatlapok közöltek tőle verseket, s néhányat a következő félévben, ill. évben a K is.

172.

Pajor Istvánnak Balassagyarmatra-(l. 107. üz.).

173.

Híres szatirikus novellájában, a *Hős Fercsiben* Kisfaludy Károly a dagályos fentebb stílt parodizálta. — Közölve Várdai: Adalék 136. l.

178.

Jósika Miklósnak; de nincs levelezésbeli nyom arra, mi lehetett a kis csomag tartalma. Talán könyvek.

179.

Várdai Béla szerint A. valamelyik művének fordításáról van szó. Bizonyítékot azonban nem hoz véleménye mellett, s azt sem tudja, kinek szól. Várdai: Adalék 738. l. — Közölve uo. részl.

182.

Dr. Nagy Józsefnek. Nagy (1818—1892) nyitrai gazdag polgárcsalád gyermeke, orvos lett, s megyéje tisztí főorvosi állását töltötte be. Megyéje egyik természetkedvelő s tudománybarát arisztokratájának, Forgács Károly grófnak (284. gl.) afrikai útinaplójából tett közzé részletet (K I. II. 2. sz.); erről van itt szó. Rendkívül sok tudománynpszerűsítő cikket írt különféle lapokban, friss stílussal, nyilván ezért küldött neki is A. a K megindulásakor munkatársul való meghívást, amire ez, közremunkálását ígérve, válaszolt. (1862. okt. 28. MTA Létár 410.) „Sajátot” azonban, hacsak nem névtelenül, vagy álnévvel, nem hozott tőle a lap.

183.

Nyilván Shakespeare mesejátékának címéről van szó, amelyet egy esztendővel később ezzel a címmel is adott ki A. (1864), jóllehet korábban Nyáráji Álomnak emlegette leveleiben s írásaiban e darabot (l. pl. 10 mj.). Lehet tehát, hogy a címadás ötletét az itt szóban forgó s fön nem maradt levél sugallta.

184.

Sántha Károlynak szól. Sántha (1840—1917) kecskeméti iparosszülők gyermeke, a lutheránus teológiára iratkozott, s később egyházában vezető szerepet játszott, magas posztokat töltött be. Fiatal éveiben különféle lapokban írt verset, tárcát, később inkább csak vallásos irodalommal foglalkozott. Két verse közül az első így „zeng”: Száll, száll, száll / Daru madár száll, / Szébb hazára, messze délre / Bár mehetnék tova véle. / Száll, száll, száll.” Közölve a két vers: K I. II. 25. sz. és K II. I. 5. sz.)

188.

Kubinyi Lajosnak, l. a 136. üz.

192.

Julian Grocescu-nak (l. 441. gl.) szól, s annak a román népballadájára vonatkozik. Közölte is a lap: I. II. 12. sz.: „A hegedős (Román népmónda)”.

195.

Nem tudjuk, kinek szól; ha a cím ez, nem közölt ily című verset a lap.

196.

Ó. J. névjelű szerzőnek szól, akitől egy novella-fordítást közölt a lap *Undine* címmel, amelynek írója Fernando Fenneberg. Talán német, talán amerikai író; a novella Amerikában, a déli államokban játszódik, de fölfogása, stílusa, hangulata inkább a német késő-romantikára vall. — Az Ó. J. kezdő-

betű alighanem Óldal József (1822–1884), hírlapíró, aki különféle, főképp kat. lapokban írt és fordított cikkeket, tárcákat.

197.

Báró Pongrácz Emilnek (1842–1886), aki családja elszegényedett ágából született; jogot tanult, sokat utazott, előbb szépirodalomhoz mutatott kedvet, elbeszéléseket és útirajzokat írt, majd inkább gazdasági kérdések foglalkoztatták, de élete végéig érdeklődött az irodalom iránt, s irogatott is. A biztató kezdetet, amelyen angol hatás látszik a témában, s francia a pezsgő, tiszta, jól szerkesztett előadásban, nem hozott műkedvelésnél többet. — Egy levélkéje maradt fenn A.-hoz, melyben nagy tisztelettel és igen udvariasan honoráriumát kéri. (1863. dec. 21. MTA Lár 433.)

198.

Úgy látszik, a türelmetlen szerző nem bírta kivárni az ígéret teljesítését s visszavette, mert a K egyiket sem közölte.

199.

Tamásfi Gyulának szól (l. 86. üz.). — A vers, a cím sugallásával ellentétben, nem fordítás. (K I. II. 6. sz.)

200.

Tamássy Dénesnek szól (l. 171. üz.). — A vers meg is jelent (K I. II. 5. sz.).

201.

Nem is adott Léván honos költőtől semmit a lap.

202.

Solcz Frigyesnek szól Késmárkra (l. a 167. üz.).

203.

Miskolcra, Szalóczi Bertalannak szól (1842–1895), aki kálvinista papcsaládból származott, maga is pap lett; főképp vidéki, helyi lapokba helyi tematikájú költeményeket, elbeszéléseket írt, erősen a Tompa-féle népies, érzelmes, romantikus modorban. — *A szép ifjú király* c. vers románcszerű rege; 4- és 5 soros strófkák váltják egymást, kereszt- és párosrímekkel. A formajátékot főképp a tizenkettős folyton változó fajtájú ütemosztása adja. (K I. II. 10. sz.)

205.

Tulajdonképpen Tompának szól, aki ebben az esztendőben több versét (*Fürdőben, Az ifjú költő, A szabadban*) Ifjú Péter néven adatta közre. Eredete ez álnév használatának Tompa folytonos érzelmi hullámlásában, egyszerre nagyon is erős s nagyon is labilis öntudatában s tehetség tudatában, folytonosan sérült becsvágyában leli magyarázatát, annak ellenére, hogy a tréfa álarcába öltöztött. „Tompá és Lévay felküldték »A szabadban« cím alatt közölt verset, Ifjú Péter névvel Aranyhoz, hogy adja ki. Arany a nyílt leve-

lezésben (. . .) azt feleli, hogy: »A szabadban« megjelenhet. Erre levelet kap Arany Tompától, melyben tréfásan megtámadják, hogy »meg van fogva« mert ha tudta volna, ki írta a verset, majd más hangon szólt volna. — S erre a »Koszorúban« (ua. f. 5. sz.) a következő nyílt levél van: »Gömörbe. Ha I. P-r a nem éppen ifjú Mihály vagy József volna, sem fogott volna meg, ámbár nem volna csoda. Egészen más kedvtelésből olvasni; s más szakmányból. Hanem így is megírtuk rá, hogy *megjelenhet*, s ez elég egy kezdőnek.«” Így írta le ez összekoccanás történetét Lévy. (*Tompa Mihály Összes költeményei*. Sajtó alá rendezte Lévy József. Bp. 1885. II. köt. 426.)

206.

Brüsszelbe Jósika Miklósnak szól. Jósikáné a 178. üz-re válaszolva felel: „küldök itt egy kis novellát becses lapja számára. Ha netalán egy vagy más oknál fogva ki nem jöhetne, legyen szíves nekem a kéziratot visszaküldeni [. . .] férjem, legszívesb üdvözlétével együtt, mutatványt küld a legújabb regényéből a »Végváriak«-ból.” Jósikáné novellája: *Nagyanyám naplója* (K I. II. 13—15. sz.). — A *Végváriak*ból azonban nem közölt a K részletet; a 281. üz.-ben közli A. Jósikával, hogy nem adható. Helyette az egy részletet küldött *A szegény ember dolga csupa komédia* c. regényéből. (A.-hoz, 1863. okt. 7. MTA Ltár 246.)

207.

Nagy Péternek szól (1819—1884), aki kolozsvári iparösszülők gyermeke volt, teológiát tanult, külföldi egyetemeken is, majd tanított és lelkeskedett, folyvást magasabbra emelkedett egyházában, és 1866-ban az erdélyi ref. egyházkerület püspöke lett. Sokat fordított, főképpen angolból, maga is ifjúságától fogva írt verset, elbeszélést, értekezést, bár ezek szintje nem emelkedett sohasem a jóízű műkedvelőé fölé. Művelt, finomizlésű, liberális, tolerans szellem. Püspöksége idején paposkodott Tolnai Lajos Marosvásárhelyt, s az ellene indított hajzában Nagy Péter volt az, aki megértéssel kiállt mellette. — Az a levél, amelyre ez az üz. válaszol, nem található, de a következő levelében visszatér rá Nagy Péter (1863. okt. 23. MTA Ltár 414.); e szerint Falsen János c. névtelen dán szerzőtől való novella fordítását küldte be, s nyilván további közremunkálását ajánlotta fel A.-nak, amit egyébként már a K megindulásakor is megtett. (A.-hoz, 1862. okt. 22. MTA Ltár 413.)

208.

Lehr Albertnek (1844—1924) szól, A. későbbi jeles fáradhatatlan nyelvi és stílusbeli értelmezőjének; Lehr ez időben fejezte be tanulmányait Sopronban, ahol apja lutheránus pap volt. Az üz.-ben a *Ráchel siralma* c. A.-vers értelmezésének egyik problémájáról van szó. Lehr levele ugyan nem maradt fenn, ill. nem található; az esetet azonban, amelynek szülötte ez az üzenetváltás, maga később elbeszélte a MNy egyik Arany-emlékszámában. E szerint a soproni ev. gimnázium egyik önképzőkori ülésén Lehr egy diáktársa úgy szavalta el a szóban forgó verset, hogy e sorban „„felelém, hogy szolga», ezt: szolga *megvetéssel* mondta.” Ő rögtön fölszólt az ellen, mondván, hogy ez félreértése a versnek. Heves vita keletkezett, s nem tudta meggyőzni ellenfeleit, s ezért fordult magához a költőhöz, előadva neki, hogy szerinte „azon a helyen a »szolga« aki szolgál, azaz nem ura saját helyzetének, akaratjának, s bármennyire meg van indulva, szíve ellenére is végre kell hajtania Heródes parancsát, engedelmeskednie kell.” (*Emlékezés Arany Jánosra*. MNy 13. 141—145. l.) Lehr és A. viszonyára l. még Csatkai Endre cikkét (Soproni Szemle 1961. 342—44. l.).

209.

Török Károlynak szól, Hódmezővásárhelyre. Török (1843—1875) szegény iparoscsalád fia. Előbb kanásznak s csak később adják tanulni. Dalokat, népszokásokat gyűjtött, s A. tetszését megnyerhette, mert tanulmányai után a Földhitel Intézetben kapott állást, nyilván A. vagy fia közbenjárására. A *Gyenge Sándor* c. újeletű katona-, ill. szegénylegény balladát, a *Nagy-Pál Jancsi* c. hasonlóval együtt, közölte a lap tőle (K I. II. 5. sz.), később pedig népdalokat hozott gyűjtéséből (K II. II. 4. sz.)

210.

P. Szathmáry Károlynak szól Nagyenyedre, aki 1862-ben Máramaros-szigetről az enyedi kollégiumba ment át. Levele, melyre válasz ez az üz., nem található, de nyilván *Csák* c. darabjának (l. 78. gl.) sorsáról kívánt kérdést tétetni A.-nyal. — Korábbi levelében tanulmányt ígért magyar regény-írókról s novellát is. (A.-hoz, 1863. ápr. 31. MTA Ltár 492.)

211.

Tóth Endrének, aki Vadnain keresztül küldött verset A.-nak (*Ó örülj!* . . . K I. III. 3. sz.), s hogy azonnal választ nem kapott, szokása szerint nyugtalanzkodott a vers sorsa miatt; ezért megegyeszer leírta azt, s most közvetlenül A.-nak címezte levelét, amelyben a vidékét sújtó rettenetes inségről is beszámolt. (1863. júl. 6. MTA Ltár 1208.) — Az ígért magánlevél vagy nem készült el, vagy nem maradt fenn.

212.

Az üz.-ben szereplő két név nyilván nem élő személyek, kortársak neve, hanem két beküldött ballada vagy más efféle történeti költemény címe, illetőleg hőséneke neve. A kalandos életű, tragikus végű király s a XVII. századi erdélyi főúr kedvenc figurája ez időben a történeti költészetnek.

213.

Nem jelent meg később sem a K-ban.

215.

Talán az Arany László-féle *A félignyúzott bakkecske* c. mesének egy variációja lehetett; nem jelent meg a K-ban.

220.

Közölve Várdai: Adalék 732. l.

224.

Közölve Várdai: Adalék 735. l.

227.

Kazinczy Gábornak Bánfalvára. Alig volt valamivel annyi kényelmetlensége A.-nak a Kisfaludy Társaságnál, mint Kazinczy Gábor Molière-

fordításaival, amelyeket a Társaság pártolónak illetménykötétként adott. Kazinczyban ugyanis, aki tisztaszívű, őszinte, de sokszor terhezzé váló barátsággal ragaszkodott A.-hoz, furcsa vegyülete egyesült a nagyúri grandezzaának, előzékenységnek, nagyvonalúságnak és az aggályos pedantériának, meg sérülékeny, szinte beteges érzékenységnek. A beküldött fordításrészletekhez minduntalan utólagos javításokat küldött; más korrektúrájában nem igen bízott meg; majd a nyomtatás, a kiadás külalakjára, a hirdetés és honorálás kérdésére voltak újabb s újabb kívánságai. S ha úgy találta, kívánsága nem teljesült, mély megbántottsággal gyötörte magát s barátait is. Ez az üz. a Tartuffe-fordításra vonatkozik, amely ez év végén meg is jelent, amelynek korrektúráit év elején kezdték oda- s visszaküldözgetni. (A.-hoz, keltezetlen, 1863 elején, MTA Ltár 256.). — A. üzenetének hangja kétségtelenül türelme vesztéséről tanúskodik. Kazinczy természetesen meg is bántódott ismét, olyannyira, mint ritkán. „Volt-e erre szükség? alig hiszem. Ha közvetlenül nekem küldöd e pár sort, magadat a lenyomatástól, engem egy kellemetlen érzéstől mentesz föl. Figuráltatva ott, s oly szerepben, melyre okot legkevésbé sem adtam”, stb. (1863. júl., nap nélkül. MTA Ltár 257.)

232.

Melyik korábbi üz.-et értette magára ez üz. ismeretlen címzettje, nem deríthető ki. Beranger-ről sem ebben, sem a következő félévben nem jelent meg tanulmány. Fordítás pedig csak a következő félévben, Jánosi Gusztávtól. Ám az üz. hangneme hozzá nem illik; hozzá igen előzékeny, biztató s udvarias üz.-eket küld A. — Közölve Várdai: Adalék 734. l.

233.

Nem tudjuk kinek szól; talán Illéssy György (l. 162. gl.) feleségének. — A K „Divattudósításai” A. tréfája volt. Ily címen ui. egyes, széles körben lábra kapott nyelvi hibákat gúnyolt ki, csipős satírával. (K I. II. 2—3. sz.)

234.

Balogh Zoltánnak szól (l. 251. gl.), és alighanem a majdani tiszteletdíj terhére előlegezett példányra vonatkozik. Olyféle megegyezése ui. több íróval volt A.-nak, hogy a megjelenendő munkáik honoráriumának terhére, mintegy előlegezve, adja a lapot. — Balogh levele nem maradt fenn.

236.

Podmaniczky Frigyes bárónak, aki 1863. jún. 21-i (MTA Ltár 432.) levelében némi sértődött türelmetlenséggel tett kérdést, — jöllehet egybéként igen szíves, közvetlen hangú üz.-eket váltott A.-nyal, — „egy csekély vázlatot” illetően, melyet még a tavasszal küldött. Ezt most, a várakoztatás következtében visszakérte, de levele hangját enyhítve, mást ígért. Nem tudni, ez az üz. erre a visszakérte vagy már esetleg az ígért „másra” vonatkozik-e. Alighanem ez utóbbira. Hiszen A. még kezdő s rang nélküli szerzővel szemben is mindig igyekezett egy-két számon belül választ adni, s így nem valószínű, hogy az akkor már az irodalomban is ismert nevű, gazdag s népszerű bárót ennyire megvárakoztatta volna; a 260. üz. viszont inkább az előbbi lehetőséget látszik valószínűsíteni.

237.

Nyilván szorosán csatlakozik ez az üz. az előzőhöz, a Podmaniczky-féléhez, s mintegy indirekte magyarázatot ad Podmaniczkynek is. — Közölve Várdai: Adalék. 734. l.

238.

Tompának és Lévainak (l. a 205. üz.). — Az üz. utolsó mondatában Tompának 1863. júl. 27-i (MTA Ltár 1035.) leveléről van szó, amelyben a Juliska lakodalmáról való elmaradásukat menti ki: „Szó nélkül is nyomta lelkemet a Juliskának tett ígérlet; [— megígérte volt egykor, hogy ő fogja esketni —] de . . . , de . . . mentsen ki bennünket, nincs mennyegzői ruhánk! Nem éppen bibliai értelemben [ti. lelki], hanem körülményeink értelmében. Nyomorult az élet barátom!” és sorra festi nehéz anyagi, egészségi bajaikat. Erre felelet „a sajnálkozó öröm” s „a nem szerkesztői többes”.

239.

Közölve Várdai: Adalék 735. l.

240.

Nagy Péternek szól Kolozsvárra. Nagy Péter sokat fordított A. lapjának; most is fordítás, alighanem a „*Livius elveszett napló*” c. anonim angol novella forog szóban. (K I. II. 12—14. sz.). Levelezésbeli nyoma nincs e küldeménynek.

242.

Zilahy Imrének (1845—1867) szól (valódi nevén Kis Imre). Zilahy Károly testvéröccse, akit bátyjához hasonlóan erős világirodalmi tájékozódás jellemzett. A francia és az angol mellett, sőt előtt az orosz irodalom is foglalkoztatta, cikkeket közölt róla; s vers- és próza-fordításokat adott közre. Ezek alá rendszerint a Cserényi Imre álnevet írta. A szóban forgó Puskin kötet az A. által javasolt kibővítéssel a következő esztendőben, a Kisfaludy Társaság segítségével meg is jelent. (*Puskin költői beszélvényei*. Bp. 1864.)

243.

Szilágyi Sándornak szól, Nagykőrösre. Nyilván az *Adalék a Martynovics-féle perhez* c. dolgozatának megjelenését sürgette Szilágyi, s erre ez a Szilágyival szemben a baráti körben szinte obligát kioktató hang. Szilágyi sürgető levele, ha volt ilyen, nem található; de lehet, hogy csak valamely ismerősén át üzent, mint ez e baráti körben nagyon is szokásos volt.

244.

Alighanem Rényi Rezsőnek (1827—1899), az ez idő szerint Somogy megyei tisztviselőnek szól, aki irodalomszerető hírből állott, később maga is irogatott; a betű jegy csak reá illik.

247.

Byron *Childe Harold*-jából többen fordítottak. A. vagy Teleki Sándorné Bickersteth Johanna 1857-ben a Nővilágban (l. 23. gl.) megjelent fordítására,

vagy a Lukács Móricz-félére (Társalkodó 1831. 301. l.), vagy esetleg Petri-
vechich Horváth Lázáréra (*Munkái.* 1842. I. köt.) gondol.

248.

Schiller híres költeményéből, a *Die Würde der Frauen*-ből való ez a szállóigévé lett mondat: Tiszteljétek a nőket, az asszonyokat. K. I. fordítása nem jelent meg a K-ban. — A címzett talán a debreceni Komlóssy Imre, aki több ízben kereste föl A.-t kísérleteivel, fordításkísérleteivel is (l. 162. üz.).

249.

Abonyi Lajosnak szól, aki talán a Kisfaludy Társaság népdalgyűjtő mozgalma, ill. felhívása iránt érdeklődött, de mivel ez még nem jelent meg, ezért utasította A. Gyulaihoz, mint aki ügyis gazdája lesz ennek az ügynek. A népdalgyűjtésre való felhívást a Társaság 1860. okt. 25-én tartott ülésén határozták el, s megbízták Gyulait, készítse el a felhívást. Gyulai 1861. máj. 28-án mutatta be az első felhívást; ennek júl. 30-i, végleges formáját elfogadták, és okt. 29-én Gyulai már beszámolhatott az első eredményekről, köztük Abonyi küldeményéről, amelyről az ülés résztvevői igen elismerően nyilatkoztak. E felhívásnak jelent meg újabb változata ebben az évben. (*A Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvei* 1860—1865. MTA Ltár.) — A „végét érő dolog” Abonyinak az 5—8. sz.-ban közölt *Halál Panni* c. elbeszélése. Abonyi levelei ez idő szerint nem találhatók.

250.

Ki a címzett, nem tudjuk, s azt sem, a borsodi vagy a baranyai Szederkénybe szól-e az üz. De nyilván a Kisfaludy Társaság illetménysorozata számára, amely 60-ban kezdődött, ajánlott fel az illető fordítást.

251.

Hátszeg Hunyad megyei község. — Levelezésbeli nyoma azonban nincs az üz.-nek. Egy gl.-ban azonban szóvá tette A. a Hátszeg vidékét sújtó természeti csapást (l. 383. gl.).

252.

Valószínűleg Illéssy Györgynek (l. 164. gl.) szól, s alighanem egy beküldött költeményének valamely más lap számára való átutalásáról van szó, mert Illéssynek már csak a K II. II. 10. sz.-ban jelent meg munkája, Wieland *Oberonjának* fordítása, melyet A. dícsérve ajánlott az olvasók figyelmébe (l. 125. mj.)

253.

A címzettet nem tudtuk megállapítani. Amint azonban a következő szám Nyílt levelezéséből kiderül, azt kifogásolta a felszólaló, hogy a Családi Kör (l. 6. gl.) előfizetési hirdetéseiből nagyobb terjedelműnek tűnhet föl, mint amekkora a valóságban, s ezzel megcsalja az olvasókat. A igazat adott neki; de úgy látszik a lap megjelenése után a Családi Kör felvilágosítást kért ez üz. alapján a vád mibenlétéről, és tisztázta magát, úgy hogy A. a következő számban mind a maga, mind a címzett részéről visszavonta a vádat. — A Családi Körrel Gyulainak a nőirókról folytatott ismeretes híres

polémiaja révén gyűlt meg a baja A. lapjának. (l. 166. üz.) Ezért nem tartotta A. korrektnak, ha a lap ellen névtelen cikket ad a K.

255.

Nagy Péternek Kolozsvárra. A küldemény *Az óhitű szakácsné c. angolból fordított anonim novella* (K. II. I. 1. sz.) s a *Falsen János c. dánból fordított ugyancsak anonim elbeszélés* lehetett. (K. II. I. 4–5. sz.) A megjegyzés azonban alighanem a már korábban kapott *Livius elveszett levelei c. munkára* vonatkozik, mert ebben található meglehetősen sok klasszikus filológiai utalás, fejtegetés. (K. I. II. 12–14. sz.) Ennek az üz.-nek levelezésbeli nyoma nem található.

256.

A címzettet nem ismerjük; magna jocose: nagy dolgokat vidáman!; magna: többes accusativus, jocose: módhatározó; a magyar szövegben a „jocosum” a jocosus melléknév egyes semleges nominativusa, főnevesítés: vidámság; a „magna” többes semleges nominativus: nagy dolgok.

257.

Vagy annak a N. T. J. jelű szerzőnek szól, akitől a következő, a 9. sz. hozott egy *Vigasztalás* („A »Koszoru« 3.ik számában megjelent »Szinházi dolgok« című cikk tisztelt írójához”) című, a népdal eszközeivel karikizáló, Gyulaít csipkedő, pasquillus-szerű verset; vagy Torkos Lászlónak (1839–1939), akinek *Ifjúé a boldog élet c. versére* illik e jellemzés. (K. I. II. 16. sz.)

259.

l. 253. üz.

260.

Podmaniczky Frigyes bárónak, aki nyilván a visszakért novellája helyett küldte el az akkor ígért újat. (l. 236. üz.)

261.

Szabó Sámuelnek szól (l. 523. gl.), aki 1863. aug. 27-i levelében (MTA Ltár 477.) többek között így ír: „Újból bátor vagyok alkalmatlankodni magam részére a Figyelő első felének címlapja és tartalomjegyzékeért, amelyet annak idejében meg nem kapva, használat közben sok alkalmatlanságot és bosszúságot szerez. [...] és most — így folytatta — következniék, hogy a rég [ti. 1863. máj. 22-i levelében MTA Ltár 776.] megígért népdalokat is küldjem, de 6 1/2 hét óta folytonos szünidőnk közben reggeltől estig folytonos oskolai ügyeket igazítva” teltek napjai, de most „egy pár hétre rokonaimhoz megyek pihenni, ott nyerek én magamhoz időt ezen sokkal kedvesb ígélet teljesítésére is.”

265.

Úgy látszik szerzője visszavette. Ily címmel]semmit sem közölt a K.

272.

La begueule: a kényeskedő nő; valamely francia vers címe lehet, amelyet a címzett lefordított, és közlésre ajánlott föl.

273.

Congeries siderum multis congesta rapinis / Diruet et raptus alter habebit opes: Csillag nagyságú dolgokat hiába gyűjtesz, halmozol össze, elpusztul, széthull, az, s az összerablott holmi másé lesz, más fog örülni neki. Közölve Várdai: Adalék 736. 1.

278.

Lévay Józsefnek, aki 1863. okt. 6-i (MTA Ltár 328.) levelében többrendbeli pénzt — Kisfaludy társasági pártolói díjat, előfizetést a lapra, adományt az írói segélyegyletnek — küldött, s keservesen panaszkolta fásultságát. Az ígért vigasztaló levél: 1863. okt. 10-i (MTA Ltár 356.).

279.

Mentovich Ferencnek Marosvásárhelyre, s nyilván annak korábbi ígéreteire (A.-hoz, 1861. febr. 10. MTA Ltár 338. 1863. jan. 7. MTA Ltár 392.) vonatkozik, hogy fölkeresi levéllel gyakorta A.-t, s valami munkát is küld. Levelezésbeli nyoma ez üz.-nek ma nem található.

280.

Tompának, aki 1863. okt. 8-i (MTA Ltár 1036.) levelében kérdi: „Kaptad-e Ajnácskőről írott levelemet s régebben elküldött verseimet? Mégis szeretném tudni”. Az Ajnácskőről írott levélben pedig, amelyet A. félreértett, ez áll: „Kaptad-e költeményeimet; régen elküldtem; különben eddig leveled is lehet Hanván; lapok mindenesetre vannak, majd megtudom tán belőlük, ha hazamegyünk, mi a nyár utolsó napján meg fog történni.” 1863. szept. közepe (MTA Ltár 1034.). — *Tompa Mihály Versei VI. kötet*e ugyanis ez évben jelent meg, s nyilván ezt a kötetet is elküldte A.-nak, s ebből keletkezhetett a félreértés. — Ebben a félévben még három verse jelent meg Tompának a K.-ban: *A palota helyén* (K I. II. 17. sz.); erről tehát aligha van itten szó. Ily gyorsan nem fordult a posta; az *Este*, és a *Fürdőben* címűek lehetnek tehát ezek. (K I. II. 20. sz.)

281.

Jósika Miklósnak, aki felesége levelének tudósítása szerint (1863. júl. 17. MTA Ltár 248.) elküldte a *Végyáriak* c. regényének egy részletét mutatványul, közlésre. Jósika nem neheztelt meg az elhárításért, hanem 1863. jún. vagy júl. 17-i (MTA Ltár 245.) levelében mást ígért e mutatványrészlet helyett, s az valószínűleg *A szegény ember dolga csupa komédia* c. regényének Prikulics címmel közölt részlete volt (K I. II. 20. sz.); nyilván mintegy engesztelésül sietett A. ezt rögtön kiadni.

283.

Csermelyi (De Riva) Sándornak szól (1834—?). Csermelyi d unántúl olasz eredetű gazdatiszti családból származott, maga is gazdasági, később pénzügyi szakemberré képezte magát, de kezdettől írt szépirodalmi cikkeket és verseket. A. lapja is, szinte minden évfolyamában, hozott tőle. Az Uj Nemzedék (I. 251. gl.) körül csoportosult írókkal tartott barátságot. Szász Károssal bírálatot is íratott róla A., amely az átlag jobbjai közé helyezi (K I. II. 9. sz.); a szóban forgó vers: *Ősszel*. (K I. II. 21. sz.)

286.

Máramarosszigetre Szilágyi Istvánnak, aki 1863. okt. 21.-én levéllel (MTA Ltár 680.) fordult A.-hoz, néhány Kisfaludy társasági pártolói illetmény ügyében, úgy véelve, hogy azok nem hátralékban, hanem egyenesen előlegben voltak az év végén. A szóban forgó magánlevél, ha megszületett, nem található.

287.

Lévay Józsefnek, aki 1863. okt. 6-i (MTA Ltár 328.) levelében ígérte, hogy a Kisfaludy Társaság Shakespeare gyűjteménye számára hamarosan útnak indít egy részletet az általa fordított *Titus Andronicus*-ból „[...] itt van már nálam, teljesen bevégezve [...] csak leíratom még egyszer; az nem kerül többé 4–5 napnál egy sebes írónak.” — Az „épen most” kapott levél az 1863. okt. 26-i (MTA Ltár 327), a *Titus Andronicussal*.

288.

Alsósztrégovára Madáchnak, aki főnmaradt levelezése szerint ez évben ápr. 19-én írta utolsó levelét A.-nak. (MTA Ltár 379. — l. 159. üz.)

289.

Marosvásárhelyre Mentovich Ferencnek szól, s a 279. üz.-re utal, mert azóta sem kapott sem levelet, sem verset, vagy cikket Metovichtól, aki aztán 1863. nov. 8-i (MTA Ltár 397.) levelében magyarázta meg, miért hallgatott, a szünetet s az iskolát hozván fel meentségül.

290.

Kinek szól, nem tudjuk. Nyilván Szalkay Antalnak (1753–1804), a nádor komornyikjának 1792-ben megjelent, a maga idején közismert és közkedvelt fordítására gondol A. — Közölve Várdai: Adalék 732. l.

291.

Grocescu Juliánnak szól (l. 441. gl.) — A szóban forgó vers azonban már nem jelent meg, nyilván a közben kitört ballada-vita következtében, amelynek Grocescu egyik főszereplője volt (l. 441. gl.), s amelynek következtében végkép elidegenedett, sajnos, nemcsak a K-tól, hanem a magyar-román együttműködés munkálásától is.

292.

Sántha Károlynak (l. 184. üz.); mindkét szóban forgó versét közölte a K: *Egy dal* (K I. II. 25. sz.) *Nem vénül meg a szív, mely szeret* (K II. I. 5. sz.).

293.

Csermelyi Sándornak (l. 283. üz.), aki nyilván előfizetési ügyben fordult A.-hoz; talán híreket is küldött neki, s erre vonatkozik az intés: „csak óvatosan”.

295.

Győry Vilmosnak Orosházára. Győry ez év szept. 8-án vette feleségül Csengery és A. baráti köre egyik tagjának, Székács szuperintendensnek

(l. 472. gl.) lányát. Székács, aki, úgy látszik súlyt helyezett veje irodalmi tevékenységére és előrejutására, levélben érdeklődött A.-nál, vajon ír-e már Györy valamit a K-nak, s egyenlő-e a lapban gyakran szereplő „Vilmos” álnevű cikkíróval, — aki egyébként Csapó Vilmostal (l. 491. üz.) volt azonos. (A.-hoz, 1863. dec. 6. MTA. Ltár 624.)

296.

Nagy Péternek szól, s annak fordításaira vonatkozik; ezekből volt már csak egy közöletlen, bizonyosan *Az óhitű szakácsné* c., mert legközelebb ezt hozta a lap. (K II. I. 1. sz.) A „mi sem fogunk megfélemedezni”: a honoráriumra vonatkozhatik. Amint levelezésük sorai közül kiderül, Nagy Péter nem volt abban az anyagi helyzetben, hogy ne esett volna neki jól a honorárium, amely a kor viszonyaihoz képest a jobbak közé tartozott. — Az épp most vett küldemény az 1863. okt. 23-i levél (MTA Ltár 414.).

297.

¶ Degré Alajosnak szól, aki 1863. jún. 26-i levelében (MTA Ltár 92.) azt ígérte, feleletként A. 1863. márc. 8-i (MTA Ltár 1338.) levelében foglalt novellakérésére: „a nyár folyta alatt egy novellával fogok alkalmatlankodni, örömmel ajánlván közreműködésemet mindaddig, míg azt szívesen veszed.” — intenti ora tenemus: figyelmesen tartjuk az arcunkat, azaz: figyelünk, várakozunk. (Vergilius *Aeneis*-éből II. ének, vett fordulat.)

298.

Kolozsvárra, Nagy Péternek; annak a küldeménynek érkezését jelenti, amelyet már a 296. üz.-ben is jelezte. „A dán beszély”: Falsen János, anonim szerzőtől; Nagy Péter beleegyezett A. kérésébe, s a K II. I. 4–5. sz. hozta e fordítást. — Mik voltak „a kis cikkecskék”, csak sejteni lehet. Nagy Péter jegyével, az „-r.-, -rel egy *Homburg* c. földrajzi, kultúr-történeti ismeretterjesztő cikk található a K-ban (K II. I. 6. sz.), talán övé több angol tárgyú cikkecske (pl. *Doyle angol krónikája* K II. I. 9. sz.), *Sterne dlete*, *A britt Múzeum* (K II. I. 25. sz.), s talán néhány angol vonatkozású glossza; stílusuk reá vall.

301.

Nem jelent meg e vers a K-ban.

302.

Wohl Jankának (l. 381. gl.), a „versecske” a *Meg sem mondtam* c. dalocska lehetett (K II. I. 3. sz.); az ígért A.-levél, ha valóban elkészült, ma nem található.

303.

Méry Etel Józsefnek (1834–1883), annak a kisnemesi családból származó bencésnek szólhatott, aki Győrött tanárkodott. Méry, aki később történeti tanulmányokat írt, ezekben az években még hosszú lélegzetű, körülményes, moralizáló elbeszéléseket adott közre lapokban. Az ő cím-zettsége mellett szól az elhárítás tartózkodó udvariassága is, amellyel A. papoknak, különösen kat. papoknak rendszerint üzent.

304.

Nagyenyedre P. Szathmáry Károlynak, aki korábban egy levelében (1862. dec. 21. MTA Ltár 489.) tanulmányokat ígért A.-nak, többek közt Dugonicsról. Ezt most el is készítette (K II. I. 4—5. sz.). A szerkesztés talán valamely segélyalbumra vonatkozik. Nagyenyed ugyanis teljesen leégett 1849 januárjában, és csak igen nehezen állt talpra, folytonosan segélyért fordulva a közönséghez. Talán városa számára szerkesztett most segélyalbumot, mert az előző években is több ilyen szerkesztett, pl. *Gyulai Arvizek könyve* (1860), *Szigeti Album* (1860). Vagy talán a *Rákóczi-levelek* további sajtó alá rendezésén dolgozott. Ebből egy kötete már korábban meg is jelent. (1861.)

305.

Hanvára, Tompának, akinek még okt. 18-i (MTA Ltár 1036.) levelére sem válaszolt, csak nyílt póstán. (l. 280. üz.); most, két hét múlva, mégis időt szakított magának, s Tompa újabb üzenetére 1863. dec. 5. (MTA Ltár 1038.) csakugyan egy „kedvére való magánlevelet” írt, egyik leghosszabbat a Tompához szólók közül. (Tompához. 1863. dec. 13. MTA Ltár 1172.) „A régebbi küldemény” *A palota helyén* c. vers lehetett (K I. II. 17. sz.); a párja pedig *A Hajó* c. (K II. I. 1. sz.); formában, hangulatban, terjedelemben is valóban párosak ezek.

306.

Marosvásárhelyre Mentovics Ferencnek, aki A. 289. üz.-ének sürgetésére 1863. nov. 8-i (MTA Ltár 397.) levelet küldött s vele a *Természet-jelenségek befolyása az emberi szellemre* c. tanulmányát (K I. II. 22—24. sz.), egyben arra kérte A.-t, hogy írná vagy íratná meg, kik azok az általa, Mentovich által gyűjtött előfizetők, akik még nem küldték be a K esedékes előfizetési díját, mert szeretné megsürgetni a késedelmeseket; erre felelnek a kezdőbetűk, a „hieroglyph”.

307.

Ormós Zsigmondnak (l. 74. mj.), Baziásra. Ormós 1863. nov. 5-i (MTA Ltár 418.) levelében följánlotta „*Rubens-tanulmány Münchenben*” c. kéziratban négy ívet kitevő dolgozatát, hogy — mint írta — „a Koszoru becsét tőlem telhetőleg növeljem, de hogy művészetbe vágó cikkek beküldése iránti ígéretemnek is eleget tegyek” Ti. 1862. nov. 6-i levelében (MTA Ltár 417.) tett ilyen irányú ígéretet. A., úgy látszik, mégis túl hosszúnak s távolesőnek vélte a Rubens-tanulmányt. Helyette Ormós egy ily címűt adott: *Kézrajzok, különös tekintettel herceg Esterházy kézrajzgyűjteményére*. (K II. II. 4—5. sz.)

309.

Közölve Várdai: Adalék 657. l.

310.

Közölve Várdai: Adalék 660. l.

312.

A babonagyűjteményből nem közölt mutatóványt a K. — cum grano salis: egy csipet sóval, azaz: tréfával, illetőleg: ésszel, mértékkel.

319.

Nagyenyedre P. Szathmáry Károlynak, aki nyilván a 304. üz-re felelt az A. által itt említett levélben, amely azonban ez idő szerint nem található. A cikk, amelyen A. rövidíteni kíván, valószínűleg a Dugonicsról írott. (K II. I. 4–5. sz.)

320.

Nagy Péternek; a „levélke” nem található, s ha az ígért levél elkészült, az sem.

321.

Tanács Mártonnak (?–1888), aki váci polgárcsaládból született, a piarista rendbe lépett, s bár a szabadságharc után, melyben főhadnagyként vett részt, kivált a rendből, mégis végig kapcsolatban maradt egyházi művelődési intézményekkel, lapokkal. Ez időben sűrűn jelentek meg – A. lapjaiban is – elbeszélései, amelyek, bár morális célzatúak s szociálisan békítő törekvésűek, témában, hangban sok jó népies vonást is mutattak. Itt *Pünkösdi királyság* c. elbeszélése forog szóban. (K II. I. 1–2. sz.)

323.

Pap Gábornak (1827–1891), Litérre, Veszprém megyébe. Pap (igazi nevén Vönöczky) dunántúli kálvinista papcsalád fia; maga is teológiát tanult, s vidéki nevelősködés és lelkeszkedés, és folytonos emelkedés után a dunántúli egyházkerület püspöke lett, 1874-ben. Verse: *Mull, jelen, jövő*. (K I. II. 23. sz.)

324.

Jósika Miklósnak. A levél nincs meg, de Jósika 1863. dec. 8-i válasza (MTA Lár 247.) azt mutatja, hogy tiszteletdíj volt a küldeményben, egyúttal tájékoztatás arról, milyen részletet tudna közölni a K, mutatóványul, Jósika készülő regényeiből; s végül kérés, hogy Jósikáné is lenne szíves minél többször novellát küldeni.

325.

Sopronba, Torkos Sándornak (l. 206. gl.), aki nyelvészeti tárgyú cikket küldött a -va, -ve- végű határozói igenév németes használatáról. (K II. I. 4. sz.) — Az ez idő szerint folyó nyelvészeti tárgyú dolgozat: *Vidéki álnevi írónak nyelvészeti jellegű bírálata Lázár Kálmán gróf A lég urai c. könyvéről*. (K I. II. 23–25. sz.)

326.

Tóth Endrének szól, aki még a nyár folyamán *A férj* c. verses költői besszélyéből küldött mutatóványt azzal a céllal, hogy egyrészt azt A., ha alkalmasnak találja, közölje, másrészt mutassa meg Gyulainak, vajon e mutatóvány alapján közölné-e az egészét a *Részvét* könyvében. (l. 267. gl.) A. nem válaszolhatott e kérdésre, mert a küldemény elkallódott a postán. Ezért Tóth Endre 1863. nov. 23-án újra írt, megismételve kérését, de azzal a megszorítással, hogy Gyulai hajlandósága esetén is aligha küldhetné most az egészét, mert hónapok óta betegeskedik, s így nem tudta befejezni; csak most tudná, amikor már bizonyosan elkésett a *Részvét* könyvéből, ezért inkább csak a K-ban való bemutatás mellett szeretne maradni. (MTA Lár 1209.)

327.

Tompának, aki néhány verset küldött, s a mellékelt rövid levélben kesernyés rezignáltsággal panaszkodott: „a szerkesztés örökre elvett tőlünk — barátaitól” (1863. MTA Ltár 1038.) — Valóban nem telt el öt nap sem, s megszületett az ígért magánlevél, 1863. dec. 13-án (MTA Ltár 1172.).

328.

Nagyenyedre P. Szathmáry Károlynak, aki a 319. üz.-re válaszolt, a válasz azonban ez idő szerint nem található. P. Szathmárynak a Dugonicsról írt cikkéről van szó, amelyet valóban csak a következő félévben közölt a lap. (K II. I. 4—5. sz.)

329.

Gáspár Jánosnak (1816—1892), a nagyenyedi ref. főiskola tanító-képzője igazgatójának, a XIX. századi magyar pedagógia és tankönyvírás e derék úttörőjének, a ki székely értelmiségi polgárcsaládból származott, s akit szíves kapcsolat fűzött Csengery, Gyulai s Mentovich baráti köréhez. A részvétre okot adó tragikus esemény az volt, hogy Gáspár János egy napon vesztette el két serdülő fiát; az egyiknek a temetésén a másik összeesett, s mire hazavitték, már halott volt. A. is tudósította olvasóit a tragikus esetről: K I. II. 11. sz. Vegyes rovat.

330.

Jósika Miklósnak. 1863. dec. 5-iki levelét nyugtázza, amelyben a regényíró közlésre prózaküldeményt ígért A.-nak. (MTA Ltár 247.)

331.

Kinek szól, nem tudjuk. Nem jelent meg a szóban forgó cikk a K-ban.

332.

Imre Sándornak, a későbbi jeles irodalomtörténésznek és nyelvtudós-nak, akit szoros és fegyvertársi kapcsolatok fűztek Gyulai köréhez az ortológus viták idején. Itt *Az irodalom és a társadalmi viszonyok* c. cikke forog szóban, amelyet a következő félévben közölt a K (11—16. sz.).

333.

Illésy Györgynek, aki talán előfizetést küldött A.-nak; A. verset, fordítást közölt tőle többször s talán neki is honoráriumként küldte volna szívesen a lapot, mint tette több más íróval is, hogy így is kösse őket lapjához.

334.

Nem tudjuk kinek szól, de nyilván az évvégi számadásra, az újévi előfizetések fölmérésére vonatkozik a „hívek megszámlálása”.

335.

Solcz Frigyesnek szól, és a két szepesi szász kun monda forog szóban. (I. a 167. üz.)

336.

Nyilván valamilyen vallásos egyletnek szól; Szent István-, vagy Szent Imre Egyletnek, (ez utóbbi létezéséről a Hfr 1863. 27. sz. tudósít is), amely bizonyosan Mentovich cikksorozata ellen tiltakozott (a *Természeti jelenségek befolyása az emberi szellemre* (K I. II. 22—24. sz.). A cikksorozatot Mentovich Th. Buckle híres angol — haladónak ne mindig mondható — polgári történész *History of Civilization in England*. 1857. c. műve alapján írta, amelyben a mechanikus materializmusnak egy válfaja lehető föl. *Az ember eredete* c. cikksorozatot viszont Mentovich tanulmányát megelőzve, az idealista szemlélet védelmében Mentovichnak már régebből esküdt ellenfele, Brassai írta. (K I. II. 1., 2., 17., 18—19. sz.) Később alighanem éppen ez vagy tán ehhez hasonló egyházi oldalról jövő tiltakozások indították arra A.-t, hogy az általa oly nagyra becsült és kedvelt Mentovich egy világnézeti tanulmányát visszautasítsa (l. 447. üz.).

337.

Szász Károlynak Szabadszállásra, ahova az Kunszentmiklósról 1863-ban költözött át, miután itt a kunszentmiklósinál nagyobb javadalmú lelkeszségre választották meg. Szász 1863. dec. 25-én írt levelében (MTA Ltár 558.) előadta A.-nak, hogy három havi megfeszített munkával a Nemzeti Színház és a Kisfaludy Társaság számára Shakespeare *II. Richárdját* és a *VIII. Henrik-jét* lefordította. Mivel azonban a Nemzeti Színház előadása bizonytalan, csak a Kisfaludy Társaságtól remélheti, hogy munkájáért hamarosan honoráriumot kaphat. Márpedig erre égetően szüksége volna, s ezért kéri A.-t, vigye az ügyet a Társaság decembervégi ülése elé.

338.

P. Szathmáry Károlynak Nagyenyedre, aki az elmúlt év végén beküldte már ígért értekezését Dugonicsról (l. 328. üz.); de A., nyilván, még inkább óhajtott volna tőle elbeszélést kapni; ez azonban csak jó sokára érkezett meg. (*Pár lap egy régi krónikából*. K II. I. 14. sz.) Levelezésbeli nyoma ez üz.-nek nincs.

339.

Marosvásárhelyre Mentovich Ferencnek. Újévre és ünnepekre küldött Mentovich levelet, s néhány előfizetőt szerzett, meg néhány „cs-tancziát” „hajtott föl”. Erre vonatkozik a „quittelés”. (1863. dec. 30. MTA. Ltár 394.)

340.

P. Szathmáry Károlynak szól Nagyenyedre, s ugyanarról van szó, „mint az előző, a Mentovichnak szóló üz. esetében. „Az idé” a 338. üz.-ben említett elbeszélés lehet, s alighanem annak hibrid, meghatározhatatlan műfajára vonatkozik; elbeszélés is, történeti tanulmány is, történeti életkép is.

341.

A beküldött cikk nyilván arra a fejtegetésre kíván válaszolni, amely a K I. II. 11. sz.-ban jelent meg, s cáfolta Brassai álláspontját, aki szokott logikai mutatóványai egyikében az *ész láng szót* ajánlotta a *lángész* helyett. (*Művészeti elvekről*. K I. II. 6. sz.) Már e cáfolat túl hosszadalmas volt az

e fajta, senkitől komolyan nem vett Brassai-féle javaslatra. Nyilván innen az üz. kedvetlen, elutasító hangneme.

346.

Közölve: Várdai: Adalék 658. l.

358.

Nem tudjuk, kinek szól. — multa tulit fecitque puer: sokat tőr s tesz (addig még) a gyermek; azaz soká lesz ez még elfogadható; Horátius Piso-hoz írt episztolájából való e mondat.

363.

Tóth Endrének szól, aki 1864. febr. 3-i levelében (MTA Ltár 1211.) érdeklődött, megkapta-e A. azt a „Tiltakozás”-t, amelyet ő a K-ban kívánt közzétenni, mivel a Kisfaludy Társaság balladapályázatára küldött munkája, a *Bertrand de Born* c. vers, jutalmat nyert ugyan, de ugyanakkor a FL azt írta róla, — Tóth Endre legalábbis így summázza a cikket — „hogy silány ballada biz az”. „Én azt tartom — folytatta e summázás után fölháborodot- tan —, hogy amit egy szemenszedett társulat megjutalmaz, az ne legyen, annak nem szabad silánynak lenni.” Másfél hét múltán aztán, meg sem várva A. válaszát, Tóth Endre újabb levelet írt, egy „nyilatkozat”-ot küldve benne (1864. febr. 17. MTA Ltár 1212.), amelyben sértődötten utasít- totta vissza a jutalomdíjat. A. erre valóban elodázhatatlannak látta a választ, s „pár nap mulva magán uton”, azaz a 1864. febr. 19-i (MTA Ltár 1230.) hosszú levelében azzal igyekezett megnyugtani a sértődött költőt, hogy a sérelmezett megállapítás nem az ő balladájára vonatkozott, bár az ő, A. véleménye szerint sem tartozik az Tóth legeredetibb munkái közé. Tóth 1864. febr. 21-én (MTA Ltár 1214.) válaszolt, megengesztelődve, s elállott szándékától.

365.

Nyilván Lehr Zsigmondnak (1841–1871), Lehr Albert testvérbáty- jának szól, Németkeresztúrra, ahol ez ez időben nevelősködött. Ev. pap volt ő is, mint atyjuk, de irodalomban s tudományban is tevékenykedett: ver- verset írt, fordított verset és prózát, s nyelvészeti meg irodalmi tanulmá- nyokat adott közre. — A lapok elkallódása a postán állandó panasz tárgya a korszak lapjainak szerkesztői üzeneteiben. Gyakori eset volt pl. az, hogy hasonló nevéek elvitték ál-tévedésből a nem nekik szánt, általuk elő nem fizetett lapott.

372.

A. többször is küldött szíves hangú üzenetet a Nyitra megyei Zsám- bokrétre. Szerzői, esetleg ismerősei közül tartózkodott-e itt valaki, nem lehet pontosan tudni, de valószínűleg Nagy József (l. 182. üz.) a címzett, akitől cikkeket kért, s aki tán előfizetőket is gyűjtött neki. Nagy ekkor ugyanis az itt birtokos Forgách Károly gróf (l. 284. gl.) szolgálatában állt. (l. *Magyarország Vármegyéi*. Nyitra vármegye, Bp. én. 291–94., 318. l.) (Nagy József A.-hoz, 1862. okt. 28. MTA Ltár 410.)

374.

Máramarosszigetre, Szilágyi Istvánnak szól, s nyugtázza azt a levelet, amelyben Szilágyi a 286. üz.-ben érintett vitás kérdésben A.-nak ad igazat; majd arról panaszkodik, milyen könnyűszerrel el-elmaradnak a hátralékosok a befizetéssel. Végül, az iránt érdeklődik, mi lesz a jövő évi eljárás mód: „várom a *jövőre* tett határozatát a Társaságnak. Mi sorsot szántatok e válalatlaknak? [ti. a pártolói könyvilletmény-sorozatnak.] Itt vannak, a kik a 2 d cyclusban sem lépnek vissza a pártolástól. Hadd tehát tudnom a jövőt; még eddig felőle semmit sem olvastam, sem lapokban, sem másutt.” (A.-hoz, 1864. febr. 10. MTA Ltár 681.)

375.

Talán valamilyen adomány továbbítására kérték az ismeretlen kolozsvári előfizetők A.-t.

376.

Szilágyi Sándornak Nagykőrösre. Milyen csomagról van szó, nem lehet pontosan megállapítani. A szóban forgó közlemény Szilágyi Sándornak egy fordítása, illetőleg cikksorozata, amelynek tárgyát a bevezetés így adja: „a folyó évi »Revue des deux Mondes« I.-ső füzetében Boissier Gaston a Ceaser alatt élt római ifjuságnak igen érdekes képét adja. [...] Ez életrajznak egy epizódját, Caelius viszonyát Clodiával e lapok olvasói bizonyosan szívesen veendik.” (K II. I. 23. sz.) — Ö. K. Társulat: a nagykőrösi Önképzőköri Társulatról van szó.

377.

Brüsszelbe, Jósika Miklósnak s feleségének, Jósika Juliának, aki *Signora Rozetti* c. novelláját küldte el, levél kíséretében, s mielőbbi értesítést kért a novella sorsáról. (1864. febr. 8. MTA Ltár 249.) A novella meg is jelent (K II. I. 15—17. sz.)

378.

Abonyi Lajosnak, akihez A. a múlt félév végén (1863. dec. 27. OSzK.) igen keserű hangú levélben fordult: „... azt kell hinnem, hogy Kegyed is azokhoz esküdött, kik a Koszorúban nem tudom mi féle cliquet látnak, más tehetségek elnyomására. Szegény Koszorú, [...] Ha Ön a Koszorúban nem ily rettenetes összeesküvést, szerkesztőjében nem a legnagyobb árnányszörnyeteget látja: kérem ne vonja meg közreműködését; s igen jól esnék, ha már január elején kaphatnék egy novellát — akár hosszú, akár rövid lenne.” Abonyi teljesítette is e kérést, de, úgy látszik, talán valami pótlást akart még küldeni az adott novellához, mert *Az Ur keze* c. beszélyét nem a következő, hanem csak az azutáni számban kezdte közölni A. (K II. I. 11—13. sz.)

379.

Lévay Józsefnek szól a tréfás sürgetés, mivel régen küldött már verset. — „Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?": meddig élsz még vissza Catilina a mi türelmünkkel. Cicero Catilina ellen mondott első beszédének szállóigévé lett első mondata.

380.

Tompa Mihálynak; a „régecskén küldött hosszú levél” az 1863. dec. 13-i (MTA Ltár 1172.), amelyben A. valóban igen részletesen és szinte a szokottnál is melegebb hangon számolt be a maga és övéi minden ügyéről, bajjáról. Hogy még sem kapott választ, innét a kissé indignálódott hang, enyhe szúrás. Az üz.-re Tompa 1864. márc. 12-én (MTA Ltár 1039.) hosszú trefás, engesztelő hangon válaszolt: „Kaptam a ... minék is mondjam? az admonitiot, a reclame-ot, az oldaldőfést. Kicsiny a bors, de erős. Az is rövid — de nem érthető. *Hogy tán nem is kellett volna azt a hosszú levelet küldenie* : azt maga se hiszi, a ki kérdi. Én erősen hiszem: hogy nem hiszi. Nem kell hát veszködni! Válaszoltunk biz ott rögtön, sokat és mindenről, válaszoltunk saját erőtlen szemünk- és erős *kezünkkel*, ezt jó lesz figyelembe venni. A választ atólvasta az asszony is; meg lehet tőle kérdeni, ha ugyan róla is fel nem tevődik, hogy fillent. E feltevés se lehetetlen, a mint veszem észre. A hosszú levél elveszett; de még ezen esetre se áll: hogy *azóta semmi hír*, mert hát nem azóta irt-e az asszony a kedves komámasszonynak?” — Tompa kezének erejéről valóságos legendák jártak; állítólag egy lópatkót el tudott pusztá kézzel törni.

381.

Nagy Péternek. Az a levél, amelyre ez az üz. válaszol, nem található. Nagy Péter felelete azonban erre az üz.-re megvan. (1864. márc. 2. MTA Ltár 415.): „A közelebbi »Koszorúban« hozzám intézett nyílt levélre válaszom ez: »serkenj fel már ember mély álmodból« és egy nyáláb apróság van készülöben a »Koszorú« számára, a miről megemlékezni és ez által önnel bár ily távoli viszonyba lenni, mindig szerencsédjének tartja, önnel igaz tisztelője Nagy Péter.” (Az apróságokra l. 298. üz.)

382.

Tóth Endrének, aki 1864. febr. 21-i (MTA Ltár 1214.) levelében azt kérte, hogy azt a levélkét, amelyet ehhez mellékelte s amelyben a Kisfaludy Társaság pályázatán balladájával (l. 358. üz.) nyert ominózus pályadíjáról lemondott, juttassa el a Társaság titoknokához, Greguss Ágosthoz. A pályázatról szóló titoknoki jelentésnek különösen egy részletét nehezményezte Tóth, onnét — úgymond — hol „azon pontjához érek, hol az mondatik, hogy a Társaság felolvasásra sem méltatta; onnan kezdve egész odáig, hol, szántásvetéshez utasít a titoknok ur.” „...nem szükségkép kell-e azt éreznem — folytatja — hogy ez egyenesen személyem ellen van intézve?” Közben szó volt a jelentésben arról is, hogy a pályázat üzleti ügynek látszik egyesek szemében. S mint az előbbi megjegyzéseket Tóth — alaptalanul — ezt is magára vette. Ezért tartja szükségesnek nyugtatni őt e tekintetben is A. — A pályázat eredményéről Greguss Ágost titkári jelentését a K is közölte: (K II. II. 6. sz. Vegyes rovat.)

383.

Szegedre szól, Csaplár Benedeknek, akivel több szives, tisztelő hangú levelet váltott A., s aki Árpádfi Géza néven több cikket is irt lapjainak. Csaplár (1821—1906) Pozsony megyei iparoscsaládból született, a piarista rendbe lépett, és annak iskolájában tanított különféle vidéki városokban. A Virág-féle derék, tudomány- és hazaszerető egyszerű, a népből jött, s ahhoz hűséges régi vágású szerzetesek megkésett utóda. Sokat irt, történeti, irodalomtörténeti kérdésekről is, de többnyire jelentéktelen tárgyokról;

egyáltalán: vidékies, kegyes, antiliberalis, patriarchális szemléletével s oktató stílusával anakronisztikus jelenség volt. Már korábban is kézirat-átadási, s közvetítési kéréssel fordult A.-hoz. (A.-hoz, 1862. dec. 15. MTA Ltár 50.) Most is, mintegy két hónappal a szám megjelenté előtt, hosszú levelet küldött A.-nak, a legkülönbözőbb kéziratokat mellékelve leveléhez, pl. Betlehemes játékot Szilágyi István számára, régi jogi iratokat a Nemzeti Múzeum számára, gyermekszokásokat a Kisfaludy Társaság népköltési gyűjteményének; úgy vélte, kár lenne, ha mindez elkallódnék, s kérte A.-t, juttassa el valamennyit a címzetetteknek. (A.hoz, 1864. jan. 7. OSZK.) S mivel A. nem válaszolt rögtön, nyilván mert a megbízások elintézése előtt nem akart, Csaplár alighanem kérdést tett küldeménye sorsáról. Levele azonban nincs meg.

384.

Lasztócra Szemere Miklósnak, aki *Szüreten* c. költeményét (K II. I. 13. sz.) küldte s egy levelet, amely azonban nem lelhető föl. De ebben valószínűleg arról is tudósította A.-t; végre nekilátott, hogy akadémiai be-köszöntő értekezését, székfoglalóját megírja. Egy későbbi levelében ugyanis készül székfoglalójáról írt, s akkor A. ugyanezzel a tréfás biztatással buzdította. (l. 485. üz., s Szemere keltezetlen levelét MTA Ltár 620.)

386.

Medgyes Lajosnak szól, Désre, aki ekkor ott paposkodott. A küldött levél nem maradt fenn, s így nem tudjuk, mi a küldemény, de nyilván tanulmányféle. Ám ilyen Medgyestől nem jelent meg a K-ban. A versek közül egyet azonban fölvelt A. (*Hymnus*. K II. I. 14. sz.)

387.

Nagy Péternek, aki 1864. márc. 2-i (MTA Ltár 415.) levelében így írt: „Kérem szívesen tekintsen körül a »Koszorú« szerkesztőségi fiókjában, mert ott a többi lom között lenni kell még egy más beszélynek is, ily cím alatt: »Mrs Archie; mikor fordítottam, nem tartottam a rosszabbak közül valónak, ha nem találnánk egy véleményen lenni, szíveskedjék az én költéségemen leküldeni.” — A rebust ilyféleképpen lehet talán érteni: P.-tri Magni: azaz Nagy Péternek.

389.

Theodor Opitznak szól, aki ez évben adta ki Petőfi-fordításainak első kötetét, a Petőfi-fordításoknak a szakirodalom szerint legköltoietlenebb kísérletét: *Alexander Petőfi's lyrische Gedichte*. Deutsch von Theodor Opitz, Pesth 1864. Később A.-tól is fordított, (l. kézirat fordításjegyzék MTA Ltár). Személyéről keveset tud a szakirodalom, s így arról sem, mint került Zürichbe, s mi volt ott a foglalkozása (*Petőfi Könyvtár* 27—28. köt. 22—23. l.)

390.

Szász Károlynak szól, akinek ebben az évfolyamban egy csokorra való szerelmes verse jelent meg ezzel az álnévvel. 1864. márc. 1-i (MTA Ltár 552.) levelében Szász arra kérte A.-t, fogadna el tőle közlésre, a legteljesebb díszkréciónál, ezzel az álnévvel néhány költeményt. Magyarázatot nem fűzött hozzá, de — mint a versekből kiderül — a 40-es évei felé

közeledő költő életének egy gyöngéd lírai közjátékáról van szó. — Ugyanakkor küldött A.-nak, „melékelve”, még két verset, amelyek hozzávaló eljuttatására egy fiatal erdélyi ismerőse, Demeter Sándor kérte meg. „Nekem eléggé tetszik a két vers s azért ime beküldöm”, — írja Szász, s kéri erre vonatkozólag D. Ágnes és társa névre üzenjen a nyílt posta. A. azonban, talán mert megfeleldte, mégsem e néven üzent.

391.

Közölve Várdai: Adalék 732. l.

393.

Tompának, aki A. februári sürgető nyílt postájára, (l. 380. üz.) 1864. márc. 12-én (MTA Ltár 1039.) hosszú levéllel válaszolt. Az „előbbi elveszettekre” l. 380. üz.

394.

Alsósztrégovára Madáchnak, aki 1864. márc. 14-én (MTA Ltár 386.) levéllel kereste föl A.-t, amelyben értesítette, hogy akadémiai székfoglalójával elkészült. (*A nőről, különösen aesthetikai szempontból.* K II. II. 1—3. sz.) S egyben mentetetődöz, szabadkozó, félénk kérdést tett régebbi beküldött versei sorsáról, értékéről. „Ne sajnáld tőlem e fáradságot, nagy dolog az sok elfoglaltságod közt, de te szivességből nagyobbakat is megtettél. Így voltam ládd egy novellával s nehány verssel, mit a Részvét könyvébe [l. 267. gl.] küldtem, hogy választva belőlük a' többit lapodnak adják át. — Holnapok, félévek multak s egy-egy jelent meg lapodban, nem tudom magam tájékozni, ezeket is csak az elnéző jóakarát közölte-e veled, v. ezek jók, a többi rossz, — midőn én talán éppen másokat hittem jobbaknak, a' novella végre egészen silány-e, v. mi hibája. Ha már egyszer megtiszteltél nagyra becsült barátságoddal, mutasd azt végig.” (1864. márc. 14. MTA Ltár 380.) A két már ekkor közölt vers: *A hönnyek* (K I. II. 12. sz.) s *A rab család* (K I. II. 15. sz.), a még közöletlen a *Borbáldához* c. (K II. I. 15. sz.), a novella pedig, mely „még nem volt A. kezénél” *A Koloziak* c. (K II. II. 12—13. sz.)

395.

Nagykőröstre, Szilágyi Sándornak, aki talán friss K példányokat kért A.-tól. A cikk, amely esetleg a „gyöngédebb füleket sértené”, *Caelius és kedvese* c. (l. 376. üz.) — Szilágyi levele, ha volt, nem található; lehet hogy csupán szóbeli üz.-re ad választ a nyílt posta.

396.

Lévay Józsefnek. Az a levél azonban, amelyre válasz ez az üz., nem található, s így nem tudjuk pontosan értelmezni. A Lévay által „Kedves Barátom” megszólítással 1864. ápr. 2-án írott levél (MTA Ltár 329.), amely tévedésből található az A. levelek között, s amely talán Gyulainak, talán Salamonnak vagy Csengerynek szól, hiszen A.-t harmadik személyként emlegeti, némiképp felelet ez üz.-re. Visszaküldi a K I. félévi itt szóban forgó számait, „tévedésből kértem A.-tól” — úgymond —. — Ami kimaradt az első füzetből, az alighanem valamelyik Lévay által fordított Shakespeare-arab, talán a *Titus Andronicus*, s a füzet pedig a Kisfaludy Társaság Shakespeare-kiadása, amellyel kapcsolatban a K II. II. 10. sz. Vegyes rovata azt

mondja: „Az igazgató megbízott: eszközölje ki, hogy a magyar Shakespeare I. köt., ha csak lehetséges, Shakespeare születésének 300. évnapjára jelenjék meg.” Az I. kötetben A. *Szentivánéji álom* és Szász Károly *Othello* fordítása jelent meg, s a Nemzeti Színház a *Szentivánéji álom*ot adta. Talán ezért volt az, „alkalmi” — A IV. *Henrik* nyilván a Shakespeare-dráma, amelyet Lévy le is fordított. S amint egy későbbi leveléből kiderül (1864. szept. 3. MTA Ltár 332.) a Delius-féle kiadást kérte, amelyből Szász is fordított. (l. 20. üz.) — L...ka kicsoda, nem tudjuk; úgy lehet: Arany László. Őt kérhette meg Lévy, akit Arany László különösen kedvelt, különféle dolgok elintézésére, s helyette, mivel „nincs itthon”, „az öreg”, az apa jár el a vidéki barátok ügyeiben.

398.

Vattára Tóth Endrének, aki 1864. márc. 17-i (MTA Ltár 1212.) levelében azt kérte A.-tól, hogy olvassná el a végre elkészült *A férj* c. költői beszélyét, és segítené valamiféleképpen azt kiadáshoz. Ha igenlő választ kap ez utóbbi kérésére, felküldi. Ezenkívül eljuttatta a *Két fogoly* c. balladáját, amelynek utolsó szakában Rákóczi neve is előfordult. „Nem tudom, nem fog-e a censura az utolsó sorban, a Rákóczi néven elképedni...? Azért kérlek, azon esetre, ha lehet valamikép, hogy amellett a költemény is maradhatna, igazítsd ki!” — A vers végül mégis a Rákóczi névvel jelent meg, csakhogy jóval később, az újabb enyhülés első heteiben. (K III. I. 19. sz.), — *experto crede Ruperto*: higgy a tapasztalt Rupertnak; az *Aeneis* XI. énekéből való e szólás első két szava, a név a középkorban tapadt hozzá. A., úgy látszik kedvelte, egy kései levele utóiratát is így írta alá: „*Expertus Rupertus*” (A. krk I. köt. 559. l.)

399.

Szilágyi Sándornak Nagykőrösre. A levél, ha levelbeli üz.-re válaszol A., nem található. De nyilván a múlt heti, a 395. üz.-ben érintett közleményről van szó; ennek közlése többször eltolódott, s a halogatást Szilágyi talán annak tulajdonította, hogy a cikk kényes tárgya kellemetlenül hatott A.-ra.

401.

Medgyes Lajosnak, Déstre; nem tudjuk, mit nyugtáz, mivel vers Medgyestől mindössze a következő félvégén jelent meg egy, s az akkorra is van keltezve: „Az idei bor, 1864. nov. 10.” (K II. II. 21. sz.), cikk pedig egyáltalána nincs, sen saját, sem sejtethető álnevén, s olyan folytatásos névtelen cikk sem, amely szóban foroghatna. Talán apró, névtelenül adott tárcacikkről van szó.

402.

Tompának. A. „Pest, Ur szenvedése napján 1864.” (MTA Ltár 1173.) keltezésű levelével ajándékot küldött: „A kedves komámasszonynak, ki adja Isten! azóta egészen felgyógyult, küldöm ezt a könyvet husvétli ajándékkul”. Nyilván ennek megérkezését tudakolta, s erre felelt Tompa 1864. ápr. 6-i levelében (MTA Ltár 1040.): „vettük a könyvet is, a pénzt is. A pompás könyvet igen szépen köszönjük, a pénz küldést felesleges erőmutatványnak tartjuk 800 előfizető mellett.” Mi volt a szóban forgó könyv, nem tudjuk; a pénz nyilván honorárium.

403.

Balogh Zoltánnak (l. 256. gl.) szólhat; az üz.-be nyilván szedési hiba van. Bizonyára versre vonatkozik, ám sem ez, sem cikke nem jelent meg már e félévben a K-ban.

405.

Szász Gerőnek, Kolozsvárra. Szász (1831—1904) székely kálvinista papcsalád fia, maga is pap; előbb Erdélyben, később egyháza országos hivatalában töltött be fontos állást. Kora ifjúságától, szinte élete végéig verselt, a jó átlag szintjén, de minden egyéni jelleg nélkül, zengve a kor vezető-rétegének eszméit, vallásos kiadásban. — Itt *A passio-hétre* c. verséről van szó, amely már csak Husvét után került közlésre. (K II. I. 16. sz.)

407.

Győry Vilmosnak, aki szokása szerint mielőtt valami munkáját küldte, elfogódottan kérdést tett, szükség van-e rá, s aztán rendszerint az igenlő felelet után is igen sokára érkezett meg tőle a küldemény. Így most is csak a K II. II. 14. sz. kezdte közölni hétfolytatásos kisregényét (*Minden-napi családások*). (A.-hoz, 1864. ápr. 3. MTA Ltár 119.)

408.

Valaki nyilván a *Buda haláldéből* magától A.-tól kívánt rendelni; talán verse könnyebb közlése érdekében is; ez lehet a nyers felelet oka.

409.

Lehr Zsigmondnak, Németkeresztúrra (l. 365. üz.) *Memento mori* c. versét fogadta el A. (K II. I. 21. sz.)

410.

Tompának, akinek 1864. ápr. 6-i (MTA Ltár 1040.) levelét nyugtázza ugyan, de az „örömömré” alighanem még Tompa 1864. márc. 12-i (MTA Ltár 1009.) levelére utal, dőf vissza játékosan; abban ugyanis Tompa fölösen hangoztatja, mennyire örült A. küldeményének. •

411.

Tóth Endrének, aki 1864. ápr. 5-én levél kíséretében (MTA Ltár 1216.) felküldte *A féryj* c. költői beszélyét (l. 398. üz.), s kérte; „midőn leginkább ráérsz, akkor olvasd át s ha üres órád lesz, közöld velem becses nézetedet, mi nekem vagy tanulságos, vagy örvendetes lesz s minden esetben csak lekötelező nemes szivedhez”.

412.

Solymossy Pálnak (?—?), akiről többet nem tudunk, mint hogy különféle, főképp divatlapoknak fordított franciából és angolból könnyű olvasmányokat, cikkeket. Itt egy anoním amerikai novelláról van szó: *A fekete fátyol alatt*. (K II. I. 18—19. sz.)

413.

Lévay Józsefnek, aki előcikként közölt értekezését küldte (*Irodalmi lelkiismeret*. K II. I. 21—22. sz.), amelyet már 1864. ápr. 2-i levelében (MTA L'tár 229.) jelzett.

414.

Nem tudjuk kinek szól. Nem közölte a lap.

422.

Iduna: Szász Polixénia (1832—1853), Szász Károlynak, a későbbi püspöknek unokahúga és első felesége, aki a szabadságharc idején kezdett verselni, s dallamosan, erős formaképzéssel megírt érzelmes, melankólikus dalaitól bizonyos tehetség nem vitatható el.

423.

Úgy látszik, nem volt reá szükség, mert sem ily című dalt vagy cikket, sem bármiféle spanyoltárgyút nem közölt ez évfolyam.

428.

„még nem oltárra való”: egyes pogány vallásokban a termés zsen-géjét az isteneknek mutatták be, áldozták föl. Kellett tehát, hogy szép, az isteneknek tetsző legyen.

429.

Z. Farnos Ákosnak szól, akiről csak annyit tudunk, hogy a székely-földről, vagy a Szilágyságból származhat, mert ott honos ily nevű család. Pellerin francia író elbeszéléséről van szó. Bővebbet azonban róla sem tudunk megállapítani.

430.

Nyilván palóc népköltésze-tről van szó, és Pap Gyulának szól az üz., aki az előző évfolyamban is tett közzé akkori népköltési gyűjteményéből (*Sajóvidéki népmesék és népköltemények*. K I. II. 14. sz.); nyilván a mostaniakból — a palóc földiekből — is küldött. (*Palóc népköltemények*. Bp. 1865.) (Papra l. 527. gl.)

431.

Ha a Tell Vilmosból való mutatványról van szó, közlésre a K-ban sohasem került sor; az is lehet, hogy A. a mű fordítását közvetítette a Nemzeti Színházhoz, s akkor talán ez is Tomor Ferencnek szól, Ungvárra. (l. 433. üz.)

432.

Szász Károlynak szól, és *Shakespeare* c. versét nyugtázza (K II. I. 19. sz.), melyet az a Shakespeare évfordulóra írt, s azt kívánta, hogy a vers alatt lábjegyzetben közölje A., „mi szerint engem a Képző műv.-[észeti] Társulat *ülkára*, a Társulat nevében hivatalosan kért föl (s pláne Ápr. 11-kén!) hogy 22-kén tartandó Sh-ünnepélyökre verset írjak. És a felolvasásokat rendező Keleti [Gusztáv] ur demetéjére [!] ha előbb jó, mint sem én versemet beküldtem: bizonyosan nem is küldtem volna be;

mert igen olyanformán jött ki, mintha én felszólítás nélkül odatolakodtam volna. Pedig dehogy!" A., úgy látszik, talán attól tartott, hogy Keleti, aki dolgozótársa volt lapjának, megneheztel a jegyzetért, s ezért nem teljesítette Szász kérését. (Szász A.-hoz, 1864. ápr. 26. MTA Ltár 553.)

433.

Ungvárra Tomor Ferencnek (1827—1892). Tomor Veszprém megyei parasztcsaládból született, a bencés rendbe lépett, s bár a rendet hamarosan elhagyta, kat. iskolákban tanított, és főképp kat. lapoknak dolgozott. Ez időben, 61-től Ungvárott tanárkodott; azelőtt azonban Kecskeméten. Nyilván innét A.-nyal való ismeretsége is. *Wallenstein*-fordításán már ekkor dolgozott, s nyilván a Kisfaludy Társaság pályázatára szánta, de csak két évtized múltán jelentette meg (*Schiller Frigyes színművei*. Wallenstein drámái költemény. Bpest 1888.) — Tomor címzettségére l.: *Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvei 1865*. MTA Ltár 1862. okt. 30-i ülés.

434.

Nyilván Medgyes Lajosnak szól; azt azonban nem tudjuk, mire vonatkozik. (l. 401. üz.)

435.

Péter Dénesnek szól (1837—1904), Kiskunhalasra. Péter, aki birtokos nemescsaládból származott, A. egyik kedvelt tanítványa volt Kőrösön. Jogász lett, s korán jelentek meg cikkel, humoros írásai, versei, pesti és vidéki lapokban; 61-ben Halas képviselője volt, s most birtokán gazdálkodott. A Kiséri úrnak való üz. tréfa: Péter ugyanis gyakran használta ezt az álnevet. Maróthy-ra (l. 93. gl.) — pugillaris: bugyelláris, erszény.

437.

Lasztóca Szemere Miklósnak szól, s a *Vén poéta* c. verset (K II. I. 26. sz.) s keltezetlen levelét (MTA Ltár 632.) nyugtázza.

438.

A. zsámbokréti ismerősére l. 372. üz.

440.

Aszódra Podmaniczky Frigyes bárónak, aki novellát küldött, s kíséző levelében (1864. máj. 14. MTA Ltár 432/a.) azt írta: „ha adhatónak véled, örülni fogok rajta, ha nem: légy szives a nyílt levelezésben tudatni velem, — hogy annak idején elhozhassem, s mással szolgálhasak.” A novellát, úgy látszik, még sem fogadta el A., mert Podmaniczkytól csak jó sokára jelent meg a lapban elbeszélés, mégpedig a *Varázs hegedű* c. (K II. II. 21—22. sz.)

441.

P. Szathmáry Károlynak Nagyenyedre, nyilván előfizetési kérdésekről van szó. Mit jelent „a többire nézve” — nem tudjuk, mivel a levél ez idő szerint nem található.

443.

Tompának, aki levelében (1864. jún. 4-i MTA Ltár 1041.) egyrészt szembetegségének erősödéséről, másrészt arról a katasztrófális időjárásról tudósította A.-t, amely ezen a tavaszon azon a vidéken uralkodott: „állatnak s embernek a szájából kifogyott a táplálék, határunkban minden veszni indult.” — a „vasárnapi kedély” azonban csak nem jött meg. 1864. júl. 25-i levelében (MTA Ltár 1174.) A. visszatért e nyílt póstájára: „láthatod, hogy a jó kedélyes óra, melyen én neked hosszú levelet írhaszak, még mindig csak 'távoli jövő' köd álmai között lengedez!” 1864. nov. 21-én szánta el magát végre a „hosszu levélre” (MTA Ltár 1175.).

444.

Nem tudjuk kinek szól; nyilván a Kisfaludy Társaság füzve adott illetményköteteire vonatkozik ez az óhaj az előfizető részéről.

445.

Szász Károlynak. A.-nak, mint a Kisfaludy Társaság igazgatójának gondoskodnia kell, hogy a Társaság által fordított Shakespeare darabok fordításkéziratai meglegyenek a Társaság könyvtárában. Az általa fordított *Téli regé* kéziratát azonban Szász elkérte a Társaság titkárától, Greguss Ágosttól: „csakugyan elkértem — írta Szász — Gregusstól; de csak hogy újra írnom ne kelljen, a színházba beadandót; és beadtam. Ott van már most a Színháznál és a titkártól elkérendő. Hogy pedig ezen elkérés annál könnyebben essék s ne taláni fönnakadás benne ne legyen, im' ide mellékelek egy kis levélkét a titkárhoz e tárgyban.” Majd így folytatja: „Ha terhedre nem esik, fölkérlek arra is, hogy az e félélvben megjelent kevés dolgozatom honoráriumát szíveskedjél postán elküldeni.” (A.-hoz, 1864. jún. 7. MTA Ltár 555.)

446.

Udvardy Vincének szól Székesfehérvárra. Igazi neve Cserna Vince (1840—1904); Fejér megyei középnemescsaládból született, jogász lett, s a kiegyezés után főügyészségig emelkedett. Fiatalabb éveiben sok elbeszélést, tárcacikket küldött a lapoknak s A. lapjainak is. Itt talán *Szevelmi eskük* c. tárcanovellájáról van szó, bár az csak jóval később jelent meg. (K II. II. 13. sz.)

447.

Mentovich Ferencnek Marosvásárhelyre. 1864. jún. 11-én kelt levelében (MTA Ltár 395.) Mentovich egy értekezését juttatta el A.-hoz. Nagyon szerette volna, ha A. közli. Maga így ír e munkáról: „[...] itt Marosvásárhelyt tartott tanári értekezleten olvastam föl, nagy számu hallgatóság előtt. Sokan helyeselték azt, mások meg (az orthodox papok) kételkedve rázták fejüket. Minek folytán értekezésem egész Erdélyben „berühmt” [híres] és „berüchtigt” [hírhedt] lett. Minden oldalról ostromlatom annak kiadásával.” A tanulmány címe: *Az ember nyomai a messze muliban és kinézései a jövőben*, s Mentovich egy tanári gyűlésen adta elő. Miután A., úgy látszik, végkép elhárította magától, némi rövidítéssel az Ország Tükrében került kiadásra. (1854. 30—31. sz.) Mentovich e dolgozatban a maga materialisztikus szemléletét fejtegette, s főképpen a darwinizmus igazsága mellett szállt slkra. Nyilván ezért huzódzott tőle A. Hiszen Mentovich ily szem-

léletű cikkei miatt már meggyűlt egyszer a baja olvasói és munkatársai egy részével, főképp az egyházzal (l. 336. üz.). Az azonban Mentovich jó-hiszemű csalódása, hogy az értekezleten sokan fogadták volna rokonszen-vel dolgozatát. Rögtön az értekezleten, majd egész Erdélyben, sőt országszerte valóságos hajszát indítottak ellene, s csak Sámi László (l. 563. gl.) állt ki mellette bátran. (*Mentovich Ferenc*. Bukarest, én. 11—12. l.).

448.

Tóth Endrének, aki elküldötte a *Mult képe* c. versét, (K II. II. 4. sz.), és megkérdezte, vajon 1864. máj. 31-én küldött levelét (MTA Ltár 1217.) megkapta-e A., amelyben újra *A férj* c. költői beszélye (l. 411. üz.) kiadhatása felől tett kérdést, s kérte annak A. észrevételeivel való visszajuttatását. (1864. jún. 16. MTA Ltár 1218.) — Kallabol: a MTSZ szerint háromszéki tájszó: vereget, kalapál; itt azonban nyilván: leszed, elsikkaszt, ti. jegyeket bélyegeket; annak a Kallab nevű hírheft levéltolvajnak a nevéből van alkotva, akit 1862-ben ítéltek el. (Családi Kőr 1862. aug. 17. 33. sz.) — A magánlevelet hamarosan meg is írta A., és benne küldte Tóth Endre verses beszélyének bírálatát. (1864. júl. 15. MTA Ltár 1231.)

449.

Máramarosszigetre, Szilágyi Istvánnak, aki részint előfizetési ügyekben fordult A.-hoz, részint, a következő, részint e félévben megjelent *A próságok* c. irodalomtörténeti és nyelvészeti tárgyú tárcacikkekkel küldött néhányat, megkérdezve előbb, vajon van-e rájuk egyáltalán szükség. „Jobb ha világot lát” egy-egy ilyen kicsi cikk is — írja Szilágyi — „a közölteknél talán még hasznát veszi valaki.” (1864. jún. 12. MTA Ltár 682.)

450.

Ormós Zsigmondnak (l. 74. mj.), aki nyilván a lap régebbi s jövő élévi számainak küldését kérte egyszerre. Levele nem maradt fenn.

451.

E kezdőbetűs címre elég gyakran üzent A., hol előfizetési, hol közlési ügyekben. Nyilván Csermelyi Sándornak (l. 283. üz.), aki levelében, amelyre az üz. felel, talán jövőendő honoráriumára terhére kért ingyen példányt. Igaz ugyan, hogy Pél Arad megyében van, s Csermely alföldi tartózkodásáról nincs tudomásunk; levele sem maradt fenn, mely ez üz.-hez kapcsolódna.

452.

Nagy Péternek, aki nemesen szerény hangú, valódi tiszteletet és bensőséges ragaszkodást kifejező levelében kéri A. elnézését, hogy ígért állandó közremunkálása egy időre kimaradt, de — úgymond — „még mindig el vagyok foglalva a közelebről elrobogott közösinat utóbajaival”. (1864. jún. 23. MTA Ltár 416.) Nagy Péter ez időben ugyanis az erdélyi ref. püspök mellett töltött be fontos protokolláris feladatot.

453.

Tompának, aki 1864. jún. 22-én (MTA Ltár 1042.) két, „kővágással vetekedő munka közt összetákolts verset,” küldött; egyet a K-nak, — nem

ugyan megkésve-e, kérdezte — egyet pedig a FL-nak s ujjongva tudósította A.-t: „Ma *tökéletes* esőt kaptunk; két év óta nem volt ilyen.” S évdött: „de mit tudod te városi ember és poéta, mikor kell az eső, mikor nem?”

455.

Nagyenyedre Gáspár Jánosnak (l. 329. üz.), aki nyilván előfizetéseket gyűjtött és küldött föl.

456.

Győry Vilmosnak, aki ekkor küldhette fel korábban ígért hosszabb novelláját, ill. kisregényét, a *Mindennapi csalódságokat* (K II. II. 14–20. sz.) A rébusz, Győry levele hiányában nem fejthető meg. Válaszlevelében Győry így próbálta megfejteni: „ha *hosszas* [ti. novellája] vagy a *h* betűt *r* változtatva, ilyen: akkor majd más sorsot gondoljunk neki.” (1864. jún. 9. MTA Ltár 120.) — Az üdvözetünk-et azért húzta alá A., mert Győryt szíves barátság kapcsolta A. családjához.

457.

Lévaynak, aki Koritnyicára, a Liptó megyei Rózsahegy közelében fekvő, ez időben igen kedvelt gyógyfürdőbe utazott; előbb azonban még levelet küldött A.-nak, két verssel együtt: *A szenvedőhöz* (K II. II. 9. sz.) és *Az erők titka* (K II. II. 17. sz.), s beszedett pártolói díjakat a Kisfaludy Társaságnak. — Befejezésként ezt írta levelében: „Két jó tanítványom viszi e levelet. Megkértek, hogy küldjem őket hozzád, *hadd lássanak*. Szép ábrándozása a fiatal léleknek, miért gátolnám őket.” Ez volt tehát a „spectaculum”.

458.

Tompának, aki 1864. júl. 14-i levelében (MTA Ltár 1043.) azt kérte, hogy a neki járó honorárium helyett másoltassa le A. az ő (ti. Tompa) és felesége mellékelte fényképét, de ne Simonyi fényképpel, mert „másoltattam én már Simonyival, de igen összeégette a képeket”... „Szeretném ha ezt a most küldöttet Országnál csináltatnád”. — Simonyira l. 115. gl., Országra l. 286. gl. Ország ez időre tönkrement, s föladta műhelyét.

459.

Oly levél, melyre ez üz. válasz, nincs A. levelezésében; nem lehet megállapítani kinek szól. De alighanem az előző évben megjelent *Buda halála* valamely része felől intézhetett valaki hozzá kérdést; annak előszavában fordul elő nem ugyan az „ódon”, hanem az „óserü” jelző, mint a költemény modorának jellemzője. Az ilyféle szótévesztés gyakori A. üz.-iben.

460.

Losonczy Lászlónak Nagykőrösre. Losonczy (1812–1872)[†] kecskeméti polgárcsalád fia. Bölcsészetet tanult, különböző alföldi városokban tanárkodott, így 1853 óta Nagykőrösön A. kollégája. Sok cikket, fordítást s még több verset közöltek tőle a lapok, egy-kettőt A. lapjai is. — Nyilván a jövődő honoráriumba beszámítandó tiszteletpéldányért fordult A.-hoz, és erre válaszol az üz. — Levelének nyoma nincs.

461.

Kecskeméthy Aurélnak, aki ez időben a Sürögönyt (l. 133. gl.) szerkesztette. Mily levélről van szó, nem tudjuk.

462.

Vattára Tóth Endrének. A. 1864. júl. 15-én levelével (MTA Ltár 1221.) visszaküldte Tóthnak *A férj* c. költői beszélyét négy lapnyi jegyzettel, javítással kíserve. Erre válaszol túláradó hálával Tóth Endre, tudósítva egyben A.-t arról, hogy ismét súlyos beteg, s a rossz természetű betegségek még betegebbé teszik. (A.-hoz, 1864. júl. 22. MTA Ltár 1220.)

463.

Orosházára Györy Vilmosnak, aki talán hosszú novellájának (l. 407. üz.), a *Mindennapi családásoknak* folytatását küldte, s kifejtette a novella eszmei mondanivalóját, koncepcióját, aztán így folytatta: „Már nem tudom, hogy én magam is okosan gondolkodtam-e, midőn ezt a novellát kigondoltam, hanem annyi bizonyos, hogy én teljes bizalommal küldöm tekintetes uraságod kezei közé, azon kérelemmel, méltóztassék úgy tenni vele, a mint lehet.” (1864. júl. 9. MTA Ltár 120.)

464.

Tompának, nyugtatásul, hogy hamarosan elkészülnek s postára kerülnek a képek (l. 458. üz.); Tompa ul. azt írta: „siettesd a mennyire lehet a képeket.” (1864. júl. 14. MTA Ltár 1043.) — „a közelebbi nyílt posta”: a 458. üz., s alighanem azért „rákpósta”, mert nem találta otthon Tompát, mivel az valószínűleg felesége után ment Ajnácskőre (l. ua. levelet).

465.

Szabó Károlynak; Szabónak ez év nyaráról két, A.-nak küldött levele maradt fenn (1864. júl. 30. MTA Ltár 462., 1864. szept. 6. MTA Ltár 463.); de ez az üz. egyikhez sem igen illik. Az elsőben 40 Ft előlegezett honoráriumot kér, „oly feltétellel, hogy ha ez összeget december végéig le nem dolgozám: tartozásomat január 1-jén postán legszívesb köszönetem mellett megtérítem. Biztos lehetsz, hogy egy napot sem fogok vele késni.” Erre a kérésre aligha válaszolhatott volna így A., mégha elhárította volna is. Annál kevésbé, mert Szabó második levelében semmi nyoma megbántódásnak; egyáltalán nem esik benne szó erről a kölcsön-ügyről. Talán egy elveszett levélre felel ez az üz.

466.

Jósika Miklósnak, aki ez évben feleségével együtt Brüsszelből Drezdába költözött át. Az ígért levél nincs meg s az esetleg általuk küldött sem. A sajnált késés nyilván nem valamely mű közlésére, — e félévben nem jelent meg Jósikától semmi a K.-ban —, hanem a levélre vonatkozik.

467.

Abonyi Lajosnak. A levél nincs meg.

468.

Tompának, aki 1864. aug. 5-i (MTA Ltár 1044.) levelében jelentette, hogy vette a képeket (l. 458. üz.), de rögtön áttért mindenfajta bajainak elpanaszlására, s képekről nem írt. Nyilván ez azt a gyanút ébreszthette A.-ban, hogy Tompa nincs megelégedve Simonyi munkájával.

469.

P. Szathmáry Károlynak szól, aki, úgy látszik, a szünetidőben Nagyenyedről huzamosabb időre Munkácsra rándult, talán kuruckori írásaihoz anyagot gyűjteni, színhelyet látni. Mi volt Szathmáry kérése, pontosan nem tudjuk, de láthatólag a magyar költők arcképcsarnokára vonatkozott; ezek közlésében ugyanis A. bizonyos kronológiai rendet tartott. (L. 9. felh.)

470.

Alighanem Lévyai töltötte vakációját a Sajó mellett, szülőfalujában, Sajószentpéteren. A vizsgatást tartalmazó levél nem maradt fenn. — Deus providebit: Isten gondoskodik, bízzuk Istenre; nyilván a lap bizonytalan sorsára s a maga ugyancsak bizonytalan jövőjére vonatkozik e rezignált megjegyzés. Ekkor volt ugyanis a lap ügyének gyenge állása miatt az a szándék benne legerősebb, hogy főlhagyjon a szerkesztéssel és Szalontára költözzék. (Tompához, 1864. nov. 21. MTA Ltár 1175.)

471.

Lévyainak; a levelet, melyhez az üz. illelnek, nem találjuk.

472.

Tóth Endrének, aki 1864. aug. 21-én (MTA Ltár 1221.) az A. által javasolt igazításokat elvégezve (l. 462. üz.), visszaküldte *A férj* c. költői beszélyét, s kérte A.-t, „Ha tehát kiadója akad, kérlek, kedves barátom, add oda, úgy a mint lehet. Tökéletes felhatalmazásomat adom a kötésre [ti. szerződés-kötésre] nézve, csupán egy pár példányt köss ki számomra.”

473.

A szóban forgó „Székely népköltemény”-t F. Szabó Sámuel (l. 523. gl.) adta közre egy közléssorozat egy darabjaként (K II. I. 26. sz.). A Petőfi-vers a *Szerелеm, szerелеm, keserű szerелеm* c. — Szabó Sámuel A. által említett helyesbítő levele nem maradt fenn. — A „*Fábján Pista nótája*”-nótáját maga A. tette közzé 1851-ben Vahot Imre Remény c. folyóiratában, s felhívta a figyelmet arra, hogy a stllusa, előadásmódora arra mutat, hogy maga a hős, Fábján Pista, a fogságba esett betyár mondta volna tollba fogsága idején, búcsúzásul, elítélése előtt.

474.

Illéssy Györgynek (l. 164. gl.), akitől a következő szám hozta is Wieland Oberon-jának egy fordítás-részletét. A másik mi volt, nem tudni, mást nem közölt tőle ezután a K.

475.

Máramarosszigetre Szilágyi Istánnak, aki 1864. aug. 18-i (MTA Ltár 683.) levelében előfizetési ügyekben fordult A.-hoz. „Vártam, hogy lapod végén értesítesz”, ti. a beküldött pénzek megérkeztéről. A.-t megcsalta emlékezete, s Szilágyinak volt igazsága; nincs számára üz., a nyílt levelezés rovatában e félévben a szóban forgó 12 Ft-ról.

476.

Lévay Józsefnek; a levél, amelyre a válasz ez az üz., nem található, de Lévay felelete erre az üz.-re igen. (1864. szept. 23. MTA Ltár 331.) E szerint „ama bizonyos dolgozat”: a Kazinczy Gábor fölött tartandó emlékbeszéd, amelyet e levélben végképp elvállalt Lévay, s A. a Kisfaludy Társaság szept. 28-ig ülésén be is jelentette (a *Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvei, 1860–65.* MTA Ltár). — A csomagot s „a kért könyvet” illetően közelebbit nem tudunk.

477.

Abonyi Lajosnak, akinek Abonyban, közel Pesthöz szép birtoka, gyümölcsöse, szőlője volt, s aki egész magatartásában jellegzetesen szíves, patriarchális embertípus volt. Alighanem valamilyen kóstolóval kedveskedett A.-nak.

478.

Szabó Károlynak, aki 1864. szept. 6-ig (MTA Ltár 463.) levelében többek közt ezeket írta: „Ha majd egy-két régi m. irodalmi cikkecskét beküldhettek — természetesen csak költészeti, vagy nyelv tekintetében érdekes, ritka vagy eddig ismeretlen művekről — légy szíves röviden értesíteni, eltaláltam-e a modort, melyben ily avatag, száraz tárgy a Koszorú közönségének olvasható; ha igen, úgy folytatni fogom[...] Miért nem jössz bé valaha hozzánk Erdélybe; ha a zajt nem szereted, csendesben is oly szívesen fogadnánk mint sehol sem különben a magyar korona területén. Gr. Mikó [Imre] [l. 260. gl.] is szívesen várna; de így vagytok ti pestiek; még Gyulai Páli sem fordul képpel sem felénk; pedig őt már itt Erdély fiának tartanák.”

479.

Tóth Endrének, aki A. nyílt postájára (l. 472. üz.) válaszolva érdeklődött „haza kerülnek ősre ama »méhészek«, hogy megnézzék: mi van a köpüben? . . .” azaz, hogy sikerült-e kiadót szereznie *A fény* c. beszélyére. Tóth-ot láthatólag rendkívül nehéz — a három éves rossz termés s hosszú betegeskedése következtében beállott — helyzete szorította e folytonos, szinte zaklató sürgetésre. Most is küldötte egy régi versét közlésre, mint mondta: „szeretnék lapodnak egy parányi szolgálatot tenni”; valójában azonban azért, mert szorultságában a kicsi honorárium is igen jól eshetett neki. A., úgy látszik, megérezhette ezt, s innen a szinte szégyenkező, mentegődő üz. (Tóth A.-hoz, 1864. szept. 9. MTA Ltár 1222.)

480.

Abonyi Lajosnak szól, de nem lehet megállapítani, mire vonatkozik; a vonatkozó levél nem maradt fenn; Abonyinak e félévben nincs sem eredeti munkája, sem népköltészeti közleménye a K-ban.

481.

Alighanem Udvardy Vincének (l. 446. üz.) szól ez az üz. vagy esetleg Csermely Sándornak. (L. 283. üz.)

482.

Lévaynak, előfizetési s pártolói tagdíj-ügyekben (l. 487. üz.). Ami kedvesen fogadtatott a Kisfaludy Társaságban, Kazinczy Gáborról ígért emlékbeszéde.

483.

Beniczky Emilnek (l. 251. gl.), aki házassága révén birtokhoz jutva, a Pest megyei Törtelen gazdálkodott. A kért novellát el is küldte (*Csak báró*. K II. II. 25–26. sz.).

484.

Podmaniczky Frigyesnek, aki máj. 14-i (MTA Ltár 432/a.) levelében küldött egy novellát A.-nak. Alighanem ennek ügyében fordult újra A.-hoz, ám sem az övé, sem A. esetleges levele nem található.

485.

Szemere Miklósnak, aki keltezetlen levelében (MTA Ltár 620.) három verset küldött A.-nak, s kérte, ha nem felelnének meg valamely szempontból, küldené inkább vissza őket, de ne változtasson rajtuk semmit. — Dorgálta, a maga tréfás módján, A.-t, miért tett csillagot Madách *Kolozsiak* c. (K II. II. 12. sz.) novellája címéhez e megjegyzéssel: „Barkóczi, Barkóczi, Barkóczi!” A *Kolozsiak* a novellában a szerencsétlenség, a végzettség szimbólumai, s velük szemben a novellában is, mint az egész Hegyalján, a Barkóczi nevet, mint a szerencse, a mindig fölülmaradás, a feltétlen érvényesülés, akár az árulás árán való érvényesülés jelképeként emlegetik. E jelképszerűség a Barkóczi főúri családról ragadt a névre, mert e család klasszikus esetét mutatta föl a köpönyegforgatásnak, mindenek előtt Ferenc gróf, Thököly egykori tábornoka (? – 1709), aki árulása révén a Habsburg-hatalom egyik kedvelt embere lett, s nagy vagyonra tett szert. — Hogy A. mit akart pontosan e lábjegyzettel kifejezni: azt-e, hogy inkább derűsebb tárgyról kellene írni, vagy utalni arra, hogy az ő idejében is sok a „Barkóczi”, nem lehet tudni. Abból a reagálásból, amelyet Szemere közvetített, úgy látszik, egyesek s maga Szemere is ilyenféleképpen érthették. E szerint sokan, nemcsak a család leszármazottai, hanem távoli rokonai, barátai föl voltak háborodva e megjegyzés miatt. De könnyen meglehet, hogy Szemere is, barátai is félreértették e megjegyzést, amely talán csupán játékos önirónia volt A. részéről. Madách novellája elején ugyanis azt írja, hogy a Kolozsi-név pusztá kimondása is szerencsétlenséget hoz, s ez ellen úgy lehet védekezni, ha mindjárt többször kimondják, a rontás ellenszeréül, a „Barkóczi” nevet. A. játékosan felveszi tehát ezt a babonás pózt, hisz elvígve folyóirataival kapcsolatban feltehetett is a balszerencsétlől — ebben az üz.-ben is utal a megszűnés fennforgó veszélyére —, de annak elhárítására tréfásan lenyomtatja a lap aljára 3-szor a védő varázsigt. — Madách novellája megjelent a Halász Gábor-féle kiadásban, II. köt. 512–40. l. — A munka, amely készül, Szemere akadémiai székfoglalója.

486.

Nagy Péternek; talán a *Köszemű Mournivale* c. anonim angol novellát nyugtázza. (K III. I. 1–2. sz.), mert e félévben már nem hozott tőle fordítást a K. — Az „a hervadandó” meg talán maga a lap; mivel ekkor kezdett híre járni A. Szalontára költözési szándékának. A másik, amelyből „subjectív s objectív okokból semmi sem lesz”: a Nagy Péter által az ez év elején beküldött, ugyancsak anonim, *Sapieha herceg* c. lengyel tárgyú fordított novella, amelyre vonatkozólag még 1864. márc. 18-i (MTA Ltár 1345.) levelében azt írta A. „Sapiehat, éppen mert érdekes, nem merem adni, a galíciai állapot és szentszövetség hírével szemben [...] várok veled, míg idejét látom.” Végül nem is adta a lap.

487.

Lévaynak, aki 1864. okt. 11-i (MTA Ltár 333.) levelében pártolói díjakat küldött, többek között Szücs Sámuel tanártársát is Miskolcraól.

488.

Losonczy Lászlónak (l. 460. üz.), aki *Aesopi mese* c. versét (K II. II. 11. sz.) küldte a lapnak. „Igazán ad asinum van írva”: a vers hőse ugyanis a nagyravagyó számára.

489.

Tóth Endrének, aki arról tudósította, egy rövid, kusza, dúlt hangú levélben, hogy súlyos beteg, s egy félmondatral beszélve sorsáról (l. 479. üz.) is érdeklődött. (1864. okt. 23. MTA Ltár 1223.)

490.

Hódmezővásárhelyre Török Károlynak (l. 209. üz.). *Magyar lakodalmi szokások az Alföldön* c. etnográfiai dolgozatát már a következő, a 19. és 20. számok közölték.

491.

Csapó Vilmosnak szól. Csapó (1843–1927— vagyonos tolnai közép-nemes család fia; jogot-tanult, megyei szolgálatba lépett. Műveltség- és művelődés-kedvelő, eszmélkedő egyéniség. Sokat utazott; sok művészeti vonatkozású tárcát, útirajzot írt s elbeszéléseket is; de szőlő műkedvelésnél tovább nem vitte. — A kérdéses dolgozat: *Az író egyéniségének befolyása munkáira* (K II. II. 25. sz.), a még nem közölt vers pedig: *Egy menyasszonyhoz*. (K II. II. 20. sz.)

492.

Lévaynak előfizetési ügyekben szól, az üz. első fele; a második Tompa („M-a”: Miska) otthoni gondjaira vonatkozik. A. nemcsak a jobb, városi kezelés lehetősége miatt szerette volna, ha Tompa feljön, hanem remélte, hogy kedélyét is földeríti egy pesti látogatás. Lévay ugyanis 1864. nov. 4-i (MTA Ltár 334.) levelében az előfizetési díjak rendezése mellett arról is tudósította A.-t, hogy Tompáné megbetegedett, s hogy ő, Lévay februárban Pestre szándékozik, és szeretné, ha Tompa is vele tartana.

493.

Ez az üz. A. szerkesztősködésének számára egyik legkínosabb esetét érinti; ez eset következtében majdnem párbajra hívták ki. Tóvölgyi Titusz-

nak (1838—1919) *Különös végrendelet* c. (K II. II. 12—14. sz.) elbeszélésében ui. néhány miskolci olvasó magára vélt ismerni, sőt állítólag a szereplők nevében és a helyszín elnevezésében is világos célzás volt egy miskolci családban lezajlott kínos eseményre. Ezért többen fölszóltatták a városból A.-t, adjon elégtételt, ill. végül azt kívánták, tegyen legalább tisztázó nyilatkozatot lapjában. A. hosszú levelében magyarázta, hogy a szerkesztő nem ellenőrizheti, nincsen-e az országban oly család, oly személy, aki egy novella eseményeit magára veheti. A közlés, az írás majdnem lehetetlenné válna. Igyekezett arról is meggyőzni a fölszólatókat, hogy nyilatkozatot nem célszerű közzétenni, mert az csak föltűnőbbé tenné az esetet, s akkor csakugyan az illető családra vonatkoztatnák a novella eseményeit. A fölszólatók, úgy látszik belátták ezt, s álláltak szándékuktól. (A. post restante levele 1864. nov. 14. MTA Ltár 1363.)

494.

Medgyes Lajosnak. Mi lehetett e terjedelmes munka, nem tudjuk. Medgyesnek ez időben nem jelent meg semmi olyan könyve, füzetje, ami a K-ban is jöhetett volna. „A másik”: talán vers lehetett; de Medgyestől többet nem jelent meg vers a K-ban, talán megnehezítelt e cikk elutasításáért, és visszavette e verset is. — Hasonló üz.-et csakugyan küldött A. (l. 434. üz.)

495.

Nagyenyedre P. Szathmáry Károlynak; „az egy hó alatti munka”. úgy látszik soká érkezett meg, mert csak a következő félév végén közölte a lap (*Egy magyar költő a XVI. századból*. K. III. I. 17—18. sz.) — A „halacszkák”-ról szóló tréfás megjegyzés nyilván a honoráriumok nagyobb, csalogatóbb voltára vonatkozik. Pontosan azonban nem tudhatni, mert P. Szathmáry levele ez idő szerint nem található.

496.

Abonyi Lajosnak, akinek A. 1864. nov. 22-i levelében (OSZK) honoráriumot küldött s tagsági „alapító levelet” a Kisfaludy Társaság vagy pedig az Írói Segély Egylet részéről. A levélből nem derül ki pontosan, melyikről van szó.

497.

Nem tudjuk, kinek szól és mire vonatkozik; talán Csermelyi Sándornak (l. 283. üz.), akinek már üzent Péltre (l. 451. üz.). Ha neki, akkor nyilván az ő, Csermelyi a 20. sz.-ban megjelent *Egy főrangú hölgyhöz* c. verse forog szóban. A vers meglehetősen éles szociális szempontból. („Téged látlak termidben, merő fényben, csupa kincsben, / Míg másnak csizmája sincsen” — így fejeződik be a vers). Csermelyi, ki gazdatiszt volt ekkor, talán tartott a vers reá hárulható hatásától, s ezért kérhette vissza.

498.

Szemere Miklósnak szól, akinek szokása volt, akár Kazinczy Gábornak, folyton javításokat, lábjegyzeteket küldeni munkája után. Keltezetlen levelében (MTA Ltár 619.) azt kérte A.-tól, ne jelentetné meg az *Utközben* c. versét, mert javításokat eszközölne előbb rajta. De az már ekkorra megjelent. (K II. II. 22. sz.)

Győry Vilmosnak, aki talán novellája sorsa iránt érdeklődött. Levele nem található.

500.

Szász Károlynak, aki 1864. nov. 25-i rövid levelét (MTA Ltár 556.) ezzel a mondattal zárta: „Béla cikksorozatára nézve is várom még határozatot.” De bővebb magyarázatot nem fűzött hozzá, hogy öccse, Szász Béla miféle cikksorozatot küldött a K-nak. E nyílt postára Szász 1864. dec. 5-én (MTA Ltár 557.) a következő magyarázatot adta: „Béla ti. Jénában, a líres német bölcsész Fischer Kunót hallgatja, ki philos históriáján kívül Gőthe Faustjáról tart felolvasásokat, s Béla az ő engedelmével, e még semmi nyomtatásban meg nem jelent felolvasásokat állítja »Sz[ász] K[ároly]-hoz intézett nyílt levelek» formájában össze.” „A hozzád beküldött I. és II. persze még a dolog históriája, (illetőleg mondája) körül forog, de már a kezemnél lévő IV. és V. a művet kezdi tárgyalni.” (1864. dec. 5. MTA Ltár 557.) — Kuno Fischer (1824—1907), aki inkább mint filozófiatörténész jelentős, semmint eredeti filozófus, 1878-ban adta ki Goethe *Faust* c. művét. Szász e cikksorozata végül nem jelent meg a K-ban, — talán mert időközben az megszűnt, — hanem a BSz ez idei folyamában: *Fischer Kuno Goethe Faustjáról* címmel. Szász Károly levelében van bizonyos sértődöttség. Így kezdi: „Mit tesz az, hogy: a »B. cikksorozatát« nem értem, nincs *fogantyum* hozzá?” Úgy sejti, nem azt, hogy elveszett a postán, hanem, hogy nem tetszik a cikknek a tartalma A.-nak. „Szinte nem tudom hinni — folytatta — hogy ebben hiányzanék a megértéshez szükséges fogantú!” Erre a sértődött hangra válaszol az 502. üz.-ben A. — Szász Béla (1840—1898) Szász Károly testvéröccse, Pesten, Utrechtben és Jénában tanult teológiát, különféle lapokban írt verset, karcolatot, tárcát, elbeszélést, filozófiai eszmefuttatást, de számbavehető tulajdonképpen seholsem alkotott. 1872-ben a kolozsvári egyetem filozófiatanára lett. Végül Szász az ő Gyula (l. 502. üz.) öccsének egy franciából fordított novelláját ajánlja a K-nak, erre kíván válaszolni A. magánúton. (A. 1865. jan. 31-i levelét, MTA Ltár 598. s az 502. üz.)

501.

Szilády Áronnak; Szilády és A. levelezése, sajnos csak igen kis töredékben található, s így nem lehet megállapítani, miről van szó. Sziládynak a K további számaiban csupán keleti fordításai találhatók, és nem valószínű, hogy az üz. ezekre vonatkoznék.

502.

Szabadszállásra Szász Károlynak. Amiről magánúton írt A. Szásznak: Szász öccsének, Gyulának franciából való novella fordításait szeretne volna elhelyezni a lapban, s A. a föltételeket közölte vele. Részletesen kifejti, hogy többnyire túlságosan is hosszúnak tartaná őket a folyóirat számára, s bizonyára honorálni sem tudná kellő módon őket. (1865. jan. 31. MTA Ltár 598.) — Szász Gyula (1834—1895) minisztériumi tisztviselő volt. Regényeket fordított.

503.

Tóth Endrének, aki újra érdeklődött *A férj* c. beszélyének kiadása iránt (479. üz.), most már keserű szégyenkezéssel, nyíltan megvallva, hogy

nagy szükségben van, majdnem nyomorog, s ezért oly türelmetlen. S emellett még májbaja is gyötri. (1864. dec. 20. MTA Ltár 1224.) — quatum satis: épp elegendő; bőven.

504.

Máramarosszigetre, Szilágyi Istvánnak, aki az előző félévben apró irodalomtörténeti cikkeket írt a K-ba, s 1864. dec. 31-én levélben fordult A.-hoz, előfizetési kérdésekkel. Felesége külön is előfizetett, nyilván, hogy emelje az előfizetők számát. Szilágyi pedig alighanem tiszteletpéldányt kapott. Valószínűleg ez utóbbit kívánta lemondani Szilágyi, az előfizetők kis számára való tekintettel, midőn levelében azt kérte, hogy ezentúl csak egy példányban küldje A. a lapot. (MTA Ltár 684.) Az apró cikkek küldését azonban e félévben Szilágyi nem folytatta.

505.

Abonyi Lajosnak; nem tudni, minek a kézbesítéséről van szó, levelezésbeli nyoma nincs.

506.

Szabadszállásra Szász Károlynak; nyilván verset várt tőle A.

507.

Csapó Vilmosnak (l. 491. üz.), aki ez időben Itáliában tett tanulmányutat, és a K-nak is küldött tudósításokat (*Olaszországi levelek*. K III. I. 13—15—17. sz.). — farewell: jó utat.

512.

Nyilván Kazinczy Gábor emlékezete a rövidített cím; Kazinczy ugyanis a múlt esztendőben halt meg. S alighanem Lévy valamelyik tanítványa lehetett a címzett, s Lévy „a t. tanár úr.” Ő mondott szép emlékbeszédet Kazinczyról, s vele való barátsága diákjai előtt nyilván tudott volt.

513.

Nagyenyedre P. Szathmáry Károlynak; nyilván a régóta ígért történeti novella sűrítése. (l. 495. üz.)

514.

Tompának. Az „elkésztett magánlevél” csak 1865. jan. 26-án készült el (MTA Ltár 1176.), amidőn A. tudatta Tompával, meg akarják nyomorítani „akadémiai beamterséggel”, s nyilván fiának hosszan elhúzódó tifuszos megbetegedésére s a betegségből való lassú épülésére, meg felesége betegségére utal. (Tompához, 1864. nov. 21. MTA Ltár 1175.)

515.

Miskolcra Lévainak, aki bár sokat dohogott, zsörtölődött az ilyféle munkával járó veszélyek miatt, mégis egyre tevékenykedett a Kisfaludy Társaság és a K érdekében. Most is, hogy újabb Kisfaludy Társasági pártolókra volt kilátás, kérte A.-t: „Légy szives, ha teheted, *azonnal*, legalább 10

példányt utnak indítani A mi nótáinkból". Ez volt ugyanis az azévi illetménykötet a Kisfaludy Társaság pártolói részére. Szerzője Abonyi Lajos; etnografikus színezetű, dalokkal, néprománcokkal teleszött, népeletből vett elbeszélések, amelyek egy félszázadon át a legszelebb, főképp a vidéki közönség körében, igen népszerűek voltak. — „A másik [év] utoljájá"-ra jellemző az a levél, amelyet 1864. nov. 21-én (MTA Ltár 1175.) írt A. Tompának így, kezdve azt: „Szomorúság, nyomorúság mindenfelé". Majd rendre előadja felesége súlyos betegségét, a szerkesztéssel s a lap bizonytalan további fennállásával járó bajokat.

518.

A Hastingsi csatátér Heine verse, Das Schlachtfeld von Hastings.

521.

Orosházára, Győry Vilmosnak s alighanem a *Kisvárosi történetek* c. novelláját nyugtázza. (K III. I. 12. sz.) Győry levele nem található.

522.

Marosvásárhelyre Mentovich Ferencnek, aki újévi s ünnepi köszöntést küldött, mint minden évben. A nehéz válság oka részint A. afölötti töprenése, elvállalja-e az akadémiai titoknokságot, részint feleségének súlyos betegsége, s tovább a lap sorsának ingatagságából származó bizonytalanság. (Tompához, 1864. nov. 21. MTA Ltár 1175.)

523.

Nincs ily kezdőbetűs költője a K-nak, s vers sincs ez évfolyamban melyre e jellemzés illenék.

524.

Tóth Endrének, aki pár napon belül két levelet is küldött A.-nak. Az elsőben azt kérte, próbálná meg Kemény Zsigmonddal kiadatni *A férj* c. verses elbeszélését (l. 472. üz.) a PN-ban. S tovább azt javasolta a Kisfaludy Társasággal kapcsolatban, „hogy sokkal eleveőbb szint és életet nyerne a társulat évenként egyszer, ha februári nagygyűlését péld. májusban tartaná. Akkor a vidék is inkább képviselve lehetne." — S végül tudósította A.-t, hogy betegsége jobbrafordult, szinte egészségesnek érzi magát. (1864. jan. 22. MTA Ltár 1225.) — A Kisfaludy Társaság nagygyűlésének napja febr. 6., a társaság névadójának, Kisfaludy Károlynak születésnapja. — A másik levélben a *Jövevény* c. verséhez küldött néhány javítást, s Tompa egészsége felől érdeklődött, mert úgy hallotta, úgymond, „szembaja ismét visszajött volna". (1864. jan. 24. MTA Ltár 1226.)

525.

Tóth Endrének. Az előző üz.-ben nyugtázott második levelet, úgy lát-szik, A. annak az üz.-nek megrásakor még nem boontotta fel, s azért csak most válaszol az ott feltett kérdésre.

526.

Abonyi Lajosnak. Nem található semmi levelezésbeli nyoma ez üz.-nek, s így nem lehet értelmezni.

528.

Alighanem Weiss Bernát Ferencnek szól, akinek nevével különféle fővárosi művelődési intézményeknél, vállalkozásoknál anyagi támogatóként gyakran lehet találkozni ez időben. Weiss (1800—1888) erdélyi német családból származott, s Pest egyik tekintélyes kereskedőjének számított. A forradalom alatt pénzügyminisztériumi osztályfőnök volt. A közművelődés iránt már a negyvenes években érdeklődést mutatott, s ez évtized sok szereplőjéhez személyes kapcsolat is fűzte. Talán Fogarassy megtámogatása Gyulai által (K III. I. 6. sz.) vagy Reményi Edének a Zenede ügyében való tevékenységét gáncsoló Bartalus-cikk (K III. I. 6. sz.) indíthatta felszólására. — Az A. által említett, e számban található „fölvilágosítás”: egyrészt Fogarassy válasza Gyulainak, másrészt Reményié Bartalusnak.

529.

Kiskunhalasra Szilády Áronnak, aki Dsami perzsa költő verseiből küldött fordításokat (K III. I. 8. sz.). — A mollahra l. 502. gl. A mollahtól egy magyarra fordított mesét is közölt a K (III. I. 20. sz.), amelyet A., az ő nevében, Csagatai Izsák névvel látott el.

530.

Tompának. Az említett magánlevél nem található. Az utolsó, e dátum előtti fellelhető: az 1865. jan. 25-i (MTA Ltár 1176.), a következő pedig csak az 1865. ápr. 29-i (MTA Ltár 1177.).

531.

Nem tudni kinek szól, nincs kézirati nyoma; de aligha tévedünk, ha A. későbbi *Szózat*-travestijának egyik ihletőjét, ötletadóját keressük e versben.

532.

Alsószuhára Majomi Józsefnek (Tompá közeli ismerősének) szól, aki Hanva szomszédságában lelkészkedett, s Tompán keresztül fizetett elő a K-ra. (Tompá A.-hoz, 1862. okt. 29. MTA Ltár 1037.) A. bizonyosan Hanván tartózkodása alatt ismerkedett meg vele.

533.

A K. ez évi 6—7. számában öt fiatal novellairó, Berczik Árpád (1842—1919), a később kedvelt népszínműíró, Urváry Lajos (1841—1900), újságíró, a PN későbbi szerkesztője, Almási Balogh Tihamér (l. 251. gl.), Csukási József (l. 460. gl.) és Toldy István versenyre kelt. Csupán a cím volt megadva: „Koszorú”, s e címhez kellett valamennyiüknek egy-egy novellát megírniok. S most úgy látszik, valaki még folytatni kívánta a versenyt, de nem felelhetett meg A. kikötésének, mert nem hozott több ily című novellát a lap. — A „párt-polémia”, amely magában „fölsőleges” — levél híján — világosan nem értelmezhető, de alighanem arról van szó, hogy az eddig megjelent „Koszorú”-k szerzői valamennyien az Új Nemzedék-féle csoportosuláshoz tartoztak (l. 251. gl.) — s erre, talán ez ellen tehetett az újabb „Koszorú” beküldője észrevételt; vagy esetleg a közölt öt novella újromantikus, francia romantikus irányára, stílusára. Az öt novella

tartalma semmiféle irodalmi vagy politikai pártvitára nem adhatott alkalmat, Almási Tihamérét leszámítva; szerelmi történet ugyan ez is, de erősen forradalom ellenes háttérrel, a konvent korából.

534.

P. Szathmáry Károlynak. Levele ez idő szerint nem található, de alighanem a régóta ígért és kért *Egy magyar költő a XVI. századból* c. történeti beszély forog szóban. (K III. I. 17—18. sz.) A „kipanaszló” levél, ha megszületett, nem található; ám lehet, hogy nem is levélbeli kipanaszlásra célzott A., hanem egy személyes találkozás reményére.

535.

Nagy Péternek s bizonyosan anonim angol szerzőktől fordított *Madame de Monferrato* (K III. I. 10—11. sz.) s a *Medusa* (K. III. I. 22—26. sz.) c. novellákat nyugtázza.

536.

Lévaynak, aki ebben a félévben még egyetlen verset sem küldött a K-nak, s az előzőnek is még a derekán, jóllehet 1865. jan. 2.-i levelében (MTA Ltár 335.) erősen fogadkozott: „az Isten tudja, milyen zsibbadt lelkű voltam: eddig semmit sem dolgoztam; de akarok s fogok”

541.

Lévaynak. Nincs levelezésbeli nyoma a megköszönt küldeménynek. Talán előfizetés vagy egyéb díjak, mert Lévaynak e félévben már nincs verse a K-ban.

542.

Bulcsú Károlynak, aki 1865. márc. 12-én levélben fordult A.-hoz (MTA Ltár 48.), amelyben megírta miért hallgatott az utolsó években, s megküldte most egy hosszabb költeményét. „Itt e költemény, Thaddé mester, híven tükrözi lelkivilágomat. Óriási dithyramb! küzdés, ábránd és való, a költészet és az élet, az ideál és a reál, az általános szép és a népi között.” Bulcsú levelében sok utalás van arra a kritikára, amelyet 1861-ben A. írt Bulcsú verseiről. (Sz F I. 19., 20., 21. sz.) Minden hitel híján lévő, irreális eszményiségéért rötta meg keményen A. Bulcsú kötetét. Idejét multnak vélte, hogy egy „költő” még egyre a Kőlcsey korában dívó túlzó eszményítést folytatja, csigázza abszurdumig, s a népies irányzatról tárgyban, felfogásban, stílusban tudomást sem látszik venni. Bulcsú, úgy látszik, sokáig rágódott A. bírálatán, s annak igazát belátva, a *Thaddé mesterben* új irányáról szeretett volna bizonyosságot adni. — Bulcsú (1823—1865) igazi nevén: Paltsó) polgárcsaládból született ref. pap, majd tanár. A. körösi baráti köréhez szíves jóviszony fűzte, innét az üz. baráti hangja. — A vers megjelent: K III. I. 13. sz. — A magánválasz úgy látszik nem készült el, vagy legalább ma nem található.

543.

Szemere Miklósnak. Szemere mérhetetlenül kusza, teljességgel olvashatatlan, dátumot többnyire nélkülöző leveleiben olyan nincs, amelyre ez az üz. felelet lehetne. Van ugyan játékos, haraggal, a barátság fölmondásával való fenyegetőzés több is; de azokhoz meg az első sor nem illik. Mégis

legvalószínűbb, hogy azzal a márc. 9-ével és zavarosan írt évszámmal (1865?) jelölttel hangzik egybe, amelyben Szemere tréfásan dorgálja A.-t: — „te bibliahű, te” —, hogy szemérmes és félénk, s így amin a papok megbotránkozhatnak, azt nem meri kiadni; például hozza föl, hogy A. az *ő Éji pásztortűzennél* c. versének e két sorát „Ti beszéltek a jövő életről | Én csak egyet ismerek”, ki akarta hagyni. Talán hasonlók miatt nem adja a legutolsó beküldött versét is (*Meghalnék én a város zárt terében*). Levelének e részét Szemere így végzi: „Rettegj haragomtól! [. . .] Légy bátrabb mert másképp megszököm zászlóaljadból, félénk vezér alatt ki szeretne katonáskodni!” (MTA Ltár 628.) A szóban forgó vers nem jelent meg a K-ban; éppúgy mint az említett *Éji pásztortűzennél* c. sem; már csak epigrammákat hozott a lap Szemerétől. (K III. I. 21—22. sz.)

544.

Csapó Vilmosnak (l. 491. üz.), aki úgy látszik ez időtájt tért haza olaszországi útjáról (l. 507. üz.).

548.

Csapó Vilmosnak, nyilván az Olaszországi levelek második részének nyugtázásaként. (K III. I. 15. sz.)

549.

P. Szathmáry Károlynak. Levele azonban ez idő szerint nem található, s így nem tudni mily tanulmányról s mily mű beküldéséről van szó. Ez évben már nem jelent meg tanulmány a K-ban P. Szathmárytól.

552.

Lévaynak; levelezésbeli nyoma azonban nincs, s így nem állapítható meg, mire vonatkozik.

553.

Szemere Miklósnak, aki nem heverve ki a SzF-ben Brassaitól kapott sebeket, most bővítve kívánta kiadni *Válasz Brassai Ismerettyűjére* c. 1862-ben Sárospatakon kiadott, s Kassán nyomott füzetkáját. Az újranyomáshoz hibajegyzéket, javításokat küldött. (Keltezetlen levél MTA Ltár 629/a.) A kiadás azonban, úgy látszik végül is elmaradt.

554.

Nem közölt ily c. verset a lap.

557.

G. A. Bürgerre (1747—1794), a Goethe előtti német líra egyik kiválóbbjára történik hivatkozás, aki az európai balladaköltészetre, főleg *Lenore* c. balladájával igen nagy hatást gyakorolt. — vertirol: átfordít, gúnyos ízű latin német keverékszó: a latin *verto* ige németes továbbképzése.

558.

Podmaniczky Frigyes bárónak; levelezése A.-nyal töredékiben maradt fön. Pontosán értelmezni nem lehet. Podmaniczky novellái rendszerint

sok oda-visszaküldözés után, nagy ügyel-bajjal kerültek nyomdába (l. 484. üz.), s leveleiből szándéka sem volt mindig világos, könnyen félreérthette A., aminek aztán sértődés és apprehenzió lett a következménye. Innét A. kissé türelmetlen hangja.

560.

A *Bereg Náni nótáját* a K III. I. 17. sz. közölte, a közzé tevő neve nélkül, s így nem tudni, kinek szól ez az üz. — Csillag alatt e megjegyzések olvashatók a közlemény alatt: „Ezen népballada *Szabolcs* megyéből való”. „** A nyolcadik versszakban érintett népsajátságot illetőleg” . . . s következik egy népszokás előadása. E csillag alatti megjegyzések tehát a közlőtől s nem A.-tól valók.

561.

Nem közölt a K sem Luisa c. verset, sem Luisa keresztnévű szerzőtől semmit.

562.

Természetesen a *Hamlet* Poloniusára történik hivatkozás. — Közölve Várdai: Adalék 730. l.

564.

Vörösmartynak *A philosophus vackor* c. epigrammájából való e mondat: Huppanj, körte! megértél már. Kinek íze kívánja / Legjobb a' vackor hullva, megérve, puhán.

567.

Lasztóca Szemere Miklósnak s talán arra a keltezetlen, de feltehetőleg ez év tavaszán keletkezett levelére válasz ez az üz. (A. felírta a sarkára: „tán — 9. Mart. 865”), amelyben Szemere a maga örökké évődve szemrehányó modorában ugyan, de most komoly megbántódással panaszkodik Tompára amiatt, hogy minden baráti kérelem elől betegsége védelmébe, ürügyébe zárkózik. (MTA Ltár 628.)

568.

Szász Károlynak, aki 1865. máj. 1-i levelében (MTA Ltár 560.) Heinefordítást küldött, s arra kérte A.-t, hogy az általa, Szász által fordított Shakespeare szonettek kéziratát kérje vissza Greguss Ágosttól, a Kisfaludy Társaság titkárától, s küldje Szabadszállásra, hogy ő javítás után a K-nak adhassa.

569.

Tóth Endrének, aki A. akadémiai titoknokká választásához gratulált, s mellékesen érdeklődött verses beszélye (l. 479. üz.) sorsa iránt is. Az „ohajtott magánlevél” vagy nem született meg, vagy nem maradt fenn.

571.

Tompának. Talán annak 1865. máj. 6.-i levelére válasz (MTA Ltár 1048.), ebben Tompa panaszainak, sóhajtásainak hosszú sorát azzal zárja: „Hiszen csak láthatnánk benneteket! de mi nem mehetünk s most már ti is nehezebben mozdulhattok ki Pestről”. Talán szándékában volt A.-nak Hanvára látogatni, s erre vonatkozik a bibliai fordulat.

574.

Longus praecedit ordo: hosszú sor előzött meg; egy Livius-szállóige átalakítása. — Kallabolni l. 448. üz.

575.

Nyilván Szabó Károlynak szól, aki több ízben ajánlott föl a történeti kutatásai folyamán, mintegy melléktermékként megszülető apró irodalmi, irodalomtörténeti vonatkozású cikkeiből (pl. 1864. szept. 6-i levelében MTA Ltár 463). Azt a levelét azonban, amelyre ez az üz. felel, nem találjuk.

577.

Medgyes Lajosnak s bizonyosan egy beküldött versének vagy talán hosszabb folytatásos tanulmánya közlésének elmaradását mentegeti A. a lap megszüntével. — Homo proponit . ember tervez . . .

REGESZTÁK

A főszövegbe föl nem vett szerkesztői üzenetekről

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ. I ÉVF.

1860—61

17. SZ.: 2. 19. SZ.: 1. 22. SZ.: 1. 23. SZ.: 1. 28. SZ.: 1. 35. SZ.: 2.
42. SZ.: 1.

II. ÉVF. I. FÉLÉV

1861—62

9. SZ.: 2. 15. SZ.: 2. 17. SZ.: 2. 19. SZ.: 2. 20. SZ.: 4. 22. SZ.: 1. 24. SZ.: 4.
25. SZ.: 2.

II. FÉLÉV

1. SZ.: 2. 2. SZ.: 2. 6. SZ.: 1. 7. SZ.: 1. 10. SZ.: 1. 15. SZ.: 3. 16. SZ.: 2.
18. SZ.: 2. 20. SZ.: 1. 21. SZ.: 2. 22. SZ.: 1. 25. SZ.: 1.

KOSZORU I. ÉVF. I. FÉLÉV

1863

1. SZ.: 6. 2. SZ.: 6. 3. SZ.: 7. 4. SZ.: 4. 5. SZ.: 3. 6. SZ.: 3. 8. SZ.: 2.
9. SZ.: 1. 10. SZ.: 1. 11. SZ.: 1. 14. SZ.: 6. 17. SZ.: 4. 20. SZ.: 1. 22. SZ.: 2.
25. SZ.: 1. 26. SZ.: 2.

II. FÉLÉV

1. SZ.: 8. 2. SZ.: 7. 3. SZ.: 5. 4. SZ.: 2. 5. SZ.: 1. 6. SZ.: 2. 8. SZ.: 2.
10. SZ.: 2. 11. SZ.: 8. 12. SZ.: 4. 13. SZ.: 3. 14. SZ.: 1. 15. SZ.: 1. 17. SZ.: 2.
18. SZ.: 1. 19. SZ.: 1. 20. SZ.: 3. 22. SZ.: 1. 23. SZ.: 1. 24. SZ.: 1. 25. SZ.: 2.

II. ÉVF. I. FÉLÉV

1864

1. SZ.: 7. 2. SZ.: 1. 3. SZ.: 7. 4. SZ.: 4. 5. SZ.: 4. 6. SZ.: 3. 7. SZ.: 1. 8.
SZ.: 4. 9. SZ.: 3. 10. SZ.: 1. 11. SZ.: 1. 13. SZ.: 2. 14. SZ.: 3. 16. SZ.: 4. 17. SZ.: 2.
18. SZ.: 2. 19. SZ.: 2. 20. SZ.: 1. 21. SZ.: 4. 23. SZ.: 2. 24. SZ.: 2. 25. SZ.: 2.

II. FÉLÉV

1. SZ.: 3. 2. SZ.: 1. 3. SZ.: 3. 5. SZ.: 1. 6. SZ.: 1. 8. SZ.: 2. 11. SZ.: 1.
14. SZ.: 1. 15. SZ.: 1. 16. SZ.: 2. 19. SZ.: 1. 22. SZ.: 2. 25. SZ.: 2.

III. ÉVF. I. FÉLÉV

1865

1. SZ.: 4. 3. SZ.: 4. 3. SZ.: 2. 4. SZ.: 2. 5. SZ.: 4. 6. SZ.: 7. 7. SZ.: 1.
9. SZ.: 1. 10. SZ.: 2. 11. SZ.: 1. 12. SZ.: 2. 16. SZ.: 2. 17. SZ.: 2. 18. SZ.: 3. 20.
SZ.: 1. 21. SZ.: 1.

SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK

A megjegyzések tartalmáról, céljáról és modoráról

A., mint a korszak legtöbb szerkesztője, gyakran és kedvtelve fűzött egy-egy szerkesztői megjegyzést a lapjában megjelent közleményekhez. Leggyakrabban az értekező próza körébe tartozókhöz: vitacikkekhez, tanulmányokhoz, beszámolókhöz, ismertetésekhez és nyilatkozatokhoz. De nem ritkák megjegyzései novellák alatt, sőt nem egyszer találkozunk velük versek végén is. Megjegyzéseinek terjedelme igen különböző. Van, amelyik egyetlen szóból áll, van, amely több hasábra terjed, valóságos cikké bővül. Többnyire a lap alján helyezte őket el, csillaggal vagy apró számmal jelölve a szöveg vonatkozási helyét, de megesett az is, különösen, ha a közlemény egészét illették megjegyzései, hogy a közlemény végéhez folyamatosan csatolta őket, az illető közleményt követő munka elé. Egészen kivételesen, zárójelben, a közlemény szövegének zárt folyamatába is vetett egy-egy rövid észrevételt. Gondosan ügyelt arra, hogy megjegyzései utolsó mondata után mindig ott álljon a „Szerk.” eredetjelzés. Mindössze párszor maradt el, nyilván szedői feledékenység következtében. (l. pl. 39. m.)

Megjegyzéseinek célja meglehetősen sokféle. Eredeti szépirodalmi dolgozatok esetében céljuk többnyire fölvilágosítás, a mű keletkezési körülményeiről, fontosságáról, a szerző kilétéről; ha részlet a közlemény, a mű egészéről; egyszer egy-egy szót, kifejezést magyaráz, máskor egy-egy tartalmi vonatkozást. Néha személyes jellegű a megjegyzés: örömet fejez ki a szerző jelentkezésén, vállalkozásán, s további működésre serkenti.

Az értekező közleményekhez fűzöttek között is megvannak ezek a fajták. Ám ott a kiegészítő, kiigazító vagy polemizáló jellegűek dominálnak. Ez utóbbiak ismét többfélék; leggyakoribbak a cikk szerzőivel közvetlenül vitázók; de gyakori fajta az is, amely a vitázó felek között közvetít, egyik félnek magyarázza a másik álláspontját; ismét másfajta, amelyben elhatárolja magát egy vitától, egy állásponttól, vagy amelyben bejelenti, hogy nem ad tovább helyt lapjában az illető vitának. Az értekező próza esetében nagy azoknak a lábjegyzeteknek a száma is, melyekben egy-egy helytelen kifejezést, magyartalan szót, mondatfűzést ró meg, igazít helyre, vagy adatot, évszámot helyesbít.

A megjegyzések hangneme is igen szélesskálájú. Általában azonban nem oly savasak, buborékolók, csipősek, mint a szerkesztői üzenetek, sőt polemizáló, javító élük glosszáinál is tompítottabb. Engedékeny, hajlékony, méltányos kívánt lenni, főképp a részletekben, különösen, ha az egészel magával egyetérthetett. Tömörség, pontosság és tapintat legfőbb stíljegyük. Érthető, a maga szerzőinek szóltak, akiket minden áron meg akart tartani és együtt akart tartani. S többségükben személyes ismerősei is, elismert írók. Mint a versekkel kapcsolatban, részben e tekintetben is érvényesítette azt az alapelvet, amelyet egyik, Tóth Endréhez intézett üzenetében (l. 131. ú.) fogalmazott meg: elismert író elfogadható közleményével szemben nem kívánja a bíró szerepét játszani, a szerző joga és kötelessége, hogy közleménye szintjéért és sikeréért ne a szerkesztő, hanem kellő ítéllettel ő maga kezessen. Gyulai keveslette is szerkesztői megjegyzéseit, és sokallta

tapintatát. Pályájuk legélesebb, szinte egyetlen éles vitája e kérdés körül alakult ki 1861 tavaszán a szerkesztői elvekről váltott emlékezetes leveleikben. A lehetséges szerkesztésmódok közül egyik az, mondja Gyulai, „midőn [a szerkesztő] kiad ugyan mindent, mely egy vagy más tekintetben figyelemre méltó cikk, de a hol nézetei eltérnek, általános vagy részletes jegyzetekkel kíséri [. . .] Ez ellen nincs semmi szavam, de ohajtanám, hogy világosabban és következetesebben tedd. Programmodban semmi szó sincs erről, lapod folyamában pedig csak kétszer nyilatkoztál, hogy ez meg az nem nézeted, egyszer Zilahy, másszor Szász ellenében. A többi e szerint mind a te nézeted, a mit én nem hiszek, mert olyan dolgokat is olvastam egyszer s másszor lapodban, melyeket nem tehettek föl rólad. Az én cikkemre is jegyzetet kell vala tenned, hogy ez ügyet meg akarod vitatni és ezért nyílt kérdésnek hagyod, vagy pedig megmondanod, hogy itt, meg itt nem értesz velem egyet. Most már melyik lesz a te véleményed, a Szász Károlyé, vagy az enyém, avagy alkalmasint az egyik sem. [. . .] az igazságtalan ítéletért a bíráló a felelős, mit mindig helyre hozhat szükség esetében a szerkesztő, de az általános elvekért a szerkesztőt szokás kérdőre vonni.” (1861. márc. 28. MTA Ltár 147.) A. elvileg szívesen magáévá tette volna Gyulai álláspontját, csak éppen a siralmas szellemi viszonyok s irodalmi állapotok teljességgel lehetlenné tették azt „Hogy bíráljam én azt *kíméletlen* keménységgel, — kérdezte keserűen —, kitől a jövő számra cikket, verset, novellát várok? Én elvileg nem vagyok ellene a keményhangú kritikának, de lapomban kivihetetlen. Azért elvül kelle tüznöm; az *igazságtól, meggyőződéstől nem távozva*, oly *szélesen szólni*, a hogy csak lehet. [. . .] Talán — sőt aunny mint bizonyos — októberben megszűnik lapom. I.ehet, senki sem sohajtja meg; lehet, te is úgy vélekedel, jobb semmi közlőny, mint ilyen. Csak azt sajnálnám, ha felténnéd rólam, hogy kezdetben nem vezérlett a legjobb számdék: összesíteni az írói tehetségeket, s valami jóraivalót hoznom létre. Bizalmatlanság fogadta első léptemet, bizalmatlanság, utóbb gyűlölség is kísért egész pályámon. A másod-, harmadrendű költők is visszavonultak tőlem, csupán néhány régi barátom nem hagyott el egészen, meg a legelemibb kezdők, kik e lapot vélték legalkalmasnak, hogy első versöket, vagy beszélyöket nyomatva lássák. Az aesthetikában, kritikában kontárkodtunk, kedv, elegendő idő nélkül a megfontolásra, a mint a napi szükség parancsolta, rögtönözve, folytonos aggódás, részemről physikai bajok közepett. [. . .] *multra nézve*, bár bajom nem enyhíti, megnyugtaz az, hogy helyzetemben senki sem eszközölt volna sokkal többet, mint én. Hibám, hogy föl nem ismertem irodalmi állapotainkat, mielőtt magam a kísérletre szántam.” (1861. aug. 28. MTA Ltár 186.)

E kísérlet célját ugyane levelében így összegezte tömören: „. . . összesíteni az írói tehetségeket s valami jóraivalót hoznom létre.” Elvrendszere sokban megegyezett Gyulaiéval, de egyrészt kevésbé tekintette azt olyannyira lezártnak, teljesnek, mint Gyulai a magáét; másrészt előbb a „valamire való tehetségek” közül táborot szeretett volna összegyűjteni lapja köré, bizalmat teremteni maga iránt, s aztán megkezdeni e táboron belül a nagy nevelő munkát, „egy ifjú költői nemzedék növelését”. (Tompának 1860. márc. 30. Ráth 208.) Jól tudta, hogy e célja megvalósítása folyamán, az eszmékben oly roppantul szegény magyar irodalmi életben, elsősorban úgyszem eszmei ellenállásba fog ütközni, hanem személyes és csoport-érdekekbe, hiúságokba, izlésbeli különbségekbe. Előbb a fiatal írók ízlését szeretete volna nemesíteni, csiszolni, hogy közben eszmékre, gondolkodásra is megérjenek. „Aesthetikai részében a lap úgy szándékszik eljárni, — írta Szásznak — hogy ifjú írókat neveljen. S miután eszmét, a hol nincs úgy sem teremthet, főleg a forma bajnoka kíván lenni [. . .] a benső forma szóvivője.” (1860. aug. 27. MTA Ltár 575.). Ezért ő nem leckéztette keményen a fiatal

írókat, nem vetette őket a maga esztétikai eszmerendszere alapján elriasztó vizsgálatnak, egzekuciónak alá, ő nem meghódolást kívánt, hanem nyitott lelket és értelmet, hogy nevelhesse őket, hogy velük, hogy általuk alakíthassa az esztétikai közgondolkodást s ezen át a nemzet közvéleményét. A látszat ellenére, az ő magatartása igazán offenzív volt, offenzívebb, mint Gyulaié. Előtte egy széleskörű, demokratikus, népies jellegű, egységes és egyetemes nemzeti művelődés képe lebegett. Ezért akarta Kisfaludy neve helyett az egyetemesebb, polgárabb Kazinczy nevében újjászervezni az irodalmi életet. Ezért látszhattak megjegyzései túlságosan jóindulatúaknak, érdemen fölül méltánylóaknak, s ezért maradtak is el számtalan oly helyről, hol a rendreutasítást a nála sokkal merevebb, lezártabb és szűkebb szemléletű Gyulai nem állhatta volna meg.

Megjegyzései e Kazinczyas nevelő, „énektanári” szerepnek megfelelően tehát nem is elsősorban a széles közönségnek mint inkább maguknak az íróknak s egy kialakítandó literátus vezetőrétegnek szóltak, az ő tanításukra voltak szánva. Mint ahogy ezeknek szólt, ezeknek volt szánva tulajdonképpen mindkét folyóirata is.—

A megjegyzések közlésének módjáról

Valamennyi szerkesztői megjegyzést fölvevük, tekintet nélkül fontos vagy kevésbé fontos voltára, mert még a legjelentéktelenebb is ad valamely újságot A. állásfoglalásai ismeretéhez. Természetesen nem vettük föl azonban a csupán filológiai, szerkesztéstechnikai jellegű megjegyzéseket, a lapszámokra, művekre, korábbi megjelenésekre s hasonlókra utalókat.

A megjegyzéseket önmagukban, anélkül a szövegrész nélkül adni, amelyre vonatkoznak, nem látszott célszerűnek. E vonatkozó szövegrészeket bizonyosan lehetett volna a jegyzetek közé is helyezni; ez azonban nagyban megnehezítette volna e megjegyzések olvasását, megértését, áttekintését. Ezért kiadványunk szöveggőzölő részébe a megjegyzések elé helyeztük e vonatkozó szövegrészeket. Ezek a megjegyzések fajtáinak megfelelően alakultak. Ha pl. egy cikk egészét illetik A. megjegyzései, a cikk summáját kellett adnunk, ha viszont egy cikk valamely részletállítását, akkor, az egész cikk tárgyát is megjelölve, e részletállítás summáját. Kivétel nélkül keresztül vittük azonban azt az elvet, hogy az a mondat, amelyhez A. a csillagot vagy a számot teszi, változatlanul benne legyen ez összefoglalásokban. Különben is lehetőleg minél többet igyekeztünk szó szerint átvenni az illető cikkből. A cikkeknek vagy a cikkrészleteknek, illetőleg a hozzáfűzött megjegyzéseknek a közvetlen megértéséhez nem szükséges filológiai vonatkozásait természetesen a jegyzetek között helyeztük el. E cikkrészletek, idézetek esetében is megtartottuk a betű szerinti szövegűséget, bár nem oly szigorúan, mint A. szövegeinél; e szövegrészekben előforduló írás- és nyomdai hibákat pl. kijavítottuk.

Az irodalomtörténetben e szerkesztői megjegyzésekről nem esett ugyan annyiszor szó, mint A. szerkesztői üzeneteiről; ezeknek elsősorban elvi, azoknak az elvön kívül, nagyobb volt a közvetlen életrajzi, jellemrajzi érdeke. Jóval többször szóltak azonban mégis róluk, mint glosszáiról. Várdai két közleményében legkisebb számukhoz képest ezekből vett fel legtöbbet. A nyelvészeti vonatkozásúakat azonban, mint tárgyát nem érintőket eleve kirekesztette. Filológiai megjegyzést, mint a szerkesztői üzenetekhez és a glosszákhöz, ezekhez sem fűzött. Az A.-ról szóló egyes dolgozatok e megjegyzéseket is elsősorban Várdai közleményei nyomán idézik. Elszörva s töredékesen található csak tőle független idézések. A közölség megjelölésénél tehát megint csak elegendőnek látszott az ő munkáját számba venni. Minden egyes megjegyzésnek külön számot adtunk, még akkor is, ha egy cikkhez több szerkesztői megjegyzés is csatlakozik.

JEGYZETEK AZ EGYES SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEKHEZ

2.

A.-nak 1856-ban jelent meg első nagyobb gyűjteményes lírai kötete (amelyben természetesen kisebb epikus munkái is helyet kaptak), *Arany János kisebb költeményei* címmel. Ezt 1860-ban újra kiadták, nemcsak a keresletnek téve eleget, hanem abból az alkalmából is, hogy az Akadémia A.-t szemelte ki a nagyjutalomra. — Zajzonira l. 6. gl. — Közölve Várdai: Adalék 732. l.

3.

Szász Thalynek a *Kárpáti kürt* c. 1861-ben megjelent s nagy közönség-sikert elért kötetét bírálta meg (SzF I. I. 5–6. sz.) — A maga szigorúan elvi állásfoglalását, ellenvetését A. Szászhoz írt levelében még kiegészítette, nyilatkozván Thaly cikkének nemcsak esztétikai tévedéseiről, hanem a fiatal Thaly által képviselt stílus, írásmódor értékéről, s tovább: az antikritikákat illető felfogásáról is: „Azóta olvasod Thaly ellenbírálátát — írta — Felteszem, hogy csak mosolyogsz rajta. Előbb igen pattogó hangon irottat hozott, s én elutasítám. De aztán újra csinálta: s én oly ártatlan jószágnak gondolám, a mivel, ha árt, csak magának árt. Próbáltam lebeszélni, nem hajtott rá. Isten neki! — gondolám, hadd töltsé kedvét. Tudom azt fogod mondani, hogy elvül kellett volna megtartani, nem adni antikritikát. De sok esetben ez elv nem volna megtartható. Például az itészek közt fejlődhetnék ellenvélemény, vagy az írónak igaza volna egyben — másban. Most ez eset nincs, való; de épen az ily üres ellenbírálát talán kedvét szegi másnak, hogy így kompromittálja magát.” (1860. dec. 27. MTA Ltár 579.) — Közölve Várdai: Beöthy 337. l. részl.

4.

A Kisfaludy Társaság c. rovat, mint rovat lassan elmarad, vagy csak nagy időközben tér vissza. A Társaságra vonatkozó tudósítások a Vegyes rovatba kerülnek át, s többnyire Greguss Ágost, a Társaság titoknokja tollából valók.

5.

Salamon nem szó szerint, csak lényegét kivonva idézi Csokonai ismeretes tanulmányának — *Az epepeáról közönségesen* — „§ 5.”-jébe foglaltakat: „a furcsa epepeáról”.

6.

Szabadosra l. 29. gl. — A Zilahy által emlegetett új utakat kereső költőcsoport az, amely éppen körülötte, Zilahy körül, s másfélévvel később az Uj Nemzedék c. rövidéletű lap körül gyülekezett. (l. 251. gl.) — A lapjában gyakran szólt kedves, szinte gyöngéd rokonszenvvel, s nem egyszerű elismeréssel is a szerencsétlen sorsú, bohémságba menekült Sárosiról. (l. pl. 8. gl.) Nekrológiát is ő írta. (l. SzF II. I. 2. sz.) — Közölve Várdai: Beöthy 337. l.

7.

Az MTSZ erdélyinek, székelyföldinek jelzi e szót, ugyane jelentéssel.

8.

Zilahy tevékenységét A. csakugyan támogató érdeklődéssel figyelte, sok cikket közölt tőle, még félbemaradt, poszthumusz tanulmányát is. (l. 135. m.j.)

9.

Vidára l. 251. gl.

10.

A „fönnebbi szerkesztői jegyzet”: az előző, a 9. — A következőkben csak azokat a szövegrészeket, illetőleg verseket adjuk Vida OSZK-ban található kötetéből, amelyek nélkül A. megjegyzései nehezen érthetők. Az oly érintett sorokat, amelyeket A. részletesen idéz vagy nem fontosak A. szövege értéséhez, nem hozzuk.

Bő szüret

*Kurtafalvi szőlőhegyen
Szüretelés nagyba' megyen,
Azaz, hogy csak menne nagyba',
Ha nem hagyták volna abba.
Hajaha!
Most jó még csak a java!*

*Megkezdették, annyi igaz,
Ebben volna egy kis vigasz,
Folytatnák is, a mint illik
Ha vón szőlő tudniillik.*

*Üres a tő, gyéren hajtja,
A ami kicsi volt is rajta,
Leolvasták azt régóta,
Kit a madár, kit a róka.*

*Csak három fűrt maradt rajta,
Az is holmi veszett fajta,
Olyan kemény, oly savanyu,
Csupán nyulat löni való —*

*Egy a papé lett belőle,
Ki majd beteggé lett tőle,
Másik jutott a hántornak
Könnyei még most is folynak.*

*Présbe került a harmadik,
Szoritották három napig,
De csak nem jött annak leve,
Hanem a prés megrepede.
Hajaha!
Igy maradt el a java!*

SZERELMI VALLOMÁS
(Cselekszi egy elkeseredett csizmadialeány.)

*Fejemet immáron rég furja valami,
Szeretném is, nem is, okát megvallani.
Mint a csizma, mikor rámdra fölverem,
Ha szólni készülök, úgy szorul kebelem.*

*Ha soká feszítik, az bőr is elreped,
Szívem is úgy járhat, ha még soká eped;
Ne vegye tehát azt lányasszony rossz neven,
Ha végre megszólal bennem az érzelem.*

*Láthatta, lányasszony (hogy ne látta volna?)
Mily epedve néztem sokszor, alattomba ;
Miatta oly fakó színe az orcámnak,
Mint az csizma, kit rég nem subiszkolának.*

*Mikoron még gyenge inasgyerek voltam,
Sokszor, ha az boliból szurkos fonalt hoztam,
Csakhogy megláthassam, nagy kerülőt tettem,
Az lányasszonyékat utamba ejtettem.*

*Bezzeg, ha elkéstem, volt ne mulass érte,
Lábszóját a majsztrom mikoron rám mérte ;
De vigasztalás volt én árva lelkemnek,
Hogy nem magamért : az lányasszonyért vernek.*

*Azóta nincs nyugtom, nincs vigasztalásom,
Szembehunyva is csak az lányasszonyt látom ;
Még az dolog sem megy, meg vagyok igézve,
Vesztett fejsze már az világ_énrám nézve.*

*Mikor csizmatalpat lapitok mustával
Eszem foglalkozik gyönyörű magával
Mily kemény ez a talp, — így töprenkedém én,
Az lányasszony szíve épenség oly kemény.*

*De immár most kérem, tovább ne kinozzon,
Fogadja el szívem az drága lányasszony,
Szeressen maga is, legyen feleségem
Ez kadenciára volna nagy szükségem.*

*Ha pediglen árván marad az szerelmem,
Oh lányasszony! akkor tudom, mit kell tennem :
Vagyon még bőrvágó dikics a világon,
Egy reszszentéssel a torkomat elvágom.*

HA VANNAK . . .

*Ha vannak, kik a bort alázzák,
Uram, bocsásd meg azt nekik!
Nem tudják ők, hogy mit beszélnek,
A sulykot el azért vetik.*

*Részemről én, bármit beszélnek,
Cseppet sem törődöm vele . . .
Hála legyen Noé apánknak,
Ki szőlőt első művele! —*

E sor: „Születik, mint a bundagallér” (ti. a költő) *A költő születik* c. versben található. — A *De már több bort* c. vers érintett részletei: „Ha úgy nem nőtt volna hozzám, [ti. a lábam] | Bizony Istók! nem hordoznám”. A „petyhüdt” harmadik versszak:

*Az orrom? az nagyon nyalka,
Éppen mint egy vén ugorka,
S úgy veszem észre, hogy már rajt'
Gyönyörű szép borvirág hajt. —*

A *Jaj!* — *baj!* c. versnek a vége: „Nőttön nő az aggodalmam; | Hát ha arra gondolok, | Hogy házasság lehet vége! | Brr! ez lesz csak szép dolog.” A *Gyövrődés* c. második versszaka:

*Azelőtt a delet várva vártam,
És most? — nincs egy mákszemnyi étvágyam.
Borra sem szomjazom,
Ami fölött nagyon csodálkozom.*

A *Lakomára hittak* gáncsolt mondata — s egyben a dicsért külső forma: „A minap is csak kicsinyben | Mult, hogy el nem vesztém, | Pedig azt a furcsa dolgot | Bizony nem szeretném! | Egy menyecske | Akkor este | Oly nyájasan mosolygott rám | Hogy még! | Mintha csak szép volnék.” — A Petőfi-szerű hasonlat a következő: a költő azt mondja, szíve vulkán, s | tán ki is tör és akkor „Szerelemnek tüzfolyama | Mindent összeéget. | De te kis lány, ne ijedj meg, | Baj nem esik rajtad” — A nehezen utána képzelhető zárófordulat: a költő szíve annyira tele van boldogsággal, hogy meg kell osztania azt: „Igen, veled megosztom azt, | Mít te adtál nékem: | Így lesz igazán egésszé | Az én felerésem!” — A *Mégis furcsa* c. vers első felében az alapkép ez: a szerelem kopogtat szívének ajtaján; majd a harmadik versszakban így folytatja a költő: „Szép szemedbe addig, addig | Néztem én, | Mig szerencsecsillagomat | Fölfedeztem kék egén.” — Az *Öreg dáde* c. vers befejezése, amely Szász bírálatá szerint „banál:” a cigányt kérdik fiait, mi szól oly szépen hegedűjében: „Mi volna benn édes fiam, egyéb mint a cigány lelke!” — feleli. — A *Vitéz Jónás* tárgya: egy garázda eger agyonütése, az éjtszaka közepén, mivel megrágtá a ház urának csizmáját. A vers A. *Zách Kláráját* utánozza ritmusban is, rímekben is; dikcióban is megkísérli, de ebben épp oly kevésbé sikerült, mint egyéb stíluseszközeiben és nyelvében, s így a paródia, ritmusra és rímre korlátozódva, valóban gyenge. Íme egy, a legsikerültebb szakaszai közül:

*Ejnye ezer villám!
Oda van uj csizmám!
Ebugatta rut egere . .
Megtanitom mindjár!*

A participiumos lezárás: „Pedig csak a lelkem barangol felette, | Édes emlékezet szárnyain lebegve!” — A. e határozós névutója: „a helyen”: ahelyett. — Léva szóban forgó versének pontos címe: *Szüretünk*, Gyulaiának *Szüreten*. — Nyáréji álom: *Szentivánnéji álom*. — Demetrius: ti. a Szent-

ivánéji álom Demetriusa, Hermia egyik rajongója. — Ipolyi Arnold híres könyve: *A magyar mythológia* Pest 1854. igen erősen foglalkoztatta A.-t Meg is vette, több helyre lapszéli jeleket tett benne s kijegyzett belőle egyes mondatokat, elemeket. *A hadak útját* két helyütt is tárgyalja Ipolyi (270., 581. l.); az első alkalommal az egyetemes folklór, a másodikban a magyar szempontjából. E második helyen, A. példányában, amelyet az MTA kézirat-tára őriz, máig benne van egy kis cédula, melyre A. jeleket tett. — Már előbb, a Mythológia megjelenése előtt megkérte, vagy megkérte a poli-histor akadémiai tag, Lugossy Józsefet (l. 225. gl.), aki az adatokat Ipolyinak is adta, küldené el neki a monda rövid szövegét. Lugossy eleget is tett kívánságának. (A.-hoz, 1854. ápr. 5. MTA Ltár 372.) — Szász vetette Vida szemére a *Macbeth*-höz való túlságos hasonlóságot, a *Bátori Gábor* c. versével kapcsolatban. — Szász A. e kiegészítő megjegyzéseirért, ellenkritikájáért megnehezelt. A. hosszú levélben védte álláspontját, s megengesztelve a sértődöttet, a következő végkövetkeztetésre jutott a szerkesztő ama jogát illetően, hogy a lapjában megjelenő kritikákkal szemben ellenvéleményt képviselhesen: „Vers, költői *productum*, mit ha a szerkesztő éretlennek talál, eldobja; bírálat, ez vélemény, melynek ellenében a szerkesztő közölhet véleményt a nélkül, hogy ez által egyik tettét a másikkal pofozná. Mi az igazság nyomozása, ha nem különböző vélemények meghallgatása s ezáltal a lap és szerkesztő nem válik következtelenné magával.” (Szászhoz 1861. febr. 13. MTA Ltár 581.)

12.

A vita érdemi részét nem kivonathatjuk, s irodalomelméleti jelentőségét sem méltathatjuk, csak menetének pontos rajzára szorítkozhatunk. A vitát tulajdonképpen közvetlenül Jósika Miklós füzete váltotta ki (*Regény és regényviláslat*. Irta László szerzője, Pest 1858.) Ebben mindenekelőtt a kritikusai pártatlanságot, a kritikusnak írói csoportok, pártok fölött való állását, azoktól való függetlenségét állítja követelményül.

Gyulai, bár a nála megszokottnál mérsékeltbb hangon, de igen határozottan szembeszállt e nézetekkel (*Néhány szó a kritikáról*. SZF I. 17—18. sz.) Erre felelt Szász Károly (*Még néhány szó a kritikáról*. SZF I. 21—22. sz.), miután Gyulai kritikusai magatartását, főképp pedig a Budapesti Hírlap 1855-ös évfolyamában megjelent híres cikksorozatából, a Szépirodalmi Szemléből kivilágító kritikai elveit, már előbb Zalár költeményeiről írt bírálatában megtámadta (*Borura derű*. Költemények. — Irta Zalár, 1860. SzF I. 9—10. sz.) Gyulai Szásznak mind ellencikkére, mind e bírálatára hosszabb, s most már kemény hangú cikkel felelt (*Megint a kritikáról*. SzF I. 29., 34., 35. sz.) Erre A. megírja *Visszatekintés* c. cikksorozatát, amelyben megkísérelte egy nevezőre hozni a szemben álló álláspontokat, vagy legalább összehétközíteni a vitázókat, s kifejtette álláspontját. Közben bekapcsolódik a vitába két cikkével, Gyulai oldalán, Salamon Ferenc is (*Az ember és író*. SzF I. 42—43. sz. — *Wohl Janka költeményei*. Kiadja Jókai Mór. Pest 1861. SzF I. 39—40. sz.) Gyulai viszont a *Visszatekintés* miatt A.-nyal fordult szembe, következtelenséget, bátortalanságot vetve szemére, a lap irányának engedékenység nélküli keresztülvételét óhajtva; s ugyanakkor mindennek ellenére is, hitét tett A. lapja mellett. (*Egy pár jegyzet a Visszatekintésekre*. SzF I. 44—45. sz.) Salamon után Szemere Miklós is bekapcsolódott a vitába, de Szász Károly oldalán. (*Nyílt levél Arany Jánoshoz*. SzF I. 51—52. sz.) Ez viszont Brassai Sámuelnek adott alkalmat a polemikába való kapcsolódásra. A maga türehtelenül gúnycs modorában Szemere valóban ingatag, s gyengén fogalmazott álláspontját igyekezett cáfolni (*Nincs már ismerettyű*. SzF II. I. 6—7. sz.) S mellette újra megszólalt Salamon Ferenc is, igen lakonikusan fejtve ki és

foglalva össze a maga felfogását Szemerével szemben is; s a további vitát és érvelést, mivel ő már elmondta véleményét, úgymond, átengedi Brassainak. (*Nyílt levél Szemere Miklóshoz.* SzF II. I. 9. sz.) Mire Szemere felhívással fordult a szemben állókhoz, főképp Brassaihoz, fejtse ki álláspontját tisztán, s ha ezt megtette, úgymond, válaszol ő is. (*Felhívás.* SzF II. I. 9. sz.) — Brassai válaszolt is, most még gúnyosabb s még kicsinylőbb hangnemben (*Nyílt válasz Szemere Miklós urnak.* SzF II. I. 19—20. sz.) — Szemere oly mélyen sértve érezte magát, olyannyira fölháborodott — s méltán —, hogy több ívre terjedő válaszában nyers személyességekre is ragadtatta magát. A részint e személyes momentumok miatt, részint a dolgok ismétlésbe fulladásától tartva, csak alapos rövidítés és szelídítés után lett volna hajlandó közölni Szemere cikkét. (Szemeréhez, 1862. jún. 29, MTA Ltár 638.) — Erre viszont Szemere semmiféle rábeszélésre sem szánta el magát. Visszavette cikkét, s külön jelentette meg. (*Válasz Brassai Ismeretűjére.* Sárospatak 1862.) — Ez a vita igen sok kínos percet okozott A.-nak. Legmélyebben Szemere s A. kapcsolatát bolygatta föl. Szemere egy időre határozottan elhidegült A.-tól, sőt az eset A. északi barátait — Szemere baráti körét — Tompát, Erdélyt, Lévaýt és Kazinczy Gábort is némi elidegenedéssel méltatlankodással töltötte el. (A. Tompához, 1862. szept. 13. MTA Ltár 1162.) — Szemere ugyan a maga barátokozó természetével, emberi jóságával, s A.-ért való rajongásánál fogva hamarosan megengesztelődött, de azért a tövis mindvégig szívében maradt, s számtalan levelében visszatért az ügyre. Ám nemcsak a Szemerével való kapcsolatában jelentett zavart, bonyodalmat ez a vita, hanem, másik oldalt, Gyulaihoz fűződőben is. Mert teljesen Gyulai oldalán állt ugyan az alapvetel illetően, de részint tartott Gyulai vita-modorától, nem szeretne volna, ha az a lap tónusává válik, másrészt nagyon aggodott, nehogy Szász, leghűségesebb munkatársa elidegenedjék. Ezért a vita hátterében valóságos diplomáciai tevékenységet folytatott levelezésében, hogy a mérséklet medrében tartsa a vitát, a személyes, a sértődést szülhető mozzanatokot eleve kiiktassa, s az álláspontokat tisztázza, közelebb hozza. Tudósította például Gyulait Szász cikkéről, „nehogy te, a te érzékeny magányodban valami komplottnak hídd a felszólalást [. . .] győződjél meg, hogy én semmi nagyon cirógató tejfel kritikát nem akarok, csupán annyi mérséklést, hogy a lap létezését ne hozzam veszélybe. Az történnék pedig, ha tekintet nélkül nekifrontanánk mindennek és mindenkinek; a »fortiter in re« ellen [erősen a dolog érdemét illetően], csupán »saviter in modo«-t [mérsékeltlen a modort illetően] ajánlanám.” (Gyulaihoz, 1861. márc. 14. MTA Ltár 181.) — Majd midőn Gyulai hosszú, a szerkesztést és kritikát illetően igen nagy értékű elvi fejtegetésekkel teljes, de szemrehányó, ingerült, sőt kioktató hangtól sem mentes levelében (1861. márc. 28. MTA Ltár 147.) támadta A.-t a közlés miatt, illetőleg amiatt, mert szerinte nem hárította el magát kellőképpen Szász álláspontjától, szinte könyörögve próbálta Gyulait jobb belátásra, mérsékletre bírni. Miután előadta mily szorult helyzetben van, a jobb erők részvétlensége miatt, így folytatta: „Ne higj olyan bornirtnak, hogy nem be ne láttam volna, hogy mi áll benne [ti. Szász cikkében], aztán meg arra is számítottam, hogy az igazság is kiderül, új cikk is lesz. Immoralitás, ugy-e, — kérdi keserűen — jellemtelenség? De képzeld magad helyzetembe” (aug. 28. MTA Ltár 186.). Másik oldalt Szászt csitította, aki sértődött és sértő nagyvonalúsággal jelentette ki: „im, fölhatalmazlak, szelídíts, törülj, a mit jónak, szükségesnek látsz . . .” (A.-hoz, 1861. márc. 15. MTA Ltár 518.) Majd amidőn Salamon Ferenc is bekapcsolódott a vitába, erősen támadva Szász álláspontját, A. aáltal próbálta enyhíteni Szász sérelmét, hogy szenvedő sorstársául állította magát: „Édes Károly, a *Figyelő* ezen heti száma ismét ellened hoz cikket. Salamon nem vihette

el lelkén [.] ez már hiába így megy. Aztán Gyulai cikke 'jó, ki engem balház a Visszatekintés exordiumaért. (Szászhoz, 1861. aug. 22. MTA L'tár 586.) — Majd így folytatta: „Így csináljuk mi ritka közönségünk mulattására azt a tréfát, hogy míg annyi minden egyébről lehetne írni, s beszélmi, egymás szavain rágódunk. Kritika kellene, írunk a kritikáról.” Végül a Szl' I. 30. sz.-ban újabb békítő s lezáró megjegyzést csatolt a vitához. (l. 18. mj.) — Természetesen az ősi, nemesi szállóigére utal A.: extra Hungariam non est vita: Magyarországon kívül nincsen élet stb. — Közölve Várdai: Beöthy 369. l.

13.

Székely József (1825—1895) debreceni polgárcsaládból született, jogot tanult, s 1848-ban az ifjúság körében előbb Pozsonyban, majd Kolozsvárot szerepet vitt, és nagy hatással izgatott. A szabadságharc vezéralakjai közül ekkor sokkal került közeli ismeretségbe. Világos után újságrásból, szerkesztőkodésból élt, 67 után pedig közhivatalnok, levéltáros lett. Verset, novellát, regényt, szatírárt írt. Bár kortársai igen tehetségesnek tartották, nemcsak maradándót, de számba vehetőt sem alkotott. Nagy tehetsége van, mondták, csak nem tudni mire. Kiszámíthatatlan, állhatatlan egyéniség; hol jóságos, hol intrikus; elvi magatartásában is van törés, ellentmondás; egy ideig majdnem az abszolutizmus kiszolgálásáig jutott; szépirodalmi munkáiban is az angolos szatírártól a tájköltészetig, a Lisznyai—Spetykó féle népköltészetig ingadozott iránya. Az A.—Gyulai körhöz közeli ismeretség, sőt barátság is fűzte, de épp e vonásai miatt meglazult ez, sőt alkalom adtán ellenkezőjére is vált. — A. hallomás útján tulajdoníthatta e gyűjtemény bevezetővel való ellátását, gondozását Székely Józsefnek. Valójában azonban a válogatást Sárosi Gyula végezte, s a kiadás kezdeményezése is tőle származott. Ő a kiadás megvalósulása idején azonban internálva volt, s így a kötet szerkesztési munkáját másnak kellett végeznie. (*Sárosi Gyula Kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése*. Bevezetéssel és jegyzetekkel közlése Sziztray Gyula. 1954. 619—20. l.) S ezt valóban Székely vállalta; ezt nyílt levelében ő maga sem cáfolja, csak a bekerült hibák elkövetőjéül keres maga helyett bűnbakot. — Erdélyivel s Toldyval kapcsolatban Csáti Demeter ferencrendi barátunk *Ének Pannonia megvételéről* c. verses krónikájáról van szó, amely deák krónika nyomán 1526 körül készült, s első sora így hangzik: Emlékezzünk régiekről. Ez 18. századi másolatban maradt fenn, ezért írásának az eredetihez való hűsége bizonytalan. Erdélyi 1846-ban ezt is kiadta *Népdalok és mondák*. Kisfaludy Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja Erdélyi János. Pest, 1846. c gyűjteményében (320. l.). Ebben tulajdonképpen csak követte Toldy Ferenc *Handbuch der ungarischen Poesie*, Pesth und Wien 1826. c. munkájában lelhető közlés olvasatát (126. l.). Toldy azonban később megváltoztatta felfogását, s *A magyar költészet története* Pest 1854. c. művében újabb, a helyeshez közelebb járó olvasatot adott, (minderre l. RMK-tár I. köt. 230—48. l.), s ezt Székely nem vette tekintetbe. A szóban forgó sorok Erdélyinél és Székelynél így hangzanak: Istentől kísértetének (7. sor), Mind egyenesek ő dolgokban (13. sor), Némettül, mert megvevék (156. sor); a RMK-tár I. kötete (vagyis Szilády Áron) szerint viszont így: Istentől is kiszírttetének; mind eggyesek ő dolgokban; Némettül, mert megvívék. — Friebeisz István (1822—1890) nemességet nyert hivatalnok polgárcsaládból származott; a szabadságharc előtt jogász, aztán a színházi és irodalmi életben találta meg foglalkozását: színházi közvetítő irodát nyitott, szerkesztett, kiadott, könyvet és lapot egyaránt. Az első magyar irodalmi üzletemberek közé tartozik, s bár szervező érdemei is vannak, a

korrektség nem volt erős oldala, sem anyagiakban, sem a művek kezelésében. A Bach korszakra oly jellemző nagyarányú naptárirodalom egyik fő kezdeményezője. A *Agnes asszonyát* is egy ily naptárban tette közzé a Székely József által átvett torzításokkal. (*Nemzeti Képesnaptár*. 1857.) — Ez azonban az OSZK-ban nem található, s így pontosan nem tudjuk, valóban minden egyes Székely-féle hiba e közlésből származik-e. A „kinyujtóztatások” a következők voltak: „Ágnes a törvény előtt” helyett: „Ágnes a törvényszék előtt”; „Az világos, hogy csak őt” helyett: „Az világos, hogy csak őtet” Ezen kívül a 22. szakasz sajtóhibáktól teljesen értelmetlenné vált, s több szóalak-változás is került a versbe: („ott benn” helyett „otthon”; a „gyolcs leplet” helyett „ezt a leplet”) — A. kritikáját így zárta le: „Azt hogy e ballada egy pár csonkának tetsző sorát kipótolhassa, még Friebeisz István megkísérelte volt, nem csoda hát, ha e gyűjtemény szerkesztője sem akart kevésbé »vajt fülűnek« (mint Kaziczky mondaná) látszani.” Erre utalt Székely a Kazinczy érdemrenddel. — Ennek az összetűzésnek állítólag e gl-án kívül majdnem szerencsétlenebb következményei is lettek. Ercsey Sándor szerint Székely eredetileg párbajra akarta hívni A.-t. (Vojnovich III. köt. 28. l.) — emendatio: javítás.

14.

Brassai a *tompör* szót *tompör*a féle változatban használta; tehát nem birtokrigról van szó a szövegben, — Az összefüggéssel az egybefüggéssel kapcsolatban a nyelvészeti kutatás A.-nak adott igazat, s már 1780 körül, Benyák Bernátnál meglévőnek tartja a szót (MNY IV. 192. l.). — Pápay Sámuel (1770—1827) híres könyvébe, a régi irodalomismeret e jeles forrásmunkájába Benyák hatására került (Takáts Sándor: *Benyák Bernát*. Bp. 1891. 705—16. l.). — Brassai cikke: SzF I. 19., 20., 27., 28., 30—33., 48—50. sz.

16.

Nyivasztólag: sorvasztóan, szegényítve; Brassai szerette a népies és — mint ez esetben is — népies mintára alkotott szavakkal fűszerezni stílusát.

17.

Két számmal elébb A. gyászkeretben e híressé lett szentenciaszerű mondatral tudósított a nagy államférfi haláláról: „Teleki László meghalt. Teleki László nem hal meg soha.” (SzF I. 28. Vegyes.)

18.

A vitára s A. állástoglalására l. a 12. mj. — Az itt idézett Gyulai-részlet a *Megint a kritikáról* c. cikkéből való (29. sz. 450. l.); az A. által citált első Szász-idézet Szásznak Zalár költeményeiről írt bírálatából (SzF I. 10. sz. 149. l.), a második pedig Szásznak ugyane kritikája első feléből (SzF I. 9. sz. 134. l.). — eo ipso: magától értetődően; par force: erőszakkal; Schwung: lendület.

19.

Katona halálának 1860-ban volt a 30., születésének pedig 1862-ben a 70. évfordulója. Az ünnepség Kecskemétről indult el, Horváth Döme (l. 55. gl.) volt a legfőbb szervezője, majd a Kisfaludy Társaság és az Akadémia is

belekapcsolódott. — Garay Alajos (1818—1886) Garay János testvéröccse; pap lett, nevelősködött, káplánkodott; majd fölváltva plébános és tanár. Egész életén át írt verset, elbeszélést, egyházi műveket. Verseiben az almanach-líra vallásos változatának képviselője, Sulyánszky rokona. Elbeszéléseiben azonban gyakran sok friss folklorisztikus, sőt bizonyos együttérzésre mutató szociográfiai anyag is található. Alaphangneme azonban s célzata mindig az egyház helyzetét védő moralizálás.

Betulia hölgye c. nagyobb epikus munkáját A. némi méltánnyal bírálta. (SzF I. 3. sz.)

20.

Poe munkájának eredeti címe *A descent into the Maelström*. — Kenessy Albert (I. 181. gl.) láthatólag nem tudott angolul, s a munka eredetijét aligha láthatta, mert az egyes szakkifejezéseket német és olasz megfelelőikkel értelmezi, angollal nem.

21.

Pap Endre (1817—1851) vagyontalan szatmári kisnemesi családból származott, jogász lett, Kölcsey mellett joggyakornokoskodott, s jelentős részt kapott Wesselényi védőperének szervezésében. Verseiben és elveiben egyaránt Kölcsey tanítványa. Később a centralistákhoz csatlakozott, nemcsak elvrokonság, hanem barátság is fűzte hozzájuk. A fiatal Eötvös eszmévilága, törekvései iránt különösen nagy érzékenységet mutatott. A szabadságharc alatt a kultuszminisztérium magas tisztviselője lett. Világos után Pestre költözött, s Csengery szorosabb köréhez tartozott; Csengery szerepét szánt neki a nemzet szellemi életének újraszervezésében; ő írta meg 1850-ben Kölcsey életrajzát a *Magyar szónokok és státus-férfiak* c. gyűjteménybe. A következő esztendőben elragadta a halál. Verse is Kemény s Csengery határsól tanúskodik, az ő felfogásukat követi a szabadságharcot s a Kossuth-féle vezetést illető ítéletében. Így ír pl.:

*A nemzet harcra kelt, a nemzet áldozott ;
Kincse nem volt drága, becses nem volt vére.
... Azzal gazdálkodott a részeg szenvedély,
Mely az áldozatnak vérének elkoczkázta ;
S míg a hitlenekek borostyánnal fedte,
Az igaz nagyságot sirjáig gyalázta.
... Erény s hazafiság halni ment a harcra ;
Vérők érdemével szörnyek hivatkoztak ;
A bölcsök szavának nem állott a világ,
Azoknak hitt a kik legjobban hazudtak.*

Ezekre, az ily fajta sorokra gondol A. a recriminációk [számonkérő megbélyegzések] emlegetésével, s nemcsak magát, de Pap Endrét is el kívánja határolni e felfogástól. — Az alkalmat a vers kiadására az adta, hogy Szemere Pál (1785—1861), a Kazinczy-féle emelkedett szellemű literátorság e köztisztületben álló utolsó őrzője és jelképe, ez év március 14-én halt meg. A. nagy tisztelettel viseltetett iránta, s maga írt róla lapjába nekrológot (SzF I. I. 20. sz.). — (Az utolsó sorok, melyekből kitetszik, hogy e vers egy kiadás elé volt szánva:

*Boldog fiúk közé, kiket hozzád vonnak,
Szellemjátékaid, többé nem illem én.
De amit zengettem, míg oda illetem,
Tartsa fenn, nevedben, e kisded gyűjtemény.*

A tervezett gyűjtemény, természetesen e vers nélkül meg is jelent: *Pap Endre hátrahagyott munkái*. Kiadják az elhunytnek barátai, Csengery Antal és Kemény Zsigmond. Pest 1859. I. II. köt. — Közölve Várdai: *Adalék* 740. l. részl.

22.

Jánosi Gusztávra l. 157. üz. Az első vers „modern alakja” a következő:

*Nézd a Soractét hó borítja,
Fehéren állnak ormái,
Beálltak a folyók, nem bírja
Terhét az erdő hordani.*

A másodiké tulajdonképpen ugyanaz:

*Mulass rendíthetetlen lelket
Ha sújtnak a sors karjai.
És tudj ölni, ha jólét renget
Józan mértéket tartani.*

A. maga is fordított éppen ezekben az esztendőekben Horatiust modernül (Ulla si juris . . . *Ódák* II. 8.) Fordítását azonban nem lehet pontosan datálni, s így nem lehet megmondani, esetleg nem éppen Jánosi fordítása ösztönözte-e. (l. A. Krk VI. köt. 136., 241. l.)

23.

Wohl Jankára l. 381. gl. — A Szász—Gyulai-féle kritikai vitára l. 12. mj. — Thalynak *Kárpáti küri* c., Vidának pedig *Nemzeti koszoru* c. kötetéről írt kritikát Szász. (SzF I. 5–6. sz., SzF I. 13–14. sz.)

24.

Hogy A. mily nagyra becsülte Puskind, köztudott. Az első Puskinfordítást Zilahy Imrétől, a következő évben ő adta közre. (*Ne zengd, óh lány, ne zengd nekem*. SzF II. I. 18. sz.) Meséit is valóban sokra tartotta; ezt bizonyítja, hogy sürgette, segítette Zilahy Imre fordítás-kötetének megjelenését, s ebbe mesét is vettek föl, alighanem az ő tanácsára (l. 242. üz.) A *Népiesség a költészetben* c. tanulmányának tervvázlatában pedig, arról szólván, milyen műfaj lehet népies, ez áll: „A tündér-mese Puskin-féle kidolgozásban igen kedves.” (*Arany János Összes Prózai Művei*. (Franklin) Bp. é. n. 423. l.)

25.

A Gyulai—Szász féle kritikai vitára l. 12. máj. — Szásznak a Salamon által fölhozott mondata: SzF I. 22. sz. 338. l. — Executio: itt kivitelt ért rajta A. — A „fogantás (conceptio)” szó mellé a saját lap-példányába, Voinovich szerint, odaírta A., hogy ezt a szót ő alkotta. (Voinovich III. köt. 25. sz.) — Közölve Várdai: Beöthy 342. l.

27.

Zilahy e munkáját nemcsak nyelvi botlásai miatt, tartalmi szempontból is kedvetlenül adta A. Gyulainak panaszkodván, mekkora a szükség

lapjában a jó próza tekintetében, így írt: „Ha Zilahynak azon — nem tudom miféle — izetlensége, melyet az orosz beszély után [ti. Gogolnak az általa fordított Kópönyege után] adni kénytelen vagyok, elfogy, ekkor *nincs*, de a szó teljes értelmében *nincs semmi!*” (1861. okt. 2. MTA Ltár 187.)

28.

Ponori Thewrewk Emilre l. 255. gl. Jelzett munkája: *Homér Iliasa*. Iskolák számára magyarázta Ponori Thewrewk Emil I. ének. Bp. 1862.

29.

Imre Sándor cikke: SzF II. I. 2—10. sz. — Mai szakkifejezéssel Vajon nem az *ér* mélyhangú párja-e az *ár*? A. sejtését e párhuzamot illetően nem igazolta a későbbi kutatás.

30.

Jókai híres élc lapjában, az Üstökösben (szerk. 1858—1880) teremtette meg a lap legfőbb humoros alakjának, Kakas Mártonnak figuráját. Sikerült voltára s rögtöni nagy népszerűségére jellemző, hogy 1859—64 között évenként igen keleendő naptárt adott ki a figura nevével. (*Kakas Márton Naptára*), 1860-ban pedig két kötetben bocsátotta közre a figura szájába adott verseket, elbeszéléseket, humoreszkeket. (*Kakas Márton tolltaraja*.) Az A. s a Gyulai által megrótt következetlensége az alaknak 60-ban s még inkább 61-ben kezdett mutatkozni. — Zebulon úr néven az *És mégis mozog a föld* Tallérossy Zebulonjának korábbi változatát szerepeltette az Üstökösben Jókai. — Jercold, Douglas William (1803—1857) angol polgári humorista és vígjátékiró. Mint író, sikeres darabjai ellenére is, elég jelentéktelen, nevét a Punchba írt humoreszkjei tartják fenn. Ezeknek egy gyűjteménye a szóban forgó könyv, amely valószínűleg a következő angol gyűjtemény fordítása: *Mrs' Candie's Curtain Lectures*. London 1846.

32.

Brassai cikke (SzF II. I. 6—7. sz.) tulajdonképpen nem Mentovich ellen irányult, hanem Szemere Miklós ellen (l. 12. mj.); de Brassai mellesleg, szokása szerint, osztogatott mindazoknak egy-egy oldalvágást, akik valamivel kihívták ellenszenvét, rosszallását; így Mentovichnak is, akinek materializmusa állandó célpontjául szolgált. S mint többnyire, ezt a cikkét is megszufolta cikornyás élcekkkel, s amúgy törökösen sújtásos kiszólásokkal; erre utal Mentovich a *zsinórozással*. — Boswell, James (1740—1795) angol író, G. Johnson hú kísérője, népszerűsítője és életrajzírója. A hívő, az odaadó tanítvány jelképeként használja Brassai a nevet. — Moleschott Jakab (1822—1893) holland fiziológus, aki német és olasz egyetemeken tanított. A XIX. századi mechanikus materializmus egyik legfőbb képviselője és népszerűsítője.

33.

Imre Sándor cikkére l. 29. mj. — *Erdőhátnak* több vidéket is neveznek a régi Magyarország területén, így a Mátra és a Bükk aljának palóc lakta vidékét. A. azonban — bár Tompa s Léva yn át ezt a vidéket is ismerte — alighanem az Aradtól, Szalontától keletre eső, főképp Hunyad megye északi részén elterülő vidékre gondol.

34.

per ambages: kerülő úton.

35.

Szell Farkas (1844–1909) csongrádi elszegényedett kálvinista közép-nemescsalád fia, közeli rokona A. vejének, Szell Kálmán ref. lelkésznek; Arany Lászlónak a pesti egyetemen s azután is jó barátja, bár sohasem lett fölfogásban oly erősen polgárias, mint Arany László. Magas bírói tisztségeket ért el, s passzióval foglalkozott helytörténeti és jogtörténeti kérdésekkel; pályáját szépirodalmi kísérletekkel és néprajzi cikkekkel kezdte. — Wessely, Eugen (1799–1828) cseh származású tanár, aki a monarchia délszláv lakta területein is éveken át tanított, a szerb népköltészetet is vizsgálta, s gyűjteményéből 1820-ban kötetet is adott ki. Egészen bizonyosan azonban nem lehet megállapítani, valóban ez volt-e Szell forrása.

36.

A *pating* vagy *patting*, *pattying* szót a Szinnyey-féle *Tájszótár* is ezzel a jelentéssel adja, s a magyar nyelvterület keleti felén mutatja ki. Előfordul A. Bolond Istók-jában is (I. 67. vsz.): „És mintha fojtogatták vón *pattinggal*, /Fejőkből a szem úgy kidagadott.”

39.

Salamon Ferenc kemény bírálatot írt Dobsa Lajos *István, első magyar király* c. ötfelvonásos tragédiájáról. (SzF II. I. 10–11. sz.) Sok egyéb közt, egyik alapvádtként azt hozza fel ellene, hogy a történelem ama tényével szemben, amely szerint István király sikerrel teljesítette történelmi feladatát, tehát nem tragikus hős, történetietlen módon tragikumot akart ráerőszakolni a nagy király alakjára. Dobsa a MS 1862. jan. 25–26-i tárcájában válaszolt, mindenekelőtt azzal védve álláspontját, hogy a műnek sikere volt. Salamon főképp erre az érvre felel, de az író jogát és kötelességét is újra tisztázza a történeti tényekkel szemben.

41.

A jelzett Gyulai-cikk a Szeberényi Lajos könyvét keményen megbíráló kritikai tanulmány; Zilahy dolgozatára nincs benne közvetlen vonatkozás. (*Néhány év Petőfi életéből*. Irta Szeberényi Lajos. Szeged Burgernél. 1861. SzF II. I. 1–3. sz.)

42.

Thaly nem adja a vers szerzőjének nevét. — A vers első hat sora, ill. spanyol asszonáncai a következők:

*Don Alonso Perez Guzman
Búsan ül az asztal mellett,
A legjobb bor : epe néki —
Nem is nyúl az ételekhez.
Mert a mórok, nyílra kötve,
Várba löttek ily levelet.*

43.

Gyergyai Ferenc (1799–1874) kolozsvári értelmiségi, bár nemes-séggel rendelkező polgárcsalád fia. Városi s kormányhivatalokban tisztviselősködött, s nyugalomba vonulta után teljesen az addig is passzióval üződött, de dilettantizmustól nem ment nyelvészkedésnek szentelte idejét. Kritikája: SzF II. I. 23–25. sz. — Szerzőségéről Gyulai levele tudósít, amellyel felküldte Gyergyai kritikáját A.-nak. (1862. márc. 7. Somogyi 447. l.) — Mátrayra l. 175. gl.

44.

Aigner Lajos (1840–1909), aki torontáli német polgári családból lett lelkes patrióta magyarrá s a magyar könyvészet áldozatos munkásává, németországi tanulmányútról hazatérve, ez időben tette meg első könyvészeti kísérleteit, s A. segítő figyelmeztetéssel kísérte próbálkozásait. (l. 56. mj.) — Gaius Asinius Pollio (ie. 76 – i. 5) római író, politikus, Caesar híve, magas méltóságok és megbízatások viselője, aki azonban élete második felében visszavonult, s csak a műpártolásnak s irodalomnak élt, meghonosítva többek közt a fölolvadásokat is Rómában. — Lukianos és Plutarchos azonban már tudósítanak a görögöknél is ilyen felolvasásokról, sőt arról is, hogy Hérodotosz nyilvános ünnepségeken is olvasott fel műveiből. (*Pauli's Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart 1914. II. sorozat I. köt. 436. l.)

45.

A *Bárzondméd*-t vagy Barzu-Naune-t manapság rendszerint a *Shah Name* egy folytatásos, föllazított népiesebb utánzásának tekintik az orientalisták. — Szilády az Új Magyar Múzeumban tett közzé tanulmányt és fordítást Firdusiból (1860. I. 371. l.), s A. valószínűleg részben onnét vette át a megjegyzésében szereplő adatokat.

46.

Kún Béla (1845–1896) észak-magyarországi kálvinista papcsalád fia, jogot végzett, s szépirodalmi kísérletek rövid epizódja után újságíró lett, majd Sárospatakon jogakadémiai tanár. Ahhoz a sajátos csoporthoz tartozott ő is, amely a kiegyezés politikájával elégedetlen volt s a konzervatív s a függetlenségi irányzatok között ingadozott, hogy végül teljesen izolálódjék. A. figyelmébe Lévy ajánlotta mint egy barátjának fiát, „mint kitünő tehetségű ifju”-t. (A.-hoz, 1864. nov. 8. MTA Ltár 3341.) — Cikke inkább csak alkalmi érdeklődés eredménye, semmint rendszeres nyelvészeti és néprajzi foglalkozásé. A cikk első folytatásának címénél csillagot s a következő lapalji jegyzetet találjuk: „A »Kalevala« egy pár epizódját közleni akarván, előrebocsátjuk ez értekezést Westermann folyóirata szerint.” E megjegyzés alatt nem áll ugyan a szokásos s alig egy-két esetben elmaradt „szerk”. jelzés, mégis valószínű, hogy A.-tól származik, hiszen ekkor már levélben megállapodott Fábíán István fertőszéplaki plébánossal. (l. 95. üz.) hogy annak *Kalevala*-fordításából részleteket fog közölni (Fábíán A.-hoz, 1862. nov. 5. MTA Ltár 106.), s a SzF következő évfolyamában meg is kezdte s közölte ő számon át e fordítást. (SzF II. II. 9–18. sz.) — Westermann folyóirata: Westermanns Monatshefte, a XIX. század egyik népszerű, liberális családi folyóirata volt, szépirodalmi és népszerű tudományos

tartalommal. 1856-ban Georg Westermann braunschweigi könyvkereskedő alapította, s egészen a legújabb időkig megjelent.

47.

Kazinczy Gábor Molière fordításaira l. 227. üz. — Arago François Victor Emanauel (1812—1896) francia republikánus, liberális politikus, több ízben miniszter, a második császárság alapításának és politikájának heves ellenzője; kezdetben szindarabokat is írt, később inkább csak tanulmányokat és regényeket. — Az őszinte elismerésen és tiszteleten kívül, amellyel A. Kazinczy iránt viseltetett, alighanem az engesztelési szándék is vezette tollát e jegyzet írásakor. Előbb ui. Kazinczy mérhetetlenül pedáns, nyugös körülményessége következtében A. elvesztette türelmét, s néhány levelében meg üz.-ben kifakadt, ami a betegesen érzékeny Kazinczyt rendkívül bántotta. (l. levelét A.-hoz, 1862. jan. elején MTA Ltár 253., 1862. jan. 14. MTA Ltár 254., 1862. máj. 12. MTA Ltár 255.) — inauguratio: felavatás, beiktatás, megindítás Közölve Várdai: Adalék 739. l. részl.

48.

Kun Pálra, Ballagi és Budenz tanítványára, aki általános nyelvészet iránt is érdeklődött, l. 312. gl. A három vers: *A nagyvavagyó*, *A kételkedő*, *Abu-l'Ola-tól* (989—1058) az izlám egyik ünnepelt költőjétől; s *A hálátlan* Ibn Said-tól (1214—1274) filológus költőtől.

49.

E tanulmány Hunfalvy Pál 1861. nov. 1-én tartott akadémiai előadásához volt csatolva, s megjelent az Akadémiai Értesítő Nyelv és Széptudományi Osztálya közleményeinek 1861. II. köt. II. sz.-ban. Szerzőjének Hunfalvy Lőnrót mondja, s a *Kalevala* egyik „előbeszéd”-éből, előszavából valónak, de forrásának adatait pontosabban nem közli. — Hunfalvy finn olvasókönyvére l. 192. gl. — A. M. Castrén (1813—1852) a finnugor nyelvészet korai korszakának egyik legjelesebb alakja. — Elias Lőnrót (1802—1884) filológus, a finn művelődés és néprajzi kutatás egyik legnagyobb alakja, a *Kalevala* összegyűjtője. — „A közelebbi számokban” közölte a lap Kún Béla cikkét: *A finnek hátrégi és mondái*. (SzF II. II. 2.sz.)

50.

Hunfalvynak Brassai által megtámadott cikke: PN 1862. márc. 16-61. sz. — Brassai tanulmánya: *Nyelv és nyelvészet*. SzF II. II. 8—15. sz. — Nagy Frigyes porosz király papjáról szól az anekdota.

51.

A hármas tagadás miatt megrótt Hunfalvy idézet a PN ugyanazon cikkében fordul elő. — A hármas tagadásra vonatkozóan a nyelvtudomány határozottan cáfolta Brassai álláspontját (utoljára Nagy J. Béla: *Nyelv-helyességi babonák*. Nyelvművelő. Szerk. Lőrincze Lajos. Bp. 1956. 313. l.) — pleonasticus kifejezés: szószaporító kifejezés; comicus effectus: komikus hatás.

52.

Ez a jegyzet általános jellegén kívül egyrészt Brassainak szól; ez ugyanis 1861. jan. 28-i (MTA Lár 43.) levelében azt kérte, a szavakat, amelyek A. „kényes fülét vagy érzését bántanák, tessék minden alkudozáson kívül, az illető helyet a logikai kapcsolatok megszakadása elkerültével megvöröslajbászozni”, azaz kihúzni, kihagyni. Másrészt szól Szemere. Miklósnak és baráti körének, akik, köztük Tompa is, háborgtak, hogy Brassai cikkeiben A. megtúri az erős kitételeket, elnézi annak „inhumánus” modorát, holott Szemere cikkét (l. 12. mj.) ilyenek miatt utasította vissza. (A. Tompához, 1862. szept. 13. MTA Lár 1162.) — Közölve Várdai: Beöthy 341. l. — Az „*igeidők iránt*”: ide nyilván szedési hiba következtében került az idézőjel. — animo: lélekkel, lendülettel, erőteljesen.

53.

Tóth Endrére l. 209. gl. — A Gyulai—Szász-féle kritikai vitára l. 12. mj. — A. már torkig volt e vitával, innét a szokottnál türelmetlenebb hangja. — Gyulai Szeberényi Lajos könyvről írt kritikáját (*Néhány év Petőfi életéből*. Szeged Burgernél. 1861., SzF II. II. 3. sz. 38. l.) ugyanis azzal zárta le, hogy meglehetősen éles, majdnem kioktató hangon újra leszögezte a maga álláspontját, s ismét szemére vetette Szásznak, bár nevét nem említette, mily képtelen fölfogást véd.

54.

Brassainak három folytatásban jelent meg *A magyar mondat c. tanulmánya* az Akadémiai Értesítő Nyelv- és Széptudományi Osztálya Közleményében. (1860. I. köt. I. sz., 1863. III. köt. I—II. sz.) — Finály Henrik akadémiai székfoglalójában szolt ugyane tárgyról. (*A magyar ige időformáiról*. uo. 1860. I. köt. I. sz. — A. *Visszatekintések c. cikke*: SzF I. 36—41. sz.) — ingeralni: beavatkozni, befolyást éreztetni; A. valahányszor a vita-felek a maguk oldalán be akarták vonni a polémiába, mindig tett ilyen elhatároló jegyzetet. (l. pl. K II. II. 8. sz.)

55.

A szóban forgó „ismeretes” szakasz: Ha jősz a temetőkertbe | Ird fel sirhalmom fejére: | Itt nyugszik egy hiv szerető; | Nyugtassa meg a Teremtő.

56.

A cikk szerzője Aigner Lajos (l. 44. mj.), aki a Torontál megyei Nagyjécsán született, s kezdetben ingadozott, mire változtassa német nevét. Csak később döntött az Abafi mellett.

57.

Csikóbőrös kulacs: *Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz*; Zsuzsi: *Szegény Zsuzsi a táborozáskor*.

58.

Brassai *Nyelv és nyelvészet c. cikkére*: l. 50. mj. — amavisset: szerettem volna, latinul; praeteritum perf conjunctivus. — Si j' avais eu: ha nekem

lett volna, franciául; plusqueparfait, mégpedig a *si* jelenléte miatt. — j'aurais eu: nekem lett volna, franciául; conditionel passé: — A jegyzetben nyilvánvalóan szedés hiba van, s a helyes szöveg ez: „más cselekvés — akada — történik.” — Faludi Ferenc *Téli éjszakák* c. művéről van szó. — E vitára l. 61—63. mj.

59.

Petőfi Vegyes Művei-t Gyulai készítette sajtó alá, s Pfeifer Ferdinándnál jelentek meg 1863-ban két kötetben. — Petőfi Seneca III. levelét fordította, amely az igaz barátságról szól; valószínűleg 1846-ból való a fordítás, Orlay Petrics Soma számára megemlékezésül, mikor ez Bécsbe ment, hogy ott a festészetben képezze magát (Petőfi Sándor *krk* IV. köt. 481—82. l.). — Machperson *Ossianjának* e részletét Petőfi nem a közönségnek szánta, hanem feleségének fordította, ki nem értett angolul; valószínűleg 1847 őszén készült a fordítás (im. 482. l.). — A Tacitus fordítások azóta sem kerültek napvilágra.

60.

Budenz József ezt mondja: „Hogy most ilyeneket mondunk: »minden ok nélkül«, »minden kétség nélkül« stb. Teljességgel a' magyar nyelv eszejárásával ellenkező, mert a' német: »ohne allen Grund, ohne allen Zweifel« félek helytelen utánzása” (Magyar Nyelvészet, 1861. IV. éf. Nyelvészeti Hulladékok. 16. l.) — Brassai a maga csufondáros módján Budenz német voltára utal, arra, hogy a nagy tudós, modern nyelvészetünk ez egyik legfőbb alapvetője, csak 1858-ban jött hazánkba, s magyarul is mindössze 1856-ban kezdett tanulni. — A.-t kevés tudóshoz vonta oly mély rokonszenv, mint Budenzhez. Ahol lehetett dicsérte (l. pl. 512. gl.); nyilván Budenz tárgyilagos, iskolázott tudományossága, kitűnő módszere, tárgyias előadása fogta meg, s az a szinte hihetetlen munkabírás, amely Budenz-et jellemezte. Brassai egyik levelében szemére is vetette e rokonszenvet, s elfogultsággal vádolta A.-t; őt, Brassait, úgymond, megrója A. állítólagos hibáiért is. „Bezzeg Budenznek, az ön kegyencének...!” mindig van megbocsátás (1863. máj. 18. MTA L'tár 47.) — Brassai *Nyelv és nyelvészet* c. cikkére l. 50. mj.)

61. •

Vörösmarty e részlete a *Zalán futása* III. énekében olvasható; 1—4. sor. — A latin részlet P. Ovidius *Metamorphoses*-ának (átváltozásainak) második könyvéből való; 1—3. sor. — Régi magyar fordítása Egyed Antaltól (l. 249. gl.) így hangzik:

*Főnöki csarnoka a napnak nagy szobrokon álla,
Fényes aranytól és ragyogó tűzszalmú pyroptól;
Melynek villoga hó elefántcsont oromzatáról;
És kapujának ézüst sugárt két szárnya lövelt szét.
Felmúlt mű anyagot; mert Mulciber aba bevészt
A' szárvast környülkaroló sóstenger alakját*

(*Átváltozások* P. Ovidius Násótól, Fordította Egyed Antal, Pesten 1851. 33. l.) — Hunfalvy e tanulmánya két folytatásban fő cikként jelent meg. (SzF II. II. 22—23. sz.) — Közölve Várdai: Adalék 730. l.)

Kölcsey — ismeretes — csak töredékeket fordított Homeros *Ilíaszá*-ból, az első, második és harmadik énekből. Ez a részlet az első énekből való, a 44–46. sor. — inchoatum: kezdőige.

„Fentebb láttuk”: ti. Hunfalvy cikkében, mivel cikkében Hunfalvy tizenöt oly hosszabb-rövidebb részletet idézett, az első hat énekből, melyekben *vala-s* múltidő előfordul. — Az egy valaki, aki „paraszt” alexandrinnak nevezte Zrínyi tizenkettőseit, alighanem maga A. Legalábbis Horváth János neki látszik tulajdonítani. (Horváth János: *A magyar vers*. Bp. 1948. 188–217. l.) Esetleg Fogarassy János, mivel A. gyakran kapcsolódott verstani kérdésekben Fogarassyhoz. [Gáldi László szíves szóbeli közlése.] — „Sőt tanulmányoztuk”: nyilván *Zrínyi és Tassó* c. tanulmányára gondolt itt A. — Közölve Várdai: Adalék 731. l.

„Az alább mondandókban”, melyekben A. sokat talált, „mit szükség elmondani”, egyebek közt így írt Brassai: „Mekvívánjuk hát a szótártól, minden külön szó történelmét, nem többet és nem kevesebbet. De itt megint megújul a kérdés: hogy mi hát a szó történelme? — Felosztáson kezdem a feleletet. A szó történelme kétféle: u. m. belső és külső. Belső: a szó alakulása betűiből, gyökérből, képzőből stb. A külsőt teszik azok a viszontagságok, melyekben az illető szó átment, használata tekintetében.” (SzF II. II. 24. sz. 370–71. l.)

L. előző mj. — Brassai a közbeeső részekben, egyebek közt azt fejtegette, hogy az olyan magyar szótár, amely valóban megfelel „egy magyar szótár eszményének”: nemzeti emlék, létrehozása pedig történelmi tett; a maga előbbi fordulatát idézi tehát itt idézőjelek között. — A. e megjegyzése meglehetősen kétélű: a hibáztatás egyszerre érheti az utasítást, de a szótár szerkesztőit is. Mert az utasítás szól ugyan a történetiség fontosságáról. „Tökéletes magyar szótárnak a nyelv gyermekkorá, előmenetele, virágzása s megromlásának philosophiai történetét kell magában foglalnia; ebből következik, hogy ily nemű szótárakban pusztá előadással megelégedni nem lehet, hanem megkívántatik, hogy minden szónak eredete lehetőleg kimutattassék, változásainak vagy talán hanyatlásának kora és okai kifejtessenek. E szerint a szótár dolgozó a nyelvbéli szónak történeirója, s mint ilyennek soha okoskodásból történeti adatokat merítenie, sem valamely szónak jelen divatját elmagyaráznia [félremagyaráznia, elferdítenie] s megváltoztatnia nem szabad; jövődöre pedig másíthatatlan törvények színe alatt javaslatokat adni épen veszedelmes.” Ezt az elvi tételt azonban a továbbiakban az utasítás kifejtetlenül hagyja, érvényesítésének módját nem határozza meg. Sőt a továbbiakban az utasítás ezzel a fenti elvvel ellentétbe is kerül: „a szótárban mindazáltal az egyes szónál megjegyeztessek, melyik uj, régi vagy avult szó, melyek helyes, vagy helytelen alkotásuk, vidékiek vagy közságosak; továbbá mely uj, vidéki vagy elavult szók érdemlik a megtartást s felélesztést.” (*A Magyar Nyelv Szótára*. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarassy János M. Tudom. Akad. rendes tagok, Pest 1862.

Előbeszéd. Ezen szótár keletkezése, Akadémiai utasítás és a szerzők vezérlevei annak készítésében. 2–3. l.) Már maguk a szótár szerkesztői is látták némiképp ezt az ellentétet, s *A szó származtatásról* c. szakaszhoz lábjegyzetet fűzve így írtak: „E szakasz az, melytől némi határozatlansága miatt is eltérve, noha kiküldetésünkkor főleg csak az értelmezésre valánk utalva, az elemzésekbe és hasonlításokba is mélyebben ereszkedtünk. [...] E szakasz elején t. i. az mondatik: »A szó eredetének kinyomozásában a könnyen hívőség s tulságos kétkedés közt középutat kell tartani s inkább tudatlanságunkat megvallani, mint hibát tanítani.« Továbbá »ezek (a gyökszók) eredetéről, a természeti hang után képzettek kivéve alig mondhatni valamit.« Végül »a származék és összetett szóknál ki kell jelölni azon elemeket, melyekből összeállottak, hacsak a származás és összetétel könnyen érthetősége szükségtelessé nem teszi». Így hát, mondják a szerkesztők „alig maradna, mit elemezzünk”. (uo. 6–7. l.) Mindazáltal „a mélyebben ereszkedés” valóban nem volt oly mérvű s rendszeres, hogy történeti igényeknek is megfelelt volna.

66.

Talán Toldy beszédére gondol Brassai, amelyet ez 1858. nov. 22-én „az Akadémia összes ülésében” tartott: „*Beszéd az Akadémiához Kazinczy Ferenc megdicsőítése tárgyában*”. Igaz, A. megjegyzése inkább arra enged következtetni, hogy talán valamely ünnepi vers forog szóban, Tompáé (*Kazinczy Ferenc emlékezete*) vagy méginkább Szász Károlyé (*Kazinczy Ferenc emlékezete*), amelynek 15. versszakában ez olvasható: „Kazinczy adta e nyelvet nekünk.” A vers — mint Szász maga mondja — „sokkal nagyobb hatást tett, mint érdemelette”, — s talán ez váltotta ki az örökké ellentmondó Brassai kritizáló kedvét. (l. *Szász Károly kisebb költeményei*. Bp 1883. 398. l.)

67.

A nyelvészet itt is A.-nak adott igazat, megengedve, igazolva az *idem* jelentésen kívül az *ille*, *hic* értelmében való használatot is. (MNY X. 95. l.) *idem*: ugyanaz *ille*: ez, az; *hic*: ez, az; *ipse*: ez, az; — *sajátító* -nak, -nek: birtokosrag; *mutató*: mutatónévmás; *inconvenientia*: következetlenség.

68.

A cikk anonim, de stílusa arra mutat, hogy fiatal, kezdő ember írása; talán A. fiáé, Arany Lászlóé. Stílusa mindenesetre az ő fiatalkori leveleinek stílusával rokon, s A. megjegyzéseinek évődő hangja is egészen közel állóra mutat.

69.

Ez az elbeszélés Turgenyevnek az *Egy vadász följegyzései* című művéből való, s az újabb fordításokban *A találka* címet viseli. — A.-nak igaza volt; az 1953-ban megjelent (Bp. Új Magyar Könyvkiadó) Áprily Lajos-féle fordítás így adja e mondatot: „Megvallom, nem nagyon szeretem ezt a fát — a nyárfát — a kékesszürke törzset, a szürkés-zöld, fém-fényű lombzatot, melyet szeret minél magasabbra emelni s reszkető legyezőként tární szét a levegőben; nem szeretem hosszú nyeleikhez ügyetlenül kapcsolódó tisztátalan, kerek leveleinek örök lengedezését” stb. (208. l.)

70.

E szám megjelenési dátuma január 18. — Kit rejt a Néhai álnév, nem lehet megállapítani.

71.

A cikk szerzőjének annyiban volt igaza, hogy az általa említett volt a legrégebb magyar nyomtatott kalendárium: „*Kalendarium* Az égnek forgasabul megismert és el rendelt praktikaual eggietemben, es mostani Urunk Jessus születése után MDLXXI esztendőre Curelonial Szaniszló Jacobeus mester Crakkai academiának Astrolog indicioma szerint. E. G. által magiarra fordetatoth, Stainhofer Gáspár által Beczben nyomtatott az felseges Rom. Chászár kegielmes engedelmöbel.” — *Jászay kódexnek* — első másolójáról s a régi magyar nyelvemlékek harmadik kötetében gondozójáról: *Jászay Párlól*, — az A. által említett első kézírásos naptárt tartalmazó *Müncheni kódexet* szokták nevezni régebben.

72.

Kemény Gábor (l. 211. gl.) e megjegyzésében A.-nak ismeretes kis satirikus cikkére utal: „*Nő-e, vagy né?*”. (K I. I. 1. sz.) Az „*egy helytelen használás*”, amelyet A. megrótt, az az akkoriban elharapódzott képtelen divat, hogy az ún. asszonyképzőt, a *-né-t* a *nő* szóval cserélték föl, s így írták: Jámbor Tamásné, Tóth Péternő, Szabó Pálnő stb.

73.

Mosonyi Mihályra l. 302. gl. Az utóbb kifogásolt s az A. által megvédett sorok Tóth Kálmánnak híres, máig élő dalából, a *Felleg borult az erdőre* címűnek utolsó versszakából valók.

74.

Ormós Zsigmond (1818—1894) Arad megyei középnemes családból született, polgári neveltetéséből hozta magával a művészet és művelődés tiszteletet, amely, midőn jogászként Kölcsey körébe került, csak erősödött benne. Különösen a képzőművészetek érdekelték; szerette Itáliát, s midőn Világos után a hatóságok folyton zaklatták, eladva birtokát, oda is költözött, s csak a 60-as évek enyhülése idején tért haza. Az olasz művészetet s egyáltalán a művészetet a német polgári művészettörténet révén ismerte meg, s annak szemével látta; egész műveltségében, mint Kölcseyében is, sok a németes elem. Egyéniségében a műveltségkultusz s a patriarchális nemesi magatartás sajátosan egyesült. 1867 után főispán és főrendiházi tag lett. Cikke csakugyan szokatlanul hosszú, terjengős, komótos kényelemmel előadó, gyakran iskolásan oktató, máskor túlságosan is emelkedett modorú írás volt. Őt számon át jelent meg főcikként. (K I. I. 2—6. sz.) — Ormóssal való szerkesztői levelezésből néhány darab maradt fenn, az, amelyben a Széchenyi-emlékről szóló cikket kérte A., nem. — Balogh Zoltánra l. 251. gl.

75.

Abban is igaza van Balognak, hogy Ormós cikke számtalan, a tárgyhoz szorosan nem tartozó elmefuttatásba, ismeretközlő részletbe indázik

szét. De az is kétségtelen, hogy e részletek többnyire érdekes művészettörténeti tudnivalókat, hasznos művészetelméleti gondolatokat visznek az olvasó elé. S bár Ormos e cikkének levelezésbeli nyoma nem maradt, feltehetjük, hogy A., ha nem ösztönözte is ez ismeretterjesztő jellegre a szerzőt, nem is tartotta haszontalannak azt. Ormos következő tanulmányának megjelenése előtt is — az Esterházy-képtár grafikáiról — láthatólag nem az ismeretterjesztő jellegtől, hanem csak a túlságos hosszúságtól óvta a szerzőt. (I. Ormos levelét A.-hoz, 1863. nov. 5. MTA L'tár 418.)

76.

„A két rövid cikk” egyike Baloghé, a másika P. Szathmáry Károlyé, közvetlen Baloghé után. (*Még egy szó a Széchenyi-szobor ügyében*); ennek művészetfelfogása közel állt A.-éhoz, az allegórikus ábrázolástól éppen úgy óvott, mint az epikus kísérlettől, egy életmozzanat szoborba öntésétől. „Legyen meg rajta a csendes nagysággal párosult nemes egyszerűség, nyugodtság és természetes fesztelenség. Legyen az könnyen érthető s így allegoria nélkül. Tüntesse a nagy férfit jobbkézével egy melléje helyezett állványon fekvő tervrajzokra nehézkedve, mint gondolataiban merüllet, vagy az új eszmétől megragadottat élete delén, élethű és művészi felfogású arcal, dombormű ékesítésű talpazaton, szokásos magyar diszöltönyében, fedetlen fövel és ércöntetű szoborban.” — Több cikket e tárgyban a lap valójában nem közölt. — Közölve Várdai: Beöthy 345. l.

77.

A cikk Brassaié; ő használta a W szerzői jelet A. lapjaiban s a modor is teljesen reá vall. — Trollope, Anthony (1815—1882) postahivatalnokból lett angol regényíró, Thackeray követője és barátja. — A *Lady Audley's Secret* szerzője M. E. Braddon (1837—1915) angol írónő, aki regényeket, színműveket, tárcákat írt; a maga korában igen népszerű, bestseller-jellegű és -rangú író, bár később művészete mélyült. — A Kritikai Lapokra l. 247. gl. Ezt a lapot, illetőleg annak irányát, főképp pedig kissé tudákos, fölényes modorát nem szerette A., s több csipős megjegyzést tett rá. (l. 231. gl.)

78.

Szabó Józsefre l. 181. gl. — E nézetét A. nemcsak több értekező írásában (pl. Fejes-, Bulcsú-bírálat), hanem a 1853-ban keletkezett *A sárkány* c. versében is megfogalmazta.

79.

A D. S. jelű szerzőnek más munkája nem jelent meg a SzF-ben és a K-ban. Kilitét nem lehet megállapítani. — All the Year Round népszerű vegyes tartalmú, a VU-hoz hasonló angol folyóirat, amelybe Dickens is írt. — E megjegyzés újabb adat A.-nak a német klasszika két nagyja, főképp Goethe iránt érzett s az A.-irodalomban kevésbé számon tartott tiszteletére.

80.

A. írásába hiba csúszott: nem bracae, hanem bracciae; kétféle nadrágot neveztek így a rómaiak: egy bőszárút, ez Ázsiában volt divatos s egy szűkszárút. Ez a gallusoknál s germánoknál divatozott. Ez utóbbi az esza-

kibb vidékeken szolgáló légiók katonáinak szokott ruhadarabja volt, de Rómában sohasem honosult meg. Ez volt a bracatus miles. — Mi volt kiírva a pesti házfalakra, s mit jelentett a két kígyó, nem tudtuk megállapítani. A rómaiaknál a lărok jelképe volt.

82.

Pesti Unio polgári dalegylet, amelyet 1861 októberében alapítottak, mégpedig a budai Népszínház körébe vonva, 1862. májusában, mint teljesen önállót, újraszervezték. A Tigris szállóban, a Margit-szigeten, s más nyilvános előadóhelyeken rendezett dalesteket. — Kézi könyvek szerint, különösen Kolozsvárt, valóban élénk zenei élet volt ekkor.

83.

Halász Dezsőre l. 173. gl. — Szemere Pál „*Tandithyramb és Dalverseny*»-nek keresztelt” munkája, amely kéziratban maradt fenn, tulajdonképpen olyan esztétikai fejtegetéseket tartalmaz, amelyek egy-egy vershez vannak kapcsolva, annak esztétikai kommentárjai. Egy részletét Halász Dezső már 1860-ban közrebocsátotta: „*Erdeilak, mint hármas dalverseny és Petőfi Sándor*. Szemere Pál »Tandithyramb és Dalverseny« című munkájából közli Halász Dezső.” — Szemere Pál munkáinak tervezett kiadása azonban csak három évtized múltán valósult meg: *Szemere Pál Munkái*. Születése százados emlékünnepe alkalmából közrebocsátja a Kisfaludy Társaság, szerkeszti Szvorényi József. Bp. 1890. I–III. köt.

84.

Ilyen eset volt pl. Ország Antalé, akinek az új foglalkozáshoz maga A. is szerencsét kívánt (l. 286. gl.), nem mintha elvi fel fogása nem esett volna Székelyéhez közelebb, de anyagi bajoktól folytonosan aggódo lelke megértette és megbocsátotta az effajta „árulást”. — Beretváló officina: beretváló műhely.

85.

I. az előző mj.

86.

Pesty Frigyesre l. 562. gl. — A. nyilván az Apponyi György-féle adminisztrátori rendszer ama törekvésére gondolt, amely arra irányult, hogy a megyék haladó nemesi szavazataival szemben — ha azok ki nem küszöbölhetők — bármilyen áron ellenszavazatokat szerezzen, esetleg a városoktól is, esetleg polgári ellenszavazatokat is. Salighanem a nemzetiségi városok esetleges ellenszavazataira is gondolt A. Mindenesetre Pesty panasza a reformkori nemesi politika szűkkeblősége miatt a városokkal szemben nem megokolatlan, hiszen a városoknak még a Szentkirályi Móric-féle reformjavaslat alapján is mindössze 16 szavazatot akartak biztosítani. (Hóman — Székfü; VII. köt. 172. l.) — A. utolsó mondatának értelme nem egészen világos. Valószínűleg arra céloz, hogy bár 47-ben bizalmatlanság nyilvánult meg a városok iránt, 48 meghozta jogaikat. — Hogy mily mélyen érdeklődött A. városaink története, jelene, jövője iránt, a várostörténeti monográfiák folytonos ismertetése, dicsérete és javallása mellett, bizonyítja e cikket köszönő levele, az erősen polgárérzületű Pestyhöz: „Ha oly érdekes tárgy akadna még tolla alá, melyet az ily vegyes közönség örömet és tanulással olvas, kikérem és mindenkor szívesen fogadom további becses közreműködését.” (1863. aug. 21. OSZK)

A vita A. és Szász között azzal indult, hogy A. az előző félévben terjedelmes észrevételt tett a BpSz VI. évf. III. füzetének ismertetésében (K I. 14. sz.) Szásznak a *Niebelungenlied* c. s a BpSz e számában megjelent tanulmányára. A többek között már itt ezt írta: „Szász azon meghatározását nem tartjuk szerencsésnek, hogy az eposz a világnézet költészete”. Már előbb szólott arról, hogy minden műnek van világnézete, s ezért Szásznak szólni kellett volna a *Niebelungenlied* sajátos világnézetéről. A BpSz következő számának ismertetésekor — e számban jelent meg Szász tanulmányának folytatása — újra s most már határozott megfogalmazásban adja Szász felfogásával szemben ellenvéleményét. Szász, úgy mond, elismeri, hogy a *Niebelungenlied* hősein félkeresztény és félbarbár szellem ömlik el, de egyszersmind azt sejteti, mintha „a teljesebb s egységesebb világnézetű s így jobb eposzokat termő korszak a nyugalmas bölcselkedés korszaka volna, nemcsak a mű-, hanem a naív eposz is holmi spekulációkból indulna ki, holott az ellenkező már eldöntött, csaknem megcáfolhatatlan igazság”. A *Niflungok* vagy *Giukungok* című ismertető cikkét pedig (K I. 2. 44. l.) így zárja: „Az már most a kérdés: e világnézetből [ti. a germán ősmondák világának világnézetéből] tisztult-e ki lassan (a XIII.-ik századig) a *Niebelung-ének* világnézete, vagy megfordítva, az utóbbi mindjárt a keresztény világnézet levegőjében termett meg, s így torzult el az északi darabokban, az *Edda*-ban, mely fő vonásokban egyezik az itteni előadással. Én az első esetet tartom természetesnek.” — E cikkében A. az *Edda*-mondakorból egy részletet ad elő prózai kivonatban, nyilván német forrás nyomán. — A *Giukungok* vagy *Niflungok* Giuki mondabeli király fiai, akik Sigurdot kísérték, midőn elindult Brunhildot Gunnar számára feleségül kérni.

88.

Wagner 1863 nyarán tartózkodott először hosszabban hazánkban, s vezette a műveinek részleteiből összeállított két hangversenyt júl. 23-án és 28-án. — Bartalus cikke K I. 5—7. sz. — Közölve Várdai: Adalék 659. l.

90.

Kecskeméthy Aurélt e cikke (K I. 15—16. sz.) is, mint egész munkássága kora kitűnő és kegyetlen megfigyelőjének mutatja, ám végső következtetése, részlet-igazságai ellenére, most is szemben állt a fejlődés irányával; mert a cikk ugyan nem konzervatív tendenciájú, megfogalmazása szerint, sőt a kor zsurnalisztikájához képest igenis polgárius szemmel lengi át, de csömöre a konzervatívokéval egyenlő következtetésekhez juttatja. Kecskeméthyt, a karcolatszerű arcképrajz ez úttörő mesterét A. láthatólag becsülte. Nemcsak fiának cikke, (ÖM III. köt. 400. l.) tanúskodik erről, hanem az a tény is, hogy Kecskeméthyt szívesen látta, invitálta dolgozó-társul. (I. Kecskeméthy levelét A.-hoz, 1862. MTA Ltár 266.)

91.

Mentovichnak e, Buckle munkáján alapuló cikkére l. 447. üz. — Ez, A. világnézetének megítélésére oly fontos megjegyzés utolsó mondata allgha független Kautz Gyulának a BpSz ez évi folyamába megjelent cikkétől (*A socialismus és kommunismus rendszerei*. XIII.—XIV. k.), amelyet A. nyomatékosan olvasói figyelmébe ajánlott. (l. 211. gl.) — Közölve Várdai: Adalék 661. l.)

92.

Lázár Kálmánra l. 588. gl. — A Vidéki álnév kit takar, nem tudjuk; stílusa s modora után ítélve talán Gyergyai Ferencet. (l. 43. mj.)

93.

Az ivar-t, amely valóban nyelvújítási szó, a NyUSz szerint Jósika csakugyan elefántcsont-értelemben használta. — Az ivor-t, a NyUSz A. *Aristophanes* fordításában mutatja ki először. A szó kialakulására, meggyökeresedésére — s talán A. által való használatára is — nyilván hatással volt a francia ivoire (elefántcsont) szó. — psittacus, latinul: papagály. — A MTSZ nem ismeri a kajdács főnevet; a Dunántúlon, a Balatonvidékén ma is él, ebben az értelemben.

94.

Lázár, úgy látszik, valóban nem neheztelt meg, mert ezután is adott cikket A. lapjának.

95.

A Gyulai által gondozott 12 kötetes, 1861–64-ben, Ráth Móránál megjelent kiadásról van szó; s írásmódorából következtetve e kis cikk is valószínűleg Gyulaié. — A. 48-ban Vörösmartyval és Petőfivel szövetkezve akarta lefordítani Shakespeare fontosabb műveit. (l. Vörösmarty ÖM, rendezte és jegyzetekkel kísérte Gyulai Pál, Bp. 1885. V. köt. 434. l.) Innét e határozott állítás.

96.

Tóth Endrére é. 209. gl. e művére l. 472. üz.

97.

Kemény e híres tanulmányát nem folytatta; itt megjelent formájában maradt az. Vörösmartyról dolgozott ugyan ezután is; emlékbeszédet készített róla, s el is mondta a Kisfaludy Társaság 1864. febr. 6-án tartott közgyűlésén. De ezt a tanulmányt nem illesztette ahhoz. — Utolsó mondatában Várdai szerlnt „Arany a Gyulai és Zilahy Károly között lefolyt ismeretes polemíára gondolhatott, mely a Tartuffe-ből kiindulva a körül forgott; romantikus író-e Molière”. Várdai: Adalék 238. l. — Közölve uo.

98.

Nyilván nem Ráth Mórna, hanem Gyulaira gondol A. (l. 95. mj.)

99.

E kritikát Keleti Gusztáv írta. Keleti Gusztáv (1834–1902) pozsonyi német eredetű polgárcsalád fia, a híres statisztikusnak, Keleti Károlynak testvéröccse. Bécsben Rahl iskolájában tanult festeni, majd különféle német festőtelepeken. Mint tájfestő tett névre szert, mindvégig idealizáló, klasszicizáló törekvést mutat. Mint kritikusnak azonban nagyobb volt a szerepe. A művészeti kritika egyik úttörője nálunk. Egyideig Eötvös Lóránd mellett nevelő, s ekkor közeli viszonyba került Eötvös Józseffel, aki eszté-

tikai fölfogására igen erősen hatott, de már nem annyira a realista regény-író, mint inkább a *Gondolatok* szerzője. — A „staffage-képen” szó nem -on, -en, -ön-ragos helyhatározó, hanem -képp, -képpen ragos módhatározó; ám ennek ellenére sem látszik egészen találnak A. szóajánlása.

100—101.

Torkos Sándorra l. 206. gl. — A *külszenvedő* ige alak a passzívum, a valóságos szenvedő, az, amelyet mai szóhasználatunkban is így nevezünk. *Belszenvedő* igealakon a -va, -ve végű határozói igenévből s a *lenni* létigéből képzett összetett alakokat értették; Torkos példáiból: „a községek érdekei szorgosan és alaposan meg lőnek vitatva”; „compromittálva lett”; „A ministeri felelőség elvül lett kimondva” — *fio*, latinul: leszek.

102.

Az Árpádfi Géza álnevet a K-ban Csaplár Benedek (l. 383. tüz.) használta. Meglepő Csaplár Benedek e megkülönböztetést célzó javaslata, hiszen ő olyan vidékeken is élt, amelyekben a zárt és nyílt e ejtésével világosan érzetik a különbséget az elég ige és az elég határozatlan számnév között. Történeti alapja sincs javaslatának; az elég az általánosabb alak a nyelvtörténet folyamán s nem az *elig*. — etymon szerint: szóeredet szerint; *satis*, latinul: elég; *conflagrat*, latinul: elég.

103.

A cikk szerzője nyilván Almási Tihamér (l. 251. gl.), aki ez időben kezdte népszínműveit írni, és sokat forgott a Budai Népszínház körü; ugyanakkor mint egykori körösi A. tanítvány, akit továbbra is tisztelő, szívélyes jóviszony fűzött nemcsak A.-hoz, hanem családjához és barátaihoz is (l. levele A.-hoz, 1862. nov. 11. MTA Ltár 36.), alkalmasnak látszott, hogy a K és Népszínház, illetőleg ennek pártolói között keletkezett ellenszenv megszüntetésén munkáljon. Almási Tihamér szerzősége mellett szól az említett levél is, amelyben közremunkálását ígerte A.-nak (l. uo.), s továbbá az, hogy valamennyi kézikönyv, életrajzi összefoglalás, amelyek javarészt a kortársak adatai s a saját önéletrajzi közlései alapján nyugszanak, a K munkatársának mondják, holott nevével alig egy-két cikk jelent meg a lapban. Erre utal testvérenek, Balogh Zoltánnak A.-hoz intézett bocsánatkérő levele is (1862. nov. 17. MTA Ltár 37.), amelyben a laptól való elszakadását mentegeti, jöllehet az ő neve öccsénél jóval gyakrabban fordult elő eddig is, azután is A. lapjában. — A Népszínház működését mindig nagy figyelemmel kísérte a K; eleinte, míg Molnár (l. 56. gl.) az anyagi sikert nem bármí áron akarta biztosítani, igen meleg pártfogással szólt ügyéről; hogy azonban Molnár Párizsból hazatérve Offenbach divatos operettjei közül is a legsekélyesebbekkel s más hasonlókkal, meg színházi masinériával előállított vásári látványosságokkal csalogatta a közönséget, élesen szembe fordult vele. — vaudeville: énekes, zenés, neveltető, érzelmes színházi játék, az operett egy válfaja; blüette: a vaudeville testvér műfaja; a poén, a vicc még erősebben érvényesül benne.

105.

A cikk írója Zichy Antal (1823—1898), Zichy Mihálynak, a jeles festőnek testvérbátyja. Somogyi középnemescsaládból született, jogász

lett, a szabadságharc idején követ, a Békepárt tagja; a hatvanas években tevékenyen közreműködött a kiegyezés előkészítésén, 67 után Deák-párti képviselő, majd főrendiházi tag. Némi konzervatívizmusra hajló szabadelvűség jellemezte; nyugati, polgáris széleskörű, főképp irodalmi és fejtésztörténeti érdeklődés volt kezdettől sajtója. Bár verset, drámát és elbeszélést is írt, történeti tanulmányai hoztak neki nevet és elismerést, s az Akadémia tagságát is. Különösen Széchenyi írásainak gondozásában buzgólkodott sokat. A felhívására, hogy munkatársra legyen a K-nak előzékeny levélben tett ígéretet. (1862. nov. 11. MTA Ltrár 36., 1256.) A magyar nemzeti viselet pártolása, szorgalmazása A. egyik kedvenc vesszőparipája volt. Több glosszájában is síkraszállt mellette. Így pl. átvett egy rendkívül hosszú tudósítást a PN-ből szóról szóra, amely arról írt, hogy a portugál király s a párizsi közönség mekkora elragadtatással nézte egy, a nyugati országokat járó magyar festő, Kovács Mihály ruháját, majd gúnyosan hozzáfűzte: „Hátha még Pestre jőne az az úr [aki ti. Párizsban különösen dicsérte Kovács ruháját], s meglátná, mily nagy a kegyelet itt nálunk nemzeti viseletünk iránt, akkor lehetnénk csak igazán büszkék.” (K II. II. 4. sz. Vegyes.) — A. — ismeretes — mindig szívesen hordott csizmát, fekete magyaros szabású sima nadrágot, egyszerű zsinóros, nyakig zárt, de nem túl magas gallérú fekete kabátot, fehér inggel és csokorra kötött rojtos magyaros nyakkendővel. Amidőn az 59-es föllendülés idején újra divatba jött a magyar viselet, óvatos volt: „Félek, hogy ha csináltak, *kimegy a divatból*. . . Felöltönyöm mindig volt magyar is, az most is van és hordom.” Félt, hogy reményeiben újra csalódnia kell s az újra divatját mult magyar ruha e csalódásra emlékezteti folyton. (A. krk. VI. köt. 236. l.)

106.

Ilyen célzások találhatók rögtön az első szín folyamán, Hermia és Lysander beszélgetésében, pl. ott, hol Lysander éjtszakai találkozóra hívja Hermiát: „Ha hát szeretsz, osonj ki holnap éjjel / Atyád lakából, és ama ligetbe, / Mely városunkhoz egy mérföldnyire van) / Hol téged egykor s a kedves Helénát / Találtak volt május ünnepén” [A. fordítása].

107.

Vilmos néven Csapó Vilmos (l. 491. üz.) írt a K-ba. — A „némileg hasonló fejleményű novelléta”: Dallos Gyula (l. 430. gl.) fordítása meg nem jött angol szerzőtől: *Egy színész nő életéből* címmel (K II. I. 17—18. sz.).

108.

Torkos Sándorra l. 206. gl. — E szójáték a Dunántúlon, Zalában ma is általánosan ismert.

109.

Természetesen Jókai nagy közkedveltségnek örvendő élc lapjáról van szó.

III.

A már korábban, „a folyó évi első számban” közölt variáns *Molnár Anna* (Oszékely ballada) címmel, illetőleg alcímmel jelent meg a következő lapalji jegyzettel: Kriza J. Vadrózsáinak sajtó alá adandó második kötetéből. — Szabó Sámuelra l. 523. gl.; közleményének első fele: K II. I. 22. sz.

— E variáns közlője Gálfi Sándor (1810—1871), aki székely középnemes-családból származott, jogász lett, megyei tisztséget töltött be, de jobban érdekelt a irodalom a jogtudományánál. Fiatalabb éveiben maga is írt verseket, később Kriza egyik legjobb szemű és készségsű gyűjtőtársa lett. — A FL cikkét Grocescu Julián írta; s egy része volt ez a híres Vadró-zsapörnek (l. 441. gl.).

112.

Gyulai cikke, amelyet az Erdélyi Muzeum Egylet 1860. febr.-i tudományos ülésén olvasott föl, már sokat fölvetett a Vadrózsapör által felszínre hozott problémákból, de az egyes balladákkal általános esztétikai és nem annyira a folklór s főképp az eredet szempontjából foglalkozott. (BpSz 1860. XXX. füzet.) — Gyulai a Kisfaludy Társaság megbízásából Arany Lászlóval együtt adta ki *A magyar népköltési gyűjtemény új folya-mát*, 1871—72 és 1882-ben.

113.

Ez a közlés nyilván a Vadrózsapör visszhangja, s nyilván (l. 441. gl.); arra kívánt újra nyomatékkal visszautalni, amit már egy jegyzetében említett, hogy ti. a népköltészetben nincsen értelme a plágiumnak, mert egyik nép mindent bátran birtokába vesz a másik költészetéből; vagyis az átvétel körülményei s nem a plágium kérdése lehet tárgya a kutatásnak. — A Hölty-féle változat kétséges; alighanem tévedett A.; mindenestre nem sikerült megtalálnunk a rendelkezésre álló Hölthly-kötetekben. — Erdélyi népdalgyűjteménye: *Magyar Népköltési Gyűjtemény*; Népdalok és mondák; a Kisfaludy Társaságból megbízásából szerkeszti Erdélyi János, Pest 1846—48. I—III. köt. — Közölve Várdai: Adalék 730. l. — castis omnia casta: tisztának minden tiszta; e latin szólást erotikus, suexualis téma, vonatkozás mentegetésére szokták mondani. Itt is erről van szó: a románc-szerű vers párbeszéd egy legény és huga között; arról tudakozódik a legény, mért volt csizma a lány ágya előtt s aztán később mért hallatszott gyereksírás a lány szobájából.

114.

Zalában az ellenzéki nemesség az adózás kérdésében szakadt ketté. Az ún. Forintos-párt — Forintos György kiscigorbői kisnemes vezette, — ellenezett minden adózást; a Deák köré csoportosulók viszont sürgették az adózás bevezetését; ez a megoszlás azonban nem 1845-ben, hanem már 1842-ben megtörtént; 1845-ben pedig egyrészt az osztotta meg Zalában a már győztes adózó pártot, hogy egyesek azonnal, előkészítés nélkül kívánták az adózást bevezetni, mások, Deák is, megfelelő előkészítés után; másrészt a védegyelet kérdésében állt be hasadás az ellenzékek belül (Ferenczi Zoltán: *Deák élete*. Bp. 1904. I. köt. 362—90., 428—31. l.).

115.

Szabó Sámuelra l. 523. gl. — A Vadrózsa pörre l. 441. gl. — „*A székely népköltemények*” első három száma K I. 19. sz., II. I. 23., 26. sz.

116.

P. Szathmáry Károly regénye ugyane címmel még ez évben megjelent a K-ban.

117.

A színészek elmaradt bérük kifizetését és fizetésük javítását akarták kikényszeríteni Molnártól. A glosszairó — Arany László Gyulai, vagy esetleg Salamon Ferenc — határozottan a színészek ellen foglalt állást, mert sztrájkjuk hátráltatja, veszélyezteti a Budai Népszínház magyarosító munkáját. Nyilván a színészek e határozott elítélésétől tartotta szükségesnek A. magát elhatárolni.

118.

Ballagi 1857-ben megjelent *Neues Wollständiges Wörterbuch der ungarischen und deutschen Sprache* c. szótárában adja először ezt a jelentést: das Schildkrot, das Schildpatt német jelentéssel. A MTSZ nem ismeri.

119.

A. óhajának teljesültét megakadályozta Madách 1864. okt. 5-én bekövetkezett hirtelen halála, s a *Tündérválom* itt közölt első színéhez mindössze egy lapnyi, Madách kézírásában fennmaradt töredék csatlakozik a második színből (*Madách Imre Összes Művei*. Sajtó alá rendezte, bevezette és a jegyzeteket írta Halász Gábor, Bp. 1842. I. köt.; s fennmaradt egy vázlatja is s néhány töredékes gondolata. (I. uo. II. köt. 741. l.)

120.

Deák Farkas (1832—1888) marosvásárhelyi nemesi értelmiségi családból született, a szabadságharc után — amelyben fiatal kora ellenére részt vett — szerepet vállalt a sikertelen Török—Gálffy-féle összeesküvésben, ezért öt évi súlyos börtönt szenvedett. Fogságában nyelveket tanult, majd jogász lett, s a kiegyezés után magasrangú tisztviselő az igazságügy-minisztériumban. Sokat és sokfélét írt és fordított; szépirodalmi dolgozatot éppen úgy, mint történelmit és néprajzit. Fölvilágosult, liberális szellem, de társadalmi nézeteiben bizonyos konzervatívizmusra hajló, nagy munkás-ság, szívósság és lelkesültség jellemezték. E cikkét a *Revue de des Mondes* nyomán közölte, s forrása nyilván a lap 1862. ápr. 1-i számában megjelent cikk: Montegut: *Des Féés et leur littérature en France*. — E. Montegut (1825—1895) francia publicista és széles érdeklődésű esszé-író, a *Revue de des Mondes* egyik támasza ez időben. — A. utolsó mondata vita Montegut-val; ez ugyanis arra is utal, hogy az általa bemutatott francia tündérvilág ősei perzsa eredetűek, s e perzsa-indogermán-eredetnek s a francia társasélet finomságának vegyülete hozta létre jellemüket. — Incubus: az incubusnak idővel több értelme alakult ki. Eredetileg, a latin néphit szerint gonosz erdei démon, aki álmukban gyötri, „megnyomja” az asszonyokat; himneműnek gondolt boszorkány. (Közölve Várdai: Adalék 662. l.)

121.

Thaly munkájának teljes címe: *Régi magyar vitézi énekek és elegyes darabok*. Egybegyűjté és jegyzetekkel ellátta Thaly Kálmán. Két kötet. Pest 1864. — A kritikát Szabó Károly írta, s mindenekelőtt a történeti tények és időpontok túl könnyed kezelését, az egyes történeti korszakok világának anakronisztikus s történetietlen szemléletét, érvelés és bizonyítás nélküli következtetismódját, légből kapott kombinációit, s gyenge esztétikai ítélőképességét veti szemére — egyszóval azt, amit mindvégig joggal

vetettek Thaly szemére. Szabó, aki mindenkor a korrektség és megbízhatóság példája volt, most sem ír le egyetlen értékelő jelzöt, megállapítást anélkül, hogy ne igazolná. Hangneme is nyugodt, s ha szigorú is, nem személyeskedő és sértő. Igaza van A.-nak: Szabó „modora nem jogosítá fel Thalyt” oly hangnemre, miben válaszolt. — Szabó szerzőségére l. levelek A.-hoz, 1864. jún. 30. MTA Ltár 462., 1864. szept. 6. MTA Ltár 463. — Az „Apróságok” rovatban Szilágyi István tett néhány megjegyzést Thaly könyvére (*A Káddár Istvánról írt ének ideje*. K II. II. 7. sz.). Ki volt „a harmadik” tudós, aki szintén bírálni óhajtotta Thalyt, nem lehet megállapítani. Talán Gyulai vagy Brassal.

122.

A későbbi kutatás Szabó Károly kétségét igazolta e két vers szerzőségét illetően, olyannyira, hogy a legújabb Balassi-kötetek már föl sem veszik, vagy csak Függelékbe veszik fel őket, mint amelyek valószínűleg később kerültek Balassi versei közé. (l. *Balassi Bálint Összes Művei*. Összeállította Eckhardt Sándor, Akadémiai Kiadó, Bp. 1951. I. köt. 279—82. l.) — Egyébként Szabó Károly — kétsége ellenére — sem tagadta határozottan Balassi szerzőségét. Thaly érveit és módszerét tartotta kevésnek, nem eléggé tudományos értékűeknek. Közölve Várdai: Beöthy 343. l.

123.

Az -i. -r. jelű kritikusz valószínűleg Almási Tihamér. l. 251. gl. és 103. mj. — „E lapok Nemzeti Színházi referense” ez esetben Gyulai, s szóban forgó kritikája: *Egyik sír, másik nevet*. Színmű 4 felv. Írták: Dumanoir és Keranion. Ford. Radnótfáy. (K II. II. 7. sz.) — Offenbachal szemben a K ellenszenvét a Budán 1861. jan. 17-én előadott s a 100 előadásnál többet megért tálkolmány, a *Dunanap apó és fiai utazása* hívta ki. A *Georgiai nőket* 1864. aug. 13-án adták elő.

124.

A cikk a szept. 4-i számban jelent meg, s talán erre vonatkozik A fejcsóváló megjegyzése; vagy talán a kánikula e magyarosításának, esetleg a szerénykedésnek szól.

125.

Illésy Györgyre l. 162. gl. — Lefordította-e Illésy a teljes *Oberont*, nem tudni, könyvészeti nyoma nincs. Hogy A. biztatása azonban további munkára serkentette, mutatja, hogy az V. ének fordítását még ez évben elkészítette, közzé is tette. (K II. II. 25—26. sz.)

126.

Jánosi Gusztávra l. 157. üz. — Lamartine tanulmánya: K II. II. 12—16. sz. A tanulmány francia címe: *Cours familier de littérature*; hosszú cikksorozat, amelyet 1856-ban kezdett el Lamartine s 1869-ben fejeződött be.

127.

Castrénra l. 49. mj. — A népmesét -r. jelű szerző fordította, de sem azt nem közli, mily kötetből vette, sem azt, mily nyelvből ültette át magyarra. Ha, ami valószínű, Kazinczy Gábort rejti e jel, akkor azonban bizonyosan németből.

128.

A Zenészeti Lapokra l. 302. gl. — A Zenészeti Lapokban Zimay László azt a javaslatot tette, hogy a következő legyen az ütemszámláló 12 szó, miután a magyar számnevek hosszúságuknál fogva e számlálásra alkalmatlanok: egy, még, megy, négy, öt, hat, hét nyolc, de, tiz, már, sok. A K Vegyes rovata által ajánlott „szóelharapás” (K II. II. 16. sz., l. még 515. gl.), ugyanis a Zenészeti Lapok szerint kivihetetlen. (Zenészeti Lapok, 1864. okt. 20. 3. sz.) — Undici: tizenegy, dodici: tizenkettő. — Zimay László (1833—1900) gyöngyösi polgári származású zenetanító, előbb vidéken, majd Pesten, később karnagy; Mosonyi Mihály barátja és tanítványa.

129.

E Vörösmarty kiadásra l. 95. mj. A Gyulai-féle életrajz első négy fejezetét közölte a lap öt folytatásban. (K II. II. 22—24. sz.)

130.

Az egész vitára l. 515. gl. és 128. mj.

131.

Ez a részlet Heltai *Magyar krónikájának* Toldy-féle 1854-es kiadásában — „A magyaroknak első kijövésekről Schythjából” c. fejezet IV. része — a századik hasábon található. Láthatólag, bár meg nem jelölten, Solcz is innét idézi. Abban feltétlenül igaza lehet A.-nak, hogy Heltai Késmárkja nem egyenlő a szepességi Késmárkkal. A szóban forgó csaták helyét maga Heltai is „Bécsországnak határában” jelöli meg, (l. uo. 100. hasáb); ugyane vidékre teszik Heltai forrásai is. Székely István pl. ezt mondja: „Aztán nem sok idő mulván esmét meggyülének a romaiak a felső Pannoniába, nem igen messze Bécshez.” (*Tizenhatodik Századbeli Magyar Történetirók*. Szerk. Toldy Ferenc. Székely István Magyar Krónikája 1558. Heltai Gáspár Magyar Krónikája. 1575. Pest 1854. 2. hasáb.) — Bonfininál pedig ezt olvashatjuk: „In Chesmaurensem agrum veniunt, ubi eos offendunt” [...] Postquam Unni Romanos vires experti res suas bene succedere conspicantur, animos sibi augeunt et Romanis invitis utranque Pannoniam trajecto Danubio occupare contendunt.” (Antonius de Bonfinis: *Rerum Ungaricarum Decades*. Ed: J. Fogel, B. Iványi, L. Juhász, Lipsiae (1936.) Magyarul: A hunok, miután a rómaiak erejét megismerve úgy látták, hogy a helyzet nekik kedvez, a rómaiak ellenkezése dacára átkelve a Dunán, mind két Pannoniát megkísérlék elfoglalni. — Heltai nyilván magyar helységnevet keresett a Bonfini-féle Chesmaur helységre, mivel bizonyos hangzásbeli hasonlóság mutatkozott e név s a szepességi Késmárk latin neve: Forum Caseorum között, a felsőpannoniai helységet a szepesi város nevére keresztelte el (l. Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. Bp. 1890. II. köt. 251. l.).

132.

Illésy fordítására l. a 125. mj.

133.

Az ülés dátumát illetően A. tévedett, az előző év december 5-én „a philosphiai és törvénytudományi osztály” ülése volt, 12-én a „nyelv és széptudományi osztály”-é. Erről, illetőleg Toldy előadásáról a Vegyes rovat igen meleg elismeréssel tudósított (K II. II. 25. sz.) — Toldy műve még ez évben meg is jelent: *A Magyar nemzeti irodalom története a legrégebb időktől a jelenkorig*, rövid előadásban, I.—II. szállítmány, Pest 1864—65.

134.

Eötvös Lajos (1848—1872) Eötvös Károlynak, a híres ügyvédnek-48-as párti képviselőnek és írónak öccse; tudós, történész, irodalom-történész, de tudóbaja korán elvitte. A három vers: 1. *Hazatérés* (németből, Heine után); 2. *Vándordalok* (dicséretet nyert dalok); ez két dalból áll; kezdő soraik: „Távol szeretteimtől” és „Hová, hová az égi uton”; 3. *Pórnak esti dala* (németből Claudius után). A próza: *Székfoglaló beszéd*. (bírálati fellépésekor). Mind a verseket, mind a prózát Petőfiénekként fogadják el a kiadások.

135.

Zilahy az előző esztendő májusában halt meg, s nyilván öccse, Imre (l. 242. üz.), aki maga is munkatársak volt a K-nak, adta át a hátramaradt tanulmánykötegeket, bizonyosan a törlést is ő vezette, nem akarván megbántani A.-t. (— Közölve Várdai: Adalék 733. l.)

136.

Bajza Jenőre és művére l. 333. gl. Bajza Zilahynak legbensőbb baráta és szövetségeseihez tartozott.

137.

A mondott kötet meg is jelent: *Zilahy Károly munkái* I. — II. köt. Pest 1865., s benne a szóban forgó tanulmány is.

138.

„Az öt novelleltára” l. 533. üz.

139.

A „sirhalmomi gyász” jelzős szerkezet, a *Haldokló ledny* c. Vörösmarty versben olvasható, amely 1828-ban keletkezett, és 1829-ben jelent meg. — Fogarassy főképp a Sajószentpéteri végzésnek nevezett nyelvemléket hozza fel érvül, amelyben hasonló alak fordul elő. Később a nyelvészet igazolta Fogarassyt, nem zárva ki az ilyféle alakok lehetőségét és helyességét. Gyulai nyilván azért lépett fel ellene most ily erélyesen, mert használata ez időben ragályszerűen eluralkodott (Vörösmarty ÖM II. köt. 1960. 324. l.). — Közölve Várdai: Adalék 731. l.

140.

Molnár Aladárra l. 1. üz. — Közölve: Várdai: Adalék 661. l.

141.

Jósika 1865. febr. 27-én halt meg Drezdában, ahova a nagyobb nyugalom s a jobb munkalehetőségek reményében költözött Brüsszélből, s A. lapjának is novellát s regényrészletet ígért. (I. Jósikáné levelét A.-hoz, 1864. febr. 8. MTA Ltár 249.) — A szóban forgó regény, ha már megírta, valószínűleg a *Várt leány várat nyer* c. lehetett, amely 1865-ben Pesten meg is jelent, de nem a Kisfaludy Társaságnál.

142.

Vagyis ez a közlés, s a megjegyzés is még az A.-t rendkívüli módon foglalkoztató Vadrózsapőr visszhangja. (I. 441. gl.) — A korábbi variánsok: K II. I. 23. sz. — E balladának ma sok magyar és balkáni változata ismeretes. (I. Arany László—Gyulai Pál: *Népköltési gyűjtemény*. Bp. 1872. I. köt. 137—48. l. — Solymossy Sándor: *A népballada*, A magyarság szellemi néprajza, Bp. é. n. 84—145. l.) — Közölve Várdai: Adalék 730. l.

143.

A *Dubniczi Krónikát*, amelyet 1479-ben kezdtek írni latinul Dubniczon, az Illésházyak kastélyában, Trencsén megyében találták meg. A *Budai-krónika* és a *Bécsi Képes Krónika* másolata nagyobbbrészt, de éppen az a része, vagyis az Anjouk, főképp pedig Nagy Lajos koráról szóló rész, amely önálló, igen nagy szerepet játszott A. történeti tárgyú költészetében. Nemcsak Szent László csodájának históriáját vette innét, hanem a *Toldi-trilógia* számtalan mozzanatát is. A érdeklődése nyilván Endlicher István régebbi ismertetése nyomán (*Wiener Jahrbücher der Litteratur*, 1826.) terelődhetett a XIX. század közepén figyelemre egyébiránt alig méltatott krónikára. Ezért mondja Domanovszky Sándor: „Hosszu ideig csak egy ember méltatta kellő mértékben a Dubniczi-Krónika értékét: — Arany János. Ő felismerte a Krónika eredeti részének nagy becsét.” (Századok, 1899. 227. l.) — Első teljes kiadása a Krónikának a Mátyás Flórián-féle, 1884-ből. — Greguss cikke: K III. I. 18—19. sz.

144.

Greguss e mondata és A. megjegyzése ismét a Vadrózsapőrrre utal vissza. (I. 441. gl.) — *Toma*: román népballada; szenvedélyes védője pedig Grocescu (I. u o.). — A. maga több megjegyzésben is hozzászólt a vitához, közülök itt nyilván a Szabó Sámuel cikkéhez fűzöttre gondol, mert ebben mondta ki: arról lehet vitázni, hogy „e ballada az oláh néptől származhatott [...] a székely nép közé;” csak arról nem érdemes és nem szabad, hogy itt plágiumról, Kriza és gyűjtőtársai által elkövetett plágiumról lenne szó. (I. III. mj.)

145.

A 20. sz. Uj Könyvek rovata már föl is vette Greguss könyvét, amelyből e cikke is való: „*A balladáról*. Irta *Geguss* Ágost. Koszoruzott pályamű. Kiadta a Kisfaludy Társaság [...] Ára 1 Frt.”

146.

Pulszky Ágost (1846—1901), Pulszky Ferenc legidősebb fia, aki gyermekkorát atyjával emigrációban töltötte, s igen kitérő, széles műveltségre tett szert, különösen a történelem, művészettörténet és irodalom területén. Sokkal kevésbé pregnáns egyéniség, mint atyja, gondolataiban és cselekedeteiben egyaránt határozatlan, atyja kemény, harcias, liberális racionalizmusa nem volt meg benne. Nagy érdeme azonban, hogy hallgatóit megismertette a századvégi modern nyugati polgári szociológiájával, oekónómiájával s így a Huszadik Század körül csoportosulók egyik nevelője lett. Képviselősködött is, és magas közigazgatási és miniszteriális posztokat töltött be. — A Pulszky családot A.-hoz, fián, Lászlón át, akinek a Pulszky-fiúk legszűkebb baráti köréhez tartoztak, s később menyén, Szalay Gizellán át, akinek legjobb barátnője Pulszky leánya, Polixénia volt, igen közvetlen kapcsolatok fűzték. (l. *Arany László Válogatott Művei*. Bp. 1960. Bevezetés.)

147.

Brassai cikke a *Critikai Lapok* c. 1855-ben keletkezett és az első számával meg is szűnt lapban jelent meg, amelyet maga Brassai szerkesztett és adott ki. E cikk: K III. I. 24—25. sz.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

Előfizetési felhívásaikat a korszak lapjai, nemcsak a politikai, hanem az irodalmi- és szaklapok is, rendszerint első szöveges oldalukon közölték. A. azonban soha sem ott, hanem a borítólap külső hátoldalán adott nekik helyet. Előfizetési felhívásait nemcsak elhelyezésük különböztette meg a legtöbb kortárs-lap hasonló közleményétől. Két műfaj: a szerkesztői program és az előfizetési felhívás többnyire egybeolvadt a legtöbb lap esetében. Bő lére eresztve, divatos szövegekkel fölperézve taglalták megjelenésük fontosságát, fejtegették céljaikat, terjesztették elő ígéreteiket a jövőre, s méltányolták addigi pályafutásukat. Rendesen nem fukarkodtak sem az ígéretekkel, sem a méltánylással.

Arany felhívásai inkább voltak tájékoztatások, semmint kapacitálások. Hangnemük tárgyias és tartózkodó. A lap terjedelméről, megjelenési idejéről, áráról adtak fölvilágosítást; a tartalmát, a legáltalánosabb műfaj megjelöléseken túl, nem érintették. Különösen nem ígérlet formájában, a jövőt illetően. Ha azonban valamelyik a lap megtett útjáról szólt, öntudat és méltóság hangzott ki belőle. A. glosszáinak gyakran voltak célpontjai a nyegle, nagyzóló, üzletiesen tuknáló előfizetési felhívások. Az ő felhívásaiból hiányzik a rábeszélő elem. Megegyezést ajánl az olvasónak: *ha* elégséges támogatást kap a közönségtől, ő igyekszik, a *körülményekhez* képest, a legjobbat adni. A föltételeesség e kettős mozzanata különösen jellemző megkülönböztető vonása az ő felhívásainak. A kortárs szerkesztők többnyire lapjuk elterjedt és közkedvelt voltát, s így anyagi feltételei biztosítottóságát igyekeztek sugallni. Ő viszont korrekt módon így, burkoltan, eddigi vagy jövőendő előfizetőit lapja sorsának labilis voltáról, lehetséges színvonalbeli gyöngeségéről is tájékoztatni, bukásának lehetőségére is figyelmeztetni kívánta eleve.

Felhívásai e sajtóságokból következően rövidek voltak. Némelyik csak pár soros, s a leghosszabb sem több fél lapnál. A félv lezárulta előtti és utáni számokban közölte őket, a lap legnagyobb betűtípusával, ritkított szedéssel. Valamennyit fölvtük; azokat azonban természetesen nem, amelyek különbözősége közvetlen előzőjükhöz képest csupán egy időszertűségét veszített szó, kifejezés vagy dátum kicserélésében rejlik. Az illető felhívás ily szócserevel történő későbbi ismétlését természetesen jelezzük a jegyzetekben, éppen úgy, mint az egyes felhívások újra közlésének számát és dátumát is.

E felhívásokról az Arany-irodalomban elvétve történt ugyan említés, közlésükre azonban eddig még nem került sor.

JEGYZETEK AZ EGYES ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOKHOZ

1.

A SzF 1860. nov. 7-én indult; e két hónapot azonban A. nem hagyta csonka folyamnak, s 1861 januárjában nem kezdett új félévet; így az 1861. máj. 1-én megjelent 26. számmal az első félév lezárult. A következő félévet azonban nem indította új számozással, hanem tovább vitte az 52. számig. Így tulajdonképpen az első évfolyamnál nem beszélhetünk I. és II. félévről. — Végül azonban itt bejelentett szándékát mégsem valósította meg, s az évfolyamot mégsem hozta „összhangzásba a naptári évvel”; maradt a II. évfolyamban is a novemberi évkedzés, ami magában is elég félszegül hatott, s ezen kívül az előfizetésekké kapcsolatban sok félreértésre adott okot, sok megtakarítható szerkesztői üzenetnek lett szülője, különösen midőn a lap végkép megszűnt. Az előfizetők egy része ugyanis a naptári év végéig fizetett be. — A SZF-vel kapcsolatban A. cselekvési szabadsága jóval kisebb volt, mint később a K-ban. A SzF-nek csak szerkesztője volt, s bár a lapengedélyt ő kapta, s a következő félévi felhívásban „szerkesztő-tulajdonosnak” is mondja magát (l. 2. felh.), a valóságos tulajdonos a kiadó, Heckenast Gusztáv volt, aki „a lap szellemi részének kiállítására 3000 Ft-ot ad évenként (52 iv); ezer példányon felül pedig mindeniktől öt Ft-ot”. (A. Tompának, 1860. Mihálynap. MTA Ltár 1152.) De a kiadó kikötötte: „ha az első év végével nem haladna 750-et az előfizetők száma, Heckenast lemondhat a kiadásról.” (A. Tompának, 1861. aug. 25. MTA Ltár 1157.) — Ezt a felhívást hat számon át a borítólap hátoldala alulso részén változatlanul közölte a SzF. (22—28. sz.; ápr. 3. — máj. 16.)

2.

A szóban forgó címlapot az I. sz. fényképmelléklet mutatja. — A tartalom az egész esztendő, mind az 52 számot magában foglalta; meglehetősen nehezen kezelhető módon az egyes közleményekhez nem a lap számát, hanem annak az illető számnak a sorszámát tüntetve fel, amelyben a közlemény megjelent. A következő esztendőben aztán A. föl is adta ezt a módot, s áttért ő is a lapszám jelzésre. A „Tartalom” nem a lapban szokásos rovatok (Belirodalom, Külirodalom, Tárcá stb.) szerint osztotta föl anyagát, hanem a következő módon: „1. Értekezések, 2. Irodalomtörténethez, 3. Könyvismertetések, bírálatok, 4. Közlemények, 5. Beszélyek s rokon, 6. Értesítő, 7. Kisfaludy Társaság, 8. Nemzeti Színház, 9. Különfélék.” — Ezt a felhívást a lap a következő év első felének tizenhat első számában a hátsó borítólap külső oldala alulso felén változatlanul megismételte. (1—16. sz. 1861. nov. 6. — 1862. febr. 20.)

3.

A K-ban végig megtartotta A. a féléves sorszámozást. — Ezt a felhívást a szokott helyen e félévben az utolsó 6 számon át (21—26. sz.; márc. 27. — máj. 1.), a következő félévben az első 19 számon át változatlanul

közölte (1—19. sz.; máj. 8. — szept. 11.); a 3. számtól azonban „a mostani előfizetésnél” kifejezés helyébe „a novemberi előfizetésnél”-t iktatta A.

4.

E felhívásban bejelentett változtatások s a folyamatosság megszakítása mögött, persze, több áll, mint amennyit A. elárul: a SzF teljes anyagi csődje. Már 1862. jún. 20-án (MTA Lár 1159.) azt írta Tompának: a Figyelőt „kegyelem tartja, Heckenast kegyelme”. Ez a kegyelem, természetesen, nem is tartott a félév s a szerkesztői-kiadói szerződés lejártánál tovább. Heckenast szeptemberben bejelentette, hogy nem vállalja tovább a lap kiadását; „a közönség apatikus részvétlensége — úgymond — valamint a betegesen föllobbanó konkurrencia” lehetetlenné teszi. Tanácsolja A.-nak, hogy lépjen föl maga a lap kiadójaként. (A.-hoz, 1862. szept. 21., német nyelvű, Voinovich III. köt. 37. l.; nincs meg; valószínűleg a második világháború alatt elégett). A. el is fogadta a tanácsot, s egy hónappal később ezt írja Tompának: „Most, édes barátom, körömrre kell állani, mind a tizre. *Kiadója* vagyok lapomnak. Ha megbukom — *én bukom*, pedig, tudod, nem igen van miből.” (1862. okt. 21. MTA Lár 1163.) — Az átalakítás szükségét maga is belátta, de nagyban hozzájárultak e belátáshoz barátainak ama észrevételei, hogy a lapot valami „publicum csődítőbb alakban” lehet csak eredményesen folytatni. (Tompának, 1862. jún. 20. MTA Lár 1159.) Jónak látták egy új, egyszerűbb és népszerűbb címet is választani, de ez még a felhívás kibocsátásakor nem volt véglegesen megállapítva. (Voinovich III. köt. 33—38. l.) — E felhíváshoz a következő, azaz az utolsó számban A. még a következő szöveget csatolta: „Azon t. előfizetőink, kik lapunk hosszu életében bizván, októberen tul is, decemberig, sőt 1863. áprilisig előfizettek, méltóztassanak kijelenteni, vissza kívánják-e fölösleg pénzüket a kiadó urtól, vagy mint előleget a jövő félévi folyamra tétetni át. Ha f. é. december 15-éig semmi nyilatkozás nem történik, ezt igenlő feleletnek vesszük arra, hogy a pénz a jövő évi előfizetésbe tudandó.”

5.

A K előfizetési díja tehát évi 2 Ft-al nagyobb volt a SzF-énél. Ez a terjedelem megváltozásának volt a következménye: a K másfél, míg a SzF csak egy íven jelent meg. Nemcsak a kiadó, a nyomdász is megváltozott. A K-t A. maga adta ki, és Emich Gusztáv nyomdájában készítették, a SzF-t Heckenast adta ki, s a saját, Landerer-el egyesült nyomdájában állította elő. — Az előlegben, többletfizetésben levő előfizetők névsorát, harmadkrajcárra kimutatva mindent, a hátsó borítólap külső oldalán közölte a K I. I. 6. sz. — Ezt a figyelmeztetést a következő, a 2. számban még egyszer megismételte A.

6.

Fáynek ígért elbeszélése: *Flóris diák* (K I. II. 1—4. sz.) — A Magyar Költők Arczképcsarnoka mintegy közvetítő megoldás volt a közönség igénye, folyóirateszménye, az A. által annyira nem szeretett „képeskedés” s a maga elképzelése között. Barátai, főképp Tompa, mindenképpen rá akarták venni, adjon képet is, hogy emelje a lap kedveltségét. (A.-hoz, 1862. okt. 1. MTA Lár 1023.). Negyedévenként adott egy-egy költői arcképet a lap, külön, keményebb, fényezett lapon; s fennállása alatt a régi irodalom sok jelesének arcképével ajándékozta meg olvasóit. (Zrinyi, Gyöngyösi, Ráday, Dugonics, Kazinczy, Batsányi stb.) Az egyes költők arcképet, ha

Lehetséges volt ez, akkor adta, midőn cikk is szólt az illetőről a lapban. Néha. pl. Rádányról írt tanulmánya alcímül oda is írta: „Kiséretül arcképéhez” (K II. I. 26. sz.; I. még 283. gl.) — Ezt a felhívást négy számon át változtatlanul közölte a szokott helyen a lap (23—26. sz.; jún. 27—28. sz.).

7.

Ez a felhívás a szokott helyen változatlan szöveggel négy számon át jelent meg ebben a félévben (23—26. sz., dec. 6. — 26.), a következőben pedig öt számon át, csakhogy a „Közeledvén az újév” kifejezés helyébe ez került: „Beállván az újév” (1—5. sz., jan. 3. — 31.).

8.

Folytatta a lap tovább is az arcképek közlését. — Ezt a felhívást négy számon át változtatlanul közölte a K e félévben (24—28. sz.; jún. 12. — 26.) A következőben pedig 12 számon át (1—12. sz. júl. 3. — szept. 18.)

9.

Az arcképeket e félévben is tovább küldte a lap. — E felhívás megismételve e félévben 3 számon át (24—26. sz., dec. 11. — 15.), a következőben 20 számon át (1—20. sz., jún. 1. — máj. 14.).

10.

A „körülmények” ily alakulásában legfőbb tényező A.-nak az Akadémia titoknokává való választása volt. (1865. jan. 26.); akkor, a választás idején ugyan még azt írta a K: „Lapunk szerkesztésére e változás semmi érezhető hátránnyal nem leend.” (K III. I. 5. sz. Vegyes.) Közben azonban az előfizetők száma is folyton apadt, 700 alá esett, s így valóban nem lett volna értelme a vesződséges titoknokság mellett fönntartani. A. előcikkben külön is búcsút vett ez utolsó számban az olvasóktól (*A hegyes olvasóhoz*). — Igéretéhez s jelleméhez híven valóban pontosan, pedánsan intézte el a fönntmaradt előfizetések ügyét, mint több ily tárgyú fönntmaradt levele is bizonyítja. Egyet ezek közül kiadott Voinovich (Voinovich III. köt. 41—42. l.). Egy másik, azóta előkerült, saját kézzel írt pedig így hangzik: „Méltóságos Grófné! Miután szerkesztésre elegendő időt és gondot nem fordíthatok; a Koszorut e félév lejártával meg kell szüntetnem. E szerint a jul.—dec. hónapokra eső előfizetési fölösleget, 5 Frt 40 krt (minthogy könyvárusi uton 10% levonással kaptam) szerencsém van idezárva köszönettel visszaküldeni. Tisztelettel Arany János szerkesztő Pest, jun. 1. 1865.” (Bethlen Miklósnéhoz, MTA Ltár) — E felhívás a lap utolsó 3 számában olvasható (24—26., jún. 11. — 25.).

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Arany János mellszobra (Izsó Miklós alkotása)
2. A Szépirodalmi Figyelő első számának címlapja
3. Arany János lakásának bejárata. 1860—64. (Akkor Hárompipa utca; ma Erkel utca 20. II. emelet)
4. A Koszorú első számának címlapja
5. Részlet Aranynak szerkesztői terveiről Csengeryhez írt leveléből (1860. júl. 9.)
6. Részlet Aranynak Tompához írt egyik kéziratkerő tréfás leveléből (1863. júl. 23.)
7. A Szépirodalmi Figyelő hátlapja az Új könyvek rovattal, Nyílt levelezéssel és a kolofonnal

NÉVMUTATÓ

- Abafi Lajos I. Aigner Lajos
 Abonyi Lajos 53, 98, 393, 414, 423,
 527, 528, 544, 559, 569, 580, 582,
 585, 587, 588
 Ábrahámffy János 501
 Ábrányi Emil 542
 Ábrányi Kornél 423, 514
 Ács Károly 507
 Aesopus 296
 Ágai Adolf 359, 391, 440, 547, 548
 Aigner Lajos 137, 294, 299, 424, 448,
 610, 612
 Áldassy Antal 485
 Áldor Imre 414
 Alexics György 452
 Alexy Károly 95, 421
 Almási Balogh Pál 80, 411, 412, 414,
 437
 Almási Balogh Tihamér 82, 414, 477,
 589, 621
 Almássy Pál 104, 113, 430, 435
 Angyal Dávid 460
 Anonymus 41, 383
 Antalfy János 454
 Ányos Pál 373
 Apáczai Csere János 72, 162, 163,
 462
 Apponyi György gr. 618
 Áprily Lajos 615
 Apuleius 513
 Arago, François 296, 611
 Arany Juliska 464, 465, 558
 Arany László 80, 348, 353, 358, 377,
 386, 395, 407, 437, 439, 442, 445,
 450—458, 464, 466, 473, 534, 536,
 537, 545, 556, 573, 609, 615, 623,
 624, 628, 629
 Arany Tamás 103, 429, 430
 Arányi Lajos 486
 Aranyossy Lajos 180, 469
 Aristophanes 45
 Árpád fejedelem 45, 389
 Árpádfy Géza I. Csaplár Benedek
 Artót, Désirée 191, 473
 Árvai József 454
 Asbóth János 547
 Asbóth Lajos 47, 68, 388, 404, 486,
 492, 518
 Asinius Pollio 294, 610
 Aszalay József 36, 89, 380, 419
 Atala, I. Kisfaludy Atala
 Auber, Daniel F. E. 488
 Babinett, Jacques 59, 400
 Bacon 38, 381
 Bajza Jenő 106, 326, 432, 627
 Bajza József 432
 Bajza Lenke 479, 505
 Bakody Tivadar 101
 Bakos R. Ernő 382
 Baksay Sándor 395
 Balassa János 483, 544
 Balassi Bálint 321, 625
 Balázs Frigyes 146, 166, 395, 455,
 463, 514
 Balázs Sándor 57, 178, 358, 397, 398,
 454, 467, 476, 477
 Baldácsy Antal br. 20, 370
 Balkányi Szabó Lajos 57, 397
 Balla Károly 72, 145, 407, 459,
 506
 Ballagi Mór 54, 66, 96, 99, 118, 126,
 127, 135, 320, 368, 402, 408, 423,
 440, 522, 523, 611, 624
 Balogh Gyula 11, 365
 Balogh János 156, 459, 460
 Balogh Kálmán 475, 481
 Balogh Sándor 478
 Balogh Zoltán 82, 97, 306, 307, 359,
 414, 423, 557, 574, 616, 617, 621
 Balzac 465
 Bánffay Simon 366
 Bánffy Dénes 223
 Bánffy Dezső br. 33, 378, 500
 Barabás Miklós 170, 309, 385, 421,
 422, 464, 479, 480, 527
 Barkóczy Ferenc gr. 583
 Barsi József 408, 482

- Barta János 351, 360, 411, 412, 416, 418, 449
 Barta Katalin 382
 Bartal György 41, 383, 405, 496, 516
 Bartalus István 145, 290, 306, 310, 323, 400, 488, 589, 619
 Bartay Ede 118, 438
 Bartók Gábor 37, 381
 Bata Imre 401
 Báthory Sándor 49, 390
 Batizfalvy István 111, 368, 423, 434, 479
 Batsányi János 177, 632
 Batthány Lajos gr. 421
 Batthányné Apraxin Julia gr. 352, 373, 374, 480, 494, 511
 Bayer József 538
 Beethoven 104, 575
 Béla II. magyar király 383
 Béla III. magyar király 383, 507
 Béla IV. magyar király 41, 383
 Bélyd Pál 17
 Bem József 85
 Benedek Lajos 101, 370
 Beniczky Emil 82, 414, 583
 Beniczky Ödönné 489
 Benkő Dániel 69, 405
 Benkő Károly 396, 517
 Benyák Bernát 605
 Beőthy Zsolt 351
 Béranger 226, 557
 Berczely Jenő 519
 Berczik Árpád 326, 396, 589
 Bérczy Károly 137, 359, 370, 445, 447
 Berez Imre 37, 381
 Berez Károly 50, 108, 391, 433
 Bernard, Thales 131, 445
 Bernardin de St. Pierre 158
 Bernáth Gáspár 529
 Bernáth József 530
 Berzsenyi Dániel 276
 Bessenyei György 63
 Bethlen Gábor 106, 155
 Bethlen Miklós gr. I. Bolnai
 Bethlen Miklósné gr. 633
 Bezerédj Amália 385, 442
 Bezerédj György 125, 442
 Bezerédj István 125, 385, 442, 465, 478
 Bezerédj Istvánné 44, 172, 383, 385, 465, 478
 Bezerédj Pál 525
 Bihari János 400
 Birch-Pfeiffer, Charlotte 70, 368, 406, 407, 459, 506
 Biró Imre 18, 19, 369
 Bismarck 467
 Bisztray Gyula 604
 Blondin, Charles 150, 457
 Blumauer, Aloys 234, 276
 Boczkó Dániel 508
 Bod Péter 79
 Bodenehr rézmetsző 428
 Bodenstedt, Friedrich 155, 459, 516
 Bognár Vilma 143, 454, 457
 Bolnai (Bethlen Miklós gr.) 414, 494, 507
 Bolza István gr. 165, 463
 Bonfini, Antonio 626
 Borsos József 421
 Bossányi Rudolf 125, 442
 Boswell, James 291, 608
 Bottka Tivadar 69, 404, 495, 506, 509
 Bottyán János 142, 453
 Bouilly, J. N. 78, 410
 Bozay Pál 53, 393, 543
 Börne, Ludwig 46
 Braddon, M. E. 617
 Brassai Sámuel 27, 50, 59, 79, 88, 98, 133, 283, 284, 289, 291, 297—303, 328, 373, 374, 391, 399, 460, 418, 423, 437, 444, 445, 497, 509, 517, 523, 526, 537, 542, 567, 568, 591, 602—605, 608, 611—615, 617, 625, 629
 Brassai Sámuelné Koncz Krisztina 88
 Bräuer Ferenc 60, 400
 Brezina Sámuel 147, 456
 Brockhaus kiadó 181, 470
 Brogyáni Vince 108, 433
 Buckle, Thomas 567, 619
 Budenz József 108, 159, 162, 300, 301, 392, 462, 496, 521, 523, 528, 611, 613
 Bulcsu Károly 367, 590
 Bulla Károly 526,
 Bulyovszky Gyula 146, 363, 369, 455, 551
 Bulyovszkyné Szilágyi Lilla 9, 101, 363, 364
 Bunyitai Vince 511
 Burckhardt, J. 454
 Bús Vitéz I. Matkovics Pál
 Büky Miklós 42, 384

- Bürger, G. A. 591
 Byron 238 558
- Calvin, J. 429
 Carley, Henry Charles 103, 430
 Castrén, A. M. 297, 323, 611, 625
 Chamisso, Ad. 151, 457, 458
 Charton-Demeure énekesnő 511
 Chyser Kornél 455
 Cicero, M. T. 52, 54, 255, 392, 394, 569
 Clair Ignác 101
 Cocchi, G. 434
 Cohn, Albert 76, 409
 Constant, Benjamin 99, 424
 Cooper, Astley Paston 465
 Corradini 145, 455
 Corzan-Avendano Gábor 529
 Croy-Dühlmen hg. 404
 Czech János 55, 395
 Czelder Márton 7, 361
 Czuczor Gergely 39, 67, 105, 302, 382, 467, 485, 493, 510, 614
 Csagatái Izsák 461 589
 Csáky László gr. 505
 Csanak József 492
 Csánky Dezső 626
 Csányi Dániel 521
 Csányi László 469, 505
 Csaplár Benedek 315, 570, 571, 621
 Csapó Kálmán 37, 381, 518
 Csapó Vilmos 518, 563, 584, 587, 591, 622
 Császár Ferenc 406
 Csáti Demeter 604
 Csatkai Endre 555
 Csefkó Gyula 354
 Csengery Antal 27, 38, 46, 69, 80, 87, 114, 140, 148, 160, 163, 169, 349, 354, 358, 368, 379, 381, 387, 388, 395, 397, 398, 405, 413, 415, 416, 417, 425, 434, 436, 441, 445, 456, 457, 467, 470, 566, 572, 606, 607
 Csepregi Lajos 110, 434
 Csermelyi Sándor (De Riva) 414, 561, 562, 578, 583, 585
 Csillag Márton 366
 Csizsár Mór 501
 Csokonai Vitéz Mihály 50, 123, 276, 300, 390, 440, 504, 518, 598
 Csukási József 146, 443, 455, 589
- Dallos Gyula 69, 138, 405, 448, 622
 Dalmady Győző 53, 82, 316, 414, 415
- Dante 36, 53, 326, 484
 Darwin 398
 Daumer, Johann 157, 460
 Deák Farkas 320, 490, 500, 624
 Deák Ferenc 43, 50, 57, 76, 95, 101, 105, 108, 127, 176, 372, 383, 397, 398, 421, 467, 623
 Degré Alajos 443, 445, 546, 563
 Delius, Nikolai 197, 537, 573
 Demeter Sándor 572
 Descartes 152, 162, 462
 Dessewffy Emil gr. 96, 135, 178, 384, 422, 438, 447, 473, 479, 498, 531, 532
 Deville l. Sainte-Claire-Deville
 Dickens 617
 Dienes András 370, 417
 Dienes Lajos 365
 Dietze, Alexandr III, 138, 434, 448, 454, 526
 Diváld Adolf 44, 385, 529
 Dobrow László 538, 539
 Dobsa Lajos 32, 33, 121, 138, 293, 378, 439, 445, 448, 470, 482, 609
 Dohm, Ernst 185, 471
 Domanovszky Sándor 628
 Donato bohóc 143, 145, 454
 Dorner József 486, 503, 522
 Dózsa Dániel 459
 Döbrentei Gábor 185, 471
 Dömötör János 507, 536
 Draxler János 485
 Duchenne, S. B. A. 124, 441
 Dugonics András 18, 31, 369, 377, 405, 564, 565, 567, 632
 Duka Tivadar 140, 449, 492, 495, 504, 521, 524, 525,
 Dumas, Alexandre (íd.) 74, 114, 408, 436, 495
 Dunajszki László 462
 Dunlop angol konzul 25
- Eckhardt Sándor 625
 Edelspacher Antal 466
 Egressy Gábor 138, 142, 143, 147, 158, 160, 325, 364, 367, 432, 448, 453, 456, 461, 513
 Egressy Sámuel 396, 478
 Egyed Antal 80, 412, 613
 Eliot, George 132, 391, 445
 Elssler Fanny 104, 431
 Elze, Karl 138, 448
 Emericzy Géza 523, 531
 Emich Gusztáv 38, 75, 489, 632

Emília I. Kanya Emilia
Endlicher István 628
Endre, II. magyar király 27, 41
Endrődi Sándor 373
Engel József 381, 478
Eötvös Ágoston 480
Eötvös József br. II, 23, 50, 118, 128,
166, 174, 186, 188, 275, 363, 364,
371, 372, 381, 383, 397, 404, 422,
432, 438, 443, 446, 466, 471, 472,
498, 510, 606, 620
Eötvös Károly 446, 627
Eötvös Lajos 325, 627
Eötvös Loránd 620
Érczkövy János 529
Ercsey Sándor 605
Erdélyi János 38, 72, 88, 100, 129,
145, 163, 169, 283, 318, 376, 381,
418, 424, 444, 454, 462, 464, 485,
505, 541, 603, 604, 623
Erdődi János 376
Érdy János 487
Eredics Ferenc 72, 407
Erkel Ferenc 310, 481
Este Alfonz herceg, 455
Esterházy Miklós nádor 306, 497
Esterházy Pál hg. 117, 438, 482
Esterházy Pál nádor 497

Fabchich József 30
Fábián Gábor 54, 392, 394, 513
Fábián István 544, 610
Fabó András 525, 529, 531
Falk Miksa 442, 521
Faludi Ferenc 613
Farkas Gáborné 14
Farnos Ákos 575
Fazekas Mihály 376
Fáy András 9, 10, 143, 149, 152,
158, 336, 362, 364, 453, 456, 457,
525, 632
Fejes István 35, 379, 545
Fekete Józsefné I. Szabó Ida
Feleky Miklós 424
Fenneberg, Fernando 553
Ferenc József magyar király 190, 191,
473, 517
Ferenczy István 461
Ferenczi Zoltán 397, 443, 623
Festetich György gr. 183, 471
Festetich Tasziló hg. 502
Fésüs György 36, 380, 491
Feszl Frigyes 433, 483
Feszty Árpád 394

Feuillet, Octave 476, 501
Fichte 135
Pinály Henrik 67, 299, 403, 506,
612
Firduszi 294, 610
Fischer, Kuno 586
Fischer Nátán 76, 409
Fitz József 400
Fleger, August 528
Flóra I. Majthényi Flóra
Fodor Pál 410
Fogarassy János 61, 67, 105, 134,
174, 302, 326, 400, 467, 480, 494,
498, 501, 506, 525, 529, 589, 614,
627
Forgách Károly gr. 93, 420, 553, 568
Forintos György 623
Forray Julia gr. I. Nádasdy Lipótné
Földy Géza 418, 448, 449
Frank Ignác 104, 431
Frankl, Ludwig August 76, 409
Frankl (később: Fraknoi) Vilmos
414
Friebeisz István 283, 506, 604, 605
Frigyes (Nagy) porosz király 155,
297
Frivaldszky Imre 525
Füredy Miklós 489, 513

Gaál József 27, 106, 374
Gáldi László 614
Galeazzo 107, 429
Gálfi Sándor 623
Galilei 152
Ganz Á. 390
Garay Alajos 286, 606
Garay János 86, 123, 137, 164, 417,
448, 479, 539, 606
Garibaldi 89, 418, 419
Gáspár János 368, 520, 566, 579
Gauthier, Théophile 69, 404
Geibel, Emanuel 155, 459
Gelencsér Károly 352
Gergely Pál 351
Gerster és Frei építészek 486
Girokuti Ferenc 180, 469, 481
Goethe 36, 104, 120, 179, 211, 269,
308, 432, 537, 539, 541, 586, 591,
617
Gogol 608
Goldsmith, Olivér 514
Gonda László 491
Gozsdu Manó 8, 362
Göczy György 72, 407

- Gönczy Pál 47, 388
 Görgei Artur 101, 449
 Görling Adolf 149, 456
 Gráf Adolf 172
 Greguss Ágost 56, 175, 179, 327, 328, 352, 366, 367, 430, 438, 450, 466, 468, 487, 498, 500, 503, 517, 518, 522, 523, 525, 570, 577, 592, 598, 628
 Greguss Gyula 485
 Grillparzer, Franz 440
 Grimm Ármin 127
 Grocescu Julián 141, 142, 450, 451, 452, 453, 553, 562, 623, 628
 Grohmann, Josef Virgil 467
 Gschwindt gyáros 112, 113, 150, 435, 457
 Gulyás József 390
 Gundelfinger Marcel 524
 Guttmann Jákó 76, 409
 Gutzkow, Karl 181, 470
 Guyon Richard 101
 Guzman Dénes 62, 63, 401
 Gvadányi József 93, 420
- Gyergyai Ferenc 294, 393, 610, 620
 Gyöngyössy István 632
 Győrffy Gyula 77, 410
 Győry Sándor 475, 478, 481, 486, 492, 497, 504, 509, 521
 Győry Vilmos 82, 414, 415, 562, 563, 574, 579, 580, 586, 588
 Gyulai Ferenc gr. 101, 425
 Gyulai Gaal Miklós 486
 Gyulai Pál 24, 73, 74, 80, 89, 108, 113, 135, 136, 166, 167, 189, 278, 282, 285, 286, 288, 290, 293, 298—300, 318, 323, 325, 326, 345, 351—355, 357, 361, 368, 378, 386, 387, 398, 407, 409, 412, 415—419, 422, 425, 431, 432, 436, 439, 440, 441, 443, 445, 447, 449, 452, 464, 470—473, 504, 526, 534, 537, 541, 543, 551, 552, 559, 560, 564—566, 589, 595—597, 601—605, 607—610, 612, 613, 620, 623—628
 Gyürki Antal 444
- Haas Mihály 16, 368
 Hajnik Imre 522
 Hajnik Károly 179, 486
 Halász Dezső 308, 397, 618
 Halász Gábor 583, 624
 Halász Géza 524
- Halm, Friedrich 121, 440
 Hang Ferenc 73, 408
 Hanthó Lajos 29, 376
 Hantken Miksa 487, 507, 530
 Hanvai Zoltán 210, 545, 547
 Hari Péter 45, 386
 Harsányi István 390
 Hasenfeld Manó 509
 Hatvany Lajos 361
 Hazslinszky Frigyes 522
 Heckenast Gusztáv 62, 124, 546, 631, 632
 Hegel 80
 Hegyi Gyula 412
 Heine, Heinrich 11, 267, 588, 592, 627
 Heinrich Gusztáv 345
 Helfy Ignác 22, 371
 Heltai Gáspár 137, 323, 324, 447, 626
 Hencz és Bergh építészek 38, 380, 382
 Henneberger, August 152, 458
 Henszlmann Imre 17, 60, 197, 198, 367, 472, 475, 478, 479, 486, 499, 506, 511, 525, 528—532, 538
 Herde, J. de 428, 429
 Herodotos 40, 152, 294, 419, 610
 Hesekiel, J. G. L. 182, 470
 Heydte, A. von der 417
 Heyse, Paul 144, 454
 Hild József 380, 422
 Hildebrandt, E. W. 120, 439
 Hilóczy Béla 36, 380
 Hoenig Ignác 84
 Hoffmann Pál 521
 Hogarth, W. 31, 377
 Holbach, P. H. D. d' 450
 Hollán Ernő 139, 448, 504, 508, 525
 Holló Barnabás 388
 Hollósy Jusztinián 521
 Hollósy Kornélia 56, 104, 396, 431, 495, 507, 515, 517
 Hollósy Lajos 490
 Holub Mátyás 502
 Homeros 65, 136, 137, 289, 301, 307, 402, 608, 614
 Horárik János 141, 450, 525
 Horatius 30, 198, 283, 287, 376, 539, 551, 568, 607
 Hornyik János 96, 126, 422, 442, 512, 521
 Horváth Ádám l. Pálóczy Horváth Ádám

Horvát Boldizsár 134, 446
Horváth Cyrill 162, 163, 407, 462,
477, 497, 499, 510, 521, 530, 531
Horváth Döme 24, 34, 372, 379, 477,
605
Horváth István 392, 403, 405, 422
Horváth János 614
Horváth Mihály 112, 491, 510
Hölty, Ludwig H. Ch. 318, 623
Hugó Károly 511
Hugo, Victor 96, 132, 138, 361, 422,
445, 447, 448, 506, 515, 540
Humboldt, Alexander 80, 412
Hunfalvy János 109, 111, 176, 433,
434, 466, 494, 507, 516, 525, 526,
528
Hunfalvy Pál 61, 62, 105, 297—302,
367, 400, 407, 494, 500, 501, 515,
518, 521, 522, 523, 529, 530, 611,
614
Huszár Adolf 364
Huszár Gál 103, 429, 430, 497
Huszár Imre 506
Huszt Jenő 25, 37, 373, 381

Iduna I. Szász Polixénia
Illés István 354
Illésy György 55, 322, 324, 395, 396,
557, 559, 566, 581, 625, 626
Imre Sándor 290, 291, 548, 566, 608
Indali Péter 180, 469
Ipolyi Arnold 281, 493, 502, 509,
602
István, I. magyar király 60, 66, 95,
126, 138, 473, 510, 609
István főherceg 490
Izso Miklós 9, 112, 113, 150, 152, 158,
363, 435, 457, 460, 529

Jakubovich Emil 383
Jámbor Endre 364
Jámbor Pál 483
Jancsurák Pál 498
Janin, Jules 121, 439
Jankó János 411
Jankó Vince 87, 418
Jánosi Ferenc 17
Jánosi Gusztáv 287, 322, 549, 557,
607, 625
Jánossy Károly 518
Janus Pannonius 163, 462
Jászay Pál 616
Jécsai A. Lajos I. Aigner Lajos
Jedlik Ányos 506, 516, 517, 519

Jenkő Károly 104, 430
Jenő hg. (Savojai) 123, 440
Jercold, D. W. 608
Jeszenszky Ferenc 488
Joannovics György 192, 472
Joannovics János I. Zmáj
Johnson, G. 608
Jókai Mór 7, 11, 14, 54, 77, 78, 132,
164, 290, 396, 407, 409, 410, 445,
446, 458, 463, 466, 468, 479, 481,
510, 602, 608, 622
Jósika Kálmán br. 396
Jósika Miklós br. 57, 114, 159, 178,
179, 312, 327, 398, 436, 461, 468,
481, 501, 512, 522, 529, 531, 546,
547, 552, 555, 561, 565, 566, 569,
580, 602, 620, 628
Jósikáné Podmaniczky Júlia bárónő
11, 365, 457, 546, 547, 555, 569,
628
József, II. magyar király 112
Juvenalis 36

Kákai Aranyos I. Kecskeméthy
Aurél
Kalkbrenner Károly 111, 434, 517,
525, 530
Kállay Ferenc 48, 389, 494
Kállay Miklós 400
Kallós Lajos 523
Kalmár Géza 538
Kalocsai Rózsa 527, 551
Kant 135
Kanya Emilia 53, 393, 551, 552
Kápolnai Pauer István 88, 418
Karl August weimári hg. 120
Károly, III. magyar király 112, 123,
440
Károlyi István gr. 23, 363
Károlyi Istvánné gr. 502
Károlyi Sámuel 86, 417, 454
Károlyi Zsuzsanna 155
Karvassy Ágoston 55, 395, 485, 494,
606
Katona József 34, 286, 326, 372, 481,
484, 605, 606
Kaulbach, W 11, 124, 155, 365,
441, 459
Kausser Lipót 390
Kautz Gyula 69, 163, 404, 462, 492,
619
Kazinczy Gábor 296, 350, 359, 370,
425, 525, 537, 541, 556, 557, 582,
583, 585, 587, 603, 611, 625

- Kazinczy Ferenc 16, 52, 62, 117, 283,
 290, 291, 368, 376, 403, 429, 467,
 481, 537, 605, 606, 615, 632
 Kean, E. 21, 370
 Kecskeméthy Aurél 47, 311, 359,
 388, 473, 537, 580, 619
 Keglevich Béla gr. 28, 375, 501
 Keglevich István gr. 513
 Kegyes József 456, 526
 Kéký Lajos 361
 Keleti Gusztáv 575, 620
 Keleti Károly 620
 Kellér János 46, 387
 Kemény Gábor br. 68, 80, 306, 404,
 412, 524, 616
 Kemény István br. 421
 Kemény Istvánné br. 95, 421
 Kemény József gr. 384
 Kemény Sámuel gr. 42, 384
 Kemény Zsigmond br. 11, 275, 314,
 357, 358, 372, 398, 404, 405, 436,
 504, 534, 537, 588, 606, 607, 620
 Kempelen Győző 182, 415, 470, 507
 Kempelen Riza 470
 Kenessey Albert 58, 287, 399, 479,
 498, 530, 606
 Keresztúry Dezső 351, 360
 Kern Ede 536
 Kerner, Karl 433, 520
 Kertbeny Károly 11, 173, 365, 465
 Kertész József 145
 Ketten Heinrich 514
 Kilián György 84
 Király János 111, 434
 Király József Pál 537
 Király Pál 477
 Kiséri I. Péter Dénes
 Kisfaludy Atala 25, 50, 359, 373,
 397
 Kisfaludy Károly 8, 14, 21, 22, 44,
 219, 371, 373, 377, 429, 432, 445,
 476, 498, 552
 Kisfaludy Sándor 106, 124, 152, 153,
 156, 162, 166, 373, 432, 441, 458,
 460, 462
 Kiss Anna 484
 Kiss, August 182, 470
 Kiss Károly 367, 494, 504, 507
 Klaniczay Tibor 426, 459
 Klapka György 101, 493
 Klein, „deutschungar” 105, 431
 Kleist, Ew. 411
 Kmetty György 101
 Knauz Nándor 27, 375, 483, 503
 Kock, Paul de 391, 408
 Kocsányi László 62, 400
 Kocsis Irma 107, 432
 Kolbenheyer, Moritz 538
 Kolozsváry Aladár 407, 437
 Komjáthy Jenő 461
 Komlós Aladár 448
 Komlóssy Imre 551, 552, 559
 Kondor Gusztáv 517
 Kondor Viktória 463
 Konek Sándor 161, 461, 528
 Koos Ferenc 536
 Korányi Viktor 28, 369, 375
 Kormos Béla 414
 Kossuth Lajos 101, 363, 394, 469,
 547, 606
 Kovács Ágoston 28, 369, 375
 Kovács Ferenc 465
 Kovács Frigyes 134, 392, 446
 Kovács Gyula 487, 502
 Kovács István 516
 Kovács Kálmán 411
 Kovács Lajos 435
 Kovács Mihály 527, 622
 Kozma kat. pap 103, 430
 Kozma Vazul 83, 416
 Kölcey Ferenc 160, 300, 301, 376,
 403, 461, 540, 590, 606, 614,
 616
 Kőrís Kelemen 490
 Kőrösi Csoma Sándor 167, 362, 528
 Kösting, Karl 158, 460
 Kőváry László 508
 Kövérné Komlóssy Ida 136, 447
 Kövy Albert 99, 423
 Kriza János 63, 96, 105, 141, 151,
 166, 174, 299, 327, 328, 401, 422,
 431, 450—452, 457, 513, 518, 622,
 623, 628
 Kubinyi Ágoston 140, 161, 449, 461,
 501, 525
 Kubinyi Ferenc 496, 500, 501, 504,
 511, 519
 Kubinyi Lajos 548, 553, 559
 Kuhn Károly 163, 462
 Kuliffay Ede 414
 Kuliffay Zsigmond 96, 422
 Kún Béla 296, 610, 611
 Kun Irma gr. 480
 Kun Pál 100, 296, 414, 416, 424,
 500, 611
 Kupeczky János 31, 377
 Kuthy Lajos 367
 Kvassay Ede 153, 458

- Laborfalvy Róza 54, 394
 Lajos (Nagy) magyar király 628
 Lamartine 222, 322, 625
 Landerer Lajos, Fűskúti 632
 Láng Farkas 87, 418
 László, szt., magyar király 131, 327
 Latinovich Illés 498
 Lauchs Lőrinc 73, 408
 Laufer testvérek 73, 148, 174, 456
 Lauka Gusztáv 24, 372, 494
 Lázár Kálmán gr. 180, 188, 189, 312, 469, 472, 620
 Lehr Albert 555, 568
 Lehr Zsigmond 568, 574
 Leibnitz 152
 Lelewel, Joachim 485
 Lendvai Márton 162, 164, 462
 Lenhossék József 532
 Lessing 325
 Letenyei Lajos 509
 Lévy József 278, 350, 351, 353, 393, 394, 502, 524, 540, 541, 542, 543, 545, 549, 554, 555, 558, 561, 562, 569, 572, 573, 575, 579, 581—584, 587, 590, 591, 601, 603, 608, 610
 Lichner Pál 67, 80, 403, 411, 412, 479, 506
 Liebergott János 67, 403
 Liebig, Justus 155, 408, 459, 522
 Liezenmayer Sándor 515
 Lipót, I., magyar király 426, 429
 Lisznyai Kálmán 58, 101, 103, 107, 359, 398, 425, 456, 478, 490
 Liszt Ferenc 101
 Lívius 593
 Lonkay Antal 408, 419
 Lonovicsné I. Hollósy Kornéli
 Lónyay Menyhért gr. 36, 160, 169, 380, 461
 Losonczy László 506, 579, 584
 Lotz Károly 109, 433
 Lovassy Ferenc 523
 Lönnroth Illés 297, 611
 Lőrincze Lajos 611
 Löwenthal 179, 468
 Lugossy József 72, 281, 407, 602
 Lukács Móricz 45, 367, 387, 404, 477, 495, 559
 Lukianosz 610
 Lustkandl Wenzel 176, 467
 Lutter Ferdinánd, 476
 Lyell, Ch. Sir 115, 437
 Lyka Károly 375, 390
 Macaulay 80, 83, 84, 412, 499
 Machiavelli 68, 80
 Machik József 106, 432
 Machovszky József 530
 Macpherson James 613
 Madách Aladár 461
 Madách Borbála 461
 Madách Imre 111, 137, 160, 320, 393, 434, 447, 461, 462, 463, 500, 550, 562, 572, 583, 624
 Madách Jolán 461
 Madarász Viktor 484, 486
 Magyar László 101, 509, 510
 Magyar Mihály 506
 Majláth György gr. 484
 Majláth Kálmán gr. 83, 416
 Majomi József 589
 Majthényi Flóra 56, 359, 396, 397, 497
 Majthényi Izidor br. 501
 Malot, H. 476
 Malvina I. Niczky-Tarnóczy Malvina gr.
 Mályusz Elemérné }
 Mándy Péter 67, 403
 Marczibányi István 435
 Margó Tivadar 492
 Mária Terézia magyar király 442, 515
 Márki József 34, 379
 Markó Ferenc 8, 362
 Markó Károly 362, 478, 480, 486
 Markovics Ilka 146, 455
 Maróth György 36, 252, 380, 576
 Martin Lajos 103, 430, 503, 510, 528
 Márton Ferenc I. Abonyi Lajos'
 Márton István 79, 411
 Márton József 79, 411
 Maszák Hugó 125, 411, 441, 498
 Matkovics Pál 393
 Mátray Gábor 57, 294, 398, 610
 Mátyás, I., magyar király 30, 163, 319
 Mátyás Flórián 108, 187, 433, 472, 509, 525, 628
 May Erskine, Th. 482
 Mayer dr. (hasbeszélő) 32
 Mayer (pirotechnikus) 153, 458
 Mazade, Ch. 69, 405
 Medgyes Lajos 542, 544, 571, 573, 576, 585, 593
 Medve Imre I. Tatár Péter
 Megyeri Károly 158
 Megyeri Zsigmond 428
 Meisel rabbi 480
 Melich János 474

- Meliusz Juhász Péter 429, 430,
 Mentovich Ferenc 291, 311, 374,
 398, 455, 469, 539, 546, 561, 562,
 564, 566, 567, 577, 578, 588, 608,
 619
 Merényi László 494, 506, 545
 Méry Etel József 62, 401, 501, 563
 Mészáros Károly 20, 370, 377, 416
 Mészáros Lázár 416
 Mészöly Gedeon 402
 Metelka építész 390
 Meyer, C. F. 454
 Meyerbeer, F. E. 488
 Michelangelo 127
 Mikó Ádám gr. 85
 Mikó Imre gr. 79, 85, 411, 417, 530,
 582
 Milton 151, 458
 Moleschott, J. 291, 608
 Molière 132, 296, 445, 556, 557, 611,
 620
 Molnár Aladár 326, 536, 627
 Molnár György 24, 26, 29, 36, 98,
 110, 112, 145, 169, 170, 315, 319,
 372, 374, 376, 434, 435, 438, 439,
 464, 477, 481, 497, 621, 624
 Molnár József 541
 Montégut, E. 320, 624
 Montesquieu 68, 80
 Moore, Th. 161, 461
 Morvai József 379
 Mosonyi Mihály 98, 306, 310, 423,
 491, 616, 626
 Mörke, E. 460
 Murger, Henri 550
 Mühlbach, L. 408
 Müller Gyula 485
 Müller Miksa 105, 356, 431

 Nádasdy Lipót gr. 440
 Nádasdyné Porray Júlia grófnő 122,
 440
 Nagy Endre 443
 Nagy Ignác 165
 Nagy István 429
 Nagy Iván 429, 501
 Nagy János 469
 Nagy J. Béla 611
 Nagy József 553, 568
 Nagy Márton 517, 519, 523
 Nagy Mihály 37, 381
 Nagy Péter 352, 353, 444, 555, 558,
 560, 563, 565, 570, 571, 578, 584,
 590
 Nákó Kálmán gr. 114, 116, 437
 Németh községi jegyző 129
 Némethy György 422, 447
 Nestroy, Johann Nepomuk 396
 Neudwich Károly 487, 494
 Newton 145, 152
 Nicky Filoméla gr. 512
 Nicky István gr. 367
 Nicky-Tarnóczy Malvina 14, 15, 43,
 367, 385, 484
 Nogáll János 493
 Noseda Gyula 87, 139, 418, 449

 Obernyik Károly 15, 367, 453
 Ocsvári Ede 88, 418
 Oettinger, Eduárd Mária 463
 Offenbach 110, 321, 322, 396, 439,
 453, 520, 621, 625
 Oldal József 554
 Opitz, Theodor 127, 443, 547,
 571
 Orbán Balázs br. 483, 508
 Orlai Petrics Soma 147, 300, 456,
 613
 Ormódy Bertalan 14, 134, 359, 367,
 446
 Ormós Zsigmond 117, 306, 307,
 438, 487, 505, 517, 564, 578, 616,
 617
 Oroszhegyi Józsa 492
 Országh Antal 94, 421, 579,
 618
 Ortelius Hieronymus 102, 107, 426,
 427, 428
 Ovidius 81, 213, 613
 Ozoray Árpád 50, 391, 487

 Pados János 491
 Pados József 496
 Pais Dezső 402, 472
 Pajor István 546, 552
 Pákh Albert 99, 179, 189, 369, 424,
 438, 440, 468, 550
 Pálffy Albert 550
 Pálóczi Horváth Ádám 526
 Paltsó I. Bulcsu Károly
 Pápay Sámuel 284, 605
 Papi-Balogh Péter 477
 Papp Antal 62, 97, 401, 423
 Papp Endre 287, 606, 607
 Papp Gábor 565
 Papp Gyula 168, 169, 464, 575
 Pauer Iván 124, 441
 Pauer János 66, 402, 503, 505

- Pauler Gyula 414
 Pauler Tivadar 41, 487, 521
 Pázmán Mihály 515
 Pejacsevics László gr. 113, 436
 Pejacsevics Pálné gr. 113, 436
 Pellerin (?) 575
 Pellico, Silvio 485
 Percsényi Nagy László 81, 412
 Peregriny Elek 504, 507, 519
 Pereire testvérek 157, 460
 Perlaki Sándor 99, 424
 Perthes, Julius 465
 Pesty Frigyes 180, 310, 469, 618
 Petényi Otto 68, 403, 507
 Petényi Salamon 497
 Péter Dénes 252, 414, 576
 Peti József 80, 368, 417
 Pető János 46, 387
 Petőfi Sándor 7, 10, 12, 13, 15, 16, 18,
 20, 22, 74, 75, 79, 85, 100, 123, 127,
 202, 219, 225, 242, 249, 257, 264,
 276, 277, 279, 291, 293, 299, 300,
 325, 361, 364, 366, 369, 370, 371,
 373, 403, 409, 411, 416, 417, 432,
 462, 463, 480, 482, 485, 491, 499,
 503, 540, 541, 571, 613, 618, 620,
 627
 Petricsevics Horváth Lázár 559
 Pettenkoffer, Max 155, 459
 Pettkó János 476, 510
 Pietsch Gyula 28
 Piloty, Karl von 385
 Planche, Gustave 83, 415
 Plouvier, Edouard 185, 471
 Plutarchosz 152, 610
 Podmaniczky Frigyes br. 478, 483,
 557, 558, 560, 576, 583, 591
 Poe, E. A. 287, 399, 606
 Pognér János 67, 403
 Pohlhammer József 519
 Pólya József (jogász) 34, 379, 521,
 522
 Pólya József (orvos) 130, 180, 399,
 444, 469, 516, 523, 524, 530
 Pompéry János 192, 430, 445, 474,
 496
 Pongrácz Dániel 195, 536
 Pongrácz Emil br. 554
 Ponori Tewrewk Emil 65, 84, 289,
 402, 416, 608
 Poor Imre 144, 181, 417, 454, 470,
 524, 526
 Pott, August 438, 465
 Prépost István 55, 374, 395
 Prónay Gábor br. 46, 387, 499
 Prély István 501
 Preisz Mór 129, 444, 522
 Priesnitz Winzenz 170, 464
 Prokesch-Osten, Anton br. 114, 437,
 523
 Pröhle Jenő 538
 P. Szathmáry Károly 25, 31, 45,
 319, 373, 377, 386, 492, 538, 543,
 556, 564, 565, 566, 567, 568, 576,
 581, 585, 587, 590, 591, 617, 623
 Pulszky Agost 328, 629
 Pulszky Ferenc 101, 629
 Purgstaller József 135, 176, 446,
 467, 478, 501, 510, 516, 524, 531,
 532
 Puskin, Alexander 20, 216, 227, 239,
 288, 370, 549, 558, 607
 Ráday Gedeon (a költő) 633
 Ráday Gedeon gr. (Nemzeti Színház
 ig.) 387
 Radnótfáy Nagy Sámuel 181, 387,
 470, 625
 Raffael 152
 Rahl, Karl 515, 620
 Rajniss József 105
 Rákóczi Ferenc, II. 12, 25, 142, 370,
 373, 453, 484, 481, 573
 Rákóczi György, I. 123, 440
 Rákosi László 495
 Ramus 162, 462
 Ráth Károly 111, 155, 435, 459, 492,
 503, 506, 517, 519
 Ráth Mór 36, 108, 345
 Reguly Antal 118, 438
 Reményi Ede 7, 10, 13, 59, 79, 158,
 160, 162, 359, 361, 364, 366, 399,
 411, 460, 461, 462, 482, 495, 498,
 502, 521, 589
 Remete József 105, 431
 Renan 126, 139, 402, 442
 Rényi Rezső 558
 Réső-Ensel Sándor 48, 389
 Reszler István 13, 366
 Réthy Lajos 33, 180, 185, 378, 469,
 471, 500
 Reuchlin, H. 17
 Révai Miklós 47, 63, 388
 Révész Imre 72, 80, 407, 411, 412,
 440, 508
 Reviczky Gyula 461
 Reviczky Szevér 69, 82, 164, 177,
 405, 413, 414, 462, 467, 470, 506

Riedl Frigyes 534
Riedl Szende 408, 412, 472, 499, 509
Rigó János 510
Ritter Sándor 46
Robespierre 311
Robonyi Géza 68, 403, 507
Roboz István 410
Rokonstein Lipót, 11, 364
Rolla Margit 465
Rómer Flóris 74, 125, 131, 155, 156,
441, 444, 459, 485, 493, 506, 509,
513, 516, 522, 529, 531
Rónai Jácint 365, 526
Rossini 487
Rousseau 168
Rózsa György 426
Rózsaágyi Antal 50, 359, 390, 482
Rózsavölgyi Mór 147, 456
Rózsay József 525
Rozsos Clementin 495

Sainte-Claire-Deville Charles 134, 446
Salamon Ferenc 147, 276, 284, 288,
293, 317, 352, 354, 367, 373, 439,
455, 465, 471, 473, 478, 504, 526,
598, 602—604, 607, 609, 624
Sallustius 255
Sámi László 180, 214, 469, 548,
578
Sand, George 132, 445
Sándor László 59, 399
Sántha Károly 553, 562
Sardou, Victorien 64, 396, 401, 402
Sarkady István 477, 495
Sárosi Gyula 8, 53, 276, 283, 362,
394, 479, 598, 604
Sas Károly 484
Sauer Ignác 102, 430, 510
Savigny, Karl 494
Savoyai Jenő (I. Jenő herceg)
Schédy Sándor 54, 394, 395
Schelling 135
Schiller, Friedrich 308, 440, 559
Schinkel, K. F. 380
Schlosser, Friedrich Christoph 491
Schmiedt, Alexander 151, 458
Scholl Miklós 60, 400
Schossberger kereskedő 94, 421
Schröck Ferenc 31, 377
Schwarcz Gyula 135, 447, 472,
524
Schwarz dr. 509
Scott, Walter 114, 138, 436
Sealsfield, Charles 173, 465

Sellner hajótulajdonos 18
Seneca 125, 300
Shakespeare 21, 36, 138, 139, 140,
141, 158, 185, 279, 307, 308, 313,
317, 344, 448, 516, 524, 526, 534,
537, 538, 541, 553, 572, 573, 575,
592, 620
Simai Ödön 354
Simon István 516
Simonfy Kálmán 519
Simonyi Antal 43, 384, 579
Simonyi Zsigmond 346, 474
Simor János 155, 459
Sina Simon br. 22, 371
Solcz Frigyes 323, 552, 554, 566, 626
Solon 88
Solymossy Pál 574
Solymossy Sándor 452, 628
Sommer, Heinrich 102, 426, 427
Somogyi Sándor 345, 407, 467, 537,
541
Somssich Pál 424
Sophokles 64
Sötér István 372, 441, 466
Steen, van der 428
Sternberg Adolf 138, 448
Sterne, Iórinck 138, 139
Stoczek József 475, 481, 507
Stoján István 453
Storno Ferenc 125, 441
Strauss, David 126
Stühler, August 35, 182, 380, 384
Suhajda János 529
Sulyánszky Antal 472, 606

Szabados János 14, 18, 82, 276, 367,
369, 414, 416, 598
Szabó Antal 146, 163, 455, 462
Szabó Ida (Fekete Józsefné) 78, 410
Szabó István 137, 447, 509, 516
Szabó József 58, 80, 115, 119, 140,
171, 307, 399, 412, 437, 438, 449,
464, 465, 484, 487, 507, 517, 519,
524, 525, 530, 617
Szabó Károly 41, 72, 73, 383, 407,
408, 422, 460, 462, 475, 503—506,
527, 543, 580, 582, 593, 624, 625
Szabó Richard 25, 50, 53, 373, 391,
394, 406, 482
Szabó Sámuel 166, 318, 319, 422,
463, 560, 581, 622, 623, 628
Szabó Sándor 7
Szakál Lajos 13, 366
Szalay Fruzsina 373

Szalay Gizella 629
 Szalay László 92, 101, 106, 137, 148,
 164, 174, 306, 447, 456, 463, 479,
 497, 505, 509, 527, 528
 Szalkay Antal 562
 Szalóczy Bertalan 554
 Szana Tamás 363, 375, 391
 Szapáry Péter 368
 Szász Béla 351, 352, 441, 442, 457,
 458, 550, 586
 Szász Gerő 550, 574
 Szász Gyula 586
 Szász Károly 34, 138, 180, 275, 277,
 278, 282, 285, 288, 289, 298, 299,
 310, 350, 351, 361, 373, 379, 415,
 442, 444, 445, 448, 498, 536, 537,
 539, 540, 550, 561, 567, 571, 573,
 575, 577, 586, 587, 592, 596, 598,
 602—607, 615, 619
 Szász Polixénia 251, 575
 Szathmáry Károly 55, 395, 524
 Szeberényi Lajos 166, 463, 525, 541,
 609, 612
 Széchenyi István gr. 9, 14, 71, 96,
 101, 191, 306, 379, 381, 436, 479,
 483, 484, 514, 517, 526, 530, 616,
 622
 Szegfi Mór 393
 Székács József 149, 368, 415, 456,
 562, 563
 Székely Bertalan 50, 309, 385, 391,
 508
 Székely István 626
 Székely József 283, 441, 604
 Székely Józsefné 511
 Szekfü Gyula 618
 Szelestey László 441
 Széll Farkas 292, 609
 Széll Kálmán 609
 Szemere Bertalan 150, 457
 Szemere Miklós 291, 359, 540—542,
 545, 571, 576, 583, 585, 590—592,
 602, 603, 612
 Szemere Pál 99, 287, 308, 309, 397,
 606, 618
 Szenczi Molnár Albert 145
 Szentmártony József 30, 376
 Szentkereszty István br. 421
 Szentkereszty Karolina br. 95, 421
 Szentkirályi Móricz 618
 Szentpétery József 154, 459
 Szentpétery Zsigmond 164, 462
 Szepesi Imre 187, 472
 Szerdahelyi Kálmán 434
 Szigeti Imre 138, 448
 Szigeti József 448
 Szigligeti Ede 189, 293, 432, 472, 473
 Szilády Áron 159, 176, 294, 461, 467,
 586, 589, 604, 610, 612
 Szilády Károly 96
 Szilágyi Ferenc 530, 531
 Szilágyi István 45, 386, 542, 562,
 569, 578, 582, 587
 Szilágyi Loránd 383
 Szilágyi Pál 363
 Szilágyi Sándor 17, 28, 69, 72, 80,
 376, 404, 422, 465, 477, 483, 486,
 492, 521, 523, 536, 542, 543, 548,
 558, 569, 572, 573
 Szilágyi Virgil 406
 Szilassy Ferenc 154, 459
 Szily Kálmán 472, 531
 Szini Gyula 464
 Szini Károly 168, 464, 480, 505
 Szirmay József gr. 523
 Szkalniczky Antal 374
 Szontágh Ábrahám 101
 Szontágh Gusztáv 109, 433
 Szvorényi József 40, 383, 618
 Tacitus 613
 Takáts Sándor 605
 Tamásfi Gyula 542, 554
 Tamássy Dénes 552, 554
 Tanács Márton 520, 565
 Tánicsics Mihály 362, 445
 Tánicsics Mihályné 132
 Tasso 146, 455
 Tasty, Mme Amable 511
 Tatár Péter (Medve Imre) 50, 391
 Taussig Károly 524
 Telegdy K. Lajos 370, 494
 Teleki Domokos gr. 45, 68, 386, 404,
 424, 430, 514, 527, 530
 Teleki József gr. 23, 363
 Teleki Julianna gr. 104
 Teleki László gr. 284, 325, 326, 469,
 605
 Teleki Sándor gr. 508
 Teleki Sándorné gr. 558
 Telepi György 441
 Telepi Károly 125, 147, 441, 456
 Tély János 136, 447
 Terhes Sámuel 512
 Thackeray, W. M. 131, 132, 139,
 444, 445, 617
 Thaly Kálmán 12, 13, 29, 53, 82,
 141, 142, 174, 275, 288, 293, 321,

- 365, 366, 376, 414, 415, 453, 466,
 512, 518, 519, 523, 525, 527, 529,
 598, 607, 609, 624, 625
 Than Károly 134, 140, 186, 187,
 446, 449, 472, 494, 499, 506, 507,
 517, 519, 524, 531, 532
 Than Mór 109, 147, 422, 433, 456
 Thern Károly 27, 374
 Thiers 144, 454, 488
 Thököly Imre 45, 73, 95, 530, 583
 Thukidides 152
 Tibullus 81
 Tieck Ludwig 144, 554
 Tihany 450, 452
 Tinódy Sebestyén 281
 Tipula Péter 100, 416, 424
 Tisza Domokos 104, 430
 Tisza Kálmán 104, 164, 165, 404, 463
 Tisza Lajos 104
 Tisza László 104
 Tocqueville, Charles A. H., de 54,
 397, 497
 Toldy Ferenc 14, 47, 72, 76, 101,
 118, 123, 125, 148, 192, 283, 325,
 350, 367, 388, 405, 407, 410, 425,
 426, 429, 430, 431, 438, 441, 475,
 486, 498, 526, 529, 531, 532, 604,
 615, 626, 627
 Toldy István 380, 396, 491, 589
 Tolnai Lajos 82, 145, 378, 414, 415,
 454, 536, 555
 Tomor Ferenc 575, 576
 Tomory Atanáz 15, 462, 488
 Tompa Mihály 13, 17, 59, 123, 175,
 187, 275, 350, 352, 357, 358, 361,
 368, 373, 379, 391, 399, 409, 413,
 419, 433, 537, 539, 540, 541, 543,
 544, 545, 547, 554, 555, 558, 561,
 564, 566, 570, 572, 573, 574, 577,
 578, 579, 580, 581, 584, 587, 588,
 589, 592, 596, 603, 608, 612, 631,
 632
 Torkos László 560
 Torkos Sándor 66, 100, 161, 314,
 317, 402, 424, 461, 565, 621, 622
 Torma Károly 114, 156, 436, 460, 556
 Tornyai Károly 120, 419, 439
 Tóth Dénes 69, 405
 Tóth Endre 68, 298, 299, 313, 359,
 403, 457, 498, 548, 549, 556, 565,
 568, 570, 573, 574, 578, 580, 581,
 582, 584, 586, 588, 592, 595, 612,
 620
 Tóth Gyula 354
 Tóth János 482
 Tóth József 21, 158, 460
 Tóth Kálmán 128, 277, 306, 353,
 359, 362, 367, 372, 377, 397, 403,
 411, 413, 415, 443, 445, 467, 470,
 616
 Tóth Lőrinc 9, 135, 173, 363, 367,
 466, 530, 540
 Tótvölgyi Títusz 584
 Tököly Popovics Száva 45, 386
 Tömlő Gyula 459
 Török János 113, 359, 436, 448, 449,
 468
 Török Károly 556, 584
 Török Pál 149, 368, 457
 Trautmann, Franz 149, 456
 Trefort Ágost 103, 404, 430, 499, 515
 Trollope, A. 307, 617
 Turcsányi Gyula 515
 Turgenyev 305, 615
 Turpásztói László 98, 423
 Türr István 101
 Udvardy Vince 577, 583
 Uros szerb király 75
 Urváry Lajos 414, 463, 589
 Vachot Sándorné 24, 43, 71, 372, 381,
 385, 391, 406, 430, 466, 499, 500,
 505
 Vadnai Lajos 127, 154, 443, 459, 521
 Vadnay Károly 38, 53, 83, 359, 381,
 415, 437, 482, 527, 550, 556
 Vagner Károly 44, 385
 Vahot Imre 12, 19, 56, 89, 366, 369,
 375, 376, 456, 480, 491, 500, 542,
 581
 Vajda János 12, 26, 124, 138, 275,
 277, 300, 365, 373, 374, 377, 410,
 411, 413, 415, 432, 438, 448, 468,
 470, 481, 550
 Vajda Péter 483
 Váli Mari 394
 Vámbéry Ármin 159, 167, 168, 176,
 460, 461, 464, 467, 483, 487, 499,
 509, 524
 Vandrák András 489
 Varasdy Lajos 100, 424
 Várdai Béla 346, 351, 352, 369, 379,
 380, 424, 456, 468, 535, 538, 539,
 540, 541, 544, 548, 549, 552, 553,
 556, 557, 558, 561, 564, 568, 572,
 592, 597, 599, 607, 612—614, 617,
 619, 620, 623, 624, 627, 628

- Varga Károly 354
 Vas Gereben 126, 127, 442, 443
 Vas Sámuel gr. 500
 Vay Miklós br. 371
 Vay Miklós br. (szobrász) 458
 Venczel Gusztáv 17, 66, 101, 402, 492, 494, 500, 530, 531
 Vergilius 105, 255, 431, 563
 Vernet, Horace 512
 Vértei Ernő 388
 Vértesy Arnold 53, 82, 393, 406, 414, 415
 Vertler Mátyás 48, 389
 Vész Armin 530
 Victor Emanuel (szárd király) 45
 Vida József 82, 86, 277, 278, 288, 414, 415, 417, 512, 599, 607
 Vidats István 190
 Violetta Ottó 489
 Virágh Benedek 30, 81, 570
 Virág Lajos 20, 370
 Vischer, Theodor 460
 Vitkovics Mihály 362
 Vízkeleti Béla 125, 441
 Voinovich Géza 346, 351, 352, 365, 368, 369, 466, 605, 632, 633
 Voltaire 308
 Vörösmarty Mihály 4, 7, 13, 16, 22, 31, 46, 61, 76, 105, 108, 123, 149, 164, 270, 301, 313, 314, 319, 323, 326, 363, 371, 377, 387, 404, 412, 431, 432, 433, 517, 592, 613, 620, 626, 627
 Vrabély György 42, 384
 Wagner, Richárd 310, 513, 619
 Wagner Sándor 44, 385
 Waltherr László 530
 Weininger Vince 36, 132, 380, 445, 472, 478, 523, 531
 Weiss Bernát Ferenc 46, 387, 589
 Weller Ferenc 459
 Wenkheim Béla gr. 514
 Wesselényi Miklós br. 469, 606
 Wessely, Eugen 609
 Westermann, Georg 610, 611
 Wiedemann 102, 107, 425, 426, 427, 428, 429
 Wieland 322, 559, 581
 Wieser Ferenc 390
 Willmers, Rudolf 15, 367, 485
 Wodianer Fülöp 95, 211, 547
 Wohl Janka 121, 288, 292, 440, 563, 602, 607
 Wohl Stephanie 292, 440, 531
 Xantus János 180, 469, 483, 484, 497, 514, 528
 Ybl Miklós 26, 374, 390
 Zacher, Julius 438
 Zajzoni Rab István 8, 69, 362, 405, 598
 Zalár 602, 605
 Zichy Antal 174, 316, 466, 621
 Zichy Mihály 69, 404, 621
 Zilahy Imre 558, 607
 Zilahy Károly 275, 276, 277, 289, 293, 326, 327, 432, 470, 490, 558, 596, 598, 599, 607, 609, 620, 627
 Zimay László 462, 626
 Zmaj-Jovanović János 146, 386, 455, 474
 Zmeskal József 135, 447
 Zombori Gedő 486, 507
 Zrínyi Miklós 40, 76, 100, 102, 107, 147, 156, 302, 382, 426, 427, 428, 429, 432, 455, 459, 490, 524, 632
 Züllich Rudolf 458
 Zsigmondy Vilmos 171, 465
 Zsirai Zsigmond 383
 Zsoldos Jenő 437

TARTALOM

(Az első lapszám a főszevegre, a második a jegyzetre utal.)

Glosszák	5—349
Szépirodalmi Figyelő 1860—61	7—361
Szépirodalmi Figyelő 1861—62	52—392
Koszorú 1863	91—419
Koszorú 1864	131—444
Koszorú 1865	171—465
Szerkesztői üzenetek	193—533
Szépirodalmi Figyelő 1860—61	195—536
Szépirodalmi Figyelő 1861—62	205—541
Koszorú 1863	210—545
Koszorú 1864	241—566
Koszorú 1865	263—587
Szerkesztői megjegyzések	273—595
Szépirodalmi Figyelő 1860—61	275—598
Szépirodalmi Figyelő 1861—62	290—608
Koszorú 1863	305—615
Koszorú 1864	314—620
Koszorú 1865	325—627
Előfizetési felhívások	329—630
Szépirodalmi Figyelő 1860—61	331—631
Szépirodalmi Figyelő 1861—62	333—631
Koszorú 1863	335—632
Koszorú 1864	338—633
Koszorú 1865	340—633
Jegyzetek	341
Rövidítések	343
Bevezetés	347
Glosszák	349
Jegyzetek az egyes glosszákhoz	361
Regeszták a főszevegbe föl nem vett glosszákrol	475
Szerkesztői üzenetek	533
Jegyzetek az egyes szerkesztői üzenetekhez	536
Regeszták a főszevegbe föl nem vett szerkesztői üzenetekrol	594
Szerkesztői megjegyzések	595
Jegyzetek az egyes szerkesztői megjegyzésekhez	598
Előfizetési felhívások	630
Jegyzetek az egyes előfizetési felhívásokhoz	631
Képek jegyzéke	635
Névmutató	637

